

Co-funded by
the European Union

CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ JEAN MONNET

**„COOPERAREA INSTITUȚIILOR STATULUI ÎN ASIGURAREA
UNITĂȚII NAȚIONALE” / „COOPERATION OF STATE
INSTITUTIONS IN ENSURING NATIONAL UNITY”**

28-29 martie 2025

*Acțiune din Proiectul Jean Monnet „Centrul de Excelență”:
„Consolidarea sustenabilității democrației prin educație
civică” / „Strengthening democratic sustainability through
civic education”, Project 101085234 — SDSCE*

CHIȘINĂU - 2025

Funded by
the European Union

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Conferința Internațională Jean Monnet:

„Cooperarea instituțiilor statului în asigurarea unității naționale”/„Cooperation of state institutions in ensuring national unity”,

„Acțiune din Proiectul Jean Monnet „Centrul de Excelență”:
„Consolidarea sustenabilității democrației prin educație civică”
/ **„Strengthening democratic sustainability through civic education”** Proiect 101085234 — SDSCE

Coordonator – Ludmila ROȘCA

Chișinău 2025

COMITETUL ORGANIZATORIC:

ROȘCA Ludmila, doctor habilitat în filosofie, coordonator al Proiectului Jean Monnet „Centru de Excelență”;

CUROȘ Liudmila, Colegiul „Alexei Mateevici”, doctorand USM, membru al Echipei din Proiect;

ROȘCA Simion, doctor în filosofie, conferențiar universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, membru al Echipei din Proiect;

Ana-Paula LAZAR, responsabil pentru relațiile cu publicul, membru al Echipei din Proiect;

Alexandra COLȚA, Colegiul „Alexei Mateevici”, doctorand USM, membru al Echipei din Proiect.

COMITETUL ȘTIINȚIFIC:

Ludmila ROȘCA, doctor habilitat în filosofie, cercetător științific principal, Universitatea de Stat din Moldova ;

Rodica CIOBANU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Departamentul Drept public, Universitatea de Stat din Moldova

Gabriela GOUDENHOOFT, doctor habilitat, profesor universitar, Șef al Departamentului Științe Politice și Științe ale Comunicării, Facultatea de Istorie, Relații Internaționale, Științe Politice și Științe ale Comunicării, Universitatea din Oradea;

Anatoliy KRUGLASHOV, doctor habilitat, profesor universitar, șef Departament Științe Politice și Administrație Publică, Facultatea de Istorie, Științe Politice și Relații Internaționale, Universitatea Națională „Yuri Fedkovici” din Cernăuți, Ucraina;

Ana-Maria BERCU, doctor habilitat, profesor universitar, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România;

Walenty BALUK, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Universitatea „Maria Curie-Skłodowska”, Lublin, Polonia;

Mihaela-Daciana NATEA, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Medicină Farmacie Științe și Tehnologie „G.E.Palade”, Târgu Mureș, România;

Serghei SPRÎNCEAN, doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova.

PREFAȚĂ

Conferința Internațională Jean Monnet: „Cooperarea instituțiilor statului în asigurarea unității naționale”/„Cooperation of state institutions in ensuring national unity” s-a desfășurat la Chișinău, în format mixt la 28-29 martie 2025. Obiectivele evenimentului științific au fost: Conlucrarea instituțiilor politice, socio-culturale în statele democratice contemporane; Schimbul de bune practici dintre teoreticienii și practicienii administrației publice locale și centrale; Unitatea națională, coeziunea societății moldovenești – prioritate a teoriei politice, economice, jurisprudenței, sociologiei etc.

La conferință s-au înscris: cu rapoarte 53 de profesori, conferențieri universitari, lectori asistenți, analiști politici, doctoranzi, masteranzi, studenți din 7 state:

Republica Moldova - Universitatea de Stat, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Universitatea de Stat din Comrat, Colegiul „Alexei Mateevici”, Chișinău, Centrul pentru Inovare și Performanță în Administrația Publică (CIPAP-CPAIP);

România - Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, Universitatea din Oradea, Academia Română, Institutul de cercetări juridice „acad. Andrei Rădulescu”, Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade” din Târgu Mureș, Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu;

Ucraina - Universitatea Națională „Yuri Fedkovich” din Cernăuți, Centrul Regional Cernăuți de Formare continuă;

Polonia - Universitatea „Maria Curie-Sklodowska”, Lublin;

Georgia – Programul Noutățile Caucazului GSAC, youtube;

Israel - doctoranzi, Universitatea Pedagogică „Ion Creangă” din Moldova;

Franța – Baroul de avocați din Paris.

Ludmila ROȘCA,
Coordonatorul Proiectului Jean Monnet

Panelul I. Conlucrarea instituțiilor politice, socio-culturale în statele democratice contemporane

CZU: 342.1/4:323.1(498):340.5(4)

PERSPECTIVA JURIDICĂ ȘI POLITICĂ A UNITĂȚII NAȚIONALE:

norme constituționale și provocări actuale

Gabriela GOUDENHOOFT¹

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.01>

Date despre recenzent:

Mihaela Daciana NATEA, conferențiar universitar doctor habilitat, Universitatea de Medicină, Farmacie, Știință și Tehnologie George Emil Palade Târgu Mureș, e-mail: nateadmihaela@gmail.com, telefon: +40 744 157 551 .

Rezumat: *Lucrarea analizează fundamentele constituționale care susțin unitatea națională și investighează provocările contemporane ce pot influența coeziunea statală, subliniind importanța crescândă a acestora în menținerea integrității teritoriale și a stabilității sociale. Sunt evidențiate prevederile constituționale din România care consacră principiul unității naționale, fiind realizată și o analiză comparativă cu alte constituții europene pentru identificarea convergențelor și diferențelor de abordare.*

Pe lângă perspectivele juridice și instituționale, lucrarea include o reflexie critică asupra dimensiunii politice și simbolice a unității naționale, în contextul discursului populist contemporan și al ascensiunii actorilor politici extremiști. Subcapitolul dedicat analizei campaniei prezidențiale din România (2024–2025) relevă modul în care retorica naționalistă și strategiile de mobilizare digitală pot vulnerabiliza coeziunea societală și pot pune în dificultate valorile constituționale ale pluralismului, egalității și democrației.

Sunt tratate teme precum regionalismul, autonomia locală, diversitatea etnică și culturală, globalizarea și influențele externe, toate fiind corelate cu instrumentele juridice și politice de protejare a unității naționale. Analiza include, de asemenea, rolul Curții Constituționale, legislația privind se-

¹ doctor habilitat, profesor universitar, Directorul Departamentului de Științe Politice și Științele Comunicării Facultatea de Istorie, Relații Internaționale, Științe Politice și Științele Comunicării Universitatea din ORADEA, Gabrielagoud@gmail.com

curitatea națională și angajamentele internaționale asumate de România.

Cuvinte cheie: identitate națională, unitate, fundamente constituționale, provocări contemporane.

THE LEGAL AND POLITICAL PERSPECTIVE OF NATIONAL UNITY:

Constitutional Norms and Current Challenges

Abstract: *This paper analyzes the constitutional foundations that underpin national unity and explores the contemporary challenges that may affect state cohesion, emphasizing their increasing relevance for maintaining territorial integrity and social stability. It highlights the constitutional provisions in Romania that enshrine the principle of national unity and provides a comparative analysis with other European constitutions to identify similarities and differences in approach.*

Beyond legal and institutional perspectives, the study includes a critical reflection on the political and symbolic dimensions of national unity, in the context of contemporary populist discourse and the rise of extremist political actors. The subchapter dedicated to the Romanian presidential campaign (2024–2025) reveals how nationalist rhetoric and digital mobilization strategies can undermine social cohesion and challenge constitutional values such as pluralism, equality, and democracy.

The paper addresses themes such as regionalism, local autonomy, ethnic and cultural diversity, globalization, and foreign influences, all examined in relation to the legal and political instruments designed to safeguard national unity. The analysis also considers the role of the Constitutional Court, national security legislation, and Romania's international commitments.

Keywords: national identity, unity, constitutional foundations, contemporary challenges.

Introducere

Conceptul de „unitate națională”, dezvoltat în strânsă legătură cu apariția și evoluția statului modern și cu constituirea națiunilor ca entități politice și culturale relativ omogene, iar în context contemporan, reprezintă un pilon fundamental al oricărui stat care se definește prin coeziune teritorială, suveranitate și identitate comună. Valoarea lui este aceea de principiu care asigură coeziunea și solidaritatea corpului politic format din indivizi cu identități potențial diverse, deci lipsit de omogenitate.

În România, acest principiu este consacrat la nivel constituțional prin art. 1 din Constituție, care stipulează caracterul național, suveran, independent, unitar și indivizibil al statului. Semnificația sa depășește, însă, sfera pur juridică: el influențează politicile publice, relațiile interinstituționale și discursul politic, având un rol esențial în menținerea stabilității și a coeziunii societale.

În ultimele decenii, dinamica internațională și evoluțiile interne au adus noi provocări pentru principiul unității naționale. Procesele de integrare europeană, intensificarea globalizării, nevoia de descentralizare, precum și disputele politice și culturale din interiorul societății au generat întrebări privind modul în care poate fi păstrat echilibrul între respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor, dorința unor comunități de a beneficia de autonomie și imperativele constituționale referitoare la integritatea teritorială și menținerea unui stat unitar.

Astfel, la nivelul unei analize din perspectiva juridică și politică a unității naționale, având ca punct de pornire normele constituționale care fixează cadrul de referință, precum și jurisprudența relevantă a Curții Constituționale a României vor fi descrise atât evoluțiile diverselor concepte precum identitatea națională sau unitatea națională și, totodată, va fi evidențiată interacțiunea dintre aceste principii și evoluțiile politice contemporane, precum și impactul factorilor externi și interni asupra conceptului de unitate statală. Printr-o abordare interdisciplinară, sperăm să scoatem la iveală nu doar importanța teoretică a conceptului, ci și implicațiile sale practice și modul în care acesta poate fi îmbunătățit sau, dimpotrivă, pus în dificultate de schimbările sociale și politice curente.

Acest demers nu este posibil fără explorarea fundamentelor constituționale care reglementează unitatea națională, în special prin prisma art. 1 din Constituția României, fără analiza rolul instituțiilor statale și al Curții Constituționale în interpretarea și aplicarea principiului unității, fără discutarea factorilor externi și interni (integrarea europeană, globalizare, descentralizare, tensiuni politice și culturale) care influențează modul în care unitatea statului este percepută și protejată și, nu în cele din urmă, fără punerea în discuție a provocărilor și perspectivelor referitoare la viitorul statului unitar, inclusiv la posibilele reforme constituționale și instituționale.

Prin aceste repere se poate contribui la înțelegerea integrată a unui subiect de maximă relevanță pentru ordinea constituțională și pentru evoluția politică a României, în contextul transformărilor profunde ce caracterizează începutul secolului XXI.

Revizitarea conceptelor de identitate națională și unitate statală

Însuși conceptul de națiune nu reprezintă o realitate imuabilă, ci este construit prin credințe, simboluri și narațiuni comune, având o dinamică ce variază în funcție de context. Distincția dintre „națiunea reală a cetățenilor” și „națiunea culturală etnică imaginată” [1], alimentează dezbateri despre felul în care indivizii își asumă sau sunt integrați într-o identitate colectivă. În viziunea lui Benedict Anderson, națiunile funcționează în calitate de „comunități imaginare”, deoarece majoritatea membrilor nu interacționează direct, dar se percep parte a aceluiași grup. Canalele media contribuie decisiv la această reprezentare colectivă, formând sentimentul de apartenență națională chiar și în absența unor legături personale nemijlocite.

Ideea de „we-consciousness”/conștiință a identității colective reprezintă nucleul formării identității naționale, bazându-se pe convingerea într-o origine comună (de ordin etnic sau cultural) și pe seturi de simboluri și narațiuni colective. [2, p.108]. Astfel, indivizi diferiți se recunosc unii pe ceilalți ca aparținând aceleiași comunități, marcând în mod implicit granița dintre „noi” și „ceilalți”. Într-o asemenea perspectivă, națiunile se disting de alte comunități etnice prin complexitatea și amploarea acestui „sentiment de familie extinsă”. Jürgen Habermas argumentează că națiunea este cea mai amplă comunitate capabilă să mobilizeze loialitatea oamenilor prin legături percepute de rudenie sau ascendență comună, ceea ce îi conferă o „față de Janus” [3], pe de o parte deschisă spre interior, favorizând coeziunea internă, iar pe de altă parte închisă spre exterior, delimitându-se de alte națiuni.

În linia teoriei lui Benedict Anderson despre „comunitățile imaginare”, termenul „imaginat” nu implică ficțiune sau falsitate, ci accentuează faptul că membrii unei națiuni nu au, de regulă, contacte nemijlocite între ei, ci se identifică pe baza unor reprezentări colective, discursuri și simboluri. Acest cadru imaginat este întreținut prin narațiuni politice, mituri fondatoare și practici ritualice care conferă legitimitate puterii statale și modelează identitatea națională. Simboluri precum steaguri, imnuri și monumente funcționează ca embleme materiale și vizuale ale idealurilor și moștenirii istorice, oferind suport pentru consolidarea solidarității colective și alinierea indivizilor la o aceeași memorie comună. Miturile și eroii naționali, fie reale, fie parțial construite, sintetizează valorile și destinația comună a unei societăți, legitimează acțiuni politice și întăresc sentimentul de apartenență. În consecință, națiunea apare ca un sistem dinamic de re-

prezentări culturale și politice, menit să genereze coeziune și să gestioneze mecanismele de includere și excludere, în funcție de modul în care este construită și articulată identitatea colectivă.

Dar identitatea națională nu este doar o realitate obiectivă, ci este activ construită prin reprezentări, simboluri și proiecții. Acest proces implică: narațiuni mitice și istorice, care justifică existența națiunii și valorile sale fundamentale, simboluri politice și culturale așa cum am arătat mai sus, care funcționează ca embleme ale unității și continuității naționale, ritualuri publice și ceremonii de stat care întăresc solidaritatea colectivă și memoria istorică ș.a.m.d. . [2, 4]. Aceste elemente sunt utilizate strategic pentru a consolida legitimitatea politică și a întări coeziunea socială. Miturile fondatoare ale națiunilor, precum figurile eroice sau momentele cruciale ale istoriei, sunt adesea construite narativ pentru a oferi un sentiment de apartenență și identitate comună.

Identitatea națională este produsă, reprodușă și transformată prin practici discursive. Conform abordării analizei critice a discursului (CDA) formulate de Ruth Wodak, Rudolf de Cillia și Martin Reisigl, identitatea națională nu este unică sau statică, ci este maleabilă, influențată de context și audiență. [2, 4, 5]. Practicile culturale și sociale internalizate generează identități naționale stabile dar și adaptabile în care *habitus-ul* [6, p.4] joacă un rol important, iar *identitatea narativă* integrează istoria și ficțiunea într-o construcție coerentă a identității naționale. Astfel, națiunea este simultan un produs mental și o „practică structurată” [7, pp.114-116] ce se perpetuează prin simboluri și ritualuri.

Politica însăși nu este altceva decât un „univers investit cu simboluri” [8, pp.15-16], iar ceremoniile publice și alegerile politice funcționează ca „ritualuri ale identității”, conferind autoritate liderilor și instituțiilor. Legitimitatea politică depinde de conformitatea dintre valorile sociale și sistemul politic, iar crizele de legitimitate apar atunci când acest echilibru este perturbat [9, p.77].

În societățile moderne, deși legitimitatea procedurală și democratică rămâne esențială, puterea continuă să se sprijine pe dimensiuni simbolice pentru a consolida adeviziunea colectivă. În acest sens, ritualurile politice nu sunt vestigii ale trecutului, ci strategii active de menținere a ordinii sociale și politice.

În contextul globalizării și al postmodernității, identitatea națională este supusă unor presiuni contradictorii. Astfel, Stuart Hall [10 p.619] identifică trei tendințe majore: erodarea identităților naționale prin omogenizarea

culturală și globalizarea economică; întărirea identităților locale ca reacție la pierderea suveranității și la amenințările externe și apariția identităților hibride, care combină elemente din multiple culturi și tradiții. Criza legitimității statului-națiune este amplificată de rețelele globale de putere, care reduc influența statelor asupra cetățenilor astfel încât națiunile s-ar afla într-o „lume lichidă” [11], unde vechile structuri identitare se dizolvă, iar noile identități sunt fluide și negociabile. Această transformare poate duce la o reconfigurare a identităților colective, fie prin reafirmarea naționalismului ca reacție la insecuritatea globalizării, fie prin dezvoltarea unor noi forme de identitate transnațională sau post-identitară.

Fundamentele constituționale ale unității naționale

În România principiul unității naționale este baza organizării și funcționării statului român și este consacrat în mod explicit de Constituție, subliniind caracterul unitar și indivizibil al statului și rolul esențial al coeziunii sociale în menținerea integrității teritoriale și a stabilității societății. Astfel, o serie de articole din textul constituțional merită atenție în această privință:

➤ Articolul 1, alin. (1) din Constituția României enunță că „România este stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil” [12]. Această formulare este de importanță majoră, deoarece precizează că statul român are o singură organizare constituțională și un singur cadru de autoritate, excluzând posibilitatea fragmentării sau a constituirii unor entități statale autonome. Un stat unitar este cel care îndeplinește condiția ca „asupra tuturor indivizilor care-o populează teritoriul își exercită puterea un singur sistem de organe înzestrate cu suveranitate internă și externă” [13, p.223]. Acest articol este o piatră de temelie pentru întreaga construcție constituțională românească și prin formularea lui în acest fel legiuitorul a subliniat voința de a organiza țara potrivit unui singur sistem de instituții și autorități care își exercită puterea asupra întregului teritoriu și asupra tuturor cetățenilor săi, fără a lăsa loc pentru instituirea unor entități statale separate ori cu grad de autonomie care să submineze integritatea statului.

➤ Articolul 3, alin. (1) stabilește că „Teritoriul României este inalienabil” [12]. Această prevedere consolidează ideea de indivizibilitate teritorială, interzicând orice fel de cedare, transfer sau înstrăinare a teritoriului, asigurând astfel menținerea granițelor naționale și continuitatea statului. Acest articol reprezintă o garanție constituțională fundamentală a integrității și stabilității statului român. Prin această formulare, legiuitorul interzice orice acțiune de cesionare, transfer ori înstrăinare a unor părți din teritoriul

național, în scopul de a preveni fragmentarea sau slăbirea coeziunii statale. Noțiunea de „inalienabilitate” întărește principiul „indivizibilității” teritoriului – consacrat și prin Articolul 1 al Constituției – și reflectă voința statului de a-și conserva granițele istorice și de a-și menține continuitatea din punct de vedere politic, economic și social. În plus, această prevedere constituie un pilon al suveranității României, întrucât subliniază faptul că nici un guvern sau autoritate internă nu poate decide, din proprie inițiativă, să renunțe la teritoriu, iar nici un tratat internațional nu poate contraveni acestui principiu fără a încălca Legea fundamentală. Astfel, garantarea inalienabilității teritoriului reflectă atât o protecție juridică esențială, cât și un simbol al identității naționale și al stabilității ordinii constituționale. Teritoriul statului, conform dreptului internațional și dreptului constituțional, include solul, subsolul, apele și spațiul aerian asupra cărora statul își exercită suveranitatea, stabilind o legătură directă și interdependentă între puterea de stat și spațiul pe care aceasta îl guvernează. Prin funcțiile sale (delimitarea spațială, asigurarea coeziunii populației, fundamentarea independenței și a cetățeniei etc.), teritoriul legitimează și consolidează exercitarea puterii de stat și identitatea națională. [13, 14].

➤ Articolul 4 statuează principiul unicității poporului și principiul egalității în drepturi între cetățeni. Chiar dacă România recunoaște și protejează drepturile minorităților naționale, Constituția subliniază că există un singur popor român, coeziunea fiind întărită prin respectarea diversității și garantarea drepturilor fundamentale ale tuturor cetățenilor. Acest articol consacră două principii fundamentale: unicitatea poporului și egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor. Prin ideea de „unicitate a poporului”, se înțelege că suveranitatea aparține întregului popor român, fără a se face distincție pe criterii etnice, culturale ori religioase. În același timp, textul constituțional afirmă în mod ferm dreptul la egalitate al tuturor cetățenilor, indiferent de originea lor. Faptul că România recunoaște și protejează drepturile minorităților naționale nu contrazice principiul unicității poporului, ci îl completează: deși există un singur popor român din perspectivă constituțională, același popor cuprinde o diversitate de comunități, tradiții și limbi, toate fiind respectate și protejate prin lege. În acest mod, Constituția subliniază că unitatea statului nu este pusă în discuție, ci se consolidează inclusiv prin măsuri de protecție și promovare a diversității, garantând drepturile fundamentale pentru toți cetățenii și consolidând coeziunea socială.

➤ Articolul 13 privind limba oficială (limba română) este, de asemenea, o expresie a unității naționale. Stabilirea unei limbi oficiale uni-

ce favorizează coeziunea socială și facilitează comunicarea între cetățeni, asigurând un cadru comun de înțelegere și de exercitare a drepturilor și obligațiilor civice. Articolul acesta reflectă unul dintre pilonii centrali ai unității naționale și ai identității colective. Prin instituirea unei singure limbi oficiale, legislația consolidează un cadru unic de comunicare și interacțiune în spațiul public, facilitând circulația informației, exercitarea drepturilor și obligațiilor cetățenești, precum și funcționarea eficientă a instituțiilor statului. Totodată, limba română, în calitate de limbă oficială, reprezintă un simbol cultural și istoric, capabil să unească populația în jurul unor valori și tradiții comune, fără a ignora însă importanța protejării și respectării limbilor și culturilor aparținând minorităților naționale. Astfel, prin consolidarea unei comunicări unitare la nivel național, limba oficială contribuie la coeziunea socială și la menținerea caracterului indivizibil al statului.

Aceste prevederi constituționale sunt rezultatul unei preocupări istorice constante pentru menținerea și consolidarea unității naționale, marcate de evenimente semnificative precum Unirea Principatelor, obținerea independenței și formarea statului național modern. Instituirea clară a principiului unității și a indivizibilității în Legea fundamentală fortifică nu doar integritatea teritorială, ci și structura socială a statului, asigurând stabilitatea și continuitatea sa. Prin urmare, principiile respective nu sunt simple enunțuri formale, ci garanții ferme că România își menține suveranitatea asupra întregului teritoriu și își păstrează identitatea comună, făcând loc în același timp recunoașterii și protejării diversității sale interne.

Relevanța constituțională a principiului unității naționale este dovedită prin rolurile pe care acest principiu le joacă în spațiul politico-juridic: menținerea integrității teritoriale, cu interzicerea oricărei forme de secesiune sau de modificare a frontierelor, garantând în felul acesta că statul își poate exercita în mod eficient autoritatea asupra întregului teritoriu și, pe de altă parte, asigurarea coeziunii sociale prin recunoașterea unui singur popor, a unei singure autorități naționale fără a exclude drepturile minorităților și asigurând un raport de complementaritate cu politicile de protejare a diversității etnice și culturale, într-o manieră care să nu afecteze unitatea statului.

Analiză comparativă constituțională

O analiza comparativă a Constituției României (1991, revizuită în 2003), a Constituției Franței (1958) și a Constituției Statelor Unite ale Americii (1787) scoate în evidență modul în care factorii istorici, poli-

tici și culturali modelează organizarea și funcționarea statului, precum și protecția drepturilor fundamentale. Pe de o parte, România și Franța sunt state unitare: România își structurează modelul constituțional prin proclamarea suveranității naționale și a indivizibilității teritoriului, în timp ce Franța, sub egida celei de-a Cincea Republici, a optat pentru un regim semiprezidențial menit să asigure stabilitatea politică și să consolideze rolul președintelui în raport cu cel al parlamentului. În România, revizuirea din 2003 a venit pe fondul pregătirilor pentru integrarea în Uniunea Europeană, având drept scop adaptarea Legii fundamentale la noile realități și exigențe comunitare. În Franța, consolidarea puterii executive a fost o reacție la instabilitatea politică anterioară, reflectând totodată valorile tradiționale exprimate în Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului din 1789, care stau la baza blocului de constituționalitate și a principiului laicității.

Pe de altă parte, Statele Unite ale Americii, prin adoptarea Constituției din 1787 și prin adăugarea *Bill of Rights* (primele zece amendamente), propun un model federal, cu o separare strictă și echilibrată a puterilor (checks and balances), în care Curtea Supremă dobândește prerogativa de *judicial review* odată cu hotărârea „*Marbury v. Madison*” (1803) [15].

Dacă în România și în Franța se evidențiază un parlament mai pregnant (în România) și, respectiv, un președinte cu atribuții extinse (în Franța) [16], în Statele Unite președintele și Congresul, alături de Curtea Supremă, exercită o putere mutuală de control în virtutea principiului federalismului și al echilibrului constituțional [17].

În toate cele trei cazuri, Constituția stabilește un cadru pentru protejarea drepturilor și libertăților fundamentale, evidențiind importanța universală a dreptului la viață, la libertate de exprimare, la un proces echitabil și la participare politică. Cu toate că au evoluat în contexte diferite și sub influența unor factori istorici particulari, fiecare dintre aceste constituții ilustrează încercarea de a crea și menține un stat de drept care să asigure stabilitatea instituțională, protecția cetățenilor și continuitatea valorilor democratice.

Pe de altă parte analizând comparativ principiul unității în constituțiile României, Spaniei Italiei și Germaniei observăm câteva trăsături specifice spațiului juridico-politic european.

În preambul și în articolele sale, Franța se definește ca „Republică indivizibilă, laică, democratică și socială” [16]. Conceptul de „indivizibilitate” este similar cu cel din Constituția României, subliniind că nicio parte a teritoriului nu poate fi desprinsă de stat și că națiunea este un întreg unitar.

Spania consacră în articolul 2 [18], „indisolubila unitate a națiunii spaniole, patria comună și indivizibilă a tuturor spaniolilor”. Constituția se bazează pe unitatea insolubilă a națiunii spaniole, patria comună și indivizibilă a tuturor spaniolilor; ea recunoaște și garantează dreptul la autogovernare al naționalităților și regiunilor din care este alcătuită și solidaritatea dintre acestea. Totuși, spre deosebire de România, Spania este un stat autonom compus din comunități autonome care au competențe legislative și executive proprii. Cu toate acestea, supremația Constituției și ideea de unică suveranitate a poporului rămân neatinse.

Constituția Italiei prevede că „Republica este una și indivizibilă” (art. 5) [19], dar recunoaște și promovează autonomia locală și principiul descentralizării administrative. Este, așadar, un alt exemplu de stat unitar cu forme de autonomie locală, însă fără a se pune la îndoială unitatea națională și integritatea teritorială.

Constituția Germaniei (Legea Fundamentală) [20] definește statul ca fiind un stat federal (Bund). Cu toate acestea, există totuși un concept de unitate federală în sensul că landurile nu pot secesiona și trebuie să respecte Legea Fundamentală. Deși organizarea este diferită de cea a României (stat unitar), principiul integrității statului și al unității sale naționale este, în esență, protejat.

Din aceste exemple reiese că, indiferent dacă statele sunt unitare sau federale, majoritatea constituțiilor europene consacră prin norme fundamentale indivizibilitatea și unitatea teritorială, punând astfel un accent deosebit pe coeziunea poporului și a statului. Analiza comparativă a diferitelor constituții demonstrează că, în ciuda diversității modelelor de organizare administrativ-teritorială (de la state puternic centralizate precum Franța, la state federale sau cu diverse grade de autonomie), principiul unității naționale rămâne un element fundamental pentru stabilitatea și continuitatea oricărui stat.

În cazul României, unde Constituția consacră în mod expres caracterul național, unitar și indivizibil al țării, acest principiu acționează ca o garanție împotriva oricărei tendințe de secesiune sau fragmentare, menținând integritatea teritorială și coeziunea socială. Totodată, prevederile constituționale care protejează diversitatea etnică și culturală își găsesc echilibrul în afirmarea unei singure autorități naționale, asigurând o societate inclusivă bazată pe respect reciproc și valori democratice. Astfel, consacrarea unității naționale devine nu doar un deziderat istoric, ci și o condiție esențială

pentru funcționarea armonioasă a statului și pentru protejarea drepturilor tuturor cetățenilor.

Rolul instituțiilor statului în asigurarea unității naționale

În direcția obiectivului de menținere a unității naționale, ca fundament al oricărui stat modern, a întăririi cetățeniei naționale și potențării cetățeniei europene în contextul culturii civice care îi unește pe cetățeni în jurul unor valori, în baza sentimentului de apartenență și a principiului solidarității, principii și obiective comune atât la nivel național cât și la nivelul Uniunii Europene, funcționarea coerentă a structurilor de guvernare reprezintă un element principal. În acest sens, instituțiile statului, în special Parlamentul, Guvernul și sistemul judiciar, joacă un rol decisiv în menținerea și consolidarea unității naționale și a cetățeniei active. Prin actele și deciziile lor, aceste instituții stabilesc cadrul normativ, implementează politicile publice și asigură interpretarea și aplicarea legilor în beneficiul întregii societăți.

Parlamentul, ca organ reprezentativ suprem al poporului, depozitarul suveranității naționale, este investit cu puterea legislativă. Una dintre responsabilitățile sale centrale este adoptarea legilor care guvernează relațiile dintre cetățeni și dintre aceștia și stat. În contextul asigurării unității naționale, rolul Parlamentului poate fi evidențiat prin atribuții precum: adoptarea de legi care protejează drepturile și libertățile fundamentale; promovarea interesului național în politicile publice și prin reprezentarea pluralismului politic și social.

Prin legile care consacră drepturile omului, egalitatea în fața legii și protecția minorităților, Parlamentul contribuie la crearea unui climat de justiție și respect reciproc. Aceasta previne formele de segregare sau discriminare și stimulează coeziunea socială. Idealul naționalist al unității se referă de fapt nu doar la coerența politică a unui stat, ci și la coeziunea socială și la spiritul de fraternitate dintre cetățeni, concepte care au fost explicitate încă din timpul Revoluției Franceze prin termenul de *fraternité*. În acest sens, metafora națiunii ca familie este deseori utilizată. Acest ideal al unității naționale a generat consecințe profunde, în special prin impunerea ideii de indivizibilitate a națiunii. În numele omogenității culturale și politice, s-a recurs uneori la forță pentru a elimina diferențele locale și orice structuri intermediare care ar fi putut fragmenta națiunea. Astfel, statul devine agentul formării unei „națiuni în devenire“ [21, p.76], aplicând politici de integrare prin care se urmărește înlocuirea diverselor culturi et-

nice cu o cultură politică comună. Însuși conceptul de autonomie de filiație kantiană, unde este un imperativ etic pentru individ și, ulterior, pentru colectivitățile naționale, prin intermediul gânditorilor romantici germani precum Fichte și Schlegel. Această perspectivă a condus la dezvoltarea unei filosofii a auto-determinării naționale, îndreptată spre obținerea unui stat propriu care să exprime așa numita ”voință națională autentică” [21, p.76].

Dar parlamentul nu se rezumă doar la a fi o fabrică de legi și oricât de important ar fi acest atribut în menținerea unității și coeziunii statale, prin dezbaterile și voturile din sesiunile parlamentare contribuie la promovarea interesului național în politicile publice, unde se conturează direcțiile strategice ale țării, iar legile adoptate reflectă valorile și obiectivele naționale [22]. În acest fel, Parlamentul asigură că politici sectoriale precum cele în domeniul educației, sănătății, securității cibernetice, culturii etc. se întemeiază pe principii de solidaritate și coeziune națională.

În privința reprezentării pluralismului politic și social, parlamentul reunește reprezentanți aleși din diverse partide și regiuni, oferind un forum de discuție și negociere. Reprezentarea diversității etnice, culturale și regionale contribuie la formularea unor legi care să răspundă nevoilor multiple din societate și, totodată, să întărească sentimentul de unitate prin integrarea diferitelor perspective [23].

Prin urmare, prin procesul legislativ, Parlamentul oferă un cadru normativ unitar, menit să garanteze coeziunea și solidaritatea în rândul cetățenilor, contribuind astfel la consolidarea identității naționale.

Guvernul și administrația publică joacă, la rândul lor un rol important în implementarea politicilor care susțin unitatea națională. Guvernul, în calitate de putere executivă, are sarcina de a pune în aplicare legile și de a elabora politici publice care să servească interesul național. Administrația publică, atât la nivel central, cât și la nivel local, este instrumentul prin care deciziile guvernamentale se materializează în acțiuni concrete pe întreg teritoriul statului. Importanța Guvernului și a administrației publice în consolidarea unității naționale se evidențiază în mai multe moduri: elaborarea și punerea în aplicare a politicilor naționale, prin coordonarea și supravegherea administrativă și prin promovarea dialogului și cooperării cu societatea civilă.

Fie că este vorba despre politici educaționale, economice, sociale sau culturale, guvernul este responsabil de crearea unor strategii care să favorizeze integrarea și coeziunea tuturor categoriilor sociale. Programele de

dezvoltare regională sau cele care urmăresc reducerea inegalităților contribuie la atenuarea discrepanțelor dintre diferite regiuni și grupuri sociale, așa cum este prevăzut în textul constituțional.

Administrația publică, prin structurile sale centrale și locale, asigură implementarea unitară a legilor și a programelor guvernamentale. Măsurile de reformă administrativă și de digitalizare pot contribui la creșterea eficienței și transparenței, întărind încrederea cetățenilor în instituțiile statului și, implicit, sentimentul de apartenență la comunitatea națională [24], căci într-o democrație modernă administrația este principalul instrument prin care statul interacționează cu cetățenii, iar modernitatea cere instituții capabile să răspundă nevoilor complexe ale unei societăți în schimbare. Prin urmare administrația, fiind în prima linie de aplicare a politicilor publice, are nevoie de reforme care să o facă mai flexibilă și mai transparentă.

De aici și obiectivul promovării dialogului și cooperării cu societatea civilă. Pentru a asigura o aplicare cât mai fidelă a legilor și o înțelegere adecvată a nevoilor cetățenilor, guvernul și administrația publică trebuie să întrețină un dialog constant cu organizațiile neguvernamentale, grupurile profesionale și comunitățile locale. Această interacțiune facilitează formularea de politici publice incluzive și oferă cetățenilor sentimentul că vocea lor este auzită și respectată [1, 24]. Astfel, guvernul și administrația publică au un rol esențial în concretizarea și armonizarea politicilor naționale, reușind, prin implementarea eficientă a legilor și a programelor, să mențină coeziunea socială și solidaritatea națională.

Sistemul judiciar deține un rol de luat în seamă în analiza modului în care unitatea națională este gestionată statal și instituțional. Sistemul judiciar, care cuprinde instanțele de judecată și organele de cercetare penală, este garantul respectării ordinii de drept. Un sistem judiciar independent și imparțial asigură aplicarea coerentă a legilor și consolidează încrederea cetățenilor în justiție și în stat. În privința unității naționale, sistemul judiciar își aduce contribuția prin protejarea valorilor fundamentale și a drepturilor constituționale, prin prevenirea și sancționarea actelor ce pot submina unitatea națională și nu în cele din urmă prin armonizarea practicii judiciare și unificarea jurisprudenței.

Prin intermediul hotărârilor judecătorești, sistemul judiciar aplică și interpretează Constituția și legile în mod unitar și nediscriminatoriu. Această abordare previne fragmentarea socială și asigură un tratament egal pentru toți cetățenii, promovând astfel coeziunea și solidaritatea [23].

Pe de altă parte, instanțele de judecată au responsabilitatea de a sancționa faptele care atentează la ordinea publică, la securitatea națională sau la valorile fundamentale ale statului. [22]. Prin aplicarea fermă și echitabilă a legii, sistemul judiciar contribuie la menținerea stabilității și încrederii reciproce dintre cetățeni și stat.

Pentru a asigura o aplicare consecventă a normelor, sistemul judiciar trebuie să mențină un grad înalt de coordonare și coerență jurisprudențială. Instanțele superioare, precum Înalta Curte de Casație și Justiție, au un rol determinant în interpretarea uniformă a legilor, conferind stabilitate și previzibilitate raporturilor sociale, așa cum prevede Constituția.

Printr-un act de justiție transparent și corect, sistemul judiciar întărește respectul față de lege și consolidează sentimentul de siguranță și unitate, evitând riscul apariției unor tensiuni care ar putea submina coeziunea națională.

Instituțiile statului, în special parlamentul, guvernul și sistemul judiciar, se află în centrul eforturilor de asigurare a unității naționale. Parlamentul contribuie prin adoptarea de legi care promovează drepturile și libertățile fundamentale, respectul reciproc și pluralismul politic; guvernul și administrația publică transpun aceste legi în practică prin politici publice coerente și eficiente; iar sistemul judiciar veghează la interpretarea și aplicarea justă a normelor. În acest mod, se creează un echilibru între puterile statului și se asigură atingerea scopurilor fundamentale ale unei societăți democratice: menținerea ordinii, a coeziunii și protejarea intereselor comune. Prin colaborarea constantă și complementară a acestor instituții, se consolidează sentimentul de apartenență la națiune și se garantează stabilitatea socială, elemente indispensabile pentru buna funcționare a oricărui stat.

Provocări actuale la adresa unității naționale

Tot ce se întâmplă astăzi, de la tendința de integrare ca o contrapondere a diversității etnice și culturale dar și fenomene, principii și procese socio-politice și administrative precum regionalismul și regionalizarea, autonomia locală, globalizarea ș.a.m.d., reprezintă factori care modelează constant identitatea națională și modul în care este guvernată o societate. De pildă se constată o interacțiune complexă între dorința de descentralizare la nivel administrativ și politic pe de o parte și nevoia de menținere a unității statale, pe de alta; apoi provocările inerente integrării minorităților și modalitățile de prevenire a tensiunilor sociale, precum și impactul proceselor de globalizare asupra identității naționale sunt doar unele exemple

care nu epuizează câmpul problematic al provocărilor actuale la adresa unității naționale, în funcție de perspectiva abordării.

Regionalismul este mișcarea care pune accentul pe identitatea, interesele și specificul unei anumite regiuni. Se referă, cu alte cuvinte la atașamentul față de o regiune anume, având multiple forme de manifestare, de la simple preferințe culturale și economice până la revendicări politice clare de autonomie [25]. Dar care sunt elementele care fac ca o regiune să fie o entitate economică-politică-socială? Geografia, cultura comună ori amenințările comune [26, p.2]. Adesea regionalismul are la bază un sentiment puternic de apartenență la un spațiu geografic și cultural distinct și poate fi alimentat de inegalități economice, de diferențe culturale sau de dorința de recunoaștere politică.

Autonomia locală reprezintă capacitatea autorităților locale (regiuni, județe, municipalități) de a lua decizii în mod independent față de autoritatea centrală. Procesul de descentralizare presupune transferul unor competențe administrative, financiare și politice de la nivelul național către cel local. Într-o lucrare din 1964, rămasă de referință în științele politice, William Riker [27] arată cum distribuția puterii are loc printr-un sistem de negociere între elita politică de la nivel central și cea din unitățile teritoriale, ținând de un echilibru între dorința centrului de a se impune și revendicările entităților teritoriale de a-și păstra sau obține anumite puteri. Din această perspectivă descentralizarea ar putea fi văzută ca un răspuns strategic la amenințări externe sau la provocări interne de natură economică, militară sau politică.

Descentralizarea aduce o serie de avantaje precum eficiența și responsabilitate locală, participarea democratică sporită, promovarea specificului regional, etc. Autoritățile locale, fiind mai aproape de cetățeni, pot răspunde mai prompt nevoilor comunității. Oamenii tind să se implice mai mult în procesele decizionale care îi afectează direct [28]. Totodată, descentralizarea poate încuraja conservarea tradițiilor, culturii locale și a limbii, prin adaptarea politicilor publice la particularitățile fiecărei zone.

Dar descentralizarea implică și o serie de riscuri precum descentralizarea excesivă și dificultăți în implementarea politicilor naționale și la inegalități între regiuni; fragmentarea administrativă și politică, slăbirea coeziunii naționale, tendințe secesioniste și poate submina unitatea statului [29], dar și riscul unor conflicte inter-regionale atunci când unele regiuni devin mai dezvoltate, iar altele rămân în urmă, fapt ce poate genera tensiuni și inechități etc.

Echilibrul între descentralizare și unitate se realizează prin mecanisme constituționale și instituționale care să asigure coeziunea națională, în paralel cu promovarea diversității locale. De exemplu, instituirea unor consilii regionale cu competențe clar definite și a unor fonduri de coeziune naționale poate fi o soluție pentru reducerea disparităților și pentru menținerea controlului central asupra domeniilor strategice. [25]

O provocare delicată o poate constitui diversitatea etnică și culturală, un fenomen care pune la încercare multe state, inclusiv din Europa Centrală și de Est. Recunoașterea și protejarea drepturilor minorităților reprezintă un pilon esențial al democrației și al stabilității sociale, inclusiv folosind o teorie liberală a drepturilor minoritare precum cea a lui Will Kymlicka, aptă "să explice cum se poate colaționa sistemul drepturilor minoritare cu drepturile individuale ale omului", arătând totodată ce constrângeri ar fi de impus pentru ca drepturile minoritare să nu contravină "principiilor libertății individuale, ale democrației și dreptății sociale" [30, p.85]. Integrarea minorităților naționale și etnice nu trebuie să urmărească uniformizarea identităților, ci crearea unui spațiu comun de respect reciproc și colaborare.

Politicile de incluziune sunt importante și pot lua diverse forme începând de la educația bilingvă sau multilingvă (învățământul în limba maternă, alături de cunoașterea limbii oficiale, stimulează coeziunea și previne marginalizarea), reprezentarea politică prin asigurarea unei prezențe proporționale a minorităților în administrația publică și în structurile de conducere poate diminua discriminarea și tensiunile, dialogul intercultural și promovarea evenimentelor culturale și a dialogului între comunități reduce stereotipurile și creează punți de comunicare ș.a.m.d.

Tensiunile sociale pot apărea atunci când diferențele culturale sunt percepute ca fiind incompatibile sau când există concurență pentru resurse și influență politică. În asemenea situații, statul trebuie să adopte politici proactive, bazate pe principiul recunoașterii drepturilor minorităților și al egalității de șanse, precum și pe cultivarea sentimentului de apartenență comună la un proiect național, strategiile asimilării fiind abandonate în favoarea politicilor favorabile pluralismului [31], pentru diminuarea posibilităților de conflicte.

Globalizarea este, fără îndoială una dintre marile provocări ale lumii în care trăim și totodată un proces prin care diferite sfere ale vieții (economică, culturală, socială și politică) devin tot mai interconectate la nivel mondial. Prin intermediul tehnologiilor de comunicații, informația circulă

rapid, iar identitățile naționale sunt expuse unor influențe diverse: modele culturale, standarde economice, valori politice și sociale transnaționale.

Din perspectiva unor autori precum Martin Albrow [32], globalizarea determină o fragmentare a autorității tradiționale a statului-națiune. În epoca modernă, statul era principalul actor care deținea monopolul legitim asupra mijloacelor de constrângere, impunea legile și gestiona resursele economice. Odată cu intensificarea fluxurilor transnaționale de capital, de bunuri, de informații și de persoane, statul nu mai controlează în totalitate piețele, mecanismele financiare internaționale, migrația sau noile forme de comunicare digitală. Astfel, competențele și legitimitatea statelor sunt puse în discuție, deoarece instituțiile supranaționale (Uniunea Europeană, Organizația Mondială a Comerțului, organisme ONU) sau actorii privați globali (corporații multinaționale, platforme digitale) exercită o putere semnificativă.

Dacă în epoca modernității, ideea de națiune avea o puternică dimensiune culturală (limbă comună, tradiții, mituri fondatoare), în „epoca globală”, aceste elemente se întrepătrund cu valori și practici globale, precum drepturile omului, cultura populară transnațională (cinema, muzică, internet), stilurile de consum și modă. Națiunea nu mai este unica sursă de solidaritate culturală: un individ poate împărtăși simultan o identitate locală, una națională și una globală, (trăim totuși într-un ”world state” [32, p.171], nu-i așa?!) fără să le considere neapărat contradictorii. Albrow vorbește despre apariția cosmopolitismului și a „cetățeanului global”, pentru care mobilitatea este o resursă esențială, iar apartenența la o singură cultură națională nu mai este definitorie. Desigur, această tendință poate slăbi loialitatea exclusivă față de statul-națiune și favorizează formarea unor rețele transnaționale (economice, sociale, profesionale), iar sentimentul de unitate națională se reconfigurează, fiind concurat de diverse alte solidarități (regionale, etnice, profesionale, globale).

De aici rezultă o serie de efecte ce pot fi socotite ptovocări ale globalizării asupra statului național: erodarea suveranității, căci statul național își poate pierde din capacitatea de a controla politicile economice și sociale, în favoarea unor structuri supranaționale sau a actorilor globali [33]; hibridizarea culturală - valorile și practicile locale se amestecă cu influențe globale, generând noi forme de cultură și identitate; creșterea migrației internaționale care influențează structura demografică, ducând la apariția unor comunități transnaționale.

Aceste provocări pot genera reacții și încercări de soluționare diferite de la naționalismul protecționist la adaptare și deschidere față de modernitate sau la politici interculturale mai bine definite.

Naționalismul protecționist se manifestă îndeobște prin discursuri politice care subliniază importanța granițelor, a suveranității și a protejării pieței interne și a identității naționale [1]. El este o formă de naționalism care pune accentul pe autonomia și suveranitatea statului, considerând că deschiderea excesivă către piețele internaționale și către influențele culturale externe poate submina interesele economice, identitare și sociale ale națiunii. Prin urmare, acest tip de naționalism este strâns legat de ideea de protecție: a economiei naționale, a resurselor interne, a tradițiilor și valorilor locale.

Protagoniștii naționalismului protecționist recurg frecvent la retorica suveranității, subliniind faptul că statele ar trebui să își păstreze controlul deplin asupra instituțiilor și politicilor lor. Din această perspectivă, orice cedare de putere către organisme internaționale (precum Uniunea Europeană, FMI, OMC) sau orice acord comercial extins este percepută ca o amenințare la adresa independenței decizionale a țării.

Naționalismul protecționist se configurează ca o reacție la procesele de globalizare și la creșterea interdependențelor economice și culturale dintre state. Într-o astfel de perspectivă [34, 35] discursurile politice pun adesea accent pe consolidarea granițelor și pe afirmarea suveranității naționale, argumentând că deschiderea excesivă către piețele internaționale subminează atât economia internă, cât și identitatea colectivă. Liderii și susținătorii acestei ideologii susțin că impunerea unor bariere vamale, limitarea imigrației și protejarea industriei naționale ar reprezenta modalități legitime de apărare a locurilor de muncă și a prosperității autohtone. În același timp, ei valorizează puternic simbolurile și tradițiile naționale, cultivând un sentiment de apartenență unitară și apelând la un discurs ce diferențiază clar între „noi” și „ceilalți”.

Această retorică îmbină dimensiunea economică – prin care se solicită o piață internă închisă și subvenționarea producătorilor locali – cu o dimensiune cultural-identitară, ce subliniază importanța apărării limbii, obiceiurilor și credințelor naționale împotriva influențelor exterioare. Adeseori, se dezvoltă o narațiune populistă ce promite restabilirea controlului asupra propriilor resurse și instituții, precum și protecția cetățenilor în fața efectelor destabilizatoare ale globalizării. Astfel, naționalismul protecționist urmărește conservarea unor forme tradiționale de organizare economi-

că și socială, susținând că acestea sunt indispensabile atât pentru coeziunea internă, cât și pentru menținerea unui profil identitar distinct pe scena internațională.

Protecția identității naționale este unul dintre obiectivele pretinse de naționalismul protectionist care consideră că tradițiile culturale, limba și valorile naționale trebuie protejate de influențele venite din afara granițelor. În discursul politic, acest lucru se manifestă prin accentuarea diferențelor față de ceilalți, prin cultivarea unui sentiment de „noi” versus „ei”, și prin promovarea mândriei naționale ca factor de coeziune socială. Se apelează adesea la simboluri naționale (steagul, imnul, eroii naționali), care sunt deseori instrumentalizate pentru a consolida legitimitatea acțiunilor politice și pentru a întreține un sentiment de solidaritate în rândul populației. Foarte des, naționalismul protecționist ia forma unui discurs populist, prezentându-se drept vocea autentică a „poporului” împotriva „elitei internaționale” sau a „corporațiilor străine”. În acest tip de retorică, complexitățile economice și sociale sunt simplificate, iar crizele (de la șomaj până la migrație) sunt atribuite factorilor externi, sugerându-se că soluția constă în închiderea granițelor și recuperarea totală a suveranității.

Trebuie să remarcăm că există și poziții contrare, așa cum este perspectiva celor [36, 37, 38, 39, 40] care văd în globalizare o șansă de modernizare și de sincronizare cu tendințele internaționale, fără a renunța la specificul național. Dintr-o asemenea viziune, globalizarea nu reprezintă un pericol, ci mai degrabă un cadru care poate oferi acces la tehnologii avansate, la resurse externe și la rețele economice capabile să stimuleze creșterea și inovarea. Totodată, adepții acestei abordări consideră că identitatea națională nu se șterge, ci se reconfigurează într-o manieră mai deschisă, în dialog permanent cu ideile și practicile de pe scena globală. În acest fel, cultura locală poate fi promovată și valorificată mai ușor, sporind vizibilitatea statului pe plan internațional și contribuind la diversitatea generală a peisajului cultural. Prin urmare, îmbinarea unei economii și a unei societăți orientate internațional cu menținerea particularităților naționale poate crea o sinergie benefică, atât pentru dezvoltarea internă, cât și pentru poziționarea avantajoasă în raport cu actorii externi.

Strategia politicilor interculturale se bazează pe ideea [41, 42] că identitatea națională poate coexista în mod armonios cu deschiderea către alte culturi și influențe globale. Principiul de bază este acela al valorizării diversității interne, atât etnice, cât și culturale, într-o manieră care să con-

tribuie la unitatea socială și stabilitatea statului. Astfel, se pune accent pe menținerea și promovarea tradițiilor locale, în paralel cu integrarea unor elemente globale, precum inovațiile tehnologice și modelele culturale internaționale. În acest mod, politicile interculturale urmăresc să creeze un sentiment de apartenență comună, respectând în același timp particularitățile fiecărei comunități.

Unitatea națională și provocarea discursului populist contemporan

Alegerile prezidențiale din România din 2024-2025 au scos la iveală o altă provocare: includerea temei unității naționale în discursul politic. În mod paradoxal această temă a generat opusul unității, dezbinarea corpului electoral și puternice frământări care au generat grave încălcări ale regulilor jocului democratic și în special ale regulilor privind campania electorală conducând la manipularea populației și culminând cu anularea primului tur de scrutin din decembrie 2024.

Trebuie menționat că alegerile prezidențiale la care facem referire se desfășoară într-un context socio-politic marcat de o accentuată polarizare ideologică, de incertitudini economice și de crize recurente de legitimitate democratică. În acest climat, discursul populist a cunoscut o amplificare semnificativă, manifestându-se printr-o retorică orientată în jurul unor teme precum suveranitatea, identitatea națională și protecția „valorilor tradiționale”. Aceste teme, deși profund ancorate în imaginarul colectiv și constituind repere legitime ale construcției naționale, sunt adeseori instrumentalizate în scop electoral, cu potențialul de a distorsiona semnificația și funcția principiului constituțional al unității naționale.

Discursul populist contemporan presupune adesea o dihotomie între „poporul autentic” și o așa-zisă elită coruptă, între „noi” și „ceilalți” – fie aceștia minorități etnice, imigranți, actori instituționali naționali sau trans-naționali. În această logică binară, unitatea națională nu mai este percepută ca expresie a coeziunii civice și a solidarității între cetățeni egali în drepturi, ci este redefinită într-o cheie exclusivistă și identitară, care tinde să marginalizeze pluralismul cultural, diversitatea de opinii și funcționarea democratică a instituțiilor. În multe state atât în Uniunea Europeană cât și mai larg, în lume, partidele populiste naționaliste precum *Rassemblement National* (Franța), *Fratelli d'Italia* (Italia), *Fidesz* (Ungaria), *PiS* (Polonia, deși în opoziție acum), *AfD* (Germania) – au câștigat teren în sondaje sau în alegeri. Mișcări precum *America first* sau *MAGA* în SUA, *AMLO* în

Mexic, *Gustavo Petro* în Columbia au normalizat discursul populist și au dezvoltat o retorică anti-establishment, anti-imigrație, cu promisiuni simple, discursuri antielitiste, amnii-globaliste și pro-redistribuire, criticând birocrația tradițională și ideologiile mainstream.

În acest context global, cazul Călin Georgescu în România este o ilustrare a succesului retoricii discursului populist. Ascensiunea neașteptată a unui candidat independent cvasi-necunoscut, Călin Georgescu, este analizată [43] ca o reușită a politicii de extremă dreaptă din România prin utilizarea unor elemente de misticism naționalist, elemente anti-elitiste, denunțând „clasa politică trădătoare”, „tehnocrații străini” și „sistemul corupt”, în opoziție cu „poporul pur”, spiritual și harnic. El se prezintă ca un lider providențial care vine „din afara sistemului” pentru a reda demnitatea națională. Pledând pentru suveranitatea națională și întoarcerea la valorile tradiționale, discursul său îmbină retorica populistă cu simboluri mistice și religioase, având ca scop mobilizarea unui segment de populație deziluzionat de establishmentul politic actual. [43] Georgescu face apel la figuri istorice controversate și la ideologii interbelice pentru a-și legitima pozițiile, ceea ce ridică îngrijorări cu privire la reabilitarea unor curente extremiste din trecutul României. Candidatul a mizat pe denunțarea „clasei politice trădătoare”, a „tehnocrațiilor străini” și a „sistemului corupt”, în opoziție cu „poporul pur”, spiritual și harnic. El se prezintă ca un lider providențial care vine „din afara sistemului” pentru a reda demnitatea națională. Spre deosebire de populismul clasic strict politic sau economic, Georgescu își construiește mesajul pe o retorică mistico-naționalistă: invocă valorile ortodoxe, „pământul sfânt”, „misiunea spirituală a României” și rolul ei „în salvarea lumii”. Se inspiră din simbolistica legionară și gândirea ezoterică. Georgescu se autoproiectează ca un lider mesianic, ce urmează să reîntemeieze România pe fundamente morale, spirituale și etnice pure. Trifan observă că această retorică are puternice accente autoritar-conservatoare, dar este ambalată în limbajul dezvoltării personale și al „trezirii conștiinței naționale”. Retorica lui Georgescu este deliberat ambiguă, evitând formulările directe de extremă dreapta, dar sugerând puternic teme precum „retragerea suveranității din mâna străinilor”, „purificarea morală” sau „renașterea etnică”. Această strategie permite atragerea unui public larg, de la conservatori religioși până la tineri dezamăgiți, iar forma hibridă de populism care combină populismul clasic cu misticismul național și cu un limbaj de dezvoltare personală și suveranitate individuală specifice curentelor

”New age” sau conspiraționiste, este extrem de periculoasă deoarece poate radicaliza subtil publicul prin intermediul unor teme emoționale, religioase și aparent morale. [43]

Deși Serviciul Român de Informații a afirmat inițial că nu există indicii privind un amestec străin în campania electorală actuală, performanța electorală remarcabilă a lui Călin Georgescu, susținută în mod vizibil prin campanii intens promovate pe platforma TikTok, care încălcau legislația electorală, a generat controverse în spațiul public. Contextualizată în cadrul mai larg al războiului informațional hibrid purtat de Federația Rusă la nivel european, această evoluție a ridicat întrebări legitime privind posibilele strategii de influențare indirectă a opiniei publice românești . [44]

Deși succesul exponenților discursului extremist este amplificat de algoritmiile rețelelor sociale — care creează camere de rezonanță favorabile radicalismului — sprijinul real de care beneficiază astfel de figuri politice reflectă o criză profundă de reprezentare, determinată de eșecul partidelor tradiționale de a formula un proiect politic coerent și empatic cu nevoile majorității cetățenilor [45, 43].

Călin Georgescu se remarcă printr-o retorică sobră, în care face apel la teme cu puternic impact emoțional și simbolic — pace, conștiință, credință religioasă — dar și la critica directă a stării economice precare. Această combinație între sacru și pragmatic conferă discursului său o aură de originalitate, în ciuda caracterului său fundamental simplist și repetitiv [43]. Georgescu reușește astfel să creeze un contrast semnificativ cu mesajele partidelor consacrate, percepute de electoratul radical drept sterile, formale și profund disociate de realitatea cotidiană. Dimensiunea misionară a prezenței sale publice, însoțită de o atitudine anti-elitistă și suveranistă, alimentează o narațiune alternativă despre regenerarea națională, în opoziție cu o clasă politică văzută ca fiind coruptă, compromisă și autosuficientă [46, 47].

În acest sens, scorul electoral obținut de Georgescu în alegerile recente trebuie interpretat nu doar ca un efect al prezenței sale în spațiul digital, ci ca simptom al unei schimbări mai profunde în cultura politică românească. Repulsia față de liderii partidelor mainstream — în special PSD și PNL — percepuți ca distanți, lipsiți de autenticitate și asociați cu perpetuarea corupției, este dublată de o erodare accentuată a încrederii în instituțiile statului [48, 49].

Figura președintelui Klaus Iohannis, asociată adesea cu aroganța și lipsa de empatie, a devenit, în acest imaginar, un simbol al rupturii dintre putere și societate. [50] În acest gol de reprezentare, discursurile cu tentă

mistică, autoritară sau naționalistă găsesc teren fertil, nu prin forța lor intrinsecă, ci prin slăbiciunea alternativelor politice oferite de sistemul democratic tradițional.

Retorica populistă promovată prin astfel de strategii discursiv-manipulative contravine spiritului Constituției României, care consacră în mod explicit caracterul național, unitar și indivizibil al statului, în corelație directă cu principiile egalității în drepturi, protecției minorităților și garantării drepturilor și libertăților fundamentale. Atunci când conceptul de unitate națională este instrumentalizat politic în afara cadrului constituțional și democratic, există riscul real ca acesta să devină un instrument de excludere și radicalizare. În loc să promoveze coeziunea socială și solidaritatea civică, discursul populist poate alimenta diviziunile sociale, eroda încrederea în instituțiile democratice și reduce identitatea națională la o versiune simplificată și exclusivistă, incompatibilă cu valorile pluralismului și ale statului de drept.

Alegerile prezidențiale devin, astfel, un cadru privilegiat pentru testarea rezilienței normelor constituționale și a valorilor democratice în fața tentațiilor retorice autoritar-populiste. În acest context, este esențial ca discursul public și competiția electorală să rămână ancorate într-un cadru democratic, respectând principiile pluralismului, ale incluziunii și ale responsabilității instituționale. Numai în aceste condiții unitatea națională își poate păstra funcția de liant între diversitatea socială și idealul coeziunii civice, într-o societate pluralistă aflată în continuă transformare.

În contextul unei societăți marcate de insecurități multiple – economice, identitare și instituționale – discursul populist reușește să mobilizeze un segment semnificativ al electoratului printr-o retorică simplificatoare, dar profund afectivă, care exploatează simboluri naționale, teme mistice și promisiuni de regenerare morală și suveranistă. Cazul Călin Georgescu exemplifică modul în care astfel de strategii pot deveni vehicule pentru o viziune exclusivistă asupra națiunii, ce pune în pericol echilibrul democratic și coeziunea constituțională.

În loc să întărească unitatea națională prin solidaritate și respect față de diversitatea internă, populismul de tip autoritar și mistic reduce identitatea națională la o formulă rigidă și excludentă. Această tendință nu doar că deturnează sensul profund al principiului constituțional al unității statului, dar poate favoriza și polarizarea socială, alimentarea neîncrederii în instituțiile republicane și fragilizarea legăturii dintre cetățeni și stat.

În acest sens, apărarea unității naționale în secolul XXI nu mai poate fi concepută exclusiv prin recurs la formule simbolice sau retorice, ci trebuie realizată prin consolidarea unui spațiu democratic incluziv, prin protejarea pluralismului și prin combaterea sistematică a formelor de manipulare politică ce subminează valorile fundamentale ale statului de drept.

Concluzii

Rezultatele analizei de față evidențiază faptul că principiul unității naționale își păstrează un rol definitoriu în arhitectura juridică și politică a statului român, fiind consacrat de Constituție printr-o serie de prevederi care stabilesc atât caracterul unitar și indivizibil al țării, cât și spațiul în care diversitatea poate fi recunoscută și protejată. În mod constant, acest principiu se regăsește în ansamblul instituțional și normativ românesc ca fundament pentru coeziunea societală și stabilitatea statului, dar și ca reper identitar în raport cu provocările epocii contemporane.

Analiza a demonstrat că, deși cadrul constituțional românesc oferă un echilibru teoretic între unitate și pluralism, realitatea politică și socială actuală pune acest echilibru sub presiune. Procese precum descentralizarea administrativă, globalizarea, diversitatea culturală și, mai recent, emergența discursului populist cu accente mistico-naționaliste, impun o revalorizare a conceptului de unitate națională.

În special, subcapitolul dedicat discursului populist contemporan a evidențiat riscurile pe care le comportă instrumentalizarea ideii de unitate națională în afara cadrului constituțional și democratic. Cazul recent al alegerilor prezidențiale din România (2024–2025) a arătat cum simbolurile naționale, temele identitare și retorica anti-elitistă pot fi utilizate pentru a genera polarizare și pentru a contesta legitimitatea instituțiilor democratice, subminând astfel funcția coezivă a unității naționale. Această evoluție indică nevoia unui răspuns coerent din partea statului, prin consolidarea mecanismelor instituționale de apărare a ordinii constituționale, promovarea unui discurs public incluziv și asigurarea participării cetățenești active la viața democratică.

Unitatea națională nu trebuie privită ca o formă de uniformizare identitară, ci ca o expresie a solidarității între cetățeni, a respectului față de diversitate și a atașamentului comun față de un cadru democratic funcțional. Consolidarea acesteia necesită o abordare integrată, în care educația civică, coerența politicilor publice și respectarea statului de drept să devină piloni de reziliență în fața tentațiilor populiste și a presiunilor ideologice externe.

În concluzie, apărarea unității naționale în contextul secolului XXI nu poate fi separată de valorile democrației, ale pluralismului și ale statului de drept. Numai prin protejarea acestor valori, România poate asigura continuitatea proiectului său constituțional și poate răspunde adecvat provocărilor complexe ale lumii contemporane.

Referințe bibliografice:

1. Anderson, B. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, second edition, London: Verso, 1991.
2. Goudenhoofd, G. "Imagining power: hermeneutic insights into imagined nations and the legitimization of political authority", in *Dialogue and Universalism*, 35 (2), 2024, pp.107-124.
3. Habermas, J., *The Inclusion of the Other*, edited by Ciaran Cronin and Pablo De Greiff, translation, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1998.
4. Goudenhoofd, G. *Legitimitatea. Ritualuri ale legalității și autoritate discursivă*, Iași: Adenium, Colloquium Esențial, 2014.
5. Wodak, R., de Cillia, R., Reisigl, M., Liebhart, K., *The Discursive Construction of National Identity*, second edition, translation: A. Hirsch, R. Miten and J.W. Unger, Edinburgh: Edinburgh University Press, 2009.
6. Bourdieu, P., *The Logic of Practice*. 3-rd edition, Stanford: Stanford University Press, 2022
7. Ricoeur, P., *Oneself as Another*, transl. K. Blamey, Chicago and London: The University of Chicago Press, 1992.
8. Hastings, M. *Abordarea științei politice*. traducere George Poede, Iași: Institutul European, 2000.
9. Lipset, S.M., *Political Man. The Social Bases of Politics*. New York: Doubleday & CoInc. Garden City, 1960.
10. Hall, S., „The Question of Cultural Identity,, In Hall, Stuart, Held, David, Hubert, Don and Thompson, Kenneth (eds). *Modernity: An Introduction to Modern Societies*. Cambridge, Mass. and Oxford: Wiley-Blackwell, pp. 595–634.
11. Bauman, Z., *Liquid Modernity*. Cambridge and Malden: Polity Press, 2000.
12. Constituția României din 1991 revizuită în 2003.
13. Drăganu Tudor. *Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar*. – Editura „Lumina LEX”. – București: 2000, vol.1.
14. Deleanu I. *Instituii si proceduri constitutionale, in dreptul roman si comparat*. București: C.H.Beck, 2006.
15. Marshall, T. *Reflections on the Bicentennial of the United States Constitution*. *Harvard Law Review*, 101(1), 1. 1987, 1-5.
16. Constituția Franței , 1958, https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/constitution/constitution_roumain.pdf, accesată în 12.02.2025
17. Constituția Statelor Unite ale Americii, 1787, <https://constitutii.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/02/constitutia-s-u-a.pdf>, accesată în 12.02.2025.
18. Constituția Spaniei, <https://constitutii.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/01/spania.pdf>, accesată în 12.02.2025.
19. Constituția Italiei, <https://constitutii.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/01/italia.pdf>, accesată în 12.02.2025.

20. Legea Fundamentală a Republicii Federale Germania, <https://constitutii.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/02/germania.pdf>, accesată în 12.02.2025.
21. Smith, A.D. *National Identity*. London: Penguin, 1991.
22. Deleanu, I. *Drept constituțional și instituții politice* (vol. I-II). București: Editura C.H. Beck, 2003.
23. Muraru, I., & Tănăsescu, S. *Drept constituțional și instituții publice*. București: Editura All Beck, 2008.
24. Marga, A. *Identitatea națională și modernitatea*, Brașov: Libris, 2018.
25. Keating, M. *The New Regionalism in Western Europe: Territorial Restructuring and Political Change*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2000.
26. Ivan, R. (ed). *New regionalism or no regionalism? : emerging regionalism in the Black sea area*. New York: Routledge, 2016
27. Riker, W.H. *Federalism: Origin, Operation, Significance*. Little, Brown and Company, 1964.
28. Smith, B. *Decentralization: The Territorial Dimension of the State*. London: Unwin Hyman. 1985.
29. Hechter, M. *Containing Nationalism*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
30. Salat, L. *Multiculturalismul liberal*. Iași: Polirom 2001.
31. Gurr, T. R. *Peoples Versus States: Minorities at Risk in the New Century*. United States Institute of Peace Press, 2000.
32. Albrow, M. *The Global Age: State and Society Beyond Modernity*. Stanford, California: Stanford University Press, 1997.
33. Beck, U. *Power in the Global Age: A New Global Political Economy*. Polity Press, 2005.
34. Mudde, C., & Kaltwasser, C. R. *Populism: A Very Short Introduction*. Oxford University Press, 2017.
35. Eichengreen, B. *The Populist Temptation: Economic Grievance and Political Reaction in the Modern Era*. Oxford University Press, 2018.
36. Giddens, A. *The Consequences of Modernity*. Stanford, California: Stanford University Press. 1990.
37. Robertson, R. *Globalization: Social Theory and Global Culture*. Sage. 2000.
38. Pieterse, J. N. *Globalization & Culture: Global Mélange*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield. 2009.
39. Held, D., & McGrew, A. (eds.) *The Global Transformations Reader: An Introduction to the Globalization Debate*. London: Polity Press, 2003, 2en edition.
40. Appadurai, A. *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. University of Minnesota Press. 1996.
41. Kymlicka, W. *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Clarendon Press. 1995.
42. Parekh, B. *Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory*. Harvard University Press. 2000.
43. Trifan, E. From self-help to sovereignty: the rise of Călin Georgescu and Romania's far-right mysticism. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, 1–13. <https://doi.org/10.1080/25739638.2025.2482398>. 2025.
44. EPRS. *Populism and Electoral Behaviour in Central and Eastern Europe*. Brussels: European Parliamentary Research Service. <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/en/stay-informed/research-and-analysis>. 2023.

45. Mudde, C. & Kaltwasser, C. R. Populism: A Very Short Introduction. Oxford: Oxford University Press. 2017.
46. Pappas, T. S. Populism and Liberal Democracy: A Comparative and Theoretical Analysis. Oxford University Press. 2019.
47. Roventa-Frumușani, D. Retorici populiste în discursul politic românesc contemporan. București: Tritonic. 2022.
48. Eichengreen, B. The Populist Temptation: Economic Grievance and Political Reaction in the Modern Era. Oxford: Oxford University Press. 2018.
49. Vasile, M. Identitate națională și populism în alegerile prezidențiale din România, Revista Română de Științe Politice, nr. 1. 2024.
50. Fati, S. De ce a câștigat Georgescu? Război hibrid sau revoltă? Deutsche Welle. 25.11.2024. <https://www.dw.com/ro/de-ce-a-c%C3%A2%C8%99tigat-georgescu-r%C4%83zboi-hibrid-sau-revolt%C4%83/a-70875323>

Date despre autor:

Gabriela GOUDENHOOFT, născută la data de 9 martie 1967, este profesor universitar doctor habilitat și director al Departamentului de Științe Politice și Științele Comunicării, la Universitatea din Oradea.

Cu specializări în Filosofie, Istorie și Drept, își structurează preocupările academice și științifice pe dezvoltarea unor studii între și trans disciplinare, în domenii de interes precum imaginarului social și politic, diaspora, guvernarea, politici ale Uniunii Europene, analiza comunicării și a discursului.

Implicată în activitatea de cercetare în numeroase echipe de cercetare pentru proiecte și granturi internaționale și naționale, coordonator și membru a 3 modulele Jean Monnet, membru a două Centre de excelență Jean Monnet, este autoarea cărților: *Percepția de sine în spiritualitatea interbelică* (2005), *Drept constituțional și instituții politice* (2009), *Administrație publică* (2010), *Legitimitatea. Ritualuri ale legalității și autoritate discursivă* (2014), *Going back home through one's language. Romanian diaspora in Germany, identity and media reflections* (2016), *Politici și guvernare în Uniunea Europeană. Competențe, cetățeni, comunicare* (2022).

A coordonat numeroase volume colective și proceeding-uri de conferințe și este autoarea a peste de 50 de articole, studii și capitole în volume colective și a participat la peste 70 de congrese, conferințe, workshopuri și mese rotunde internaționale și naționale.

CONLUCRAREA INSTITUȚIILOR POLITICE – CONDIȚIE A SPORIRII EFICIENȚEI GUVERNĂRII ÎN STATELE DEMOCRATICE²

Ludmila ROȘCA³

<https://orcid.org/0000-0003-0339-7157>

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.02>

Informații despre recenzent:

GOUDENHOOF Gabriela, doctor habilitat, profesor universitar, Directorul Departamentului de Științe Politice și Științele Comunicării Facultatea de Istorie, Relații Internaționale, Științe Politice și Științele Comunicării Universitatea din ORADEA, gabrielagoud@gmail.com

Rezumat: În acest studiu este abordată sistemic, structural-funcțional eficiența guvernării, fenomen multiplu solicitat în perioada negocierilor și satisfacerii cerințelor integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană. O condiție importantă pentru sporirea eficienței guvernării este conlucrarea instituțiilor politice și socioculturale cu societatea civilă activă, implicată în soluționarea problemelor cu care se confruntă comunitatea, în satisfacerea nevoilor și așteptărilor cetățenilor. Situația în care ne aflăm în prezent cu privire la subiectul abordat o apreciem în baza obiectivelor definite în Acordul de Asociere a Republicii Moldova cu UE, care vizează dezvoltarea politică și social-economică a Republicii Moldova, cooperarea în domenii de interes comun, cum ar fi: buna guvernare, justiția, libertatea și securitatea, integrarea comercială și cooperarea economică sporită, politica de încadrare în câmpul muncii și socială, management financiar, administrare publică și reforma serviciului public, participarea societății civile, dezvoltarea instituțională, reducerea sărăciei și dezvoltarea durabilă.

Cuvinte cheie: instituții, eficiență, guvernare, Acordul de Asociere, integrare europeană.

2 Studiu realizat în cadrul Subprogramului: CONSolidarea mecanismelor Socio-Economice și Juridice de asigurare a bunăstării și securității cetățenilor, CONSEJ, 01.05.02.

3 Doctor habilitat în filosofie, cercetător științific principal, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Universității de Stat din Moldova, ludmilarosca.com@gmail.com.

COOPERATION OF POLITICAL INSTITUTIONS – A CONDITION FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF GOVERNANCE IN DEMOCRATIC STATES

Abstract: *This study systemically and structurally-functionally addresses governance efficiency, a multifaceted phenomenon that is particularly relevant during the negotiation process and in meeting the requirements for Moldova's integration into the European Union. An important condition for increasing governance efficiency is the cooperation between political and sociocultural institutions and an active civil society, which is engaged in solving community issues and meeting the needs and expectations of citizens. The current situation regarding this topic is assessed based on the objectives outlined in the Association Agreement between the Republic of Moldova and the EU, which aims at Moldova's political and socio-economic development, cooperation in areas of mutual interest such as good governance, justice, freedom and security, trade integration and enhanced economic cooperation, labor market and social policy, financial management, public administration and civil service reform, civil society participation, institutional development, poverty reduction, and sustainable development.*

Keywords: institutions, efficiency, governance, Association Agreement, European integration.

Introducere

Conlucrarea instituțiilor politice este un principiu important al democrațiilor moderne, care susține capacitatea sistemului politic de a-și conserva și reproduce stabilitatea dinamică, de a fi eficient în contextul satisfacerii nevoilor / așteptărilor cetățenilor. Eficiența guvernării este influențată direct de funcționarea instituțiilor socio-culturale. Abordarea instituțională a sistemului politic din Republica Moldova deschide perspectiva modelării mecanismului conlucrării elementelor acestuia cu scopul de a schimba atitudinea cetățenilor față de programele, proiectele, acțiunile politice. Modelul mecanismului de conlcrare a instituțiilor politice cu societatea civilă este un obiectiv prioritar pentru responsabili din administrația publică centrală, locală, pentru savanți.

La moment, cetățenilor Republicii Moldova realitatea social-politică le cere să se implice în soluționarea problemelor cu care se confruntă comu-

nitatea, întreaga societate. Decizia fiecăruia de a participa la evenimentele politice cu urmări importante pentru viața comunității, a propriei familii, a lui personală – are o semnificație strategică. Participarea cetățenilor este decisivă în anul 2025, în care vom avea alegeri parlamentare, rezultatele cărora ne vor permite să avansăm pe calea integrării europene, să obținem statutul de țară membră a Uniunii Europene, să trăim în pace, stabilitate, să cunoaștem beneficiile dezvoltării sustenabile a societății, sau să rămânem în zona gri a incertitudinii, a instabilității, susținută de consecințele războiului, declanșat de Federația Rusă în Ucraina.

Pentru a înțelege obiectivele programului politic al partidelor, create, finanțate de unele grupuri criminale din Federația Rusă, este necesar să manifestăm interes privind informațiile, aprecierile evenimentelor politice de azi și de ieri, care sunt subiectele istoriei politice contemporane a țării noastre, a regiunii. În acest sens, recomandăm articolul: „Aspectele geopolitice ale integrării europene a Ucrainei și Republicii Moldova în contextul războiului ruso-ucrainean”, în care profesorul Valenty BALUK descrie obiectivele *imperialismului Rusiei*, care, cu regret, ne vizează și pe noi [2, p.16-31].

Obiectivul strategic al integrării europene al Republicii Moldova este real, dar influențat de numeroși factori care produc obstacole serioase, printre care în acest studiu analizăm: nivelul redus al culturii politice al participanților la viața social-politică; capacitatea insuficientă de înțelegere a mesajelor politice, atestată nu doar la cetățeni, dar și la liderii partidelor politice, organizațiilor neguvernamentale; divizarea clasei politice și a societății privind dezvoltarea strategică a țării: direcția pro-europeană și cea pro-asiatică; clasa politică în cei 33 de ani de independență a țării n-a înșușit cum trebuie să raporteze propriile interese, interesele de partid și interesul național.

Scopul acestei investigații este descrierea mecanismului conlucrării instituțiilor statului democratic cu organizațiile neguvernamentale active, condiție a unei guvernări eficiente. Pentru a oferi o mai mare claritate vom analiza criteriile folosite de savanți în determinarea eficienței guvernării, funcționalității instituțiilor statului.

Metodologia aplicată în analiza fenomenelor/ proceselor sociale complexe oferă un model de apreciere și organizare a cercetării, care include metode și instrumente analitice, de măsurare și control. Metodologia include reguli și criterii de interpretare a faptelor.

Guvernarea este și trebuie să fie preocupată de modelarea cursului politic al țării, de orientarea dezvoltării ei. Procesul politic este gestionat în

mod eficient atunci când beneficiile sunt mai mari, realizate în timp și pe măsura așteptărilor societății. Anterior, nu existau metode de apreciere a eficienței politicilor sociale. Teoria economică și politică contemporană, promovând principiile utilitarismului și pragmatismului, face posibilă cuantificarea rezultatelor activității umane, indiferent de domeniu, estimarea eficienței, raționalitatea oricărui proiect social sau politic. Fenomenele, ideile și acțiunile politice se află în relații de interdependență. Analiza teoretică a politicului cuprinde studii despre dimensiunea axiologică, referitoare la comportamentul actorilor politici.

Rezultatele investigației

În societatea moldovenească cultura politică n-a atins nivelul necesar pentru a susține interacțiunea dintre opinia publică, necesitățile populației, cererile ei, pe de o parte, și obiectivele strategice ale instituțiilor sistemului politic, pe de alta. Realitatea ne sugerează că efortul cel mai important în asigurarea unei funcționalități eficiente a sistemului politic reprezintă o investiție importantă în educarea, instruirea și asimilarea conținutului culturii politice, consolidarea și dezvoltarea societății civile.

La momentul semnării Acordului de Asociere a Republicii Moldova la Uniunea Europeană, 27 iunie 2014, societatea moldovenească nu era pregătită să asimileze valorile europene, să înțeleagă conținutul procesului de integrare europeană. Unul din scopurile Acordului de Asociere este: *„consolidarea respectării principiilor democratice, a statului de drept și a bunei guvernante, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților, precum și contribuirea la consolidarea reformelor politice naționale”* (articolul 3, paragraful 2, litera d). În acest sens, procesele sociale, cum ar fi: promovarea valorilor culturale comune pentru Uniunea Europeană și Republica Moldova, devin un obiectiv central al procesului de integrare europeană, prin apropierea de standardele civilizaționale europene [3].

Programul de Asociere prevede implicarea Republicii Moldova în dialogul permanent privind reformele legate de asociere. Dialogul politic între părți în toate domeniile de interes reciproc, inclusiv în chestiunile externe și de securitate, precum și cele legate de reforma internă, va fi în continuare dezvoltat și consolidat. Acesta va spori eficacitatea cooperării politice și va promova convergența pe probleme externe și de securitate. În cooperarea lor în domeniul libertății, securității și justiției, în conformitate cu cap. III

al Acordului, UE și Republica Moldova vor acorda o importanță deosebită promovării supremației legii, inclusiv independenței sistemului judiciar, accesului la justiție și dreptul la un proces echitabil. Cooperarea în sectorul economic și alte sectoare (cap. IV al Acordului), pe lângă reforma administrației publice, vizează o serie de subiecte cum ar fi: dialogul în domeniul economic, dreptul societăților comerciale, contabilitate și audit, forța de muncă și politica socială, protecția consumatorilor, statistica, finanțele publice, impozitarea, politica cu privire la industrie și întreprinderi, agricultura și dezvoltare rurală, cooperarea în domeniul energetic, transportul, mediu, societatea informațională, turism, cultură, educație, sănătate publică etc. Un rol aparte îi este atribuit societății civile și mass-media.

Planul Național de implementare al Acordului de Asociere RM-UE include prioritățile - cheie de cooperare în vederea asigurării asocierii politice și integrării economice cu UE și reprezintă instrumentul de bază pentru monitorizarea la nivel intern a procesului de integrare europeană. În acest context, Planul Național include acțiunile necesare de a fi realizate de către instituțiile responsabile conform Acordului de Asociere și Agendei de Asociere în termenii indicați și cu specificarea resurselor financiare necesare în acest sens.

Pentru asigurarea implementării cadrului normativ în domeniul accesului la informație, al transparenței în procesul decizional au fost actualizate paginile Autorităților Publice Centrale (APC), elaborate și publicate rapoartele privind transparența în procesul decizional, desemnați responsabilii de coordonarea procesului de consultare publică din cadrul APC cu societatea civilă, publicate datele de contact pe paginile oficiale ale autorităților, elaborate și actualizate listele organizațiilor neguvernamentale pe domenii de activitate, actualizate seturile de date pe portalul guvernamental.

Acordul de Asociere nu specifică aderarea Republicii Moldova la UE, ci mai curând recunoaște aspirațiile europene ale Republicii Moldova și prevede realizarea unei serii de reforme politice, economice și sociale care vor permite o integrare graduală a țării în UE. Urmare a realizării plene a tuturor obiectivelor stabilite, Republica Moldova și-a asumat să-și consolideze instituțiile democratice și să crească nivelului de viață al cetățenilor. Acordul de Asociere RM-UE, în articolele: 2 (3) include următoarele prevederi: *„Părțile își reafirmă respectul față de principiile statului de drept și ale bunei guvernante, precum și obligațiile lor internaționale, în special în cadrul ONU, al Consiliului Europei și al*

OSCE.”; articolul 3 (2), subpunctul (e) conține: „*consolidarea respectării principiilor democratice, a statului de drept și a bunei guvernante, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților, precum și contribuirea la consolidarea reformelor politice naționale*”; articolul 52 prevede că: „*Părțile cooperează pentru a consolida buna guvernanta în domeniul fiscal, în vederea îmbunătățirii în continuare a relațiilor economice, a comerțului, a investițiilor și a concurenței loiale*”; articolul 99 al Acordului de Asociere RM-UE vizează și constituirea unor mecanisme viabile ale bunei guvernări în RM: „Cooperarea poate viza următoarele subiecte:

- (a) schimbul de informații și de cele mai bune practici privind punerea în aplicare a strategiilor naționale referitoare la societatea informațională, inclusiv, printre altele, inițiative care vizează promovarea accesului la rețele în bandă largă, îmbunătățirea securității rețelelor și dezvoltarea serviciilor publice online;
- (b) schimbul de informații, de cele mai bune practici și de experiență pentru a promova dezvoltarea unui cadru de reglementare cuprinzător pentru comunicațiile electronice, în special pentru a consolida capacitatea administrativă a administrației naționale în domeniul tehnologiilor informației și comunicațiilor, precum și a autorității independente de reglementare, pentru a încuraja o mai bună utilizare a resurselor de spectru și pentru a promova interoperabilitatea rețelelor în Republica Moldova și cu UE;
- (c) încurajarea și promovarea punerii în aplicare a instrumentelor TIC pentru o mai bună guvernanta, e-learning și cercetare, servicii publice de asistență medicală, digitizarea patrimoniului cultural, dezvoltarea conținutului digital și a comerțului electronic, precum și (d) îmbunătățirea nivelului de securitate a datelor cu caracter personal și a protejării confidențialității în comunicațiile electronice” [1].

Apropierea cetățenilor Republicii Moldova de procesele decizionale și de elaborare a politicilor ar genera servicii publice care să răspundă mai bine nevoilor și cererilor sporite ale populației. În cele din urmă, aceasta poate duce la o încredere crescută în Guvern, fie la nivel local, fie la nivel național. Cadrul de reglementare al țării are un puternic potențial pentru asigurarea unei bune guvernante democratice. Cu toate acestea, trebuie efectuate anumite acțiuni de sprijin în vederea îmbunătățirii cadrului juridic și a practicilor existente. Consiliul Europei își propune

să sprijine autoritățile naționale în ceea ce privește consolidarea cadrului de reglementare pentru participarea civilă și stabilirea de practici efective pentru participarea și implicarea societății civile în procesul decizional. Acest lucru se va realiza prin oferirea de sprijin pentru organizarea activităților de consolidare a capacităților privind transparența la nivel local, pe baza bunelor practici la nivel european. În plus, activitățile din acest domeniu pot contribui la stabilirea unui dialog deschis, transparent și periodic între instituțiile publice și societatea civilă.

La nivel european, Tratatul privind Uniunea Europeană, precum și Acordul de Asociere RM - UE, Recomandările Consiliului de Asociere UE-Republica Moldova din 22 august 2022 privind Programul de Asociere UE-Republica Moldova asigură cadrul juridic și politic pentru implicarea partenerilor sociali și ai societății civile în procesele decizionale atât la nivel legislativ, cât și consultativ. Articolul 15 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene recunoaște rolul societății civile în buna guvernare a UE, iar articolul 11 pune în evidență necesitatea ca instituțiile UE să mențină un dialog deschis, transparent și constant cu organizațiile societății civile.

Un alt obiectiv vizat de documentele menționate este bunăstarea economică și socială a cetățenilor Republicii Moldova, aflată în relație de interdependență cu procesele modernizării și democratizării societății. Dezvoltarea capitalului uman prin investiții consistente în educație și sănătate va genera numeroase beneficii, precum ameliorarea sănătății, creșterea productivității muncii, reducerea sărăciei, scăderea criminalității și a dependenței de prestații sociale.

Există câteva probleme importante pe agenda politică a statului, care necesită a fi rezolvate pentru a putea vorbi despre alinierea Republicii Moldova la valorile europene. Calitatea guvernării ca problemă de eficacitate a puterii politice este una complexă, importantă pentru destinul cetățenilor și al societății în ansamblu. În contextul existenței mai multor probleme legate de promovarea reformelor democratice profunde și de reactualizarea unor provocări interne și externe la adresa statului, factorii decizionali sunt obligați să instituționalizeze mecanismele și structurile adecvate de articulare și agregare a intereselor tuturor cetățenilor.

Riscurile și amenințările privind dezvoltarea potențialului uman din Republica Moldova au fost grupate în factori politico-juridici, politico-administrativi, socio-culturali, demografici și economici. În cazul

Republicii Moldova, edificarea statului de drept nu este finalizată, deoarece reformele instituționale sunt inconsecvente și contradictorii. Principalii factori de risc și amenințare la adresa democrației participative la procesele de modernizare a țării sunt lipsa unui nucleu social nou, ca rezultat al subestimării valorii factorului uman în procesul dezvoltării; politicile guvernamentale de dezvoltare sunt insuficient finanțate și susținute tehnologic, ignoră necesitățile și interesele capitalului uman. Din lipsă de comunicare între instituțiile guvernamentale și societatea civilă, din cauza reformelor ne-finite, populația este nemulțumită de situația economică și direcțiile de dezvoltare. În esență, dezvoltarea umană și socială depinde de capacitatea conducătorilor instituțiilor statului de a implementa în mod consecvent politici ce vizează formarea, dezvoltarea și realizarea democrației participative – elementul-cheie al procesului de tranziție social-economică și politică.

Prioritățile Strategiei de dezvoltare a Republicii Moldova sunt: consolidarea statului democratic modern, bazat pe principiile democrației participative, pe principiul supremației legii; reglementarea conflictului transnistrean și reintegrarea țării; sporirea competitivității economiei naționale; dezvoltarea resurselor umane, încadrarea în câmpul muncii și promovarea incluziunii sociale; dezvoltarea regională. Obiectivele dezvoltării naționale sunt: crearea condițiilor pentru îmbunătățirea calității vieții populației prin consolidarea fundamentului pentru o creștere economică durabilă și incluzivă; transformarea Republicii Moldova într-un stat reintegrat; reducerea corupției; asigurarea creșterii veniturilor tuturor păturilor sociale, precum și a creșterii economice; crearea unui sistem de justiție modern, care să asigure egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii; susținerea participării tuturor regiunilor și comunităților; garantarea serviciilor educaționale, medicale și sociale de calitate tuturor cetățenilor; ajustarea politicilor naționale la cele europene; îmbunătățirea imaginii țării ca membru binevenit în familia europeană [5, p.32].

Reformele adevărate și profunde sunt necesare în toate sectoarele: justiție, agricultură, sistemul financiar-bancar, sănătate, educație, transport, administrare publică. În subsistemul judiciar au fost inițiate reforme care n-au reușit să schimbe situația. Și în continuare instituțiile protejează interesele grupului care la moment guvernează. În ultimii ani avem numeroase exemple care reflectă situația din subsistemul judiciar, inconsecvența implementării deciziilor adoptate. Practica respectivă

contravine principiilor democrației liberale, ale statului de drept, obligațiilor pe care instituțiile Republicii Moldova și le-au asumat semnând Acordul de Asociere.

Alături de reformarea justiției sau combaterea corupției, agenda bilaterală Uniunea Europeană - Republica Moldova încorporează o mulțime de obiective sectoriale, fără de care parcursul european al Republicii Moldova nu poate fi de succes. Unul dintre aceste sectoare este sistemul energetic, subdezvoltat și ineficient, dependent de importuri, din care motiv nu poate satisface necesitățile unei economii ce-și propune relansarea. Datele furnizate de experții din economie, în luna martie curent, sunt îngrijorătoare, deoarece, în ultimii cinci, situația s-a înrăutățit într-atât, încât relansarea ramurilor principale ale economiei naționale este necesară, solicită resurse financiare importante. Uniunea Europeană oferă guvernanților de la Chișinău resursele de ameliorare a situației, dar, în acest context, apar numeroase întrebări referitoare la capacitatea responsabililor de a implementa proiectele necesare în economie, în agricultură, în sistemul energetic.

Concluzii

Buna guvernare pentru dezvoltarea sustenabilă are la bază numeroase cerințe, printre care menționăm: promovarea supremației legii și accesului egal la justiție; combaterea tuturor formelor corupției; dezvoltarea eficienței, responsabilității și transparenței instituțiilor la toate nivelurile; asigurarea procesului decizional receptiv, incluziv, participativ și reprezentativ la toate nivelurile; asigurarea accesului la informație. Eficiența guvernării este măsurată prin gradul de încredere al oamenilor în instituțiile centrale ale statului.

Calitatea actului guvernării constituie unul dintre elementele fundamentale care determină calitatea vieții oamenilor. De funcționarea eficientă a instituțiilor statului, într-un mod transparent și centrate pe om, depinde calitatea și eficiența implementării politicilor și reformelor în orice sector. Sporirea ratei de încredere în instituțiile statului și în calitatea actului de justiție atrage după sine creșterea nivelului de investiții ale oamenilor în dezvoltarea statului. Administrația publică centrală și locală trebuie să fie eficientă, transparentă și credibilă la toate nivelurile, inclusiv la nivel teritorial, unde activitatea administrației publice locale trebuie să fie mai aproape de oameni și în serviciul oamenilor.

Stabilitatea și instabilitatea politică influențează, în mod direct, viața

și activitatea cetățenilor, speranța lor de viață și calitatea acesteia. Suntem convinși că cea mai scurtă cale de ieșire din instabilitate politică este cea a conlucrării tuturor forțelor politice, mișcărilor social-politice, unirii eforturilor și resurselor acestora în interesul cetățenilor. Obiectivul central al activității unui sistem politic este atingerea coeziunii sociale, proces monitorizat de o guvernare legitimă și legală. Acest obiectiv de o semnificație majoră pentru Republica Moldova din păcate n-a fost realizat, necesită mari eforturi de la toate elementele sistemului politic, mai ales din partea cetățenului, actor important al procesului politic.

Promovarea relațiilor politice și economice dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană prin menținerea relațiilor complexe cu instituțiile guvernamentale și extinderea informării despre Uniunea Europeană, instituțiile și programele sale, în special Politica Europeană de Vecinătate și importanța acesteia pentru Moldova, pot avea loc prin reforme, iar Acordul de Asociere dintre Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și statele membre ale acesteia, pe de altă parte, servește în calitate de tratat internațional cuprinzător, un document cu efecte juridice clare, ce stabilește relațiile dintre părți, ce urmează să fie implementat de Republica Moldova. Se impun monitorizarea implementării Acordurilor de Parteneriat și Cooperare dintre UE și Moldova și, de asemenea, a Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană, dezvoltarea, realizarea și evaluarea programelor de asistență externă a Uniunii Europene pentru dezvoltare democratică și bună guvernare, reforma regulatorie și dezvoltarea capacităților administrative, pentru a reduce sărăcia și a stimula creșterea economică. Valorile respectului pentru demnitatea umană, libertate, democrație, egalitate, statul de drept și respectul pentru drepturile omului sunt elementele-cheie ale programelor, acțiunilor și comunicării Uniunii Europene.

Guvernul, instituțiile de cercetare științifică și societatea civilă, în baza atribuțiilor și domeniilor de activitate ce le revin, trebuie să evalueze impactul strategiilor și programelor politice de dezvoltare națională și sectorială asupra consolidării democrației din Republica Moldova. În baza expertizei efectuate, trebuie identificate politicile sociale și economice, factorii interni și externi care au creat situația și definite problemele importante de dezvoltare socio-umană.

Instituțiile politice și societatea civilă sunt obligate de situația critică în care se află la moment Republica Moldova să consolideze capacită-

țile și resursele puterii de stat pentru a formula o viziune comună asupra strategiei de dezvoltare a Republicii Moldova și pentru a elabora mecanismul conlucrării, cooperării în scopul multiplicării formelor de deservire a cetățenilor. Guvernarea, partidele politice, societatea civilă, în condițiile deficitului de resurse naturale, financiare și tehnologice ale țării, ar trebui să promoveze dezvoltarea potențialului uman ca o prioritate în politica internă și cea externă, ca valoare social-politică și componentă importantă în structura interesului național al Republicii Moldova.

Redimensionarea rolului și funcțiilor instituțiilor politice este inițiată de savantul american J. Rawls. Obiectivul investigației, rezultatele căreia sunt expuse în lucrarea „A Theory of Justice”, vizează societatea în care predomină un consens cuprinzător privind principiile acceptate de către instituțiile politice – un consens care nu este nici într-un caz subminat de faptul că grupuri și indivizi diferiți au viziuni esențial divergente în chestiuni culturale, religioase și ideologice [6, p.135]. John Rawls justifică teza în conformitate cu care nu o societate dreaptă generează instituții drepte, ci instituțiile politice drepte sunt cele care pot genera o societate dreaptă. Reieșind din această afirmație, am putea puncta semnificația studiului pentru societatea moldovenească. Este vorba despre elaborarea sau selectarea (din cele existente în experiența statelor europene) a unui mecanism de funcționare eficientă a instituțiilor sociale. Într-un studiu publicat în anul 1983, W. Korpi menționa: actorii raționali construiesc tipuri de instituții care vor servi scopurilor lor predefinite. Uneori instituțiile sunt văzute ca variabile intermediare în care actorii politici, dacă ar avea succes, ar putea investi putere, iar ele ar putea ulterior fi folosite ca instrumente de sporire a puterii [6, p.662]. Aceste concluzii ne permit să justificăm teza: problema sporirii eficienței guvernării poate fi redusă la funcționalitatea și capacitatea de conlucrare a instituțiilor politice.

Redescoperirea instituțiilor politice este determinată de un set de mutații observate în mentalitatea politică nu doar a teoreticienilor, dar și a practicienilor. Modul prin care instituțiile politice au trecut din planul secund în centrul dezbaterilor publice este explicat diferit de reprezentanții empirismului și scientismului. Reprezentanții scientismului consideră că tematica instituțională este supusă unei analize profunde de teoria și metodologia cercetării fenomenelor politice, iar reprezentanții empirismului susțin că reorientarea simultană s-a produs independent, în subdomenii diferite ale științei politice [4, p.133]. Indiferent de faptul care

domeniu al științei politice, cel teoretic sau aplicativ, a insuflat o nouă viață instituțiilor politice, sociale, cert este că în teoria politică contemporană tematica instituțiilor are prioritate, iar rezultatele investigațiilor teoretice au semnificație practică, contribuie la sporirea eficienței activității instituțiilor de stat, la deservirea calitativă a cetățenilor. După cum știm, în momentul actual, în concepția „bonne governance” statul este definit ca institut ce prestează servicii cetățenilor săi. Cu cât serviciile prestate sunt mai numeroase și executate la timp, cu atât guvernarea este mai eficientă.

În statele democratice contemporane instituțiile politice acordă o atenție sporită politicilor publice, politicii sociale, de aceea putem afirma că evidențierea elementelor guvernantei în teoria politică este o consecință a reconfigurării relației dintre stat și societate, iar funcțiile tradiționale ale statului sunt completate cu cea de mediator/negociator. Noi niveluri ale acțiunii politice, reguli de comportament politic, modele de interacțiune, precum și noi instrumente de elaborare a politicilor: consultare, dialog social, parteneriate, metode deschise de coordonare și coreglementare, delegare de competențe, externalizare a serviciilor publice etc. sunt unele dintre fenomenele sociale solicitate de implementat. Uniunea Europeană a făcut deja primii pași către elaborarea și implementarea unui cadru politic al guvernantei și introducerea democrației participative.

Una dintre cele mai importante sarcini ale etapei actuale de dezvoltare a Republicii Moldova în direcția perfecționării mecanismului interacțiunii instituțiilor politice și a componentelor societății civile este crearea unui spațiu informațional unic/ unei societăți informaționale, implementarea noilor tehnologii informaționale și sociale chemate să execute funcția de consolidare și integrare în societatea moldovenească. Se poate afirma că pentru aceasta este necesar de creat o bază legislativă și organizațională solidă, care să conțină următoarele prevederi:

a) raporturile dintre furnizorii informației și persoane fizice și/sau juridice în procesul de asigurare și realizare a dreptului constituțional de acces la informații;

b) principiile, condițiile, metodele și ordinea realizării accesului la informația oficială, aflată în posesia furnizorilor de informație;

c) aspectele accesului la informația de caracter personal și protecției acesteia în cadrul soluționării chestiunii privind accesul la ea;

d) drepturile persoanelor, care solicită informația, inclusiv informația de caracter personal;

e) obligațiile furnizorilor de informație în procesul asigurării accesului la informația oficială; mecanismul apărării dreptului la acces la informație.

În același timp furnizorii de informație, care posedă informație cu caracter personal, sunt obligați să protejeze confidențialitatea vieții private a persoanei, care include: dreptul la consimțământul persoanei a căror interese sunt atinse în procesul de divulgare a informației cu caracter personal; dreptul de a participa la procedura de luare a deciziilor în calitate de parte egală; dreptul de a se păstra anonimul în cazul furnizării de informații cu caracter personal, cu respectarea confidențialității; dreptul de a controla și a rectifica informațiile neadecvate, incorecte, incomplete, neactualizate, irelevante; dreptul de a nu fi identificată, în mod automat, în cadrul procedurii de luare a deciziilor asupra divulgării informației; dreptul de a se adresa în instanțele de judecată. Evident, că cetățenii trebuie să cunoască mijloacele de acces la informație oficială care sunt stipulate prin lege.

În contextul modelării mecanismului interacțiunii eficiente a instituțiilor politice din Republica Moldova este important să oferim tuturor accesul la informație, de care depinde în mare parte eficacitatea interacțiunii dintre structurile de stat și ale societății civile, în special în planul minimalizării fenomenelor sociale negative, inclusiv corupției în activitatea instituțiilor guvernamentale, unde practic orice cetățean este nevoit să se adreseze din când în când pentru a obține diferite documente - certificate, permise etc. Anume din cauza transparenței insuficiente a acțiunilor funcționarilor din diferite sfere ale vieții sociale și este ignorată dreptatea socială.

Referințe bibliografice:

1. Acordul de asociere RM-UE [accesat la 28.06.2022] Disponibil: <https://mecc.gov.md/sites/default/files/acordul-de-asociere-rm-ue.pdf>
2. BALUK Valenty, În: „Mecanisme și modele de adoptare a deciziilor la nivel local/ regional/ central”, Conferința Internațională Jean Monnet. Coordonator – Ludmila ROȘCA, Chișinău: „Print-Caro”, pp.16-31, ISBN 978-5-85748-039-7.
3. Recomandarea n.1/2022 a Consiliului de Asociere UE-Republica Moldova din 22 august 2022 privind Programul de Asociere UE-Republica Moldova, [file:///C:/Users/user/Desktop/Programul de asociere.pdf](file:///C:/Users/user/Desktop/Programul%20de%20asociere.pdf)

4. CHAGGNOLLAUD, D. *Dicționar al vieții politice și sociale*. București: „All”, 1999. ISBN:9739431364.
5. COSTACHI, Gh. *Statul de drept și democrația în Republica Moldova*. În: Probleme ale edificării statului de drept în Republica Moldova. vol. II. Chișinău: Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2006.
6. KORPI, W., PALME, J. *The paradox of redistribution and strategies of equality: Welfare state institutions, inequality, and poverty in the Western countries*, *American sociological review*. California: Stanford University Press, 1998. 661-687 p. ISBN: 978-0-8047-5435-4.
7. WUNENBURGER, J. *Imaginariile politicului*. București: „Paideia”, 2015. ISBN: 978-606-748-078-8.

Date despre autor:

ROȘCA Ludmila, doctor habilitat în filosofie, cercetător științific principal, Institutul de Cercetări Juridice și Politice, Universitatea de Stat din Moldova, Subprogramul: CONSolidarea mecanismelor Socio-Economice și Juridice de asigurare a bunăstării și securității cetățenilor, CONSEJ, 01.05.02., Coordonator al Proiectului Jean Monnet „Centrul de Excelență”: „Consolidarea sustenabilității democrației prin educație civică”/ „Strengthening democratic sustainability through civic education”, Project 101085234 — SDSCE. Interesul științific: filosofia politică, filosofia socială, axiologia, etica profesională. A coordonat mai multe volume colective și proceeding-uri de conferințe internaționale. Este autoarea a peste 150 de lucrări științifice, ludmilarosca.com@gmail.com .

UNITATE ÎN VREMURI ÎNTUNECATE DE AMENINȚĂRI ȘI INCERTITUDINE: abordarea durabilității și rezilienței la provocările externe și interne

Anatoliy KRUGLASHOV⁴

ORCID:<https://orcid.org/0000-0003-0611-2698>

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.03>

Informații despre recenzent:

Valenty BALUK, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Universitatea „Maria Curie-Skłodowska”, Lublin, Polonia, baluk@wp.pl.

Rezumat: *Noile amenințări din politica globală fac ca situația de securitate din Europa și din spațiul post-sovietic să fie mai puțin stabilă și transparentă. Administrația Trump, din diverse motive și uneori necunoscute, caută cel puțin o posibilitate de conciliere cu Rusia lui Putin, neacceptând o izolare și pedepsire pentru numeroase crime comise de aceasta împotriva umanității în Ucraina și dincolo de aceasta. UE pare a fi lăsată singură de SUA, iar unitatea NATO este, de asemenea, pusă sub semnul întrebării. În aceste condiții pentru Ucraina și Moldova, este vital să se reconsidere politicile lor externe și interne pentru a obține mai multe resurse pentru sustenabilitatea democrației, reziliență și protejarea suveranității. Numeroși factori subminează unitatea acestor țări din interior și din străinătate. De aceea, cercetătorul trebuie să caute o contraforță care să poată reduce riscurile existente și să conducă statele și societatea noastră către o dezvoltare mai stabilă și prosperă. Solidaritatea și sprijinul din partea UE rămân extrem de valoroase. Totuși, există un anumit potențial în cooperarea dintre Moldova și Ucraina, împreună cu multe dintre țările din Europa Centrală și de Est, care rămâne neatins până în prezent. Aceste resurse și potențial sunt discutate în lucrare.*

Cuvinte cheie: Ucraina. Schimbări globale, agresiunea rusească, democrația amenințată, reziliență.

⁴ Doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Universitatea Națională „Yuri Fedkovici”, Ucraina, Universitatea din Lodz, Polonia, akruglas@gmail.com.

UNITY IN DARK TIMES OF THREATS AND INCERTAINABILITY: sustainability approaching resilience to external and domestic challenges

Abstract: *New threats in global policy make the security situation in Europe and the post-Soviet space even less stable and transparent. The D. Trump administration, for various and sometimes unclear reasons, seeks at least rapprochement with Russia, appeasement of V. Putin rather than of containment and punishment for many crimes committed by Russia against humanity in Ukraine and beyond. The EU seems to be left on its own by the US, and the unity of NATO is also being questioned. According to these conditions for Ukraine and Moldova, it is vital to reconsider their foreign and domestic policies to get more resources for democratic sustainability, resilience, and protection of sovereignty. Plenty of factors undermine these countries' unity from within and abroad. That's why the researcher has to look for a counterforce that can lower existing risks and drive our states and society towards more stable and prosperous development. The solidarity and support from the EU remain crucially valuable. Still, there is some potential in cooperation between Moldova and Ukraine, together with many of the CEE countries, which remain untouched till now. Those resources and potential are discussed in the paper.*

Keywords: Ukraine. Global changes, Russian aggression, democracy under threat, resilience.

This paper touches upon the dramatically changing conditions we are living in now. World affairs are getting darker because of an avalanche of threats and uncertainty covering our continent and the globe. This statement is true because we live under clouds of ascending uncertainty and turbulence. The rapid rebirth of Russian imperialism is especially dangerous, which the author attributes to the case of retroimperial policy and politics of that country's leadership. Russia pursues its vicious interests, which are flavored by its pervasive understanding of history and its attempt to disseminate Kremlin visions of a past time. It advocates aggressive claims to restore Russia's role as a superpower, not only a regional one but a global superpower. For doing so, the territories of the former USSR and the former Communist bloc are a special place for Russian national interests and domination. More precisely, they are the targets for Russia's propaganda and military machinery. The new reality, which Russia tried to construct,

was launched openly in 2008, when the Russo-Georgian War happened. Later, with the Russian intervention in Crimea and eastern Ukraine in 2014, it became evident. From the full-fledged aggression of Russia since the 24th of February, 2022, only the naivest and optimistic persons might be doubting what is going on with Russia nowadays.

Still, since the beginning of 2025, we are to adapt ourselves even to a quickly changing, more complicated political environment, and not only in Ukraine and Moldova. Starting from the outbreak of Russia's full-fledged intervention in Ukraine, we used to rely on certain international solidarity with the Western democratic countries, presided over by the United States. However, with the change of the American administration, a situation began changing. When Donald Trump returned to the President's office, he suddenly exercised a very sharp and dramatic departure from the United States' well-established role as a flagship of the democratic world to the so-called 'honest broker' in dealing with a dubious perspective of a good peace with Russia and Ukraine. Then, all of a sudden, we see that President Trump and some of his close associates repeat Kremlin words and propaganda clichés, literally just the exact phrases. To recall some of too many, it's about tricks with making Ukraine not Russia guilty for the war. One might recall a famous, groundless allegation that President Vladimir Zelensky is a dictator. When a journalist asked D. Trump about his opinion regarding Mr. Vladimir Putin, he said he doesn't use these words.

So, who began this terrible war to D. Trump? Suddenly, for him it seems that Ukraine attacked Russia, and Russia just defended itself, not because of Ukraine's threat, but because of NATO enlargement. It's very well-known that all the countries of Eastern Europe, Eastern and Central Europe, which aimed at NATO's membership, wanted to see NATO enlarged so as not to threaten Russia. They moved to the Alliance, seeing themselves dangerously threatened by Russia. All in all, it's a very case for NATO enlargement. It might be understood why the Kremlin lies and manipulates facts. So, what prompts Washington to follow the same way, making consequences replace the reasons vis-à-vis Ukraine's vital need to join NATO?

One might recall that after the beginning of Russian intervention in Ukraine, Finland and Sweden promptly applied for NATO membership and were accepted relatively soon. What we have now to observe is that the Trump administration is closer to supporting retroimperialist claims of Russia. Intriguingly, the former claims to Canada and Greenland [2, 3 - 4]

are well understood and supported by the latter. So, it looks like a package of a 'big deal'. Please, you want to annex Canada and Greenland, so do we with Ukraine and the post-Soviet space. Thus, this 'big deal' threatens not only Ukraine and Moldova, but also European countries and beyond.

These new challenges require reconsidering the meaning and importance of European solidarity. Europe should be united, staying together as close as ever before. The United States is hardly a reliable and trustworthy strategic partner for us. Worst of all, the USA might be transforming into a reliable partner for Putin's Russia.

Thus, scholars and experts must reconsider all previous ideas and concepts born from the Cold War and post-Cold War era, primarily in International relations and security studies. Western Europe (and later Central Europe too), after the end of the Second World War, incredibly, if not overtly, relied on American protection, the USA's defensive shield against the USSR and later the Russian threat [4, 35-37]. Now, it seems not as viable as before, and it's not the case for security guarantees. Therefore, one has to assume that a whole structure of global insecurity is now approaching not a multi-polar world but a potential new global war, anarchy, and prevalence of the great powers. So far, it's a new situation or a return to the old, long-standing patterns of International politics. The collective West becomes more fragile and less confident. Ukraine and Moldova, as regional countries, do not have enough strength to stand against those aggressive trends left on their own, should the European democratic states follow their previous political line of indifference, infantilism, and strategic inertia.

That's why a principal resource for our capability to be protected and secured means properly reinforcing active and all-comprehensive European solidarity. The European Union must reshape itself from the prominent and proverbial economic giant, albeit a political dwarf, towards a strong and effective political and military union. There is no other way of avoiding approaching catastrophe, considering Mr. Trump repeated several times that the United States might leave NATO. Who knows when it might happen then?

While security became the most critical deficit and an urgent demand, the role of democracy protection and development should not be sacrificed equally by anybody. Under these pressing conditions, democratic sustainability gains greater importance than ever. What does it mean? First, it means the capacity of political institutions to act according to democratic

standards. Because if we lose the democratic standards, if we are getting closer to the existing Russian political system, if we are also getting a neo-totalitarian regime of Russia. Just recently, Mr. A. Lukashenko was inaugurated as the President of the Republic of Belarus for the seventh time in its history. It's awful but true. We know that Russia has had the same situation since 2000. As far as D. Medvedev's presidency was concerned, it was no longer a real substitute for Putin's reign. Since the last "elections" of V. Putin, Russia went from a consolidated authoritarian regime towards a neo-totalitarian regime, despite keeping Moldova and Ukraine on a democratic track, we must acknowledge that our state remains not a consolidated democracy. Still, stuck in a hybrid regime's shaky position. So, it combines both authoritarian and democratic features.

Being put under severe military and political pressure since 2014 and later attacked by Russia in 2022 from North, East, and South, Ukraine was in a very hard position [1, 62 - 64], which urged to transfer to more consolidated political power to concentrate all the country's resources and be able to protect itself against Russian invaders. It means a particular distortion of democratic mechanisms, institutions, procedures, and standards due to the limitations of the Marshall Law. Regular elections are impossible in a country at war. It poses particular challenges for Ukraine.

Many of those challenges apply to Moldova to a lesser extent and in a much softer way. First of all, because of the protracted existence of the self-proclaimed Transnistrian Moldovan Republic, whose territory has been effectively controlled by Russia since 1992 [7]. No wonder that Moldova is the second after the Ukraine state, which might be destroyed as a sovereign state by Russia, and the intensity of the hybrid war against this state only accelerates.

Therefore, Moldova is a divided and traumatised country, frightened and threatened simultaneously. Moldavian State and Society are very much influenced and covered with a widespread network of Russia's spies, agents of interests, and useful idiots. We witnessed that the last presidential campaign in Moldova was dramatic. It's a matter of pride that Moldova recently voted for the continuation of the European integration course. Still, most supporters are not overwhelming [5, 188 - 189]. Therefore, a threat of reverse development in the country remains possible. The pro-Russian forces might use the forthcoming parliamentary elections against the unity and sustainability of the country.

Despite those challenges, Ukraine stands fast and tries to be more resilient and consolidated. The fact that any elections under the condition of Martial law are not possible in Ukraine does not enhance the democratic sustainability of the country. On the contrary, the political situation is frozen, as it was in 2019 - 2020. Now it does not correspond adequately with society's new trends and requests. However, organising regular elections was impossible until the war's end. Thus, the allegation of V. Putin and his associates that Ukraine has no legitimate authorities is an ugly lie and manipulation [6]. It is Russia, not Ukraine, which has no legitimate political leadership. Since Putin came to power and dismantled any democratic order in the country, the Russian election was just a spectacular, but meaningless, imitation procedure. They are the formal act and procedure of election, as well as in Belarus, where citizens vote for one president. The only brief interval occurred in Russia's contemporary history, when D. Medvedev officially occupied the country's top post. Still, he was a so-called Ziti-president, not a real leader, while the real power did not fall from V. Putin's hands.

Therefore, authoritarian regimes, when succeeding in concentrating power upon controlled states, tend to move with their ambitions far beyond their countries' borders. So far, democracy is now under concerted attacks from within and outside. Therefore, democratic sustainability of our countries and their political institutions should be enforced and secured. It is very much about the efficacy of democratic institutions, because they are not as strong and stable as needed in Ukraine and Moldova. We have too many problems with notorious issues of widespread corruption, and it is a great challenge to fight against the direct and multi-layered corruption system. We have a problem, typical of our countries, including Romania, with favouritism and nepotism. Our country's political culture is inclined to care about our relatives and friends, much more than societal and state interests. Nepotism undermines the capacity of political institutions to act in the public interest rather than private and particular interests. Another threatening issue is a fundamental problem for all other countries: the dominance of populism. Ukraine harvested heavily from populism, yet the same applies to many democratic countries, such as the USA. First and foremost, once again, populism has a lot of reasons to flourish [8]. Not the least reason is that it proposes a very simplified vision of both domestic and foreign affairs, consequently promising a straightforward resolution for really complicated issues.

In the same way as the political track we observe in Romania, it is a hot topic. On the eve of another attempt to hold a presidential election, one can see their radical, populist politicians, who have gained strong support from their compatriots. Some candidates with public confidence could turn against the principal interest of Romania, not to mention Bucharest's stance towards the EU, NATO, and its neighbours. One can see that Ukraine faced populist temptation in 2019 and 2020. We see that D. Trump presents a peculiar picture of approaching populism. He also too often proposes a very simplified picture of world politics, its reasons, and consequences. His key and most favourable explanation of wrongdoings is that they have happened because he was not a president. Otherwise, nothing bad would have happened. Almighty genius Donald Trump, isn't it?

That populist way of thinking and acting is threatening to the sustainability of democratic institutions, checks and balances of power branches, and finally to the very prestige and appeal of democracy as such. The populist spread reaches a character of political pandemic disaster. It's also the responsibility of our citizens, by and large, and voters, because they have been magically convinced of the simplicity of the political offers, and they are misguided by this simplicity, which leads us towards nowhere but strategic mistakes, losses, and failures. Populism also undermines the effectiveness and efficiency of public institutions, making public service less and less professional and deteriorating the quality of Public Administration.

There, we have an inadequate response to the demands and urgent needs of public policy, a low capacity of our managerial cadres, and corruption, nepotism, and so on. One of the crucial issues is the problem of the professional education of our public servants. With the number of questions related to civil servants' procedures of appointment and fairness of their competitions for the vacant managerial posts, a critically important issue is the process of their European education. Adapted to the current situation [13, 186-190]. Despite some advances, it remains an incomplete task because of some contradictory political solutions in Ukraine and Moldova. While Moldova restored the central Institute for educating civil servants, Ukraine attempted to decentralise their education system and put it aside from the governmental priorities.

More generally, making our national education system Europeanized faces too many obstacles and delays. Of course, the situation in Higher education is better known to the author. Working for many years in Ukrai-

ne, Poland, and Lithuania, actively engaged in activities of Romania and Moldova Universities, the author has gathered experience and expertise in the field. Also of true importance is the experience of serving as a foreign expert for the Romanian Agency for the Quality of Higher Education (ARACIS). While evaluating academic quality at Suceava University, Jasi University, and Sibiu University, we have an essential chance of making a closer acquaintance with the pros and cons of educational policy and its implementation. A separate mission has been concluded with Kabul University in Moldova, as an institutional evaluation. All of that allows us to value the vital progress of Romanian and partly Moldavian Universities in recent decades. That's a perfect, optimistic sign. Still, our countries are addicted to the current threats—just one example. Many of us discuss Russian hybrid warfare, information war against practically any democratic or other targeted country, the threats of Russian fake news, and so on [12]. One vital question. Do our universities provide a systemic preparation of our specialists, not only to withstand the Russian information war, but to act, on the contrary, against Russia's neo-totalitarian regime and retroimperial pretence? Thus is a spring of making this hybrid war alive and to be destructive for our societies and states. One has to comprehend that Russia's hybrid war is successfully continuing and is spreading worldwide. This war is launched not against Ukraine, Moldova, Poland, or Romania. It's against the United States as well. Now it is well-known for threats of Russian direct interference in the elections in many Western countries, including the FRG and France. Do they work together regularly, making our countries entrenched and well organised on all levels, to withstand this hybrid war pressure on our countries? Besides some attempts in general, hardly yes. For instance, when Putin became president, he prepared the ground to eliminate any opposition, free media, and alternative leaders, sweeping them out of the public space, the country, and ordering their elimination. Let's remember the shooting of Boris Nemtsov. The only popular politician with a great personal experience of leadership and charisma is the former first deputy prime minister of the Russian Federation. So, his killing happened symbolically near the Kremlin. So many clear signals had been sent by Putin with his laws, e.g., on the foreign agents, restriction of NGOS' activity, and this foreign support, etc. Still, they were ignored or misinterpreted.

So, the awareness of what would have happened was critically low. Even when Russia turns to open military intervention in Georgia, the

collective West reacts slowly and not appropriately to the clear signals of ending the Yalta and Helsinki construction of international affairs with the anticipation of returning to business as usual (5). The intervention of Russia in Crimea and Donbass again provoked rather peace-dealing activity of too many leaders instead of making sober conclusions and necessary preparations for the further deterioration of regional and global security. However, Russia was and partly is sacrosanct. Now, Mr. Trump is caring more about Russia than Ukraine and Europe. He tends to secure Russian integrity and make Russia a strategic ally in fighting against the global dominance of China. Those expectations and calculations vis-à-vis Putin's Russia are grounded either on false ideas or a complete misunderstanding of Russia. Because of that, the US administration might suggest that Russia could be a reliable partner. Some American experts count on Russia violating, in recent times, over 117 international agreements. How can anybody rely on a kind of alliance with Russia, or Russian reliability, under these historical conditions?

So far, globally, there is a lack of competence and leadership. One of the reasons for this is degrading the elected representatives' education and professionalism. In contrast, another reason is rooted in a deficit of civic and political education of all citizens/voters. Combined, they pose a direct threat and dreadful danger to security, prosperity, and, in the final run, humanity's very existence. It is a real danger. The only way to overcome this expanding danger is to strengthen and further our educational system from pre-schooling, schooling, up to university and postgraduate education. We strive to make our politicians and public servants well-educated, well-aware of the current stressful and alarming world, and ready to secure the state and society from too many risks and challenges [10].

Let's conclude with a straightforward example. In Moldova, listening to the simple citizens' voices and opinions, I wondered about their admiration for Russia. They say: What does the European Union do for us? What is the value of Europe to us? Listening to those voices, after Russia's coming to Moldova, and later to Ukraine, destroying our lands, killing our people, raping our women, kidnapping our children, it's still not a lesson? Are they sure that the return of Russia will be like in the USSR times? They do not understand that Russia is now pursuing a genocide policy. To protect ourselves and defend our freedom and statehood, Central and Eastern European countries have to be much more united, conscious, and re-

sistant. To achieve those goals, they all need democratic sustainability and democratic resilience. So, we should not be just resistant [3]. We shouldn't be just sustainable. We should be flexible and renewable, namely resilient. One can find more reflections on those issues in the recently published book on resilience in Central and Eastern Europe [9, 573-577]. We have to add the concept of democratic sustainability to the idea of resilience. Accordingly, national strategies, programs, and applied measures must be compatible with both concepts, sustainability and resilience. Moldova and Ukraine should be as close together as ever. Our two countries have a lot of similarities, common domestic vulnerabilities, and foreign threats. We aim at a secure and better European future. Therefore, we must move together with the support of friends from Romania, Poland, and the European Union's member states.

Bibliography:

1. Baluk W. Perepelytsia H. Geopolitical and Military Aspects of Russia's War Against Ukraine in 2014–2022 //European Journal of Transformation Studies, 2024, T. 12, №. 1, C. 54-68.
2. Harrison J. To the victor go the spoils: analysing Trump-era foreign policy as an antebellum project //International History, 2025, https://eprints.lse.ac.uk/127252/1/lseih_2025_1_24_to-the-victor-go-the-spoils-analysing-trump-era-foreign-policy-as-an-antebell.pdf ://HYPERLINK
3. Kruglashov A. A. Long Way from Ghost of the Failed State to Resistance and Resilience: The Case of Ukraine //Resilience and the EU's Eastern Neighbourhood Countries: Crisis, Transformations and Policies, Cham: Springer Nature Switzerland, 2025, C. 523-547.
4. Kundnani H. Europe Can't Trump-Proof Itself //Dissent. – 2025. – T. 72. – №. 1. – C. 35-37.
5. Lašas A. When history matters: Baltic and Polish reactions to the Russo-Georgian war //Europe-Asia Studies, 2012, T. 64, №. 6, C. 1061-1075.
6. Mennecke O. "Kyiv regime," "junta," "neo-Nazis," "ethnic Jew": discursive derogation of Ukrainian authorities and enemy-other constructions in Vladimir Putin's speeches //Canadian Slavonic Papers, 2024, C. 1-25.
7. Nechaeva-Yuriychuk N. Transnistrian conflict: causes and possible solutions, "// Nauchni trudove na Rusenskiya universitet, 2011, T. 50, C. 63-68.
8. Pakulski J. THE RULE OF POPULIST NATIONALISTS IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE AND ITS CONSEQUENCES //Elites of Post-Transformation, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, C. 97-118.
9. Pascariu G. C., Clipca I. Resilience and the EU's Eastern Neighbourhood Countries: Conclusions //Resilience and the EU's Eastern Neighbourhood Countries: Crisis, Transformations and Policies, Cham: Springer Nature Switzerland, 2025, C. 573-577.
10. Roșca L. Reziliența democrației în Republica Moldova: probleme și soluții //Reziliența democrației în statele candidate la integrare în Uniunea Europeană, 2024, C. 34-53.

11. Rosca M., Ciobanu R. STRENGTH IN UNCERTAINTY: EVALUATING MOLDOVAN RESILIENCE IN THE 2024 PRESIDENTIAL ELECTIONS //Resilient Multi-cultural Societies in the Face of Hybrid Threats, С. 186 -198.
12. Ротар Н.ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО СПРОТИВУ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ //Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії, 2024, №. 2 (19), С. 259-287.
13. Шабатіна Н. ПІДГОТОВКА ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД // Військова освіта, 2024, С. 185-195.

Date despre autor:

Anatoliy KRUGLASHOV, Prof. Dr. (Dr. Habil), political scientist, and historian, works as Head, Department of Political science and public administration, and Director of Research Institute of European Integration and Regional Studies, Chernivtsi Jury Fedkovych National University, Ukraine. He is also Professor, Faculty of International Relations and Political Science, Lodz University, Poland since November 2022.

He is the titular Member, Group of Independent Experts on European Chapter of Self-Government, Congress of Local and Regional Authorities, Council of Europe since 2014.

Research interests mainly cover European integration, security studies, CEE and post-soviet space political processes, political regionalism and ethno-politics, history of Political ideas and Political Science, Public Administration and Self-government.

E-mail: akruglas@gmail.com

CONSOLIDAREA STATELOR NAȚIUNE: exemple din Ucraina și Moldova

Valenty BALUK⁵

<https://orcid.org/0000-0003-3295-4872>

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.04>

Informații despre recenzent:

KRUGLASHOV Anatoliy, Doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Universitatea Națională „Yuri Fedkovici”, Ucraina, Universitatea din Lodz, Polonia, akruglas@gmail.com.

Rezumat: *Consolidarea statului și a națiunii are un rol crucial în procesul de tranziție democratică. Acest lucru este evident la nivel mondial și este dovedit de experiența țărilor ECE. Consolidarea ca proces multidimensional și multidirecțional face posibilă consolidarea rezistenței statului și a societății date față de provocările și amenințările interne și internaționale. Exemplul Ucrainei și Moldovei confirmă că, în fața actualelor amenințări vitale din partea Rusiei imperialiste, problema consolidării statului național este una esențială pentru asigurarea suveranității și integrității teritoriale a acestora. Provocările și perspectiva rezolvării acestor probleme se află în centrul acestei prezentări.*

Cuvinte cheie: consolidare, stat-națiune, Ucraina, Moldova, democrație, reziliență.

CONSOLIDATION OF THE NATION-STATES: THE EXAMPLE OF UKRAINE AND MOLDOVA

Abstract: *Consolidation of the state and nation plays a crucial role in the process of democratic transition. This is obvious worldwide and is proven by the experience of CEE countries. Consolidation as a multidimensional and multi directional process makes it possible to build up the resilience of the given state and society vis-a-vis domestic and international challenges and threats. The example of Ukraine and Moldova confirms that in the face of current vital threats from imperialist Russia, the issue of nation-state consolidation is a crucial one for securing their sovereignty and territorial integrity. The challenges and the prospect of resolving those issues are the focus of this presentation.*

⁵ Доктор политических наук, профессор, Университет им. Марии Кюри-Склодовской в Люблине, Польша, baluk@wp.pl.

Keywords: consolidation, nation-state, Ukraine, Moldova, democracy, resilience.

КОНСОЛИДАЦИЯ ГОСУДАРСТВА-НАЦИИ УКРАИНЫ И МОЛДОВЫ: пример Украины и Молдовы

Введение

После развала СССР титульные нации советских республик стояли перед выбором модели нации и государства. Это был выбор между этническим и политическим пониманием нации, между авторитаризмом и демократией. Во время демократического транзита в Центрально-Восточной Европе наблюдались существенные различия между странами региона в подходах к трансформации и консолидации. Часть стран (Польша, Румыния и др.) проходила этот процесс на двух уровнях: политическом и экономическом (демократия / рынок), тогда как другие, в том числе Украина и Молдова на четырех уровнях (демократия / рынок / государство / нация)⁶. В первом случае странам Центрально-Восточной Европы удалось быстро провести политические и экономические реформы и присоединиться к ЕС и НАТО. Тогда как в другом случае демократизация и реализация геополитического выбора затянулась на десятилетия. Главную роль в этом сыграли вопросы консолидации нации и государства.

Украина и Молдова стояли перед сложной задачей консолидации титульной нации как этнической и культурной общности, а также учитывая многонациональный состав населения независимых стран формирования современных политических наций. Одной из предпосылок процесса демократической консолидации является устойчивая государственная структура (Х. Линц и А. Степан). Исследователи указывали на различия между формированием демократии в национальном государстве (*nation state*), и построением демократии в неконсолидированной стране, предложив концепцию «государства-нации» (*state nation*). Отвечая на вопрос, как достичь демократии в многонациональных государствах? Исследователи приходят к заключению, что государства, которые представляют собой поликультурные и даже многонациональные образования, но несмотря на это им удастся вы-

6 Т. Kuzio, *Transition in Post-Communist States: Triple or Quadruple?*, "Politics" 2001, vol. 21 (3), p. 174.

зывать столь сильную идентификацию и преданность со стороны граждан формируют государства-нации (*state nation*). В этом плане доминирующим фактором консолидации государства-нации является политическая составляющая. Тогда как, в этническом и культурном плане государство создает возможности развития для титульной нации и представителей национальных меньшинств.

Наличие современного государства представляет собой обязательное условие демократии, как формы управления современным государством. Следовательно, без государства никакая современная демократия невозможна. Данное утверждение справедливо как в теоретическом, так и в эмпирическом плане. Строительство государства и создание нации есть взаимопересекающиеся, но в дискурсивном и историческом смыслах самостоятельные процессы. Нация как таковая лишена каких-либо организационных свойств, сопоставимых с соответствующими свойствами государства. Ей не присуща независимость, у нее нет ни чиновников, ни устава, она обладает лишь возможностями, извлекаемыми из психологической идентификации образующих ее людей. Если для существования государства достаточно внешнего послушания и готовности принимать его законы, то нация нуждается в неких формах внутреннего отождествления (идея).

Стартовые позиции некоторых государств Восточной Европы и бывшего Советского Союза оказались, однако, совершенно иными. Вся история распада в XX в. Австро-Венгерской и советской империй, советский экспансионизм, пришедший на смену экспансионизму нацистскому, и сопутствующие зверские изгнания и переселения народов, а также широкомасштабные перекраивания границ сделали вопросы государственности и нациеобразования особенно острыми. Поэтому посткоммунистическая Европа является тем регионом, где по причинам, связанным с недавней историей, а не только с примордиальными чувствами существуют разногласия по поводу того, кто относится к демосу, что есть полис и, особенно, какие [организационные] единицы считать правомерными для принятия решений и обладания государственным суверенитетом⁷.

Согласно концепции Х. Линца и А. Степана демократическая консолидация предполагает проведение глубоких преобразований как минимум на трех уровнях: поведенческом, ценностном и конститу-

7 Х. Линц, А. Степан, «Государственность», национализм и демократизация, <http://www.civisbook.ru/files/File/1997-5-2-Linz,Stepan.pdf>

ционном. О положительном результате можно говорить только в том случае, если: 1) в политике не осталось сколько-нибудь влиятельных политических групп, которые бы стремились подорвать демократический режим или осуществить сецессию; 2) демократические процедуры и институты воспринимаются обществом как наиболее приемлемые механизмы регулирования социальной жизни, и 3) политические акторы «привыкают» к тому, что все общественные конфликты разрешаются в соответствии с законами, процедурами и институтами, санкционированными новым демократическим процессом. В дополнение этой концепции был добавлен еще один уровень — политической репрезентации, наличие интегрированной партийной системы и системы взаимодействующих групп интересов (В. Меркель)⁸.

Консолидация государства предполагает совокупность процессов, приводящих к восприятию, усвоению и признанию политических изменений и государства, и обществом, которое формируется как государственная нация. Консолидация является чем-то отличным от модернизации (Н. Гуилот, Ф. Шмиттер), она приходит после процесса изменений и призвана укрепить политическую систему государства⁹.

Консолидацию государства можно рассматривать на уровне общества, территории и власти. В данной работе этот процесс мы будем отслеживать в основном на уровне общества.

Етническая и культурная фрагментация vs консолидация

Украина, после развала СССР, была чрезвычайно разнообразной страной с точки зрения этнического, языкового и религиозного состава населения. Доля национальных меньшинств в этнической структуре страны составляла 22,2%, из них на долю русских приходилось более 17% (см. табл. 1). В 2001 г. более 85% граждан считали родным языком язык своей национальности. Однако языковая ситуация была сложной, поскольку де-факто существовало украинско-русское двуязычие. Украинский язык преобладал в западных и центральных

8 Мельвилль А.Ю., *Демократические транзиты*, под ред. А.И.Соловьева, *Российская политическая энциклопедия* (РОССПЭН), Москва 2007, с. 123-134.

9 W. Merkel, A. Croissant, *Formale Institutionen und informale Regeln in defekten Demokratien* „Politische Vierteljahresschrift“ 2000, Bd. 41, № 1; B. Zdaniuk, *Konsolidacja państwa w Republice Moldawii*, Warszawa 2016, p. 51.

регионах страны, а русский - в южных и восточных. В 1991-1994 гг., по данным Киевского международного института социологии, 43,8% взрослых говорили на украинском языке в повседневной жизни. Во второй половине десятилетия этот показатель увеличился на 5%, а в 2000-2003 гг. составил 47,7 %. Русским языком пользовались соответственно 56,2%, 51,2% и 52,3% граждан. Приведенные данные свидетельствуют о небольшом увеличении числа говорящих на украинском языке и уменьшении числа пользователей русского языка. Фонд «Демократические инициативы» сообщает, что в 2005г. 41,8% респондентов использовали украинский язык в повседневной жизни, 36,4% - русский, а 21,6% - украинский или русский в зависимости от ситуации. В 2008г. эти показатели несколько изменились: 43% респондентов ответили, что в семье разговаривают на украинском языке, 31,7% - на русском, а 24,7% - либо на украинском, либо на русском в зависимости от ситуации¹⁰.

Таблица 1. Этнический состав населения Украины 1989-2001 гг.

№	Национальность	Перепись - 1989 г.		Перепись - 2001 г.	
		тыс.	%	тыс.	%
1	Украинцы	37 419 053	72,7	37 541,7	77,8
2	Русские	11 355 582	22,07	8 334,1	17,3
3	Евреи	486 326	0,94	103,6	0,2
4	Белорусы	440 045	0,85	275,8	0,6
5	Молдаваны	324 525	0,63	258,6	0,5
6	Болгары	233 800	0,45	204,6	0,4
7	Поляки	219 179	0,42	144,1	0,3
8	Венгры	163 111	0,32	156,6	0,3
9	Румыны	134 825	0,26	151,0	0,3
10	Крымские татары	46,8	0,0	248,2	0,6
	Вместе	51 452 026		47 950	

Источник: Государственный комитет статистики Украины, <https://www.ukrstat.gov.ua/>

Этнический и языковой состав населения Украины начал меняться после агрессии России в 2014 году, когда стало очевидным, что Мо-

¹⁰ *Українське суспільство 1994-2005: соціологічний моніторинг*, під ред. Н. Паніної, Київ 2005, с. 68; *Громадська думка населення України 17 - 28 грудня 2008*, <http://dif.org.ua/ua/poll>

сква использует национальную и языковую идентичность как элемент гибридной войны. Не только власть, но и граждане стали уделять вопросам идентичности больше внимания. Этническая и языковая реориентация граждан Украины имели геополитическую составляющую (гибридная война России). В Украине после 2001 г. власти не проводили официальной переписи населения, а национальный состав определялся согласно опросам общественного мнения.

Данные Центра Разумкова показывают, что в период с 2014 по 2017 гг. абсолютное большинство граждан начали считать себя этническими украинцами. В 2017 г. этот показатель был на уровне 92%, тогда как русскими считали себя 6%, а представителями других национальностей 1,5% опрошенных. После полномасштабного вторжения России в Украину в 2022 г. уровень этнических украинцев вырос до 95%, тогда как количество русских снизилось до 2% опрошенных. Интересно, что 1,5% граждан не назвали своей национальностью¹¹. Согласно данным Группы Рейтинг в период с 2013 г. по 2023 г. доля опрошенных, которые считали русский язык родным упала с 32% до 16%. Соответственно доля граждан считающих родным языком украинский выросла с 62% до 82% опрошенных. До 60% выросла доля граждан, которые в повседневной жизни используют украинский язык, а доля русского языка снизилась до 10%, тогда как увеличилась доля двуязычных граждан (30%)¹².

Таблица 2. Конфессиональная принадлежность верующих в Украине (%)

	2000	2010	2014	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Православные	66,0	68,1	70,2	67,3	64,9	62,3	60,0	62,7	60,8
Римо-католики	0,5	0,4	1,0	0,8	1,6	1,2	0,8	1,9	1,2
Греко-католики	7,6	7,6	7,8	9,4	9,5	9,6	8,8	10,2	11,0
Протестанты	2,0	1,9	1,0	2,2	1,8	1,5	1,5	3,7	1,4
Иудеи	0,3	0,1	0,1	0,4	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0

11 *Ідентичність громадян України: тенденції змін (червень 2024р.)*, <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/identychnist-gromadian-ukrainy-tendentsii-zmin-cherven-2024r>

12 *Уявлення про патріотизм та майбутнє України*, https://ratinggroup.ua/research/ukraine/soc_olog_chne_dosl_dzhennya_do_dnya_nezalezhno_uyavlennya_pro_patriotizm_ta_maybutn_ukra_ni_16-20_se.html

Мусульмане	0,7	0,9	0,2	0,0	0,1	0,5	0,1	0,1	0,1
Христиане	6,9	7,2	6,3	7,7	8,0	8,9	8,5	8,7	11,3
Не отнесли себя к никакой религии	15,3	13,2	12,5	11,0	12,8	15,2	18,8	11,7	13,4

Источник: Центр Разумкова, <https://razumkov.org.ua/sotsiologiia/pres-relizy>

Украина традиционно считается православной страной, поскольку приверженцы этой конфессии составляют 60-70% населения. Католики составляют около 10-12%, причем подавляющее большинство - восточного обряда, а протестанты - около 2 %. В результате массового уничтожения во время Второй мировой войны и советского атеизма влияние иудаизма в Украине сегодня незначительно. Напротив, возвращение татар на Крымский полуостров способствовало возрождению там ислама (см. табл. 2). Однако после незаконной аннексии Россией крымского полуострова доля мусульман уменьшилась. Исследования показывают, что незаконная оккупация Россией части украинских территорий прямым образом повлияла на изменения этнического, языкового и религиозного состава населения Украины.

Представленная конфессиональная структура (см. табл. 2) свидетельствует о религиозной дифференциации общества. Если упомянуть, что Украинская православная церковь в свое время делилась на Украинскую православную церковь Московского патриархата (УПЦ-МП), Украинскую православную церковь Киевского патриархата и Украинскую автокефальную православную церковь, то можно увидеть глубину этих разделений. В Украине преобладала пассивная деноминационная ориентация «верующий - не практикующий». Среди православных христиан преобладала общая ориентация, не связанная с конкретной церковью. После прихода Виктора Януковича к власти заметно увеличилось число тех, кто заявлял о своей принадлежности к УПЦ-МП, что было связано с «наступлением» Русской православной церкви на Украину. После агрессии России против Украины в 2014 г. усилились тенденции автокефального движения. В начале 2019 г. Православная Церковь Украины (ПЦУ) получила автокефальный статус от Патриарха Константинопольского Варфоломея, что существенно изменило конфессиональную ситуацию в стране. В период с 2013г. по 2023г. доля верующих УПЦ-МП упала с 27,7% до

4%, особенно негативная динамика наблюдалась после российского вторжения в Украину в 2022 г. когда произошел обвал этого показателя с 18% до 6%. В течении 2010-2018гг. число верующих УПЦ-КП – наоборот возрастало с 15% в 2010г. до 29% в 2018г. Согласно опроса общественного мнения в 2023г. более 42% православных считают себя прихожанами автокефальной ПЦУ, тогда как к УПЦ (МП) относят себя только около 6% респондентов. Православными считают себя более 12% граждан¹³.

Молдова в переходный период столкнулась с проблемой приднестровского и гагаузского сепаратизма. Первая из них до сих пор не решена. Промышленно развитые районы Приднестровья, населенные молдаванами, украинцами и русскими, функционируют как Приднестровская Молдавская Республика без признания со стороны международного сообщества. В этническом плане Молдова остается разнообразной страной (см. табл. 3), поскольку доля меньшинств составляла около 23-24%. Еще большее разнообразие наблюдается в языковом отношении. Перепись населения 2004 г. показала, что 78,4% граждан считают родным язык своей национальности. Однако в данном случае более авторитетными будут ответы на вопрос о том, на каком языке они говорят дома. На этот вопрос в ходе переписи 58,8% граждан ответили, что на молдавском, 16,4% - на румынском, 16% - на русском, 3,8% - на украинском, 3,1% - на гагаузском и 1,1% - на болгарском. Результаты последующих переписей населения показали, что уменьшается доля граждан использующих в повседневной жизни молдавский язык (2014 г. – 56,9%; 2024 г. – 49,2%), тогда как возросла доля носителей румынского языка (2014 г. - 23%; 2024 г. - 31,3%)¹⁴.

Таблица 3. Этнический состав Молдовы в 1989-2024 гг. (%)

	1989	2004	2014	2024
Молдаване	69,9	75,8	75,1	77,2
Украинцы	11,3	8,4	6,6	4,9

13 Рівень релігійності, довіра до Церкви, конфесійний розподіл та міжцерковні відносини в українському суспільстві (листопад 2023р.), <https://razumkov.org.ua/napiamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-religiinosti-dovira-do-tserkvy-konfesiinyi-rozpodil-ta-mizhtserkovni-vidnosyny-v-ukrainskomu-suspilstvi-lystopad-2023r>

14 *Население Республики Молдова*, https://statistica.gov.md/ru/naselenie-respubliki-moldova-na-moment-perepisi-2-998-235-12_896.html

Русские	9,8	5,9	4,1	3,2
Гагаузы	4,1	4,4	4,6	4,2
Румыны	0,1	2,2	7,0	7,9
Болгары	1,8	1,9	1,9	1,6
Другие	2,7	1,0	0,7	1,0

Источник: *Население Республики Молдова*, https://statistica.gov.md/ru/naselenie-respubliki-moldova-na-moment-perepisi-2-998-235-12_896.html

По конфессиональному признаку Молдова является однородной страной. По данным переписи населения с 2004 г. 93,3% граждан придерживалось православия. Проблемой является подчинение Молдавской православной церкви структуре Русской православной церкви (РПЦ). В начале 1990-х годов Румынская православная церковь возродила Бессарабскую митрополию, охватывающую территорию нынешней Молдовы. В 2002г. власти узаконили новую структуру, и параллельное существование двух православных митрополий усложнило церковные отношения в стране¹⁵. Доля православного населения в 2014 г. возросла до уровня 96,8%, а не указали свою конфессиональную принадлежность около 7% граждан. Согласно официальным данным Молдавская митрополия РПЦ насчитывает 1277 приходов и охватывает 80% православных жителей страны. Тогда как Бессарабская митрополия Румынской православной церкви имеет 288 прихода и охватывает 20% православных. После российского вторжения в Украину в Бессарабскую митрополию перешли 60 приходов¹⁶.

Используя приведенные статистические данные по этнической, языковой и конфессиональной дифференциации, мы рассчитаем индекс культурной фрагментации Украины и Молдовы (см. табл. 4), который в дальнейшем будем использовать для анализа процессов национальной консолидации и трансформации.

15 W. Baluk, *Czynniki kulturowo-etniczne w procesie transformacji ustrojowej w państwach Europy Wschodniej*, [w:] *Europa Środkowo-Wschodnia w procesie transformacji i integracji. Wymiar kulturowy*, red. H. Chałupczak, M. Pietraś, Ł. Potocki, Zamość 2011.

16 *Государственная политика и национальная идентичность в Республике Молдова*, https://www.ipn.md/ru/gosudarstvennaya-politika-i-natsionalnaya-identichnost-v-respublike-moldova-op-e-7978_1088721.html

Таблица 4. Индекс культурной фрагментации Украины и Молдовы (А. Лейпхарт)¹⁷

	ИФэ	ИФя	ИФр	ИФк
Украина				
2011	0,22	0,57	0,32	0,37
2022-224	0,09	0,18 (родной я.) 0,4 (я. общения)	0,38 (прав.) 0,48 (ПЦУ)	0,21 0,32
Молдова				
2011	0,24	0,41	0,07	0,24
2024	0,23	0,51	0,2 (РПЦ)	0,31

Источник: собственное исследование.

Результаты исследований показали, что в Украине уменьшился уровень этнической, языковой и конфессиональной фрагментации. Этому содействуют внутренние процессы связанные с политической мобилизацией общества и внешние угрозы со стороны имперской России. В свою очередь в Молдове уровень фрагментации общества увеличивается за счет языкового и религиозного фактора.

Политическая и гражданская консолидация

Украина положительно отличалась от некоторых постсоветских стран по уровню национального самосознания, которое было более кристаллизованным. Показателен сам факт того, что в период перелома украинцы провели референдум о независимости, на котором 76% граждан поддержали этот шаг. Для сравнения, среди тех, кто принял участие в референдуме, этот показатель составил 90,32%¹⁸. В последующие годы поддержка независимости снизилась примерно до 60%, основной причиной чего стал экономический кризис. В начале XXI

17 Культурная фрагментация (ИФк) традиционно рассчитывается на основе двух показателей: этнической фрагментации (ИФэ) и религиозной фрагментации (ИФр). Учитывая тот факт, что в указанных странах языковое деление существенно отличается от этнического, мы предлагаем ввести третий фактор - языковой (ИФя). Это позволит более полно отразить культурное разнообразие Украины и Молдовы. При расчете каждого индекса мы учитываем этнически, лингвистически и религиозно доминирующую группу.

18 Відомість про результати Всеукраїнського референдуму, 1 грудня 1991 р. // ЦДА-ВО України. — Ф. 1. — Оп. 28. — Спр. 144. — Арк. 6.

в. около 70% граждан поддерживало независимость государства¹⁹. После оранжевой революции этот показатель несколько вырос, о чем свидетельствуют результаты опроса Киевского международного института социологии, проведенного в декабре 2005 года. Независимость Украины стала ценностью для 75% граждан, в том числе для 94% жителей Западной Украины, 78% - Центральной Украины, 68% - Юга Украины и 67% - Восток страны²⁰. В следующем году опрос, проведенный тем же центром, показал снижение поддержки до 70,2%, готовых принять участие в референдуме²¹.

Опрос Центра Разумкова, проведенный в 2010 г. показал, что независимость Украины поддерживало 59,1% респондентов (в 2005 г. - 59,5 %). День независимости признали праздником 57,3 % опрошенных, противоположной точки зрения придерживалось около 40% респондентов. Большинство украинцев по-прежнему воспринимало свою историю как общую с восточными славянами (украинцами, русскими и белорусами), которая восходит к периоду Киевской Руси, и только 24,5% считало, что единственной наследницей этой державы должна быть Украина²².

Таблица 5. Динамика гражданской идентичности населения Украины (%)

	1991-1992	2000-2001	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2013	2014	2016	2018	2020	2022	2024
Гражданская идентичность	45	41	41	44	51	51	51	48	50	64	60	58	61	84	-

19 Хмелько В., *Макросоціальні зміни в українському суспільстві за 10 років незалежності*, „Політична думка” 2001, nr 3, с. 42.

20 *Ставлення до незалежності України*, *Ставлення до незалежності України*, http://www.kiis.com.ua/pub/2005/prelease_december_2005.doc

21 *Ставлення до незалежності України напередодні референдуму 1991 року і тепер*, http://www.kiis.com.ua/pub/2006/prelease_november30_2006.doc

22 *Думка громадян України про ситуацію в країні, владу та політиків*, http://www.razumkov.org.ua/upload/press_release_2010_08.doc; «Національна безпека і оборона» 2006/1, с. 5.

Под- держа незави- симости страны	64	51	49	53	53	50	59	61	61	76	65	79	81	97	85
	I этап			II этап		III этап				IV этап				V этап	

Источник: Киевский международный институт социологии,
<https://www.kiis.com.ua> _

Согласно исследованиям в 90-е годы в Украине в период пост-советской адаптации (I этап) сильное влияние имела локальная и региональная идентичность. Оранжевая революция способствовала гражданской мобилизации (II этап) и политической поляризации (III этап) станы. Катализатором очередного этапа гражданской мобилизации послужила революция достоинства и агрессия России в 2014 г. (IV этап). Полномасштабная война России против Украины в феврале 2022г. способствовала началу 3 этапа гражданской мобилизации и росту гражданской идентичности до уровня 84% (см. табл. 5). В связи с внешней угрозой со стороны России резко увеличился уровень поддержки независимости украинского государства до 85-90% в 2022-2024 гг.²³. По данным разных центров исследования общественного мнения кроме религиозных праздников для украинцев важное значение имеют также государственные праздники – день независимости (63%), день защитника родины (54%), день конституции (29%). После вторжения России более 68% граждан поменяло свое отношение на положительное к истории Украины, что способствовало укреплению национальной и государственной консолидации.

Молдаване считаются относительно молодой нацией, чья национальная идентичность выкристаллизовалась во второй половине XX века, хотя корни молдавской государственности историки относят к XIV-XVI вв. Будучи культурно и лингвистически родственными румынам, в начальный переходный период молдаване испытывали серьезные проблемы с собственной национальной ориентацией. Однако во второй половине 1990-х годов победил вариант формирования не-

23 *Ефективність реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: соціологічні індикатори* (травень 2023р.), <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/efektyvnist-realizatsii-derzhavnoi-polityky-u-sferi-utverdzhennia-ukrainskoi-natsionalnoi-ta-gromadianskoi-identychnosti-sotsiologichni-indykatory-traven-2023r>

зависимой нации и государства, что ослабило прорумынские силы. В 1994 г. во время референдума 95,4% граждан проголосовало за независимость страны (явка 75,1%), что свидетельствовало также о желании молдаван изменить свою жизнь к лучшему. Опросы общественного мнения, проведенные в 2007 г. независимым аналитическим центром EXPERT-GRUP, показали, что 36,6 % населения гордились молдавским гражданством, а 36,1 % - скорее гордились. Можно предположить, что более 72% населения проявляло лояльность к молдавскому государству. Показательно и то, что самыми важными праздниками для 90% граждан Молдовы являются религиозные праздники: Пасха и Рождество. Тогда как государственные праздники (День Конституции, День Национальной армии и День независимости) считают важными лишь около 20 % респондентов. Они уступают место празднованию Женского дня (8 марта) и Дня Победы (9 мая)²⁴.

В последующем опросы общественного мнения показали относительно амбивалентное отношение граждан к молдавскому государству. В 2018 г. только 22,8% опрошенных заявили, что «очень гордятся» гражданством РМ, а 38,3% респондентов выбрали вариант «достаточно горжусь». Провозглашение независимости 27 августа 1991 г. верным шагом считало 54% респондентов, в то время как 40% были иного мнения (2016/IMAS). Согласно данным с 2020 г. в Молдове около 50% граждан ностальгируют по СССР и только 30% считают конституционные праздники настоящими праздниками (заметна динамика роста). Согласно исследованиям общественного мнения проведенными Intellect Group в 2024 г. 44,3% граждан высказалось за независимую и нейтральную Молдову, 32,9% – за вступление в ЕС, 10,3% – за интеграцию в Евразийский союз, а 3,4% – за объединение с Румынией²⁵.

Национальную консолидацию мы рассматриваем как объединение и сплочение сообщества граждан, различных по этническому и религиозному составу, вокруг общих ценностей государства и национальной культуры. В европейской традиции именно титульная нация

24 Республика **Молдова** 2007: Отчет о состоянии страны, docs.moldova.org/.../documents-rus-politica-raportuldestareatarii2007rus-676.pdf

25 *Опрос: большинство молдаван высказались за сохранение независимости и нейтрального статуса Молдовы*, <https://actualitati.md/opros-bolshinstvo-moldavan-vyskazalis-za-sohranenie-nezavisimosti-i-nejtralnogo-statusa-moldovy>

чаще всего определяет возникновение системы общих ценностей. Соответственно это украинская и молдавская нации.

Таблица 6. Индекс национальной консолидации Украины и Молдовы

Государство	ИКк	ИЛг	ИКн
Украина / 2011	0,63	0,7	0,67
Украина / 2022-2024	0,68	0,85	0,76
Молдова / 2011	0,76	0,72	0,74
Молдова / 2022-2024	0,69	0,61	0,65

Источник: собственное исследование.

Независимо от того, какие факторы доминируют в этих процессах (этнокультурные или политические), для целей данной работы мы введем индекс национальной консолидации (ИКн), который рассчитаем по формуле $ИКк + ИЛг / 2$. Индекс культурной консолидации равен усредненной сумме индексов этнической, религиозной и языковой консолидации ($ИКк = ИКэ + ИКя + ИКр / 3$). Индекс лояльности к государству (ИЛг) будет отражать степень поддержки государственной независимости. Национальную консолидацию мы будем рассматривать по шкале от 0 (нет) до 1 (максимальный уровень)²⁶.

Индекс национальной консолидации в Украине и Молдове в 2011 г. показал, что в обеих странах сохранились элементы гибридной модели национальной идентичности. В этнокультурном измерении это влияние другой культуры (русской и румынской), а в религиозном плане это доминирование Московского патриархата. В политическом измерении наблюдалась поляризация между сторонниками либерально-демократических ценностей и авторитарного государства. Уровень лояльности к государству можно считать удовлетворительным. По сравнению с началом 90-х наблюдалась тенденция снижения показателя лояльности к государству, что было связано с проблемой построения развитого демократического государства. Однако следует учитывать особенности национальной консолидации в Украине и

26 Шкала измерения 0 - 1 (самый высокий уровень): 0,0 – 0,2 низкий уровень; 0,21 – 0,4 уровень ниже среднего; 0,41 – 0,6 средний уровень; 0,61 – 0,8 выше среднего; 0,81 – 1,0 высокий уровень.

Молдове. В первом случае страна сохраняла свою территориальную целостность, тогда как во втором России удалось навязать Молдове приднестровскую проблему. Национальная консолидация обеих государств находилась на уровне выше среднего.

Революция достоинства и агрессия России против Украины в 2014 г. ускорили процесс культурной и национальной консолидации украинского государства. При этом необходимо учитывать, что на сегодняшний день Россия нелегально оккупирует около 18% территории Украины, а процесс реинтеграции этих регионов в будущем не будет легким. Если в Украине мы наблюдаем динамику роста индекса национальной консолидации, то в Молдове наоборот этот показатель снижается. Это обусловливается тем, что страна вошла в фазу поляризации моделей развития и выбора идентичности. С одной стороны, это спор между европейской и евразийской моделями развития, а с другой - это формирование молдавской национальной идентичности в оппозиции к советской и румынской.

Выводы

В конце XX в. и начале XXI в. в Центральной и Восточной Европе наблюдался конфликт двух моделей наднациональной идентичности – европейской и (пост)советской. За двадцать лет переходного периода постсоветскую идентичность развивала Россия, которая создавала собственную модель государства и общества (суверенную демократию - диктатуру), отличную от европейской модели либеральной демократии. Процессы де-демократизации в России способствовали внедрению националистических концепций «русского мира» и «евразийской империи». Украина, в меньшей степени, Молдова долгое время находились между традиционной цивилизацией востока и либеральной цивилизацией запада. Имперская политика России навязывания Украине и Молдове модели авторитарных режимов, зависящих от Москвы привела к обратным от ожидаемых в Кремле результатам. В обеих странах усилились тенденции консолидации государств-наций.

Таблица 7. Уровни трансформации в Украине и Молдове (согласно концепции Т. Кузьо)

	Демократия	Рынок	Государство	Нация
Украина	+/-	+/-	+/-	+/-
Молдова	+/-	+/-	+/-	+/-
+ процесс закончен положительно; +/- процесс движется в правильном направлении; -/+ формирование гибридной системы; - процесс закончен отрицательно				

Источник: собственное исследование.

Глубина проблемы для Украины и Молдовы заключается в том, чтобы с одной стороны успешно завершить процесс демократизации на политическом и экономическом уровнях, а, с другой стороны, консолидировать нацию и государство. Опыт обеих стран показал, что без формирования государства-нации построение консолидированной демократии не представляется возможным. Между этими процессами существует взаимосвязь, которая указывает на то, чтобы национальные стратегии учитывали внешние и внутренние факторы. Главным внешним фактором является противодействие России по созданию в Украине и Молдове государств-наций и формированию демократии и рыночных отношений. Решение проблемы консолидации государства и демократии для Украины и Молдовы - это выбор европейского, а не евразийского, пути развития.

Валентин БАЛУК: Выпускник Института политических наук Вроцлавского университета (1997). На факультете общественных наук Вроцлавского университета защитил кандидатскую (2000) и докторскую (2007) диссертации по гуманитарным наукам в области политологии. С 2000 по 2011 год работал доцентом на кафедре восточноевропейских исследований в Институте международных исследований Вроцлавского университета. В 2011 году стал доцентом кафедры прав человека на факультете политологии Университета Марии Кюри-Склодовской в Люблине. В 2014 году получил звание полного профессора и стал директором Центра Восточной Европы при Университете Марии Кюри-Склодовской. В настоящее время работает профессором на кафедре международной безопасности в Институте международных отношений УМКС (UMCS). Автор более 140 научных публикаций различного характера в области национальных отношений, политических систем, безопасности и внешней политики стран Центральной и Восточной Европы.

PERSPECTIVE DE FORTIFICARE A SECURITĂȚII REGIONALE ÎN CONTEXTUL ADERĂRII REPUBLICII MOLDOVA LA UNIUNEA EUROPEANĂ²⁷

Serghei SPRINCEAN²⁸

ORCID: 0000-0002-7411-9958

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.05>

Informații despre recenzenți:

Victor Juc, m.c. al AȘM, prof. univ., dr. hab. în politologie, director al ICJPS al USM, 069253628

Grigore Pîrțac, conf. univ., dr. în polit., decanul Facultății de Științe Politice și Relații Internaționale, USEM, 068494111

Rezumat: *Uniunea Europeană și Republica Moldova cooperează, în vederea fortificării securității, prin intermediul Parteneriatului Estic pentru a-și consolida relațiile politice și economice, iar Acordul de asociere Uniunea Europeană - Republica Moldova permite Republicii Moldova, pe lângă alte aspecte, să beneficieze de o zonă de liber schimb aprofundată și cuprinzătoare, sporind sustenabilitatea economică. În pofida abordării personalizate, Republica Moldova trebuie să îndeplinească criterii clare de reformă pentru a accesa fondurile prevăzute de Planul de Creștere, pentru a putea obține acces extins la fonduri europene, dar și pentru a spori încrederea cetățenilor în instituțiile naționale și cele ale Uniunii Europene. Succesul eforturilor Republicii Moldova de aderare la Uniunea Europeană este evaluat și din perspectiva obținerii unui nivel acceptabil a securității interne, din punct de vedere a capacității instituțiilor statului de a fortifica securitatea regională prin sporirea coordonării dintre instituțiile statelor partenere. De asemenea, coordonarea între instituțiile Uniunii Europene reprezintă un aspect important care include dialogul interinstituțional, platforme digitale comune, schimbul rapid de date, coordonare în gestionarea crizelor ca urmare a diversității priorităților și competențelor*

27 Articolul este elaborat în cadrul subprogramului de cercetare: 01.05.01 „Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice” și în cadrul proiectului „Camps and Camp-Like Settings in Urban Environments: Bridging Humanitarian and Development Activities”, finanțat de SNIS.

28 doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM, e-mail: sprinceans@yahoo.com.

și poate reprezenta un model de bune practici pentru Republica Moldova în contextul optimizării managementului riscurilor și vulnerabilităților pe dimensiunea securității umane, dar și în domeniul securității naționale.

Cuvinte cheie: securitate, Uniunea Europeană, Republica Moldova, insecuritate regională, securitate umană, Acord de Asociere, reformă.

PROSPECTS FOR STRENGTHENING REGIONAL SECURITY IN THE CONTEXT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA'S ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION

Abstract: *The European Union and the Republic of Moldova cooperate to strengthen security through the Eastern Partnership to strengthen their political and economic relations, and the European Union-Republic of Moldova Association Agreement allows the Republic of Moldova, among other things, to benefit from a deep and comprehensive free trade area, enhancing economic sustainability. Despite the personalized approach, the Republic of Moldova must meet clear reform criteria to access the funds provided for by the Growth Plan, to be able to obtain extended access to European funds, but also to increase citizens' trust in national and European Union institutions. The success of the Republic of Moldova's efforts to join the European Union is also assessed from the perspective of achieving an acceptable level of internal security, in terms of the capacity of state institutions to strengthen regional security by increasing coordination between the institutions of the partner states. Also, coordination between the institutions of the European Union is an important aspect that includes interinstitutional dialogue, common digital platforms, rapid data exchange, coordination in crisis management due to the diversity of priorities and competencies and can represent a model of good practices for the Republic of Moldova in the context of optimizing risk and vulnerability management in the dimension of human security, but also in the field of national security.*

Keywords: security, European Union, Republic of Moldova, regional insecurity, human security, Association Agreement, reform.

Introducere

Transformările geopolitice pe fundalul încheierii Războiului Rece au condus spre o agendă globală de reformare a sectorului de securitate prin introducerea conceptului de securitate umană ca și răspuns la complexita-

tea de noi amenințări, riscuri și vulnerabilități generate în acest context [8, p. 47; 68, p. 73; 41, p. 113; 15, p. 233; 51, p. 79]. La fundamentarea teoretică a paradigmei au contribuit atât mediul academic, cât și experții ONU care au structurat metodologic semnificația noțiunii de securitate umană [9, p. 34; 38, p. 482; 64, p. 524; 67, p. 55]. Astfel, siguranța persoanei, în noua configurație, devine elementul central plasat înaintea securității statului, în conformitate cu realitățile socio-economice proiectate de sfârșitul sec. XX [10, p. 106; 43, p. 277; 47, p. 49; 63, p. 150]. Disoluția unor entități statale și regimuri politice totalitare au creat premisele constituirii atât a regimurilor democratice, cât și escaladării variatelor conflicte din aceste regiuni, cu repercusiuni profunde asupra securității persoanelor și comunităților din care fac parte [11, p. 115; 21, p. 159; 31, p. 256; 58, p. 508].

Importanța subiectului abordat în actualul context geopolitic pornește de la premisa că unitatea națională este un factor-cheie în dezvoltarea economică, socială și politică [13, p. 221; 14, p. 23; 22, p. 161; 28, p. 10; 33, p. 193], iar statele care reușesc să creeze și să mențină un sentiment puternic de apartenență și solidaritate au o capacitate mai mare de a depăși crizele și de a construi societăți reziliente [2, p. 57]. Agresiunea militară a Federației Ruse asupra Ucrainei a făcut posibil ca Republica Moldova să obțină statutul de stat candidat la aderarea în UE și să demareze procesele de negociere [12, p. 543; 18, p. 43; 23, p. 1334, p. 48]. Însă, statul nostru trebuie să își fortifice politicile privind securitatea umană, fiind o precondiție indispensabilă calității de membru în cadrul comunității [16, p. 31127, p. 183; 45, p. 353; 57, p. 534].

Metodologia aplicată

Metodologia aplicată în cercetare vizează un set de metode și abordări teoretico-conceptuale pentru a elucida în actuala investigație perspectivele de fortificare a securității regionale din Sud-Estul Europei, mai cu seamă în contextul în care Republica Moldova este angajată actualmente în mod plenar în procesul de aderare la Uniunea Europeană [17, p. 28; 20, p. 101; 30, p. 243; 49, p. 177; 66, p. 40]. Astfel, au fost aplicate asemenea metode precum: analiza studiilor statistice bazate pe indicatori naționali și internaționali, metodă care permite interpretarea datelor conform componentelor securității umane [19, p. 202; 25, p. 12; 48, p. 119; 65, p. 33]. La fel, recurgerea la o asemenea metodă precum analiza comparativă a unor studii de caz din diverse zone ale regiunii vizate din Sud-Estul Europei poate conduce spre identificarea unor practici care ar putea fi preluate și adaptate

în contextul specific național al Republicii Moldova, pentru o mai eficientă angajare în procesul de aderare la Uniunea Europeană [26, p. 333; 29, p. 1332, p. 189; 53, p. 43].

Rezultatele investigației

Republica Moldova, prin poziționarea sa geografică, reprezintă o componentă a arhitecturii bazinului Mării Negre, regiune ce în condițiile actuale amplifică provocările de securitate odată cu declanșarea războiului din Ucraina la data de 24 februarie 2022 [24, p. 21];. Acest fapt a generat repercusiuni atât asupra sistemului regional de securitate, cât și la nivel internațional, generând crize majore cum ar fi cele politice, economice, sociale, energetice, alimentare, de mediu, cât și în sistemul relațiilor internaționale [35, p. 266; 50, p. 89; 61, 40]. Atacul militar al Federației Ruse asupra Ucrainei a condus spre obținerea statutului de stat candidat la aderarea în cadrul Uniunii Europene, cât și decizia privind începerea negocierilor de aderare a Republicii Moldova la UE [37, p. 83; 56, p. 556; 62, p. 151]. Astfel, proiectarea statului nostru în componența Uniunii Europene aduce cu sine atât beneficii, cât și amplifică amenințări și vulnerabilități interne, manifestate încă de la proclamarea suveranității și independenței RM. Decizia Consiliului European și Comisiei Europene din noiembrie 2023 [5] privind inițierea negocierilor de aderare, cât și comunicatul Parlamentului European care solicită instituțiilor naționale *”importanța continuării procesului de reformă..., nu numai pentru atingerea obiectivului politic de aderare la UE, ci în primul rând pentru îmbunătățirea tangibilă a nivelului de trai al moldovenilor”* [6].

Indicele Dezvoltării Umane (IDU) reprezintă un evaluator asupra nivelului de dezvoltare al unei țări, utilizat de către Biroul pentru Raportul de Dezvoltare Umană al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) în Raportul său elaborat anual. Indicele integrează factori esențiali precum speranța de viață, educația și venitul național brut per capita pentru a înțelege progresul statelor în materie de dezvoltare umană. Conform Raportului PNUD pentru anii 2023-2024, intitulat *„Depășim impulsul: redefinim cooperarea într-o lume polarizată”* [69], IDU pentru anul 2022 plasează Republica Moldova pe locul 86 din 193 de țări și teritorii. Valoarea IDU pentru Republica Moldova este de 0,763, ceea ce pune statul nostru în categoria țărilor cu dezvoltare umană înaltă.

Conform reprezentanței PNUD în Republica Moldova [7], experții constată că în ultimii treizeci de ani, Moldova a înregistrat o creștere cu 10,9%

a valorii IDU (de la 0,690 la 0,763). De la proclamarea independenței până în prezent, speranța de viață la nivel național a crescut cu 0,6 ani (68,6 ani în 2022), anii preconizați de școlarizare cu 4,6 ani (14,9 ani în 2022), iar media anilor de școlarizare cu 2,7 ani (11,8 ani în 2022). În același timp, în aceeași perioadă de referință, venitul național brut pe cap de locuitor a scăzut cu aproximativ 7,8% (12,964 dolari SUA în 2022). În acest context, PNUD în colaborare cu Biroul Național de Statistică, a emis un raport analitic privind sărăcia multidimensională a Republicii Moldova pentru anii 2022 [1]. Vom menționa doar câteva referințe din constatările-cheie: în anul 2022, aproape 811 mii de persoane din Moldova (31,1% din populație) erau sărace din punct de vedere monetar conform pragului național al sărăciei (2942 MDL pe lună); 716 mii de persoane (27,5% din populație) erau sărace din punct de vedere multidimensional, deoarece se confruntau cu deprivări în cel puțin 35% din indicatorii ponderați; fiecare persoană săracă din punct de vedere multidimensional este, în medie, deprivată în 46,5% de indicatori ponderați etc.

Nivelul de sărăcie cauzat de lipsa unor reforme care să îmbunătățească nivelul de trai al populației, percepția corupției endemice în cadrul instituțiilor naționale, sărăcia energetică, dezvoltarea economică flecară afectează aderența persoanei și comunităților la valorile și obiectivele socio-politice ale unui stat, sporește neîncrederea în structurile sale, produce crize, escaladează conflicte interne, slăbește securitatea umană și, într-un final, unitatea națională [39, p. 14; 42, p. 14853, p. 143; 60, p. 98]. Când politicile publice și deciziile politice nu reușesc să ofere siguranță economică, acces echitabil la resurse, guvernare transparentă, se erodează coeziunea socială, încrederea cetățenilor în instituții, diviziunile sociale se accentuează, crește riscul de instabilitate politică. Rezultatele Referendumului din toamna 2024 privind aderarea Republicii Moldova la UE a demonstrat cu prisosință fragmentarea societății la nivel național, lipsa unei viziuni unitare a populației privind aspectul de politică externă a statului, cât și asupra interesului național. În atare condiții, discursul public, în loc să consolideze, a marginalizat unele segmente ale societății, a subliniat diferențele culturale și lingvistice, conducând la tensiuni și radicalizare în mediul online. Prin urmare, lipsa unui consens socio-politic asupra unui obiectiv de importanță națională creează vulnerabilități care pot fi exploatare atât intern, cât și de ordin extern.

O reformă importantă privind sistematizarea și ierarhizarea documentelor de politici publice care pot integra dimensiunea de securitate umană

a avut loc în anul 2020, odată cu adoptarea Hotărârii de Guvern Nr. 386 din 17-06-2020 cu privire la planificarea, elaborarea, aprobarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea documentelor de politici publice [3]. Condițiile ce au impus elaborarea proiectului de act normativ au constat în necesitatea unui sistem de planificare la nivel central consolidat, care să elaboreze documente calitative, să stabilească clar responsabilitățile, să raporteze și să monitorizeze realizarea obiectivelor enunțate. Actul normativ menționat ierarhizează aceste documente, descrie modalitatea prin care, în urma modificărilor operate, să se producă impactul așteptat asupra statului și societății, clasificându-le în Strategii pe termen lung (6-10 ani) și Programe pe termen mediu (3-5 ani). HG contribuie la detalierea și concretizarea acțiunilor ce urmează a fi implementate într-un domeniu sau subdomeniu de activitate, după cum urmează:

- 1) Strategia Națională de Dezvoltare;
- 2) Programul de activitate al Guvernului;
- 3) Planul Național de Dezvoltare;
- 4) Cadrul bugetar pe termen mediu;
- 5) Planul anual al Guvernului;
- 6) Planul anual al autorității publice.

Din șirul menționat vom prezenta *Strategia Națională de Dezvoltare* [4] ce reprezintă documentul național de viziune strategică pe termen lung care indică direcțiile de dezvoltare a statului Republica Moldova și a societății sale, stabilește prioritățile, obiectivele, indicatorii și țintele angajamentelor internaționale asumate [40, p. 40; 55, p. 95]. Documentul are drept prioritate Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană, a fost adoptat după câțiva ani de instabilitate politică și ține cont de noile angajamentele care derivă din statutul de țară-candidat pentru aderarea la UE, obținut în a. 2022. Propune o ”viziune de dezvoltare centrată pe om, unde omul este beneficiar, nu resursă sau instrument al dezvoltării”, axată pe 10 obiective centrale. Astfel, introducerea conceptului de securitate umană în condițiile provocărilor sistemul internațional de securitate adoptă o abordare holistică în cadrul acestui document, având la bază concluzia în urma implementării precedentei Strategii Moldova 2020.

Chiar și cea mai bună organizare a documentelor naționale prioritare nu poate reprezenta soluția depășirii tuturor crizelor cu care se confruntă un stat [44, p. 30; 54, p. 464]. Peisajul internațional de securitate impune Republicii Moldova o serie de provocări și amenințări, de la instabilitate

regională la amenințări transnaționale. Implementarea unui sistem național de securitate comprehensiv necesită nu doar expertiză tehnică și financiară, ci și angajamentul ferm al autorităților și al societății civile în vederea implementării reformelor necesare, inclusiv și în materie de securitate umană [46, p. 346]. Totodată, statutul de stat candidat la aderarea în UE impune Republicii Moldova asigurarea funcționării unui cadru legislativ și aplicarea eficientă a acestuia privind componentele securității umane. Consolidarea unității naționale va fi posibilă odată cu transformările pozitive din sferile securității economice, sociale, sanitare, securitatea juridică a persoanei, securitatea de mediu, securitatea fizică și personală, securitatea comunitară și politică.

Concluzii:

Securitatea regională a zonei din Sud-Estul Europei, din care face parte și Republica Moldova, este supusă unui proces complex de transformare, mai cu seamă în contextul în care, atât Republica Moldova, care este angajată actualmente în mod plener în procesul de aderare la Uniunea Europeană, cât și Ucraina care, la fel, se regăsește pe același parcurs european, dar este afectată actualmente de devastatorul război de apărare pe care este nevoită să-l ducă contra regimului dictatorial de la Kremlin. Prin urmare, evoluțiile geopolitice globale și regionale precum creșterea influenței Rusiei prin amenințarea aplicată statelor europene, cu precădere statelor din estul Europei, ascensiunea Chinei în contextul confruntării explicite cu SUA, schimbările climatice și alte amenințări transnaționale au necesitat o reevaluare a strategiei de securitate și politicii externe a UE, parte din care, năzuiește să devină și Republica Moldova. Aceste elemente au fost relevante în elaborarea și implementarea de către Uniunea Europeană din 2016 a unei noi strategii privind dimensiunea sa de securitate, denumită oficial „*Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*”, care a reprezentat un cadru orientativ pentru acțiunea și cooperarea UE în domeniul securității și politicilor externe în următorii ani. Astfel, Strategia promovează o abordare holistică a securității, recunoaște că securitatea UE este interconectată cu evenimentele și tendințele din întreaga lume, din care derivă importanța apărării intereselor și valorilor europene într-un mediu global competitiv, iar regiune Sud-Est Europeană redevine un teatru de confruntări geopolitice cu repercusiuni importante asupra stabilității regiunii și a creșterii numărului de provocări complexe de securitate pentru statele din această regiune, inclusiv pentru Republica Moldova.

Referințe bibliografice:

1. Biroul Național de Statistică și PNUD/ elaborare: Aurelia Spătaru [et al.]. Analiza sărăciei multidimensionale în Republica Moldova în anul 2022: Raport analitic. Chișinău: Biroul Național de Statistică, 2024. 52 p.
2. CHULITSKAYA, T.; MATONYTE, I.; GUDELIS, D.; SPRINCEAN, S. *From Scientific Communism to Political Science: The Development of the Profession in Selected Former Soviet European States*. In: Opportunities and Challenges for New and Peripheral Political Science Communities. A Consolidated Discipline? Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan, Springer International Publishing. Chapter 3, 2022. p. 51-85.
3. Cu privire la planificarea, elaborarea, aprobarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea documentelor de politici publice: HG Nr. 386 din 17-06-2020. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 26-06-2020, Nr. 153-158 art. 509.
4. Cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”: LEGE Nr. 315 din 17-11-2022. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 21-12-2022, Nr. 409-410 art. 758.
5. European Commission. Republic of Moldova 2023 Report. [online]. Disponibil: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/d8ef3ca9-2191-46e7-b9b8-946363f6db91_en?filename=SWD_2023_698%20Moldova%20report.pdf. (vizitat 07.04.2025).
6. Parlamentul European. PE solicită începerea negocierilor cu Republica Moldova pentru aderarea la UE. [online]. Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2023/10/press_release/20230929IPR06137/20230929IPR06137_ro.pdf. (vizitat 07.04.2025).
7. PNUD Moldova. Inegalitățile și șocurile multidimensionale ar putea limita dezvoltarea umană în Moldova, 2024. [online]. Disponibil: <https://www.undp.org/ro/moldova/press-releases/inegalitatile-si-socurile-multidimensionale-ar-putea-limita-dezvoltarea-umana-moldova-potrivit-unui-raport-pnud> (vizitat 07.04.2025).
8. SOHOȚCHI, T.-S.; SPRINCEAN, S. Importanța asigurării securității umane pentru fortificarea sistemului electoral al Republicii Moldova. In: *Conferința anuală a Centrului de Instruire Continuă în Domeniul Electoral*. 11.11.2022, Cahul. 2022, pp. 47-60.
9. SPRINCEAN, S. *Simbioza securității și interesele republicii moldova în perspectiva extinderii UE*. Republica Moldova în contextul noii arhitecturi de securitate regională: Materialele conferinței științifice internaționale, 24 mai 2024. Chișinău: AMFA, 2025, p. 32-44.
10. SPRINCEAN, S. *Provocări securitare în perioada crizei sanitare și pandemiei Covid-19*. În: Mandatul de securitate: probleme actuale de interpretare, legislație și practică. Chișinău: Print-Caro, 2020, p. 104-109.
11. SPRINCEAN, S. *Development of conceptual apparatus of the contemporary security studies for better analysis of securing good governance and democracy*. In: Election

- Integrity and the Quality of Democracy: Challenges and Pathways to Good Governance. The work of the materials of the international scientific conference. Chişinău: CEP USM. 2025, p. 110-123.
12. SPRINCEAN, S. *Evoluția metodologiei de cercetare în studiile de securitate în contextul noilor provocări geopolitice*. În: Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene. Ediția a 7-a. Chişinău: USEM (Pulsul Pieței). 2025, p. 542-553.
 13. SPRINCEAN, S. *Valențe conceptual-metodologice ale unor categorii și noțiuni specifice domeniului securității*. În: Conferința Internațională “Consolidarea rezilienței sociale prin valorificarea capitalului uman în contextul aderării Republicii Moldova și Ucrainei la Uniunea Europeană”, 17-18.10.2024. Chişinău: Editura USM, 2024, p. 219-226.
 14. SPRINCEAN, S. *Deepening human security and industrial symbiosis in the context of the EU enlargement*. În: Industrial Symbiosis from a technical perspective: challenges and opportunities. Bruxelles, September 10, 2024. Yecla, Spain: Technological Centre of Furniture and Wood of the Region of Murcia (CETEM). COST Action CA22110 Cooperation, development and cross-border transfer of Industrial Symbiosis among industry and stakeholders (LIAISE). 2024, p. 21-27.
 15. SPRINCEAN, S. Dezvoltarea umană și siguranța persoanei în contextul preocupărilor pentru securitatea umană. În: *Studii și cercetări juridice*. Chişinău: CEP USM, Partea 7-8. Subcap. 7.1. 2024, pp. 231-239.
 16. SPRINCEAN, S. *Prioritățile de securitate națională prin prisma obiectivelor de securitate umană în contextul perspectivei de extindere a UE*. În: Conferința Internațională Jean Monnet “Mecanisme și modele de adoptare a deciziilor la nivel local/regional/central”, 19-20 aprilie 2024 / Coord. L. Roșca. Chişinău: Print-Caro, 2024, p. 309-318.
 17. SPRINCEAN, S. Aspecte securitare ale procesului de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană. În: *Securitatea umană și socială în statul democratic*, 27 octombrie 2023. Chişinău: Tipografia “Print-Caro”, 2023, p. 25-32.
 18. SPRINCEAN, S. Perspective de ajustare a principiilor securității umane în condițiile unui nou context geopolitic. În: *Perspectivelor și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației*, Ed. Volumul X. Cahul: CentroGrafic, 2023, Vol.10, Partea I, p. 40-44.
 19. SPRINCEAN, S. Provocări contemporane la adresa securității umane și siguranței persoanei. În: *Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală*. Chişinău: CEP USM, 2023, Volum 1, pp. 202-209.
 20. SPRINCEAN, S. Siguranța persoanei în contextul sistemului de asigurare a securității umane. În: *Parteneriatul Estic: spre o comunitate a democrației și prosperității*, Ed. 16. Chişinău: “Print-Caro” SRL, 2023, 1, pp. 98-105.
 21. SPRINCEAN, S. *Corelații ale problematicii siguranței persoanei și securității umane cu domeniul drepturilor omului*. În: *Studii și cercetări juridice*. Chişinău: Tipografia Centrală. Partea a 6-a. Subcap. 7.1. 2023, p. 157-170.

22. SPRINCEAN, S. *Sustainability of public policies for strengthening personal safety and human security in conditions of political instability in the East-European region*. In: Evaluation of Policies on Social Inclusion, Migration, in particular interventions related to integration. The 2nd PROFEEDBACK Conference. 12-13.09.2022. PROFEEDbook2. COST Action CA20112 Platform OF policy Evaluation community for improved EU policies and Better ACKnowledgement - PROFEEDBACK. University of Maribor, Slovenia. 2022, p. 156-164.
23. SPRINCEAN, S. *Considerații privind imploarea tinerilor în alegeri*. În: Digest electoral. Revistă de analiză, teorie și cercetare în domeniul electoral. Ediția VIII. Decembrie 2022, p. 7-18.
24. SPRINCEAN, S. Modernizarea domeniului securității ca obiect de studiu și disciplină didactică. In: *Studii naționale de securitate*, 2022, nr. 1(5), pp. 18-27.
25. SPRINCEAN, S. *Siguranța persoanei în condițiile necesității asigurării securității în domeniul electoral*. În: Digest electoral. Revistă de analiză, teorie și cercetare în domeniul electoral. Ediția VII. Iunie 2022, p. 6-17.
26. SPRINCEAN, S. *Rolul securității umane în consolidarea sistemului național de securitate*. În: Interconexiunile integrării sociale și consolidarea sistemului național de securitate: Monografie colectivă; colegiul de redacție: Ludmila Roșca [et al.]. Chișinău: Print-Caro. Cap. 11. 2022, p. 329-359.
27. SPRINCEAN, S. *Politici de asigurare a securității umane în condiții pandemice*. În: Top 10 probleme politice a societății în contextul pandemiei de coronavirus de tip nou. Chișinău: Tipografia Centrală. Subcap. 2.5. 2022, p. 179-218.
28. SPRINCEAN, S. *The role of personal safety in ensuring the protection of human rights in the Republic of Moldova*. In: Защита прав человека в периоды внешнеполитической напряженности: материалы Всерос. науч-практ. конф. с Междунар. участием (Саранск, 26 мар. 2021 г.). Саранск, 2021. Ч. 1, с. 5-13.
29. SPRINCEAN, S. *Practici electorale incluzive pentru fortificarea securității umane și siguranței persoanei*. În: Digest electoral. Revistă de analiză, teorie și cercetare în domeniul electoral. Ediția VI. Decembrie 2021, p. 7-22.
30. SPRINCEAN, S. *Sporirea securității și siguranței persoanei și progresul domeniului culturii ca deziderate ale Acordului de Asociere RM-UE*. În: Revista Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică. Nr. 1 (38), 2021, p. 243-248.
31. SPRINCEAN, S. *Cultura securitară a persoanei prin prisma acordului de asociere a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană în contextul pandemiei de COVID-19*. In: *Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică*. 2021, nr. 4(41), pp. 256-260.
32. SPRINCEAN, S. *Perspective de asigurare a siguranței persoanei în contextul realizării securității umane*. În: Studii Naționale de Securitate. Revistă științifico-practică. Nr. 1(1), 2020, p. 185-200.
33. SPRINCEAN, S. *Știința Deschisă în sprijinul asigurării securității umane și siguranței persoanei*. În: *Știința Deschisă în Republica Moldova*. Ediția 2, 27-28.10.2022. Chișinău. Chișinău: "Print-Caro" SRL, 2022, p. 187-200.

34. SPRINCEAN, S. *The role of civil unity in the process of ensuring human security in the Republic of Moldova*. În: Правовые аспекты нациестроительства в России: история и современность. Материалы Всероссийской научной конференции с международным участием. 17.04.2020 г. Саранск: ЮрЭксПрактик. 2020, p. 44-51.
35. SPRINCEAN, S. *Libertatea individuală și siguranța persoanei ca imperative didactice*. În: Tradiție și perspective în didactica modernă. Vol. 4. Alba Iulia: Aeternitas, 2020, p. 263-268.
36. SPRINCEAN, S. *Importanța modelelor etice și deliberative în formarea comportamentului politic*. În: Tradiție și perspective în didactica modernă. Vol. 3. Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba-Iulia. Alba-Iulia: Aeternitas. 2019, p. 212-219.
37. SPRINCEAN, S. *Imperative bioetice și securitare ca repere în educație și cercetare*. În: Educația din perspectiva valorilor. Tom XIV. Summa Paedagogica. Conf. Șt. Int. „Educația din Perspectiva Valorilor”, Ed. a X-a, Alba-Iulia. 10-11.10.2018. 2019. București: Eikon, p. 80-85.
38. SPRINCEAN, S. *Politica securității umane în Republica Moldova în contextul provocărilor și oportunităților mediului regional de securitate*. În: Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurare a parcursului european. Chișinău: Tipografia Centrală. Subcap. 5.2. 2019, p. 477-497.
39. SPRINCEAN, S. *Unele stringențe și imperative în studiile contemporane de securitate*. În: Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurare a parcursului european. / Republica Moldova în contextul provocărilor interne și externe la adresa securității naționale (Partea a III-a). Chișinău: Tipografia Centrală. 2019. Cap. 1, p. 5-20.
40. SPRINCEAN, S. *The Role of Human Security in Identifying New Perspectives of Development of the Education in the Field National Security*. În: Revista „Current and Future Perspectives on Teaching and Learning”. Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba-Iulia. Nr. 1 (1), 2019, p. 36-43.
41. SPRINCEAN, S. *Insecuritatea umană în contextul securității naționale: oportunități de evaluare*. În: Riscuri și amenințări la adresa securității naționale: tehnici de analiză și evaluare. Ghid metodologic. Chișinău: F.E.P. ”Tipografia Centrală”. 2019. Subcap. 3.5, p. 105-114.
42. SPRINCEAN, S. *Cultura securitară ca fundament al bunăstării societății*. În: Revista Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică. Nr. 2 (35), 2019, p. 148-153.
43. SPRINCEAN, S. *Filosofia supraviețuirii: repere și perspective*. În: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe politice. Nr. 3, 2019, p. 275-278.
44. SPRINCEAN, S. *Imperativele securitare ale societății contemporane*. În: Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației / Prospects and problems of research and education integration into the European area. Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” Cahul. Vol. VI. Partea 1, 2019, p. 29-33.
45. SPRINCEAN, S. *Importanța studiului concepției securității umane pentru o dezvoltare sustenabilă a societății*. În: Tradiție și perspective în didactica modernă. Vol. 2. Conf. Șt. Int. ”Didactica - Tradiție, Actualitate, Perspective”. Ed. IV-a. Universitatea

- “1 Decembrie 1918” Alba Iulia. 18-19.05.2018. București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A. 2018, p. 352-359.
46. SPRINCEAN, S. *Bioetica politică ca perspectivă de extindere disciplinară și metodologică a domeniului bioeticii globale*. În: Tradiție și perspective în didactica modernă. Vol. 2. Conf. Șt. Int. ”Didactica - Tradiție, Actualitate, Perspective”. Ed. IV-a. Universitatea “1 Decembrie 1918” Alba Iulia. 18-19.05.2018. București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A. 2018, p. 345-352.
 47. SPRINCEAN, S. *Contribuții bioetice la reformarea sistemului de asigurare a securității umane în Republica Moldova*. În: Buletinul științific al Universității de Stat “Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, Seria “Științe Sociale”. 2018, nr. 2 (8), 2018, p. 41-55.
 48. SPRINCEAN, S. *Aspecte etice în procesele electorale în perspectiva eficientizării instituțiilor puterii de stat*. În: Impactul sistemului electoral asupra capacității de funcționalitate a instituțiilor puterii de stat din Republica Moldova. Cap. 8. Chișinău: Tipografia Centrală, 2018, p. 118-130.
 49. SPRINCEAN, S. *Componenta socio-culturologică a securității umane în contextul dezvoltării sustenabile a sociumului*. În: Revista Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică. Nr. 2 (31), 2017, p. 176-183.
 50. SPRINCEAN, S. *Conceptual, methodological and bioethical perspectives of strengthening human security in Republic of Moldova*. În: Cross Border Journal for International Studies / Universitatea „Dunărea de Jos” Galați. Vol. 2, nr. 4, 2017, p. 81-94.
 51. SPRINCEAN, S. *Securitatea umană și bioetica*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2017. 304 p.
 52. SPRINCEAN, S. *Problematica securității umane în contextul evoluției societății contemporane*. În: Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul evoluțiilor geopolitice regionale. Cap. 4. Chișinău: Tipografia Centrală. 2016, p. 77-94.
 53. SPRINCEAN, S. *Imperativul promovării securității umane în contextul procesului de integrare europeană a Republicii Moldova*. În: Republica Moldova în contextul oportunităților de modernizare: necesități de democratizare, securitate și cooperare. Cap. 10. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016, p. 139-155.
 54. SPRINCEAN, S. *Importanța securității umane în optimizarea politică și bioetică a managementului crizelor globale*. În: Political Science, International Relations and Security Studies. International Conference Proceedings. The Xth Edition. [Sibiu], 27-29 May 2016, p. 461-470.
 55. SPRINCEAN, S.; BECCIU, S. *Perspectiva postmodernă asupra problematicei siguranței omului în contextul provocărilor contemporane*. În: Revista de științe politice și relații internaționale (Institutul de științe politice și relații internaționale „Ion I. C. Brătianu”) [București], Tomul XVIII, Nr. 2, 2021, p. 91-100.
 56. SPRINCEAN, S.; COSTA, Bruno Daniel Ferreira. *Theoretical-methodological perspectives in researching person's safety in the context of the necessity of security re-dimensioning*. În: Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene. Ediția a 7-a. Chișinău: USEM (Pulsul Pieței). 2025, p. 554-563.

57. SPRINCEAN, S; GRIGORIU, I. *Perspective civilizaționale în procesul de asigurare a securității umane*. În: Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene. Ediția a 7-a. Chișinău: USEM (Pulsul Pieței). 2025, p. 531-541.
58. SPRINCEAN, S; SÎTARI, D. *Politici educaționale universitare europene ca imperative ale dezvoltării durabile și securității umane*. În: Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene. Ediția a 7-a. Chișinău: USEM (Pulsul Pieței). 2025, p. 507-520.
59. SPRINCEAN, S; SLUTU N. *Ajustarea și aprofundarea obiectivelor de securitate umană în contextul fructificării perspectivei de extindere a UE*. În: Analele Științifice ale Universității de Studii Europene din Moldova. Ediția VIII. Chișinău: Pulsul Pieței. 2024, p. 91-96.
60. SPRINCEAN, S.; SOHOȚCHI, T.-S. *Ensuring human security in the conditions of the COVID-19 pandemic*. In: Sakharov readings 2021: environmental problems of the XXI century. Часть 1. Минск: ИВЦ Минфина, 2021, p. 95-98.
61. SPRINCEAN, S.; SOHOȚCHI, T.-S. *Incursiuni în studiul securității umane și siguranței persoanei*. În: Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației. US “Bogdan Petriceicu Hasdeu”. Vol. VIII, partea 1. Cahul: USC. 2021, p. 38-42.
62. SPRINCEAN, S.; SOHOȚCHI, T.-S. *Incursiuni educaționale în cercetarea problematicii securității umane și siguranței persoanei*. În: Tradiție și perspective în didactica modernă. Vol. 5. Conf. Șt. Int. „Didactica: tradiție, actualitate, perspective”, ed. VII-a, 21-22.05.2021. Alba Iulia: Aeternitas, 2021, p. 149-153.
63. SPRINCEAN, S.; SOHOȚCHI, T.-S. *Human security and personal safety approaches to the contemporary East-European security challenges*. In: Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи: матеріали Міжнародної XI науково-практичної конференції, Чернівці, 27 травня 2021 року. Чернівці: Технодрук, 2021. с. 149-156.
64. SPRINCEAN, S; TOCARJEVSCHI, A. *Exercitarea controlului asupra sectorului de securitate de către instituțiile politice*. În: Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene. Ediția a 7-a. Chișinău: USEM (Pulsul Pieței). 2025, p. 521-530.
65. SPRINCEAN, S; CATAN, A; ȚONCU, S. *Perspective teoretice asupra promovării securității umane prin mecanisme ale statului de drept*. In: *Vector European*. 2022, nr. 2, p. 30-35.
66. SPRINCEAN, S.; PÎRȚAC, Gr.; SYCHEV, A. *Human security and ethics in support for sustainable development*. In: *Vector European*. 2022, nr. 1, pp. 38-42.
67. SPRINCEAN, S.; PÎRȚAC, Gr.; MIHALAȘ, V. *Importanța procesului electoral în cadrul statului democratic*. In: *Vector European*. 2021, nr. 2, p. 52-57.
68. SPRINCEAN, S.; SOHOȚCHI, T.-S.; MITROFANOV, Gh. *Perspective educaționale privind importanța securității umane și siguranței persoanei în context global*. În: Tradiție și perspective în didactica modernă. Vol. 6. Conf. Șt. Int. „Didactica: tradiție, actualitate, perspective”, ed. VIII-a, 20-21.05.2022. Alba Iulia: Aeternitas. 2022, p. 70-74.

69. UNDP. Human Development Report 2023/2024. Breaking the gridlock: Reimagining cooperation in a polarized world. PDF ISBN: 9789213588703, Online ISSN: 2412-3129. [online]. Disponibil: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2023-24reporten.pdf> (vizitat 08.04.2025).

Date despre autor:

Serghei SPRÎNCEAN este conferențiar universitar, doctor habilitat în științe politice la Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova. Autor a peste 280 de publicații despre asigurarea securității umane în societățile în tranziție, corelarea moralității cu politica și drepturile omului, rolul grupurilor de interese și de presiune în procesul decizional. Coordonează echipa națională în proiectul finanțat de SNIS - „*Camps and Camp-Like Settings in Urban Environments: Bridging Humanitarian and Development Activities*” (2025-2026), fiind și coordonator al programului instituțional „*Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politice și sociologice*” (2024-2027).

Panelul II. Schimbul de bune practici dintre teoreticienii și practicienii administrației publice locale și centrale

CZU: 352:005.962.13(498)

INDICATORII DE PERFORMANȚĂ ÎN DEZVOLTAREA RESURSELOR UMANE DIN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ LOCALĂ: O ANALIZĂ A IMPACTULUI ASUPRA BUNEI GUVERNĂRI INSTITUȚIONALE

Răzvan-Ionuț CROITORU²⁹

Ana-Maria BERCU³⁰

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.06>

Rezumat: *Prezentul articol investighează legătura dintre indicatorii de performanță, strategiile de dezvoltare a resurselor umane și buna guvernare în administrația publică locală românească, cu accent pe regiunea Nord-Est. Motivată de necesitatea îmbunătățirii eficienței și eficacității administrative, articolul utilizează o metodologie mixtă (calitativă și cantitativă), bazată pe un chestionar administrat secretarilor generali din unități administrativ-teritoriale. Analiza datelor explorează percepțiile respondenților asupra sistemelor de evaluare a performanței și strategiilor de formare, investigând impactul acestora asupra funcționării instituționale și a bunei guvernări.*

Rezultatele preliminare indică corelații semnificative între indicatorii de performanță, eficiența strategiilor de dezvoltare a resurselor umane și nivelul de bună guvernare, evidențiind atât aspecte pozitive, cât și puncte slabe ale sistemului actual, inclusiv impactul recent al modificărilor legislative. Concluziile vor oferi recomandări practice pentru optimizarea managementului resurselor umane în vederea promovării unei guvernări eficiente și responsabile.

Cuvinte cheie: indicatori de performanță, resurse umane, administrație publică locală, guvernare bună.

29 Doctorand, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România, croitoru.razvan@staff.uaic.ro.

30 Doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România, bercu@uaic.ro.

PERFORMANCE INDICATORS IN HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT WITHIN LOCAL PUBLIC ADMINISTRATION: AN ANALYSIS OF THEIR IMPACT ON INSTITUTIONAL GOOD GOVERNANCE

Abstract: *This article investigates the interdependence between human resources development (HRD), performance indicators and good governance in local public administration (LPA) in Romania, with a focus on mayoralities in the North-East region. The study, motivated by the need to improve administrative efficiency and effectiveness, uses a qualitative methodology, based on the analysis of data collected through a questionnaire administered to secretaries-general. The analysis explores respondents' perceptions of performance appraisal systems and training programmes, identifying strengths and challenges in the implementation of HRD strategies. The preliminary results highlight a declarative commitment to the HRD, but also a number of limitations related to the adaptation of training programs to the concrete needs of the administration, the objectivity of the evaluation systems and the use of performance indicators to promote good governance. The conclusions highlight the need for reforms in the HRD system, providing concrete recommendations for improving human resources management practices and strengthening administrative capacity at local level.*

Keywords: Performance indicators, Human resources development, Local public administration, Good governance, Administrative efficiency.

1. Introduction

Human resources development (HRD) in local public administration (LPA) is a fundamental factor for efficiency, effectiveness and, implicitly, for good governance. In a context characterized by rapid changes, budgetary constraints and a growing demand for quality public services, the ability of LPAs to effectively manage their human capital becomes fundamental. This research investigates the relationship between the performance indicators used in the DRU and the level of good governance at the level of mayoralities in the North-East region of Romania. Emphasis is placed on the role of performance indicators in optimising HRD strategies and creating an institutional environment that promotes transparency, accountability and efficiency.

The central problem of this research is to assess the impact of performance indicators, used in the human resources management process, on the achievement of good governance standards at local level. Weaknesses in performance evaluation systems and inadequate training programmes can lead to a decrease in administrative efficiency, a decrease in the quality of public services and an erosion of citizens' trust in public institutions. Therefore, the analysis of performance indicators, their correlation with the level of good governance and managers' perception of the effectiveness of the evaluation system are essential to identify the strengths and weaknesses of the current human resource management system.

The specific objectives of this research are:

- Critical analysis of the performance indicators and criteria used in the evaluation of civil servants in LPAs, identifying their positive aspects and limitations.
- Explore the relationship between performance indicators and the level of good governance, with a particular focus on dimensions such as transparency, accountability, efficiency and participation.
- To assess the perception of LPA managers (general secretaries) on the effectiveness of the performance appraisal system and to identify the factors influencing this perception.

The methodology adopted is mainly qualitative, based on the analysis of data from questionnaires administered to the general secretaries of the mayoralties in the North-East region. Although quantitative analysis is limited by sample size, descriptive data will be used to contextualise qualitative observations. The analysis will focus on interpreting the answers to the open-ended questions, highlighting recurring themes and perspectives. These results will be contextualized in relation to the existing theoretical framework, providing an insight into the relationship between performance indicators in DRU and good governance in LPAs.

This research contributes to the literature by offering an empirical perspective on HRD practices in the Romanian LPA, analyzing the perceptions of general secretaries, key actors in the human resources management process, on the performance evaluation system. The results will provide relevant information for LPA decision-makers, supporting the development of more efficient HRD policies and strategies, aligned with the principles of good governance and adapted to the specifics of the local public administration in Romania.

2. Analysis of the literature and specific legislation

This chapter examines the relevant literature on human resource development (HRD) in local public administration (LPA) and its impact on good governance. The analysis focuses on the interdependence between HRDs, institutional performance and good governance, highlighting the role of performance indicators in assessing the effectiveness of HRD strategies. The approach is structured around three main themes: the theoretical concepts of HRD and good governance, performance indicators in HRD and LPA, and the Romanian context of HRD and good governance.

2.1. HRD and Good Governance: An Integrated Theoretical Framework

The literature highlights an indissoluble link between DRU and good governance in LPAs. The concept of good governance, characterized by principles such as transparency, accountability, participation, efficiency, and fairness, depends directly on a skilled, motivated, and ethical workforce (Hood, 1991). Effective public institutions require employees capable of implementing these principles, managing public resources, providing high-quality public services and interacting effectively with citizens.

HRD, as a systematic and strategic process of human resource management, is not reduced to initial training, but includes a wide range of practices, such as: recruitment and selection, onboarding of new employees, continuous training, skills development, performance management, and career planning (Armstrong, 2009). These processes are interdependent and contribute to creating a high-performance work environment, increasing employee motivation and maximizing their individual potential.

Integrating DRU into the organization's overall strategy (SHRM) is essential for aligning individual and organizational goals (Ulrich, 2005). A strategic approach to DRU allows for better resource planning, more efficient use of budget, and greater adaptability to changes in the external environment. Concepts such as 'human capital' (Becker, 2009) and 'organisational commitment' (Meyer & Allen, 1997) stresses the importance of investing in human resources and creating a positive organisational climate in order to enhance institutional performance and ensure the retention of valuable employees.

The concept of "representative bureaucracy" (Rosenbloom et al., 2022) adds an important dimension, stressing the need to promote diversity and inclusion in the public sector. HRD practices must ensure equal oppor-

tunities in recruitment, selection, promotion and retention, reflecting the diversity of society in the institutional structure and contributing to fairer and more representative decision-making.

In the context of local public administration, human resources management (HRM) is a very important function for ensuring the efficiency and effectiveness of public institutions. It includes a range of processes and practices, such as recruitment, selection, professional integration, continuous training, performance evaluation, motivation and staff retention (Ciobanu & Androniceanu, 2018). The central objective of the SRM in this context is to ensure that local institutions have qualified and competent staff capable of providing high-quality public services to the communities they serve. In addition, HRM practices contribute to the creation of a positive organizational culture and the adaptability of institutions to economic and social changes.

Human resources development (HRD) is defined as a strategic process aimed at ensuring the optimal human resources necessary to meet institutional objectives (Bercu & Buliga, 2019). The importance of this process is accentuated by the potential negative consequences of errors or omissions in its stages, which can lead to a decrease in the quality and efficiency of the services provided by the local public administration. Thus, the DRU becomes an empirical necessity in the context of good governance.

In terms of its role in strengthening Good Governance, the DRU is a determining factor of the efficiency and sustainability of local public services and, implicitly, of good governance (Dincă et al., 2016). Significant regional differences in administrative efficiency underline the need for qualified staff and robust HRD programmes to develop managerial, communication and interdepartmental collaboration skills. The ability to anticipate challenges, manage resources efficiently and demonstrate resilience to policy changes depends on the expertise and adaptability of the workforce, which are directly influenced by the HRD.

From the perspective of the mobility of civil servants, the DRU contributes to good governance by:

Stability and depoliticization: Developing skills and professionalism reduces the impact of policy changes on the administration, ensuring continuity of services (Andrei et al., 2012).

Improved efficiency and effectiveness: Well-trained staff are better able to provide efficient and effective public services.

Increased transparency and accountability: A highly skilled workforce is essential for transparency and accountability, reducing the risk of corruption and promoting public trust.

Strengthening local governance capacity: The DRU strengthens the capacity to manage resources and implement policies at local level.

Compliance with European Union standards: The DRU plays a vital role in meeting EU standards for public administration (Andrei et al., 2012).

DRU is essential for achieving high performance in organizations (Armstrong, 2009). Performance orientation has become basic, and effective DRU management, which includes continuous evaluation and development, contributes directly to the success of the organization. A systematic and evidence-based approach in HRD, which includes training, professional development and career planning, is fundamental to maximizing the potential of employees and the organization.

Qualified staff with strong marketing and strategic planning skills is essential for service efficiency and good governance (Olteanu et al., 2013). The coordinated approach to planning, which requires effective communication, collaboration and common understanding between employees, emphasizes the importance of the skills acquired through DRU.

Good governance refers to the process by which public institutions manage and administer public resources and services in a transparent, accountable and efficient manner (Drinking, 2025). It involves principles such as transparency, participation, accountability, fairness and respect for the rule of law (Fourie, 2016; Hydén et al., 2004; Keping, 2018; Sari, 2023; Zaitul et al., 2023).

Although some studies suggest that the link between the DRU and good governance is not sufficiently well studied (Boselie et al., 2021), there is evidence that good governance contributes to the growth and development of (Cristea & Dragulin, 2015; Noja & Cristea, 2017). The principles of good governance (participation, rule of law, transparency, accountability, efficiency, fairness, consensus-oriented, results-oriented) are influenced by HRM practices (Arulrajah, 2016; Stanus, 2015; UNDP, 1997). Therefore, the DRU is indispensable for achieving good governance standards, ensuring an efficient, transparent, accountable and fair local public administration.

2.2. Performance Indicators: Measuring the Effectiveness of the HRD

Assessing the effectiveness of HRD strategies requires the use of relevant and measurable performance indicators. These indicators can be grouped according to the aspects they cover:

Recruitment and Selection Efficiency: Recruitment time, cost per recruited employee, new employee retention rate, demographic and professional diversity of employees.

Effectiveness of Training and Professional Development: Number of hours of training per employee, number of employees who participated in training programs, evaluation of employee satisfaction with training programs, impact of training on individual and collective performance, measured by specific performance indicators.

Employee Performance: Absenteeism rate, staff turnover rate, performance evaluation scores, productivity, quality of services offered, citizens' satisfaction with public services.

Organizational Climate: The level of employee satisfaction with the workplace, level of employee involvement, team cohesion, internal communication, organizational culture.

The use of clear and measurable indicators allows for systematic monitoring of the effectiveness of HRD strategies, contributing to informed decision-making and continuous process improvement (OECD, 2023).

2.3. The Romanian Context: DRU and Good Governance in LPAs

In the Romanian context, the legislation on the civil service (Government Emergency Ordinance no. 57 of 3 July 2019 on the Administrative Code, issued by the Government of Romania and published in the Official Gazette no. 555 of 5 July 2019, as subsequently amended and supplemented) stipulates obligations regarding the continuous professional training of civil servants. In this respect, civil servants have both the right and the obligation to continuously improve their professional skills, thus ensuring that they can cope with the dynamic demands in the field of public administration. Public authorities and institutions are responsible for facilitating the participation of each civil servant in at least one professional training programme every two years, organised either by the National Institute of Administration or by other training providers. These programs are essential not only for developing individual skills but also for increasing organizational efficiency.

Each public authority has the obligation to allocate budgetary resources

for the payment of expenses related to vocational training, including for transport, accommodation and meals, when the programs are carried out outside the locality. In addition, the periods during which officials follow these schedules are considered working time and they benefit from the corresponding salary rights. Also, civil servants participating in training programs lasting more than 90 days are obliged to commit, through a written agreement, to work in the public administration for 2 to 5 years, proportional to the training period, thus contributing to the stability of human resources in the sector.

However, there are studies that highlight gaps between the legal provisions and the reality on the ground. (Cazacu, 2021; Iacob & Dermengi (Gerea), 2022; Profiroiu & Negoită, 2022). These studies highlight the need to improve performance evaluation systems, to align training programs with the real needs of LPAs, and to promote an organizational culture focused on performance and accountability.

2.4. Legal Framework and Performance Criteria in the Evaluation of Civil Servants

The evaluation of the performance of civil servants in the local public administration (LPA) is regulated by the Administrative Code (Government Emergency Ordinance no. 57 of 3 July 2019, as subsequently amended and supplemented), which stipulates the obligation of public authorities to periodically evaluate the performance of civil servants. The legislation provides, broadly speaking, general evaluation criteria, but leaves room for maneuver for public authorities in defining specific criteria, adapted to the organizational context and the specifics of each function. This flexibility allows for an adaptation to the specific needs of each municipality, but risks leading to inconsistencies in the application of the evaluation criteria at national level.

To illustrate the complexity of the performance criteria used in LPAs, we present below a set of criteria differentiated by classes, according to a performance evaluation model:

1. Technical skills:

- Implementation capacity: Efficiency in the implementation of solutions and procedures to achieve objectives.
- Effective problem solving: The ability to identify and solve problems, including anticipating potential difficulties.
- Analysis and synthesis: The ability to interpret information, identify

key elements and formulate pertinent conclusions.

- Competence in resource management: Efficient and responsible use of material and financial resources.

2. Managerial skills:

- Ability to take responsibility: Responsibility for actions and decisions, including learning from mistakes.
- Self-improvement: Commitment to continuous professional development and performance improvement.
- Creativity and initiative: The ability to find innovative solutions and propose new ideas.
- Strategic Planning and Action: The ability to anticipate requirements, opportunities, and risks and plan accordingly.
- Ability to delegate: The ability to assign responsibilities effectively to team members.
- Objectivity in appreciation: The ability to make fair and impartial decisions.

3. Interpersonal skills:

- Ability to work independently: The ability to handle individual tasks without excessive supervision.
- Ability to work in a team: The ability to collaborate effectively with colleagues to achieve common goals.
- Mediation and negotiation skills: The ability to resolve conflicts and negotiate solutions acceptable to all parties involved.

An analysis of these criteria reveals a concern for technical skills and individual responsibility. Criteria such as “ability to implement”, “ability to solve problems efficiently”, and “ability to take responsibility” are essential for administrative efficiency and for ensuring quality public services. These criteria align with the principles of good governance, such as accountability and efficiency (UNDP, 1997), emphasizing the importance of technical skills and individual responsibility in achieving organizational goals.

However, there are certain limitations to these criteria. The lack of criteria that directly measure officials’ contribution to transparency, citizen participation or the prevention of corruption can limit the full assessment of their impact on good governance. It is also important to note that the effectiveness of the criteria depends not only on their definition, but also on how they are implemented in practice. An effective evaluation system

requires not only clear and relevant criteria, but also objective evaluation methods, good communication of criteria to officials, and a clear correlation between evaluation and rewards (Armstrong, 2009). These aspects are empirically necessary to ensure the fairness, transparency and efficiency of the evaluation process and to promote an organizational culture focused on performance and accountability. Further research should explore how these criteria are applied in practice and their impact on good governance in the specific context of municipalities in Romania.

3. Methodology

This research uses a predominantly qualitative methodological approach, with descriptive quantitative elements, to investigate the impact of performance indicators used in human resources development (HRD) on good governance at the level of mayoralties in the North-East region of Romania. The choice of a predominantly qualitative methodology is justified by the limited number of questionnaires collected in the testing phase of the research instrument. This limitation prevents the use of inferential statistical tests for correlation analysis, but allows for in-depth analysis of qualitative data, which can provide valuable insights into respondents' perceptions and experiences.

3.1. Research design

The study adopts an exploratory design, focused on understanding the perceptions of the secretaries general of the mayoralties in the North-East region regarding the performance indicators used in the DRU and their impact on good governance. The exploratory design is appropriate in the testing phase of the questionnaire, allowing the adjustment of the research tool and analysis strategies according to the preliminary data.

3.2. Research Tool: Questionnaire

The main data collection tool is a structured, online questionnaire that addresses multiple issues related to the HRD in LPAs, including information about the TU and the respondent, the general situation of civil servants, training programmes, performance and evaluation criteria, performance indicators, the impact of the HRD and legislative changes, the relationship with the Chief Authorising Officer and the perception of performance indicators. The questionnaire was designed to capture both factual data and respondents' perceptions and opinions, using a combination of closed-ended questions (with pre-set answers, including Likert scales) and

open-ended questions.

The choice of secretaries-general as the target group for the questionnaire is justified by their central role in the human resources management process in LPAs. The Secretaries-General are responsible for coordinating administrative activities, ensuring the legality of administrative acts and managing human resources, with an overview of the functioning of the institution and the development needs of staff. Therefore, their perceptions and experiences are essential to understand how performance indicators influence HRD and good governance at local level.

3.3. Sampling and Data Collection

In the testing phase, the questionnaire was administered to a limited number of 50 secretaries general from the mayoralities in the North-East region of Romania. The selection of respondents was opportunistic, based on their willingness to participate in the study. The questionnaire was administered online.

3.4. Data analysis

The data analysis will focus on a qualitative interpretation of the answers to the open-ended questions, highlighting recurring themes and perspectives. The quantitative data obtained from the closed-ended questions will be presented in the form of frequencies and percentages, providing a description of the sample and the answers. Inferential statistical tests will not be applied due to the small sample size.

3.5. Research Limitations

The limited number of respondents in this testing phase of the questionnaire constitutes an important limitation of the research. The results cannot be generalized to the entire population of secretaries general in Romanian mayoralities. The subjective nature of some answers to open-ended questions must also be taken into account.

4. Data analysis

This section presents a qualitative analysis of the preliminary data obtained through the questionnaire administered to the general secretaries of the mayoralities in the North-East region. The analysis focuses on issues relevant to the link between human resource development (HRD), performance indicators and good governance, without reference to the number of respondents. Percentage and graph data are used to illustrate the trends identified in the responses.

4.1. Training Plans and Budgeting

A percentage of 85% of the mayoralities report the existence of an annual professional training plan for civil servants (Chart 1). Most of these plans (94%) are financed from the local budget (Chart 2).

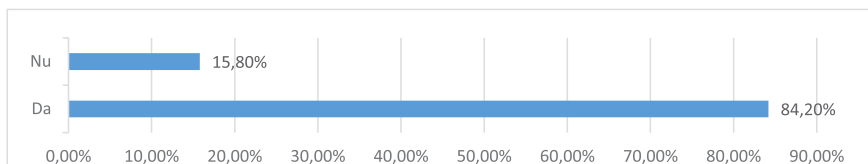

Figure 1: Existence of the annual training plan at the level of the TAUs

Source: Own processing based on the questionnaire applied

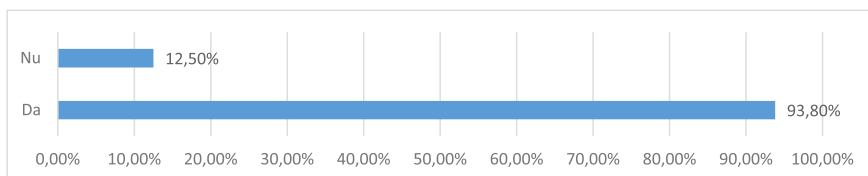

Chart 2: Budgeting of the annual training plan at the level of the TAUs

Source: Own processing based on the questionnaire applied

This finding indicates a declarative commitment of the mayoralities to the professional development of civil servants. The existence of a training plan, budgeted from own resources, suggests a recognition of the importance of the HRD for the efficient functioning of the local public administration. However, it is important to note that the existence of a plan does not automatically guarantee the effectiveness of training programs, requiring further analysis of their content, implementation and impact.

4.2. Types of Training Courses

Courses on specific legislation (public procurement, accounting) are the most frequent (58%), followed by courses on the use of information and communication technology (ICT) (23.2%) and courses on the development of managerial skills (18.8%) (Graph 3).

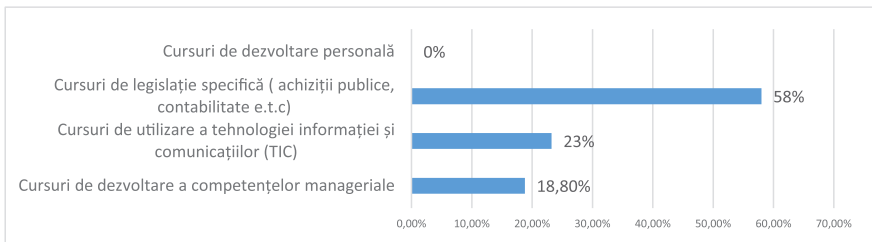

Figure 3: General types of vocational training

Source: Own processing based on the questionnaire applied

This distribution suggests a predominant orientation towards the technical and legal aspects of public administration, to the detriment of the development of transversal competences, such as managerial and digital skills. Although knowledge of legislation is essential, it is important for civil servants to also develop skills in management, communication, leadership and use of modern technologies, in order to face the complex challenges of contemporary public administration.

4.3. Collaborations for Vocational Training

Collaboration with the ANFP is the most frequent (85%), followed by collaboration with private institutions (10%) and with the INA (5%) (Graph 4).

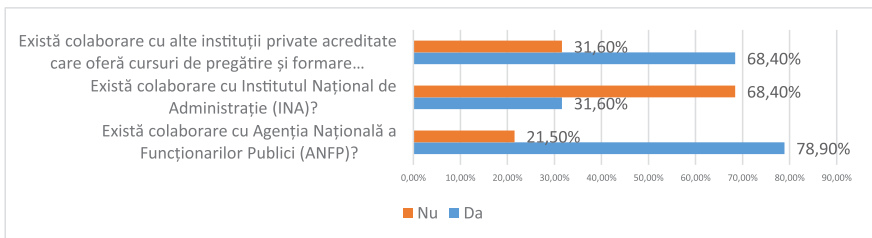

Figure 4: Institutional collaborations for vocational training

Source: Own processing based on the questionnaire applied

This finding highlights the important role of the ANFP in providing training programs for civil servants in LPAs. Dependence on a single institution can limit the diversity and adaptability of training programs to the specific needs of each municipality. Exploring collaborations with other institutions, including academia and non-governmental organizations, could contribute to better aligning training programs with the concrete requ-

irements of local public administration.

4.4. Perception of the Effectiveness of the Performance Appraisal System

The average of the scores on the Likert scale (1-5) for the efficiency of the evaluation system is 3.2, and for fairness it is 3.0 (Graph 5).

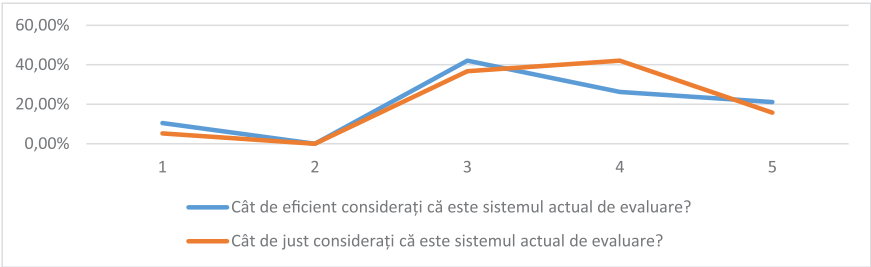

Figure 5: Perception of the Effectiveness of the Performance Appraisal System
Source: Own processing based on the questionnaire applied

These average scores indicate a mixed perception of the effectiveness and fairness of the evaluation system, suggesting the need for improvement. A low perception of the efficiency and fairness of the evaluation system can lead to demotivation, lack of confidence and decreased performance. It is essential that the appraisal system is perceived as objective, transparent and relevant to the work carried out by civil servants.

4.5. Performance Indicators and Good Governance

The most frequently mentioned performance indicators are administrative efficiency (70%), quality of public services (65%), transparency (55%) and accountability (50%) (Figure 6).

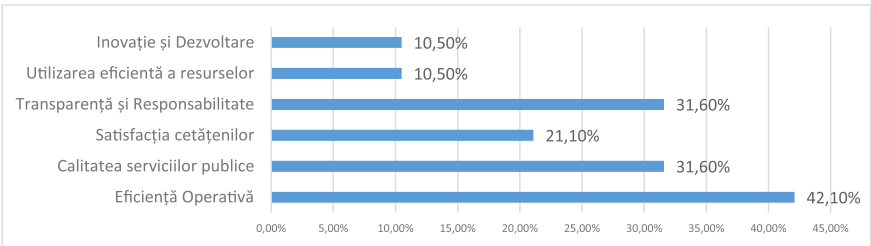

Figure 6: Categories of performance indicators considered essential
Source: Own processing based on the questionnaire applied

This finding confirms the importance of these aspects for good governance. The mentioned indicators reflect the concern for concrete results, the orientation towards citizens and the respect of ethical and legal principles. However, it is important that these indicators are clearly and objectively defined and measured in order to allow for a fair assessment of performance and progress towards good governance.

4.6. Qualitative Analysis of Answers to Open-Ended Questions

The analysis of the answers to the open-ended questions highlighted two main themes:

Need to improve the performance evaluation system: Many respondents mentioned the lack of clarity of the evaluation criteria, subjectivism in the evaluation and the lack of correlation between evaluation and rewards. Some respondents pointed out that the current appraisal system is perceived as formal, bureaucratic and inefficient, with little impact on the actual performance of civil servants.

Example: “The evaluation criteria are too general and do not reflect the specifics of each official’s activity. The evaluation is often made on the basis of subjective impressions, without taking into account the concrete results.”

The need to adapt training programs to the concrete needs of the administration: Respondents pointed out that many training programs are irrelevant, theoretical and do not respond to the concrete needs of the local public administration. Also, the lack of updating of training programs to the legislation in force and technological developments was mentioned.

Example: “Training programs are often too theoretical and do not provide practical tools to deal with concrete problems in administration. There is a need for more applied training programs, which take into account the specifics of each mayor’s office.”

These findings suggest that while there is a declarative commitment to the HRD, there are a number of challenges related to the effective implementation of training and performance evaluation programmes. A more strategic approach tailored to the concrete needs of local public administration is needed to ensure that the HRD effectively contributes to improving performance and promoting good governance.

5. Results and discussions

This chapter interprets the results of the qualitative analysis of the data

obtained from the questionnaire administered to the general secretaries of the mayoralties in the North-East region, linking them to the theoretical framework presented above and discussing the implications for HRD practices in LPAs and for the promotion of good governance.

5.1. Training and Budgeting Plans: Declarative Commitment vs. Real Effectiveness

The results indicate that a significant percentage of town halls report the existence of an annual training plan, financed mainly from the local budget. However, it is important to analyse why there is a gap between this declarative commitment and the actual effectiveness of training programmes. Several factors can contribute to this gap:

- **Lack of a rigorous assessment of training needs:** Training programmes can be developed without a proper analysis of the concrete needs of civil servants and local administration.
- **Irrelevant or outdated content:** Training programs can be focused on theoretical aspects, without providing practical tools to face concrete challenges in administration.
- **Poor implementation:** Training plans may only exist on paper, without being effectively implemented due to lack of resources, competing priorities, or lack of interest from management.
- **Lack of impact assessment mechanisms:** There are no clear mechanisms to assess the impact of training programmes on the performance of civil servants and on the quality of public services.

One respondent noted: *“We have a training plan, but we often don’t have time to implement it. We are too busy with our current tasks and we don’t have time for training.”* This statement suggests that the pressure to solve urgent problems may hinder the implementation of long-term training programs. This is linked to the literature that emphasizes the importance of a strategic approach to HRD (SHRM), where aligning training programs with organizational objectives is essential to maximize investment in human capital (Armstrong, 2009; Ulrich, 2005).

5.2. Types of Training Courses: The Need for Diversification

The distribution of the types of courses offered highlights a preponderance of courses on specific legislation, to the detriment of courses on the development of managerial skills and the use of information and communication technology (ICT). This finding suggests a possible misalignment between real training needs and the existing offer.

The lack of ICT courses can limit the administration's ability to effectively use modern technologies and provide quality public services in the digital age. Civil servants must be able to use digital tools to communicate with citizens, manage documents, analyse data and make informed decisions.

Also, the lack of managerial skills development courses can affect the administration's ability to effectively manage human resources, plan strategically and make correct decisions. Managerial skills, such as leadership, communication, negotiation, and conflict resolution, are essential for creating a high-performing work environment and promoting a positive organizational culture. The literature emphasizes the importance of adapting training programs to the specific context of the organization and to the rapid changes in society (Dachner et al., 2021). The lack of ICT courses, for example, can limit the administration's ability to make effective use of modern technologies and provide quality public services in the digital age.

5.3. Training Collaborations: The Role of ANFP

The predominant collaboration with ANFP suggests a dependence of the mayoralities on the programs offered by this institution. While the ANFP plays an important role in providing training, it is important to consider the pros and cons of this dependency.

Advantages:

- **Accessibility:** ANFP programs are often free or subsidized, making them affordable for municipalities with limited resources.
- **Standardization:** ANFP offers standardized training programs, which ensure a minimum level of skills for civil servants.

Disadvantages:

- **Lack of adaptation:** ANFP programs can be too general and may not meet the specific needs of each city hall.
- **Limited flexibility:** Municipalities may have difficulty adapting ANFP programs to their own priorities and calendar.
- **Dependency:** Reliance on a single source of training can limit diversity and innovation in HRD.
- In order to diversify the sources of training, the municipalities could explore collaborations with:
- **National Institute of Administration (INA):** INA offers specialized training programs for senior civil servants.

- **Higher education institutions:** Universities and colleges can offer training programs tailored to the needs of local public administration.
- **Non-governmental organisations (NGOs):** NGOs can provide training programmes in specific areas such as transparency, citizen participation and corruption prevention.
- **Private consulting firms:** Private firms can offer customized training programs, tailored to the specific needs of each municipality.

5.4. Perception of the Effectiveness of the Evaluation System: The Need for Objectivity

The average scores in the evaluation of the efficiency and fairness of the performance appraisal system indicate a need for improvement in the evaluation processes. Several factors can influence the perception of the effectiveness of the evaluation system:

- **Lack of clarity of assessment criteria:** Assessment criteria can be too general, ambiguous or difficult to measure.
- **Subjectivism in evaluation:** Evaluation can be influenced by the evaluator's personal preferences or interpersonal relationships.
- **Lack of constructive feedback:** Civil servants may receive insufficient or unclear feedback, making it difficult for them to improve their performance.
- **Lack of correlation with rewards:** The results of the evaluation may not be taken into account when awarding rewards or promotions, which demotivates employees.

To improve the perception of the effectiveness of the evaluation system, the following measures can be taken:

- **Defining clear, specific, measurable, relevant and time-bound (SMART) evaluation criteria:** The evaluation criteria should be tailored to the specifics of each function and be easy to understand and apply.
- **Use of objective evaluation methods:** Evidence-based evaluation methods such as performance indicators, activity reports and feedback from citizens can be used.
- **Providing constructive and regular feedback:** Evaluators should provide public officials with specific, detailed and performance-oriented feedback.
- **Linking assessment to rewards:** The results of the assessment should be taken into account when awarding rewards, promotions and profes-

sional development opportunities.

5.5. Performance Indicators and Good Governance: Alignment with Principles

The performance indicators mentioned by respondents reflect a concern for key aspects of good governance, such as administrative efficiency, quality of public services, transparency and accountability. However, it is important to consider how these indicators are measured and used in practice to ensure a fair assessment of performance and contribution to good governance.

Performance indicators can be used to promote good governance by:

- **Measuring progress:** Indicators can be used to monitor progress towards achieving good governance objectives, such as increasing transparency, improving the quality of public services and reducing corruption.
- **Identifying problems:** Indicators can help identify problems and areas that need improvement.
- **Holding civil servants accountable:** Indicators can be used to hold civil servants accountable for their performance and motivate them to achieve set goals.
- **Improving communication:** Indicators can be used to communicate with citizens about the performance of public administration and to increase public trust.

5.6. Qualitative Analysis: Emerging Themes and Implications

The analysis of the answers to the open-ended questions highlighted two main themes:

- **Need to improve the performance evaluation system:** Many respondents mentioned the lack of clarity of the evaluation criteria, subjectivism in the evaluation and the lack of correlation between evaluation and rewards. Some respondents pointed out that the current appraisal system is perceived as formal, bureaucratic and inefficient, with little impact on the actual performance of civil servants.
- **The need to adapt training programs to the concrete needs of the administration:** Respondents pointed out that many training programs are irrelevant, theoretical and do not respond to the concrete needs of the local public administration. Also, the lack of updating of training programs to the legislation in force and technological developments

was mentioned.

These findings suggest that while there is a declarative commitment to the HRD, there are a number of challenges related to the effective implementation of training and performance evaluation programmes. A more strategic approach tailored to the concrete needs of local public administration is needed to ensure that the HRD effectively contributes to improving performance and promoting good governance.

In conclusion, the data analysis highlighted a number of important issues related to the DRU and good governance in LPAs. While there is a commitment to the HRD, there is a need to improve performance appraisal systems and adapt training programmes to the concrete needs of the administration. By implementing more effective HRD policies and strategies, local public administration can help improve performance, increase transparency and accountability, and build public trust.

6. Conclusions

This preliminary research, based on a qualitative analysis of the data collected through a questionnaire administered to the general secretaries of the municipalities in the North-East region, investigated the interdependence between human resources development (HRD), performance indicators and good governance at local level. The results obtained provide valuable insight into current HRD practices in LPAs and highlight both strengths and main challenges.

The main findings of the research can be summarized as follows:

- **Declarative commitment to the HRD does not always translate into real effectiveness:** Although most municipalities report the existence of training plans, the actual implementation and relevance of these programs remain in question. Factors such as the lack of a rigorous assessment of training needs, irrelevant or outdated content of the programmes and the lack of impact assessment mechanisms may limit the effectiveness of the HRD.
- **The training offer is insufficiently diversified:** Specific legislation courses prevail, to the detriment of the development of transversal skills, such as digital and managerial skills. This limited orientation may affect the ability of local public administration to meet the complex challenges of the twenty-first century.
- **Dependence on ANFP limits flexibility and adaptability:** The pre-

dominant collaboration with ANFP, while ensuring the accessibility of training programs, can limit their diversity and adaptability to the specific needs of each municipality.

- **The performance appraisal system is perceived as inefficient and unfair:** Average scores on the appraisal system's effectiveness and fairness indicate a need to improve its objectivity, transparency and relevance. The negative perception of the evaluation system can lead to demotivation and decreased performance.
- **Performance indicators reflect a concern for good governance, but need a clearer definition:** The most frequently mentioned indicators (administrative efficiency, quality of public services, transparency and accountability) reflect a concern for key aspects of good governance. However, a more precise definition and measurement of these indicators is needed to ensure a fair assessment of performance and progress towards good governance.

Based on these findings, the following measures are recommended to improve HRD practices in LPAs and to promote good governance:

- **Develop strategic HRD plans, based on a rigorous assessment of training needs:** Training plans should be aligned with the strategic objectives of municipalities and the concrete needs of civil servants, with a focus on the development of digital, managerial and interpersonal skills.
- **Diversification of training sources:** Municipalities should explore collaborations with INA, higher education institutions, non-governmental organisations and private consultancy firms to offer a wider range of training programmes.
- **Modernisation of the performance appraisal system:** The appraisal system should be based on clear, specific, measurable, relevant and time-bound (SMART) criteria, use objective appraisal methods and provide constructive and regular feedback to civil servants.
- **Promoting an organisational culture focused on learning and development:** Municipalities should create a working environment that encourages civil servants to participate in training programmes, develop their skills and contribute to improving organisational performance.
- **Precise definition and monitoring of performance indicators:** Better definition and measurement of performance indicators is needed to en-

sure a correct assessment of the performance of public administration and to better hold civil servants accountable.

It is important to note that this research is based on preliminary data, collected in a test phase of the questionnaire. The limited number of respondents prevents the generalization of the results to the entire population of the secretaries general of the mayoralities in Romania. Therefore, these conclusions should be interpreted with caution and considered as hypotheses that require validation by further research.

Future research should use a larger sample and apply quantitative analysis methods to test specific hypotheses and confirm preliminary findings. It is also recommended to explore complementary research methods, such as individual interviews or case studies, to gain a deeper insight into HRD practices in LPAs and the factors influencing their effectiveness.

In conclusion, this research provided valuable insight into the challenges and opportunities related to HRD and good governance in local public administration in Romania. By implementing the recommendations made, LPA decision-makers can contribute to the creation of a more efficient, transparent, accountable and citizen-oriented administration, thus strengthening public trust in local institutions and promoting the sustainable development of communities.

Bibliography:

1. Andrei, T., Profiroiu, M., & Oancea, B. (2012). ANALYSIS OF MOBILITY ISSUES AND POLITICIZATION OF THE CIVIL SERVICE IN PUBLIC ADMINISTRATION IN ROMANIA. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 35, 5–21.
2. Armstrong, M. (2009). *Armstrong's Handbook of Performance Management: An Evidence-based Guide to Delivering High Performance*. Kogan Page. <https://books.google.ro/books?id=W6tNuAAACAAJ>
3. Arulrajah, A. A. (2016). Literature Review on Good Governance in the Organizations through Human Resource Management: A Corporate Level Analysis. *International Business Research*, 9(8), 14. <https://doi.org/10.5539/ibr.v9n8p14>
4. Becker, G. S. (2009). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. University of Chicago Press.
5. Bercu, A.-M., & Buliga, A. M. (2019). STRATEGIC PLANNING OF HUMAN RESOURCES IN PUBLIC ADMINISTRATION. INSIGHTS FROM NORTH EAST ROMANIAN REGION. In M. Tofan, I. Bilan, & E. Cigu (Ed.), *EUROPEAN UNION FINANCIAL REGULATION AND ADMINISTRATIVE AREA (EUFIRE 2019)* (pp. 361–375). European Union, Erasmus+ Program.
6. Bevir, M. (2025). *The SAGE Handbook of Governance*. SAGE Publications Ltd. <https://www.sagepub.com>

ps://doi.org/10.4135/9781446200964

7. Boselie, P., Van Harten, J., & Veld, M. (2021). A human resource management review on public management and public administration research: Stop right there... before we go any further.... *Public Management Review*, 23(4), 483–500. <https://doi.org/10.1080/14719037.2019.1695880>
8. Cazacu, F. (2021). Ways of Approaching Performance in Local Public Administration in Romania. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 1(48), 20–35.
9. Ciobanu, A., & Androniceanu, A. (2018). INTEGRATED HUMAN RESOURCES ACTIVITIES - THE SOLUTION FOR PERFORMANCE IMPROVEMENT IN ROMANIAN PUBLIC SECTOR INSTITUTIONS. *MANAGEMENT RESEARCH AND PRACTICE*, 10(3), 60–79.
10. Cristea, M., & Dragulin, I. (2015). THE NEW ECONOMIC GOVERNANCE IN THE EU MEMBER STATES. MACROECONOMIC RESULTS AND STATISTICAL CORRELATIONS FOR ROMANIA. *Annals of University of Craiova - Economic Sciences Series*, 2(43), 375–388.
11. Dachner, A. M., Ellingson, J. E., Noe, R. A., & Saxton, B. M. (2021). The future of employee development. *Human Resource Management Review*, 31(2), 100732. <https://doi.org/10.1016/j.hrmr.2019.100732>
12. Dincă, M., Dincă, G., & Andronic, M. (2016). Efficiency and Sustainability of Local Public Goods and Services. Case Study for Romania. *Sustainability*, 8(8), 760. <https://doi.org/10.3390/su8080760>
13. Fourie, D. (2016). *Good Governance in Relation to Public Administration*. 24(1).
- Hood, C. (1991). A PUBLIC MANAGEMENT FOR ALL SEASONS? *Public Administration*, 69(1), 3–19. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9299.1991.tb00779.x>
14. Hydén, G., Court, J., & Mease, K. (2004). *Making Sense of Governance: Empirical Evidence from Sixteen Developing Countries*. Lynne Rienner Publishers. <https://books.google.ro/books?id=vZ3h2gOBIfQC>
15. Iacob, S. E., & Dermengi (Gerea), A.-G. (2022). *Motivation and Management of Human Resources in Public Administration*. 83–90. <https://doi.org/10.18662/lumproc/gidtp2022/09>
16. Keping, Y. (2018). Governance and Good Governance: A New Framework for Political Analysis. *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences*, 11(1), 1–8. <https://doi.org/10.1007/s40647-017-0197-4>
17. Meyer, J., & Allen, N. (1997). *Commitment in the Workplace: Theory, Research, and Application*. SAGE Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781452231556>
18. Noja, G. G., & Cristea, M. (2017). Working conditions as key drivers of economic growth: Empirical evidence for Europe. *Economic and Social Development: Book of Proceedings*, 59–71.
19. OECD. (2023). *Public Employment and Management 2023: Towards a More Flexible Public Service*. OECD. <https://doi.org/10.1787/5b378e11-en>
20. Olteanu, V., Ionescu, F. T., & Barbu, A. M. (2013). CONCEPTUAL MODEL OF SERVICE PORTFOLIO STRATEGIC PLANNING WITHIN ROMANIAN PUBLIC ORGANIZATIONS. In *TRANSFORMATIONS IN BUSINESS & ECONOMICS* (Vol. 12, Number 1A, pp. 301–317). VILNIUS UNIV.
21. Profiroiu, C. M., & Negoită, I. C. (2022). Public Administration Reform in Romania: Assessing the Past and Looking Into the Future. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, SI, 150–168. <https://doi.org/10.24193/tras.SI2022.9>

22. Rosenbloom, D. H., Kravchuk, R. S., & Clerkin, R. M. (2022). *Public Administration: Understanding Management, Politics, and Law in the Public Sector*. Routledge, Taylor & Francis Group. <https://books.google.ro/books?id=O19IzgEACAAJ>
23. Sari, A. R. (2023). The Impact of Good Governance on the Quality of Public Management Decision Making. *Journal of Contemporary Administration and Management (ADMAN)*, 1(2), 39–46. <https://doi.org/10.61100/adman.v1i2.21>
24. Stanus, C. (2015). Government engagement in co-operative service delivery in Romania: Knowledge and acknowledgement. In *ROMANIAN JOURNAL OF POLITICAL SCIENCE* (Vol. 15, Number 1, pp. 76–102). ROMANIAN ACAD SOC.
25. Ulrich, D. (with Harvard Graduate School of Business Administration). (2005). *Human resource champions: The next agenda for adding value and delivering results* (19. [print.]). Harvard Business School Press.
26. UNDP, U. (1997). Governance for Sustainable Human Development, A Policy Document, United Nations Development Programme. *Diambil daripada* <http://magnet.undp.org/policy/default.htm>.
27. Zaitul, Z., Ilona, D., & Novianti, N. (2023). Good Governance in Rural Local Administration. *Administrative Sciences*, 13(1), 19. <https://doi.org/10.3390/admsci13010019>

CZU: 351/354:005.322:316.46

LEADERSHIP STRATEGIC ÎN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ PENTRU ÎNTĂRIREA UNITĂȚII NAȚIONALE

Tatiana TOFAN³¹

ORCID: 0009-0005-9098-7922

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.07>

Informații despre recenzent:

BĂDĂRĂU Elena, doctor, conferențiar universitar, Departamentul Administrarea Afacerilor Universitatea de Stat din Moldova, Specialist în economie și politici publice, Tel: +373 69 107932, E-mail: el.badarau@gmail.com

Rezumat: *In acest articol, autorul analizează definiții ale leadership-ului în administrația publică, cât și rolul leadership-ului în promovarea unității naționale. Liderii din administrația publică au responsabilitatea de a consolida unitatea națională prin crearea unui cadru administrativ incluziv, care să sprijine diversitatea culturală și socială. La fel promovează politici care reduc inegalitățile regionale și economice. Liderii din administrația publică trebuie să contribuie prin activitățile sale la creșterea transparenței instituțiilor publice pentru a genera încredere în rândul cetățenilor. Un alt obiectiv este colaborarea eficientă între instituțiile statului pentru implementarea unor politici coerente și sustenabile.*

Cuvinte cheie: leadership, administrație publică, politici publice, transparență, unitate națională etc.

STRATEGIC LEADERSHIP IN PUBLIC ADMINISTRATION FOR THE STRENGTHENING OF NATIONAL UNITY

Abstract: *In this article, the author analyzes definitions of leadership in public administration, as well as the role of leadership in promoting national unity. Leaders in public administration have the responsibility to strengthen national unity by creating an inclusive administrative framework that supports cultural and social diversity. They also promote policies that reduce regional and economic inequalities. Leaders in public*

31 doctor în economie, conferențiar universitar, Departamentul Administrarea Afacerilor, USM, tatianatofan@yahoo.com

administration must contribute through their activities to increasing the transparency of public institutions in order to generate trust among citizens. Another objective is the efficient collaboration between state institutions for the implementation of coherent and sustainable policies.

Keywords: leadership, public administration, public policies, transparency, national unity, etc.

Introducere

Într-o societate în continuă schimbare, marcată de provocări sociale, economice și politice, administrația publică joacă un rol esențial în menținerea coeziunii naționale și promovarea valorilor democratice. În acest context, leadership-ul strategic devine un factor determinant pentru funcționarea eficientă a instituțiilor publice și pentru întărirea unității naționale.

Leadership-ul strategic în administrația publică presupune o viziune pe termen lung, capacitatea de a anticipa schimbările și de a mobiliza resursele în mod coerent pentru atingerea unor obiective comune. Acesta nu se limitează la gestionarea curentă a activităților instituționale, ci implică orientarea întregului sistem administrativ către dezvoltarea durabilă, echitate socială și implicare civică.

Scopul acestui articol este de a explora modul în care leadership-ul strategic poate contribui la consolidarea unității naționale, prin promovarea unei administrații publice performante, transparente și orientate către cetățean.

Obiectivul articolului este să sublinieze faptul că leadership-ul strategic reprezintă mai mult decât o tehnică managerială, fiind un instrument fundamental pentru întărirea identității naționale, susținerea unui dezvoltări durabile și promovarea unei societăți armonioase și coezive.

Metode de cercetare. La elaborarea articolului, autorul a studiat un șir de surse teoretice și practice. Printre metodele de cercetare utilizate figurează analiza și sinteza literaturii de specialitate în domeniul managementul public, strategic.

Rezultatele cercetării. În literatura de specialitate, leadership-ul strategic este adesea asociat cu abilitatea de a crea aliniere între misiunea organizației, politicile publice și nevoile societății, având ca scop generarea unui impact durabil [4,36p.]. Spre deosebire de leadership-ul operațional, care se concentrează pe eficiența activităților curente, leadership-ul strategic urmărește transformarea sistemică și adaptarea instituțiilor la provocă-

rile emergente [12,p.46].

A altă definiție a leadershipului strategic este că “ *Leadership-ul strategic reprezintă o formă avansată de conducere care implică nu doar luarea deciziilor imediate, ci și capacitatea de a dezvolta o viziune pe termen lung, de a anticipa schimbările și de a ghida organizația spre obiective esențiale pentru dezvoltarea sustenabilă.*”[5,p.31]

În administrația publică, această formă de conducere presupune:

- ✓ Orientarea către cetățean și promovarea interesului public;
- ✓ Luarea deciziilor bazate pe date și evidențe;
- ✓ Capacitatea de a construi parteneriate durabile între diferite niveluri ale guvernării și cu societatea civilă;
- ✓ Cultivarea unei culturi organizaționale bazate pe etică, transparență și inovație.

Un lider strategic în sectorul public nu este doar un manager eficient, ci un vizionar, un mobilizator de resurse și un arhitect al schimbării, capabil să inspire încredere și să consolideze unitatea în jurul unor obiective comune.

Administrația publică reprezintă coloana vertebrală a statului, fiind responsabilă pentru implementarea politicilor publice, furnizarea de servicii publice și menținerea unui cadru funcțional în care cetățenii își pot exercita drepturile. Dincolo de funcția sa tehnică, administrația publică are și o dimensiune profund simbolică și strategică, influențând percepția cetățenilor asupra statului și contribuind la întărirea coeziunii sociale [1,p.56].

Promovarea unității naționale presupune reducerea inegalităților, asigurarea accesului echitabil la servicii publice, recunoașterea diversității și cultivarea unui sentiment de apartenență la un proiect comun. Administrația publică are un rol esențial în acest proces prin:[6,p.56]

- ✓ Politici publice incluzive, care răspund nevoilor tuturor categoriilor sociale și regionale;
- ✓ Transparență și responsabilitate în luarea deciziilor, pentru a spori încrederea cetățenilor în instituții;
- ✓ Promovarea dialogului social și a participării publice în procesul decizional;
- ✓ Combaterea discriminării și a marginalizării prin măsuri active de integrare și sprijin.

Mai mult, administrația publică poate contribui la unitatea națională și prin consolidarea identității naționale, prin susținerea valorilor comune, a

limbii, culturii și istoriei naționale, în paralel cu respectarea specificului local. Astfel, o administrație publică bine condusă și conectată la realitățile societății poate deveni un vector al solidarității, al echilibrului regional și al stabilității democratice, întărind legătura dintre cetățean și stat [7,p.56].

Referindu-ne la legătura dintre leadership strategic și unitatea națională, atunci putem menționa că într-un stat modern, unitatea națională nu se bazează doar pe factori istorici sau simbolici, ci este susținută activ prin politici publice coerente, instituții solide și un leadership capabil să construiască încredere și direcție comună. Aici intervine leadership-ul strategic, care acționează ca un catalizator al coeziunii naționale prin viziune, responsabilitate și orientare către binele comun.

Un lider strategic în administrația publică contribuie la unitatea națională prin:[8,p.89]

- ✓ Crearea unei viziuni integratoare, care depășește interesele locale sau de moment și promovează valorile naționale fundamentale;
- ✓ Alinierea politicilor publice la obiectivele naționale majore, cum ar fi reducerea disparităților sociale și regionale, dezvoltarea durabilă sau integrarea europeană;
- ✓ Consolidarea unei culturi instituționale bazate pe echitate, merit și implicare, care generează un sentiment de apartenență și încredere în rândul funcționarilor și cetățenilor;
- ✓ Gestionarea eficientă a crizelor, cu calm și claritate, oferind stabilitate și coerență într-un climat de incertitudine.

Leadership-ul strategic reușește să inspire și să mobilizeze nu doar echipele instituționale, ci întreaga societate, transmițând un mesaj clar: administrația publică nu este o structură inertă, ci un actor activ al unității și progresului național.

În acest sens, liderul strategic devine nu doar un executant al politicilor guvernamentale, ci un arhitect al încrederii colective, capabil să transforme potențialul instituțional într-o forță reală de coeziune și dezvoltare.

Implementarea leadership-ului strategic în administrația publică presupune o schimbare de paradigmă: de la o abordare reactivă, birocratică, la una proactivă, vizionară și centrată pe cetățean. Acest proces nu este lipsit de provocări, dar aduce cu sine și oportunități semnificative pentru transformarea instituțională și consolidarea unității naționale.

Provocări majore:[9,p.87]

- ✓ Rezistența la schimbare. Cultura organizațională rigidă și mentalitatea

conservatoare a funcționarilor publici pot împiedica adoptarea unei vi-
ziuni strategice.

- ✓ Lipsa competențelor de leadership. Mulți manageri publici nu au for-
mare specifică în leadership strategic, ceea ce limitează capacitatea lor
de a planifica și implementa reforme.
- ✓ Politizarea excesivă. Influențele politice pot deturna leadership-ul de la
misiunea sa publică, favorizând interese de grup în detrimentul intere-
sului național.
- ✓ Fragmentarea instituțională. Lipsa coordonării între nivelurile adminis-
trației (central și local) și între instituții reduce eficiența implementării
strategiilor unitare.
- ✓ Subfinanțarea sistemului public. Resursele limitate afectează capacita-
tea administrației de a investi în inovație, formare și atragerea de talen-
te.

Oportunități semnificative:[8,p.106]

- ✓ Digitalizarea administrației. Noile tehnologii permit o guvernare mai
transparentă, participativă și orientată spre rezultate.
- ✓ Dezvoltarea profesională. Programele de formare continuă de lungă
durată și periodice pot cultiva competențele necesare unui leadership
adaptat secolului XXI.
- ✓ Parteneriatele intersectoriale. Colaborarea cu mediul academic, secto-
rul privat și societatea civilă poate aduce inovație și legitimitate.
- ✓ Generația tânără de funcționari. Noile generații din administrație sunt
mai deschise spre schimbare, colaborare și orientare către impact, dar
necesită să fie instruiți pentru a obține rezultatele scontate.
- ✓ Sprijinul internațional. Programele europene și expertiza internațională
pot accelera procesul de modernizare și aliniere la standarde de bune
practici.

Pentru a transforma aceste oportunități în realitate, este esențială exis-
tența unui cadru strategic coerent, susținut de voință politică, angajament
instituțional și participare civică activă. Numai astfel, leadership-ul strate-
gic poate deveni o forță reală pentru unitate, stabilitate și dezvoltare dura-
bilă.

Pentru ca leadership-ul strategic să devină o realitate funcțională în ad-
ministrația publică și să contribuie cu adevărat la întărirea unității națio-
nale, este necesară o abordare sistemică și coerentă. În acest sens, se pot
formula următoarele recomandări strategice:[13,p.156]

1. Investiții în formarea continuă a liderilor din sectorul public. Este esențială dezvoltarea unor programe de formare axate pe competențe de leadership strategic, gândire critică, management al schimbării și comunicare instituțională. Acestea ar trebui să fie accesibile tuturor nivelurilor de conducere, inclusiv celor emergente.

2. Crearea unei culturi organizaționale orientate spre viziune și colaborare. Promovarea valorilor precum încrederea, responsabilitatea, respectul și orientarea către rezultat poate transforma administrația într-un spațiu mai deschis și mai inovator. Liderii trebuie să fie exemple de etică și integritate, cultivând un mediu în care inițiativa este încurajată.

3. Promovarea meritocrației în ocuparea funcțiilor de conducere. Selecția și promovarea liderilor trebuie să se bazeze pe competență, integritate și rezultate, nu pe apartenența politică. Astfel, administrația câștigă în credibilitate și eficiență.

4. Consolidarea capacității de planificare strategică la nivel instituțional. Instituțiile publice trebuie să dispună de mecanisme funcționale de planificare strategică, monitorizare și evaluare a politicilor publice, în strânsă legătură cu obiectivele de coeziune națională.

5. Stimularea participării publice și a dialogului între administrație și cetățeni. Liderii strategici trebuie să creeze punți reale între instituții și comunități. Consultările publice, bugetarea participativă și platformele de dialog pot contribui la creșterea încrederii și implicării cetățenilor în procesele administrative.

6. Întărirea colaborării interinstituționale și intersectoriale. Problemele complexe ale societății nu pot fi abordate de o singură instituție. Este nevoie de o viziune integrată, care să reunească administrația publică, sectorul privat, ONG-urile și mediul academic în jurul unor obiective comune.

Prin aplicarea acestor recomandări, administrația publică poate deveni un spațiu de leadership autentic, capabil să sprijine coeziunea socială și să promoveze unitatea națională în mod sustenabil și responsabil.

Concluzii. Într-o perioadă în care societățile se confruntă cu multiple forme de fragmentare – economică, socială, culturală sau informațională – leadership-ul strategic în administrația publică capătă o importanță esențială. El nu este doar o opțiune de bună guvernanță, ci o necesitate pentru coeziunea și stabilitatea națională.

Administrația publică, prin rolul său de interfață între stat și cetățean, are responsabilitatea de a acționa în mod strategic, transparent și incluziv.

Leadership-ul strategic transformă această responsabilitate într-o forță activă de schimbare și unificare, orientată spre binele comun.

Consolidarea unității naționale nu se realizează prin declarații, ci prin politici publice coerente, instituții eficiente și lideri care pot construi încredere și viziune. Prin formare, reformă instituțională și implicare civică, administrația poate deveni un model de leadership orientat spre viitor, în care cetățenii se regăsesc și se simt parte a unui proiect comun.

Articolul dat are misiunea de demonstrat că leadership-ul strategic este mai mult decât un concept managerial — este un instrument vital pentru consolidarea identității naționale, dezvoltarea durabilă și menținerea unei societăți echilibrate și solidare.

Referințe bibliografice:

1. Androniceanu A. Management public în instituții și autorități administrative, Ed.: Universitară, a. 2020, -232p.
2. Androniceanu A. Managementul schimbării în administrația publică, Ed.: ASE, -267p.
3. Androniceanu A. Sisteme de management public, Ed.: ASE, -291p.
4. Bennis, W. On Becoming a Leader. Basic Books, 2009, -235p.
5. Burns, J. M. Leadership. Harper & Row, 1978, -189p.
6. Gore, A. The New Public Management: A Brief Review. Public Administration Review, (2000). 60(6), p.p.679-690.
7. Grindle, M. S. Good Government and Development. International Development Research Centre, 2007, -210p.
8. Halligan, J. The Role of Leadership in Public Sector Reform. In Handbook of Public Administration, Sage Publications. 2010, p.p. 415-431
9. Jenkins, S. P. The Public Administration Theory Primer. Westview Press, 2002, -235p.
10. Kettunen, P. Public Sector Management: Challenges and Opportunities. Springer, 2017.
11. Kotter, J. P. Leading Change. Harvard Business Press, 1996, -245p.
12. Northouse, P. G. Leadership: Theory and Practice (8th edition), 2018, Sage Publications, -289p.
13. Osborne, S. P., & Brown, K. Public Services: A New Reform Agenda. Palgrave Macmillan. 2011, -289p.
14. Osborne, S. P., & Gaebler, T. Reinventing Government: How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector. Addison-Wesley. 1992, - 295p.
15. The World Bank. Leadership in Public Sector Reform: Lessons from International Experience, 2013.

Panelul III. Unitatea națională, coeziunea societății moldovenești – prioritate a teoriei politice, economice, jurisprudenței, sociologiei etc.

Dimensiunea politică

CZU: 323.1:327.57:342.5

**SECURITATEA UMANĂ ȘI UNITATEA NAȚIONALĂ:
TANGENȚE ȘI PERSPECTIVE³²**

ORCID: 0000-0002-7411-9958

Serghei SPRINCEAN³³

ORCID: 0009-0006-7289-8624

Inga GRIGORIU³⁴

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.08>

Informații despre recenzenti:

Victor Juc, m.c. al AȘM, prof. univ., dr. hab. în politologie, director al ICJPS al USM, 069253628

Grigore Pîrțac, conf. univ., dr. în polit., decanul Facultății de Științe Politice și Relații Internaționale, USEM, 068494111

Rezumat: *Studiul examinează relația dintre "securitatea umană" și "unitatea națională" din perspectiva interdependențelor acestor concepte în contexte socio-politice diverse. Relevanța subiectului abordat derivă din faptul că unitatea națională, în realitățile contemporane, reprezintă un factor-cheie pentru dezvoltarea economică, securitatea socială și stabilitatea politică. Securitatea umană, prin dimensiunile sale economice, sociale și politice, influențează coeziunea societății, în timp ce unitatea națională poate fi un factor determinant în consolidarea unui mediu sigur și incluziv. Scopul investigației este de a explora mecanismele prin care securitatea umană și unitatea națională se condiționează și se influențează*

32 Articolul este elaborat în cadrul subprogramului de cercetare: 01.05.01 „Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice” și în cadrul proiectului „Camps and Camp-Like Settings in Urban Environments: Bridging Humanitarian and Development Activities”, finanțat de SNIS.

33 doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM, e-mail: sprinceans@yahoo.com.

34 Doctorandă, USM, e-mail: umcd.inga@gmail.com / inga.grigoriu@da.md.

reciproc, cât și de a evidenția factorii care pot sprijini coeziunea societală. Obiectivele cercetării includ analiza perspectivelor teoretice asupra legăturii dintre securitatea umană și unitatea națională; evaluarea tendințelor demografice reflectate în Recensământul Populației și Locuințelor din Republica Moldova (RPL2024) și impactului acestora asupra coeziunii sociale; identificarea măsurilor de politici publice necesare pentru diminuarea disparităților regionale și fragmentării sociale. Rezultatele studiului scot în evidență că securitatea umană și unitatea națională sunt interdependente, influențează direct stabilitatea politică și dezvoltarea socio-economică. Concluziile subliniază necesitatea unor politici publice integrate capabile să răspundă provocărilor demografice, economice și sociale, inspirate de arhitectura guvernantei europene în domeniul securității umane.

Cuvinte cheie: *securitate umană, unitate națională, interes național, identitate colectivă, coeziune socială, politici publice, guvernanță democratică, stabilitate societală*

HUMAN SECURITY AND NATIONAL UNITY: INTERSECTIONS AND PERSPECTIVES

Abstract: *The study examines the relationship between human security and national unity from the perspective of their interdependencies in various socio-political contexts. The relevance of this topic stems from the fact that, in contemporary realities, national unity represents a key factor in economic development, social security, and political stability. Human security, through its economic, social, and political dimensions, directly influences societal cohesion, while national unity can serve as a decisive factor in fostering a secure and inclusive environment. The aim of this investigation is to explore the mechanisms through which human security and national unity condition and influence each other, as well as to identify the factors that support social cohesion. The research objectives include an analysis of theoretical perspectives on the relationship between human security and national unity; an assessment of demographic trends reflected in the 2024 Population and Housing Census of the Republic of Moldova (RPL2024) and their impact on social cohesion; and the identification of necessary public policy measures to reduce regional disparities and social fragmentation. The findings highlight that human security and national unity are interdependent and directly shape political stability and socio-economic development. The conclusions emphasize the need for integrated public policies capable of addressing demographic, economic,*

and social challenges, inspired by the European governance framework in the field of human security.

Keywords: *human security, national unity, national interest, collective identity, social cohesion, public policies, democratic governance, societal stability*

Introducere

Procesul de asigurare a securității umane în contextul necesității asigurării unității naționale în societățile contemporane poate fi analizat în contextul interconexiunilor dintre securitatea umană și unitatea națională, cât și prin evidențierea modului în care acestea se influențează reciproc în diverse contexte [31, p. 8; 63, p. 96]. Obiectivele stabilite de cercetarea în cauză includ identificarea perspectivelor teoretice și practice care pot contribui la consolidarea coeziunii sociale [43, p. 39; 70, p. 53]. Procesul de analiză și interpretarea rezultatelor preliminare ale Recensământului Populației și Locuințelor din Republica Moldova (RPL) 2024 confirmă tendințele demografice alarmante, inclusiv migrația masivă și îmbătrânirea populației în Republica Moldova, ceea ce necesită politici de coeziune socială și integrare economică [40, p. 82]. Astfel, RPL 2024 demonstrează conexiunea dintre securitatea umană și unitatea națională prin evidențierea factorilor demografici, economici și sociali care influențează stabilitatea unei societăți [55, p. 80]. Astfel, cercetarea de față subliniază că unitatea națională și securitatea umană sunt interdependente, influențând stabilitatea și dezvoltarea unei societăți [14, p. 112]. De asemenea, devine evident că disparitățile regionale și fragmentarea percepțiilor influențează gradul de aliniere al populației la obiectivele naționale, inclusiv cele ce țin de asigurarea securității și a unei dezvoltări durabile, inclusiv în plan uman [19, p. 311].

După trei decenii în care conceptul de securitate umană a fost supus atât studiilor critice de securitate, dar și evoluției sale continue, importanța acestuia rămâne incontestabilă [38, p. 264; 61, p. 509]. Grație aportului științific, cât și al consensului manifestat de către decidenții politici, dimensiunea de securitate umană în realitățile contemporane reprezintă una dintre cele mai importante preocupări pentru statele de drept și ale bunăstării, inclusiv și ale celor aflate în tranziție [33, p. 245; 67, p. 524]. O dovadă în acest sens este alinierea globală în a. 2015 la Agenda 2030 a ONU și angajamentul statelor privind implementarea celor 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă [54, p. 23; 34, p. 258], menite să ofere un plan comun pentru

pace și prosperitate, să asigure un mediu sigur și durabil pentru populații, să combată inegalitățile, să reducă sărăcia și să ofere o șansă pentru noile generații [69, p. 39; 42, p. 12].

Examinând obiectivele Strategiei de Securitate Națională a Republicii Moldova, publicată în Monitorul Oficial Nr. 17-19 art. 28 la data de 17 ianuarie 2024 [6], observăm că acestea continuă să pună securitatea statului înaintea securității persoanelor, cu un accent predominant acordat domeniului apărării, în detrimentul securității economice și sociale [68, p. 31; 36, p. 194]. Spre exemplu, Centrul de Analiză și Prevenire a Corupției, s-a referit în cadrul unui raport [3] la caracterul eminent politic al noii SSN, exprimat în viziunea unui singur actor statal, iar din perspectiva securității umane, un atare document ar trebui *”să acționeze ca un scut de protecție împotriva unor posibile pericole, asigurând stabilitatea și securitatea necesară pentru a menține un mediu propice respectării drepturilor individuale ale cetățenilor”*.

Metodologia aplicată

Setul de metode și abordări teoretico-conceptuale aplicat în investigație reprezintă o combinație armonioasă de metode de colectare, analiză și interpretare a datelor, care ne permit să atingem scopul propus [24, p. 159]. Astfel, metoda analizei literaturii de specialitate privind securitatea umană și unitatea națională, a documentelor, politicilor publice și legislației aferente ne permite să elaborăm conexiunile între securitate umană – unitate națională [39, p. 214; 60, p. 539]. Analiza de conținut a strategiilor oficiale privind securitatea și coeziunea națională permite evaluarea modului în care instituțiile politice naționale abordează dimensiunea de securitate umană în Republica Moldova [13, p. 105; 53, p. 90]. Metoda deductivă și inductivă este utilizată pentru identificarea unor modele și tendințe generale, iar metoda studiului de caz - pentru a examina impactul unității naționale asupra securității umane în contexte specifice [45, p. 151; 50, p. 46]. De asemenea, autorii se conduc de metoda obiectivității științifice, cât și metoda analizei imparțiale [35, p. 191].

Rezultatele investigației

Tangențe privind securitatea umană și unitatea națională

Securitatea umană, conform PNUD reprezintă o abordare complexă, interconectată și multidimensională, fundamentată pe trei piloni esențiali precum libertatea față de frică, libertatea față de lipsuri și viața în demnitate [20, p. 25]. Are la bază principii privind universalitatea concepției,

centrării pe persoană, interdependența între diverse domenii de activitate umană și prevenția prin reducerea riscurilor înainte ca acestea să se transforme în crize [52, p. 179; 37, p. 47]. Componente ale principiului centrării pe persoană sunt șapte dimensiuni formulate în Raportul de Dezvoltare Umană din a.1994 al PNUD [72] și anume: securitatea economică, securitatea alimentară, securitatea sanitară, securitatea de mediu, securitatea personală, securitatea comunitară, securitatea politică [41, p. 483; 49, p. 347]. Ariile de acțiune fiind strategiile de împuternicire și încurajare a persoanelor cât și strategiile de protejare prin înființarea de instituții menite să ofere protecție [15, p. 545].

Totodată, conceptul are o aplicabilitate practică prin care acesta poate fi utilizat ca și un instrument analitic, de planificare, identificare a vulnerabilităților, de intervenție, monitorizare, prevenție etc. Poate fi evaluat și măsurat printr-un șir de metode calitative și cantitative oferite de indicatori globali, regionali sau locali cum sunt, spre exemplu: indicatori cantitativi oferiți de HDI, Global Peace Index, Environmental Performance Index, Fragile States Index, etc.; indicatori calitativi - chestionare privind percepția securității (Index of Perceived Human Insecurity), etc. De asemenea, conceptul este supus constant studiilor critice de securitate care, conform PNUD [73, p. 37], pot fi grupate în cinci mari categorii cum sunt: conceptuale, analitice, politice, morale, operaționale [26, p. 11; 59, p. 558].

O definiție universal acceptată pentru conceptul de unitate națională este greu de identificat, de aceea vom menționa că majoritatea perspectivelor scot în evidență constituenții săi precum identitate comună, valori și obiective comune [28, p. 12], coeziune socială, sentimentul colectiv de apartenență, incluziune și egalitate, solidaritate între cetățeni, stabilitate politică, implicare civică, interes național, etc. Conform dicționarului explicativ al limbii române, termenul națiune reprezintă o comunitate stabilă de oameni, istoricește constituită ca stat, apărută pe baza unității de limbă, de teritoriu, de viață economică și de factură psihică, care se manifestă în particularități specifice ale culturii naționale și în conștiința originii și a sorții comune [12, p. 35]. Dicționarul de sociologie definește noțiunea de stat ca un fenomen istoric complex cu raporturi stabile între indivizi și bunurile pe care aceștia le posedă, o anumită unitate între oamenii unei societăți [30, p. 183]. Dl. V. Juc, citându-l pe M. Merle [7, p. 129], exemplifică faptul că piloni ai unității naționale sunt identitatea națională, care include limba și religia, valorile cultural-istorice și memoria național-istorică. Dna T. Spătaru investighează conceptul de coeziune socială [11, p.

37] calificându-l drept un fenomen care se referă la gradul de conectivitate și solidaritate dintre grupurile din societate ce au un sentiment de apartenență la o comunitate și relațiile dintre membri săi. Reprezintă un efort democratic de stabilire a echilibrului social, a dinamismului economic și a identității naționale [10, p. 52]. Mai multe organizații din mediul asociativ și universitar din Republica Moldova, în cadrul unei campanii de informare [1], definesc termenul de unitate națională drept un concept care se referă la solidaritatea și coeziunea dintre cetățenii unei țări și comunitățile lor, promovează un sentiment de scop comun și cooperare între cetățeni, esențial pentru dezvoltarea economică, securitatea națională și interesul național [66, p. 152; 39, p. 214].

În viziunea lui V. Juc [7, p. 132-133], interesul național este strâns legat de securitatea națională și trebuie fundamentat pe primatul aspirațiilor individuale, întrucât statul există pentru cetățeni și nu invers [58, p. 94]. Interesul național al unui stat reprezintă capacitatea și capabilitatea acestuia de a asigura securitatea umană; fără populație, o entitate statală nu poate exista [27, p. 19]. Astfel, definirea interesului național care să unifice societatea revine instituțiilor politice, prin prisma actelor fundamentale și politicilor publice. Investite cu încredere, susținere și reprezentativitate, acestea trebuie să îndeplinească aspirațiile comunității socioculturale, asigurându-și în atare mod legitimitatea puterii [47, p. 30; 65, p. 151]. Unitatea națională facilitează realizarea intereselor naționale, iar puterea acestei legături determină adesea stabilitatea, prosperitatea și securitatea unei societăți [23, p. 99].

Națiunile unite tind să posede instituții mai puternice, o guvernare mai eficientă și politici economice mai performante, determinate în mod semnificativ de un efort conjugat al societății și instituțiilor politice. Un exemplu elocvent este redresarea economică rapidă a Germaniei de Vest(RFG) post-belice, cunoscută sub numele de „Wirtschaftswunder” sau ”miracolul economic” care a condus, în cele din urmă, spre unificarea Germaniei. Reformele economice inițiate, asistența financiară prin Planul Marshall, reconstrucția infrastructurii și industriei, edificarea stabilității sociale au permis RFG să își crească vertiginos economia, transformând-o într-o democrație puternică și un pol de prosperitate în Europa. Spre deosebire, Germania de Est(RDG), cu o economie planificată, genera stagnare și lipsuri, astfel încât, spre anii 1980 discrepanțele economice erau evidente - PIB-ul pe cap de locuitor al RFG fiind de trei ori mai mare. Nivelul de trai, libertățile economice, instituțiile democratice ale Germaniei de Vest au reprezentat pentru germanii de est un model de aspirație care, sub presiunea revoltelor

și nemulțumirilor, a făcut posibil ca la data de 9 noiembrie 1989 să cadă Zidul de la Berlin, marcând sfârșitul divizării unei națiuni. Unitatea națională și coeziunea socială după acest marcant eveniment istoric a permis Germaniei de Vest să preia responsabilitatea economică pentru integrarea estului, în pofida costurilor uriașe și a dificultăților financiare. Reziliența modelului economic vest-german a permis transformarea Germaniei într-o putere de bază a Europei unite [21, p. 41].

Alte exemple marcante privind unitatea națională includ tranziția Africii de Sud de la regimul de apartheid la o societate democratică, proces realizat prin abordarea problemelor sociale și sprijinul pentru politicile naționale în vederea promovării unității naționale, coeziunii sociale și reconcilierii [62, p. 94; 44, p. 108]. Prin intermediul Comisiei pentru Adevăr și Reconciliere, condusă de Desmond Tutu, și a politicilor incluzive adoptate de Nelson Mandela [5, p. 4-5], Africa de Sud a reușit să atenueze conflictele rasiale și să construiască un stat bazat pe egalitate și coexistență pașnică. Această transformare a demonstrat că dialogul interetnic și angajamentul pentru drepturile civile sunt esențiale în consolidarea unității naționale într-o societate profund divizată [25, p. 161].

Semnificativ este și exemplul Japoniei, unde unitatea culturală și identitatea națională puternică au contribuit decisiv la procesul de reconstrucție economică și socială după devastările celui De-al Doilea Război Mondial [9, p. 393]. Principiile tradiționale precum loialitatea, disciplina și spiritul comunitar au sprijinit modernizarea accelerată a țării, facilitând tranziția către una dintre cele mai dezvoltate economii ale lumii [46, p. 276; 57, p. 462]. În plus, sistemul educațional, centrat pe valori naționale și respect pentru tradiție, a consolidat sentimentul de apartenență și coeziunea socială, prin urmare, o identitate națională bine definită poate reprezenta un motor al progresului și al stabilității [29, p. 343].

Perspectivile Republicii Moldova privind unitatea națională și securitatea umană

Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova a prezentat la debutul a. 2025, rezultatele Recensământului Populației și Locuințelor (RPL) 2024 [2]. Conform BNS, un recensământ al populației este un proces oficial de colectare, analiză și publicare a datelor despre numărul și caracteristicile demografice, economice și sociale ale populației unei țări sau regiuni, ce oferă informații esențiale despre distribuția geografică a populației, structura pe vârstă, nivelul de educație, ocuparea forței de muncă și condi-

țiile de trai [64, p. 40]. Prin urmare, acest indice oferă date esențiale pentru evaluarea securității umane prin prisma evidențierii vulnerabilităților demografice, economice și sociale care influențează bunăstarea unei națiuni [22, 204]. Astfel, pe dimensiunea securității economice ne vom referi la datele privind ocuparea forței de muncă, veniturile populației și distribuția resurselor, indici ce ajută la identificarea regiunilor afectate de sărăcie și excludere socială. Indicatorii privind securitatea sanitară fac referință la accesul la servicii de sănătate și condițiile de trai care afectează starea de sănătate a populației [48, p. 353]. La capitolul securitatea comunitară și politică utilizăm datele privind structura etnică, limba vorbită, confesiunile religioase, migrația care demonstrează influența acestor componente asupra coeziunii sociale și stabilității politice.

RPL 2024 a constatat, în baza unei metodologii prestabilite, că numărul actual al populației cu reședință obișnuită din dreapta Nistrului este de 2 401,2 mii persoane, iar în comparație cu recensământul din 2014, numărul populației a scăzut cu 13,9%. În anul 1991, când se forma statul independent Republica Moldova, numărul populației pe ambele maluri ale Nistrului, potrivit expertului în politici economice V. Ioniță [8], estima 4,36 milioane de locuitori. Astfel, conchidem că statul nostru a înregistrat un declin demografic semnificativ, pierzând circa 2 milioane de locuitori din 1991 până în 2024. Mai mult decât atât, scăderea de 13,9% din ultimul deceniu reflectă o vulnerabilitate sporită manifestată prin migrație externă și depopulare intensă, la bază fiind căutarea de către populație a unor condiții economice mai bune, un spor natural negativ cauzat de rata scăzută a natalității și îmbătrânirea demografică. În consecință, declinul populației afectează atât piața muncii, sustenabilitatea sistemului de pensii, cât și dezvoltarea socio-economică la nivel național [17, p. 22].

Ponderea populației urbane a crescut cu 7,9 puncte procentuale, de la 38,5% până la 46,4%, deoarece fiecare a 3 persoană cu reședință obișnuită din țară locuiește în municipiul Chișinău, comparativ cu fiecare a 5-a persoană la Recensământul din 2014. Ținând cont de datele prezentate, recensământul din 2024 reflectă proiecția disparităților economice și sociale între regiuni. Putem constata o urbanizare accelerată în detrimentul dezvoltării mediului rural care se confruntă cu un declin economic, lipsă de oportunități și o migrație internă semnificativă spre capitală. Această tendință exprimă o concentrare excesivă a populației într-un singur municipiu, accentuează presiunea asupra infrastructurii urbane, creează provocări în transport, asupra modului de trai, accesul la serviciile publice etc., cât și subliniază necesitatea

unor politici echilibrate de dezvoltare regională [56, p. 143].

Conform BNS, analiza structurii populației pe grupe de vârstă de asemenea a prezentat un șir de transformări în decursul unui deceniu. Grupul de 65 ani și peste a înregistrat o creștere de 11,3% în structura populației, fapt ce demonstrează un proces progresiv de îmbătrânire a populației. Grupul de 15-24 și 25-64 ani a raportat scăderi cu 4,1 p.p. fiecare, iar cel de la 0 la 14 ani a crescut cu 1,2 p.p. Constatăm astfel că Republica Moldova se confruntă cu o amenințare la adresa securității sale economice prin scăderea segmentului activ al populației aptă de muncă, exod al forței de muncă și scăderea natalității. Dinamica ușoară în creșterea 0-14 este insuficientă pentru a compensa declinul demografic general, ceea ce constituie provocări majore pentru sistemul de pensii, sănătate și forță de muncă.

Recensământul din 2024 prezintă un procent de 15,6% persoane care au declarat că dețin și cetățenia altui(altor) state din totalul 99,1% de persoane care au declarat că dețin cetățenia Republicii Moldova, comparativ cu a. 2014 cu 5,6% din totalul 99,5% din populație. Putem constata că unul din factorii care contribuie la procesul de depopulare a Republicii Moldova reprezintă modalitatea de obținere a dublei cetățenii, ceea ce indică o creștere semnificativă a mobilității internaționale a populației. Această tendință sugerează că un număr tot mai mare de cetățeni optează pentru o a doua cetățenie, fie pentru a accesa oportunități economice mai bune, fie pentru a ușura migrația permanentă, ceea ce facilitează relocarea și integrarea în alte economii în detrimentul statului nostru.

La capitolul structura populației după etnie, recensământul constată o creștere a numărului persoanelor care s-au declarat moldoveni și români, 77,2% și, respectiv, 7,9%. În comparație cu RPL2014, moldoveni și români se declarau 75,3% și, respectiv, 6,7%. Totodată, RPL2024 înregistrează o scădere a numărului de alte etnii cum ar fi ucraineni, găgăuzi, ruși, bulgari, romi și alții. Din aceste realități putem deduce că se remarcă o consolidare a identității naționale în rândul cetățenilor care se identifică drept moldoveni și români, iar scăderea proporției minorităților etnice poate fi explicată prin migrația externă sau asimilarea acestora în populația majoritară. Menționăm că la capitolul structura populației după confesiunile religioase modificări esențiale nu se atestă, datele prezentând peste 95% din populație ce se declară ortodocși.

În același timp, conform structurii populației după limba maternă, RPL2024 atestă câteva modificări și anume faptul că 49,2% din cetățeni au declarat limba "moldovenească" ca limba maternă, iar alți 31,3% - limba

română, fiind în creștere cu 8,1 p.p. față de RPL2014. Astfel, componența reprezentativă a populației Republicii Moldova se identifică de etnie moldoveni, dintre care circa jumătate declară limba română drept limba maternă. Prin urmare, constatăm că există o divergență semnificativă de percepție asupra identității lingvistice, discrepanță reflectată atât de factori istorici, culturali și politici, cât și influențe educaționale [4, p. 64]. Prin urmare, schimbarea treptată în percepția lingvistică poate fi rezultatul evoluțiilor în ansamblul de acte legislative și normative, din sistemul educațional și mediatic, cât și în agenda publică [18, p. 232].

Rezultatele preliminare ale RPL 2024 prezintă factori demografici, economici și sociali care influențează stabilitatea unei societăți, interconectând securitatea umană și unitatea națională [32, 16]. Drept urmare, observăm cum declinul demografic și migrația generează vulnerabilități economice și sociale, afectează sustenabilitatea statului și coeziunea națională [51, p. 122]. Disparitățile regionale accentuează dezechilibrele economice, perspectiva unor șanse reduse în depășirea sărăciei multidimensionale [71, p. 72]. O deosebită importanță este atestată în percepția identității naționale și lingvistice care pot influența coeziunea socială, incluziunea și respectul reciproc între membrii comunităților [16, p. 220].

Concluzii

Asigurarea securității umane ca și factor de coeziune socială sprijină unitatea națională în jurul obiectivelor care nu polarizează și nu fragmentează percepțiile populației asupra interesului național. O societate protejată multidimensional poate atenua impactul crizelor socio-economice asupra unității naționale, iar rolul instituțiilor statului este să ofere încredere, predictibilitate, stabilitate instituțională, guvernanta democratică, să combată eficient corupția endemică. Consolidarea factorilor economici prin reducerea inegalităților, accesul echitabil la resurse și servicii sprijină dezvoltarea umană, educația, sănătatea, protecția și integrarea comunitară.

Securitatea umană și unitatea națională sunt interconectate prin capacitatea statului de a proteja cetățenii și de a asigura un mediu de dezvoltare echitabil. Politicile publice care promovează incluziunea socială, reducerea vulnerabilităților și accesul la oportunități economice contribuie direct la consolidarea unui sentiment de apartenență națională. În lipsa unor astfel de măsuri, inegalitățile pot accentua diviziunile sociale și pot genera instabilitate.

Unitatea națională joacă un rol crucial în prevenirea insecurităților umane. Într-o societate coezivă, indivizii sunt mai predispuși să sprijine

eforturile colective de dezvoltare și să colaboreze cu instituțiile statului. Diminuarea corupției, transparența decizională și promovarea valorilor democratice contribuie la întărirea securității umane, prevenind fragmentarea și polarizarea societății. Astfel, securitatea umană nu poate fi separată de unitatea națională, ambele fiind factori esențiali în consolidarea stabilității și prosperității unui stat.

Referințe bibliografice:

1. API. Unitatea națională - siguranța și prosperitatea pentru fiecare familie/Национальное единство - безопасность и благосостояние для каждой семьи. Agenția Presei Independente. - 2023. 7 p.
2. Biroul Național de Statistică. Rezultatele preliminare ale Recensământului Populației și Locuințelor 2024. [online]. Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/rezultatele-preliminare-ale-recensamantului-populatiei-si-locuintelor-2024-10077_61626.html (vizitat 30.01.2025).
3. CAPC. Raport de expertiză la proiectul Proiectul de hotărâre privind aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova, 2023. [online]. Disponibil: https://www.capc.md/wp-admin/admin-jax.php?action=open_document_pdf&post_id=24435 (vizitat 06.01.2025).
4. CHULITSKAYA, T.; MATONYTE, I.; GUDELIS, D.; SPRINCEAN, S. *From Scientific Communism to Political Science: The Development of the Profession in Selected Former Soviet European States*. In: Opportunities and Challenges for New and Peripheral Political Science Communities. A Consolidated Discipline? Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan, Springer International Publishing. Chapter 3, 2022. p. 51-85.
5. CIOPAȘIU, Mihai. Nelson Mandela - Un Model al Reconcilierii ca Expresie a Integrității și Libertății de Conștiință. In: Jurnalul Libertății de Conștiință, Noiembrie 2020.
6. Cu privire aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova: Hotărâre Nr. 391 din 15-12-2023. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 17-01-2024, Nr. 17-19 art. 28.
7. JUC, V. Fundamentarea și evoluția conceptului de interes național. In: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice, 2009, nr. 2(150), pp. 122-136.
8. IONIȚĂ, V. Analiză: 10 lucruri care descriu Republica Moldova la 32 de ani de la obținerea independenței. [online]. Disponibil: <http://viitorul.org/ro/content/analiz%C4%83-10-lucruri-care-descriu-republica-moldova-la-32-de-ani-de-la-ob%C8%9Bbinerea-independen%C8%9Bei> (vizitat 30.01.2025).
9. KISSINGER, Henry. *Diplomația*. Trad. -Stefancu, Mircea; Paraschivescu, Radu. București: All, 2018. 784 p. ISBN 978-606-587-529-6.
10. SOHOȚCHI, T.-S.; SPRINCEAN, S. Importanța asigurării securității umane pentru fortificarea sistemului electoral al Republicii Moldova. In: *Conferința anuală a Centrului de Instruire Continuă în Domeniul Electoral*. 11.11.2022, Cahul. 2022, pp. 47-60.
11. SPĂTARU, T. Relevanța coeziunii sociale în studiul societății moderne. In: *Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană*. Studiu sociologic, Ed. 1, 30 iunie 2020, Chișinău/Odessa. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2021, Vol.1, pp. 35-58.
12. SPRINCEAN, S. *Simbioza securității și interesele republicii moldova în perspectiva extinderii UE*. Republica Moldova în contextul noii arhitecturi de securitate regională:

Materialele conferinței științifice internaționale, 24 mai 2024. Chișinău: AMFA, 2025, p. 32-44.

13. SPRINCEAN, S. *Provocări securitare în perioada crizei sanitare și pandemiei Covid-19*. În: Mandatul de securitate: probleme actuale de interpretare, legislație și practică. Chișinău: Print-Caro, 2020, p. 104-109.
14. SPRINCEAN, S. *Development of conceptual apparatus of the contemporary security studies for better analysis of securing good governance and democracy*. In: Election Integrity and the Quality of Democracy: Challenges and Pathways to Good Governance. The work of the materials of the international scientific conference. Chișinău: CEP USM. 2025, p. 110-123.
15. SPRINCEAN, S. *Evoluția metodologiei de cercetare în studiile de securitate în contextul noilor provocări geopolitice*. În: Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene. Ediția a 7-a. Chișinău: USEM (Pulsul Pieței). 2025, p. 542-553.
16. SPRINCEAN, S. *Valențe conceptual-metodologice ale unor categorii și noțiuni specifice domeniului securității*. În: Conferința Internațională “Consolidarea rezilienței sociale prin valorificarea capitalului uman în contextul aderării Republicii Moldova și Ucrainei la Uniunea Europeană”, 17-18.10.2024. Chișinău: Editura USM, 2024, p. 219-226.
17. SPRINCEAN, S. *Deepening human security and industrial symbiosis in the context of the EU enlargement*. In: Industrial Symbiosis from a technical perspective: challenges and opportunities. Bruxelles, September 10, 2024. Yecla, Spain: Technological Centre of Furniture and Wood of the Region of Murcia (CETEM). COST Action CA22110 Cooperation, development and cross-border transfer of Industrial Symbiosis among industry and stakeholders (LIAISE). 2024, p. 21-27.
18. SPRINCEAN, S. *Dezvoltarea umană și siguranța persoanei în contextul preocupărilor pentru securitatea umană*. În: *Studii și cercetări juridice*. Chișinău: CEP USM, Partea 7-8. Subcap. 7.1. 2024, pp. 231-239.
19. SPRINCEAN, S. *Prioritățile de securitate națională prin prisma obiectivelor de securitate umană în contextul perspectivei de extindere a UE*. În: Conferința Internațională Jean Monnet “Mecanisme și modele de adoptare a deciziilor la nivel local/regional/central”, 19-20 aprilie 2024 / Coord. L. Roșca. Chișinău: Print-Caro, 2024, p. 309-318.
20. SPRINCEAN, S. *Aspecte securitare ale procesului de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană*. În: *Securitatea umană și socială în statul democratic*, 27 octombrie 2023. Chișinău: Tipografia “Print-Caro”, 2023, p. 25-32.
21. SPRINCEAN, S. *Perspective de ajustare a principiilor securității umane în condițiile unui nou context geopolitic*. În: *Perspectivile și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației*, Ed. Volumul X. Cahul: CentroGrafic, 2023, Vol.10, Partea I, p. 40-44.
22. SPRINCEAN, S. *Provocări contemporane la adresa securității umane și siguranței persoanei*. În: *Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală*. Chișinău: CEP USM, 2023, Volum 1, pp. 202-209.
23. SPRINCEAN, S. *Siguranța persoanei în contextul sistemului de asigurare a securității umane*. În: *Parteneriatul Estic: spre o comunitate a democrației și prosperității*, Ed. 16. Chișinău: «Print-Caro» SRL, 2023, 1, pp. 98-105.
24. SPRINCEAN, S. *Corelații ale problematicii siguranței persoanei și securității umane cu domeniul drepturilor omului*. În: *Studii și cercetări juridice*. Chișinău: Tipografia Centrală. Partea a 6-a. Subcap. 7.1. 2023, p. 157-170.

25. SPRINCEAN, S. *Sustainability of public policies for strengthening personal safety and human security in conditions of political instability in the East-European region*. In: Evaluation of Policies on Social Inclusion, Migration, in particular interventions related to integration. The 2nd PROFEEDBACK Conference. 12-13.09.2022. PROFEEDbook2. COST Action CA20112 Platform OF policy Evaluation community for improved EU policies and Better ACKnowledgement - PROFEEDBACK. University of Maribor, Slovenia. 2022, p. 156-164.
26. SPRINCEAN, S. *Considerații privind imploarea tinerilor în alegeri*. În: Digest electoral. Revistă de analiză, teorie și cercetare în domeniul electoral. Ediția VIII. Decembrie 2022, p. 7-18.
27. SPRINCEAN, S. Modernizarea domeniului securității ca obiect de studiu și disciplină didactică. In: *Studii naționale de securitate*, 2022, nr. 1(5), pp. 18-27.
28. SPRINCEAN, S. *Siguranța persoanei în condițiile necesității asigurării securității în domeniul electoral*. În: Digest electoral. Revistă de analiză, teorie și cercetare în domeniul electoral. Ediția VII. Iunie 2022, p. 6-17.
29. SPRINCEAN, S. *Rolul securității umane în consolidarea sistemului național de securitate*. În: Interconexiunile integrării sociale și consolidarea sistemului național de securitate: Monografie colectivă; colegiul de redacție: Ludmila Roșca [et al.]. Chișinău: Print-Caro. Cap. 11. 2022, p. 329-359.
30. SPRINCEAN, S. *Politici de asigurare a securității umane în condiții pandemice*. În: Top 10 probleme politice a societății în contextul pandemiei de coronavirus de tip nou. Chișinău: Tipografia Centrală. Subcap. 2.5. 2022, p. 179-218.
31. SPRINCEAN, S. *The role of personal safety in ensuring the protection of human rights in the Republic of Moldova*. In: Защита прав человека в периоды внешнеполитической напряженности: материалы Всерос. науч-практ. конф. с Междунар. участием (Саранск, 26 мар. 2021 г.). Саранск, 2021. Ч. 1, с. 5-13.
32. SPRINCEAN, S. *Practici electorale incluzive pentru fortificarea securității umane și siguranței persoanei*. În: Digest electoral. Revistă de analiză, teorie și cercetare în domeniul electoral. Ediția VI. Decembrie 2021, p. 7-22.
33. SPRINCEAN, S. *Sporirea securității și siguranței persoanei și progresul domeniului culturii ca deziderate ale Acordului de Asociere RM-UE*. În: Revista Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică. Nr. 1 (38), 2021, p. 243-248.
34. SPRINCEAN, S. *Cultura securitară a persoanei prin prisma acordului de asociere a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană în contextul pandemiei de COVID-19*. In: *Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică*. 2021, nr. 4(41), pp. 256-260.
35. SPRINCEAN, S. *Perspective de asigurare a siguranței persoanei în contextul realizării securității umane*. În: Studii Naționale de Securitate. Revistă științifico-practică. Nr. 1(1), 2020, p. 185-200.
36. SPRINCEAN, S. *Știința Deschisă în sprijinul asigurării securității umane și siguranței persoanei*. În: *Știința Deschisă în Republica Moldova*. Ediția 2, 27-28.10.2022. Chișinău. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2022, p. 187-200.
37. SPRINCEAN, S. *The role of civil unity in the process of ensuring human security in the Republic of Moldova*. In: Правовые аспекты нациестроительства в России: история и современность. Материалы Всероссийской научной конференции с международным участием. 17.04.2020 г. Саранск: ЮрЭксПрактик. 2020, p. 44-51.
38. SPRINCEAN, S. *Libertatea individuală și siguranța persoanei ca imperative didactice*. În: Tradiție și perspective în didactica modernă. Vol. 4. Alba Iulia: Aeternitas, 2020, p. 263-268.

39. SPRINCEAN, S. *Importanța modelelor etice și deliberative în formarea comportamentului politic*. În: Tradiție și perspective în didactica modernă. Vol. 3. Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba-Iulia. Alba-Iulia: Aeternitas. 2019, p. 212-219.
40. SPRINCEAN, S. *Imperative bioetice și securitare ca repere în educație și cercetare*. În: Educația din perspectiva valorilor. Tom XIV. Summa Paedagogica. Conf. Șt. Int. „Educația din Perspectiva Valorilor”, Ed. a X-a, Alba-Iulia. 10-11.10.2018. 2019. București: Eikon, p. 80-85.
41. SPRINCEAN, S. *Politica securității umane în Republica Moldova în contextul provocărilor și oportunităților mediului regional de securitate*. În: Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurare a parcursului european. Chișinău: Tipografia Centrală. Subcap. 5.2. 2019, p. 477-497.
42. SPRINCEAN, S. *Unele stringențe și imperative în studiile contemporane de securitate*. În: Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurare a parcursului european. / Republica Moldova în contextul provocărilor interne și externe la adresa securității naționale (Partea a III-a). Chișinău: Tipografia Centrală. 2019. Cap. 1, p. 5-20.
43. SPRINCEAN, S. *The Role of Human Security in Identifying New Perspectives of Development of the Education in the Field National Security*. În: Revista „Current and Future Perspectives on Teaching and Learning”. Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba-Iulia. Nr. 1 (1), 2019, p. 36-43.
44. SPRINCEAN, S. *Insecuritatea umană în contextul securității naționale: oportunități de evaluare*. În: Riscuri și amenințări la adresa securității naționale: tehnici de analiză și evaluare. Ghid metodologic. Chișinău: F.E.P. ”Tipografia Centrală”. 2019. Subcap. 3.5, p. 105-114.
45. SPRINCEAN, S. *Cultura securitară ca fundament al bunăstării societății*. În: Revista Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică. Nr. 2 (35), 2019, p. 148-153.
46. SPRINCEAN, S. *Filosofia supraviețuirii: repere și perspective*. În: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe politice. Nr. 3, 2019, p. 275-278.
47. SPRINCEAN, S. *Imperativele securitare ale societății contemporane*. În: Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației / Prospects and problems of research and education integration into the European area. Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” Cahul. Vol. VI. Partea 1, 2019, p. 29-33.
48. SPRINCEAN, S. *Importanța studiului concepției securității umane pentru o dezvoltare sustenabilă a societății*. În: Tradiție și perspective în didactica modernă. Vol. 2. Conf. Șt. Int. ”Didactica - Tradiție, Actualitate, Perspective”. Ed. IV-a. Universitatea “1 Decembrie 1918” Alba Iulia. 18-19.05.2018. București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A. 2018, p. 352-359.
49. SPRINCEAN, S. *Bioetica politică ca perspectivă de extindere disciplinară și metodologică a domeniului bioeticii globale*. În: Tradiție și perspective în didactica modernă. Vol. 2. Conf. Șt. Int. ”Didactica - Tradiție, Actualitate, Perspective”. Ed. IV-a. Universitatea “1 Decembrie 1918” Alba Iulia. 18-19.05.2018. București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A. 2018, p. 345-352.
50. SPRINCEAN, S. *Contribuții bioetice la reformarea sistemului de asigurare a securității umane în Republica Moldova*. În: Buletinul științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, Seria „Științe Sociale”. 2018, nr. 2 (8), 2018, p. 41-55.
51. SPRINCEAN, S. *Aspecte etice în procesele electorale în perspectiva eficientizării insti-*

- tuțiilor puterii de stat. În: Impactul sistemului electoral asupra capacității de funcționalitate a instituțiilor puterii de stat din Republica Moldova. Cap. 8. Chișinău: Tipografia Centrală, 2018, p. 118-130.
52. SPRINCEAN, S. *Componenta socio-culturologică a securității umane în contextul dezvoltării sustenabile a societății*. În: Revista Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică. Nr. 2 (31), 2017, p. 176-183.
 53. SPRINCEAN, S. *Conceptual, methodological and bioethical perspectives of strengthening human security in Republic of Moldova*. În: Cross Border Journal for International Studies / Universitatea „Dunărea de Jos” Galați. Vol. 2, nr. 4, 2017, p. 81-94.
 54. SPRINCEAN, S. *Securitatea umană și bioetica*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2017. 304 p.
 55. SPRINCEAN, S. *Problematica securității umane în contextul evoluției societății contemporane*. În: Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul evoluțiilor geopolitice regionale. Cap. 4. Chișinău: Tipografia Centrală. 2016, p. 77-94.
 56. SPRINCEAN, S. *Imperativul promovării securității umane în contextul procesului de integrare europeană a Republicii Moldova*. În: Republica Moldova în contextul oportunităților de modernizare: necesități de democratizare, securitate și cooperare. Cap. 10. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016, p. 139-155.
 57. SPRINCEAN, S. *Importanța securității umane în optimizarea politică și bioetică a managementului crizelor globale*. În: Political Science, International Relations and Security Studies. International Conference Proceedings. The Xth Edition. [Sibiu], 27-29 May 2016, p. 461-470.
 58. SPRINCEAN, S.; BECCIU, S. *Perspectiva postmodernă asupra problematicei siguranței omului în contextul provocărilor contemporane*. În: Revista de științe politice și relații internaționale (Institutul de științe politice și relații internaționale „Ion I. C. Brătianu”) [București], Tomul XVIII, Nr. 2, 2021, p. 91-100.
 59. SPRINCEAN, S.; COSTA, Bruno Daniel Ferreira. *Theoretical-methodological perspectives in researching person's safety in the context of the necessity of security redimensioning*. În: Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene. Ediția a 7-a. Chișinău: USEM (Pulsul Pieței). 2025, p. 554-563.
 60. SPRINCEAN, S.; GRIGORIU, I. *Perspective civilizaționale în procesul de asigurare a securității umane*. În: Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene. Ediția a 7-a. Chișinău: USEM (Pulsul Pieței). 2025, p. 531-541.
 61. SPRINCEAN, S.; ȘITARI, D. *Politici educaționale universitare europene ca imperative ale dezvoltării durabile și securității umane*. În: Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene. Ediția a 7-a. Chișinău: USEM (Pulsul Pieței). 2025, p. 507-520.
 62. SPRINCEAN, S.; SLUTU N. *Ajustarea și aprofundarea obiectivelor de securitate umană în contextul fructificării perspectivei de extindere a UE*. În: Analele Științifice ale Universității de Studii Europene din Moldova. Ediția VIII. Chișinău: Pulsul Pieței. 2024, p. 91-96.
 63. SPRINCEAN, S.; SOHOȚCHI, T.-S. *Ensuring human security in the conditions of the COVID-19 pandemic*. În: Sakharov readings 2021: environmental problems of the XXI century. Часть 1. Минск: ИВЦ Минфина, 2021, p. 95-98.
 64. SPRINCEAN, S.; SOHOȚCHI, T.-S. *Incursiuni în studiul securității umane și siguranței persoanei*. În: Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației. US „Bogdan Petriceicu Hasdeu”. Vol. VIII, partea 1. Cahul: USC.

2021, p. 38-42.

65. SPRINCEAN, S.; SOHOȚCHI, T.-S. *Incursiuni educaționale în cercetarea problematicei securității umane și siguranței persoanei*. În: *Tradiție și perspective în didactica modernă*. Vol. 5. Conf. Șt. Int. „*Didactica: tradiție, actualitate, perspective*”, ed. VII-a, 21-22.05.2021. Alba Iulia: Aeternitas, 2021, p. 149-153.
66. SPRINCEAN, S.; SOHOȚCHI, T.-S. *Human security and personal safety approaches to the contemporary East-European security challenges*. În: *Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи: матеріали Міжнародної XI науково-практичної конференції, Чернівці, 27 травня 2021 року*. Чернівці: Технодрук, 2021. с. 149-156.
67. SPRINCEAN, S; TOCARJEVSCHI, A. *Exercitarea controlului asupra sectorului de securitate de către instituțiile politice*. În: *Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene*. Ediția a 7-a. Chișinău: USEM (Pulsul Pieței). 2025, p. 521-530.
68. SPRINCEAN, S; CATAN, A; ȚONCU, S. *Perspective teoretice asupra promovării securității umane prin mecanisme ale statului de drept*. În: *Vector European*. 2022, nr. 2, p. 30-35.
69. SPRINCEAN, S.; PÎRȚAC, Gr.; SYCHEV, A. *Human security and ethics in support for sustainable development*. În: *Vector European*. 2022, nr. 1, pp. 38-42.
70. SPRINCEAN, S.; PÎRȚAC, Gr.; MIHALAȘ, V. *Importanța procesului electoral în cadrul statului democratic*. În: *Vector European*. 2021, nr. 2, p. 52-57.
71. SPRINCEAN, S.; SOHOȚCHI, T.-S.; MITROFANOV, Gh. *Perspective educaționale privind importanța securității umane și siguranței persoanei în context global*. În: *Tradiție și perspective în didactica modernă*. Vol. 6. Conf. Șt. Int. „*Didactica: tradiție, actualitate, perspective*”, ed. VIII-a, 20-21.05.2022. Alba Iulia: Aeternitas. 2022, p. 70-74.
72. UNDP. Human Development Report, 1994. New Dimensions of Human Security. Posted on: January 01, 1994 [online]. Disponibil: <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-1994> (vizitat 06.01.2025).
73. UNDP. New threats to human security in the Anthropocene: Demanding greater solidarity. Special Report, 2022 [online]. Disponibil: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/srhs2022.pdf> (vizitat 07.01.2025).

Date despre autor:

Inga Grigoriu este doctorandă în științe politice la USM, cercetează securitatea umană și provocările în procesul de aderare a RM la UE. Este master în securitate națională. Fostă deputată în Parlament (2019-2023). A fost vicepreședinte al Comisiei pentru mediu și dezvoltare regională și a făcut parte din delegațiile RM la APCE și OSCE. A prezidat o anchetă parlamentară și a fost coautor a 48 de inițiative legislative. A finalizat mobilitatea academică la Universitatea Tampere, Finlanda (2024-2025) și contribuie la proiectul internațional de cercetare, finanțat de SNIS - „*Camps and Camp-Like Settings in Urban Environments: Bridging Humanitarian and Development Activities*” (2025-2026).

CZU: 323.1:316.454.4:81'276.6:32

VIZIUNI TEORETICE ȘI PARTICULARITĂȚI LINGVISTICE ALE LIMBAJULUI NAȚIONALIST ÎN SOCIETĂȚILE MODERNE

Simona Camelia FER³⁵

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.09>

Date despre recenzent:

MARIAN MIHAI, Conf.univ.dr., Universitatea din Oradea, Facultatea de Științe Socio-Umane, mmarian@uoradea.ro.

Rezumat: *Limbajul naționalist a devenit în ultima vreme nu doar un mijloc de comunicare, ci și un simbol al identității naționale, al unității, modernității și legitimității politice. În acest sens, limbajul devine un simbol al continuității culturale și al profunzimii istorice a națiunii, esențial pentru construirea unei identități naționale coerente, conservarea și promovarea unei limbi naționale fiind considerată necesară pentru menținerea integrității și continuității națiunii. Totuși, în multe circumstanțe, acest limbaj funcționează prin definirea celor care aparțin națiunii (grupul de interior) și a celor considerați „ceilalți” (grupul exterior), generând excluziune socială etnică, diviziune și diferențe.*

Cuvinte cheie: limbaj politic, limbaj naționalist, identitate națională, coeziune socială, excluziune socială.

NATIONALIST LANGUAGE AND ITS LINGUISTIC PARTICULARITIES IN THE TECHNIQUE OF MANIPULATION

Abstract: *Nationalist language sometimes carries strong emotional appeal and is a strong tool in political rhetoric, because it tends to emphasize identity, unity, pride, but a sense of threat or competition from "the other", too. It also uses fear, anger or nostalgia to stir feelings, and in this study we will show how nationalist language can also lead to manipulation, division and ultimately social exclusion. The article is devoted to the*

³⁵ doctor, conferențiar universitar, Universitatea din Oradea, România, simonag_1976@yahoo.com

analysis of manipulative strategies and tactics in the nationalist discourse with specific linguistic tools. This type of linguistic construction defines who belongs to the nation and who does not, drawing clear distinctions between insiders (true nationals) and outsiders (foreigners, minorities or those deemed unpatriotic). As a specific feature, nationalist rhetoric often relies on passionate appeals to love for the nation, pride and sacrifice, sometimes invoking a sense of historical victimhood or heroism, and it is also used to justify political sovereignty, territorial claims and policies aimed at preserving or strengthening national unity, which can manifest in calls for independence, resistance to external influences or efforts to assimilate minority groups. While it aims to unify people under a shared identity, it can also be used to manipulate public opinion, create divisions and exclude certain groups, shaping an "us" vs. "them".

Keywords: nationalist language, manipulatory techniques, us vs. them, othering, discrimination, outsiders.

Introduction

Nationalist rhetoric frequently distinguishes between *true* members of the nation and *outsiders*, such as foreigners, minorities or political opponents and this division can lead to social polarization and justify discrimination against those who are considered not fully part of the national identity. Nationalist discourse selectively interprets history to serve political goals and by glorifying a nation's past and portraying external or internal groups as threats, leaders can manipulate public feeling to justify certain policies, conflicts or exclusions. Some nationalist movements use fear-mongering tactics, claiming that the nation is under threat from external enemies, immigrants or ideological adversaries and this behaviour can create social divisions and justify authoritarian policies in the name of *national security*. By framing criticism as *unpatriotic* or *betrayal*, nationalist language can suppress debate and opposition which limits democratic discourse and fuels an environment where dissenters are marginalized or persecuted.

The discourse we are analyzing obviously uses manipulative methods to shape public opinion, control narratives and consolidate power, and we will present in this respect a set of linguistic techniques and examples that prove behaviours and sentiments such as:

-Emotional appeal, using pride, fear, anger or nostalgia to provoke strong emotional reactions: "Our nation is under attack!" (fear), "We must

restore our former glory!” (nostalgia), ”Only true patriots love their country!” (guilt/shame);

-*us* vs. *them* mentality, which creates an artificial division between the in-group (nation, patriots) and out-group (foreigners, immigrants, political opponents): ”Real citizens put their country first!” (exclusionary), ”Foreigners are taking our jobs!” (scapegoating), ”Anyone who criticizes the government is a traitor!” (silencing dissent);

-historical mythmaking selectively glorifying national history while ignoring or distorting negative aspects: ”Our ancestors were always victorious!” (ignores failures), ”We have never started wars, only defended ourselves!” (revisionism), ”We have a divine mission to lead!” (justification for aggression);

-propaganda and slogans with short, powerful phrases that are easy to repeat and difficult to challenge: ”Make Our Nation Great Again!”, ”One People, One Nation, One Leader!”, National Unity Above All!”;

-scapegoating, blaming minorities or internal enemies for problems: ”Our economic crisis is caused by outsiders!”, ”Immigrants are diluting our culture!”, ”The opposition wants to destroy our values!”;

-censorship and control of media which limit opposing viewpoints and controls the narrative through, such as banning books, websites and news outlets that criticize the government/state-controlled media spreading nationalist ideology/jailing journalists or whistleblowers;

-militarization of language, which uses war-related metaphors to justify aggression or repression: ”We are in a battle for our survival!”, ”Enemies of the nation must be crushed!”, ”Patriots must fight against traitors!”;

-euphemisms and misleading terms that soften harsh realities by using polished, vague language: ”Border protection”, instead of mass deportations, ”re-education camps, instead of forced labor camps”, ”Defensive action”, instead of military invasion;

-manipulation of democratic institutions through nationalist rhetoric to justify authoritarian control: ”Elections must be postponed to protect national stability!”, ”Only true patriots should be allowed to vote!”, ”The leader is the voice of the people!”;

-cult of personality resenting a leader as the embodiment of the nation: ”Only our leader can save the country!”, ”The leader’s enemies are enemies of the nation!” and implementing slogans promoting a single ruler, giant posters and leaders’ statues.

We have selected only a few of the representative examples precisely to

illustrate the invasion of terms by which the nationalist language aggressively and manipulatively invaded the social sphere, in all its forms.

Justifying discriminatory policies, nationalist rhetoric could and can be used to legitimize policies that exclude or oppress certain groups, such as ethnic minorities, religious communities or political opponents, and this can manifest in laws restricting citizenship, language rights and political participation. By emphasizing ethnic, religious and cultural differences, nationalist language can deepen social divisions, leading to tensions, discrimination and even violence. Extreme nationalist rhetoric, bearing an intolerant nature, has historically contributed to ethnic cleansing, civil wars and genocides [1, pp. 320-333]. While nationalism can foster a sense of belonging and unity, its language can also be weaponized to manipulate public opinion, deepen societal divides and justify exclusionary or oppressive policies, the impact depending on how nationalist rhetoric is framed and whether it promotes inclusion or exclusion.

In a previous study related to the theories on nationalist language as a modern means of social cohesion and national unity we addressed ideas of theorists such as B.Anderson, E.Gellner, A.D.Smith and E.Hobsbawm, but in this paper we will try to extend this topic seen as a negative phenomenon on societies because when language is crafted to manipulate emotions, shape perceptions and control public opinion, it becomes a powerful tool for influence. Mentioning nationalist language's features we may notice that rhetoric reduces complex economic, political and social issues to simplistic slogans, making it easier to rally public support but harder to find real solutions.

Moreover, authoritarian leaders have historically used nationalist language to justify their rule, portraying themselves as protectors of the nation and framing dissent as betrayal, and while nationalism can foster unity and pride, when its language is used manipulatively, it can lead to misinformation, intolerance and conflict between *us* and *others*, as well. Foreigners are depicted in dehumanizing/demonizing terms. In this way they are reduced to either harmful stereotypes or to scapegoats for societal problems. The process of *othering* can involve various stereotypes, depicting immigrants as criminals, terrorists, or economic burdens.

Manipulative techniques in the nationalist discourse are aimed to shape public opinion, control narratives and consolidate power, tools extensively used in every political speech so that the speaker will achieve his/her target in delivering the speech.

National rethoric and linguistic features in the books of researchers on nationalism issues

Michael Billig, a British academic, Emeritus Professor in Social sciences, introduced the concept of "**banal nationalism**" in his 1995 book *Banal Nationalism* which refers to the subtle and sometimes unnoticed ways in which nationalism is a phenomenon of radical political movements perpetuated and embedded in the daily routine, through everyday symbols, language and practices, also in democratic and stable societies.. The author asks why people do not forget their national identity, and he suggests that in daily life nationalism is constantly flagged in the media through routine symbols and habits of language [2, p.15]. Billig argues that nationalism is often thought of in extreme terms, such as fascist movements, wars and ethnic conflicts. We also may read in his book that nationalism is seen in daily discourse, media reports, political speeches and even sports commentary that reinforce national identity without overt propaganda. When discussing the linguistic features of nationalist language in the book, Billig focuses on how language plays a central role in reinforcing national identity in a manner that is taken for granted.

Billig highlights the use of inclusive pronouns such as *we*, *our* and *us*, which help solidify a collective national identity. These pronouns construct a sense of belonging and unity among members of the nation, often making the national community seem natural, self-evident, and uncontroversial. Phrases like *we as a nation*, *our country* or *the government must act in our interest* assume a shared national identity without question and even the way weather forecasts or news reports refer to the nation (*our troops*, *our economy*) subtly reinforce national belonging. For example, in discussions about national sports teams or politics, the language reinforces in a delicate manner an *us* versus *them* mentality, fostering a sense of shared identity.

National identity is also framed as something natural or timeless through linguistic devices and Billig argues that by using language that implies the nation-state is a given, people accept it as a permanent and unquestionable structure. Phrases like *our country*, *our history* or *our culture* contribute to this perception, which makes the nation-state appear as if it has always been a central organizing principle of society [2, p.55]. Billig discusses about national language and its symbols, about how national symbols, like flags and anthems, are embedded into daily life and treated as natural components of the national landscape. Linguistically the use of national language in everyday conversation, even if it's talking about *our*

language or *our flag* reinforces the idea of belonging and this is done in a way that makes these symbols seem mundane or unremarkable, even though they carry strong nationalist undertones [2, p.41].

Billig keeps explaining how *flagging* national identity refers to the casual and habitual references to the nation, which could be the routine inclusion of national references in discourse such as talking about *national values*, *our institutions* or *our economy* which serves to continually remind people of their national identity without overtly emphasizing it, and this type of language certainly works to make the nation invisible in its omnipresence.

Another linguistic aspect consists of the use of metaphors and symbolic language as a common feature of nationalist discourse. For example, terms like *motherland* or *fatherland* personify the nation, appealing to emotional connections and ideas of loyalty, care and protection, these metaphorical references evoking a sense of duty and attachment to the nation.

The author also points to the language that promotes a sense of unity and belonging. Terms like *together*, *united* and *solidarity* are used to strengthen the idea of a common purpose or shared national interests and we conclude that this type of language encourages people to think of their national community as cohesive and indivisible. On the flip side, nationalist language also works to exclude certain groups, whether based on ethnicity, religion and other criteria, as well. By using language that defines the *outsiders*, such as *foreigners*, *immigrants* and *non-citizens*, nationalism creates a sense of *otherness* that marks individuals or groups as not belonging to the national community. The identity of the in-group (the host society is often contrasted with migrants' identity even with regard to their own society. There is a criticism of migrants as renegades, "those who leave" coming from their own society of origin [7, p.99].

Another relevant feature Billig identifies is the routine and repetitive nature of nationalist language, nationalist symbols and language being constantly recycled in everyday life, without much thought or active recognition. And this repetition helps maintain the continuity of national identity with examples including the recitation of the national anthem, the presence of national flags in public spaces or the casual use of terms like *national pride*.

Michael Billig's analysis reveals that the linguistic features of nationalist language are subtle, habitual and ingrained in everyday life and rather than being a dramatic expression of nationalism, it's the everyday,

banal elements of language that continuously fortifies national identities, and this daily reinforcement is a condition to sustaining nationalistic sentiment, even in relatively peaceful times. In one of his book chapter's Billig resorts to Michael Ignatieff³⁶ statement according to which "Modern nationalism is the language of blood: a call to arms which can end in the horrors of ethnic cleansing. It claims a right to kill in the name of bloodlines, ethnicities and territorial integrity, and it excludes those who do not belong to the imagined community" [3, p.6].

Michael Ignatieff's ideas on nationalism, including nationalist language, are closely tied to his broader concerns about identity, politics and the ethical implications of nationalism. Although he did not focus exclusively on nationalist language in the same way Michael Billig does in *Banal Nationalism*, Ignatieff's writings on nationalism engage with the role of language in the construction of national identities. Ignatieff sees nationalism as a powerful political and emotional force, deeply tied to language and at the same time he understands nationalism not just as a political ideology, but as a set of cultural practices that evoke strong attachments to a particular nation or community. Nationalist language, in his view, serves as a crucial tool for expressing these emotional bonds and constructing a sense of collective identity. Ignatieff emphasizes that language is not just a means of communication, but a medium through which national identity is constructed, and describing national language, along with symbols, rituals and historical narratives, it becomes a powerful part of how individuals experience belonging to a national community.

In *The Lesser Evil*, Ignatieff discusses how language works to consolidate and defend national identity in situations of conflict or crisis, nationalist language being able to create a sense of solidarity and belonging, but also being exclusive or divisive, particularly in contexts where there are minority groups or competing identities. In many nationalist discourses, language is used to mark certain groups as *outsiders* or *threats* to the

36 Michael Ignatieff is a Canadian academic, author and politician, best known for his work in both the intellectual and political arenas. One of the most influential intellectuals in the English-speaking world, Michael Ignatieff's story is generally understood to be that of an ambitious, accomplished progressive politician and writer, whose work and thought fit within an enlightened political tradition valuing human rights and diversity. His ideas on nationalism extend beyond theoretical analysis into practical concerns about the use of nationalism in global politics, particularly in conflict, multicultural societies and during times of war. Below are the key implications of Ignatieff's writings on nationalism:

nation's cohesion. When migrants are seen as outsiders and excluded from the social, economic, political and cultural life of the host community they become targets for more and more discrimination: unequal access on the labour market, education, healthcare etc. [7, pp.96-97]. This *othering* can be done through the language of cultural superiority or more overtly through negative stereotypes and exclusionary rhetoric. He is critical of how nationalist language can be manipulated by leaders to stoke division and resentment and he emphasizes the responsibility of intellectuals and politicians to be aware of the consequences of the language they use in shaping national narratives. The ethical use of language is a concern for Ignatieff, particularly in multicultural societies where linguistic choices must be more inclusive and mindful of diversity.

Ignatieff makes a distinction between *civic nationalism* (which is based on shared values, political rights and citizenship) and *ethnic nationalism* (which is based on shared ethnicity, language and culture). He suggests that civic nationalism is more inclusive, as it ties national belonging to shared political values, rather than to language or ethnicity, and for Ignatieff, the language of civic nationalism is more likely to promote tolerance and pluralism, whereas the language of ethnic nationalism can be more exclusionary, creating rigid boundaries around who belongs to the nation and who does not. In summary, Ignatieff's ideas on nationalist language are embedded in his broader analysis of the ethical and political dimensions of nationalism and while not specifically focused on linguistic analysis, he explores how nationalist language plays a crucial role in constructing identity, mobilizing populations and justifying political actions with strong ethical implications.

Hannah Arendt³⁷, in *The Origins of Totalitarianism* (1951) treated 19th-century anti-semitism, imperialism and racism. In the preface to her book she emphasizes that "Never has our future been more unpredictable, never have we depended so much on political forces that cannot be trusted to follow the rules of common sense and self-interest-forces that look like sheer insanity, if judged by the standards of other centuries" [4, p.7].

Arendt viewed the growth of totalitarianism as the outcome of the di-

37 One of the most influential political theorists of the twentieth century, Hannah Arendt, was forced to leave Germany in 1933 and lived in Paris for the next eight years, working for a number of Jewish refugee organizations. In 1941 she immigrated to the United States and soon became part of a lively intellectual circle in New York. She held a number of academic positions at various American universities until her death in 1975.

sintegration of the traditional nation-state. She argued that totalitarian regimes, through their pursuit of raw political power and their neglect of material or utilitarian considerations, had revolutionized the social structure and made contemporary politics nearly impossible to predict. Arendt argues that nationalist language plays a critical role in creating and sustaining the ideological frameworks of totalitarian movements and that the nationalist rhetoric serves to isolate individuals from one another and from the wider political community, fostering a sense of exclusion and defining the *Other* in stark terms, which is a major characteristic of totalitarian ideologies. According to Arendt, nationalist language contributes to the creation of an atmosphere of fear, where loyalty to the nation is placed above all else, including rational discourse or moral considerations, in the same context, analyzing how nationalist rhetoric contributed to exclusionary and authoritarian ideologies in the 20th century[4, p.8].

At the same time, Arendt highlights how nationalist movements employ a language of myths and exaggerations, appealing to emotions and collective identities rather than rational or democratic engagement. This language fosters a sense of victimization, a core theme in totalitarian propaganda, and offers simplistic solutions to complex problems by positioning the nation as the victim of outside forces or enemies. The narrative of *us* vs. *them* becomes central to such movements, reinforcing the idea of national superiority or uniqueness.

In her analysis, Arendt also points out how totalitarian movements, particularly those that became dominant in Nazi Germany and Stalinist Russia, manipulated nationalist discourse to further their political goals. They took advantage of existing grievances, fears and the desire for a unified national identity to spread their totalitarian visions, thus laying the foundation for the authoritarian structures that followed. Arendt tries to discover satisfactory answers to the question of “how the all this insanity happened at the cradle of the civilization” [5, p.1332]. To give an outline of Arendt’s contribution in *The Origins of Totalitarianism*, we may state that she clearly identifies nationalist language as a powerful tool used by totalitarian movements to construct a divisive and exclusionary political narrative that isolates individuals, promotes a victim mentality and dehumanizes perceived enemies, all of them central elements in the formation and perpetuation of totalitarian regimes. Rogers Brubaker, professor of Sociology in California examines how nationalist rhetoric influences citizenship laws and inclusion/exclusion in different societies, highlighting

the contrast between ethnic-based and civic-based nationalism, emphasizing that every state attaches certain rights and obligations to the status of citizenship [6, p. 5].

In his essay *Notes on Nationalism* (1945), George Orwell critically analyzes the concept of nationalism and the way it shapes language and discourse, Orwell's reflections on nationalism being particularly concerned with how the language of nationalism is used to manipulate and control political thought and action. His argument focuses on the irrationality, the contradictions and the emotional intensity that nationalism brings, mostly in times of war or political upheaval.

Orwell critiques how nationalist discourse thrives on emotions rather than reason and nationalists, he argues, frequently use language that oversimplifies complex political or social issues, reducing them to a binary *us* vs. *them* mentality, the same views as the previous theorists mentioned in their works. This rhetoric serves to obscure the realities of a situation and to promote blind loyalty to a particular nation, at the expense of logic or ethical consideration. The author also highlights how nationalist language creates clear distinctions between *us*, the members of the nation or group and *them*, the outsiders, enemies or others.

This binary framing is reinforced through emotional and charged language, portraying the national group as virtuous and under threat, while enemies are depicted as inherently evil or inferior. This divide plays into the broader narrative of nationalism, helping to justify extreme actions and policies against perceived threats. Orwell notes that nationalist language involves contradictions and inconsistencies; for example, a nationalist might simultaneously condemn a foreign enemy for doing something that their own nation is also guilty of. This form of doublethink (holding contradictory beliefs at the same time) is pervasive in nationalist rhetoric, making it difficult to question the narrative and Orwell sees this as an intentional tactic to prevent critical thinking and to maintain loyalty to the nationalist cause.

Orwell also observes how nationalism stifles independent thought. Nationalist rhetoric labels any criticism of the nation or its leaders as unpatriotic or traitorous and this creates an environment where dissent is not only dangerous but is portrayed as morally wrong, further consolidating the power of nationalist ideologies and restricting the space for open debate. Orwell emphasizes that nationalism appeals to deeply emotional feelings, rooted in pride, fear and hatred and this emotional power helps rally

people to the nationalist cause and makes it difficult to resist. The language of nationalism often manipulates these emotions by portraying a nation as besieged or oppressed, justifying extreme measures or policies in the name of national survival or pride. Being a social construct of fear and oppression, alienation and marginalization of migrants, for instance, cause discrimination, exclusion, hostility and lead to insecurity, social isolation and disconnection [7, p. 96].

Orwell connects nationalism to imperialist ideologies, noting that nationalist rhetoric can be used to justify the expansion of national power and the oppression of other nations. While nationalism often presents itself as a fight for national self-determination, it can, in practice, support imperialist expansion and the subjugation of others. Finally, Orwell contrasts nationalism with universalism, criticizing the way nationalism often prioritizes the interests of a particular group over the universal values of justice, equality and human rights. All the way through I have said, ‘the nationalist does this’ or ‘the nationalist does that’, using for purposes of illustration the extreme, barely sane type of nationalist who has no neutral areas in his mind and no interest in anything except the struggle for power. Actually such people are fairly common... [8, p. 64]. Some nationalists are not far from schizophrenia, living quite happily amid dreams of power and conquest which have no connexion with the physical world [7]. Coming back to our core idea, in Orwell’s essay, nationalist language tends to frame the nation as more important than broader human concerns, leading to a narrow, exclusionary worldview. Orwell examines various linguistic features and strategies that are used in nationalist rhetoric, mentioning vague and emotional language such as words to evoke strong feelings of pride, loyalty and superiority: *freedom*, *glory*, *greatness* and *honor* are used in ways that are emotionally powerful but lack specific, concrete meaning and this vagueness allows for wide interpretation and manipulation, uniting people under a common emotional appeal without the need for clarity or rational debate.

Black-and-white thinking is also used by nationalist rhetoric and simplifies complex political issues by presenting them in binary terms: *us* versus *them*. This dichotomy encourages individuals to see the world in terms of clear-cut categories, where the in-group, the nation, is virtuous and noble, and the out-group, foreigners or enemy nations, is portrayed as evil or threatening, this kind of language helping to foster a sense of unity within the nation by creating an external enemy. Nationalist discourse frequently relies on myths, historical narratives and collective memory to strengthen a

sense of national identity, and by invoking symbols and legendary figures, nationalists create a shared past that binds people together. The language used to evoke these myths is often grandiose and idealized, presenting the nation's history in a way that elevates its significance and righteousness. Besides George Orwell, to come closer to the present days, John Breuilly³⁸ argues that nationalism is a form of politics and in many circumstances a political tool rather than a purely cultural movement, his book rethinking the relationship between the popular and political behaviour [8, p.14].

George Orwell also points out that nationalist movements sometimes use repetitive, catchy phrases to instill a sense of unity and unquestioning loyalty and these slogans are often simplistic and emotional, making them easy to remember and repeat. Their purpose is to create a form of ideological shorthand that bypasses complex thought, encouraging quick, unquestioning allegiance. This kind of discourse frequently involves justifying actions that might otherwise be considered morally questionable and Orwell notes, in this respect, that nationalists tend to rationalize their own nation's behavior and find ways to deny or ignore any contradictions in their actions. The language used is designed to maintain an idealized image of the nation, even in the face of evidence to the contrary. For example, atrocities committed by one's own side may be downplayed or redefined as necessary sacrifices for the greater good.

Nationalists use euphemistic language to soften the impact of violent or aggressive actions and words like *collateral damage* or *military intervention* may be used to hide the harsh realities of war or conquest, euphemisms making it easier for people to accept morally dubious actions without questioning their ethical implications.

Conclusions

We have noticed in the present study that theorists whose works we analyzed and presented offer a sharp critique of how nationalist language distorts reality, suppresses independent thought and fuels conflict, suggesting that nationalism, with its emotional intensity and tendency to simplify complex political issues may lead to irrationality, injustice and a dangerous disregard for the rights and humanity of others. Their analysis of nationalism illustrates how the manipulation of language plays a central

³⁸ Professor Breuilly's expertise lies in modern German history and the comparative history of modern Europe. He is also involved in modern urban history, the history of socialism and liberalism, the history of bourgeois culture and the history and theory of nationalism and of modernisation.

role in shaping political ideologies, the language of nationalism being used to obviously stir emotions, create divisions and justify actions that might otherwise be difficult to rationalize.

These methods manipulate public perception and create an illusion of national unity while often silencing dissent and justifying authoritarian policies and recognizing these techniques is crucial for critical thinking and resisting propaganda. The key to understanding how nationalism works, according to theorists' views is identifying the linguistic tools it uses to influence and control public perception. All the authors we approached are critical of how nationalist language can be manipulated by leaders to stoke division and resentment and they emphasize the responsibility of intellectuals and politicians to be aware of the consequences of the language they use in shaping national narratives.

References:

1. Conversi, Daniele (2006), "Genocide, ethnic cleansing and nationalism", in Delanty, Gerard and Kumar, Krishan, (eds.), *The Sage Handbook of Nations and Nationalism*, SAGE Publications, London, UK, pp. 320-333. ISBN 9781412901017.
2. Billing, Michael (1995), *Banal nationalism*, Sage Publications, London
3. Ignatieff, Michael (2004), *The Lesser Evil*, Princeton University Press
4. Arendt, Hannah (1979), *The Origins of Totalitarianism*, NewYork: Harcourt Brace
5. Inceoglu M. Cagri (2008), "Arendt's Critique of the Nation-state in the Origins of Totalitarianism", in *Journal of Yasar University*
6. Brubaker, Rogers (1992), *Citizenship and Nationhood in France and Germany*, Harvard University Press
7. Goudenhooff, Gabriela (2021), Discursive Practices: Old Hatred or New Solidarity? An (Un)Expected Approach in the Socio-Political Construction of COVID-19 in Romania", in *Journal of Identity and Migration Studies*, vol.15, number 2, p.77, available at <https://www.e>
8. Orwell, George (1945), *Notes on Nationalism*, London: Penguin Books
9. Breuilly, John (1993), *Nationalism and the State*, Manchester University Press

Date despre autor:

Simona FER, Associate professor PhD, Faculty of History, International Relations, Political Sciences and Communication Sciences, Department of Political Sciences and Communication Sciences, University of Oradea, Romania. Personal scientific research focus on: Journalistic/political languages, Academic writing, Basic, Social and Institutional Communication in English, English language (practical courses). simonag_1976@yahoo.com .

COOPERAREA TRANSFRONTALIERĂ PENTRU MINIMIZAREA STEREOTIPURILOR NEGATIVE PE TIMP DE RĂZBOI

Serhii HAKMAN³⁹

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.10>

Informații despre recenzent:

ROȘCA Ludmila, doctor habilitat în filosofie, cercetător științific principal, Universitatea de Stat din Moldova, ludmilarosca.com@gmail.com.

Rezumat: *În contextul transformărilor sociale și al turbulențelor geopolitice, condițiile pentru dezvoltarea durabilă a țărilor, regiunilor și comunităților sunt de o importanță deosebită. În realizarea unității societății, un loc aparte îl ocupă armonizarea relațiilor interetnice, care, printre alți factori, sunt împiedicate de stereotipurile negative etno-naționale și etno-regionale de percepție reciprocă.*

Pentru a le minimiza, este necesară o analiză profundă a principalelor premise, a caracteristicilor apariției și formele de manifestare a lor, și, de asemenea de elaborarea unor propuneri de interacțiune între autoritățile publice și instituțiile societății civile pentru minimizarea stereotipurile negative.

De interes deosebit, în contextul nostru, este starea și dinamica relațiilor interetnice pe teritoriul Euroregiunii "Prutul de Sus", care include unitățile administrativ-teritoriale ale Ucrainei, României și Republicii Moldova. Euroregiunea este de asemenea multiethnică, cu specificul propriu, origini istorice ale formării problemelor etno-naționale și, ca multe teritorii de frontieră, poate fi clasificată ca etnoregiune după caracteristicile sale. Definiția acestui concept a fost formulată de cercetătorul ucrainean modern Petro Nadolishnyi ca „un teritoriu relevant, care, prin ansamblul elementelor etnice interconectate, natura și intensitatea proceselor etnice, diferă de alte teritorii și poate fi un obiect separat (independent) al politicii etno-naționale statale”. Adică este un spațiu de manifestare concentrată a factorului etno-național.

Euroregiunea are propriile sale caracteristici în formarea stereotipurilor

³⁹ Director adjunct al Centrului Regional Cernăuți de Formare Continuă, doctor în istorie, conferențiar universitar, hakman.serhii@gmail.com.

lor etno-naționale și etno-regionale, precum și particularitățile interacțiunii dintre autoritățile publice și instituțiile societății civile în minimizarea stereotipurilor negative de percepție reciprocă. Înțelegerea acestor procese în timp de război este extrem de importantă.

Cuvinte cheie: Euroregiunea „Prutul de Sus”, etnoregiune, relații interetnice, etnopolitică, stereotip etnonațional și etnoregional.

CROSS-BORDER COOPERATION FOR MINIMIZING NEGATIVE STEREOTYPES DURING WARTIME

Abstract: *Amid social transformations and geopolitical turbulence, the conditions for the sustainable development of countries, regions, and communities hold particular importance. In fostering societal unity, a crucial role is played by the harmonization of interethnic relations, which are often hindered by negative ethno-national and ethno-regional stereotypes of mutual perception.*

To minimize these stereotypes, a comprehensive analysis is required of their underlying premises, their emergence and manifestation, as well as the development of proposals for interaction between public authorities and civil society institutions to counteract negative stereotypes.

Of particular interest in this context is the state and dynamics of interethnic relations in the territory of the «Upper Prut» Euroregion, which encompasses administrative units from Ukraine, Romania, and the Republic of Moldova. This Euroregion is also multiethnic, characterized by its own specificities, historical origins of ethno-national issues, and, like many border regions, can be classified as an ethnoregion based on its characteristics. The definition of this concept was formulated by the contemporary Ukrainian researcher Petro Nadolishnyi as «a relevant territory that, through the interconnected ethnic elements, the nature and intensity of ethnic processes, differs from other territories and can be considered an independent object of state ethno-national policy.» In other words, it is a space where the ethno-national factor is highly concentrated.

The Euroregion has distinct features in shaping ethno-national and ethno-regional stereotypes, as well as specific dynamics in the interaction between public authorities and civil society institutions in minimizing negative stereotypes of mutual perception. Understanding these processes during wartime is of paramount importance.

Keywords: “Upper Prut” Euroregion, ethnoregion, interethnic relations

ons, ethnopolitics, ethno-national and ethno-regional stereotypes.

Una dintre trăsăturile caracteristice ale societății postindustriale moderne este formarea unui spațiu unic de informare și comunicare, în care informația este o resursă practic inepuizabilă. Cultura informațională a societății noastre este extrem de eterogenă. Dezvoltarea sa evolutivă, dezvoltarea independentă a culturii analitice de către diferite grupuri de populație, este un proces îndelungat. Asigurarea libertății informaționale exacerbează problema adaptării umane la fluxul excesiv de informații și nevoia de a forma o persoană cu orientări clare referitor la valori.

Stereotipul, ca o imagine sau reprezentare schematică și stabilă a unui fenomen sau obiect social, joacă un rol semnificativ în viața socială. Fiind o parte integrantă a unei atitudini, un stereotip social exprimă o atitudine obișnuită față de un fenomen care s-a dezvoltat sub influența condițiilor sociale și a experienței anterioare. Având în vedere inextricabilitatea legăturii dintre stereotipurile sociale și informațiile care circulă în societate, în condiții de deficit de informații, absența stereotipurilor face imposibilă evaluarea adecvată a realității și a prognosticului acesteia. Stereotip social, la rândul lui, permite reducerea considerabilă a timpului de reacție la o realitate în schimbare și accelerarea procesului de cunoaștere. Totuși, apărând în fața unei lipse evidente de informații, stereotipul se dovedește adesea a fi eronat, joacă un rol conservator, formând concepții greșite. Stereotipurile preexistente îi obligă pe oameni să caute informații care îi susțin și să ignore informațiile care nu coincid cu ele. Astfel, un stereotip social poate servi drept factor care deformează procesul de interpretare și, în consecință, poate fi inefficient în rezolvarea problemelor de orientare ale unui individ sau ale unui grup de persoane. Mai mult, stereotipurile negative privind percepția reciprocă pot afecta nivelul de încredere dintre grupurile sociale și chiar pot fi factori care stârnesc ostilitate. În relațiile interetnice, acestea pot acționa ca un factor de deteriorare a relațiilor dintre grupurile etno-naționale, iar în zonele de frontieră, chiar ca un factor de deteriorare a relațiilor interstatale.

În condițiile în care contactele dintre oameni și contactele sociale, inclusiv de pe diferite părți ale frontierei, își pierd dependența de reglementarea autorităților de la diferite niveluri, se restabilesc legăturile între reprezentanții familiilor separate ca urmare a schimbărilor istorice ale frontierelor, între reprezentanții diferitelor grupuri etnice care trăiesc în state diferite și se stabilește cooperarea în domeniul științei și educației. În acest context, importanța depășirii sau minimizării stereotipurilor etno-naționale și et-

no-regionale negative devine din ce în ce mai relevantă. Depășirea acestor stereotipuri, care în multe cazuri se transformă în bârfe, devine o condiție prealabilă necesară pentru dezvoltarea unor relații de bună vecinătate în regiunile de frontieră.

În contextul transformărilor sociale și al turbulențelor geopolitice, condițiile pentru dezvoltarea durabilă a țărilor, regiunilor și comunităților teritoriale sunt de o importanță deosebită. În realizarea unității societății, un loc aparte îl ocupă armonizarea relațiilor interetnice, care, printre alți factori, sunt împiedicate de stereotipurile negative etno-naționale și etno-regionale de percepție reciprocă.

Atât cercetătorii ucraineni, cât și cei din străinătate și-au dedicat lucrările problemei studierii stereotipurilor. În contextul studiului nostru, pot fi urmărite mai multe direcții de cercetare: în direcția studierii stereotipurilor ca fenomen social (D. Myroshnychenko, E. Durkheim, T. Stefanenko), în direcția analizei proceselor etno-naționale, inclusiv legate de cauzele apariției stereotipurilor etno-naționale și etno-regionale sau de formele de manifestare a acestora (Yu. Bromley, V. Kozlov, V. Yevtikh, O. Kryvytska, P. Nadolishny), în direcția studierii particularităților regiunii de frontieră ucraineano-moldo-române ca loc unde s-au dezvoltat stereotipurile corespunzătoare (I. Burkut, V. Moșneaga, V. Fisanov, E. Patraș, I. Manolatiy).

Scopul articolului este de a defini stereotipul percepției reciproce ca factor mental important care influențează relațiile dintre persoanele aparținând diferitelor grupuri etnice, regiuni și țări, în cadrul studierii particularităților dezvoltării istorice a teritoriului Euroregiunii „Prutul de Sus” și a motivelor care au dat naștere stereotipurilor negative, și elaborarea, în această bază, a unor propuneri pentru minimizarea impactului acestora asupra relațiilor transfrontaliere din această regiune.

Pentru a minimiza stereotipurile negative este necesară o analiză profundă a principalelor premise, a caracteristicilor apariției și formele de manifestare a lor, și, de asemenea elaborarea unor propuneri de interacțiune între autoritățile publice și instituțiile societății civile în acest sens, precum și particularitățile dezvoltării teritoriului studiat. Pentru studiu de caz a fost aleasă Euroregiunea „Prutul de Sus”. Euroregiunea s-a format pe o zonă de graniță etnică, unde timp de multe secole au existat contacte etnice intense între populațiile autohtone slave și romanice. Interacțiunea constantă în diverse sfere ale vieții și-a pus amprenta asupra formării stereotipurilor etnice în regiunile de frontieră dintre Ucraina, Republica Moldova și România.

Euroregiunea actualmente este multietnică, cu propriile specificități, origini istorice ale formării problemelor etno-naționale și, la fel ca multe teritorii de frontieră, după caracteristicile sale poate fi clasificată drept etnoregiune.

Definiția de entoregiune a fost propusă de cercetătorul ucrainean Petro Nadolishnyi ca "un anumit teritoriu care, în conformitate cu toate elementele etnice legate între ele, cu caracteristicile intensității proceselor etnice, se deosebește de alte zone și poate fi considerat drept un obiect aparte al etnopoliticii de stat"⁴⁰. Conform opiniei cercetătorului "acesta este un spațiu de expresie concentrată a factorilor etnici. Totodată acest hiatus etnoregional (salt, decalaj într-un număr de particularități) este determinată de gradul de intensitate a proceselor interetnice și etnopolitice pe baza unor indicatori informali și calitativi, care includ nivelul de autoorganizare etnică și mobilizare etno-culturală și etno-politică, comportamentul demografic al comunităților etnice, gradul de toleranță interetnică etc⁴¹".

După cum afirmă cercetătorul din Republica Moldova Valeriu Moșneaga, Europa de astăzi poate fi caracterizată nu numai prin diversitatea ei etnică și culturală, dar de asemenea prin multe frontiere, care separă regiuni, grupuri etnice și alte identități comune. Euroregiunea "Prutul de Sus" este o astfel de zonă care, asemănător cu alte teritorii similare din Europa, are în componența sa grupuri etnice, care au dincolo de frontieră "patria istorică", în care aceeași etnie este în calitate de națiune titulară⁴². Aici, pe teritoriul euroregiunii, locuiesc compact minorități etnice, care nu sunt diasporă ci populație autohtonă. În unele zone acestea formează un masiv etnic unic pe ambele părți ale frontierei: pe de o parte a frontierei – ca o minoritate, pe de altă parte – ca națiune titulară. Deci, putem face presupunerea că etnoregiunile pot să iasă din cadrul teritoriului unui stat, cum ar fi în acest caz, atunci când este vorba de teritoriul Euroregiunii "Prutul de Sus", subiecții cărei în întră în componența diferitor state.

Totodată pe teritoriul Euroregiunii "Prutul de Sus" (în special, în partea

40 Надолішній П. Розбудова нової системи врядування в Україні: етнонаціональний аспект. (Теоретико-методологічний аналіз): Монографія. – К.; Одеса: Вид-во УАДУ; Астропрінт, 1999. – С. 149-150.

41 Ibidem.

42 Мошняга В. Молдово-румыно-украинские евроврегионы: реальность и ожидания // Региони Східної Європи: інтеграційні очікування та конфронтаційні небезпеки. Матеріали Міжнародної наукової конференції, Чернівці, 18-19 вересня 2000. – Чернівці: БУКРЕК, 2000. – С. 160.

de nord a Bucovinei, în partea de nord și de sud a Basarabiei, precum și, într-o mare măsură, în raioanele din Republica Moldova) continuă procesul complex și destul de dureros al autoidentificării etnice și culturale și, totodată, al divizării etnice a populației românofone. Menționăm, de exemplu, faptul că în Ucraina populația românofonă este destul de numeroasă și dacă calculăm împreună persoanele, care la recensământul populației s-au identificat ca români și pe cei care s-au identificat drept moldoveni, vom avea o cifră de aproape 410 mii, care întrece numeric considerabil numărul belarușilor, care ocupă locul al treilea după ucraineni și ruși⁴³. Vorbind despre acest proces de autoidentificare, menționăm faptul că având aceeași limbă literară, aceiași clasici literari, tradiții comune, datorită modificărilor geopolitice complexe din secolele XVIII, XIX și XX, eceste grupuri s-au dezvoltat în diferite spații geopolitice, care au influențat în mod semnificativ asupra identificării lor ulterioare.

Drept dovadă a continuării acestui proces pot servi schimbările dinamice în raportul dintre numărul de români și moldoveni. Astfel, comparând datele recensământului din 2001 cu cele a recensământului din 1989 se poate observa că în Ucraina numărul de persoane care se consideră români a crescut, reprezentând în comparație cu 1989 112%, iar cei care se consideră moldoveni – a scăzut, reprezentând respectiv 79,7%. Deosebit de remarcantă această dinamică se observă în regiunea Cernăuți, unde în comparație cu 1989, românii constituie 114,2%, iar moldoveni – respectiv 79,5%⁴⁴. Cercetătorii din România și reprezentanții elitei etnice românești din Ucraina consideră că structurile guvernamentale ucrainene ar trebui să găsească o formă adecvată de recunoaștere oficială a identității etnice, lingvistice, culturale și religioase a românilor și moldovenilor, invocând și faptul că în perioada 1991 – 2001 au fost semnate o serie de documente în care a fost recunoscută identitatea acestor două grupuri de către oficialitățile României și a Republicii Moldova. De exemplu, în Acordul interguvernamental privind cooperarea în domeniul educației, științei și culturii din 20 martie 1993 putem găsi o referință la identitatea românească/

43 Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року. (За даними Держкомстату України).

44 Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року. (За даними Держкомстату України.); Popescu I., Ungureanu C. Românii din Ucraina: între trecut și viitor. Vol. 1. Românii din Regiunea Cernăuți (Studiu etnodemografic și sociolingvistic). – Oradea: Primus, 2009. – P. 272.

moldovenească (art. 2, 14)⁴⁵. În opinia lor, recunoașterea oficială teoretică și practică a identității etnice a moldovenilor și a românilor ar fi, de asemenea, în concordanță cu prevederile paragrafului ”b” al articolului 1 al Recomandării 1201 (1993) a Consiliului Europei⁴⁶, care în acordul de bază ucraineano-român părțile s-au angajat de a le realiza. Autor parțial este de acord cu acest concept, cu condiția că va fi recunoscută identitatea acestor grupuri, dar nu lipsa dreptului la existență a unuia dintre ele, nu se vor face încercări de contrapunere unui grup altuia și nu se vor face eforturi pentru urgentarea acestor procese.

Merită să ne amintim de opinia cercetătoarei ucrainene Olga Kryvytska, pentru care diferențierea și identitatea națională și etnică este o realitate socială, dar una care nu rămâne constantă, deoarece sentimentele naționale care unesc oamenii în anumite grupuri sunt ambivalente. În contextul identificării etnice post-sovietice intensitatea acestor sentimente pe de o parte, în mare măsură depind de politică, gradul de deschidere în raport cu alte popoare, iar din altă parte – de gradul de concentrare a atenției asupra propriilor probleme și a căutării unui inamic extern, care ar fi responsabil pentru toate problemele unei anumite comunități sociale⁴⁷.

Cu toate acestea, un punct important în diferențierea conceptelor de ”etnie” și ”națiune”, conform academicianului ucrainean Volodymyr Yevtuh, este faptul că etnia poate exista atât compact (în cadrul aceluiași teritoriu), cât și dispers, împrăștiat în diferite zone, menționând într-o perioadă destul de lungă de timp principalele sale caracteristici calitative. În ceea ce privește conceptul de ”națiune”, în contextul ei etnic, de obicei ea este interpretată ca o comunitate umană, care se bazează pe caracteristici culturale, psihologice etc. și pentru care este obligatorie o conștiință comună, în centrul cărei se găsește originea comună. În această comunitate una dintre caracteristicile principale ale ei este existența în același teritoriu, adică teri-

45 Патраш Е. Вопрос защиты прав национальных меньшинств во взаимоотношениях Украины, Румынии и Республики Молдова // Україна-Румунія-Молдова: історичні, політичні та культурні аспекти взаємин: матеріали міжнародної наукової конференції. – Чернівці: Букрек, 2002. – С. 322.

46 Recomandarea 1201 (1993) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei privind un protocol adițional la Convenția europeană a drepturilor omului, privind drepturile minorităților naționale // Patraș E. Minoritățile naționale din Ucraina și Republica Moldova: statutul juridic. – Cernăuți: Ed. Alexandru cel Bun, 1999. – P. 256-260.

47 Кривицька О. Конфліктність пострадянської етнічної ідентифікації / Олена Кривицька // Політичний менеджмент. – 2003. – № 3. – С. 43.

toriuл comun poartă rolul celui mai principal atribut existent⁴⁸. Deci, pentru constituirea unei națiuni nu este suficient sentimentul de comunitate etnică. Conform teoriei lui Friedrich Hekmann, "națiunea este un grup etnic care are o conștiință politică comună, iar pe plan politic este organizat în formă de stat național"⁴⁹. Volodymyr Yevtuh chiar sugerează că noțiunea de "etnie" este mult mai largă decât noțiunea de "națiune" nu numai în conformitate cu paradigma semantică. Aceasta nu include în mod automat conceptul de "națiune", chiar după oportunitățile de acoperire a tuturor comunităților umane, deoarece nu toate grupurile etnice, care constituie temelia națiunii, devin aceasta [națiune. – n.a.]⁵⁰. În contextul autoidentificării românilor și moldovenilor se poate presupune, de asemenea, că în anumite condiții ei ar putea forma două națiuni politice pe baza unei etnii comune.

Este bine cunoscut faptul, că o națiune există atunci, și atâta timp până când se păstrează autoidentitatea națională a membrilor ei. Conștiința unei națiuni politice, de obicei, funcționează la două niveluri – la nivel general național și la nivelul grupului etnic. Dacă pentru reprezentanții națiunii titulare (în Ucraina, de exemplu – etnicii ucraineni), nu este nici o problema de a combina aceste două niveluri, pentru anumite grupuri etnice astfel de probleme există. Cu aceasta se face imposibilă prioritatea identității general-naționale asupra identității de grup, condiție obligatorie pentru o națiune politică⁵¹. Cu aceste probleme se confruntă practic toate noile state care au apărut în spațiul postsovietic.

Există, și în ultimul timp necesită o mai mare atenție din partea etnopoliticii ucrainene, problema studierii atitudinii și a orientării politice a etnicilor ruși din Ucraina. Acest grup etnic nu este omogen în proiecția proprie referitor la soarta noilor state independente, a relațiilor lor cu lumea exterioară și a statutului personal în noul sistem etno-social și politic al țării. Acest grup etnic a fost nevoit să treacă printr-o schimbare destul de dramatică a statutului lor de la unul privilegiat până la rolul deși celei mai

48 Євтух В. До проблеми визначення поняття "етнічна меншина" // Етнічні меншини Східної та Центральної Європи: компаративний аналіз становища та перспектив розвитку. – Київ: ІНТЕЛІ, 1994. – С. 14-29.

49 Heckmann F. Etnische Minderheiten, Volk und Nation. Sociologie inter-etnischer Beziehungen. – Stuttgart, 1992. – S. 57.

50 Євтух В. До проблеми визначення поняття "етнічна меншина". – С. 17-18.

51 Майборода О. Проблема формування нової ідентичності української нації // Стратегія національної консолідації в Україні: Круглий стіл експертів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rdu-old.narod.ru/fbook_1/strat_2.htm

numeroase, dar, totuș, a unei minorități etnice.

De exemplu, o astfel de transformare de rol la mulți ruși din Ucraina a provocat un anumit stres psiho-emoțional, cerându-le să-și aleagă poziția proprie referitor la statalitatea ucraineană și față de eforturile necesare pentru a găsi un loc adecvat în ea. Cercetătorul ucrainean A. Kruhlahov observă două tendințe de dezvoltare ale acestui grup etnic. Prima demonstrează o disponibilitate a unei părți ale lui de ași schimba identității din cea rusă în ucraineană. A doua tendință indică lipsa premizelor interne pentru autoizolarea rușilor, și devine o anumită dovadă a unei politici adecvate a statului ucrainean referitor la minorități, în general și, în special, referitor la ruși. Aceste două tendințe demonstrează că, deși până acum n-a fost elaborată concepția etnopoliticii ucrainene, reprezentanții minorităților etnice din țară nu sunt supuși unei discriminări etnice și nu sunt obiecte ale unor încălcări ale drepturilor individuale și colective. Și, că ei nu văd în statul ucrainean un adversar al său⁵².

La aceasta s-a adăugat și problema persoanelor strămutate în interiorul țării ca consecință a anexării Crimeei de către statul rus, a conflictului armat din estul Ucrainei și, în sfârșit a invaziei armatei ruse în Ucraina pe scară largă. Salvându-se de persecuții și ostilități câteva milioane de cetățeni s-au mutat în alte regiuni ale Ucrainei, inclusiv în regiunea Cernăuți, precum și în alte state.

Această situație a descoperit o serie de probleme nu numai social-juridice, ci și psihologice, legate de adaptarea persoanelor strămutate la noul loc de trai, noi obiceiuri și tradiții locale, și, uneori, un nou mediu lingvistic. Cu toate acestea, a apărut necesitatea de a crea un mediu favorabil pentru primirea unor "străini" de către rezidenții localnici, de a oferi un sprijin social și economic din partea autorităților locale, precum și depășirea stereotipurilor negative interetnice și interregionale de percepție reciprocă.

Estrem de interesantă, în contextul cercetării noastre, este Bucovina, nordul cărei actualmente face parte din Statul Ucrainean, iar sudul – din Statul Român. Bucovina istorică a fost și este o zonă de frontieră cu o populație multi-etnică, o zonă a contacte interetnice intense. Timp de secole, pe aceste meleaguri au trăit reprezentanți ai populației est-romanice

52 Круглашов А. Этнополитика в Украине: основные вызовы и тенденции реагирования // Политика de stat față de minoritățile naționale și securitatea în bazinul Mării Negre. Conferință științifică Internațională (Chișinău – Comrat, 12-13 mai 2014). – Chișinău: CEP USM, 2014. – P. 88.

și est-slave, creând un fel de model pentru coexistența diferitelor grupuri etnice. Bucovina este una dintre acele zone din Europa, care a format propria sa tradiție a relațiilor oamenilor aparținând diferitor etnii și diferitor culturi, care a primit denumirea de "fenomenul de toleranță bucovineană". Nivelului multi-etnic și multicultural al Bucovinei a fost influențat în mare măsură de către destinul ei dramatic. Teritoriul Bucovinei, în întregime, sau în unele segmente ale sale, pe parcursul istoriei a fost parte componentă a mai multor state. Și totuși, cel mai dramatic destin acest meleag l-a avut în secolul XX. Atunci numai partea ei de nord de câteva ori și-a schimbat apartenența statală. Nu întâmplător cercetătorul ucrainean Volodymyr Fisanov a numit acest teritoriu drept "punct geopolitic rătăcitor"⁵³. Și, bineînțeles, această experiență necesită să fie desimnată, ca această analiză a formării "modelului" interetnic bucovinean să poată fi utilă altor zone de frontieră asemănătoare. Orice demers științific solid privind analiza modelului interetnic și intercultural a zonelor de frontieră nu poate face abstracție de particularitățile și "lecțiile învățate" ale altor modele, similare si/sau proxime geografic, de conviețuire.

Timp de secole acest meleag a fost multi-etnic, iar relațiile dintre diferite grupuri etnice s-au bazat pe un respect reciproc și s-au caracterizat ca relații de stabilitate. Spre excepție de scurtele perioade din istorie, legate de războaie, inclusiv de cele două războaie mondiale și de perioada totalitarismului, relațiile dintre comunitățile etnice din această zonă sunt considerate de către cercetători ca exemplu⁵⁴.

Cercetătorul ucrainean Ihor Burkut confirmă faptul, că între relațiile interetnice din regiune pentru o perioadă destul de lungă a istoriei au dominat factorii pozitivi. Strămoși ai românilor și slavilor din zonă erau ortodocși, de aceea între ei nu existau conflicte de gen interconfesional, care adesea provoacă, la rândul lor, conflicte etnonaționale⁵⁵. Toleranța bucovineană se

53 Фисанов В. Проблема безопасности в условиях подвижных геополитических точек: случай с Буковиной // Пограничные районы на постсоветском пространстве: нетрадиционные аспекты безопасности. Материалы семинара (Черновцы, октябрь 1996 г.). – К.: Феникс, 1997. – С. 88.

54 Буркут І. Г., Ярмиш М. В. Динаміка міжетнічних відносин в Чернівецькій області на сучасному етапі (за матеріалами соціологічних опитувань та періодичної преси 2002-2003 років) // Буковинський журнал. – 2004. – № 1. – С. 87-95.

55 Буркут І. Регіональні традиції міжетнічного спілкування і перспективи подолання негативних етностереотипів // Етнічні взаємини на території Євроregionу "Верхній Прут": матеріали Міжнародної наукової конференції / Буковинський

базу, де asemenea, și pe lipsa de concurență dintre cele mai mari grupuri etnice, deoarece în perioada medievală etnia juca un rol mai puțin important, în comparație, de exemplu, cu principiile unei religii comune, iar cele mai mari grupuri etnice (grupul român și cel slav) aparțineau aceleiași religii, deaceia nivelul potențialilor conflicte era scăzut semnificativ.

Foarte apropiat și similar a fost modul de producție. Un impact asupra modului pașnic de interacțiune a fost determinat de interdependența economică. Chiar și competitivitatea în Bucovina a devenit un teren de înțelegere. Populația Bucovinei a fost într-un contact permanent la diferite niveluri, deoarece, după cum se știe, relații mai complexe o au persoanele și grupurile de oameni care contactează mai rar. Totodată acest meleag se caracteriza și prin bilingvism sau chiar polilingvism. Deși miturile susțin teza, că orice țăran din Bucovina vorbea mai multe limbi, trebuie să recunoaștem că, desigur – la un nivel destul de slab (sau dețineau de un anumit vocabular necesar pentru a aborda problemele urgente din viață).

Cercetătoarea ucraineană Olga Kryvytska recunoscând factorii de toleranță și identitate națională prin specificul regional, menționează faptul că ucrainenii locuiau pe pământurile care intrau în componența altor state, fapt care a format o toleranță ca una dintre principalele lor caracteristici, devenind totodată, în condițiile lipsei statalității proprii, un element de autoapărare⁵⁶. După opinia altui cercetător ucrainean, Ivan Manolati, o constatare semnificativă a cercetătoarei este afirmarea că toleranța interetnică s-a născut deasemenea sub influența faptului, că pentru ucraineni pământul a fost cea mai importantă valoare, completând de asemenea că și lupta comunităților etnice din vestul Ucrainei pentru resursele limitate (terenuri) tot era percepută de ei ca cea mai importantă⁵⁷. Suntem de acord cu autorul, completând, în același timp, ca și românii în timpul formării ”toleranței Bucovinene”, de asemenea au locuit în mare măsură în afara statului lor etnic. Toleranța tradițională a regiunii a solicitat elaborarea unui astfel de model de coexistență, care permitea soluționarea problemelor inevitabile

політологічний центр та Карінтійський інститут національних меншин. Під ред. А.Круглашова, К.Андервальда, Г.Валентина. – Чернівці: Букрек, 2004. – С. 333.

56 Кривицька О. Чинники національної толерантності та ідентичності: регіональна специфікація / Олена Кривицька // Наукові записки / Збірник. – Вип. 33. – К. ІІТЕНД, 2007. – С. 74.

57 Манолатій І. С. Разом, але майже окремо. Взаємодія етнополітичних акторів на західноукраїнських землях у 1867-1914 рр. Монографія [Текст] / Іван Манолатій. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2010. – С. 56.

prin metode acceptabile pentru toate părțile dialogului.

La un moment dat Bucovina era considerată ca model de comunicare interetnică atât în Imperiul Austro-Ungar, cât și în Regatul România, și în Uniunea Sovietică, din care făcea parte acest meleag (sau în întregime sau parțial) la diferite atape ale istoriei sale. Așa este considerată ea și acum, fiind o parte componentă a Ucrainei (partea ei de nord) și a României (partea ei de sud). Nu întâmplător Institute (centre) pentru studierea fenomenului Bucovinei sunt organizate și în Ucraina, și în România, și în Germania și în Austria. Fenomenul ”bucovinismului” a fost cercetat de experți din diferite țări, care au ajuns la concluzia, că acest fenomen a fost cauzat de condițiile locale, pur bucovinene. O astfel de toleranță și înțelegere, completată cu conștiința polietnică puteau să existe doar într-un sistem social-politic stabil. Prin urmare, această toleranță a fost formată într-o perioadă în care stabilitatea regiunii era asigurată de monarhia habsburgică, în care Bucovina, după încorporare, aproape un secol și jumătate a trăit în stare de pace⁵⁸. Încălcarea echilibrului din cauza războaielor mondiale ducea în mod inevitabil, la dispariția pentru o anumită perioadă a „bucovinismului” tradițional⁵⁹.

Se înțelege că etnopolitica din perioada habsburgică nu trebuie idealizată, însă adevărul e că, până la primul război mondial, în Bucovina s-a reușit să fie evitate ciocnirile sângeroase și creșterea încordării în relațiile interetnice. Un rol însemnat l-au jucat tradițiile de respect și ajutor reciproc, care au existat între țăranii bucovineni de etnie ucraineană și română. Asemenea tradiții s-au încetățenit și în Basarabia, unde au conviețuit reprezentanți ai diferitelor etnii, prevalând moldovenii și ucrainenii. Aceste tradiții n-au fost încălcate nici de politica imperială a țarismului, care a încercat să rusifice populația Basarabiei, iar la începutul sec. XX a dezlănțuit niște dispoziții șoviniste, provocând ura interetnică. Ca și în Bucovina, până la primul război mondial între ucrainenii și moldoveni de aici au existat raporturi de bună vecinătate, iar în stereotipurile etnice elementele pozitive au prevalat față de cele negative. Căutarea rădăcinilor istorice ale acestor tradiții poate fi un proces îndelungat și poate ajunge până în perioada statelor medievale. Atunci au apărut nu numai etnostereotipurile pozitive, ci și cele negative,

58 Буркут І. Г., Ярмистий М.В. Динаміка міжетнічних відносин в Чернівецькій області на сучасному етапі (за матеріалами соціологічних опитувань та періодичної преси 2002-2003 років) // Буковинський журнал. – 2004. – № 1. – С. 87-88.

59 Буркут І. Г., Ярмистий М.В. *Op. cit.* – С. 87-88.

deși majoritatea covârșitoare a celor negative au început să se manifeste mult mai târziu. În cartea „Bucovina. Etnografie generală”, editată în 1899 de jandarmii austrieci, au fost consemnate stereotipurile vechi. Astfel, despre români se spunea că sunt rezervați și răzbunători, iar despre ucraineni – că sunt la fel de răzbunători, dar și fataliști⁶⁰.

Etnostereotipurile negative în regiune sunt răspândite cel mai puțin în zonele în care contactele interetnice sunt mai intensive, unde există relații permanente de bună vecinătate. În schimb, respingerea categorică a elementului alogen are loc cel mai des acolo unde închipuirea despre el nu-i întărită de experiența personală a comunicării de fiecare zi cu reprezentanții altor etnii. Dacă populația polietnică din Bucovina și Basarabia a elaborat împreună, pe parcursul secolelor, modele de conviețuire în care a existat necesitatea luării în considerare a diverselor interese, atunci în ținuturile etnice omogene a dominat alt model. Acolo a lipsit necesitatea studierii limbii vecinului și respectării particularităților lui naționale. Acest model poate fi considerat drept „confortabil”. Aproape omogene din punct de vedere etnic pot fi numite câteva state balcanice, care și-au dobândit independența totală în sec. XIX și din care a făcut parte și România. În 1918, când în componența ei au intrat pământuri cu populație polietnică, autoritățile oficiale au încercat să introducă aici modelul obișnuit al relațiilor interetnice, care s-au format în cadrul unui stat monoetnic. Această încercare, însă, a provocat o rezistență din partea etniilor care s-au pomenit, contrar voinței lor, în componența României⁶¹.

Ucrainenii din Bucovina la Vecea lor din 3 noiembrie 1918 s-au pronunțat pentru intrarea părții de nord a ținutului, cu populație majoritară ucraineană, în componența Ucrainei. Însă realitatea geopolitică a fost complet alta și toată Bucovina a fost alipită la România (vezi mai detaliat⁶²).

60 Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde = Буковина. Загальне краєзнавство / Переклад з нім. Ф.С.Андрійця, А.Т. Квасецького – Видання друге, стереотипне – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – С. 50-51, 101-102.

61 Буркут І. Буковина в планах Великої Румунії // Буковина 1918-1940 pp.: зовнішні впливи та внутрішній розвиток (матеріали та документи) / Упор. та ред.. С.Д. Осачука; Резюме нім. та англ. мов. – Чернівці: Зелена Буковина, 2005. – С. 33-34 (30-57)

62 Hakman S. Influența factorilor geopolitici și etnici on soarta Bucovinei on timpul conflațiilor mondiale și a reglementărilor postbelice // În amintirea unui istoric român Nicolae Ciachir / Nicoleta Ciachir, Sorin Marcel Colesniuc. – București: Editura Etnologică, 2016. – P. 905-929.

Populația ucraineană a ținutului s-a simțit insultată din punct de vedere etnonațional, ceea ce s-a manifestat neîntârziat asupra formării stereotipurilor negative față de români. Însă protestul s-a manifestat și sub formă pașnică. Împotrivirea față de românizarea forțată în ținutul Bucovinei a căpătat și forme de adresare către comunitatea mondială și a generat creșterea încordării în relațiile interetnice. Iar din anii '30 în Bucovina a început să sporească influența Organizației Naționalistilor Ucraineni, ceea ce a trezit îngrijorarea autorităților române. În mediul populației românești din regiune au început să se răspândească repede stereotipurile negative față de ucraineni, și dimpotrivă. Dacă în mijlocul ucrainenilor a existat stereotipul românului-șovinist, care încearcă în fel și chip să asimileze populația de altă origine etnică, atunci în mediul românesc era cultivat stereotipul ucraineanului-separatist, trădător al intereselor României Mari⁶³.

Aceste stereotipuri politice se suprapuneau peste clișeele deja existente la nivelul oamenilor de rând, intensificând simțitor efectul acestora. Sentimentele de expresie emoțională, generate de încălcarea drepturilor naționale ale populației ucrainene din Bucovina și Basarabia, erau canalizate nu numai împotriva autorităților oficiale, vinovate de promovarea unei asemenea politici, ci și, de multe ori, împotriva majorității reprezentanților populației românești din ținut, în care ucrainenii din partea locului vedeau niște promotori ai politicii șoviniste. Iar între români se intensifica atitudinea față de ucraineni ca față de „bolșevici”, care au devenit uneltele ale politicii totalitariste a Moscovei. Ultimul stereotip a fost inoculat cu o putere deosebită în conștiința populației românești a Bucovinei după anul 1940, când ținutul a fost alipit la U.R.S.S.⁶⁴

„Sovietizarea” părții de nord a Bucovinei și Basarabiei a fost însoțită de represalii draconice asupra persoanelor de diferite etnii, ceea ce a provocat nemulțumiri în rândul maselor. Mulți dintre ei au avut de suferit mai târziu în condițiile regimului stalinist de organele securității statului. Represiunile politice și deportările forțate din aceste meleaguri au distrus soarta la mii de locuitori⁶⁵, iar lângă satul Fântâna Albă au fost masacrați de la o mie

63 Буркут І. Регіональні традиції міжетнічного спілкування... – С. 335-336.

64 Гакман С. Бессарабія та Буковина між миром і війною (Питання Буковини та Бессарабії в міжнародних відносинах, 1917 – 1940 рр.): Монографія . – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – С. 159-199.

65 Вечерний Кишинев. – 1989. – 8 июля; Радянська Буковина. – 1990. – 12 червня; Час. – 1991. – 21 червня.

până la 3 mii de persoane pașnice⁶⁶.

Întrucât teritoriul regiunii Cernăuți a fost inclus în componența R.S.S. Ucrainene, o parte a populației românești din ținut asocia crimele regimului totalitar cu „ucrainizarea” teritoriilor alipite de curând la U.R.S.S. Pierderea privilegiilor naționale a provocat de data aceasta o insultă etno-națională la adresa populației românești a ținutului. Iar ucraineni au trecut încă o dată prin această stare, atunci când au simțit că ei înșiși au devenit obiect al politicii de rusificare⁶⁷.

În U.R.S.S. la nivel oficial era promovată „prietenia dintre popoare”, iar stereotipurile etnice negative erau dezaprobatе. Totodată, în țară aveau loc represii pe criterii etnice, inclusiv etnocidul, așa cum s-a procedat, de exemplu, cu tătarii din Crimeea sau cu populația cecenă. Victime ale strămutărilor forțate, deși din alte motive, au devenit o parte considerabilă a polonezilor sovietici și aproape toți nemții sovietici. În 1940, din nordul Bucovinei și Basarabia au fost repatriați în Germania zeci de mii de nemți etnici. Strămutarea lor a fost prevăzută în Tratatul sovieto-german⁶⁸ și s-a făcut în același mod, ca și repatrierea nemților etnici din Galiția și Volyn – pământuri alipite la U.R.S.S. în 1939.

Afară de aceasta, repatrierea nemților din Bucovina a cunoscut o anumită asigurare propagandistică. Pe parcursul unei perioade de timp îndelungate propaganda sovietică susținea că, în felul acesta era lichidată, „agentura hitleristă”, deși o parte considerabilă a nemților bucovineni se afla în afara politicii sau împărtășea concepții politice democratice. Cultivarea dispozițiilor antigermane se baza pe prejudecii etnice negative, mai ales alimentate de evenimentele celui de-al doilea război mondial. Identificarea tuturor nemților cu regimul totalitar, care a existat în Germania în perioada anilor 1933-1945, se bucura de o anumită răspândire în mijlocul celei mai înapoiate părți a societății sovietice. Deși, oficial, asemenea dispoziții erau dezaprobatе, autoritățile foloseau acest stereotip în interese proprii, cu precădere la finele anilor ’40 și începutul anilor ’50, când, sub pretextul „luptei împotriva cosmopolitismului”, în Uniunea Sovietică societății i se

66 Молодий буковинець. – 1991. – № 13. – С. 3.

67 Буркут І. Регіональні традиції міжетнічного спілкування... – С. 336.

68 Осачук С.Д., Заполовський В.М., Холдницький В.Ф. «Додому в Райх!» Переселення німців з Північної Буковини 1940 року (Матеріали, свідчення, документи) / Осачук С.Д., Заполовський В.М., Холдницький В.Ф. – Чернівці: Золоті литаври, 2004. – 132 с.

implanta suspiciunea și chiar ura față de tot ce-i străin, mai ales occidental.

Tot în modul acesta, pe parcursul unei perioade de timp îndelungate, erau inoculate consecvent și dispozițiile antipoloneze, prin cele mai diferite mijloace (învățământ, mass-media, filme, literatură), fiind scoase în evidență laturile negative din istroia raporturilor ucraineano-poloneze. O strămutare masivă a polonezilor bucovineni în patria lor istorică s-a produs în anul 1946. Polonezii care, totuși, au rămas în regiunea Cernăuți au fost lipsiți de posibilitatea de a studia în limba maternă și a-și satisface necesitățile culturale proprii. Asemenea situație a existat nu numai în regiunea Cernăuți, ci și în întreaga U.R.S.S. Specificul Bucovinei a constatat în aceea că, de exemplu, spre deosebire de Galiția și Volyn, aici n-a existat o puternică atitudine preconcepută antipoloneză, o contrapunere formată pe parcursul secolelor. În ținutul nostru polonezii au reprezentat întotdeauna o minoritate etnică și n-au luptat pentru dominație. De aici și particularitatea stereotipurilor în relațiile etnice, care se deosebește simțitor de cele care s-au format în Galiția vecină. La ucrainenii bucovineni polonezul se asocia nu atât cu chipul unui pan – mare proprietar de pământ sau funcționar, cât cu cel al unui meseriaș, care fabrica produse necesare în gospodărie, și încă de calitate bună⁶⁹.

Trebuie subliniat și faptul că în conștiința majorității covârșitoare a ucrainenilor și românilor bucovineni a lipsit atitudinea negativă față de nemții și polonezii bucovineni. Dimpotrivă, a predominat atitudinea pozitivă, o anumită simpatie care contrasta cu politica discriminatorie a autorităților față de aceste minorități naționale. Dar în perioada sovietică obiect al restricțiilor pe motive etnice au fost nu numai polonezii și nemții⁷⁰.

Aici ar fi cazul să subliniem că în perioada postbelică la o discriminare deosebită în Uniunea Sovietică a fost supusă populația evreiască. Această discriminare s-a făcut simțită, în particular, în regiunea Cernăuți. Sub pretextul luptei împotriva sionismului, autoritățile sovietice îngreădeau pe toate căile cele mai elementare drepturi ale evreilor în multe domenii ale vieții, ceea ce s-a soldat, în ultimă instanță, cu o emigrare masivă a populației evreiești din U.R.S.S. Deși, oficial, antisemitismul primitiv era condamnat la nivelul populației țării, în realitate statul promova o pronunțată politică atisemită. Stereotipul negativ, cu elemente de prejudecăți antisemite perimate, era propagat printr-o serie de medii de informare publică și literatura

69 Буркут І. Регіональні традиції міжетнічного спілкування... – С. 336.

70 Ibidem. – С. 336.

politică de orientare antisionistă. Pericolul cultivării unor astfel de prejudecăți etnice era deosebit de mare, deoarece în conștiința unor reprezentanți ai generației în vârstă aceste stereotipuri se suprapuneau peste clișeele propagandei naziste din perioada celui de-al doilea război mondial. Vom sublinia că antisemitismul de stat a devenit cauza principală a emigrării masive a populației evreiești din U.R.S.S., după care s-a modificat simțitor situația etno-demografică în regiunea Cernăuți în ansamblu și, mai ales, în orașul Cernăuți.

Cultivarea cu bună știință a unei atitudini etnice preconcepute era folosită de conducerea sovietică pentru atingerea scopurilor principale ale etnopoliticii sale. Iar scopul ei final era contopirea tuturor națiunilor și naționalităților U.R.S.S. într-un popor sovietic unic, cu o singură limbă de comunicare – limba rusă. În țară exista un astfel de fenomen nefiresc, ca endofobia etnică, adică dorința unui mare număr de persoane de a renunța conștient la limba și cultura maternă și a se identifica, astfel, cu comunitatea etnică rusă. Răspândirea etnostereotipurilor negative față de o serie de etnii neruse a contribuit, într-o anumită măsură, la lărgirea acestui fenomen. Dar în acea perioadă în societate au existat și dispoziții etnice antiruse, deși ascunse cu grijă: în caz de demascare, exponenții lor erau pedepsiți pentru „naționalism burghez”⁷¹.

În mediul reprezentanților etniilor deprimare se forma chipul cotropitorului rus, executor al voinței Moscovei. Șovinismul de stat, a cărui ideologie o propagau exponenții politicii naționale sovietice, genera o reacție inversă din partea etniilor neruse. Unul dintre indiciile ei a devenit extinderea etnostereotipurilor antiruse. În Bucovina aceste stereotipuri etnice negative au avut un anumit specific. Primele așezări ruse au apărut aici în sec. XVIII, ele fiind întemeiate de ortodocși de rit vechi, pe care localnicii îi numeau lipoveni. Acest grup etnoconfesional avea un caracter închis și trăia destul de izolat de populația locală românească și ucraineană. Modul de trai al ortodocșilor de rit vechi, deosebit de cel obișnuit în Bucovina, trezea mirare și o anumită neînțelegere din partea ucrainenilor și românilor. Dar, în ansamblu, atitudinea față de ei era binevoitoare: populația locală manifesta respect pentru hărnicia și spiritul lor întreprinzător, de aceea nu poate fi vorba despre oarecare rădăcini istorice adânci ale atitudinii etnice preconcepute față de ruși în Bucovina. Prejudecățile etnice antiruse au apărut mai târziu, după dispariția dispozițiilor moscovofile atât de răspân-

71 Ibidem. – C. 338.

dite în prima jumătate a sec. XIX și începutul sec. XX. Chipul idealizat al rusului fusese răspândit în trecut în mijlocul acelei părți a ucrainenilor bucovineni, care erau nemulțumiți de anumite realități ale vieții în cadrul Austro-Ungariei preponderent catolice și vedeau o alternativă în Rusia ortodoxă, cunoscută unilateral, în temei pe baza exemplelor demne de urmat din literatura rusă, foarte populară pe atunci. Operele celor mai de seamă scriitori ruși erau răspândite pe larg, în original sau în traducere, printre reprezentanții culții ai comunității ucrainene din Bucovina. Iar în mediul țărânimii dispozițiile moscovofile erau inoculate de preoții ortodocși, care se orientau spre Rusia. La începutul sec. XX autoritățile austriece, îngrijorate de aceste dispoziții, au început să desfășoare o luptă consecventă pentru combaterea lor. Dar crahul moscovofilismului vechi s-a produs nu atât datorită măsurilor întreprinse de autoritățile austriece, cât din cauza războiului din 1914-1918. Activiștii mișcării moscovofile au fost supuși represiunilor de către autoritățile austriece și n-au mai reușit să orienteze opinia publică în direcția necesară lor. În același timp, bucovinenilor li s-a oferit posibilitatea să cunoască nu din auzite militarismul și birocrăția țaristă, ceea ce a spulberat definitiv chipul idealizat, creat de propaganda promoscovită în anii anteriori.

Asupra formării unui etnostereotip negativ antirus a influențat mai ales comportamentul militarilor ruși în timpul primului război mondial, când Bucovina a fost ocupată de trupele țariste. Amintirile despre represiunile și fărâdelegile lor s-au înrădăcinat adânc în memoria bucovinenilor de diferite etnii. Iar evenimentele din 1940 și din anii următori au consolidat această imagine negativă. Totodată, aceste prejudecăți etnice nu trebuie exagerate – contactele personale de prietenie ale multor bucovineni cu rușii au shimbat nu o dată acest etnostereotip negativ. Procese asemănătoare au avut loc și în Moldova. Doar până în 1991 R.S.S.U. și R.S.S.M. au făcut parte din același stat, iar regiunea Cernăuți a avut relații cu raioanele învecinate ale R.S.S.M. în cele mai diverse domenii ale vieții, începând cu cele de rudenie. Formarea stereotipurilor etnice la moldoveni și ucraineni a evoluat în aceeași direcție și în ceea ce privește atitudinea lor față de alte etnii. Iar în raporturile ucraineano-moldovenești din perioada sovietică s-a răspândit într-o măsură anumită și alt stereotip.

În mijlocul populației ucrainene s-a format chipul moldoveanului prost adaptat la realitățile vieții contemporane din marile orașe. Un „erou” tipic al numeroaselor bancuri povestite, de regulă, în limba rusă, era anume un

personaj ieșit de curând dintr-un sat moldovenesc. Baza obiectivă a acestui stereotip au devenit conflictele dintre modul de viață patriarhal și procesele urbanizării, inevitabile în perioada modernizării accelerate. Aceste conflicte au fost caracteristice în egală măsură atât pentru societatea moldovenească, cât și pentru cea ucraineană, însă din cauza etnostereotipului o parte a ucrainenilor, care suferea de pe urma proceselor urbanizării, încerca să extrapoleze complexe proprii asupra reprezentanților etniei vecine. Încercări similare au existat și din partea opusă. Trebuie de menționat că asemenea stereotipuri nu conțineau elemente de ură și dușmănie; în ele se poate vedea mai degrabă o ironie nerăutăcioasă și o zeflemea reciprocă.

Emoții vădit negative apăreau doar în cazurile când în procesele etnice complexe se implica statul, încercând, prin metode administrative brutale, să-și atingă scopurile politice. Astfel, la locuitorii raionului Herța a existat o conștiință etnică românească bine conturată. Aceeași conștiință a avut-o și o parte considerabilă a populației românofone din raioanele Hliboca și Storojineț ale regiunii Cernăuți. Dar în perioada sovietică lor li se impunea etnonimul „moldovean”, ceea ce a generat un protest absolut firesc. Totodată, o bună parte a locuitorilor românofoni din raionul Noua Suliță se considerau moldoveni și manifestau o atitudine negativă față de încercările de a fi identificați ca români. Orice influență forțată din partea statului asupra proceselor etnice firești nu poate duce decât la apariția problemelor în domeniul etnopolitic. Iar regimurile totalitare încearcă, prin metode administrative, să asimileze minoritățile și să spargă rezistența celor care se împotrivesc măsurilor de asimilare. În acest caz etnostereotipurile negative sunt folosite pentru neutralizarea acestei împotriviri.

Formarea stereotipurilor etnice negative la populația județului Suceava (România) a avut multe trăsături comune cu procesele similare din regiunea Cernăuți (Ucraina). În condițiile totalitarismului minoritățile au fost întotdeauna nedreptățite. Astfel, în perioada dictaturii lui Ceaușescu oficialitățile de la București au promovat o politică șovinistă, din cauza căreia au avut de suferit diferite etnii. În consecință, din România au emigrat masiv nemții și evreii, în țară s-au agravat contradicțiile etnice, în primul rând relațiile cu populația maghiară. Anume conflictul etnopolitic din Transilvania a pus începutul căderii regimului lui Ceaușescu. Iar calea spre depășirea etnostereotipurilor negative existente s-a deschis după răstrunarea regimurilor comuniste. Ucrainenii din România au sperat mult că necesitățile lor în domeniul învățământului și culturii, ignorate în perioada

lui Ceaușescu, vor fi, în sfârșit, satisfăcute măcar în măsura în care erau satisfăcute în România în anii '50 și la începutul anilor '60. Primii pași ai noii puteri s-au arătat a fi cât se poate de optimiști. Deși există încă multe probleme în acest domeniu, fără îndoială, elemente pozitive există. Etnopolitica Ucrainei și a României poate fi comparată și se pot găsi argumente în folosul unei sau altei părți. Dar sarcina noastră este nu analiza politicii de stat într-un domeniu atât de dificil, ca relațiile interetnice, ci perspectivele depășirii etnostereotipurilor negative, unde rolul principal revine societății. Etnopolitica oricărui stat doar creează condiții favorabile sau nefavorabile pentru renunțarea la prejudecățile etnice învechite, înșiși cetățenii urmând să le accepte sau nu. Atunci când societatea tinde spre democrație, ei îi este mult mai ușor să renunțe la povara arhaică a unor timpuri trecute.

Astfel, Ucraina independentă a renunțat categoric la politica de stat a antisemitismului din perioada sovietică. Proclamând opțiunea europeană, Kievul și Bucureștiul au făcut mult în domeniul elaborării principiilor unei etnopolitici democratice. Promovarea acestei politici trebuie să creeze condiții pentru depășirea treptată a consecințelor negative ale totalitarismului într-un domeniu etnopolitic dificil. Dar năruirea prejudecăților etnice perimate este imposibilă fără acțiuni bine gândite din partea institutelor societății civile. Experiența arată că la un stereotip negativ se renunță mult mai ușor atunci când sunt cunoscute în profunzime culturile altor etnii, iar activitățile comune sunt în avantajul reciproc. Dacă mai înainte a existat expresia „să prietenim împotriva cuiva”, în prezent trebuie să prietenim „pentru ceva”. Scopul țărilor vecine este integrarea în Europa și această cale va putea fi parcursă mai ușor împreună. În cadrul entoregiunii Bucovina poate fi foarte utilă lărgirea considerabilă a contactelor între populația regiunii și cea a județelor vecine, ceea ce va contribui la lichidarea rămășițelor unor prejudecăți care s-au format istoric. Și aici nu trebuie să contăm numai pe politica de stat; societatea va trebui să ia inițiativa în mâinile sale.

Societățile de cultură și alte organizații publice pot aduce multe elemente pozitive la cauza renașterii celor mai bune tradiții de comunicare interetnică, cu care s-a proslăvit Bucovina. Societățile ucrainene i-ar putea ajuta să însușească limba ucraineană pe acei locuitori din județele învecinate ale României, care doresc s-o cunoască. Iar societățile de cultură românească le-ar da posibilitatea să studieze limba română acelor locuitori din regiunea Cernăuți, care vor s-o însușească. Studiarea benevolă a unei

limbi deschide calea unei activități comune în diverse domenii ale vieții și este un mijloc eficient de depășire a stereotipurilor negative. Studiarea limbii necesită mari eforturi și munca depusă în acest domeniu este o cheazășie a interesului profund față de cultura popoarelor vecine. Etniile care locuiesc în cadrul Euroregiunii au multe puncte comune nu numai în diverse domenii ale culturii, ci și în mentalitatea lor. Societățile de cultură ca organizații publice pot face mult ca vecinii de diferite etnii să se cunoască mai bine unul pe altul, ceea ce va contribui la dezvoltarea relațiilor de bună vecinătate.

Se are în vedere nu substituirea funcțiilor școlilor minorităților naționale, ci studierea limbilor de către populația adultă, dacă aceste limbi sunt necesare pentru activitatea comună și comunicare cotidiană. Din păcate, populația ucraineană a regiunii Cernăuți deocamdată cunoaște insuficient limba și cultura română. La fel, și populația din județele de frontieră ale României are o închipuire vagă despre limba și cultura ucraineană. Cunoașterea profundă a realizărilor culturale ale vecinilor ap permite să se renunțe la ideile preconceptuate, care s-au format datorită experienței istorice negative și politiciii de mare putere, promovate de regimurile de altădată.

Deosebit de mult dăunează relațiilor de bună vecinătate sublinierea exagerată a unor fapte istorice, care pot fi interpretate ca revendicări teritoriale reciproce. La nivel oficial aceste probleme sunt reglementate, însă în conștiința socială reapar din când în când emoțiile în legătură cu unele evenimente din trecut. Dacă fiecare dintre cele trei țări vecine insistă asupra opțiunii sale europene, ar fi de dorit ca și societățile lor să aleagă un model de conduită caracteristic Europei contemporane. E timpul ca problemele istorice să fie lăsate în seama istoricilor, iar noi să ne concentrăm asupra soluționării în comun a sarcinilor contemporaneității, ca popoarele noastre să aibă viitorul pe care îl merită. Pentru aceasta, însă, e nevoie să renunțăm la ideile preconceptuate perimate și să vedem în vecinul nostru mai întâi de toate un partener de activitate comună, ceea ce va fi în folosul reciproc al tuturor părților care participă la colaborare.

Relațiile actuale dintre ambele părți ale Bucovinei trebuie să se bazeze pe principiile consfințite în acordurile OSCE de la Helsinki, acordurile bi- și multilaterale. Aceste relații trebuie structurate pe principiile colaborării transfrontaliere și ajutorului reciproc. Aceasta, la rândul său, solicită stabilitate internă în regiunile de frontieră, care poate fi obținută numai în condițiile unei conduceri înțelepte, corectitudinii din partea administrații-

lor publice, a grupurilor sociale și a societăților național-culturale. Numai așa poate fi deschisă calea spre „o Europă a diversităților”.

Cu scopul armonizării de mai departe a relațiilor interumane, interetnice, colaborării transfrontaliere dintre diferite părți ale Bucovinei, a depășirii stereotipurilor negative etnonaționale și etnoregionale, după părerea noastră sunt necesare următoarele:

1. Dezvoltarea dialogului permanent dintre stat și minoritatea etnonațională, considerând minoritatea nu numai ca partener în consolidarea democrației interne, ci factor de integrare interstatală și europeană. Este necesar sprijinul din partea autorităților locale a diferitor părți ale Euroregiunii pentru dezvoltarea diplomației populare. Propunem să fie organizate cursuri speciale pentru liderii organizațiilor neguvernamentale, inclusiv al societăților național-culturale, a jurnaliștilor, la care se vor studia cultura, tradițiile, menajamentul diversității, etichetul diplomatic.

2. Părțile trebuie să facă eforturi pentru depășirea falsificărilor legate de relațiile ucraineano-românești, stării minorităților etno-naționale în ambele țări, să sprijine contactele mai intensive dintre cercetătorii ucraineni și cei români, scopul cărora va fi elaborarea comună și editarea unor manuale de istorie, corecte din acest punct de vedere, pentru școlile din zonele limitrofe ale țărilor vecine.

3. În localitățile bilingve limitrofe, unde oferta tradițională a școlilor nu corespunde complect situației, în rezultatul căreia instruirea copiilor duce spre unificare și la un refuz de la o altă cultură (câteodată da la cea proprie), în contextul proceselor de integrare europeană cu scopul combaterii stereotipurilor negative al percepției reciproce și referitor la minorități, realizării, a realizării comunicării sincere, care se bazează pe stima față de valorile celorlalți, după părerea noastră, e necesar de a introduce în procesul de instruire educația interculturală, crearea unor centre informaționale, cabinete interculturale. Deschiderea față de cultura, istoria, meșteșugurile, tradițiile poparelor vecine, obținută datorită programelor școlare, manualelor, materialelor didactice reciproce vor contribui nu numai la stabilitatea internă, dar și la formarea unei imagini pozitive a țărilor proprii.

4. Crearea unor condiții favorabile pentru integrarea socială, lingvistică, etnografică persoanelor strămutate din cauza răsbopiului rus-ucrainenian, luând cont de faptul, că integrarea este un proces care necesită reciprocitate.

COEZIUNEA SOCIALĂ – ELEMENT CHEIE PENTRU SECURITATEA NAȚIONALĂ

Simion ROȘCA⁷²

<https://orcid.org/0000-0001-9483-8485>

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.11>

Informații despre recenzent:

Grigore Pîrțac, conf. univ., dr. în polit., decanul Facultății de Științe Politice și Relații Internaționale, USEM, 068494111

Rezumat: *Europa trece prin transformări politice, economice și de securitate profunde, care vor defini pentru deceniile următoare atât viitorul continentului, cât și cel al Republicii Moldova. Doar prin efortul comun și continuu al instituțiilor statului, al societății civile, al sectorului privat și al tuturor cetățenilor, din țară și din diasporă, pot fi asigurate securitatea durabilă, pacea și prosperitatea în Republica Moldova. Coeziunea socială este un concept amplu, care include aspecte legate de echitatea economică, justiția socială, incluziunea comunităților diverse, precum și calitatea vieții. Se referă la: gradul de încredere, solidaritate și colaborare între indivizii și grupurile dintr-o comunitate sau societate care trăiesc împreună în armonie, beneficiind de aceleași oportunități și drepturi, și care împărtășesc un sentiment de apartenență și susținere reciprocă.*

Coeziunea socială și securitatea națională sunt aspecte interconectate și esențiale pentru stabilitatea și prosperitatea unei țări. Promovarea coeziunii sociale se regăsește printre obiectivele primordiale incluse în Strategia națională de securitate a Republicii Moldova. Strategia recunoaște că o societate coezivă este fundamentul unei națiuni puternice și rezistente la provocările interne și externe. Coeziunea socială este esențială pentru stabilitatea unei națiuni. Promovarea acesteia este crucială pentru prevenirea conflictelor și consolidarea securității naționale și se efectuează prin câteva obiective: politicile incluzive, educație civică și angajamentul

⁷² doctor în filosofie, conferențiar universitar, Academia "Ștefan cel Mare" a MAI, simon-rosca@gmail.com.

comunitar.

Cuvinte cheie: securitatea națională, coeziunea socială, stabilitate, prosperitate, incluziune.

SOCIAL COHESION – KEY ELEMENT FOR NATIONAL SECURITY

Abstract: *Europe is going through profound political, economic and security transformations, which will define for the coming decades the future of both the continent and the Republic of Moldova. Only through the joint and continuous effort of state institutions, civil society, the private sector and all citizens, from the country and the diaspora, can sustainable security, peace and prosperity be ensured in the Republic of Moldova. Social cohesion is a broad concept, which includes aspects related to economic equity, social justice, inclusion of diverse communities, as well as quality of life. It refers to: the degree of trust, solidarity and collaboration between individuals and groups in a community or society who live together in harmony, benefiting from the same opportunities and rights, and who share a sense of belonging and mutual support.*

Social cohesion and national security are interconnected and essential aspects for the stability and prosperity of a country. Promoting social cohesion is among the primary objectives included in the National Security Strategy of the Republic of Moldova. The strategy recognizes that a cohesive society is the foundation of a strong nation and resilient to internal and external challenges. Social cohesion is essential for the stability of a nation. Its promotion is crucial for conflict prevention and strengthening national security and is carried out through several objectives: inclusive policies, civic education and community engagement.

Keywords: national security, social cohesion, stability, prosperity, inclusion.

Europa trece prin transformări politice, economice și de securitate profunde, care vor defini pentru deceniile următoare atât viitorul continentului, cât și cel al Republicii Moldova. Doar prin efortul comun și continuu al instituțiilor statului, al societății civile, al sectorului privat și al tuturor cetățenilor, din țară și din diasporă, pot fi asigurate securitatea durabilă, pacea și prosperitatea în Republica Moldova. Coeziunea socială este esențială pentru stabilitatea unei națiuni. Promovarea acesteia este crucială

pentru prevenirea conflictelor și consolidarea securității naționale. Promovarea coeziunii sociale se regăsește printre obiectivele primordiale incluse în Strategia națională de securitate a Republicii Moldova [6]. Strategia recunoaște că o societate coezivă este fundamentul unei națiuni puternice și rezistente la provocările interne și externe. Coeziunea socială este esențială pentru stabilitatea unei națiuni. Promovarea acesteia este crucială pentru prevenirea conflictelor și consolidarea securității naționale și se efectuează prin câteva obiective: politicile incluzive, educație civică și angajamentul comunitar.

Coeziunea socială este un concept amplu, care include aspecte legate de echitatea economică, justiția socială, incluziunea comunităților diverse, precum și calitatea vieții. Se referă la: gradul de încredere, solidaritate și colaborare între indivizii și grupurile dintr-o comunitate sau societate care trăiesc împreună în armonie, beneficiind de aceleași oportunități și drepturi, și care împărtășesc un sentiment de apartenență și susținere reciprocă.

Politica de coeziune este principala politică de investiții a Uniunii Europene. Este avantajoasă pentru toate regiunile și orașele din UE și sprijină creșterea economică, crearea de locuri de muncă, competitivitatea economică, dezvoltarea sustenabilă și protecția mediului.

În Strategia Consiliului Europei [3], coeziunea socială este definită ca fiind capacitatea societății de a asigura bunăstarea tuturor membrilor săi, minimizând disparitățile și promovând incluziunea și solidaritatea. O societate coezivă este una în care toți cetățenii au acces la drepturi fundamentale și la oportunități egale, contribuind astfel la stabilitatea și unitatea națiunii. În contextul actual, caracterizat prin diverse provocări, de la migrația masivă și radicalizare până la crize economice, coeziunea socială devine un scut natural împotriva dezordinii și vulnerabilităților și un fundament esențial al securității naționale, deoarece o societate unită și solidară este mai rezistentă la amenințări.

În ceea ce privește securitatea națională, coeziunea socială contribuie la reziliență, prevenirea conflictelor, consolidarea statului de drept și promovarea valorilor democratice. Prin promovarea unui mediu în care cetățenii au încredere reciprocă și cooperează între ei, pot fi prevenite tensiunile sociale și politice care pot afecta securitatea națională.

Consiliul Europei [5] a studiat modul în care țările au abordat securitatea prin coeziune socială. De exemplu, Italia a adoptat politici pentru a combate mafia, corupția și infracționalitatea, promovând participarea civi-

că și integrarea socială. Franța s-a concentrat pe integrarea comunităților marginalizate, prin programe de educație și ocupare a forței de muncă. Germania a investit în integrarea imigranților și dialogul intercultural, promovând participarea civică și formarea profesională. Europa Centrală și de Est a traversat transformări semnificative în ultimele decenii, iar unele state din această regiune au reușit să-și consolideze coeziunea socială. Slovacia este un exemplu elocvent în acest sens. După separarea de Cehoslovacia în 1993, Slovacia a avut de înfruntat provocări majore în tranziția către o economie de piață și o democrație funcțională. Cu toate acestea, prin eforturi susținute și politici reformiste, Slovacia a realizat progrese considerabile [1]. Aceste eforturi au consolidat coeziunea socială și au redus riscurile de radicalizare, terorism și segregare în aceste țări.

Coeziunea socială din perspectiva Strategiei securității naționale a Republicii Moldova

În Republica Moldova, coeziunea socială reprezintă un element vital pentru asigurarea securității naționale. Într-un peisaj geopolitic complex, cu provocări interne și externe, consolidarea unității sociale devine esențială pentru stabilitate, prosperitate și promovarea unei societăți prospere și echitabile. Strategia securității naționale a Republicii Moldova recunoaște importanța crucială a coeziunii sociale și își propune să integreze acest concept în toate aspectele politicilor de securitate și dezvoltare.

Pentru a promova coeziunea socială, Strategia securității naționale [6] propune gestionarea diversității etnice și culturale, combaterea disparităților excesive ale nivelului de trai și promovarea solidarității și sprijinului mutual între membrii societății. De asemenea, se acordă o atenție deosebită incluziunii sociale și nediscriminării, în vederea asigurării unei societăți echitabile și incluzive. Prin abordarea integrată ale acestor aspecte și prin promovarea valorilor de coeziune și solidaritate, Republica Moldova își propune să creeze un mediu propice pentru dezvoltare durabilă și pentru asigurarea securității și bunăstării tuturor cetățenilor săi.

Astfel, pentru a face față provocărilor, în Strategia securității naționale a Republicii Moldova au fost incluse următoarele acțiuni strategice:

- Viziunea Președintelui Republicii Moldova urmărește transformarea țării într-o economie performantă și protejată de un sistem modern de securitate națională. Această viziune include consolidarea democrației și prosperității, într-un cadru european în care cetățenii să trăiască în siguranță și

pace. Impedimente în realizarea acestor obiective sunt amenințările hibride, schimbările climatice și pandemiile. Dezvoltarea rezilienței la aceste amenințări este crucială pentru securitatea națională și pentru asigurarea unui viitor sigur pentru toți cetățenii.

- Reforma în domeniul justiției este, de asemenea, o prioritate. Instituțiile trebuie să fie reformate pentru a asigura respectarea drepturilor fundamentale ale omului și pentru a consolida încrederea cetățenilor în sistemul de justiție. Prin abordarea integrată a acestor provocări și prin promovarea valorilor democrației și ale statului de drept, Republica Moldova își poate consolida coeziunea socială și poate asigura securitatea și prosperitatea pe termen lung pentru toți cetățenii săi.

- Moldova se angajează într-un proces de pregătire a aderării la Uniunea Europeană până în 2030, caracterizat prin promptitudine.

- Plus, Strategia își propune dezvoltarea unui sistem de securitate și apărare bine finanțat și eficient în Moldova, pentru a asigura protecția și siguranța cetățenilor săi.

- Strategia stipulează aspirațiile țării la consolidarea unui stat solid, protejat, prosper și democratic, în care fiecare cetățean să își poată realiza pe deplin potențialul, prin garantarea drepturilor fundamentale, asigurarea securității și nevoilor cetățenilor [6].

În ceea ce privește implementarea acestei strategii, este esențial ca autoritățile să angajeze societatea civilă și să ofere platforme pentru participare și dialog. Guvernul ar trebui să adopte politici și programe care să promoveze incluziunea socială, egalitatea de șanse și diversitatea culturală.

De asemenea, educația joacă un rol crucial în promovarea coeziunii sociale. Programul educațional ar trebui să includă aspecte legate de toleranță, diversitate culturală și drepturile omului, pentru a construi o societate mai deschisă și mai tolerantă. Acest program să fie corelat cu “spatial european al educației”, care cuprinde șase component majore: calitatea educației și a formării profesionale, incluziunea, dubla tranziție ecologică și digital, cadrele didactice și formatorii, învățământul superior, dimensiunea geopolitică [4]. Consolidarea supravegherii civile asupra întregului sistem de securitate este o prioritate, care garantează transparența și responsabilitatea în acest domeniu.

Rolul societății civile în asigurarea coeziunii sociale

Strategia securității naționale menționează rolul vital pe care societatea

civilă îl joacă în asigurarea securității naționale. O societate civilă activă, în parteneriat cu instituțiile statului, sectorul privat și comunitățile locale, contribuie la consolidarea securității și la promovarea valorilor democratice și a statului de drept.

Societatea civilă exprimă interesele și voința cetățenilor. Cei mai activi și mai dedicați cetățeni crează organizații, prin care încearcă să promoveze schimbarea în bine în diferite domenii. Deseori, aceste organizații sunt «agenți ai schimbării» și adevărate «locomotive» ale reformelor menite să dezvolte țara și să consolideze democrația și drepturile omului.

Organizațiile societății civile (OSC) acționează ca veritabili gardieni ai democrației, monitorizând acțiunile guvernului și promovând transparența și responsabilitatea în conducerea statului. Prin implicarea lor activă, OSC-urile contribuie la creșterea gradului de conștientizare a cetățenilor cu privire la amenințările la adresa securității și promovează reziliența societății prin inițiative comunitare și programe de pregătire pentru situații de urgență. Mai mult decât atât, aceste organizații militează pentru politici care contribuie la consolidarea securității naționale și valorilor democratice ale statului de drept, interacționând cu autoritățile promovând reforme esențiale.

Prin promovarea dialogului, toleranței și înțelegerii între grupurile diverse, societatea civilă contribuie la prevenirea conflictelor și la consolidarea coeziunii sociale. Prin monitorizarea implementării măsurilor de securitate de către autorități, OSC-urile asigură alinierea acțiunilor guvernamentale cu obiectivele strategice, contribuind astfel la consolidarea securității și stabilității naționale.

Câteva recomandări pentru promovarea coeziunii sociale în Moldova:

- promovarea coeziunii sociale și a unității naționale prin guvernare incluzivă și participativă, educație civică și dialog intercultural;
- consolidarea instituțiilor și capacităților naționale de securitate pentru a preveni și răspunde la amenințări externe și interne, inclusiv atacurile cibernetice, terorismul și războiul hibrid;
- promovarea unei culturi a păcii și a drepturilor omului în rândurile populației și abordarea cauzelor profunde ale conflictelor și violenței;
- identificarea principalelor provocări și amenințări la adresa coeziunii sociale din Moldova, precum corupția, sărăcia, inegalitatea, polarizarea, diviziunile etnice și regionale, interferențele externe etc. și acțiunilor con-

crete de răspuns;

- implementarea strategiei naționale de securitate prin guvernare eficientă și responsabilă, luare de decizii incluzive și transparente, respectarea drepturilor omului și a statului de drept, dialog constructiv cu societatea civilă și alte părți interesate;

- îmbunătățirea cooperării și integrării Moldovei cu Uniunea Europeană și alți parteneri regionali și internaționali, pe baza principiilor comune și beneficiilor reciproce [2].

Concluzii

Coeziunea socială și securitatea națională sunt elemente interconectate și fundamentale pentru bunăstarea și siguranța unei națiuni. Promovarea unei societăți coezive, prin angajarea societății civile, elaborarea și implementarea unor politici incluzive și a unui sistem reprezintă educațional condiții esențiale adecvat, pentru consolidarea statului de drept și asigurarea unui viitor prosper pentru Republica Moldova. În Moldova, coeziunea socială și securitatea națională sunt interconectate strâns. Strategia securității naționale a Moldovei integrează coeziunea socială, reziliența și imperatiile strategice pentru a-și proteja viitorul, considerând-o o stare a relațiilor atât verticale, cât și orizontale între membrii unei societăți și caracterizată de un set de atitudini și norme care includ încrederea, sentimentul de apartenență și dorința de a participa și a ajuta.

Coeziunea socială este primordială pentru funcționarea armonioasă și progresul unei societăți, având un impact profund asupra bunăstării și dezvoltării individuale și colective. Promovarea coeziunii sociale reprezintă un proces amplu care include un set de acțiuni și politici care au drept scop să consolideze legăturile și să încurajeze colaborarea între membrii unei comunități sau societăți. Promovarea coeziunii sociale necesită politici incluzive, angajament comunitar și conștientizare educațională măsuri care contribuie la consolidarea securității naționale și la binele comun al societății moldovenești.

Eforturile trebuie să fie orientate spre crearea condițiilor care să încurajeze cetățenii să adere la aceleași valori și la dezvoltarea capacităților de a se raporta la ceva comun în contextul național specific. Coeziunea socială este esențială pentru reziliența unei societăți și pentru prevenirea radicalizării și extremismului. De asemenea, o societate coezivă reacționează mai eficient în caz de urgență, oferind ajutor reciproc și menținând stabilitatea. Rolul societății civile în promovarea coeziunii sociale este deosebit de im-

portant. Organizațiile societății civile acționează cu vigilență, monitorizează acțiunile guvernului, pledează pentru transparență și responsabilitate, promovează reziliența comunităților, organizează inițiative la nivel comunitar și programe de pregătire pentru dezastre.

Referințe bibliografice:

1. Juraj Marušiak, *The Paradox of Slovakia's Post-Communist Transition*. <https://www.rosalux.de>, accesat la 20.04.2025.
2. Murzac E. *Coeziunea socială - fundament al securității naționale*, disponibil la <https://pisa.md/wp-content/uploads/2024/05/Coeziunea-sociala-fundament-al-securitatii-naționale-1.pdf>, accesat la 20.04.2025.
3. *O nouă strategie pentru Coeziunea Socială* - Consiliul Europei. https://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/socialcohesiondev/source/RevisedStrategy_en.pdf, accesat la 20.04.2025.
4. Rezoluția Consiliului privind un cadru strategic pentru cooperarea europeană în domeniul educației și formării în perspectiva realizării și dezvoltării în continuare a spațiului european al educației (2021-2030), în *Jurnalul Oficial al UE* din 26.02.2021, p.p. 66/1-66/21.
5. Security through social cohesion Proposals for a new socioeconomic governance, în *Tendințe în coeziunea socială* nr. 10) (2005, disponibil la https://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/socialcohesiondev/source/Trends/Trends-10_en.pdf, accesat la 20.04.2025.
6. *Strategia securității naționale a Republicii Moldova*, disponibilă la https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141253&lang=ro, accesat la 20.04.2025.

Date despre autor:

Simion ROȘCA, doctor în filosofie, conferențiar universitar, autor a 80 de lucrări științifice, publicate în reviste științifice recenzate din țară și de peste hotare, în culegeri a materialelor conferințelor științifice naționale și internaționale. Participă activ la activități extracuriculare cu studenții, cu tinerii profesori. E-mail: simonrosca@gmail.com.

CONTRIBUȚIA ISTORIEI CA DISCIPLINĂ LA UNITATEA ȘI IDENTITATEA NAȚIONALĂ

Andrei GUTU⁷³

*„Un popor care nu-și cunoaște istoria
e ca un copil care nu-și cunoaște părinții”*
(Nicolae Iorga)

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.12>

Date despre recenzent:

Corina TEODOR, doctor, profesor universitar, Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade”, corina.teodor@umfst.

Rezumat: *Istoria ca disciplină joacă un rol esențial în consolidarea unității și identității naționale. Prin studierea trecutului, cetățenii își formează o conștiință națională, înțelegând evoluția culturală, politică și socială a poporului lor. Istoria oferă repere fundamentale despre originile, tradițiile și luptele naționale, contribuind la sentimentul de apartenență la o comunitate unitară. În cazul Republicii Moldova, istoria reflectă un trecut complex, marcat de influențe externe și de aspirații către unitate națională. Studiul evenimentelor precum Unirea Basarabiei cu România în 1918, ocupația sovietică și mișcările de renaștere națională din anii '80-'90 ajută la înțelegerea identității și a legăturilor culturale cu spațiul românesc. Prin intermediul educației, istoria joacă un rol esențial în formarea unei identități naționale puternice, promovând valori precum patriotismul, respectul față de trecut și aspirația către progres. De asemenea, aceasta ajută la combaterea dezinformării și a interpretărilor distorsionate ale istoriei, oferind o perspectivă echilibrată asupra evoluției statului. Astfel, istoria nu doar că explică trecutul, ci și influențează viitorul, întărind coeziunea socială și sentimentul de unitate națională.*

Cuvinte cheie: Identitate; Unitate; Patriotism; Educație; Cultură.

⁷³ Doctorand, Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade” din Târgu Mureș, România, proandreigutu@gmail.com.

THE CONTRIBUTION OF HISTORY AS A DISCIPLINE TO NATIONAL UNITY AND IDENTITY

Abstract: *History as a discipline plays a key role in strengthening national unity and identity. By studying the past, citizens form a national consciousness, understanding the cultural, political and social evolution of their people. History provides fundamental landmarks about national origins, traditions and struggles, contributing to the sense of belonging to a unitary community. In the case of the Republic of Moldova, history reflects a complex past, marked by external influences and aspirations towards national unity. The study of events such as the Union of Bessarabia with Romania in 1918, the Soviet occupation and the national revival movements of the '80-'90s helps to understand the identity and cultural connections with the Romanian space. Through education, history plays a key role in shaping a strong national identity, promoting values such as patriotism, respect for the past and aspiration for progress. It also helps combat misinformation and distorted interpretations of history, providing a balanced view of state evolution. Thus, history not only explains the past, but also influences the future, strengthening social cohesion and the sense of national unity.*

Keywords: Identity; Unity; Patriotism; Education; Culture.

Introducere

Într-o lume marcată de schimbări rapide, cunoașterea trecutului național devine esențială pentru înțelegerea prezentului și pentru consolidarea unui viitor comun. Prin intermediul istoriei, se formează legături invizibile între generații, se întăresc valorile fundamentale ale unei națiuni și se afirmă sentimentul de apartenență la un anumit grup etnic, geografic și cultural. Istoria este mai mult decât o simplă înșiruire de evenimente și figuri celebre, ea reprezintă fundamentul pe care se construiesc identitatea și unitatea unui popor. Pentru România și Republica Moldova, istoria a avut un rol deosebit de important în formarea și menținerea unității naționale. De-a lungul decadelor, cele două țări au trecut prin multiple schimbări politice și teritoriale, dar și prin momente de ruptură și reconectare care au definit identitățile lor distincte. Istoria, în acest context, a fost un vehicul al memoriei colective, un instrument prin care poporul român din ambele țări au reîntregit nu doar teritorii, ci și tradiții, limba și cultura. De exemplu, unirea Moldovei cu Țara Românească în 1859, dar și momentele mai recente de colaborare între România și Republica Moldova, au avut un impact semnificativ asupra conștiinței naționale a ambelor sta-

te. Istoria acestor evenimente, dar și a luptelor pentru independență, au fost transmise de-a lungul timpului prin educație și prin diverse forme de conservare a memoriei, consolidând legăturile dintre români și moldoveni. Astfel, istoria a devenit nu doar o disciplină academică, ci și un pilon al unității naționale, contribuind la consolidarea unui sentiment de solidaritate în fața provocărilor externe și interne. Trebuie să conștientizăm că, istoria este cheia înțelegerii identității naționale și în întărirea unității unui popor. Pentru România și Republica Moldova, aceasta reprezintă o punte între trecutul comun și prezentul în continuă schimbare, oferind un cadru în care tradițiile și valorile pot fi păstrate și transmise generațiilor viitoare. Prin urmare, istoria nu doar că învață din greșelile trecutului, ci și oferă lecții despre cum o națiune își poate construi și proteja identitatea într-o lume globalizată.

Istoria ca liant al memoriei colective

Istoria joacă un rol esențial în conturarea identității unui popor, fiind fundamentul pe care se construiește memoria colectivă. Evenimentele majore din trecut – fie că este vorba de lupte pentru independență, momente de cumpănă sau perioade de glorie – devin repere simbolice care unesc generații și creează un sentiment profund de apartenență. Prin rememoraarea comună a acestor episoade, o comunitate își reafirmă valorile și își consolidează identitatea.

Memoria istorică și memoria colectivă sunt două concepte fundamentale pentru înțelegerea modului în care o societate își formează identitatea. Memoria istorică se bazează pe fapte documentate și surse verificate, oferind o viziune obiectivă asupra trecutului. În contrast, memoria colectivă este caracterizată de emoție, subiectivitate și este adesea influențată de valorile și simbolurile comune ale unei comunități. În acest context, educația și mass-media au un rol crucial în conturarea unei perspective comune asupra istoriei, selectând evenimentele relevante și promovând anumite interpretări care pot avea un impact asupra mai multor generații. Eroii naționali, precum Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și Avram Iancu, devin repere simbolice ale identității colective, fiind evocați nu doar pentru faptele lor, ci și pentru idealurile pe care le întruchipează. De asemenea, momentele cheie din istoria României – precum Unirea de la 1918, Revoluția din 1989 și participarea la cele două războaie mondiale – au avut un rol esențial în consolidarea coeziunii sociale și în conturarea unui sentiment comun de apartenență. În plus, ritualurile comemorative, cum ar fi celebrarea Zilei

Naționale, sunt cruciale pentru păstrarea memoriei colective, oferind ocazia de a reactiva valorile și simbolurile naționale. Aceste manifestări contribuie la menținerea unei legături vii cu trecutul și la reafirmarea identității comune în prezent.

Dacă ne-am limita doar la ceea ce ne amintim în mod vag din copilărie – impresii personale, obiceiuri de familie, reacțiile părinților la evenimente – am rămâne cu o imagine fragmentată, lipsită de legătura cu marile procese sociale sau culturale. Istoria, în schimb, oferă o perspectivă amplă și comparativă asupra evenimentelor, permițând societății să distingă ce este semnificativ. Pentru un copil, viața se desfășoară ca un tablou continuu, fără ierarhii clare între evenimente. Doar prin intermediul istoriei, societatea poate înțelege importanța unor momente precum războaiele, revoltele, sărbătorile sau transformările urbane, care nu sunt doar fapte izolate, ci puncte de cotitură în evoluția colectivă. Astfel, istoria devine esențială pentru ca o comunitate să-și construiască identitatea, să înțeleagă schimbarea și să-și păstreze memoria comună⁷⁴.

Istoria este importantă pentru că reflectă și modelează memoria colectivă, iar această memorie ne ajută să ne definim identitatea de grup. Fie că e vorba de familie, clasă socială sau națiune, modul în care ne raportăm la trecut este profund influențat de dinamica socială, iar istoria nu este un simplu ansamblu de fapte din trecut, ci o formă de memorie colectivă, profund ancorată în realitatea socială. Ea nu este nici neutră, nici complet obiectivă, ci reflectă modul în care grupurile sociale își construiesc identitatea, alegând ce să-și amintească și ce să uite. Astfel, trecutul nu este transmis ca atare, ci reconstruit permanent în funcție de valorile, interesele și nevoile prezentului. Prin conceptul de „cadre sociale ale memoriei”, istoria trăită de o comunitate este întotdeauna filtrată prin structuri colective de interpretare: familie, religie, stat, clasă. Acestea dau sens trecutului și îl transformă într-un instrument al coeziunii și identității comune. În această viziune, istoria devine un proces viu, nu doar o arhivă de evenimente, iar înțelegerea ei presupune recunoașterea influenței sociale asupra memoriei. Așadar, istoria este importantă nu doar pentru că ne spune ce s-a întâmplat, ci mai ales pentru că ne arată cine suntem – în funcție de cum alegem să ne amintim⁷⁵.

Pentru ca o comunitate să fie posibilă, oamenii trebuie să creadă că

74 Maurice Halbwachs, *La memoria colectiva*, p. 60

75 *Ibidem*, pp. 85-118

împărtășesc o istorie comună, chiar dacă nu se cunosc personal. Această istorie oferă un sentiment de continuitate, ideea că membrii unei națiuni de azi sunt legați de cei din trecut, o justificare a existenței națiunii, iar trecutul este folosit pentru a legitima prezentul. De asemenea, declinul vechilor forme de ordine (monarhii, religii universale) și apariția națiunilor moderne, înseamnă o tranziție ce implică reinterpretarea istoriei, nu ca istorie sacră sau dinastică, ci ca istorie a poporului. Istoria, în forma ei narativă, ajunge să fie instituționalizată prin școli, monumente, sărbători naționale, etc. Aceasta devine o memorie colectivă esențială pentru consolidarea identității naționale. Pe de altă parte, „capitalismul tipografic” (dezvoltarea presei și a cărților în limbi vernaculare) a permis accesul larg la texte istorice și narative naționale. Astfel, istoria a devenit un instrument de conectare între indivizi care vorbesc aceeași limbă și împărtășesc aceleași mituri și amintiri. Trebuie să înțelegem că, istoria nu este doar o disciplină academică, ci un mecanism esențial pentru crearea și susținerea ideii de națiune⁷⁶.

Istoria reprezintă o formă de „memorie obiectivă”. În contrast cu memoria individuală, care este subiectivă și adesea influențată emoțional, istoria implică o reconstrucție sistematică a trecutului. Prin urmare, istoria are rolul de a face legătura între memorie (ceea ce păstrăm) și uitare (ceea ce lăsăm să treacă), oferind un cadru pentru o interpretare rațională și critică a evenimentelor din trecut. Indubitabil, istoria contribuie la formarea identității personale și colective. Ea ne ajută să înțelegem cine suntem, de unde venim și ce traiectorii ne-au format, iar fără o înrădăcinare într-un trecut cunoscut și asumat, conștiința de sine rămâne fragmentară. Istoria nu reprezintă doar o replicare a evenimentelor, ci o modalitate de interpretare. Aceasta necesită o distanță critică față de sursele istorice și implică un proces de analiză detaliată, care ia în considerare contextul, intenția și perspectiva. Fără trecut, nu ne putem înțelege identitatea. Atât oamenii, cât și popoarele au nevoie de istorie ca să-și cunoască rădăcinile. Când știm de unde venim, știm mai bine încotro mergem. Dacă uităm istoria, riscăm să ne pierdem identitatea. Istoria trebuie să fie cinstită. Istoricii au datoria să spună adevărul, chiar dacă uneori trecutul e dureros. Nu trebuie să ascundem greșelile, dar nici să le folosim pentru a răspândi ură. În final, istoria este importantă pentru că ne ajută să înțelegem trecutul și să învățăm din el, ne formează identitatea, ne ajută să ne împăcăm cu greșelile trecutului,

76 Benedict Anderson, *Comunități imaginate*, pp. 10-57

precum și ne învață să fim critici și să căutăm adevărul⁷⁷.

Rolul educației istorice în formarea conștiinței naționale

Influența istoriei în școli și modul în care generațiile tinere sunt educate în spiritul valorilor naționale are o importanță majoră în zilele noastre. Pornind de la acest aspect, studiul istoriei în școală are rolul de a insufla elevilor dragostea pentru credința, tradițiile și istoria neamului lor. Copilul este un receptor dornic de cunoaștere, capabil și pregătit să-și asimileze noile informații pe care profesorul le aduce la fiecare oră. În acest context, tradiția și istoria strămoșilor noștri trebuie transmise mai departe noilor generații, ceea ce implică din partea cadrelor didactice o dedicare și o îndrumare mai atentă către aceste aspecte. Florile din câmp, pomul plin de roade, drumul de țară unde se aud râsetele copiilor, zâmbetul cald al mamei, mirosul pâinii abia scoase din cuptor, cuvântul „dor”, hainele curate de sărbătoare – toate aceste imagini ne reprezintă și contribuie la formarea identității noastre ca popor. Aceasta este esența noastră, românească⁷⁸.

La fel ca istoria universală, istoria națională reprezintă o sursă valoroasă pentru dezvoltarea intelectuală și morală a noilor generații. Studiul trecutului propriei țări nu ar trebui perceput doar ca o simplă acumulare de cunoștințe culturale, ci și ca o cale de cultivare a valorilor umane și a unui sentiment autentic de apartenență și devotament față de comunitatea națională. O veritabilă lecție de istorie trebuie să rezoneze cu partea profundă a ființei, să fie trăită cu empatie și cu înțelegere vie. Rigorile unei abordări științifice nu sunt în contradicție cu pasiunea și respectul cu care ne putem raporta la trecutul și prezentul poporului nostru. Disciplina istorie contribuie esențial la formarea individului și la evoluția societății. Prin intermediul acestei materii, omul își dezvoltă gândirea, își modelează personalitatea și dobândește o înțelegere mai profundă a lumii. Studiind trecutul, dobândim capacitatea de a analiza critic evenimentele care au modelat realitatea prezentă. Fără o înțelegere clară a istoriei, devine dificil să ne descoperim propria identitate, să ne înțelegem locul și menirea în cadrul colectivității din care facem parte.

Istoria reprezintă „știința despre oameni de-a lungul timpului”. Pentru a ne cunoaște identitatea ca societate – inclusiv națiunea din care provenim – este esențial să înțelegem cum s-a constituit și cum a evoluat aceasta de-a

⁷⁷ Paul Ricoeur, *La Mémoire, l'Histoire, l'Oubli*, pp. 65-78

⁷⁸ <https://ccdtulcea.ro/wp/wp-content/uploads/revista/7/importanta-studierii-istoriei-locale-in-scoala.pdf>

lungul vremii. Domeniul istoriei joacă un rol crucial în conturarea unei identități colective, însă este complet inacceptabil să utilizăm istoria ca un instrument politic, în special în contextul dezvoltării unui naționalism excesiv sau exclusivist. Este necesară o abordare istorică riguroasă, critică și sinceră, nu una mitizată sau aleasă selectiv. O națiune își dezvoltă conștiința de sine nu prin idealizarea trecutului, ci prin o evaluare clară a acestuia, inclusiv aspectele pozitive și negative. În acest context, istoria joacă un rol esențial în construirea unei conștiințe naționale mature, fundamentată pe înțelegere și reflecție, nu pe legende. Așadar, istoricul nu este doar un povestitor al trecutului, ci un formator de conștiință critică. Astfel, istoria devine o formă de educație civică profundă, capabilă să modeleze responsabil cetățeanul și, implicit, conștiința națională. Trebuie să conștientizăm că, istoria nu trebuie să se concentreze pe glorificarea națională, ci pe o înțelegere profundă, o analiză critică și o onestitate intelectuală. Această abordare contribuie la dezvoltarea unei conștiințe naționale autentice, care se bazează pe adevăruri istorice acceptate⁷⁹.

În mileniul al treilea, umanitatea, inclusiv noi, locuitorii continentului european, asistăm la transformări semnificative care ne influențează inevitabil viața, inclusiv pe cea a tinerelor generații. În contextul globalizării și al apartenenței la marea comunitate a Uniunii Europene, s-ar putea crede în mod simplist că o persoană rătăcită în Univers ar putea trăi oriunde, fără a fi afectată de mediul său natal. Aceasta ar însemna pierderea identității personale și naționale. Nu există nimic exagerat în această observație, deoarece fiecare individ este rezultatul civilizației în care a crescut. El poartă „amprenta” locului în care s-a născut. Conștient sau nu de această influență, omul simte și acționează în funcție de ea. Începând cu anul 2000, în special România, care a ieșit cu dificultate din perioada comunistă, se confruntă cu o profundă criză de identitate națională, care influențează sistemul de valori la care tinerii se raportează. O consecință negativă a acestei crize este lipsa de implicare a tinerilor în viața comunității și absența responsabilizării sociale. Sistemul educațional din România suferă din cauza unei crize sistemice, caracterizată, printre altele, de marginalizarea constantă a istoriei ca disciplină de studiu în școli, o situație ce a devenit o constantă în ultimele douăzeci și cinci de ani. Aceasta se manifestă prin reducerea semnificativă a numărului de ore de istorie în școli, ceea ce împiedică formarea și dezvoltarea conștiinței naționale la elevi. Pentru consolidarea rolului

79 Marc Bloch, *Pledoarie pentru istorie*

istoriei în educația tinerilor, este esențială redarea locului cuvenit acestei discipline în școală, având în vedere menirea sa formativă în dezvoltarea personalității elevilor. În acest sens, se impune includerea a 3-4 ore de istorie săptămânal în planurile de învățământ pentru toate clasele, de la a V-a până la a XII-a, indiferent de profil sau filieră, precum și introducerea istoriei ca probă obligatorie la examenul de bacalaureat. Reforma curriculei trebuie să respecte principiul cronologiei istorice și să integreze valori și simboluri românești, rolul Bisericii și etapele esențiale ale culturii naționale. Manualele de istorie trebuie realizate în conformitate cu principiile didactice și științifice moderne, punând accent pe calitate. De asemenea, este importantă alinierea la recomandările europene privind predarea istoriei, asumate de România, precum și colaborarea cu Republica Moldova în elaborarea unor programe și manuale comune.⁸⁰

Ca disciplină școlară, istoria oferă tinerilor o varietate de oportunități pentru a-și forma concepte și perspective. Aceasta contribuie semnificativ la conturarea identității lor și la modul în care se percep în lume. În plus, istoria joacă un rol și mai important în contextul interconexiunilor dinamice, al economiei și al factorilor sociali dintr-o lume globalizată. Schimbările relevante pentru predarea istoriei ca disciplină școlară sunt profund legate de noile perspective care se concentrează pe pregătirea individului ca membru activ al societății civile. Rezultatele așteptate nu se referă atât la cantitatea informațiilor acumulate, cât mai ales la calitatea cunoștințelor științifice oferite elevilor, precum și la profunzimea și semnificația conținutului. Curriculumul școlar își îndreaptă noile obiective de predare a istoriei către formarea unei imagini complete a lumii, facilitând înțelegerea schimbării ca principiu fundamental al trecutului și al epocii moderne, precum și a comportamentelor culturale specifice. Este important să subliniem că implicarea tinerilor în înțelegerea valorilor culturale este crucială pentru conturarea atitudinii lor față de lume și a modului în care lumea îi percepe. Copiii primesc din mediul educațional nu doar cunoștințe culturale, ci și o anumită atitudine față de acestea, care depinde de modul în care cultura este asimilată. Astfel, educarea personalității devine un element esențial, un factor care facilitează deschiderea către diverse culturi și comunicarea între ele, promovând aprecierea diferențelor în numele binelui comun în-

⁸⁰ <https://www.slineamt.ro/apostolul/scoala-nemteana-la-zi/mai-este-istoria-magistra-vitae-i/>

tr-o lume multiculturală modern.⁸¹

În Republica Moldova, ca și în România de altfel, orele de istorie joacă un rol esențial în educația elevilor, contribuind la formarea unei identități naționale și la înțelegerea evoluției sociale și politice a țării. În ultimele decenii, curriculumul a fost revizuit pentru a reflecta diversitatea perspectivelor istorice și a încuraja gândirea critică a elevilor, care sunt învățați să analizeze evenimentele istorice din mai multe unghiuri. În ciuda eforturilor de modernizare, educația istorică din Republica Moldova se confruntă cu provocări semnificative. Resursele educaționale rămân insuficiente, iar manualele de istorie pot fi uneori prea concentrate pe o singură viziune asupra trecutului, ceea ce poate genera controverse. De asemenea, influențele politice și sociale, precum și percepțiile diferite asupra istoriei recente, pot afecta modul în care este predată istoria în școli. Cu toate acestea, în ultimele decenii au fost introduse metode didactice inovative, care includ utilizarea tehnologiilor moderne, a materialelor multimedia și a învățării bazate pe proiecte. De asemenea, profesorii sunt încurajați să organizeze activități interactive, precum dezbateri și vizite la muzee, pentru a spori interesul elevilor pentru istorie. Orele de istorie din școlile din Republica Moldova nu sunt doar despre învățarea unui set de date și evenimente, ci despre formarea unei conștiințe istorice care să permită elevilor să înțeleagă mai bine contextul lor social și cultural și să participe activ în dezvoltarea unei societăți democratice.

Istoria în fața provocărilor contemporane: identitate și diversitate

Actualmente, studiul istoriei naționale este extrem de importantă în contextul globalizării și al transformărilor rapide ale societăților moderne. Aceste provocări nu doar că afectează modul în care percepem trecutul, dar și modul în care ne formăm identitățile individuale și colective într-o lume tot mai diversificată. Într-o lume din ce în ce mai interconectată, identitatea individuală și colectivă este pusă la încercare. Globalizarea, migrarea masivă a populațiilor și comunicarea instantanee au condus la o amestecare mai mare a culturilor și tradițiilor. Astfel, întrebarea „cine suntem?” devine mai complicată. În plus, în fața provocărilor economice și politice ale lumii contemporane, identitatea poate deveni mai fragilă sau poate evolua. Educația are un rol esențial în formarea identității și în promovarea unei înțelegeri profunde a diversității. Instituțiile de învățământ, precum școlile

81 Matthias Klingenberg (coord. ed.), *Istorie și identitate - Reflecții cu privire la Rețeaua de istorie a organizației dvv international*, p. 10

și universitățile, oferă tinerilor oportunitatea de a învăța nu doar despre istoria culturii lor, ci și despre alte culturi, tradiții și perspective. Acest tip de educație poate ajuta la construirea unor societăți mai tolerante, deschise și respectuoase față de diversitate. De asemenea, educația în secolul XXI nu ar trebui să se concentreze exclusiv pe transmiterea informațiilor, ci ar trebui să sprijine elevii în dezvoltarea gândirii critice și în înțelegerea provocărilor globale, cum ar fi schimbările climatice, inegalitățile economice și sociale, migrarea și conflictele internaționale.

Dinamica lumii contemporane reprezintă o provocare pentru predarea istoriei, solicitând adoptarea unor strategii eficiente și inovatoare pentru a înțelege trecutul. Deși în Balcani, la fel ca în alte țări europene, curriculumul se concentrează în principal pe acumularea de cunoștințe, societățile postcomuniste resimt nevoia și obiectivul unor reforme educaționale continue, axate pe o învățare centrată pe elev. Această abordare educațională facilitează o înțelegere mai profundă a trecutului și transformă predarea istoriei într-un proces dinamic și organizat, bazat pe diverse surse și perspective. Astfel, elevii au ocazia să depășească propriile valori și să înțeleagă valorile altora⁸².

Studierea istoriei mai multor culturi naționale scoate în evidență complexitatea definirii valorilor europene, mai ales când acestea sunt analizate prin prisma interferențelor culturale. O provocare importantă pentru disciplina istorie o reprezintă tocmai necesitatea de a reflecta diversitatea și dinamica identitară din regiunile de frontieră, unde granițele lingvistice, religioase și naționale se intersectează. Asemenea spații, caracterizate de bilingvism sau trilingvism și de coexistența mai multor tradiții, pun în lumină nevoia de a înțelege istoria nu ca o narațiune unitară, ci ca un proces marcat de negociere, adaptare și compromis. Aceste realități locale arată că identitatea europeană este rezultatul unui amestec constant de influențe, depășind simpla apartenență la o limbă, un teritoriu sau o etnie. Prin urmare, una dintre provocările actuale ale istoriei este regândirea conceptelor de identitate și apartenență, într-un mod care să reflecte mai fidel complexitatea trecutului european și să contribuie la o redefinire a ideii de cetățean european⁸³.

Într-o lume atât de agitată, este important să promovăm educația in-

82 *Ibidem*, p. 12

83 Marius Stoian, Ionuț Vulpescu, Mireille Rădoi (coordonatori), *Identitate și cultură - Național. European. Universal*, p. 244

terculturală, unde elevii își dezvoltă cunoștințele, competențele și valorile necesare pentru a cultiva spiritul de solidaritate și cooperare între indivizi și diverse grupuri din societate. Această formă de educație se concentrează în special pe promovarea egalității, echității și deschiderii către diversitate la toate nivelurile sistemului educațional, încurajând respectul reciproc și susținând drepturile omului, democrația și pacea. Aceste obiective pot fi realizate prin mai multe metode, cum ar fi: Crearea unor programe de studiu cuprinzătoare care includ învățarea limbilor, istoria și cultura grupurilor minoritare; Utilizarea de metode de învățare și materiale didactice care să sprijine diversitatea și dialogul intercultural; Îmbunătățirea guvernancei școlare și organizarea mediului educațional; Adaptarea rolului și formarea cadrelor didactice, precum și facilitarea interacțiunilor între școală și comunitate⁸⁴.

Predarea istoriei are ca scop principal înțelegerea trecutului pentru a facilita o mai bună comprehensiune a prezentului și a viitorului. Aceasta contribuie la dezvoltarea gândirii critice, la formarea unei conștiințe civice și la cultivarea respectului pentru diversitatea culturală și identitară. Istoria le oferă elevilor ocazia de a înțelege cum s-au constituit societățile, care au fost evenimentele cheie ce le-au influențat evoluția și cum aceste evenimente sunt interpretate diferit în funcție de contextul social și cultural. Obiectivele specifice includ: Familiarizarea cu faptele istorice semnificative; Înțelegerea cauzelor și consecințelor acestora; Dezvoltarea abilității de a analiza surse istorice; Construirea unei gândiri reflexive asupra identității individuale și colective, precum și promovarea unei atitudini tolerante și a dialogului intercultural. Este esențial ca istoria să fie predată într-un mod obiectiv, bazat pe surse diverse, care să permită dezvoltarea gândirii critice și înțelegerii multiplelor perspective asupra evenimentelor istorice⁸⁵.

Provocările actuale legate de identitate și diversitate au rădăcini adânci în istorie, dar se manifestă și în realitățile contemporane. În fața globalizării și a schimbărilor rapide, societățile trebuie să găsească un echilibru între respectul pentru diversitate și necesitatea de a construi o coeziune socială. Acest lucru implică o înțelegere profundă a propriilor rădăcini istorice, precum și o deschidere către dialogul intercultural, care poate ajuta la crearea unei lumi mai tolerante și mai incluzive.

84 https://revista.irdo.ro/pdf/2017/revista_2_2017/02_Anca_Mot.pdf

85 <https://www.euroclio.eu/wp-content/uploads/2019/10/Innovative-teaching-approaches-RO.-Annexes.pdf>

Concluzie

Istoria, ca disciplină, joacă un rol vital în formarea și întărirea identității naționale, dăruind cetățenilor o perspectivă comună asupra trecutului. Prin cunoașterea evenimentelor, eroilor și valorilor care au modelat națiunea, istoria cultivă sentimentul de apartenență și solidaritate, contribuind astfel la unitatea unui popor. Prin călătoria în trecutul istoric, oamenii obțin conștientizarea de sine, își descoperă rădăcinile și înțeleg valorile care și-au modelat identitatea de comunitate. Înțelegerea istoriei joacă un rol crucial în încurajarea unui sentiment de mândrie națională, unitate și datorie față de trecut, prezent și viitor. Eroii, luptele pentru independență și realizările culturale sau politice semnificative devin repere care leagă generațiile și sporesc unitatea unei societăți. În același timp, istoria ne permite să învățăm din erorile trecute, oferindu-ne repere pentru a construi un viitor mai luminos. Drept urmare, istoria nu este doar un subiect predat în școli, ci o legătură vie între trecut și prezent, între individ și comunitate, între amintirile personale și identitatea colectivă a unei națiuni.

Referințe bibliografice:

1. Benedict Anderson, *Comunități imaginate*, Editura Integral, București, 2000, 197 p.;
2. Maurice Halbwachs, *La memoria colectiva*, Prensas Universitarias de Zaragoza, Zaragoza, 2004, 192 p.;
3. Marc Bloch, *Pledoarie pentru istorie*, Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2007, 232 p.;
4. Matthias Klingenberg (coord. ed.), *Istorie și identitate - Reflecții cu privire la Rețeaua de istorie a organizației dvv international*, Editura Epigraf, Chișinău, 2011, 168 p.;
5. Marius Stoian, Ionuț Vulpescu, Mireille Rădoi (coordonatori), *Identitate și cultură - Național. European. Universal*, Editura Club România, București, 2023, 1138 p.;
6. Paul Ricoeur, *La Mémoire, l'Histoire, l'Oubli*, Editura Seuil, Paris, 2000, 736 p.;
7. https://www.researchgate.net/publication/327436720_ROLUL_OBIECTULUI_ISTORIA_SI_A_PROFESORULUI_DE_ISTORIE_IN_FORMAREA_PERSONALITATII_ELEVULUI;
8. <https://www.euroclio.eu/wp-content/uploads/2019/10/Innovative-teaching-approaches-RO.-Annexes.pdf>;
9. <https://www.slineamt.ro/apostolul/scoala-nemteana-la-zi/mai-este-istoria-magistra-vi-tae-i/>;
10. https://revista.irdo.ro/pdf/2017/revista_2_2017/02_Anca_Mot.pdf.

CZU: 323.1:327.57:061.1 UE

SECURITATEA UMANĂ CA OBIECTIV DE MODERNIZARE A UNIUNII EUROPENE⁸⁶

Serghei SPRINCEAN⁸⁷

ORCID: 0000-0002-7411-9958

Inga GRIGORIU⁸⁸

ORCID: 0009-0006-7289-8624

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.13>

Informații despre recenziți:

Victor Juc, m.c. al AȘM, prof. univ., dr. hab. în politologie, director al ICJPS al USM, 069253628

Grigore Pîrțac, conf. univ., dr. în polit., decanul Facultății de Științe Politice și Relații Internaționale, USEM, 068494111

Rezumat: *Securitatea umană, în noua realitate a secolului XXI, reprezintă una dintre cele mai importante preocupări și provocări pentru statele de drept și ale bunăstării, înfăptuită prin prisma acțiunilor unor organisme naționale și internaționale, stabile și funcționale, ca rezultat al angajamentelor actorilor și instituțiilor politice de a dezvolta colectiv și sistematic realitatea socio-politică și economică. Securitatea umană este promovată în Uniunea Europeană prin diverse mecanisme. Astfel, Politica Europeană de Securitate și Apărare (PESA), componentă din Politica Externă și de Securitate Comună (PESC), vizează gestionarea crizelor și promovarea securității și apărării la nivel european, prin analiza anumitor*

⁸⁶ Articolul este elaborat în cadrul subprogramului de cercetare: 01.05.01 „Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice” și în cadrul proiectului „Camps and Camp-Like Settings in Urban Environments: Bridging Humanitarian and Development Activities”, finanțat de SNIS.

⁸⁷ Doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM, e-mail: sprinceans@yahoo.com

⁸⁸ Doctorandă, USM, umcd.inga@gmail.com

studii de caz de referință, este implementată prin intermediul cooperării între statele membre ale UE și are ca scop consolidarea capacităților de acțiune a UE în domeniul securității și apărării, în complementaritate cu NATO, ONU, OSCE și alte organizații internaționale relevante. PESA se concentrează pe prevenirea și gestionarea conflictelor, crizelor și amenințărilor la adresa securității europene și internaționale, cu impact asupra securității umane. În calitate de stat candidat la aderarea în Uniunea Europeană, Republica Moldova reflectă o abordare diferențiată și personalizată a Uniunea Europeană față de statul nostru, bazat pe specificul său geopolitic și economic în contextul securității europene, având în vedere războiul din Ucraina și vulnerabilitățile regionale.

Cuvinte cheie: securitate umană, politică de securitate, Uniunea Europeană, Republica Moldova, Politica Europeană de Securitate și Apărare, Politica Externă și de Securitate Comună, vulnerabilitate securitară

HUMAN SECURITY AS A MODERNIZATION OBJECTIVE OF THE EUROPEAN UNION

Abstract: *Human security, in the new reality of the 21st century, represents one of the most important concerns and challenges for the rule of law and welfare states, carried out through the actions of stable and functional national and international bodies, as a result of the commitments of political actors and institutions to collectively and systematically develop the socio-political and economic reality. Human security is promoted in the European Union through various mechanisms. Thus, the European Security and Defence Policy (ESDP), a component of the Common Foreign and Security Policy (CFSP), aims at crisis management and the promotion of security and defence at European level, by analysing certain reference case studies, is implemented through cooperation between EU Member States and aims to strengthen the EU's capacity for action in the field of security and defence, in complementarity with NATO, the UN, the OSCE and other relevant international organisations. ESDP focuses on the prevention and management of conflicts, crises and threats to European and international security, with an impact on human security. As a candidate state for accession to the European Union, the Republic of Moldova reflects a differentiated and personalized approach of the European Union towards our state, based on its geopolitical and economic specificities in the context of European security, considering the war in Ukraine and re-*

gional vulnerabilities.

Keywords: human security, security policy, European Union, Republic of Moldova, European Security and Defense Policy, Common Foreign and Security Policy, security vulnerability

Introducere

Securitatea umană, în noua realitate a sec. XXI, reprezintă una dintre cele mai importante preocupări pentru statele de drept și ale bunăstării, înfăptuită prin prisma acțiunilor unor organisme naționale și internaționale, stabile și funcționale, ca rezultat al angajamentelor actorilor și instituțiilor politice de a dezvolta colectiv și sistematic realitatea socio-politică și economică [46, p. 39; 25, p. 14].

Metodologia aplicată

Aceste metode ne-au permis să colectăm, analizăm și interpretăm date relevante, astfel încât să atingem obiectivele stabilite și să evidențiem interconexiunile dintre securitatea umană și mecanismele de guvernare europeană [33, p. 257; 61, p. 93]. Metoda analizei literaturii de specialitate a fost utilizată pentru a examina lucrările fundamentale și studiile recente referitoare la securitatea umană [1, p. 55]. Prin acest proces, am investigat perspectivele academice asupra evoluției conceptului, diferitele școli de gândire și teoriile aplicate [12, p. 105; 44, p. 149]. Pentru a completa analiza teoretică, am utilizat metode calitative și cantitative în vederea măsurării impactului politicilor europene asupra securității umane [14, p. 544; 64, p. 150]. Prin metoda deductivă, am corelat datele obținute cu perspectivele teoretice, oferind o interpretare aplicată a fenomenelor studiate [19, p. 27]. De asemenea, am utilizat studiile de caz din documentele comunitare pentru a examina exemple specifice de implementare a conceptului de securitate umană în state membre ale UE, comparând bunele practici și identificând provocările existente [50, p. 119; 69, p. 54].

Rezultatele investigației

Crearea funcției de Înalț Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe și Politică de Securitate prin Tratatul de la Amsterdam și extinderea ulterioară prin Tratatul de la Lisabona, a condus la adoptarea documentului strategic, denumit *Strategia Europeană de Securitate* din anul 2003 [6]. Astfel, Strategia a conturat viziunea UE atât asupra securității, cât și apărării colective, utilizând în acest sens extinderea acțiunii externe a comu-

nității din anii 2000 – 2010. Elaborarea Strategiei a fost succedată, în anul 2004, de ”*Doctrina de Securitate Umană a Europei*” [53, p. 25], elaborată de către un grup de cercetători și personalități marcante în domeniul studiilor de securitate, studiilor de pace, relațiilor internaționale, dreptului etc [45, p. 276; 47, p. 353].

Denumită și ”*Raportul Barcelona*”, Doctrina s-a axat pe Strategia Europeană de Securitate din anul 2003, fiind elaborată într-un context post-Război Rece, când focusul central marca democratizarea statelor și prevenirea conflictelor armate. De asemenea, Doctrina a reprezentat un moment critic pentru Uniunea Europeană în contextul extinderii sale pentru a include zece membri noi, cât și în urma atentatelor teroriste din SUA din 11 septembrie 2001 și războiul din Irak. Astfel, Europa a consemnat responsabilitatea sa istorică de a contribui la o lume mai sigură și mai justă [11, p. 33; 31, p. 12; 55, p. 142].

Raportul Barcelona propune trei elemente de bază descrise în Doctrină și care constituie aplicarea practică a conceptului de securitate umană în cadrul construcției europene precum:

a) un set de șapte principii pentru operațiuni în situații de insecuritate severă cum sunt primatul drepturilor omului, autoritate politică clară, multilateralism, o abordare de jos în sus, focalizare regională, utilizarea instrumentelor legale și utilizarea adecvată a forței.

b) O „Forță de răspuns a securității umane”, compusă din 15.000 de bărbați și femei, din care cel puțin o treime ar fi civili, cu trupe dedicate și capacități civile deja puse la dispoziție de către statele membre, precum și un „Serviciu de voluntariat pentru securitatea umană”.

c) Un nou cadru legal care să guverneze atât decizia de intervenție, cât și operațiunile pe pământ, bazate pe dreptul intern al statelor gazdă, dreptul statelor trimițătoare, dreptul penal internațional, dreptul internațional al drepturilor omului și dreptul internațional umanitar [15, p. 221; 26, p. 20; 52, p. 88].

În noiembrie 2007 grupul de lucru a publicat un nou raport privind securitatea umană din perspectiva Uniunii Europene și care a contribuit la dezvoltarea conceptului, denumit ”*Raportul de la Madrid*”. Raportul a propus îmbunătățiri ale celui precedent din anul 2004, menționând rolul UE ca actor global. De asemenea, Raportul analizează evoluția *Politicii Europene de Securitate și Apărare* (PESA), componentă din Politica Externă și

de Securitate Comună (PESC) [9]. PESA vizează gestionarea crizelor și promovarea securității și apărării la nivel european, prin analiza anumitor studii de caz de referință, este implementată prin intermediul cooperării între statele membre ale UE și are ca scop consolidarea capacităților de acțiune a UE în domeniul securității și apărării, în complementaritate cu NATO, ONU, OSCE și alte organizații internaționale relevante [17, p. 232; 54, p. 80]. PESA se concentrează pe prevenirea și gestionarea conflictelor, crizelor și amenințărilor la adresa securității europene și internaționale, cu impact asupra securității umane [7, p. 5].

Ambele Rapoarte, atât cel de la Barcelona din 2004, cât și cel de la Madrid din 2007, au contribuit la consolidarea capacităților Uniunii Europene în dezvoltarea și implementarea politicilor legate de securitatea umană, integrând acest concept în diverse strategii și documente oficiale. Astfel, *Rezoluția Parlamentului European din 5 iunie 2008* [7, p. 5] privind punerea în aplicare a Strategiei Europene de Securitate și a Politicii Europene de Securitate și Apărare (PESA), subliniază importanța securității umane în cadrul politicilor europene și evidențiază necesitatea protejării și împuternicirii indivizilor în fața amenințărilor contemporane. Totodată, în diverse studii și analize academice, precum „*Perspective ale securității și apărării în Europa*” [8], s-a discutat despre evoluția conceptului de securitate umană în context european, subliniindu-se importanța acestuia în politicile de securitate și apărare ale Uniunii Europene [16, p. 22; 24, p. 160].

În anul 2016, Uniunea Europeană a adoptat o nouă strategie privind dimensiunea sa de securitate, denumită oficial „*Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*” [5; 22, p. 102]. Strategia globală a reprezentat o actualizare semnificativă a abordării UE față de provocările de securitate și relațiile externe într-un mediu global tot mai complex și în continuă evoluție, fiind rezultatul unui proces amplu de consultare și negociere între statele membre ale UE, instituțiile UE și alte părți interesate [10, p. 48; 42, p. 39].

Contextul politic în care s-a implementat această strategie a inclus mai multe elemente, cum sunt evoluțiile globale în materie de securitate, creșterea instabilității și a conflictelor în regiuni precum Orientul Mijlociu, Africa și Europa de Est, precum și amenințările transnaționale cum ar fi terorismul și migrația, dezbaterile interne privind viitorul UE, în contextul Brexitului.

Din perspectiva securității umane [13, p. 116; 49, p. 48; 56, p. 463],

Strategia abordează conceptul ca pe un element central al politicii sale externe și de securitate, subliniază protecția indivizilor și comunităților ca fundament al stabilității și dezvoltării globale [18, p. 312; 51, p. 178; 62, p. 97]. Recunoaște importanța drepturilor omului, statului de drept și a demnității umane ca elemente esențiale pentru securitatea umană și că insecuritatea la nivel individual manifestată prin foamete, conflicte, instabilitate economică poate conduce la amenințări globale, cum ar fi migrația forțată, terorismul și conflictele armate [20, p. 42; 43, p. 112; 59, p. 534]. Totodată, subliniază că o politică externă eficientă trebuie să protejeze siguranța fizică a persoanelor, să sprijine accesul la justiție și să promoveze egalitatea socială [30, p. 8; 66, p. 523].

Din perspectiva dimensiunii integrate a securității, Strategia combină dimensiunile de securitate, precum: securitatea economică în vederea dezvoltării și reducerea sărăciei [21, p. 203; 28, p. 332]; securitatea alimentară prin accesul la resursele de bază; securitatea de mediu prin combaterea schimbărilor climatice, care afectează resursele naturale și siguranța comunităților [32, p. 244; 48, p. 347]; securitatea personală ce vizează prevenirea conflictelor și protecția civililor prin operațiuni umanitare [23, p. 158; 57, p. 94]; securitatea politică prin consolidarea capacităților statelor fragile și sprijinirea guvernantei democratice [27, p. 11]; securitatea comunitară prin necesitatea de a construi reziliența comunităților, astfel încât acestea să poată face față crizelor și amenințărilor cum ar fi migrația, dezastrele naturale, protejarea drepturilor femeilor și copiilor în zonele de conflict [29, p. 182; 70, p. 72]. Pentru Strategie colaborarea globală pe dimensiunea promovării securității umane reprezintă o conlucrare constantă cu organizații internaționale ONU, NATO, OSCE, întrucât solidaritatea internațională este esențială pentru reducerea vulnerabilităților și asigurarea unui mediu global mai sigur [41, p. 13; 68, p. 39].

Un element distinct al Strategiei Globale de Securitate a UE din 2016 este promovarea securității informaționale în vederea contracarării amenințărilor cibernetice, importanța protejării infrastructurii cibernetice critice și a capacităților militare împotriva efectelor războiului hibrid, urmare a conflictelor regionale [34, p. 190; 40, p. 481]. Astfel, securitatea informațională a Uniunii Europene ce în noile realități contemporane are scopul direct de a proteja securitatea umană, a evoluat în câteva etape, pe măsură ce amenințările cibernetice au crescut în complexitate și intensitate: de la conștientizare și recunoaștere a acestora, până la etapa de elaborare și

adoptare a legislației aferente, a politicilor specifice (regulamente, directive și acorduri internaționale care vizează protejarea infrastructurii critice, a datelor personale și a altor active digitale) pentru a aborda amenințările cibernetice [35, p. 192; 67, p. 32; 65, p. 151].

În consecință, UE a creat capacități și instituții dedicate pentru a gestiona și coordona eforturile de securitate cibernetică la nivel european, cum ar fi *Agencia Uniunii Europene pentru Securitatea Rețelelor și a Informațiilor* (ENISA). Agenția a elaborat *Strategia europeană pentru securitatea cibernetică* [4; 36, p. 47] în 2013, actualizată în 2020, stabilind obiectivele și prioritățile UE în domeniul securității cibernetice, inclusiv creșterea rezilienței infrastructurilor cibernetice, consolidarea capacităților de gestionare a incidentelor și promovarea cooperării internaționale, stabilește centre de cooperare și răspuns la incidente cibernetice cu menirea de a înfăptui schimbul de informații, dezvoltarea de standarde comune și colaborarea în investigarea și combaterea amenințărilor cibernetice [39, p. 82; 63, p. 40; 60, p. 509]. În noiembrie 2022, Comisia Europeană și Serviciul European de Acțiune Externă (SEAE), stabilesc *Politica pentru apărarea cibernetică a UE*, adoptată de Consiliul European. Astfel, instituțiile UE s-au angajat în promovarea educației și conștientizării în rândul cetățenilor, întreprinderilor și instituțiilor publice cu privire la riscurile cibernetice și măsurile de protecție [37, p. 265; 58, p. 557].

Spre deosebire de statele din Balcanii de Vest și Turcia care beneficiază de IPA III, Republica Moldova primește sprijin financiar prin alte mecanisme adaptate statutului său de țară candidată în etapa inițială de negocieri cum ar fi *Planul de Creștere* [2; 38, p. 214]. Planul oferă acces la fonduri sub formă de granturi în valoare de 285 de milioane EUR și împrumuturi în valoare de 1,5 miliarde EUR care susțin reformele și alinierea la acquis-ul comunitar, fără a urma exact modelul IPA III. Pune accent pe creșterea calității vieții cetățenilor prin investiții în educație, sănătate, infrastructură și digitalizare, modernizarea economiei, îmbunătățirea infrastructurii, consolidarea instituțiilor, apropierea treptată de standardele UE. Republica Moldova a ratificat Acordul de finanțare cu Comisia Europeană și Agenția Națională de Coeziune Teritorială din Franța pentru participarea la Programul URBACT IV(2021-2027) [3]. Programul facilitează schimbul de bune practici între orașe europene, sprijină dezvoltarea urbană durabilă, modernizarea transportului public ecologic, dezvoltarea parcurilor și a spațiilor publice, reducerea poluării și promovarea eficienței energetice, etc.

Concluzii

Dinamica amenințărilor și provocărilor globale, extinderea UE cu noi state membre a creat noi provocări și oportunități pentru politica de securitate a UE, necesitând o revizuire și o consolidare a abordărilor existente.

În calitate de stat candidat la aderarea în Uniunea Europeană, Republica Moldova reflectă o abordare diferențiată și personalizată a UE față de statul nostru, bazat pe specificul său geopolitic și economic în contextul securității europene, având în vedere războiul din Ucraina și vulnerabilitățile regionale. Totodată, UE și Republica Moldova cooperează prin intermediul Parteneriatului Estic pentru a-și consolida relațiile politice și economice, iar Acordul de asociere UE-Republica Moldova permite Republicii Moldova, pe lângă alte aspecte, să beneficieze de o zonă de liber schimb aprofundată și cuprinzătoare, sporind sustenabilitatea economică. De asemenea, Republica Moldova participă la programe ce oferă oportunități de finanțare pentru proiecte transnaționale și dezvoltarea capitalului uman precum Orizont Europa (cercetare și inovare), Erasmus+ (educație, formare, tineret și sport) și Europa Creativă (sectoarele culturale și creative).

În pofida abordării personalizate, Republica Moldova trebuie să îndeplinească criterii clare de reformă pentru a accesa fondurile prevăzute de Planul de Creștere, pentru a putea obține acces extins la fonduri europene, similare celor din IPA III, dar și pentru a spori încrederea cetățenilor în instituțiile naționale și cele ale UE.

Referințe bibliografice:

1. CHULITSKAYA, T.; MATONYTE, I.; GUDELIS, D.; SPRINCEAN, S. *From Scientific Communism to Political Science: The Development of the Profession in Selected Former Soviet European States*. In: Opportunities and Challenges for New and Peripheral Political Science Communities. A Consolidated Discipline? Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan, Springer International Publishing. Chapter 3, 2022. p. 51-85.
2. Comisia Europeană. *Plan de creștere*. [online]. Disponibil: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/ro/ip_24_5124/IP_24_5124_RO.pdf (vizitat 15.04.2025).
3. *Cu privire la aprobarea proiectului de lege pentru ratificarea Acordului de finanțare dintre Republica Moldova*. Comisia Europeană și Agenția Națională de Coeziune Teritorială din Franța pentru Programul URBACT IV 2021-2027, semnat la 12 decembrie 2024. Guvernul Republicii Moldova. Proiect de ratificare a acordului. [online]. Disponibil: <https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/nu-33-cs-2024.pdf> (vizitat 19.04.2025).
4. European Commission. *The EU's Cybersecurity Strategy for the Digital Decade*. [onli-

- nel]. Disponibil: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/eus-cybersecurity-strategy-digital-decade-0> (vizitat 15.04.2025).
5. European External Action Service (EEAS). *A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy*. [online] Disponibil: https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf (vizitat 15.04.2025).
 6. *European Security Strategy. A secure Europe in a better world*. Luxemburg: Publicati-
ons Office of the European Union, 2009. 50 p.
 7. Parlamentul European. *Rezoluția Parlamentului European din 5 iunie 2008 privind pu-
nerea în aplicare a Strategiei europene de securitate și a PESA (2008/2003(INI))*. [on-
line]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ%3AC%3A2009%3A285E%3A0023%3A0032%3ARO%3APDF&utm> (vizitat 26.03.2025).
 8. *Perspective ale securității și apărării în Europa*. Materialele conferinței internaționale,
19-20 noiembrie 2009, vol. 1. București: Universitatea Națională de Apărare „CAROL
I”. Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, 2009. 414 p.
 9. *Politica externă și de securitate comună (PESC)* [online]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/glossary/common-foreign-and-security-policy-cfsp.html>
(vizitat 26.03.2025).
 10. SOHOȚCHI, T.-S.; SPRINCEAN, S. Importanța asigurării securității umane pentru
fortificarea sistemului electoral al Republicii Moldova. În: *Conferința anuală a Cen-
trului de Instruire Continuă în Domeniul Electoral*. 11.11.2022, Cahul. 2022, pp. 47-60.
 11. SPRINCEAN, S. *Simbioza securității și interesele republicii moldova în perspectiva
extinderii UE*. Republica Moldova în contextul noii arhitecturi de securitate regională:
Materialele conferinței științifice internaționale, 24 mai 2024. Chișinău: AMFA, 2025,
p. 32-44.
 12. SPRINCEAN, S. *Provocări securitare în perioada crizei sanitare și pandemiei Co-
vid-19*. În: *Mandatul de securitate: probleme actuale de interpretare, legislație și practi-
că*. Chișinău: Print-Caro, 2020, p. 104-109.
 13. SPRINCEAN, S. *Development of conceptual apparatus of the contemporary security
studies for better analysis of securing good governance and democracy*. În: *Election
Integrity and the Quality of Democracy: Challenges and Pathways to Good Governan-
ce*. The work of the materials of the international scientific conference. Chișinău: CEP
USM. 2025, p. 110-123.
 14. SPRINCEAN, S. *Evoluția metodologiei de cercetare în studiile de securitate în contex-
tul noilor provocări geopolitice*. În: *Promovarea valorilor social-economice în contex-
tul integrării europene*. Ediția a 7-a. Chișinău: USEM (Pulsul Pieței). 2025, p. 542-553.
 15. SPRINCEAN, S. *Valențe conceptual-metodologice ale unor categorii și noțiuni spe-
cifice domeniului securității*. În: Conferința Internațională “Consolidarea rezilienței
sociale prin valorificarea capitalului uman în contextul aderării Republicii Moldova
și Ucrainei la Uniunea Europeană”, 17-18.10.2024. Chișinău: Editura USM, 2024, p.
219-226.
 16. SPRINCEAN, S. *Deepening human security and industrial symbiosis in the context of
the EU enlargement*. În: *Industrial Symbiosis from a technical perspective: challenges
and opportunities*. Bruxelles, September 10, 2024. Yecla, Spain: Technological Centre
of Furniture and Wood of the Region of Murcia (CETEM). COST Action CA22110
Cooperation, development and cross-border transfer of Industrial Symbiosis among in-
dustry and stakeholders (LIAISE). 2024, p. 21-27.
 17. SPRINCEAN, S. Dezvoltarea umană și siguranța persoanei în contextul preocupărilor

- pentru securitatea umană. În: *Studii și cercetări juridice*. Chișinău: CEP USM, Partea 7-8. Subcap. 7.1. 2024, pp. 231-239.
18. SPRINCEAN, S. *Prioritățile de securitate națională prin prisma obiectivelor de securitate umană în contextul perspectivei de extindere a UE*. În: Conferința Internațională Jean Monnet “Mecanisme și modele de adoptare a deciziilor la nivel local/regional/central”, 19-20 aprilie 2024 / Coord. L. Roșca. Chișinău: Print-Caro, 2024, p. 309-318.
 19. SPRINCEAN, S. Aspecte securitare ale procesului de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană. În: *Securitatea umană și socială în statul democratic*, 27 octombrie 2023. Chișinău: Tipografia “Print-Caro”, 2023, p. 25-32.
 20. SPRINCEAN, S. Perspective de ajustare a principiilor securității umane în condițiile unui nou context geopolitic. În: *Perspectivile și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației*, Ed. Volumul X. Cahul: CentroGrafic, 2023, Vol.10, Partea I, p. 40-44.
 21. SPRINCEAN, S. Provocări contemporane la adresa securității umane și siguranței persoanei. În: *Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală*. Chișinău: CEP USM, 2023, Volum 1, pp. 202-209.
 22. SPRINCEAN, S. Siguranța persoanei în contextul sistemului de asigurare a securității umane. În: *Parteneriatul Estic: spre o comunitate a democrației și prosperității*, Ed. 16. Chișinău: “Print-Caro” SRL, 2023, 1, pp. 98-105.
 23. SPRINCEAN, S. *Corelații ale problematicii siguranței persoanei și securității umane cu domeniul drepturilor omului*. În: *Studii și cercetări juridice*. Chișinău: Tipografia Centrală. Partea a 6-a. Subcap. 7.1. 2023, p. 157-170.
 24. SPRINCEAN, S. *Sustainability of public policies for strengthening personal safety and human security in conditions of political instability in the East-European region*. În: Evaluation of Policies on Social Inclusion, Migration, in particular interventions related to integration. The 2nd PROFEEDBACK Conference. 12-13.09.2022. PROFEEDbook2. COST Action CA20112 PlatfoRm OF policy Evaluation community for improvED EU policies and Better ACKnowledgement - PROFEEDBACK. University of Maribor, Slovenia. 2022, p. 156-164.
 25. SPRINCEAN, S. *Considerații privind implocarea tinerilor în alegeri*. În: Digest electoral. Revistă de analiză, teorie și cercetare în domeniul electoral. Ediția VIII. Decembrie 2022, p. 7-18.
 26. SPRINCEAN, S. Modernizarea domeniului securității ca obiect de studiu și disciplină didactică. În: *Studii naționale de securitate*, 2022, nr. 1(5), pp. 18-27.
 27. SPRINCEAN, S. *Siguranța persoanei în condițiile necesității asigurării securității în domeniul electoral*. În: Digest electoral. Revistă de analiză, teorie și cercetare în domeniul electoral. Ediția VII. Iunie 2022, p. 6-17.
 28. SPRINCEAN, S. *Rolul securității umane în consolidarea sistemului național de securitate*. În: Interconexiunile integrării sociale și consolidarea sistemului național de securitate: Monografie colectivă; colegiul de redacție: Ludmila Roșca [et al.]. Chișinău: Print-Caro. Cap. 11. 2022, p. 329-359.
 29. SPRINCEAN, S. *Politici de asigurare a securității umane în condiții pandemice*. În: Top 10 probleme politice a societății în contextul pandemiei de coronavirus de tip nou. Chișinău: Tipografia Centrală. Subcap. 2.5. 2022, p. 179-218.
 30. SPRINCEAN, S. *The role of personal safety in ensuring the protection of human rights in the Republic of Moldova*. În: Защита прав человека в периоды внешнеполитической напряженности: материалы Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием

- (Саранск, 26 мар. 2021 г.). Саранск, 2021. Ч. 1, с. 5-13.
31. SPRINCEAN, S. *Practici electorale incluzive pentru fortificarea securității umane și siguranței persoanei*. În: Digest electoral. Revistă de analiză, teorie și cercetare în domeniul electoral. Ediția VI. Decembrie 2021, p. 7-22.
 32. SPRINCEAN, S. *Sporirea securității și siguranței persoanei și progresul domeniului culturii ca deziderate ale Acordului de Asociere RM-UE*. În: Revista Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică. Nr. 1 (38), 2021, p. 243-248.
 33. SPRINCEAN, S. *Cultura securitară a persoanei prin prisma acordului de asociere a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană în contextul pandemiei de COVID-19*. În: Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică. 2021, nr. 4(41), pp. 256-260.
 34. SPRINCEAN, S. *Perspective de asigurare a siguranței persoanei în contextul realizării securității umane*. În: Studii Naționale de Securitate. Revistă științifico-practică. Nr. 1(1), 2020, p. 185-200.
 35. SPRINCEAN, S. *Știința Deschisă în sprijinul asigurării securității umane și siguranței persoanei*. În: Știința Deschisă în Republica Moldova. Ediția 2, 27-28.10.2022. Chișinău. Chișinău: "Print-Caro" SRL, 2022, p. 187-200.
 36. SPRINCEAN, S. *The role of civil unity in the process of ensuring human security in the Republic of Moldova*. În: Правовые аспекты нациестроительства в России: история и современность. Материалы Всероссийской научной конференции с международным участием. 17.04.2020 г. Саранск: ЮрЭксПрактик. 2020, p. 44-51.
 37. SPRINCEAN, S. *Libertatea individuală și siguranța persoanei ca imperative didactice*. În: Tradiție și perspective în didactica modernă. Vol. 4. Alba Iulia: Aeternitas, 2020, p. 263-268.
 38. SPRINCEAN, S. *Importanța modelelor etice și deliberative în formarea comportamentului politic*. În: Tradiție și perspective în didactica modernă. Vol. 3. Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba-Iulia. Alba-Iulia: Aeternitas. 2019, p. 212-219.
 39. SPRINCEAN, S. *Imperative bioetice și securitare ca repere în educație și cercetare*. În: Educația din perspectiva valorilor. Tom XIV. Summa Paedagogica. Conf. Șt. Int. „Educația din Perspectiva Valorilor”, Ed. a X-a, Alba-Iulia. 10-11.10.2018. 2019. București: Eikon, p. 80-85.
 40. SPRINCEAN, S. *Politica securității umane în Republica Moldova în contextul provocărilor și oportunităților mediului regional de securitate*. În: Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurare a parcursului european. Chișinău: Tipografia Centrală. Subcap. 5.2. 2019, p. 477-497.
 41. SPRINCEAN, S. *Unele stringențe și imperative în studiile contemporane de securitate*. În: Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurare a parcursului european. / Republica Moldova în contextul provocărilor interne și externe la adresa securității naționale (Partea a III-a). Chișinău: Tipografia Centrală. 2019. Cap. 1, p. 5-20.
 42. SPRINCEAN, S. *The Role of Human Security in Identifying New Perspectives of Development of the Education in the Field National Security*. În: Revista „Current and Future Perspectives on Teaching and Learning”. Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba-Iulia. Nr. 1 (1), 2019, p. 36-43.
 43. SPRINCEAN, S. *Insecuritatea umană în contextul securității naționale: oportunități de evaluare*. În: Riscuri și amenințări la adresa securității naționale: tehnici de analiză și evaluare. Ghid metodologic. Chișinău: F.E.P. ”Tipografia Centrală”. 2019. Subcap.

3.5, p. 105-114.

44. SPRINCEAN, S. *Cultura securitară ca fundament al bunăstării societății*. În: Revista Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică. Nr. 2 (35), 2019, p. 148-153.
45. SPRINCEAN, S. *Filosofia supraviețuirii: repere și perspective*. În: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe politice. Nr. 3, 2019, p. 275-278.
46. SPRINCEAN, S. *Imperativele securitare ale societății contemporane*. În: Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației / Prospects and problems of research and education integration into the European area. Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” Cahul. Vol. VI. Partea 1, 2019, p. 29-33.
47. SPRINCEAN, S. *Importanța studiului concepției securității umane pentru o dezvoltare sustenabilă a societății*. În: Tradiție și perspective în didactica modernă. Vol. 2. Conf. Șt. Int. ”Didactica - Tradiție, Actualitate, Perspective”. Ed. IV-a. Universitatea “1 Decembrie 1918” Alba Iulia. 18-19.05.2018. București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A. 2018, p. 352-359.
48. SPRINCEAN, S. *Bioetica politică ca perspectivă de extindere disciplinară și metodologică a domeniului bioeticii globale*. În: Tradiție și perspective în didactica modernă. Vol. 2. Conf. Șt. Int. ”Didactica - Tradiție, Actualitate, Perspective”. Ed. IV-a. Universitatea “1 Decembrie 1918” Alba Iulia. 18-19.05.2018. București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A. 2018, p. 345-352.
49. SPRINCEAN, S. *Contribuții bioetice la reformarea sistemului de asigurare a securității umane în Republica Moldova*. În: Buletinul științific al Universității de Stat “Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, Seria “Științe Sociale”. 2018, nr. 2 (8), 2018, p. 41-55.
50. SPRINCEAN, S. *Aspecte etice în procesele electorale în perspectiva eficientizării instituțiilor puterii de stat*. În: Impactul sistemului electoral asupra capacității de funcționalitate a instituțiilor puterii de stat din Republica Moldova. Cap. 8. Chișinău: Tipografia Centrală, 2018, p. 118-130.
51. SPRINCEAN, S. *Componenta socio-culturologică a securității umane în contextul dezvoltării sustenabile a sociumului*. În: Revista Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică. Nr. 2 (31), 2017, p. 176-183.
52. SPRINCEAN, S. *Conceptual, methodological and bioethical perspectives of strengthening human security in Republic of Moldova*. În: Cross Border Journal for International Studies / Universitatea „Dunărea de Jos” Galați. Vol. 2, nr. 4, 2017, p. 81-94.
53. SPRINCEAN, S. *Securitatea umană și bioetica*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2017. 304 p.
54. SPRINCEAN, S. *Problematica securității umane în contextul evoluției societății contemporane*. În: Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul evoluțiilor geopolitice regionale. Cap. 4. Chișinău: Tipografia Centrală. 2016, p. 77-94.
55. SPRINCEAN, S. *Imperativul promovării securității umane în contextul procesului de integrare europeană a Republicii Moldova*. În: Republica Moldova în contextul oportunităților de modernizare: necesități de democratizare, securitate și cooperare. Cap. 10. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016, p. 139-155.
56. SPRINCEAN, S. *Importanța securității umane în optimizarea politică și bioetică a managementului crizelor globale*. În: Political Science, International Relations and Security Studies. International Conference Proceedings. The Xth Edition. [Sibiu], 27-29 May 2016, p. 461-470.
57. SPRINCEAN, S.; BECCIU, S. *Perspectiva postmodernă asupra problematicii siguranței omului în contextul provocărilor contemporane*. În: Revista de științe politice

- și relații internaționale (Institutul de științe politice și relații internaționale „Ion I. C. Brătianu”) [București], Tomul XVIII, Nr. 2, 2021, p. 91-100.
58. SPRINCEAN, S; COSTA, Bruno Daniel Ferreira. *Theoretical-methodological perspectives in researching person's safety in the context of the necessity of security redimensioning*. În: Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene. Ediția a 7-a. Chișinău: USEM (Pulsul Pieței). 2025, p. 554-563.
 59. SPRINCEAN, S; GRIGORIU, I. *Perspective civilizatoare în procesul de asigurare a securității umane*. În: Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene. Ediția a 7-a. Chișinău: USEM (Pulsul Pieței). 2025, p. 531-541.
 60. SPRINCEAN, S; SÎTARI, D. *Politici educaționale universitare europene ca imperative ale dezvoltării durabile și securității umane*. În: Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene. Ediția a 7-a. Chișinău: USEM 2025, p.507-520
 61. SPRINCEAN, S; SLUTU N. *Ajustarea și aprofundarea obiectivelor de securitate umană în contextul fructificării perspectivei de extindere a UE*. În: Analele Științifice ale Universității de Studii Europene din Moldova. Ediția VIII. Chișinău: Pulsul Pieței. 2024, p. 91-96.
 62. SPRINCEAN, S.; SOHOȚCHI, T.-S. *Ensuring human security in the conditions of the COVID-19 pandemic*. In: Sakharov readings 2021: environmental problems of the XXI century. Часть I. Минск: ИВЦ Минфина, 2021, p. 95-98.
 63. SPRINCEAN, S.; SOHOȚCHI, T.-S. *Incursiuni în studiul securității umane și siguranței persoanei*. În: Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetărilor și Educației. US “Bogdan Petriceicu Hasdeu”. Vol. VIII, Cahul: USC. 2023, p. 40-42.
 64. SPRINCEAN, S.; SOHOȚCHI, T.-S. *Incursiuni educaționale în cercetarea problematice securității umane și siguranței persoanei*. În: Tradiție și perspective în didactica modernă. Vol. 5. Conf. Șt. Int. „Didactica: tradiție, actualitate, perspectivă”, ed. VII-a, 21-22.05.2021. Alba Iulia: Aeternitas, 2021, p. 149-153.
 65. SPRINCEAN, S.; SOHOȚCHI, T.-S. *Human security and personal safety approaches to the contemporary East-European security challenges*. În: Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи: матеріали Міжнародної XI науково-практичної конференції, Чернівці, 27 травня 2021 року. Чернівці: Технодрук, 2021. с. 149-156.
 66. SPRINCEAN, S; TOCARJEVSCHI, A. *Exercitarea controlului asupra sectorului de securitate de către instituțiile politice*. În: Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene. Ediția a 7-a. Chișinău: USEM (Pulsul Pieței). 2025, p. 521-530.
 67. SPRINCEAN, S; CATAN, A; ȚONCU, S. *Perspective teoretice asupra promovării securității umane prin mecanisme ale statului de drept*. În: *Vector European*. 2022, nr. 2, p. 30-35.
 68. SPRINCEAN, S.; PÎRȚAC, Gr.; SYCHEV, A. *Human security and ethics in support for sustainable development*. În: *Vector European*. 2022, nr. 1, pp. 38-42.
 69. SPRINCEAN, S.; PÎRȚAC, Gr.; MIHALAȘ, V. *Importanța procesului electoral în cadrul statului democratic*. În: *Vector European*. 2021, nr. 2, p. 52-57.
 70. SPRINCEAN, S.; SOHOȚCHI, T.-S.; MITROFANOV, Gh. *Perspective educaționale privind importanța securității umane și siguranței persoanei în context global*. În: Tradiție și perspective în didactica modernă. Vol. 6. Conf. Șt. Int. „Didactica: tradiție, actualitate, perspectivă”, ed. 20-21.05.2022. Alba Iulia: Aeternitas. 2022, p. 70-74.

CZU: 351.742(498.7)(091):94(498.7)1917/1918”

ROLUL MILIȚIEI ÎN MENȚINEREA ORDINII PUBLICE ÎN BASARABIA ÎN CONTEXTUL SCHIMBĂRILOR SOCIAL-POLITICE DIN 1917-1918

IULIAN CRIMINCEANU⁸⁹

ORCID ID: 009-0009-8753-4622

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.14>

Informații despre recenzent:

Ion GUMENĂI, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova, Email: gumenai@gmail.com.

Rezumat: *Articolul analizează instituirea și funcționarea Miliției în Basarabia în perioada 1917–1918, în contextul destrămării structurilor imperiale și al reformelor inițiate de Guvernul Provizoriu de la Petrograd. Studiul este centrat pe aplicarea Regulamentului provizoriu cu privire la Miliție din 17 aprilie 1917 și pe examinarea atribuțiilor instituționale conferite noii structuri. În urma desființării Poliției și Jandarmeriei țariste, Miliția a fost reglementată ca organ executiv al puterii de stat, aflat sub autoritatea administrației publice locale, cu o ierarhie funcțională clar definită. Atribuțiile instituției au inclus menținerea ordinii publice, eliberarea documentelor oficiale, participarea la procedurile judiciare, precum și sarcini de evidență militară și supraveghere. Concluziile evidențiază rolul Miliției ca structură de continuitate administrativă, cu competențe multiple, capabilă să suplinească funcțiile statului în condițiile de criză instituțională. Prin aplicarea cadrului normativ și asumarea sarcinilor de ordine și siguranță publică, Miliția a contribuit la consolidarea autorității în teritoriu și la menținerea funcționalității instituționale în perioada de tranziție.*

Cuvinte-cheie: Miliția, Basarabia, Chișinău, 1917, 1918.

THE ROLE OF THE MILITIA IN MAINTAINING PUBLIC ORDER IN BESSARABIA AMID SOCIO-POLITICAL CHANGES (1917-1918)

⁸⁹ Doctorand, Școala doctorală Științe Umanistice, Universitatea de Stat din Moldova, e-mail: iulian.criminceanu@gmail.com,

Abstract: *The period of 1917-1918 was marked by radical transformations and political instability across the former Russian Empire, including Bessarabia, a multiethnic province at the crossroads of divergent political influences. The revolutions of 1917 triggered a crisis of authority, leading to a significant rise in crime and acts of violence. This study examines the socio-political situation in the region, highlighting the reformation of internal security structures following the dissolution of the Tsarist police and gendarmerie and the establishment of a new public order institution—the militia. In this context, the militia, reorganized ad hoc following the post-revolutionary model, became the primary force responsible for ensuring public safety.*

In Bessarabia, the militia faced significant challenges, having to manage the surge in criminal activity and violent incidents. A notable case is Chișinău, where the city was divided into five militia sectors with 65 patrol posts. Each sector had clearly defined territorial responsibilities, contributing to emergency response coordination, maintaining order, and ensuring public security. The militia's duties included patrolling, tax collection, population record-keeping, and collaboration with local authorities to mitigate the effects of social and administrative disarray.

Keywords: militia, Ministry of Internal Affairs, militiaman, Bessarabia, Chișinău.

Introducere

Perioada cuprinsă între anii 1917 și 1918 a reprezentat un moment de cotitură în istoria politică și instituțională a fostului Imperiu Rus, marcând începutul unei reconfigurări profunde a structurilor statale, inclusiv a celor responsabile de menținerea ordinii publice. În acest context, Basarabia s-a aflat într-o poziție deosebit de vulnerabilă, confruntându-se cu efectele directe ale colapsului autorității centrale, retragerii armatei ruse de pe front, creșterii infraționalității și afirmării simultane a unor curente politice divergente, de la bolșevism la mișcările naționale locale.

Instituirea miliției în Basarabia s-a realizat în urma emiterii, la 17 aprilie 1917, a decretului Guvernului Provizoriu privind înființarea Miliției, însoțit de un regulament provizoriu care stabilea principiile de funcționare ale noii instituții. Aplicarea Regulamentului provizoriu cu privire la Miliție în Basarabia s-a realizat gradual, începând cu primăvara anului 1917, sub supravegherea Comisarului Gubernial și în conformitate cu dispozițiile Ministerului Afacerilor Interne de la Petrograd.

Orașele Chișinău, Bălți [1] și Akkerman oferă exemple relevante privind nivelul de implementare al noii structuri, adaptarea la specificul local și gradul de conformitate cu prevederile legislative centrale. [1]

Studiul de față își propune să examineze rolul și funcționarea miliției în Basarabia în perioada 1917–1918, având ca obiectiv principal identificarea particularităților organizatorice, a limitelor operaționale și a impactului social-politic al acestei instituții într-o etapă de profundă tranziție istorică. Analiza este fundamentată pe surse primare, legislație provizorie, documente administrative și se înscrie în demersul mai larg de înțelegere a mecanismelor prin care autoritatea de stat a încercat să se mențină și să se reconstituie în condiții de criză.

Metodologia aplicată

Demersul cercetării s-a fundamentat pe aplicarea metodei istorice, esențială pentru reconstituirea procesului de reformare a organelor de ordine publică și pentru identificarea etapelor semnificative în configurarea și funcționarea noii structuri milițienesci din Basarabia în intervalul 1917–1918. În completare, a fost utilizată analiza comparativă, prin intermediul căreia a fost posibilă evaluarea diferențiată a Miliției din Chișinău, Bălți, Akkerman evidențiind trăsături specifice și niveluri distincte de organizare. Totodată, cercetarea a integrat metode complementare precum analiza statistică, abordarea sistemică și observația empirică, fiecare contribuind la consolidarea validității interpretărilor formulate.

Rezultatele investigației

Prăbușirea Imperiului Rus în urma Revoluției din Februarie 1917 a declanșat un amplu proces de reorganizare instituțională în teritoriile aflate sub administrația acestuia. Basarabia, provincie de graniță cu o compoziție etnică eterogenă, s-a confruntat cu o instabilitate acută, ce a afectat grav siguranța cetățenilor și funcționarea normală a autorității publice. În acest context, reformele inițiate de Guvernul Provizoriu de la Petrograd au condus la desființarea poliției și jandarmeriei țariste și instituirea unei noi structuri de menținere a ordinii publice Miliția.

Este esențial de remarcat că, înaintea constituirii Miliției, Guvernul Provizoriu a emis două acte fundamentale, la 6 martie 1917 a fost adoptat actul de desființare a Jandarmeriei, iar la 10 martie 1917 a fost promulgată legea privind desființarea Poliției. Aceste măsuri au marcat o ruptură de-

finitivă față de vechiul aparat represiv al regimului țarist și au deschis calea pentru edificarea unei structuri civile, descentralizate și orientate către protecția cetățenilor. Miliția a fost astfel concepută nu doar ca un substitut administrativ, ci ca un instrument modern al statului de drept, menit să răspundă noilor cerințe ale ordinii democratice.

Adoptarea Decretului privind înființarea Miliției și a Regulamentului provizoriu cu privire la Miliție, la 17 aprilie 1917, a marcat o schimbare fundamentală în arhitectura instituțională a ordinii publice. Aceste acte normative au constituit fundamentul legal pentru constituirea unei instituții menite să asigure ordinea, protecția persoanelor și bunurilor, precum și colaborarea cu instanțele judiciare și militare în vederea aplicării legii.

Regulamentul provizoriu cu privire la Miliție, emis concomitent cu Decretul de înființare, cuprinde 52 de articole împărțite în șapte părți și definește miliția ca organ executiv al puterii de stat, aflat sub autoritatea administrațiilor publice județene și orășenești. Această subordonare locală, față de zemstve și dume, marchează o inovație instituțională, încercând să apropie activitatea de ordine publică de realitățile comunitare. [3]

Structura ierarhică a Miliției este bine definită: șeful miliției, adjuncții săi, șefii de sectoare, milițienii superiori și inferiori, alături de personal administrativ (secretar, poștaș, arhivar) și unități auxiliare (camere de arest). Administrarea și salarizarea sunt asigurate atât din fonduri centrale (Ministerul Afacerilor Interne), cât și din bugetele locale gestionate de zemstve și dume. Autoritățile locale sunt responsabile de delimitarea sectoarelor, stabilirea efectivului și aprobarea cheltuielilor, ceea ce indică un model mixt de control și o responsabilizare a puterii locale. Regulamentul stabilește clar criteriile de selecție a personalului: cetățenie rusă, vârsta minimă de 21 ani, lipsa antecedentelor penale și a datoriilor față de stat. [4]

Candidații la funcții de conducere trebuiau să posede studii cel puțin medii. Uniforma și dotarea standard (armament rece și revolver) erau obligatorii, iar utilizarea armamentului era condiționată de instrucțiuni speciale, reglementate prin articolul 30. [5]

Partea a IV-a a Regulamentului provizoriu detaliază atribuțiile operative și juridice ale Miliției. Aceste atribuții reflectă complexitatea misiunii instituției și pot fi clasificate după domeniile precum: **Atribuții de ordine publică și siguranță.** Asigurarea ordinii și liniștii publice; protejarea persoanelor împotriva violenței, intimidării și a acțiunilor ilegale; intervenția în cazuri de dezordine publică, conflicte de stradă, proteste sau calamități (incendii, inundații); patrularea și supravegherea spațiilor publice, drumu-

rilor și căilor de comunicație. **Atribuții administrative.** Eliberarea documentelor oficiale (certificate, adeverințe, acte de identitate); întocmirea registrului populației și evidenței locuitorilor; emiterea proceselor-verbale privind contravențiile și infracțiunile sesizate; protejarea patrimoniului public și privat, inclusiv instituții de stat, magazine, locuințe. **Atribuții judiciare.** Declanșarea anchetelor preliminare în cauzele penale; participarea în instanță ca acuzator public în cauze penale de interes general; arestarea și escortarea inculpaților, prezentarea acestora în fața instanțelor; asigurarea executării sentințelor penale și civile; conservarea și protejarea mijloacelor de probă. **Atribuții militare și de evidență.** Întocmirea listelor de recrutare și informarea autorităților militare; transmiterea de vești familiilor soldaților decedați; urmărirea evazioniștilor și supravegherea celor încorporabili. **Garanții procedurale și juridice.** Reținerea persoanelor se putea face doar în condițiile strict reglementate: ebrietate periculoasă, alienație mintală, pericol iminent; obligația întocmirii unui proces-verbal detaliat cu privire la orice arest; respectarea termenului de 24 de ore pentru prezentarea în fața unei instanțe; dreptul persoanei reținute de a primi o copie a procesului-verbal, garantat prin lege. [4]

Rolul Miliției în menținerea ordinii publice în Basarabia, în perioada de tranziție post-țaristă 1917-1918, se conturează clar din analiza atribuțiilor multiple și complementare conferite prin Regulamentul provizoriu. Miliția a fost investită cu competențe ce depășeau sfera ordinii publice clasice, devenind un veritabil agent de aplicare a legii, de gestionare a administrației locale și de cooperare cu instanțele judiciare și autoritățile militare. Prin atribuțiile de ordine publică precum patrulare, supravegherea străzilor, intervenția în cazuri de dezordine sau calamități, Miliția a funcționat ca un garant al securității colective în absența altor forțe instituționalizate. În plan administrativ, ea a preluat funcții esențiale ale statului, eliberarea de documente, evidența populației, protejarea patrimoniului public și privat. Acest lucru a consolidat percepția Miliției nu doar ca forță coercitivă, ci ca organ civil de contact direct între autoritate și cetățean.

Dimensiunea judiciară a rolului Miliției este și ea fundamentală, anchetele preliminare, participarea ca acuzator în instanță, escortarea inculpaților și conservarea probelor plasează instituția în centrul procesului penal, mai ales în condițiile de criză instituțională din acea perioadă. În paralel, atribuțiile de recrutare, supravegherea încorporabililor și comunicarea cu autoritățile militare reflectă caracterul hibrid, în speță fiind unul civil-militar. Importanța sa este accentuată de asemenea și de introducerea unor garanții juridice în opinia noastră democratice precum reținerea condițio-

nată, obligația procesului-verbal, termene stricte pentru prezentarea în fața instanței, fapt care indică efortul de legalizare și de protecție a drepturilor cetățenești. [6] Astfel, Miliția în opinia noastră nu a fost o simplă structură de tranziție, ci o veritabilă instituție de reconfigurare a autorității statale în teritoriu, cu atribuții multiple, cu o ierarhie bine definită și cu o autonomie locală. Prin atribuțiile sale extinse și aplicarea lor în marile orașe basarabene, Miliția a jucat un rol fundamental în restaurarea ordinii, prevenirea haosului administrativ și protejarea normelor sociale, în momente în care statul însuși se afla în redefinire.

Concluzii

Analiza rolului Miliției în menținerea ordinii publice în Basarabia în perioada 1917–1918 relevă o realitate instituțională complexă, dar esențială pentru înțelegerea mecanismelor prin care autoritatea statului a fost reconstruită într-un context de disoluție a vechii puteri imperiale. Apărută ca urmare a desființării poliției și jandarmeriei țariste prin decretele din martie 1917, Miliția nu a fost doar o soluție de moment, ci o structură fundamentală pentru asigurarea continuității funcțiilor statale esențiale – ordinea, securitatea, justiția, administrația și controlul militar.

Adoptarea Regulamentului provizoriu cu privire la Miliție, simultan cu decretul de înființare, a oferit un cadru legal detaliat și coerent, care a definit atribuțiile, ierarhia, structura și principiile de funcționare ale noii instituții. Miliția a fost concepută ca un organ executiv civil, aflat sub autoritatea administrației locale zemstvele și dumele, dar integrat totodată într-o rețea coordonată la nivel central de Ministerul Afacerilor Interne. Această dublă subordonare a permis o adaptabilitate instituțională sporită în teritorii cu specificuri etno-politice diverse, precum Basarabia, și a încurajat implicarea autorităților locale în gestionarea securității. Rolul Miliției s-a cristalizat în jurul a patru funcții majore, fiecare cu impact direct asupra societății basarabene în contextul crizei generale a autorității: funcția de ordine publică, funcția administrativă, funcția judiciară și funcția militară. Miliția a fost, în primul rând, garantul ordinii publice – patrularea străzilor, intervenția în caz de dezordine, protecția persoanelor și a bunurilor – într-un moment în care forțele armate regulate se retrăgeau, iar vidul de putere favoriza radicalizarea, banditismul și haosul social. În al doilea rând, Miliția a exercitat atribuții administrative esențiale pentru funcționarea comunităților: eliberarea documentelor, ținerea evidenței populației, protejarea patrimoniului public și privat. Prin aceste sarcini, ea s-a legitimat nu doar ca forță coercitivă, ci ca organ de legătură între cetățean și stat, devenind un element de stabilitate instituțională.

Funcția judiciară a fost una dintre cele mai sensibile și relevante: anchetele preliminare, participarea în instanță, executarea mandatelor și sentințelor au integrat Miliția în sfera justiției, completând și, în unele cazuri, substituind activitatea instanțelor de drept comun, slăbite în perioada respectivă. De asemenea, atribuțiile militare – evidența încorporabililor, sprijinirea recrutării, comunicarea cu familiile militarilor – au transformat Miliția într-o structură hibridă, cu rol de suport logistic pentru armata națională în formare. Un element distinctiv al acestei structuri a fost introducerea unor garanții juridice clare în privința reținerii și a relației cu cetățenii – obligația de a întocmi proces-verbal, termenul maxim de 24 de ore pentru prezentarea în fața instanței, dreptul la informare a familiei –, ceea ce reflectă intenția de a consolida statul de drept într-un context post-autocratic.

Din punct de vedere organizatoric, Miliția a fost instituită rapid în toate centrele urbane majore ale Basarabiei. Orașele Chișinău, Bălți și Ackerman oferă exemple concludente privind funcționarea efectivă a instituției, numirea cadrelor, formarea sectoarelor și aplicarea Regulamentului. Faptul că aceste structuri funcționau în toamna anului 1917, într-un moment de instabilitate extremă, dovedește eficiența relativă a modelului propus de guvernul provizoriu și capacitatea de adaptare a administrației locale. Contribuția Miliției la menținerea ordinii nu poate fi interpretată doar prin prisma funcționalității birocratice, ci mai ales în raport cu contextul istoric: o societate dezorientată, cu loialități politice fragmentate, în care puterea sovietelor începea să concureze autoritățile tradiționale, iar bande înarmate acționau cu impunitate.

Concluzionând, Miliția a jucat un rol esențial în procesul de reconstrucție instituțională din Basarabia în perioada 1917–1918. A fost, în același timp, o expresie a reformei democratice inițiate de Guvernul Provizoriu, un instrument de guvernare locală și un factor de stabilitate într-un teritoriu marcat de riscuri majore de dezintegrare. Miliția nu trebuie înțeleasă doar ca o „instituție de criză”, ci ca un model incipient al unei administrații moderne, civilizate, preocupate de echilibrul între autoritate și drepturile cetățenești, un model care, chiar dacă limitat temporal, a lăsat urme structurale în organizarea ordinii publice post-imperiale.

Referințe bibliografice:

1. Agenția Națională a Arhivelor – Direcția generală a arhivelor naționale (în continuare ANADgan), Fond 1820, Inventar 1, Dosar 1, Fila 35;
2. ANA-Dgan, F. 1820, inv. 1, d. 1, fila 57;
3. ANA, F. 1648, inv. 1, d. 1, f. 4., 5
4. ANA F. 1648, inv. 1, d. 1, ff. 6-7.

CZU: 342.57:061.2-053.6:502.131.1

COOPERAREA ORGANIZAȚIILOR DE TINERET ȘI A INSTITUȚIILOR STATULUI PENTRU DEZVOLTARE DURABILĂ ȘI UNITATE NAȚIONALĂ

Alexandra COLȚA⁹⁰

ORCID iD:0009-0002-4227-0167

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.15>

Informații despre recenzent:

ROȘCA Ludmila, doctor habilitat în filosofie, cercetător științific principal,

Subprogramul: CONSolidarea mecanismelor Socio-Economice și Juridice de asigurare a bunăstării și securității cetățenilor, CONSEJ, 01.05.02. ludmilarosca.com@gmail.com .

Rezumat: *Implicarea activă a tinerilor în procesele de guvernare participativă și în inițiativele de dezvoltare sustenabilă devine tot mai importantă pentru asigurarea progresului socioeconomic și a echității intergeneraționale. Colaborarea dintre generațiile tinere și instituțiile statului nu doar că facilitează implementarea unor politici publice incluzive, dar și stimulează inovarea socială și responsabilizarea civică.*

Tinerii trebuie recunoscuți ca actori strategici în procesul de elaborare și implementare a strategiilor naționale privind sustenabilitatea și coeziunea socială, având potențialul de a contribui la formularea unor soluții inovatoare pentru provocările contemporane, precum tranziția ecologică, transformarea digitală și reducerea disparităților economice. Printr-un parteneriat eficient între instituțiile guvernamentale, organizațiile de tineret și mediul academic, se pot crea mecanisme sustenabile de participare civică, menite să sprijine incluziunea socială și să consolideze identitatea națională în cadrul unei societăți democratice și pluraliste.

Totuși, integrarea tinerilor în procesele decizionale întâmpină numeroase obstacole, inclusiv bariere instituționale, acces limitat la resurse și

⁹⁰ Doctorandă Universitatea de Stat din Moldova, profesor, Colegiul “Alexei Mateevici” din Chișinău, aalecsandra@mail.ru .

lipsa unor platforme eficiente de consultare. În acest sens, este important ca instituțiile statului să adopte politici de sprijinire a participării tinerilor, să dezvolte programe educaționale axate pe educația civică și sustenabilitate, precum și să faciliteze dezvoltarea leadership-ului tinerilor în contextul guvernării democratice. Prin urmare, cooperarea dintre tineri și instituțiile statului nu este doar un factor de progres social, ci și un mecanism pentru asigurarea stabilității și unității naționale pe termen lung.

Cuvinte cheie: tineri, cooperare instituțională, politici publice, dezvoltare durabilă, coeziune socială, participare civică, inovare socială.

COOPERATION BETWEEN YOUTH AND STATE INSTITUTIONS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND NATIONAL UNITY

Abstract: *The active involvement of young people in participatory governance processes and sustainable development initiatives is becoming increasingly important for ensuring socioeconomic progress and inter-generational equity. The collaboration between younger generations and state institutions not only facilitates the implementation of inclusive public policies but also stimulates social innovation and civic responsibility.*

Young people must be recognized as strategic actors in the formulation and implementation of national strategies for sustainability and social cohesion, as they have the potential to contribute innovative solutions to contemporary challenges such as ecological transition, digital transformation, and economic disparity reduction. Through an effective partnership between governmental institutions, youth organizations, and the academic sector, sustainable civic participation mechanisms can be established to support social inclusion and strengthen national identity within a democratic and pluralistic society.

However, integrating young people into decision-making processes faces numerous challenges, including institutional barriers, limited access to resources, and the absence of effective consultation platforms. In this regard, it is crucial for state institutions to adopt policies that support youth participation, develop educational programs focused on civic education and sustainability, and facilitate youth leadership development within democratic governance. Therefore, cooperation between young people and state institutions is not only a driver of social progress but also a key mechanism for ensuring long-term stability and national unity.

Keywords: youth, institutional cooperation, public policies, sustainable development, social cohesion, civic participation, social innovation.

Introducere

Această lucrare își propune să exploreze, dintr-o perspectivă științifică, formele și mecanismele prin care cooperarea dintre instituțiile statului și organizațiile de tineret poate contribui la realizarea obiectivelor de dezvoltare durabilă și la consolidarea unității naționale. Analiza se bazează pe cercetări recente, studii de caz și exemple de bune practici.

Implicarea activă a tinerilor în procesele de guvernare participativă și în inițiativele de dezvoltare sustenabilă devine tot mai importantă pentru asigurarea progresului socioeconomic și a echității intergeneraționale. În condițiile unei societăți globalizate și interconectate, tinerii reprezintă nu doar viitorul, ci și prezentul proceselor de transformare socială. Ei aduc idei inovatoare, energie, dar și un angajament crescut față de valorile democratice și de sustenabilitate.

Mai mult, în contextul geopolitic regional, tinerii din Republica Moldova se confruntă cu provocări specifice care le influențează capacitatea de implicare activă. Fenomenul migrației, lipsa oportunităților economice și instabilitatea politică sunt factori care diminuează încrederea tinerilor în instituțiile statului. Totodată, progresele tehnologice oferă tinerilor instrumente digitale care pot fi utilizate pentru a amplifica vocea lor în spațiul public, facilitând comunicarea directă cu factorii decizionali.

Transformările politice și economice din Republica Moldova, intensificate de parcursul european și angajamentele internaționale, solicită o implicare activă a tuturor actorilor sociali în promovarea dezvoltării durabile și coeziunii naționale. În acest context, tinerii joacă un rol strategic, constituind resursă-cheie pentru inovație, solidaritate și schimbare. Organizarea acestora în structuri formale sau informale, în organizații de tineret și consilii, este importantă pentru consolidarea unei societăți participative și democratice. La fel de importantă este deschiderea instituțiilor statului către dialog și parteneriate sustenabile cu tinerii, în vederea asigurării incluziunii, egalității și rezilienței comunităților.

Conceptul de participare a tinerilor în viața publică are rădăcini în teoriile democrației participative, care susțin că implicarea cetățenilor în procesul decizional conduce la legitimitate democratică, transparență și responsabilitate instituțională. Potrivit lui Habermas, spațiul public este locul

în care cetățenii discută liber despre problemele societății, iar includerea tinerilor în acest dialog este importantă pentru un echilibru intergenerațional al puterii.

Participarea tinerilor se bazează pe trei piloni fundamentali: accesul la informație, oportunități egale de implicare și recunoașterea voinței tinerilor ca fiind relevantă pentru politicile publice. Teoriile participării clasifică implicarea tinerilor pe o scară de la manipulare la control real asupra deciziilor.

Cooperarea instituțională este definită ca o interacțiune formală și informală între diferiți actori (publici și privați) în vederea realizării unor obiective comune. În cazul de față, obiectivul este co-crearea unor politici publice sustenabile și echitabile, în care tinerii joacă un rol de bază.

Tinerii contribuie activ la realizarea Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă, implicându-se în multiple domenii precum protecția mediului, incluziunea socială, echitatea economică și participarea democratică. Organizațiile de tineret inițiază proiecte comunitare, campanii de sensibilizare, activități de voluntariat și inovații tehnologice care vizează problemele sociale și de mediu [5].

În domeniul educației, tinerii inițiază proiecte care promovează sustenabilitatea prin ateliere de reciclare, acțiuni de ecologizare și campanii de conștientizare privind schimbările climatice. În tehnologie, aceștia dezvoltă aplicații mobile pentru optimizarea consumului de energie sau pentru promovarea transportului ecologic. Mai mult, în sfera antreprenoriatului social, tot mai mulți tineri creează afaceri cu impact social și de mediu, contribuind astfel la economia circulară și la reducerea poluării.

Toate aceste inițiative demonstrează că tinerii nu doar cer acțiuni concrete, ci și le implementează. Aceștia devin promotori ai unor schimbări sistemice, iar sprijinul instituțional este fundamental pentru multiplicarea acestor inițiative.

Colaborarea dintre instituțiile statului și organizațiile de tineret în Republica Moldova reprezintă un element de bază în dezvoltarea politicilor publice eficiente și incluzive, direcționate spre susținerea participării active a tinerilor la viața socială, economică și politică a țării. Conform cadrului legislativ actual, stabilit prin Legea nr. 215 din 29 iulie 2016 privind tineretul, autoritățile publice sunt obligate să implice activ organizațiile de tineret în procesul decizional și să faciliteze implementarea inițiativelor ce vizează dezvoltarea durabilă și coeziunea socială [11].

Gestionarea și dezvoltarea politicilor de tineret în Republica Moldova implică mai multe instituții publice, fiecare având competențe și atribuții clar definite prin cadrul legislativ național, în special Legea nr. 215/2016 privind tineretul.

Ministerul Educației și Cercetării este organul central de specialitate al administrației publice responsabil pentru elaborarea și promovarea politicii naționale în domeniul tineretului. Acesta stabilește orientările strategice, asigură colaborarea intersectorială, creează condiții pentru participarea activă a tinerilor și dezvoltă cadrul legislativ și normativ relevant. Ministerul colaborează activ cu organizațiile de tineret, oferă sprijin financiar structurilor necomerciale prin concursuri de proiecte și susține participarea tinerilor în programe și activități regionale, europene și internaționale.

Agenția Națională pentru Dezvoltarea Programelor și Activității de Tineret funcționează în subordinea ministerului Educației și Cercetării, având rolul de implementare și monitorizare directă a politicilor și programelor de tineret. Agenția oferă asistență logistică și metodologică autorităților locale, coordonează formarea profesională a lucrătorilor din domeniul tineretului, evaluează eficiența programelor în baza unor indicatori clari de performanță și dezvoltă noi inițiative în funcție de necesitățile reale ale tinerilor. De asemenea, Agenția dezvoltă standarde naționale de calitate pentru serviciile adresate tinerilor și monitorizează structurile care oferă aceste servicii, contribuind astfel la creșterea calității serviciilor oferite.

Comisiile pentru politicile de tineret, create la nivel central și local, au un rol consultativ și funcționează pe baza principiului parității între reprezentanții autorităților publice și ai sectorului neguvernamental. Aceste comisii facilitează elaborarea, implementarea și monitorizarea politicilor de tineret, contribuind prin recomandări la optimizarea intervențiilor în domeniul tineretului.

Autoritățile administrației publice locale au responsabilitatea implementării politicilor naționale în teritoriu, prin susținerea organizațiilor și instituțiilor locale de tineret. Acestea administrează fonduri locale pentru susținerea proiectelor de tineret, înființează și finanțează centre de tineret, stimulează implicarea tinerilor în procese decizionale locale și colaborează cu organizațiile și structurile de tineret. De asemenea, administrațiile locale dezvoltă instrumente specifice pentru informarea și participarea activă a tinerilor, promovarea voluntariatului și facilitarea colaborării dintre tineri și agenții economici locali.

Centrele de tineret, considerate servicii publice esențiale, asigură informarea, orientarea profesională, consilierea și educația non-formală a tinerilor. Aceste centre sunt dezvoltate și susținute financiar fie autonom, fie prin colaborări între autoritățile locale și diverse structuri naționale sau internaționale. Activitatea acestora este reglementată prin standarde clare de calitate aprobate de ministerul de resort, iar ocuparea posturilor de specialiști și manageri este realizată prin proceduri transparente și competitive [11].

Prin implicarea acestor instituții și mecanisme clare de funcționare și cooperare interinstituțională, Republica Moldova își propune să creeze condițiile necesare dezvoltării armonioase și participării active a tinerilor în viața societății, contribuind astfel la o societate echitabilă, incluzivă și democratică. Consolidarea parteneriatului dintre instituțiile statului și organizațiile de tineret nu este doar o necesitate operațională, ci o premisă importantă pentru atingerea obiectivelor de dezvoltare durabilă și coeziune socială. Doar prin politici coerente, dialog permanent și mecanisme funcționale de colaborare interinstituțională se poate asigura integrarea deplină a tinerilor în toate dimensiunile vieții publice, consolidând astfel unitatea națională și reziliența democratică a statului.

În Republica Moldova, participarea tinerilor în viața socială, politică și culturală este facilitată și susținută prin intermediul structurilor necomerciale specializate în activități dedicate acestui segment al populației. Aceste structuri includ organizațiile de tineret, consiliile locale ale tinerilor și structurile neformale de participare, fiecare având un rol distinct și complementar în procesul de dezvoltare și implicare activă a tinerilor.

Organizațiile de tineret reprezintă forme asociative voluntare, în cadrul cărora tinerii își exercită drepturile de asociere și participare. Aceste organizații participă activ la elaborarea, implementarea și evaluarea politicilor publice destinate tinerilor și colaborează strâns cu autoritățile publice locale și centrale. Ele au dreptul să propună modificări legislative, să desfășoare activități și programe educaționale nonformale și să inițieze parteneriate naționale și internaționale. În plus, organizațiile de tineret contribuie la dezvoltarea competențelor și participării civice a tinerilor prin crearea de centre de dezvoltare și promovarea voluntariatului.

Consiliile locale ale tinerilor sunt structuri reprezentative create la inițiativa tinerilor din comunități locale, cu scopul explicit de a facilita implicarea acestora în procesele decizionale la nivel local și regional. Aceste consilii sunt alese democratic de către tinerii din comunități, funcționează

pe baza unor regulamente aprobate de Ministerul Educației și Cercetării și îndeplinesc roluri specifice precum reprezentarea intereselor tinerilor, identificarea problemelor și necesităților locale ale acestora și propunerea de soluții și proiecte către autoritățile publice. Ele sprijină activități educaționale nonformale și acțiuni voluntare și sunt implicate în monitorizarea și evaluarea activităților destinate tinerilor.

Structurile neformale de participare a tinerilor includ diverse forme de asociere spontană și neinstituționalizată, cum ar fi grupurile de inițiativă, senatele studențești, consiliile elevilor și mass-media dedicate tinerilor. Aceste structuri oferă oportunități flexibile de participare civică și pot interveni activ în viața comunității prin desfășurarea de activități specifice, propuneri adresate autorităților și promovarea intereselor tinerilor. Organizațiile de tineret ale partidelor politice sunt, de asemenea, incluse în această categorie, având capacitatea de a propune modificări de politici și de a influența procesul decizional în beneficiul tinerilor [9].

Astfel, structurile necomerciale de tineret contribuie considerabil la dezvoltarea democratică, participarea activă și formarea competențelor civice ale tinerilor din Republica Moldova, reprezentând un element important în contextul dezvoltării durabile și consolidării unității naționale.

Instituțiile publice sunt persoane juridice create prin acte normative specifice, având scopul principal de a presta servicii publice și a satisface nevoile sociale ale cetățenilor. În contextul colaborării cu tinerii și organizațiile acestora, instituțiile publice, precum *școlile, bibliotecile, casele de cultură și Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANO-FM)*, sunt evidențiate ca entități importante pentru stabilirea unor relații productive și eficiente.

Printre beneficiile acestei colaborări se numără:

- Promovarea instituțiilor publice în rândul tinerilor.
- Inițiative productive privind organizarea și desfășurarea activităților comune.
- Creșterea încrederii tinerilor în instituțiile publice.
- Sprijin în elaborarea și dezvoltarea serviciilor dedicate tinerilor.
- Consultarea activă a tinerilor pe diverse aspecte relevante pentru ei.
- Asigurarea unui climat pozitiv, bazat pe bună dispoziție, spirit de echipă și schimb de experiență.
- Spații adecvate pentru desfășurarea întâlnirilor și activităților diverse.
- Furnizarea informațiilor specifice în domenii variate de interes pentru

tineri.

- Acces la resurse umane informale și formale, care pot oferi sprijin și ghidare în diferite situații.
- Asigurarea echipamentelor tehnice și materialelor necesare pentru organizarea evenimentelor.
- Facilitarea accesului la diferite categorii de tineri.

Astfel, instituțiile publice joacă un rol de bază în dezvoltarea comunității și a cooperării constructive cu organizațiile și consiliile de tineret, contribuind direct la integrarea și implicarea activă a tinerilor în viața socială și civică [9 p. 69].

Agenții economici constituie parteneri importanți în organizarea activităților majore, cum ar fi festivaluri, concerte, forumuri sau conferințe. Aceștia pot fi structurați în mai multe forme juridice, cum ar fi Întreprinderea Individuală (ÎI), Societatea cu Răspundere Limitată (SRL), Societatea pe Acțiuni (SA), Cooperative, precum și Întreprinderi de Stat sau Municipale.

Pentru a stabili colaborări eficiente cu agenții economici, este necesară o abordare strategică și pregătită în prealabil. Negocierile cu agenții economici trebuie realizate de echipe mici (2-3 persoane), bine informate și pregătite pentru a discuta clar obiectivele evenimentului, contribuțiile exacte ale agenților economici și beneficiile pe care aceștia le vor avea în urma colaborării. Este recomandată furnizarea de materiale informaționale clare despre activități și evenimente, precum și manifestarea unei atitudini politicoase, clare și încrezătoare pe parcursul negocierilor.

Printre recomandări se numără:

- Pregătirea detaliată a echipei.
- Furnizarea de materiale informative despre eveniment și organizație.
- Ascultarea activă și politicosă a interlocutorului.
- Claritatea în comunicare și sprijin reciproc între membrii echipei în timpul negocierilor.
- Exprimarea recunoștinței indiferent de răspunsul primit și asigurarea disponibilității prin datele de contact furnizate.

Asociațiile obștești sunt organizații independente și necomerciale, create voluntar de către persoane fizice sau juridice unite prin interese comune, în scopul promovării drepturilor și intereselor legitime. Acestea includ o gamă largă de organizații precum cele pacifiste, cele dedicate apărării și promovării drepturilor omului, organizații de femei, veterani, persoane cu dizabilități, tineret și copii, precum și societăți științifice, ecologiste, sportive și culturale.

Colaborarea între Consiliile Locale ale Tinerilor (CLT) și asociațiile obștești trebuie să se bazeze pe principiul beneficiului reciproc, fiind important ca ambele părți să aibă clar definite drepturile și responsabilitățile în cadrul parteneriatului. Comunicarea eficientă, rezolvarea amiabilă a conflictelor și promovarea voluntariatului și a drepturilor tinerilor sunt fundamentale pentru o colaborare frumoasă.

Aspectele importante ale acestei colaborări includ:

- Menționarea reciprocă în materialele informative privind activitățile comune și promovarea imaginii ambelor părți.
- Respectarea termenelor limită și clarificarea responsabilităților fiecărei părți.
- Crearea unui mediu favorabil dezvoltării tinerilor și soluționării problemelor cu care aceștia se confruntă.

Aceste colaborări contribuie semnificativ la dezvoltarea comunității și oferă un sprijin esențial în realizarea proiectelor de interes public pentru tineri [9 p. 69].

Cooperarea eficientă între organizațiile de tineret și instituțiile statului se realizează printr-o varietate de forme instituționalizate și informale. Printre mecanismele cele mai funcționale se numără: Consiliile locale și naționale ale tinerilor, rețeaua Centrelor de Tineret coordonate de MECC, grupurile de inițiativă civică și platformele de consultare participativă. Raportul de evaluare a capacităților centrelor de tineret evidențiază importanța parteneriatelor între autoritățile publice locale și OSC pentru implementarea serviciilor de tineret în conformitate cu standardele naționale [1].

Programul de Dezvoltare a OSC 2024–2027 propune dezvoltarea unor platforme de co-creare a politicilor publice, extinderea mecanismelor de contractare a serviciilor sociale și promovarea parteneriatelor între sectorul public și OSC în baza principiilor transparenței și responsabilității mutuale [1].

Totodată, documentele strategice încurajează participarea tinerilor în structuri consultative permanente, cum ar fi Platforma Societății Civile UE–RM, cu scopul de a influența deciziile politice la nivel înalt.

În ciuda progreselor înregistrate, cooperarea dintre stat și organizațiile de tineret este afectată de mai multe obstacole structurale. Printre acestea se numără: lipsa de resurse financiare durabile, capacitățile instituționale reduse ale OSC la nivel local, consultările formale fără impact real și insuficiența mecanismelor de participare incluzivă. Raportul de evaluare a Strategiei de Tineret 2020 menționează faptul că jumătate dintre acțiuni nu

au fost realizate complet, iar implicarea tinerilor în luarea deciziilor a fost limitată la nivel local.

Un alt obstacol îl constituie lipsa culturii dialogului și a încrederii reciproce. Multe autorități locale nu dispun de funcționari specializați în lucru cu tinerii, iar mecanismele de feedback din partea acestora sunt ineficiente. În plus, distribuirea inechitabilă a resurselor între OSC din mediul urban și rural duce la marginalizarea inițiativelor tinerilor din zonele defavorizate [1].

În contextul angajamentului Republicii Moldova față de implementarea Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă, colaborarea dintre organizațiile de tineret și instituțiile statului este prezentată în Raportul național de progres ODD (2023) ca un element esențial în atingerea obiectivelor de dezvoltare durabilă și promovarea coeziunii sociale.

Documentul subliniază că atingerea ODD-urilor nu poate fi realizată doar prin eforturi guvernamentale, ci necesită o abordare participativă, inclusivă și intersectorială, în care organizațiile societății civile, în special cele de tineret, au un rol strategic. Tinerii sunt considerați nu doar beneficiari ai politicilor publice, ci și actori-cheie ai schimbării – implicați activ în acțiuni de mediu, inițiative civice, promovarea egalității și prevenirea violenței.

În mod particular, **ODD 16** („Pace, justiție și instituții eficiente”) scoate în evidență necesitatea consolidării capacităților instituționale pentru promovarea statului de drept, incluziunii și prevenirii discriminării. Participarea tinerilor în structuri consultative, consilii locale de tineret și mecanisme de dialog public este încurajată ca mijloc de democratizare și consolidare a unității naționale. Astfel, instituțiile publice sunt îndemnate să creeze oportunități reale pentru consultare, dialog și implicare activă a tinerilor în procesele decizionale, în special la nivel local.

Totodată, **ODD 17** („Parteneriate pentru realizarea obiectivelor”) evidențiază importanța cooperării între Guvern și organizațiile de tineret pentru implementarea eficientă a politicilor publice. Raportul menționează că aceste organizații pot contribui la consolidarea dialogului între sectorul public și comunități, prin activități de monitorizare civică, educație pentru dezvoltare durabilă, precum și participare în rețele regionale și internaționale.

Un aspect central evidențiat în raport este nevoia de a integra tinerii în mod transversal în toate dimensiunile Agendei 2030, atât prin educație formală (în parteneriat cu Ministerul Educației), cât și prin inițiative extracurriculare desfășurate de centrele și consiliile de tineret. Educația pentru dezvoltare durabilă, antreprenoriatul verde, implicarea în acțiuni de

protecție a mediului sau promovarea coeziunii culturale sunt domenii în care tinerii pot juca un rol important, dacă sunt sprijiniți corespunzător de instituțiile statului.

Prin urmare, **Raportul ODD 2023** subliniază că viitorul dezvoltării durabile în Republica Moldova depinde în mod direct de calitatea cooperării dintre instituțiile statului și organizațiile de tineret. Această cooperare trebuie consolidată prin mecanisme clare de parteneriat, prin finanțare sustenabilă, dar și prin promovarea participării reale a tinerilor în elaborarea, implementarea și monitorizarea politicilor naționale și locale. În acest mod, se poate asigura nu doar progresul durabil, ci și întărirea unității naționale prin implicare civică, solidaritate intergenerațională și responsabilitate colectivă [6].

Evaluarea implementării Strategiei Naționale de Dezvoltare a Sectorului de Tineret 2020 (SNDST 2020) evidențiază că dezvoltarea unui parteneriat activ între stat și sectorul de tineret a fost o componentă centrală în procesul de creare a unui mediu favorabil implicării civice a tinerilor. Strategia a fost construită pe patru piloni majori: participarea tinerilor, servicii pentru tineri, oportunități economice și consolidarea sectorului de tineret – toate acestea vizând și consolidarea coeziunii sociale [8].

Participarea tinerilor a fost identificată ca cea mai amplă și ambițioasă prioritate strategică. Documentul a promovat explicit implicarea organizațiilor de tineret în procesele de luare a deciziilor, elaborarea de politici publice și monitorizarea serviciilor pentru tineri. În acest sens, autoritățile publice centrale și locale au fost încurajate să creeze structuri consultative și să colaboreze cu organizații neguvernamentale și grupuri informale. Totuși, cooperarea efectivă s-a lovit de o serie de provocări: lipsa unui cadru de monitorizare coerent, sustenabilitatea financiară redusă a consiliilor, precum și o participare scăzută a tinerilor din categorii vulnerabile.

Consiliile locale ale tinerilor, considerate instrumente principale ale colaborării dintre tineri și autorități, au fost sprijinite prin reglementări naționale și proiecte pilot. Cu toate acestea, sustenabilitatea lor a fost afectată de lipsa de finanțare, de implicarea discontinuă a APL-urilor și de lipsa formării continue a membrilor. De asemenea, gradul de participare activă a tinerilor rămâne scăzut – sub 20% din populația tânără fiind implicată în forme de participare civică.

Serviciile de tineret, gestionate în parteneriat de Agenția Națională pentru Dezvoltarea Programelor și Activității de Tineret și de centrele locale, s-au dovedit a fi o platformă utilă pentru colaborarea cu ONG-urile. Cu

toate acestea, lipsa standardelor de calitate în serviciile de tineret și schimbările frecvente în structura instituțională a ministerului de resort au afectat stabilitatea și continuitatea acestei colaborări.

Cooperarea internațională, o altă dimensiune evaluată în cadrul strategiei, a fost intensificată prin implicarea organizațiilor de tineret în rețele regionale și europene. Totodată, parteneriatele cu structurile internaționale au facilitat accesul la resurse și bune practici în domeniul dezvoltării durabile și incluziunii sociale.

În ansamblu, evaluarea evidențiază faptul că mecanismele de cooperare dintre instituțiile statului și organizațiile de tineret sunt în curs de consolidare, dar necesită o abordare strategică mai coerentă și sustenabilă. Lipsa unui sistem de indicatori pentru măsurarea participării tinerilor, disparitățile regionale și implicarea slabă a tinerilor cu oportunități reduse constituie bariere majore.

Pentru a spori eficiența cooperării în perspectiva unei dezvoltări durabile și a unității naționale, raportul recomandă:

- crearea unui cadru instituțional de cooperare pe termen lung între APL, MEC și structurile de tineret;
- stabilirea unor indicatori macro pentru participarea tinerilor la nivel național;
- sprijinirea financiară sustenabilă a consiliilor și centrelor de tineret;
- promovarea participării incluzive și a inițiativelor venite din partea grupurilor de tineri marginalizați;
- consolidarea competențelor actorilor implicați (inclusiv prin formări și asistență tehnică) în vederea profesionalizării lucrului de tineret [8].

Pentru ca parteneriatul dintre organizațiile de tineret și instituțiile statului să devină un pilon al dezvoltării durabile și coeziunii sociale în Republica Moldova, este necesară o abordare sistemică, participativă și orientată spre rezultate. În baza documentelor de politici, rapoartelor de evaluare și a bunelor practici identificate, pot fi formulate următoarele recomandări:

Consolidarea cadrului instituțional de colaborare

Este foarte importantă instituționalizarea cooperării dintre organizațiile de tineret și autoritățile publice prin elaborarea unui cadru național de parteneriat, care să definească clar drepturile, responsabilitățile și mecanismele de acțiune comună. Consiliile consultative și comisiile pentru politici de tineret trebuie să includă în mod real reprezentanți ai tinerilor, iar consultarea acestora să devină o etapă obligatorie în procesul decizional.

Creșterea sustenabilității financiare a organizațiilor de tineret

Un impediment major în dezvoltarea sectorului de tineret este lipsa finanțării constante și predictibile. Se recomandă instituirea unui mecanism transparent de finanțare multi-anuală, bazat pe performanță și impact social, precum și susținerea ONG-urilor de tineret pentru atragerea de fonduri externe. Centrele de tineret ar trebui încurajate să dezvolte capacități de autogestiune financiară, păstrând în același timp sprijinul public ca garant al stabilității instituționale.

Profesionalizarea resurselor umane în domeniul tineretului

Formarea continuă a lucrătorilor de tineret, a funcționarilor publici și a liderilor de organizații este esențială pentru cooperare eficientă. Se propune lansarea unui program național de formare în domenii precum guvernanță participativă, educație civică, dezvoltare durabilă și antreprenoriat social. Totodată, este necesară recunoașterea profesională a lucrătorilor de tineret printr-un sistem de certificare și acreditare.

Transparență, monitorizare și participare în procesul decizional

Pentru a construi încredere între stat și societatea civilă de tineret, este vital ca autoritățile să implementeze mecanisme de consultare și evaluare participativă a politicilor. Se recomandă organizarea anuală a unui Forum Național al Tinerilor, în care să fie analizat impactul cooperării, prezentate bune practici și formulate priorități comune. De asemenea, datele statistice despre tineri trebuie colectate și utilizate în mod sistematic în elaborarea politicilor.

Implicarea activă a tinerilor în agendele de dezvoltare durabilă

Organizațiile de tineret trebuie sprijinite să participe activ în implementarea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD) prin proiecte comunitare, educație pentru mediu, inițiative de incluziune socială și activități de voluntariat. Statul ar trebui să faciliteze accesul acestor organizații la platforme internaționale și să sprijine integrarea dimensiunii de tineret în strategiile de dezvoltare la toate nivelurile.

Armonizarea politicilor naționale cu cele locale

Un alt pas necesar este asigurarea coerenței dintre strategiile naționale și cele locale. Administrațiile publice locale trebuie susținute metodologic și financiar pentru a elabora planuri locale de acțiune pentru tineret, în parteneriat cu organizațiile de tineret. Aceste planuri trebuie să răspundă real nevoilor comunității și să fie aliniate la Strategia Națională de Dezvoltare a Sectorului de Tineret.

Promovarea unității naționale prin proiecte de coeziune socială

Se recomandă stimularea parteneriatelor între tineri din diverse regiuni ale țării. Proiectele interculturale, schimburile de experiență, taberele de vară, proiectele de educație civică și cele legate de patrimoniu cultural pot juca un rol important în consolidarea identității comune și a sentimentului de apartenență națională [2].

Concluzii

Analiza prezentată în acest articol evidențiază rolul strategic pe care îl joacă cooperarea dintre organizațiile de tineret și instituțiile statului în promovarea dezvoltării durabile și consolidarea unității naționale în Republica Moldova. Într-un context marcat de tranziție democratică, instabilitate economică și presiuni geopolitice, parteneriatul dintre sectorul public și cel de tineret devine un instrument important pentru susținerea coeziunii sociale și a participării civice.

În primul rând, tinerii trebuie recunoscuți nu doar ca beneficiari ai politicilor publice, ci ca actori activi și co-creatori ai acestora. Organizațiile de tineret contribuie semnificativ la atingerea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă prin inițiative comunitare, proiecte de educație nonformală, antreprenoriat social și activism civic. Această capacitate de mobilizare trebuie susținută prin politici coerente, sprijin financiar durabil și acces la procesele decizionale.

În al doilea rând, cadrul instituțional actual oferă bazele necesare pentru colaborare, dar persistă provocări legate de fragmentarea competențelor, lipsa standardelor de calitate în serviciile pentru tineret, finanțarea insuficientă și participarea limitată a tinerilor din mediile vulnerabile. Evaluările recente ale politicilor de tineret subliniază nevoia unei viziuni comune, partajate de toți actorii relevanți, care să promoveze echitatea, incluziunea și inovația socială.

În al treilea rând, cooperarea eficientă necesită profesionalizarea resurselor umane implicate în lucrul cu tinerii, armonizarea strategiilor locale cu cele naționale și consolidarea mecanismelor de consultare și monitorizare participativă. Instituțiile statului trebuie să investească în dezvoltarea capacităților organizațiilor de tineret și să creeze platforme stabile pentru dialog și planificare comună.

În concluzie, cooperarea dintre organizațiile de tineret și instituțiile statului contribuie nu doar la eficiența politicilor publice, ci și la consolidarea unei identități naționale bazate pe participare democratică, solidaritate și responsabilitate colectivă. Promovarea parteneriatelor între tinerii din diverse

regiuni și medii socio-culturale este importantă pentru diminuarea diviziunilor interne și afirmarea unei societăți unite, moderne și orientate spre viitor.

Referințe bibliografice :

1. Cancelaria de Stat a Republicii Moldova. (2023). *Program de dezvoltare a organizațiilor societății civile pentru perioada 2024–2027*. Chișinău: Guvernul Republicii Moldova. <https://cancelaria.gov.md>
2. Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare (CPD), Ministerul Educației și Cercetării, Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare & Fondul Națiunilor Unite pentru Populație. (2022). *Raport de evaluare a capacităților instituționale ale centrelor de tineret din Republica Moldova*. Chișinău.
3. Comitetul Economic și Social European. (2022). *Rezoluție privind integrarea dimensiunii de tineret în politicile UE*. JO C 184/5 — susține argumentul privind recunoașterea tinerilor ca actori în politicile publice.
4. European Commission. (2018). *EU Youth Strategy 2019–2027. Official Journal of the EU*, C 456 — contextualizează cooperarea internațională și politicile europene de tineret.
5. Guvernul Republicii Moldova. (2022). *Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030”*. <https://gov.md> — menționată în secțiunea privind contextul politic al dezvoltării durabile.
6. Guvernul Republicii Moldova. (2023). *Raport de progres privind implementarea Agendei 2030 pentru dezvoltare durabilă în Republica Moldova*. Chișinău: Cancelaria de Stat. https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/raport_de_progres_odd_2023_vf_15_09_2023_final.pdf — citat în analiza implicării tinerilor în ODD.
7. Ministerul Educației și Cercetării. (2023). *Strategia de dezvoltare a sectorului de tineret „Tineret 2030”*. <https://mecc.gov.md> — referință principală în secțiunea despre rolul MECC și direcții strategice.
8. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova. (2020). *Raport de evaluare finală a Strategiei Naționale de Dezvoltare a Sectorului de Tineret 2020*. Chișinău: MECC. https://mecc.gov.md/sites/default/files/raport_evaluare_finala_sndst_2020.pdf — baza pentru concluziile despre implementarea politicilor de tineret.
9. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării. (2020). *Ghidul tânărului consilier*. Chișinău. Disponibil la: <https://tineret.md>
10. Organizația Națiunilor Unite. (2022). *Cadrul de Cooperare pentru Dezvoltare Durabilă 2023–2027*. <https://moldova.un.org> — utilizată în argumentarea implicării intersectoriale pentru ODD.
11. Parlamentul Republicii Moldova. (2016). *Legea cu privire la tineret nr. 215/2016*. *Monitorul Oficial*, nr. 315–328.

Date despre autor:

COLȚA Alexandra este doctorandă la Universitatea de Stat din Moldova și profesor cu o experiență de peste 10 ani în domeniul învățămîntului profesional tehnic. Tema sa de cercetare vizează implicarea tinerilor în procesul decizional ca factor al dezvoltării durabile a societății contemporane. A elaborat ghiduri educaționale și a activat ca mentor în proiecte naționale și internaționale dedicate participării civice, educației pentru sănătate și utilizării tehnologiei în procesul didactic.

MECANISME DE ASIGURARE A REZILIENȚEI SOCIETALE PRIN EDUCAȚIE

Valeria GARBATOVSKI⁹¹

ORCID iD: 0009-0002-3998-3393

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.16>

Informații despre recenzent:

ROȘCA Ludmila, doctor habilitat în filosofie, cercetător științific principal,

Subprogramul: CONSolidarea mecanismelor Socio-Economice și Juridice de asigurare a bunăstării și securității cetățenilor, CONSEJ, 01.05.02. ludmilarosca.com@gmail.com .

Rezumat: *Reziliența societală definește capacitatea colectivă a unei societăți de a rezista și de a se adapta la șocuri interne sau externe, menținându-și funcționalitatea esențială. În contextul provocărilor actuale – globalizare accelerată, crize climatice, amenințări hibride și instabilitate geopolitică – educația devine un pilon esențial al securității și coeziunii sociale. Articolul explorează multiplele mecanisme prin care educația contribuie la fortificarea rezilienței societale, punând accent pe dezvoltarea gândirii critice, educația civică, promovarea toleranței, a diversității culturale și a coeziunii naționale. Este subliniată, în mod special, dimensiunea politică a educației în prevenirea radicalizării, combaterea dezinformării și consolidarea unei culturi democratice. Studiul propune o abordare contextualizată, contextualizată în realitățile Republicii Moldova și aliniată tendințelor europene.*

Cuvinte cheie: educație, reziliență societală, securitate, dezvoltare durabilă, radicalizare, gândire critică.

MECHANISMS FOR ENSURING SOCIETAL RESILIENCE THROUGH EDUCATION

Abstract: *Societal resilience refers to a society's ability to maintain*

91 doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova, vciobanu294@gmail.com .

its functionality and recover from external or internal shocks. In the context of globalization, climate change, and security threats, education plays a crucial role in strengthening societal resilience. This article explores the mechanisms through which education can contribute to increasing societal resilience, with a particular focus on the political dimension. Key instruments include the development of critical thinking and civic spirit, the promotion of tolerance and diversity, and the promotion of education for sustainable development. In the context of threats to border security, education can play a crucial role in preventing radicalization and violent extremism, combating disinformation and information manipulation, etc. Thus, education is an essential tool for building societal resilience in the face of threats to border security.

Keywords: education, resilience, security, society, sustainable development.

Introducere

Într-o lume marcată de multiple crize – de la pandemii la conflicte armate și dezinformare în masă – conceptul de reziliență societală capătă o importanță strategică. Acesta presupune capacitatea unui sistem social de a se adapta rapid la schimbări neașteptate și de a-și menține funcționalitatea esențială. În acest context, educația joacă un rol central, fiind nu doar un vehicul al transmiterii de cunoștințe, ci și un catalizator al coeziunii sociale [5, p. 10] [6, p. 27], al gândirii critice și al rezistenței împotriva manipulării informaționale. Transformările din sistemul educațional nu mai pot fi abordate izolat, ci trebuie corelate cu provocările geopolitice, sociale și tehnologice contemporane. În special în țări aflate la intersecția dintre spațiul estic și cel occidental, cum este Republica Moldova, educația devine un instrument esențial [2, p. 46] în arhitectura rezilienței societale. Articolul de față explorează mecanismele prin care educația poate contribui activ la construirea unei societăți reziliente, capabilă să răspundă coerent și echilibrat la amenințări și incertitudini.

Metodologia aplicată se fundamentează pe o abordare calitativă și interpretativă, utilizând ca metodă principală analiza de conținut aplicată documentelor de politici educaționale și de securitate națională. Au fost analizate în paralel surse internaționale (rapoarte UNESCO, UE, OCDE) și documente strategice ale Republicii Moldova, precum și literatură de specialitate din domeniul științelor politice și educației. De asemenea, s-a

aplicat metoda studiului de caz pentru analiza Republicii Moldova, cu accent pe convergența politicilor educaționale cu obiectivele de dezvoltare durabilă și de securitate societală. Metoda comparativă a fost folosită pentru a pune în evidență diferențele și similitudinile între modelele educaționale europene și cele aplicate în țările în tranziție.

Rezultatele investigației

Cadru theoretic extins: educația și reziliența societală

Reziliența societală este un concept emergent la intersecția dintre științele politice, sociologie și studii de securitate. Potrivit lui David Chandler [1, p. 12], aceasta implică mai mult decât o simplă revenire la normalitate după o criză – presupune învățare, adaptare și transformare sistemică.

Educația este identificată în literatura de specialitate drept un vector central al acestei transformări, fiind capabilă să creeze capacitate instituțională, capital uman și capital social [3, p. 88].

Teoreticienii rezilienței sistemice subliniază importanța învățării colective și a flexibilității mentale pentru adaptarea la noi contexte. În acest sens, educația contribuie direct la formarea unor cetățeni capabili să anticipeze riscuri, să acționeze solidar și să se implice activ în rezolvarea problemelor comunității.

Investigația a scos în evidență cinci direcții principale prin care educația contribuie la creșterea rezilienței societale: (1) dezvoltarea gândirii critice și media literacy; (2) consolidarea culturii civice și democratice; (3) promovarea coeziunii sociale prin diversitate și incluziune; (4) integrarea educației pentru dezvoltare durabilă în curriculum; (5) educația ca parte integrantă a strategiei de securitate națională. Aceste direcții sunt explorate detaliat în secțiunile următoare.

1. Educația – pilon al rezilienței colective

Un sistem educațional modern nu se limitează la transmiterea de informații, ci formează competențe și atitudini esențiale pentru viața democratică. În fața crizelor sanitare, economice sau de securitate, capacitatea unei societăți de a se reorganiza rapid depinde în mare măsură de nivelul de instruire, empatie și responsabilitate al cetățenilor săi. Educația contribuie la construirea capitalului uman și social, înzestrând indivizii cu resurse cognitive și emoționale care îi fac mai puțin vulnerabili la manipulare, polarizare sau panică socială. În țări precum Finlanda sau Estonia, reziliența societală a fost consolidată printr-o reformă educațională axată pe autonomie, responsabilizare și gândire critică [7, p. 4] [6, p. 27].

2. Educația și prevenirea radicalizării

Educația civică, atunci când este implementată în mod activ, nu doar declarativ, poate deveni un veritabil scut împotriva ideologiilor extremiste [4, p. 137]. În Republica Moldova, unde polarizarea geopolitică este puternic resimțită, introducerea unor module de educație civică interactivă și implicarea elevilor în proiecte de participare comunitară pot reduce semnificativ riscul de radicalizare. Programele europene, cum ar fi ‘Schools for Democracy’ sau ‘Radicalisation Awareness Network’, oferă exemple de intervenții educaționale timpurii cu rezultate dovedite în consolidarea toleranței, empatiei și apartenenței civice.

3. Educația pentru dezvoltare durabilă – garanție pentru viitor

Educația pentru dezvoltare durabilă (EDD) reprezintă un cadru holistic care integrează dimensiunile economice, sociale și de mediu ale învățării. Aceasta formează cetățeni capabili să înțeleagă complexitatea interdependențelor globale [5, p. 10] și să acționeze responsabil în direcția unui viitor sustenabil. În Republica Moldova, EDD este inclusă parțial în curriculum, însă aplicarea ei sistemică necesită investiții în formarea cadrelor didactice și în elaborarea de resurse educaționale adaptate. Exemple internaționale arată că atunci când elevii sunt implicați activ în proiecte ecologice, de voluntariat sau de responsabilizare socială, gradul de implicare civică și reziliență comunitară crește. De aceea, EDD nu trebuie privită ca o disciplină separată, ci ca un principiu transversal care structurează întreg procesul educațional.

4. Combaterea dezinformării prin alfabetizare media

Unul dintre cele mai urgente pericole la adresa rezilienței societale îl constituie dezinformarea sistemică. Aceasta poate destabiliza încrederea în instituții, poate alimenta conflicte sociale și poate submina procesele democratice. Educația pentru alfabetizare media și informațională dezvoltă capacitatea elevilor de a analiza critic sursele de informații, de a detecta manipulările și de a evalua credibilitatea mesajelor. În țări precum Finlanda, această competență este integrată în toate disciplinele, nu doar în tehnologia informației sau limba maternă. În Republica Moldova, inițiativele pilot realizate de ONG-uri și sprijinite de parteneri internaționali pot fi scalate la nivel național prin politici educaționale incluzive și prin colaborare între Ministerul Educației și Cercetării, mass-media și organizațiile societății civile.

5. Educația ca strategie de Securitate națională

Educația este adesea percepută ca un domeniu social, însă realitatea contemporană o plasează în centrul strategiilor de securitate națională. În contextul războiului hibrid, al propagandei și al migrației în masă, rolul educației se extinde dincolo de sala de clasă. O populație educată este mai puțin predispusă la manipulare, extremism și comportamente antidemocratice. Astfel, politicile educaționale trebuie să fie aliniate cu strategiile de apărare și securitate, fără a politiza conținuturile, ci promovând valori universale precum democrația, respectul drepturilor omului și toleranța. În Moldova, acest lucru se poate realiza prin formarea cadrelor didactice în domeniul securității informaționale, prin introducerea educației civice critice și prin cooperare transinstituțională.

Studiu de caz: Republica Moldova

În contextul geopolitic specific Republicii Moldova, aflată între influența Uniunii Europene și cea a Federației Ruse, resiliența societală dobândește o semnificație strategică. Sistemul educațional moldovenesc a fost supus unor reforme repetate, însă provocările persistente legate de subfinanțare, migrația cadrelor didactice [10, p. 19] și lipsa de coerență a politicilor publice reduc capacitatea de reacție rapidă și adaptare. Totuși, există inițiative promițătoare: proiectele de parteneriat cu Finlanda privind reformarea curriculumului, implicarea tinerilor în proiecte Erasmus+, precum și lansarea unor programe naționale de alfabetizare media în colaborare cu ONG-uri locale. De asemenea, Strategia Educației 2030 (Ministerul Educației, 2022) plasează accent pe învățarea centrată pe elev, educația pentru democrație și sustenabilitate, oferind un cadru favorabil pentru integrarea conceptului de reziliență societală în politicile educaționale.

În țările nordice, precum Finlanda și Suedia, educația este recunoscută ca infrastructură de bază a securității societale. Curriculumul național finlandez include componente explicite de gândire critică, educație globală și alfabetizare media încă din ciclul primar. În Estonia, o altă țară aflată la frontiera estică a UE, educația digitală și securitatea cibernetică sunt parte integrantă din formarea elevilor. În Regatul Unit, strategiile de prevenire a radicalizării (ex. programul „Prevent”) sunt implementate în colaborare cu școlile și profesorii, care sunt formați să identifice semne timpurii de radicalizare. Aceste bune practici pot fi adaptate și în contextul Republicii Moldova, în special prin consolidarea autonomiei școlilor, dezvoltarea profesională continuă a cadrelor didactice și integrarea transdisciplinară a competențelor pentru reziliență.

Recomandări de politici publice:

Pentru consolidarea rezilienței societale prin educație în Republica Moldova, se recomandă următoarele măsuri strategice la nivel de politici publice:

1. Integrarea explicită a conceptului de reziliență societală în cadrul curricular național, cu referințe transdisciplinare.

2. Formarea continuă a cadrelor didactice în domeniile educației civice, media literacy, dezvoltare durabilă și securitate societală.

3. Înființarea unui Consiliu Național pentru Educația pentru Reziliență, care să coordoneze politicile și proiectele intersectoriale.

4. Alocarea de fonduri publice și sprijin pentru inițiativele comunitare care promovează participarea civică, diversitatea și incluziunea socială.

5. Dezvoltarea unor parteneriate internaționale cu instituții educaționale din state membre UE pentru transfer de bune practici și inovații pedagogice.

6. Monitorizarea periodică a impactului educației asupra indicatorilor de coeziune socială și securitate democratică.

Concluzii

Educația ocupă un loc central unei noi paradigme de guvernare democratică și dezvoltare durabilă. În fața incertitudinilor globale, reziliența societății nu mai poate fi construită doar prin infrastructuri sau reglementări, ci prin oameni – prin cetățeni informați, implicați și solidari. Viitorul Republicii Moldova este strâns corelat cu capacitatea sa de a transforma școala într-un spațiu al învățării pentru viață, al cultivării gândirii critice și al formării unei conștiințe civice active. Se impune o schimbare de paradigmă, în acord cu de la educație ca serviciu, la educație ca strategie de supraviețuire și progres social.

Rezultatele analizate sugerează că educația este un mecanism esențial pentru construirea unei societăți reziliente, capabile să facă față provocărilor complexe ale secolului XXI. Prin dezvoltarea gândirii critice, a spiritului civic, prin alfabetizare media și prin promovarea sustenabilității, educația contribuie la prevenirea crizelor, la consolidarea democrației și la protejarea securității naționale. În cazul Republicii Moldova, este necesară o reconceptualizare a politicilor educaționale, astfel încât acestea să fie integrate coerent în viziunea de dezvoltare durabilă și de securitate colectivă. Implementarea educației pentru reziliență trebuie să fie susținută prin investiții strategice, formare continuă și parteneriate internaționale. Numai astfel putem construi nu doar o educație de calitate, ci o societate pregătită

să răspundă inteligent și solidar la provocările viitorului.

Referințe bibliografice:

1. CHANDLER, David. Resilience: The Governance of Complexity. London: Routledge, 2014.
2. COJOCARU, Octavian. Educația în Republica Moldova: între tranziție și europenizare. In: Revista de Politici Publice și Administrație, 2020, vol. 6(1), pp. 45–59.
3. EUROPEAN COMMISSION. Strategic Foresight Report 2020. Brussels, 2020.
4. EUROPEAN COUNCIL. EU Security Union Strategy 2021–2025. Brussels, 2022.
5. GIDDENS, Anthony. The Politics of Climate Change. Cambridge: Polity Press, 2009.
6. HOFFMAN, Bruce. Inside Terrorism. 3rd ed. New York: Columbia University Press, 2018.
7. MINISTERUL EDUCAȚIEI. Strategia Educației 2030. Chișinău, 2022.
8. OECD. Education for Resilience in Times of Crisis. Paris: OECD Publishing, 2021.
9. RAN CENTRE OF EXCELLENCE. Preventing Radicalisation in Schools. Brussels: European Commission, 2019.
10. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. Paris: UNESCO, 2017.
11. WORLD BANK. Resilient Societies through Human Capital Investments. Washington D.C.: The World Bank, 2021.

Date despre autor:

Valeria GARBATOVSKI, doctorandă la specialitatea: 561.01 Teoria și metodologia politologiei, instituții și procese politice, Universitatea de Stat din Moldova, profesor discipline de specialitate pedagogice, bazele antreprenoriatului în cadrul Colegiului „Alexei Mateevici” din Chișinău. Implicată în proiecte educaționale în calitate de formator, consultant, precum: Proiectul „Dezvoltarea culturii utilizării datelor statistice în sistemul asistenței sociale”, cu suportul Proiectul Date pentru Impact (D4I) și Misiunea Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională în Republica Moldova; Proiectul „Digitalizarea și dezvoltarea învățământului dual pedagogic”, implementat de Colegiul „Alexei Mateevici” cu suportul proiectului „Promovarea Învățământului Profesional Tehnic pentru o Economie Verde”, ș.a. Autor a unui capitol în monografie, articole științifice, peste 5 suporturi de curs, 2 ghiduri metodologice, ș.a.

CITIREA UNEI POVEȘTI CA INSTRUMENT PENTRU INSTALAREA VALORILOR, ÎNTĂRIREA IMAGINII DE SINE ȘI CREȘTEREA RESPECTULUI DE SINE ÎN GRĂDINIȚĂ

Hoda ABU AFASH⁹²

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.17>

Rezumat: *Principalul rol al profesorului de grădiniță în grădinița obligatorie este de a pregăti copilul pentru clasa I și de a-i permite să dobândească instrumente de învățare și abilități sociale care să-l ajute să facă față dificultăților pe care le poate întâmpina de-a lungul vieții. Expunerea copiilor preșcolari la citirea poveștilor este de mare importanță în asimilarea valorilor sociale în această etapă și de-a lungul vieții lor. Mai mult, colaborarea dintre profesorul de grădiniță și părinții care manifestă implicare și își expun copiii la lectura de povești acasă va continua cu ei în școala primară și poate duce ulterior la schimbarea socială. Prin urmare, aceste concluzii întăresc importanța lecturii bazate pe valori sociale și abilități emoționale, asupra cărora programa de grădiniță cere profesorii de grădiniță să acționeze pe tot parcursul anului.*

Cuvinte cheie: citirea unei povești, valori sociale, imagine de sine, stima de sine.

READING A STORY AS A TOOL FOR INSTILLING VALUES, STRENGTHENING SELF-IMAGE AND RAISING SELF-ESTEEM IN KINDERGARTEN

Abstract: *The main role of the kindergarten teacher in compulsory kindergarten is to prepare the child for first grade, and to enable him to acquire learning tools and social skills that will help him cope with difficulties that he may encounter throughout his life. Exposure of preschool children to story reading is of great significance in assimilating social values at this stage and throughout their lives. Furthermore, collaboration between the kindergarten teacher and the parents who show involvement and expose their children to story reading at home will continue with them in elementary school and may later lead to social change. Therefore, these conclusions reinforce the importance of reading based on social values and*

⁹² Kindergarten Teacher, Israel, PhD student of Ion Creanga University, belsan75@gmail.com.

emotional skills, which the kindergarten curriculum requires kindergarten teachers to act on throughout the year.

Keywords: reading a story, social values, self-image, self-esteem.

Introduction

The main role of the kindergarten teacher in compulsory kindergarten is to prepare the child for first grade, and to enable him to acquire learning tools and social skills that will help him cope with difficulties that he may encounter throughout his life. One of the most prominent tools in kindergarten to achieve these goals is reading a story to children. Through the story, the kindergarten teacher exposes the children to social values and learning abilities, and this is done by imitation, which is part of the tools that the child uses to communicate with the world around him.

The importance of imitation [18] stems from the fact that children need to integrate into the social group and behave like their friends. Imitation affects social integration in the group inside and outside the kindergarten and allows children to learn new habits and adopt them until they become an integral part of them. Reading a story is one of the ways that the kindergarten teacher uses to allow the child to act while imitating the central character in the story and to behave as she does, which may strengthen the self-image and self-esteem that he needs.

Kindergarten in Israel, known as Gan, is an essential part of the education system and serves as the foundation for children's learning and social development. From age 5, kindergarten is part of Israel's compulsory education system, meaning all children must attend. Types of Kindergartens:

1. Public Kindergartens: Operated by the Ministry of Education and local municipalities.
2. Religious Kindergartens: Orthodox and National Religious frameworks.
3. Private Kindergartens: May follow alternative education models like Montessori or Waldorf.
4. Arab and Druze Kindergartens: Arabic-language kindergartens serving Arab and Druze communities.

Arab and Druze kindergartens in Israel operate within the broader framework of the Israeli education system but with distinct characteristics influenced by culture, language, and community traditions.

Reading a story in kindergarten

There is much evidence in the research literature [5] regarding the im-

portance of reading in kindergarten, which is different from reading at home with parents. Reading by the kindergarten teacher is of great importance in teaching the basics of reading, as it promotes thinking, exposes children to new content, strengthens cooperation and promotes social discourse between the children, and constitutes an important opportunity for each of them to learn how to manage discourse and dialogue with their friends.

The kindergarten teacher's role is to exploit her influence and make the children listen to the story again and again. Repeated reading to the children, which was found to be preferred by children in kindergarten [2] constitutes a golden opportunity for the kindergarten teacher to examine the children's knowledge, their thinking ability, and what they have learned. At the same time, the children will be happy to discover that they remember what they learned. The great importance of repeated reading in kindergarten is not limited to acquiring social skills and learning values but is also reflected in discovering difficulties among the children. Thus, during reading, the kindergarten teacher can identify difficulties among children who are dealing with various disabilities, for example, language difficulties, difficulty with cognitive abilities or developmental delay [21] and offer treatment before they enter school.

The research literature also shows the contribution of children's literature to instilling values, heritage and religion [16, [5] . These studies show that reading books to children in kindergarten is an important means of instilling social values, establishing a connection to cultural tradition and deepening the connection with the spoken and literary language that the child acquires in kindergarten. Researchers have emphasized the role of the kindergarten teacher as a mediator between the story and the child and between the transmission of the values inherent in the story. [13] argued that language is a unifying factor, strengthening and building social and national identity, and that specifically children's literature serves as an agent of friendship and an available means for instilling values. Indeed, the Ministry of [8]adopted this concept and made it part of the activities in kindergartens. This activity is expressed in projects to encourage reading in which kindergarten teachers read stories to children that are selected every month, and through which they teach the children values. In addition, the ministry encourages parental participation and their involvement in reading with children.

Social Values in Children's Literature

The concept of children's literature emerged in the first half of the 20th century, and today children's literature has become an important tool that supports language development, encourages creativity, and educates kindergarten and elementary school children in values. Children's literature can be defined as high-quality professional books that vary from prose and poetry to fiction and non-fiction and are written for children from birth to adolescence according to the developmental characteristics of children in each age group [11].

The value of children's literature is expressed in both the personal and educational aspects. In addition to providing children with enjoyment, it also includes a variety of values such as acquiring learning skills and increasing imagination and creativity. Many researchers [20] have argued that children's literature has an important educational value, which is expressed in the fact that reading in kindergarten with the kindergarten teacher and at home with parents allows them to acquire the basics of reading and social values that they need in kindergarten and later in life. Therefore, children's books are perceived as educational materials, since exposing children to reading in kindergarten or at home by their parents also exposes them to social and educational values [19]

The term value is a complex and abstract concept, and there is no agreement among researchers regarding its clear definition [11] and as a result, there are many definitions. However, among educators, psychologists and philosophers, there is agreement that the concept of value generally expresses "the presentation of the good, the desirable and the proper in the doctrine of virtue, truth, morality in the cognitive and religious realm [7] According to [11] the debate is around education for values, with a change in the educational concept in the education system leading to the adoption of values in accordance with the current education. Therefore, through the "New Horizon" reform, the Ministry of [8] decided that in all the streams under its responsibility, including the kindergartens belonging to these streams, several values that the Ministry defined as important and fundamental would be taught. pointed out the great importance of values education in Israel as a country that absorbs immigrants, one of whose goals is nation-building, and as such is also included in the goals defined in the education system. Combining Jewish and national values has been the foundation of values education since the establishment of the state. In this context, [3] argued that since educational institutions in Arab society also

had to meet the goals of the education system, they were forced to teach universal values, while disconnecting from their religious and national values, and that this fact made it difficult for children to define their identity.

According to Lem [4] teaching is based on three cornerstones: imitation, design, and development, which are part of three goals in [7] definition of the essence of teaching: socialization, acculturation, and individualization. In describing the cornerstones, [4] pointed out that the imitation process is intended to prepare children so that they can live as adults and integrate into society in a way that does not conflict with its values, that is, to instill social values of creating a unified society. In the context of design, Azulay argued that the role of education is to shape the learner according to values that are formed in the culture in which he grows up. As for development, he pointed out that the role of the education system is to develop the personal skills of children and raise independent citizens. [7] argued that teaching is one of how the state in the modern era educates the younger generation in the values it believes in through various institutions. Accordingly, the kindergarten teacher's role is to implement the principles of education that the state instills, while thinking about strengthening the child's self-image in the social environment in which he finds himself.

Strengthening self-image

The concept of self-image reflects the way a person values themselves and believes in their personal abilities, and the meaning they give to themselves [15]. The concept is relevant for children who are influenced by their environment, as this may shape their self-image, which allows them to develop a gradual process of positive self-image, while integrating with the environment. The response that the child receives from the environment, positive or negative, builds the way in which he perceives himself. In this context, the kindergarten teacher's role is to strengthen the child's self-image, while cooperating between the kindergarten staff and parents [5] [6] In the same context, [11] argued that reading encourages children, for example, to eat breakfast, exercise, or any other activity, has a positive effect on internalizing values and making them an inseparable part of them.

According to another explanation based on social comparison theory [5] the child sees those around him as influencing the way he perceives himself. Reading may be an important means of acquiring abilities, skills, and social skills that children perceive from their surroundings. Moreover, reading a story may allow the child to connect with the character in the story and behave similarly to him ,[6] [6] argued that reading a story has

a significant contribution to strengthening the child's external appearance and interaction with his environment, which allows him to build a social identity.

In [16] study, which was based on studies examining the strengthening of self-image among children with learning disabilities who are integrated into regular classrooms, the researchers concluded that the environment protects these children and has a positive effect on creating a sense of caring and responsibility among the children that is acquired from being in the presence of regular children. In this interpretation, the researchers based themselves on various social and feminist theories according to which the process of friendship is a central factor in the acquisition of social values and norms, including gender norms, and argued that in the process of exposure to these norms, of which the story is a part, the child learns how others value him as part of the social group.

Self-esteem

Self-esteem is a very important factor in the emotional development of the individual and is expressed in the way we see our personality in the eyes of others [10] Self-esteem develops over the years and does not exist in infants. The significant factors for developing self-esteem are cognitive and motor development, acquiring skills, allowing the child to express himself, listening to the child by those around him in kindergarten and at home, and understanding his emotions [9] There is much evidence in the research literature [16] that indicates the role of the kindergarten teacher in strengthening self-esteem.

Reading to children in kindergarten is part of a broad context of interaction that children have with their environment. Reading a story by the parents or kindergarten teacher allows the child to express emotions and invites a discussion about emotions with the reader. [13] argued that reading is a means of strengthening the child's self-esteem, in addition to the social connection he creates with his friends in kindergarten. The researchers also claimed that talking to the children allows the kindergarten teacher or parents to address difficulties that the child is facing, such as fears, anxieties, and more, and that the conversation allows him to express emotions, regulate them, and acquire the moral values he needs.

Reading at a young age also helps the child's moral development, as it begins with learning social values, which the child becomes a part of. [17] [22] claimed that exposing children at a young age to reading stories effectively develops their thinking ability, vocabulary, and the ability to construct sentences, which is the beginning of the literacy they need. This

study also found that early reading not only contributes to the beginning of literacy, as it also serves as a tool for learning, especially social values, and strengthens self-image and self-esteem in early childhood and later in life.

Summary and Recommendations

Based on the studies presented, several recommendations can be made that will allow kindergarten teachers to turn story reading into an important tool through which they can instill social and cultural values in children. First, it is advisable that story reading in kindergarten be done at least once a week, as it enriches children's vocabulary and allows them to learn the basics of reading in kindergarten [17] [22] Second, for children to connect with the content of the story, it must be made tangible. For example, reading a story before breakfast may encourage children to eat healthy food, and making it part of the corners in kindergarten may contribute to children's understanding that the story is an integral part of their lives. In addition to the fact that making the story a part of children's lives in kindergarten [17] [22] strengthens their language, it exposes them to social skills and learning important social values for the rest of their lives.

In conclusion, exposure of preschool children to story reading is of great significance in assimilating social values at this stage and throughout their lives. Furthermore, collaboration between the kindergarten teacher and the parents who show involvement and expose their children to story reading at home will continue with them in elementary school and may later lead to social change. Therefore, these conclusions reinforce the importance of reading based on social values and emotional skills, which the kindergarten curriculum requires kindergarten teachers to act on throughout the year.

References Hebrew

1. Aviram, S. and Aram, D. Before you start reading, or: How mothers choose books for their children. *Olam Katan*, 3, 2007,185-127.
2. Avisar, G., Moshe, E. and Licht, P. „These are the basic values of an egalitarian democratic state”: perceptions of policymakers in the Ministry of Education regarding the integration of students with special needs in general education. In G. Avisar and S. Reiter (eds.), *Integrations: In practice*. Achva, 2013, p 25-49.
3. Agbariya, A. Education for humanity. In Y. Harpaz and A. Horwitz (eds.). *Education at the crossroads – brainstorming on the future of education in Israel*. Dvir Publishing, 2020, p 59-67.
4. Azoulay, S. Education for meaning and communities of meaning: a response to the contradictory logics of Zvi Lam. *Opinion*, 18, 2018, 75-95.
5. Yussov-Shalom, M. When the book is like candy - educational collaborations in the training of teachers and kindergarten teachers in the field of encouraging reading. *Kolot*, 6, 2013, 22-17.

6. Livnat, H. and Baram-Eshel, E. Informed selection considerations in the literary text for children. *Olam Katan*, 5, 2014, 54-86.
7. Lam, A. Values and education. In Y. Iram, S. Shkolnikov, Y. Cohen and A. Shechter (eds.), *Intersections: Values and education in Israeli society*, 2001, p 664-651.
8. Jerusalem: Ministry of Education. Ministry of Education. Infrastructure for reading and writing: a curriculum for kindergarten in state and state religious education. Ministry of Education, Department for Planning and Development of Curriculum, 2007, p 345-355.
9. Suzin-Davidov, D. and Harpaz, Y. Learning, constant dialogue and the connection between them. *Studies in Education, Society, Technology and Science*, 15, 2013, 13-18.
10. Fine, Y., Aram, D., and Ziv, M. Promoting children's social-emotional understanding through shared book reading: From research to implementation. In E. Raviv and R. Bolus (eds.), *Educational counseling today - food for thought and practice Hapoalim Library*, 2014, p 15-29.
11. Rosenthal, A. A comparative study of values in children's literature, as a tool for values education in early childhood, in state religious, independent ultra-Orthodox and progressive Jewish education. *Children's and Youth Literature*, 138, 2015, 90-75.
12. Segev, Y., and Liush, E. The Giraffe Language in the Religious Kindergarten: Conflicts of Kindergarten Teachers in Religious State Education Kindergartens in Choosing Children's Books for Kindergarten. *Social Issues in Israel*, 28, 2019, 56-35.
13. Shapiro, R. and Aram, D. The Connection Between Reading Books to Kindergarten Children and Their Language Development, *Buds of Literacy and Empathy*. *Olam Katan*, 4, 2009, 134-123.
14. Shapiro, A. The Role and Place of Hebrew and Israeli Children's Literature in Shaping the Identity and Culture of Elementary School Children (master's Thesis). *Oranim College*, 2009, p 121.

References English

15. Bishara, S. Active and traditional teaching, self-image, and motivation in learning math among pupils with learning disabilities. *Cogent Education*, 5(1), 2018, <https://eric.ed.gov/?id=EJ1206080>
16. Nasie, M., & Bar-Tal, D. Political socialization in kindergartens: Observations of ceremonies of the Israeli Jewish holidays and memorial days. *European Journal of Social Psychology*, 50(3), 2020, 685-700.
17. Nevo, E., & Vaknin-Nusbaum, V. Enhancing language and print-concept skills by using interactive storybook reading in kindergarten. *Journal of Early Childhood Literacy*, 18(4), 2018, 545-569
18. Over, H., & Carpenter, M. **The social side of imitation**. *Child Development Perspectives*, 7(1), 2013, 6-11.
19. Schoenfeld, A. Learning to think mathematically: Problem solving, metacognition, and sense making in Mathematics (Reprint). *Journal of Education*, 2016, 196, 1-38.
20. Schwartz, S. H. An overview of the Schwartz Theory of basic values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1), 2012, <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1116>
21. Tal, C. Introduction of an emergent curriculum and an inclusive pedagogy in a *traditional setting: A case study*. *International Journal of Early Years Education*, 22(2), 2014, 141-155.
22. Vaknin-Nusbaum, V., & Nevo, E. A joint interactive storybook intervention program for preschool and kindergarten children. *Reading Psychology* 38(3), 2017, 231-261.

SISTEMUL EDUCAȚIONAL DIN ISRAEL: TRANSFORMĂRI ÎN SOCIETATEA ARABĂ

Jomana KHALAILA⁹³

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.18>

Rezumat: *Această lucrare descrie transformarea pe care o suferă sistemul de educație al minorităților arabe în Israel, inclusiv caracteristicile sociale, reglementările și sistemul educațional. Este de remarcat faptul că educația bilingvă are rezultate mai bune, în special în domeniile abilităților sociale, decât alte subsisteme educaționale. Deși au existat schimbări pozitive în ceea ce privește conducerea, finanțarea și reformele politicilor, rămân provocări semnificative, în special în ceea ce privește identitatea, controlul curriculum-ului și egalitatea de șanse.*

Cuvinte cheie: societate araba, transformare socială, educație bilingvă, curriculum.

EDUCATION SYSTEM TRANSFORMATION IN ARAB SOCIETY IN ISRAEL

Abstract: *This paper describes transformation that education system of Arab minorities undergoes in Israel, including social, regulations and education system characteristics. It is notable that Bilingual education has better outcomes, especially in the social skills' domains, than other education sub-systems. While there have been positive changes in leadership, funding, and policy reforms, significant challenges remain, particularly regarding identity, curriculum control, and equal opportunities.*

Keywords: Arab society; social transformation; bilingual education; curriculum.

Introduction

Arab society in Israel is going through significant changes, a transformation from a tradition agrarian society to one that is influenced by modernization. Such changes impact the lives of all Arabs at all ages, especially adolescents who are yet to be aware of own traditional identity and way of life, only to have to face modernity and the drastic changes that brings along with it. Arabs in Israel have to face the never-ending challenges of

⁹³ Pedagogical counselor, Israel, PhD student of Ion Creanga University, jomana_kh_1988@hotmail.com.

being an ethnic minority living along a hostile ethnic majority. The Israeli-Palestinian conflict has an immediate impact on the lives of the local Arabs in Israel, especially the young and adolescents among them.

Materials and methods of research

The authors of this papers studies the existing transformation in Arab society in Israel, especially in the field of education. They used the existing official data by CBS⁹⁴ and other sources.

Social transformation of Arab minority in Israel. One of the great challenges that face the Arab adolescent is the transformation of the traditional society into a modern one. Such change brings about completely new dimensions that all members of the society have to deal with. Modernization is an encompassing process of massive social changes that, once set in motion, tends to penetrate all domains of life, from economic activities to social life to political institutions, in a self-reinforcing process. Modernization brings an intense awareness of change and innovation, linked with the idea that human societies are progressing (Inglehart and Welzel, 2007)⁹⁵.

Several studies addressed the impact of these changes on Arab adolescents in Israel. Ben-Ari & Azaiza (1998)⁹⁶ explored Arab adolescents' commitments to their own self-development, their family, their extended family, the Arab people, and their village. The findings reflect the unique situation of Arab adolescents living in Israel. The polarity found between individualistic and collectivistic ideas, in terms of commitment, illustrates the cultural transformation that Arab society in Israel is currently undergoing. Considering the fact that adolescents experience great deal of confusion establishing their own identity, the cultural and social transformation greatly impact the adolescent's wellbeing.

Additional factors that negatively influence adolescent's overall wellbeing is the fact that Arabs in Israel are a non-assimilated minority, mainly due to the continuing state of conflict between Israel and the Arab world, which has placed them in the status of a hostile minority outside the nati-

94 CBS (Central Bureau of Statistic). Higher education in Israel. [quoted 13.03.2023]. Available at: http://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/doclib/2022/331/06_22_331t1.pdf (Hebrew)

95 Inglehart, R., and Welzel, C. (2007). Modernization. In book: Encyclopedia of Sociology (pp.3071-3078). Edition 1, Publisher: Blackwell

96 BEN-ARI, Adital Tirosh; AZAIZA, Faisal. Commitment among Arab adolescents in Israel. *The Journal of social psychology*, 1998, vol.138.5, pp.655-660; ISSN 0022-4545

onal consensus⁹⁷.

According to Hofman, Beit-Hallahmi, and Hertz-Lazarowitz, (1982)⁹⁸ the influence of the political environment must also be taken into account when addressing the wellbeing of the Arab adolescent, as well as most of the Arab population. The Arab population is affected by the internal political upheavals in Israel and by crises in Israeli-Palestinian relations. The Israel Survey of Mental Health among Adolescents (ISMEHA) reported higher rates of internalizing and lower rates of externalizing disorders among Israeli Arab compared to Jewish adolescents (Farbstein, et al., 2010)⁹⁹.

Several studies had previously suggested that teaching and implementing programs of life skills should provide adolescents the needed assistance, guidance, and opportunities to a better and healthier way of life. Utilizing life skills interventions provide Adolescent the opportunity to strengthen their mental self, their communication abilities, their assertiveness, and their mental and emotional efficacy, traits that are essential for a proper and healthy growing into adulthood.

Education system of Arab society in Israel

The education system in the Arab society in Israel has undergone significant transformations over the years. These changes have been driven by political, social, and economic factors, as well as efforts to improve educational outcomes and address long-standing inequalities. Here are some key aspects of this transformation

1. Historical Context and Challenges

- Arab schools in Israel have historically faced systemic discrimination in terms of funding, infrastructure, and resources compared to Jewish schools.
- The curriculum has been largely controlled by Israeli authorities, leading to tensions regarding the representation of Palestinian identity, his-

97 Daeem, R., Mansbach-Kleinfeld, I., Farbstein, I. *et al.* Correlates of mental disorders among minority Arab adolescents in Israel: results from the Galilee Study. *Isr J Health Policy Res* 8, 14 (2019). <https://doi.org/10.1186/s13584-018-0281-5>

98 Hofman, J. E., Beit-Hallahmi, B., & Hertz-Lazarowitz, R. (1982). Self-concept of Jewish and Arab adolescents in Israel. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43(4), 786¹

99 Farbstein I, Mansbach-Kleinfeld I, Levinson D, Goodman R, Levav I, Vograft I, Kanaaneh R, Ponizovsky A, Brent D, Apter A. Prevalence and correlates of mental disorders in Israeli adolescents: results from a national mental health survey. *J Child Psychol Psychiatry*. 2010;51:630–9

tory, and culture.

- Socioeconomic disparities have impacted student performance and access to higher education and employment opportunities.

Wilkinson and Pickett's study¹⁰⁰ demonstrates the insight that high inequality eroded trust in society and cause many negative effects, from high morbidity to violence and crime. Inequality may bring the weaker classes – those who suffer of lack of economic and politic resources –to be perceived along time as inferior, to themselves and to others. Socio-economic gaps that pass from generation to generation, may cause injustices and moods that will lead to systemic failure in everything related to the possibility that the weak in society will be able to realize better chances of life. In Israel the relation tissue between the Jewish majority and the Arab minority is characterized in increasing tensions and in exclusion and negation relations¹⁰¹, worsening of inequality may also cause a crisis and violence and create a threat upon the democratic character of the country.

2. The climate and academic atmosphere in schools

The issue of academic atmosphere in schools is not less important than the issue of academic achievements and it also gets a lot of attention by the media. This attention mostly focuses on difficult cases of violence between students and between students and teachers. However, the questionnaires distributed to students and teachers in the MEIZAV exams allow to see the situation beyond hard and exceptional cases and focus the attention on continuing trends (although in some of the cases the improvement does not bring to a satisfactory status)¹⁰². There is a constant rise in positive reports about general positive students' feeling towards school. There is a relatively stable rate of 70% of teachers reporting on satisfaction. There is an improvement in the relationship between teachers and students in all education levels in Jewish and Arab education, except for in Arab education high school.

1. There is a decrease in the rate of students reporting lack of protection

100 Wilkinson, R. and Pickett, K. *The Spirit Level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better*. London: Allen Lane. 2009. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15700763.2011.577928>

101 Agbaria A.K. and Mustafa M. Two states for three peoples: the 'Palestinian-Israeli' in the Future Vision Documents of the Palestinians in Israel. *Journal of Ethnic and Racial Studies*. 2012. Volume 35, Issue 4. P. 718-736

102 SIROTA, Julia; HAJAJRA, Mohamed. Equality situation in education in Israel. *Eco-SoEn*, 2018, 1-2: 128-134[]]

sense (except for 10th – 11th grades), and there is also a slight decrease in the rate of 5th – 6th grades students reporting about involvement in violence events.

2. There is a decrease in the rate of teachers reporting lack of protection sense.

3. Sirota and Hajajra¹⁰³ identified an improvement in proper behavior in classes in all age classes and the two population groups (except for stability in 10th – 11th grades in Arab education). This data was verified and confirmed in another big research (national authority on measuring and evaluation, 2014), which was dedicated to monitoring violence phenomenon. This research included over 20,000 respondents in elementary, junior high and high education, and the primary conclusions were that between 2009 and 2013 there was an improvement in most indices measured (i.e. there was a decrease in reports of violence) and no deterioration in any of the indices. The increase in the rate of students reporting about: extreme violence, social violence, violence by the staff and towards the staff, sexual violence, violence in transportation and drinking alcohol. This trend concerned all age groups, but especially prominent in elementary education – where the violence level is the higher, in the past and in the present. In junior high there were also an improvement and in high school there was an improvement in some of the indices and stability in other indices. The improvement was in Jewish and Arab schools but was especially prominent in Arab schools.

3. Policy Reforms and Structural Changes

- **Increased Budget Allocation:** In recent years, the Israeli government has allocated more resources to Arab schools, focusing on infrastructure, teacher training, and technological improvements.
- **Bilingual and Integrated Schools:** Some initiatives, such as bilingual schools and shared education programs, aim to foster coexistence between Arab and Jewish students.

Bilingual and integrated schools in Israel are an important initiative aimed at fostering coexistence between Arab and Jewish students. These schools provide a shared learning environment where students from both communities study together, often in both Hebrew and Arabic, with a curriculum that emphasizes mutual respect, cultural understanding, and dialogue.

103 SIROTA, Julia; HAJAJRA, Mohamed. Equality situation in education in Israel. *Eco-SoEn*, 2018, 1-2: 128-134.]

Key Aspects of Bilingual and Integrated Schools:

- Language and Curriculum – Instruction is often in both Hebrew and Arabic, ensuring linguistic and cultural representation. Some schools follow a dual-language immersion model where both languages are used equally.
- Coexistence and Dialogue – These schools promote interaction and understanding between Jewish and Arab students through joint activities, discussions, and a curriculum that includes narratives from both communities.
- Shared Education Programs – Beyond fully integrated schools, some programs facilitate collaboration between separate Jewish and Arab schools, bringing students together for joint learning activities, cultural exchanges, and special projects.
- Challenges and Impact – While these initiatives have shown success in reducing stereotypes and fostering friendships, they face challenges such as political tensions, parental concerns, and funding limitations.
- Notable Examples – Schools like the Hand in Hand network have successfully implemented bilingual education, proving that such initiatives can positively impact social cohesion.

The Israeli society is both multilingual and multicultural, with different social identities stemming from Jewish majority population, and an Arab minority, both engaged with complex lingual issues, which are also expressed in the education system. Considering that multilingual competence is inherently linked to diversified social contexts, KHALAILA et.al¹⁰⁴ explore the dynamic of social skills in pupils and found out that Bilingual schools in Israel grant their pupils nest social skills.

4. Higher Education Access

Efforts to increase Arab students' participation in Israeli universities have included scholarship programs and preparatory courses. The Arab sector in Israel is quite different from the Jewish majority. The gap in the knowledge level begins already in a high school: in 2004 only 82% of Arab young men and women aged 17 kept on visiting a school, when in the Jewish sector this number is 92%. At the same time, the number of Arab students of high education institutions is rapidly growing. In 1991, after

104 KHALAILA, Mahmood; SIROTA, Julia; BACIU, Elena-Loreni. The Progress of Social Skills among Israeli Primary School Pupils during Their First Year of Study of English as a Foreign Language. *Social Work Review/Revista de Asistentă Socială*, 2022, 3]

graduating a school, only 10.7% of Arabs got accepted in higher education. In 2002, their proportion grew up to 18.8%¹⁰⁵. In 2021/22, the proportion of Arabs in BA degree was 20%¹⁰⁶. In the beginning of 90-s, there were 5,000 Arab students in all the higher education institutions in Israel. In 2005 this number was three times bigger. Moreover, the most outstanding results were noticed in the Arab females sector. Lots of academic colleges were open at the periphery region at this time, which made the higher academic education much more available, especially for women at the Arab sector¹⁰⁷. A proportion of high education young graduates, by population group is presented in Appendix 5.

Proportion of Arabs aged 20-24 is about 20% of the Israeli population of this age, and Table 1 presents the growth of all the degrees' Arab students. Between 2016/2017 and 2021/2022 a percentage of Arab students grew up in all the disciplines: in BA degree – from 16.3% to 20%, in MA degree- from 13% to 17%, and in PhD- from 6.2% to 8.3%, respectively¹⁰⁸. In 2021/2022, a number of Orthodox students in Higher education institutions was 4.3%, in BA degree – 4.8% and 6.9% of all the new students. In 2021/2022, 26.4% of the BA students were from rich sectors of the population, among MA students this percentage is higher (31.8%), and among PhD student it is higher (42.7%)¹⁰⁹.

105KRIL, Z., GEVA, A., ALONI Z. *Not all the degrees are born equal – Investigation of education premium to the salary, as a function of a field of studies*. 2016. Ministry of Finance, Economic department paper 52. [quoted 07.02.2019]. Available at: http://mof.gov.il/ChiefEcon/EconomyAndResearch/ArticlesSet/Article_27122016.pdf (Hebrew)

106 CBS (Central Bureau of Statistic). Higher education in Israel. [quoted 13.03.2023]. Available at: http://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/doclib/2022/331/06_22_331t1.pdf (Hebrew)

107AWADA, S. Israeli education market. In: *Вестник. Казахстан: Костанайский государственный педагогический институт*, 2016, №4, p.3-7. ISBN 1684-9310.

108 CBS (Central Bureau of Statistic). Higher education in Israel. [quoted 13.03.2023]. Available at: http://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/doclib/2022/331/06_22_331t1.pdf (Hebrew)

109 Ibidem. CBS (Central Bureau of Statistic). Higher education in Israel. [quoted 13.03.2023]. Available at: http://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/doclib/2022/331/06_22_331t1.pdf

TABLE 1. PERCENTAGE OF ARABS IN THE BA, MA AND PhD STUDENTS' POPULATION OVER YEARS¹¹⁰

Degree/year	BA	MA	PhD
2016/17	16.3	13.0	6.2
2017/18	17.2	13.9	6.6
2018/19	18.1	14.6	7.0
2019/20	19.2	14.6	7.2
2020/21	19.2	15.5	8.0
2021/22	20.0	17.0	8.3

The program of Higher education committee to get higher education more available to minorities is definitely successive, since the proportion of Arabs in the Israeli BA degree students' population of 2021/22 is close to Arabs' part in the Israeli population (25%) (Appendix 6). Fields of study preferable by Arabs are mostly teaching and pro-medical professions¹¹¹.

5. Leadership and School Governance

- The role of **school principals** has become more significant in shaping school culture, improving teacher commitment, and fostering innovation.
- There is an increasing push for **transformational leadership** in Arab schools, where principals encourage teamwork, skill development, and alternative assessment methods to enhance learning outcomes.
- Community involvement, particularly from **parents and local organizations**, has been recognized as a key factor in improving school performance.

4. Curriculum Development and Identity

- The Arab education system still struggles with **curriculum autonomy**, as many Palestinian citizens of Israel seek a curriculum that better reflects their national and cultural identity.
- There have been calls for incorporating **Palestinian history, literature,**

gov.il/he/mediarelease/doclib/2022/331/06_22_331t1.pdf (Hebrew)

110 Ibidem. CBS (Central Bureau of Statistic). Higher education in Israel. [quoted 13.03.2023]. Available at: http://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/doclib/2022/331/06_22_331t1.pdf (Hebrew)

111 Ibidem. CBS (Central Bureau of Statistic). Higher education in Israel. [quoted 13.03.2023]. http://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/doclib/2022/331/06_22_331t1.pdf (Hebrew)

and heritage into the curriculum while balancing the requirements of the Israeli education system.

5. The Role of Technology and Innovation

- Digital transformation has played a role in improving education quality, especially in underfunded Arab schools.
- STEM (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) programs have been promoted to enhance employment prospects for Arab students¹¹².

6. Future Directions and Challenges

- **Bridging the Achievement Gap:** Despite improvements, Arab students still face disparities in standardized test scores and university admission rates.
- **Employment and Workforce Integration:** Strengthening vocational education and career counseling can help Arab graduates integrate into Israel's job market more effectively.
- **Educational Autonomy:** There are ongoing discussions about granting Arab schools more control over their curriculum and administrative decisions.

Conclusion

The transformation of the education system in the Arab society in Israel is a complex process influenced by political, social, and economic factors. While there have been positive changes in leadership, funding, and policy reforms, significant challenges remain, particularly regarding identity, curriculum control, and equal opportunities. Continued investment, policy adjustments, and community engagement will be crucial for sustainable and equitable improvements.

Bibliography:

1. Agbaria A.K. and Mustafa M. Two states for three peoples: the 'Palestinian-Israeli' in the Future Vision Documents of the Palestinians in Israel. *Journal of Ethnic and Racial Studies*. 2012. Volume 35, Issue 4. P. 718-736
2. AWADA, S. Israeli education market. In: *Вестник. Казахстан: Костанайский государственный педагогический институт*, 2016, №4, p.3-7. ISBN 1684-9310.
3. BEN-ARI, Adital Tirosh; AZAIZA, Faisal. Commitment among Arab adolescents in

¹¹² BREINER, Jonathan M., et al. What is STEM? A discussion about conceptions of STEM in education and partnerships. *School science and mathematics*, 2012, 112.1: 3-11]

Israel. *The Journal of social psychology*, 1998, vol.138.5, pp.655-660. ISSN 0022-4545

4. BREINER, Jonathan M., et al. What is STEM? A discussion about conceptions of STEM in education and partnerships. *School science and mathematics*, 2012, 112.1: 3-11.
5. CBS (Central Bureau of Statistic). Higher education in Israel. [quoted 13.03.2023]. Available at: http://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/doclib/2022/331/06_22_331t1.pdf (Hebrew)
6. Daeem, R., Mansbach-Kleinfeld, I., Farbstein, I. et al. Correlates of mental disorders among minority Arab adolescents in Israel: results from the Galilee Study. *Isr J Health Policy Res* 8, 14 (2019). <https://doi.org/10.1186/s13584-018-0281-5>
7. Farbstein I, Mansbach-Kleinfeld I, Levinson D, Goodman R, Levav I, Vograft I, Kanaaneh R, Ponizovsky A, Brent D, Apter A. Prevalence and correlates of mental disorders in Israeli adolescents: results from a national mental health survey. *J Child Psychol Psychiatry*. 2010;51:630–9
8. Hofman, J. E., Beit-Hallahmi, B., & Hertz-Lazarowitz, R. (1982). Self-concept of Jewish and Arab adolescents in Israel. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43(4), 786.
9. Inglehart, R., and Welzel, C. (2007). Modernization. In book: *Encyclopedia of Sociology* (pp.3071-3078). Edition 1, Publisher: Blackwell
10. KHALAILA, Mahmood; SIROTA, Julia; BACIU, Elena-Loreni. The Progress of Social Skills among Israeli Primary School Pupils during Their First Year of Study of English as a Foreign Language. *Social Work Review/Revista de Asistentă Socială*, 2022, 3.
11. KRIL, Z., GEVA, A., ALONI Z. *Not all the degrees are born equal – Investigation of education premium to the salary, as a function of a field of studies*. 2016. Ministry of Finance, Economic department paper 52. [quoted 07.02.2019]. Available at: http://mof.gov.il/ChiefEcon/EconomyAndResearch/ArticlesSet/Article_27122016.pdf (Hebrew)
12. SIROTA, Julia; HAJAJRA, Mohamed. Equality situation in education in Israel. *Eco-SoEn*, 2018, 1-2: 128-134.
13. Wilkinson, R. and Pickett, K. *The Spirit Level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better*. London: Allen Lane. 2009. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15700763.2011.577928>

Dimensiunea economică

CZU: 349.6:620.92(478)

ENERGIA EOLIANĂ CA FACTOR STRATEGIC PENTRU SECURITATEA ENERGETICĂ A REPUBLICII MOLDOVA

orcid.org/0009-0008-6765-3491

TOMA Vitalie¹¹³

orcid.org/0000-0001-8841-4838

CORETCHI Boris¹¹⁴

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.19>

Rezumat: Scopul lucrării constă în rolul energiei eoliene ca factor strategic în consolidarea securității energetice a Republicii Moldova. Studiul urmărește să analizeze potențialul utilizării energiei vântului în contextul actual al tranziției către surse regenerabile, contribuind astfel la reducerea dependenței față de importurile energetice. De asemenea, lucrarea își propune să ofere o viziune generală asupra beneficiilor, provocărilor și perspectivelor de dezvoltare a infrastructurii eoliene în țară, subliniind importanța planificării durabile și a integrării eficiente în sistemul energetic național.

Originalitatea lucrării rezidă în tratarea energiei eoliene ca element strategic pentru consolidarea securității energetice a Republicii Moldova, printr-o analiză integrată a potențialului regional și a implicațiilor socio-economice și de mediu. Studiul propune scenarii aplicate de implementare, oferind un cadru util pentru luarea deciziilor în procesul de tranziție energetică.

Importanța lucrării constă în evidențierea rolului energiei eoliene în reducerea dependenței Republicii Moldova de resursele energetice externe și în creșterea rezilienței sistemului energetic național. Studiul oferă direcții practice și strategice care pot sprijini decidenții în promovarea unei tranziții energetice sustenabile și durabile.

Materiale și metodele acestei lucrări s-a fundamentat pe o analiză do-

113 Doctorand, Universitatea de Stat din Moldova, , vitalie.toma@gmail.com

114 doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, boris.coretchi@usm.md

cumentară riguroasă, incluzând surse științifice, politici energetice naționale și rapoarte elaborate de organizații internaționale din domeniul energiei regenerabile. Metodologia aplicată a presupus evaluarea potențialului eolian la nivel regional, corelarea acestuia cu factorii socio-economici și ecologici, precum și elaborarea de scenarii de dezvoltare strategică. Abordarea integrată a permis identificarea celor mai relevante condiții pentru valorificarea eficientă a resursei eoliene în contextul consolidării securității energetice.

În **concluzie**, energia eoliană se conturează ca o soluție strategică pentru sporirea securității energetice a Republicii Moldova, prin reducerea dependenței de importuri și diversificarea mixului energetic. Studiul subliniază potențialul eolian semnificativ al țării, care, valorificat corespunzător prin investiții și politici adecvate, poate contribui la o tranziție energetică durabilă. Integrarea eficientă a energiei eoliene în rețeaua națională și dezvoltarea unor soluții moderne de stocare sunt esențiale pentru atingerea obiectivelor de sustenabilitate și autonomie energetică.

Cuvinte cheie: Energie eoliană, securitate energetică, surse regenerabile, independență energetică, tranziție energetică.

WIND ENERGY AS A STRATEGIC FACTOR FOR THE ENERGY SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Abstract: *The purpose of the paper is the role of wind energy as a strategic factor in strengthening the energy security of the Republic of Moldova. The study aims to analyze the potential for wind energy use in the current context of the transition to renewable sources, thus contributing to the reduction of dependence on energy imports. Additionally, the paper seeks to provide an overview of the benefits, challenges, and development prospects of wind energy infrastructure in the country, emphasizing the importance of sustainable planning and efficient integration into the national energy system.*

The originality of the article lies in addressing wind energy as a strategic element for strengthening the energy security of the Republic of Moldova, through an integrated analysis of regional potential and socio-economic and environmental implications. The study proposes practical implementation scenarios, providing a useful framework for decision-making in the energy transition process.

The importance of the study lies in highlighting the role of wind energy in reducing the Republic of Moldova's dependence on external energy re-

sources and in increasing the resilience of the national energy system. The study provides practical and strategic directions that can support policy-makers in promoting a sustainable and lasting energy transition.

***The materials and methods** of this study were based on a rigorous documentary analysis, including scientific sources, national energy policies, and reports developed by international organizations in the field of renewable energy. The applied methodology involved the assessment of wind energy potential at the regional level, its correlation with socio-economic and environmental factors, as well as the development of strategic implementation scenarios. This integrated approach allowed the identification of the most relevant conditions for the efficient utilization of wind resources in the context of strengthening energy security.*

***In conclusion,** wind energy emerges as a strategic solution for enhancing the energy security of the Republic of Moldova by reducing import dependency and diversifying the energy mix. The study highlights the country's significant wind potential, which, if properly harnessed through adequate investments and supportive policies, can contribute to a sustainable energy transition. The efficient integration of wind energy into the national grid and the development of modern storage solutions are essential for achieving sustainability and energy autonomy goals.*

Keywords: wind energy, energy security, renewable sources, energy independence, energy transition.

Introducere

În contextul intensificării eforturilor la nivel global privind tranziția către surse de energie sustenabile și decarbonizarea sistemelor energetice, precum și al presiunilor tot mai accentuate pentru reducerea vulnerabilităților asociate cu dependența excesivă de importurile de resurse energetice convenționale, Republica Moldova se confruntă cu o necesitate imperativă de reconfigurare strategică a sectorului energetic național. În această ecuație, valorificarea surselor regenerabile interne, în special a energiei eoliene, devine o componentă fundamentală pentru asigurarea unei securități energetice robuste, reziliente și durabile.

Energia eoliană, în calitate de sursă regenerabilă curată, inepuizabilă și cu impact redus asupra mediului, se conturează drept o alternativă viabilă și strategică la combustibilii fosili. Integrarea acestora în mixul energetic național nu doar că sprijină obiectivele de diversificare a surselor de

energie și de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră, dar contribuie totodată la reducerea riscurilor geopolitice asociate cu importurile și la creșterea autonomiei energetice.

Conform celor mai recente evaluări tehnico-științifice, Republica Moldova dispune de un potențial eolian brut estimat la peste 1.000 MW, cu o concentrare geografică predominantă în regiunile centrale și sudice ale țării. Determinarea acestui potențial se realizează, de regulă, la o altitudine standardizată de 70 de metri de la sol – corespunzătoare înălțimii turnurilor turbinelor eoliene de generație modernă – ceea ce permite o estimare realistă a resurselor exploatabile din punct de vedere economic. Astfel, în raioanele Călărași, Hincești, Strășeni și Nisporeni, viteza medie anuală a vântului înregistrează valori de peste 6 m/s, prag considerat optim pentru funcționarea eficientă a turbinelor și obținerea unui randament energetic competitiv [8].

Instrumentele cartografice – în special hărțile de potențial eolian elaborate la această înălțime reprezintă suporturi fundamentale pentru procesul decizional în materie de politici energetice și planificare investițională. Acestea oferă informații critice privind amplasamentele optime pentru instalarea turbinelor, permit estimarea producției energetice anuale și contribuie la evaluarea fezabilității proiectelor din punct de vedere tehnologic și economic. Din acest motiv, hărțile de potențial eolian sunt utilizate extensiv de autorități, investitori și operatori de rețea în cadrul strategiilor de dezvoltare a infrastructurii de producere a energiei din surse regenerabile [2].

Prezenta lucrare își propune o analiză integrată și multidimensională a distribuției spațiale a potențialului eolian în Republica Moldova, cu focalizare pe identificarea zonelor prioritare pentru dezvoltarea capacităților de producere a energiei eoliene. Această analiză este corelată cu un studiu al impactului implementării proiectelor eoliene asupra securității energetice, atât din perspectiva reducerii dependenței de surse externe, cât și a diversificării portofoliului de producție internă. De asemenea, cercetarea propune un cadru metodologic pentru integrarea eficientă și stabilă a capacităților eoliene în rețeaua electrică națională, luând în considerare specificitățile tehnice ale sistemului electroenergetic moldovenesc, necesitatea asigurării echilibrului de sarcină, precum și cerințele privind flexibilitatea și stocarea energiei.

Pe lângă componenta tehnică, lucrarea abordează și dimensiunea stra-

tegică a dezvoltării sectorului eolian, analizând rolul acestuia în atingerea obiectivelor naționale și europene privind tranziția energetică, precum și în consolidarea rezilienței sistemului energetic în fața crizelor geopolitice și a volatilității piețelor energetice internaționale. Sunt discutate, totodată, aspectele de reglementare, stimulentele de natură economică și fiscală, obstacolele administrative și potențialele modele de parteneriat public-privat care pot accelera atragerea investițiilor în acest sector.

Studiul se bazează pe un set complex de date climatice, geografice, economice și legislative, incluzând informații obținute din surse oficiale, strategii energetice naționale și rapoarte ale instituțiilor internaționale. Rezultatele cercetării fundamentează un set de recomandări strategice orientate spre consolidarea unei politici energetice coerente și proactive, care să permită Republicii Moldova nu doar să-și reducă vulnerabilitatea externă, ci și să devină un model regional de bune practici în domeniul energiei regenerabile.

Materiale și metode

Pentru realizarea acestui studiu, au fost utilizate metode specifice cercetării aplicate în domeniul energetic, cu accent pe analiza dezvoltării și impactului energiei eoliene asupra securității energetice. Investigația s-a bazat pe consultarea literaturii de specialitate, a documentelor strategice și a rapoartelor elaborate de instituții naționale și internaționale relevante.

O parte importantă a cercetării a presupus analiza politicilor publice privind promovarea surselor de energie regenerabilă. De asemenea, au fost studiate tendințele actuale în implementarea proiectelor eoliene, precum și modul în care acestea contribuie la diversificarea mixului energetic.

Pentru identificarea potențialului eolian al diferitor regiuni din Republica Moldova, s-au luat în considerare aspecte geografice și climatice, care influențează direct eficiența instalării turbinelor. Evaluarea a inclus și o analiză comparativă a avantajelor și limitărilor energiei eoliene în raport cu alte surse regenerabile.

Cercetarea a urmărit conturarea unui cadru general de implementare, incluzând posibilitățile de finanțare, provocările tehnologice și necesitatea integrării eficiente în sistemul energetic național. Abordarea a fost una integrată, care îmbină dimensiunea tehnică, economică și ecologică a energiei eoliene ca factor strategic în tranziția energetică a Republicii Moldova.

Rezultate și discuții

Implementarea energiei eoliene în Republica Moldova ar putea aduce beneficii semnificative securității energetice naționale prin reducerea dependenței de sursele energetice externe. Conform studiilor realizate recent, Moldova dispune de un potențial eolian estimat la aproximativ 1.000 MW, majoritatea zonelor optime fiind localizate în regiunile centrale și sudice ale țării [9].

În prezent, Republica Moldova importă aproximativ 80% din resursele energetice necesare, ceea ce accentuează vulnerabilitatea țării în contextul fluctuațiilor de preț și instabilității geopolitice [14]. Dezvoltarea capacităților eoliene ar permite o reducere treptată a importurilor și o consolidare semnificativă a autonomiei energetice. De exemplu, conform scenariilor propuse de Centrul Național pentru Eficiență Energetică din Moldova, introducerea unei capacități suplimentare de cel puțin 500 MW în următorii zece ani ar putea reduce dependența energetică externă cu până la 25% [12].

În plus, din perspectiva impactului asupra mediului, cercetările sugerează că energia eoliană contribuie semnificativ la reducerea emisiilor de CO₂ comparativ cu sursele tradiționale. Astfel, implementarea planificată a parcurilor eoliene ar reduce anual emisiile de CO₂ cu aproximativ 600.000 tone în raport cu mixul energetic actual bazat preponderent pe combustibili fosili [15].

Analiza datelor privind energia regenerabilă în Republica Moldova relevă o creștere semnificativă a capacității instalate. Conform datelor Centrului Național pentru Energie Durabilă (CNED), până în luna ianuarie 2025 se atestă că instalațiile fotovoltaice cu o putere instalată sumară de 415,23 MW, sunt cea mai răspândită tehnologie și reprezintă 67% din totalul capacităților instalate. Acestea sunt urmate de instalațiile eoliene, a căror putere sumară a atins 178,88 MW, reprezentând 29% din total. Capacitățile instalațiilor hidro și biogaz înregistrează valori de 16,75 MW (3%) și respectiv 7,01 MW (1%) [12].

Creșterea considerabilă a capacităților instalate de energie regenerabilă în Republica Moldova a fost posibilă datorită unui cumul de factori favorabili, printre care se remarcă investițiile consistente în infrastructura energetică și aplicarea unor politici publice orientate spre stimularea surselor regenerabile. Autoritățile naționale au implementat mecanisme de sprijin, inclusiv subvenții, facilități fiscale și scheme de tarifare preferențială, care au încurajat actorii economici să investească în tehnologii curate [1].

În mod particular, sectorul energiei eoliene și solare a înregistrat o dezvoltare accelerată, devenind componenta dominantă a capacităților de producție din surse regenerabile. Această expansiune a contribuit în mod direct la reducerea dependenței energetice față de sursele externe, aspect esențial pentru întărirea securității energetice naționale, în special într-un context geopolitic instabil [3].

Evoluția pozitivă a capacităților de producție a energiei electrice din surse regenerabile reflectă nu doar progresele tehnologice și investiționale, ci și angajamentul strategic al Republicii Moldova față de tranziția energetică.

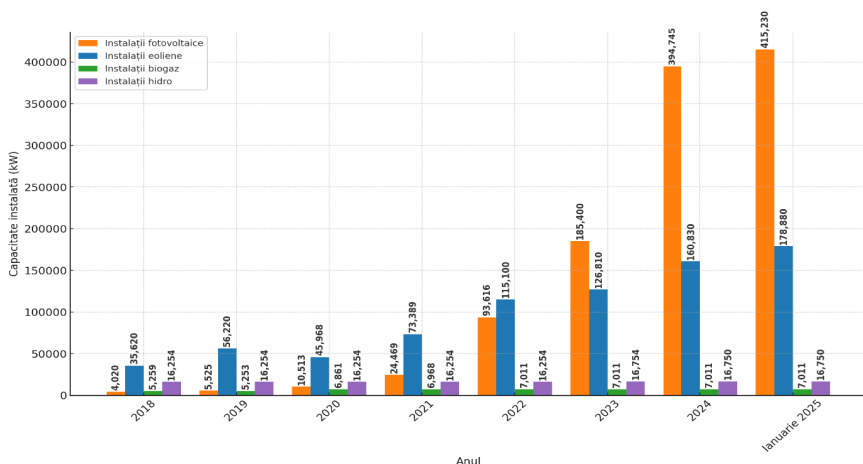

Fig. 1. Evoluția anuală a capacităților instalate de surse de energie regenerabilă

Sursa: elaborată de autori în baza sursei [12].

Analizând datele disponibile privind capacitățile instalate în sectorul energiei regenerabile din Republica Moldova, se constată că energia eoliană deține o pondere semnificativă, reprezentând aproximativ 29% din totalul instalațiilor regenerabile analizate. Această proporție plasează energia eoliană pe locul al doilea în ierarhia surselor regenerabile, fiind devansată doar de energia solară fotovoltaică, care continuă să dețină cea mai mare pondere în mixul de capacități instalate. Distribuția actuală reflectă atât accesibilitatea tehnologică a soluțiilor fotovoltaice, cât și condițiile favorabile de iradiere solară, dar evidențiază totodată potențialul neexploatat al resurselor eoliene, în special în regiunile centrale și sudice ale țării.

Această evoluție este parte a unui trend ascendent în ceea ce privește implementarea surselor regenerabile în Republica Moldova, susținut de politici guvernamentale și inițiative instituționale menite să faciliteze tranziția energetică. Creșterea ponderii energiei regenerabile în structura capacităților instalate – evidențiată și în platforma oficială a Consiliului Național pentru Energie Durabilă (CNED) – indică un progres constant către atingerea obiectivului național de cel puțin 27% energie regenerabilă în balanța energetică până în anul 2030 [12].

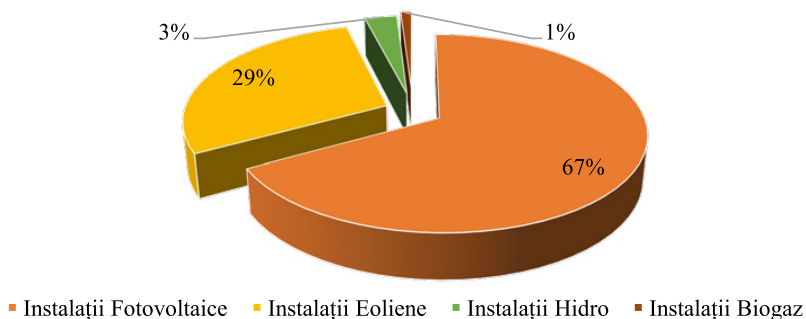

Fig. 2. Repartizarea ponderată pe tipuri de tehnologii a capacităților E-SER instalate la sfârșitul lunii Ianuarie 2025

Sursa: elaborată de autori în baza sursei [12].

Asigurarea energetică a unei comunități de aproximativ 10.000 de locuitori din Republica Moldova, echivalentul a două-trei sate medii, prin intermediul energiei eoliene este o provocare realistă și fezabilă, având în vedere potențialul eolian existent în anumite zone geografice.

Pentru început, necesarul energetic mediu pentru o persoană într-o comunitate rurală din Moldova este estimat la circa 1.200-1.500 kWh anual. Astfel, pentru 10.000 de locuitori, consumul total anual s-ar situa între 12.000.000 și 15.000.000 kWh. O turbină eoliană modernă de capacitate medie (2 MW), având un factor de capacitate anual în Moldova estimat între 25-35%, poate genera anual aproximativ 4.380.000 - 6.132.000 kWh. Prin urmare, pentru a satisface necesarul anual de 15.000.000 kWh ar fi necesare circa 3-4 turbine eoliene de 2 MW.

Amplasamentul turbinelor trebuie selectat strategic, pe baza studiilor detaliate ale vântului. Cele mai potrivite locații sunt zonele colinare sau terenurile deschise din raioanele centrale, precum Călărași, Strășeni și Hîn-

cești, unde viteza medie anuală a vântului depășește constant 6 m/s. Studiile arată că aceste regiuni au cele mai bune condiții pentru instalarea unor turbine eficiente. [4].

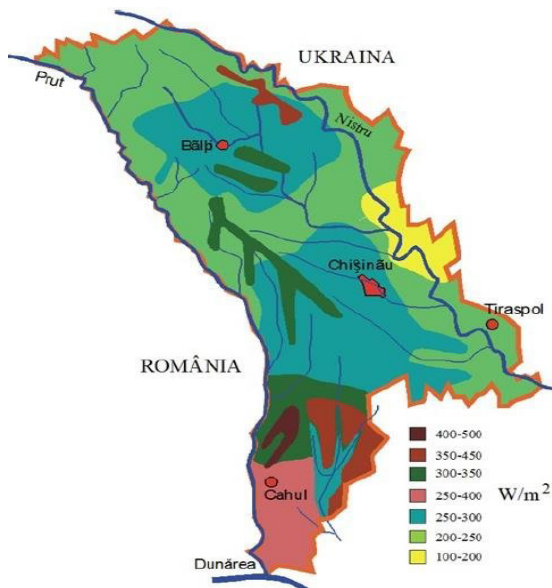

Fig. 3. Harta potențialului energiei eoliene din Republica Moldova, la o înălțime de 70 de metri de la sol

Sursa: elaborată de autori în baza sursei [8].

Costurile unei turbine eoliene de 2 MW, inclusiv infrastructura asociată (fundații, conexiuni la rețea, etc.), se situează între 3-4 milioane de euro. Astfel, un parc de 3-4 turbine ar implica investiții inițiale între 9 și 16 milioane de euro. În ceea ce privește finanțarea, Republica Moldova poate beneficia de surse precum programele europene de sprijin pentru energie regenerabilă, finanțări BERD, BEI și granturi UE destinate tranziției energetice.

Extinzând această idee, alimentarea cu energie eoliană a 20% din populația regiunii centrale a Republicii Moldova, ce însumează aproximativ 400000 locuitori, ar necesita aproximativ 50-60 de turbine similare (100-120 MW capacitate instalată). Această capacitate ar implica investiții inițiale cuprinse între 150 și 240 milioane de euro, cu posibilitatea finanțării prin colaborări public-privat și susținere externă [5].

Tabelul 1. Costuri de implementare și surse de finanțare a energiei eoliene

Nr. crt.	Raion populație estimativă	MW necesari		Nr. turbine (2 MW)	Cost total estimat (€ mil.)	Producție anuală (MWh)	Venit anual estimat (€ mil.)	Perioadă recuperare (ani)	Aport populație locală (€ mil.)	Surse de finanțare potențiale
1	Nisporeni ~68000	50	25	63-91	~120450	~9.6	~7-9 ani	3-6		BERD, Green Deal, UE4Energy, IFC, Fond pentru Energie Durabilă RM
2	Strășeni ~97000	50	25	63-91	~120450	~9.6	~7-9 ani	3-6		UE (fonduri structurale), Banca Mondială, Guvern RM, investitori privați locali
3	Călărași ~82000	40	20	50-73	~96360	~7.7	~7-8 ani	2,5-5		Green Climate Fund, BERD, cofinanțare public-privată
4	Orhei ~125000	43	21-22	53-78	~103587	~8.3	~7-9 ani	2,5-5,5		IFC, BERD, Buget local, Investitori privați, Proiecte în parteneriat public-privat
TOTAL	~400000	183	91	230-335	440847	~35.3	~7-9 ani	11-23		Finanțare mixtă: BERD, UE, Green Climate Fund, Guvern RM, investitori strategici și locali

Sursa: elaborat de autori în baza sursei [11-14].

Analizând datele Centrului pentru Eficiență Energetică (2023), perioada medie de recuperare a investițiilor pentru parcurile eoliene, în condițiile actuale ale pieței din Republica Moldova, este estimată între 8 și 12 ani. Această estimare are la bază factori precum prețul energiei electrice produse, costurile de întreținere și cheltuielile operaționale anuale.

Instalarea unei capacități de 183 MW de energie eoliană în zona centrală a țării ar genera anual circa 441 GWh, echivalentul a peste 11% din consumul național de energie electrică.

Această contribuție ar permite o reducere directă a necesarului de importuri energetice cu aproximativ 11–12%, contribuind substanțial la consolidarea securității energetice și a independenței Republicii Moldova.

Implementarea proiectului de dezvoltare a capacităților eoliene în Republica Moldova ar putea conduce la o scădere semnificativă a dependenței energetice externe, reducând ponderea importurilor de la aproximativ 70% la 58,4% și majorând producția internă de energie de la aproximativ 30% la circa 41,6%.

Această abordare nu trebuie limitată doar la zona centrală a țării. Moldova dispune de potențial eolian pe întreg teritoriul țării, iar prin extinderea investițiilor în turbine eoliene și dezvoltarea unor micro-rețele regionale, este teoretic posibilă replicarea modelului central în alte zone.

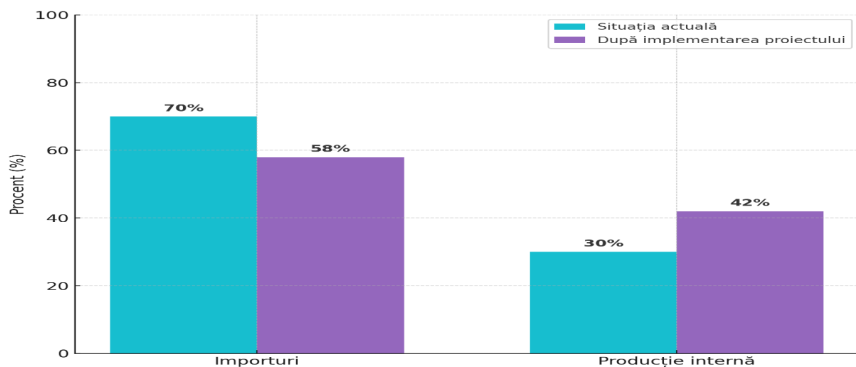

Fig. 4. Compararea structurii surselor de energie electrică în Republica Moldova înainte și după implementarea proiectului eolian

Sursa: elaborată de autori în baza sursei [11-14].

Astfel, instalarea la nivel național a unei capacități eoliene totale de 500–600 MW ar putea genera peste 1,4 TWh/an, reprezentând aproximativ 35–40% din consumul total de energie electrică al țării. Această contribuție ar permite o reducere de 20–25% a importurilor energetice, consolidând semnificativ securitatea energetică.

Modelul propus în regiunea centrală demonstrează fezabilitatea și eficiența investițiilor în energie eoliană. Extinderea acestuia la nivel național,

susținută de politici coerente și parteneriate public-private, ar permite Republicii Moldova să reducă semnificativ dependența de importuri și să își consolideze autonomia energetică. Prin integrarea surselor eoliene, solare și de biogaz într-o viziune energetică unitară, țara poate face un pas decisiv către un viitor durabil, sigur și independent energetic.

Deși Republica Moldova beneficiază de un potențial eolian semnificativ, exploatarea eficientă a acestei surse de energie regenerabilă este împiedicată de diverse provocări tehnice și infrastructurale. Una dintre cele mai mari dificultăți constă în integrarea energiei generate de turbinele eoliene în rețeaua electrică națională, fără a cauza pierderi majore sau dezechilibre funcționale. Pentru ca energia produsă de vânt să poată fi utilizată în mod eficient, este necesară transformarea sa într-o formă compatibilă cu rețeaua electrică națională.

Turbinele generează de regulă curent alternativ variabil, a cărui frecvență și tensiune depind de intensitatea vântului. Pentru a sincroniza această energie cu rețeaua electrică, sunt esențiale echipamente moderne de conversie, precum învertoarele și convertizoarele de frecvență. Acestea permit transformarea energiei într-un curent alternativ stabil, la frecvența de 50 Hz, astfel încât energia să poată fi transportată și utilizată în siguranță [6,7].

Totodată, o integrare reală a surselor regenerabile presupune o rețea electrică flexibilă, capabilă să gestioneze dinamica producției și a consumului. În acest sens, devine tot mai evidentă necesitatea modernizării infrastructurii energetice către un sistem de tip „smart grid”, o rețea inteligentă, digitalizată, care monitorizează și reglează fluxurile de energie în timp real. Printr-o astfel de rețea, distribuția devine mai eficientă, pierderile se reduc, iar energia produsă local poate fi utilizată exact acolo unde este nevoie [11].

Un alt aspect important este amplasarea strategică a turbinelor eoliene. Acestea trebuie poziționate în proximitatea nodurilor energetice majore sau în apropierea centrelor industriale, pentru a limita pierderile de tensiune pe distanțe lungi și a maximiza eficiența rețelei. O planificare riguroasă a infrastructurii și a poziției turbinelor poate reduce semnificativ costurile de transport și riscurile tehnice.

Analiza dată evidențiază că una dintre cele mai complexe provocări în valorificarea energiei eoliene o reprezintă variabilitatea resursei, întrucât vântul nu suflă constant, iar perioadele de calm atmosferic pot compromite stabilitatea sistemului energetic. Din acest motiv, devine vitală implemen-

țarea unor sisteme eficiente de stocare a energiei. Pentru intervale scurte, bateriile litiu-ion sunt o soluție fiabilă: reacționează rapid, au o eficiență ridicată și sunt deja utilizate pe scară largă în microrețele sau sisteme izolate.

Pe termen mediu și lung, o alternativă promițătoare este utilizarea hidrogenului verde. În perioadele de supraproducție, energia eoliană poate fi folosită pentru a separa apa în oxigen și hidrogen, prin electroliză. Hidrogenul obținut poate fi stocat și reconvertit în energie electrică la nevoie, cu ajutorul pilelor de combustie. Chiar dacă randamentul acestui proces este mai mic decât în cazul bateriilor, capacitatea de a stoca energie pe durate lungi îl face o soluție strategică pentru echilibrarea sezonieră a sistemului energetic [10].

O altă opțiune viabilă în contextul geografic al Moldovei o reprezintă sistemele de stocare prin hidro-pompaj. În zonele colinare, energia în surplus poate fi folosită pentru a pompa apă într-un bazin aflat la înălțime. Când este nevoie de energie, apa este lăsată să curgă gravitațional, acționând o turbină hidroelectrică. Această metodă simplă, dar eficientă, poate contribui semnificativ la echilibrarea rețelei, în special în perioadele de fluctuații de consum sau de lipsă a vântului.

Dezvoltarea energiei eoliene în Republica Moldova nu ține doar de resursa naturală, ci mai ales de capacitatea de a crea un sistem tehnologic, logistic și energetic pregătit să o valorifice în mod sustenabil. Soluțiile tehnologice – precum conversia eficientă a energiei, dezvoltarea rețelelor inteligente și implementarea sistemelor de stocare – sunt deja disponibile, însă punerea lor în aplicare presupune o viziune clară, investiții susținute și o colaborare strânsă între sectorul public, mediul privat și cel academic. Doar printr-o abordare integrată și coordonată, energia eoliană poate deveni un element strategic în consolidarea independenței energetice a Republicii Moldova.

Concluzii

Analiza integrată a potențialului energiei eoliene în Republica Moldova relevă caracterul său strategic în consolidarea securității energetice naționale. Pe fondul unei dependențe energetice externe ridicate, estimată la peste 70%, valorificarea resurselor eoliene devine o prioritate pentru diversificarea surselor de energie și reducerea vulnerabilităților economice și geopolitice.

Studiul evidențiază că Republica Moldova dispune de un potențial eolian tehnico-economic de peste 1.000 MW, cu zone favorabile localizate preponderent în regiunile centrale și sudice ale țării. Implementarea unor parcuri eoliene cu o capacitate de 183 MW ar putea genera anual peste 441 GWh de energie electrică, echivalentul a aproximativ 11–12% din consumul național, contribuind astfel la reducerea semnificativă a necesarului de importuri.

Investițiile inițiale necesare pentru dezvoltarea acestor capacități sunt estimate între 230 și 335 milioane euro, cu o perioadă de recuperare de 7–9 ani, ceea ce le conferă fezabilitate economică în contextul susținerii externe și al parteneriatelor public-private. Integrarea eficientă a acestor surse în sistemul energetic național impune modernizarea infrastructurii de transport și distribuție, precum și adoptarea unor soluții tehnologice avansate pentru conversie și stocare a energiei (smart grids, baterii litiu-ion, hidrogen verde, hidro-pompaj).

În contextul tranziției energetice și al angajamentelor internaționale privind reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră, energia eoliană oferă o alternativă durabilă și competitivă, cu un impact pozitiv asupra mediului și al dezvoltării socio-economice regionale.

Pentru atingerea acestui potențial, sunt necesare tactici și strategii coerente, printre care se numără:

- Adoptarea unei politici energetice naționale revizuite, care să prioritizeze sursele regenerabile, cu obiective clare, termene precise și măsuri de sprijin instituțional;
- Crearea unui cadru legislativ predictibil și favorabil investițiilor, inclusiv prin facilități fiscale, mecanisme de tarificare garantată și simplificarea procedurilor de autorizare;
- Promovarea parteneriatelor public-private și atragerea capitalului internațional, prin granturi, fonduri europene și linii de finanțare verzi;
- Dezvoltarea infrastructurii inteligente (smart grids), care să permită integrarea eficientă a surselor eoliene în rețeaua națională și să asigure stabilitatea sistemului;
- Formarea profesională a specialiștilor în domeniul energiilor regenerabile, prin extinderea programelor universitare și a instruirilor tehnice aplicate;
- Campanii de informare publică și implicarea comunităților locale pentru a crește acceptabilitatea socială și susținerea proiectelor de energie eoliană;

➤ Stimularea cercetării și inovării, în special în domeniul stocării energiei și eficientizării turbinelor, pentru adaptarea la condițiile locale de vânt și maximizarea performanței energetice.

Lucrarea subliniază importanța unei planificări strategice și a unei politici coerente de sprijin, menite să stimuleze investițiile și să faciliteze integrarea energiei eoliene în mixul energetic național, contribuind la obiectivul de atingere a unei ponderi de cel puțin 27% a surselor regenerabile până în anul 2030.

Referințe bibliografice:

1. GROSU, C. *Metode alternative de energie – energia verde în contextul crizei energetice din R. Moldova*. Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova, 2022. În: Volumul Conferinței Științifice Studențești, pp. 39–41.
2. STĂVĂRACHE, G., NOVAC, V., CIORTAN, S., RUSU, E. *An analysis of the energy resources in the Republic of Moldova*. Mechanical Testing and Diagnosis, 2020, (2), pp. 14–18. DOI: 10.35219/mtd.2020.2.02. [Accesat: 01.04.2025]. Disponibil: <https://www.researchgate.net/publication/349141782>.
3. VIRAH-SAWMY, D., STURMBERG, B. *Socio-economic and environmental impacts of renewable energy deployments: A review*. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 2025, 207, 114956. [Accesat: 01.04.2025]. Disponibil: <https://doi.org/10.1016/j.rser.2024.114956>.
4. BALCĂNUȚĂ, N. *Resursele de energie eoliană și posibilitățile de exploatare a acestora în Republica Moldova*. Cahul: Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul, 2021. În: Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației, Vol. VIII, Partea I, pp. 327–336.
5. MANGOS, O., RACHIER, V., SOBOR, I., CAZAC, V. *Wind Energy Potential and Wind Characteristics for the Districts of the Central Development Region of the Republic of Moldova*. Journal of Social Sciences, 2022, 5(4), pp. 100–118. [Accesat: 01.04.2025]. Disponibil: [https://doi.org/10.52326/jss.utm.2022.5\(4\).08](https://doi.org/10.52326/jss.utm.2022.5(4).08).
6. IRENA – AGENȚIA INTERNAȚIONALĂ PENTRU ENERGIE REGENERABILĂ. *Evaluarea gradului de pregătire privind valorificarea energiei regenerabile: Republica Moldova*. Abu Dhabi: IRENA, 2019. ISBN: 978-92-9260-110-2. [Accesat: 30.03.2025]. Disponibil: <https://www.irena.org/publications/2019/Feb/RRR-Moldova>.
7. TODOS, P., SOBOR, I., CHICIUC, A., GROSU, M., MANGU, I. *Statistici meteorologice cu privire la caracteristicile vântului pe teritoriul Republicii Moldova*. Chișinău: Universitatea Tehnică a Moldovei, Serviciul Hidrometeo, 2020.
8. SOBOR, I., CHICIUC, A., RACHIER, V. *Atlasul Resurselor Energetice ale Republicii Moldova*. Chișinău: Universitatea Tehnică a Moldovei, 2017. ISBN: 978-9975-45-506-0.
9. BOSTAN, I., DULGHERU, V., SOBOR, I., BOSTAN, V., SOCHIREAN, A. *Utilizarea surselor regenerabile de energie – eoliană, hidrolică și solară*. Akademos, 2011, 4(23), pp. 54–59. [Accesat: 30.03.2025]. Disponibil: <https://www.akademos.asm.md/files/Utilizarea%20surselor%20regenerabile%20de%20energie%20%E2%80%93%20eoliana%2C%20hidraulica%20si%20solara.pdf>.
10. WORLD ENERGY COUNCIL. *World Energy Trilemma Index 2022*. In partnership with Oliver Wyman. [Accesat: 31.03.2025]. Disponibil: <https://trilemma.worldenergy.org>.

11. MINISTERUL ENERGIEI AL REPUBLICII MOLDOVA. *Strategia Energetică a Republicii Moldova până în anul 2030*. [Accesat: 02.04.2025]. Disponibil: <https://energie.gov.md/ro/content/programe-planuri-si-strategii>.
12. CENTRUL NAȚIONAL PENTRU ENERGIE DURABILĂ DIN MOLDOVA (CNED). *Capacități instalate*. Chișinău, 2025. [Accesat: 30.03.2025]. Disponibil: <https://cned.gov.md/ro/content/capacitati-instalate>.
13. INTERNATIONAL ENERGY AGENCY (IEA). *Wind Power Integration in Modern Power Systems*. 2023. [Accesat: 30.03.2025]. Disponibil: <https://www.iea.org/countries/moldova>.
14. BANCA MONDIALĂ. *Energy Vulnerability and Security Assessment for Moldova*. 2022. [Accesat: 02.04.2025]. Disponibil: <https://www.worldbank.org>.
15. MINISTERUL ENERGIEI AL REPUBLICII MOLDOVA. *Starea actuală a domeniului energiei regenerabile în Republica Moldova: Potențial, provocări și perspective*. [Accesat: 31.03.2025]. Disponibil: <https://energie.gov.md/ro/content/starea-actuala-domeniului-energiei-regenerabile-republica-moldova-potential-provocari-si>.

Date despre autori:

DI. Boris COREȚCHI deține funcția de conferențiar universitar și Șef al Departamentului Administrarea Afacerilor în cadrul Universității de Stat din Moldova. Este doctor în științe economice, specializat în economie mondială și relații economice internaționale, având calitatea de conducător de doctorat în domeniul „Economie, business și administrare”. Activitatea sa academică include predarea disciplinelor de specialitate precum Achiziții și Managementul resurselor umane. A fost implicat în multiple proiecte internaționale de cercetare și cooperare academică (Horizon-MSCA, Erasmus+) și este autorul a peste 160 de lucrări științifice.

DI. TOMA Vitalie este doctorand în științe economice la Universitatea de Stat din Moldova, specializat în administrarea afacerilor și drept economic. Deține o experiență profesională amplă în domeniul juridic, activând în calitate de avocat în cadrul Cabinetului Avocatului „Vitalie Toma” și ocupând anterior funcția de Președinte al Asociației Patronale „Moldcontrol”. A activat, de asemenea, ca jurisconsult în sectorul privat și public, inclusiv în companii de asigurări, centre comerciale și Serviciul Vamal al Republicii Moldova.

DI. Toma Vitalie este licențiat în drept, specializarea Drept Penal, și deține un master în științe economice, obținut la Universitatea de Stat din Moldova. Este implicat activ în proiecte de cercetare și dezvoltare instituțională, cu accent pe politici fiscale, guvernare corporativă și reforme în domeniul justiției comerciale, : vitalie.toma@gmail.com

ADAPTAREA ȘI DEZVOLTAREA SECTORULUI ZOOTEHNIC DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL ADERĂRII LA UNIUNEA EUROPEANĂ

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.20>

Angela CEBAN¹¹⁵

Informații despre recenzent:

Elena BĂDĂRĂU, doctor, conferențiar universitar, Departamentul Administrarea Afacerilor Universitatea de Stat din Moldova, Specialist în economie și politici publice

Telefon: +373 69 107932, E-mail: el.badarau@gmail.com.

Rezumat: *Sectorul zootehnic din Republica Moldova se confruntă cu provocări semnificative în procesul de adaptare la standardele Uniunii Europene (UE). Aderarea implică implementarea unor politici stricte privind siguranța alimentară, bunăstarea animalelor și sustenabilitatea mediului. Modernizarea infrastructurii, îmbunătățirea geneticii animalelor și promovarea practicilor agricole durabile sunt esențiale pentru competitivitatea sectorului. De asemenea, sprijinul financiar și asistența tehnică din partea UE pot facilita tranziția. Prin alinierea la cerințele europene, zootehnia moldovenească are oportunitatea de a-și extinde piețele de desfacere și de a crește calitatea producției.*

Cuvinte cheie: Adaptare la UE, Zootehnie, Siguranța alimentară, Bunăstarea animalelor, Sustenabilitate, Modernizare, Competitivitate, Fonduri europene, Piața de desfacere, Standardizare.

ADAPTING AND DEVELOPING THE LIVESTOCK SECTOR IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF EUROPEAN UNION ACCESSION

Abstract: *The livestock sector in the Republic of Moldova faces significant challenges in adapting to the standards required by the European Union (EU). Accession to the EU entails strict regulations concerning food safety, animal welfare, and environmental sustainability. Modernizing infrastructure, improving animal genetics, and promoting sustainable*

¹¹⁵ Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, email: angela.ceban68@mail.ru

agricultural practices are essential steps for increasing the sector's competitiveness. Financial support and technical assistance from the EU can facilitate this transition. By aligning with European standards, Moldova's livestock sector can expand its market access and improve product quality. This paper also explores the investment feasibility of nutria farming as a niche business model in the Moldovan agri-food sector.

Keywords: EU integration, Livestock, Food safety, Animal welfare, Sustainability, Modernization, Competitiveness, European funds, Market access, Standardization, Nutria farming, Investment project.

Sectorul zootehnic este un factor relevant în dezvoltarea agriculturii și a sistemelor alimentare. El stimulează schimbările economice, sociale și de mediu la scară largă și este punctul de plecare pentru analiza tendințelor și problemelor legate de dezvoltarea durabilă a sectorului agroalimentar în general.

Etapele de dezvoltare a agriculturii Republicii Moldova se manifestă prin ponderea majorată în fitotehnie (65% din producția totală agricolă) fiind nereprezentativă printr-o producție desăvârșită finită. Cu referire la sectorul zootehnic putem pune accentul pe o diminuare a rolului său în volumul producției agroalimentare, ceea ce-l face puțin competitiv pe piețele interne și externe. În acest context, agricultura RM se confruntă cu probleme legate de investiții impunătoare nu numai pentru finanțarea procesului de producție într-o manieră contemporană dar și cu cerințele stricte de siguranță sanitară și calitate. În evoluția sectorului zootehnic persistă o dezvoltare lentă, cu predispuneri legate de declinul competitivității al segmentului respectiv.

Filiera sectorului de carne al Moldove este una dintre cele mai importante componente ale complexului agroindustrial în ceea ce privește importanța acestuia pentru asigurarea securității alimentare, ocupării forței de muncă a populației și furnizarea acesteia cu carne. Între timp, pe întreaga perioadă de petrecere a reformei complexului agroindustrial cu referire la sectorul zootehnic volumul producției de carne a scăzut constant.

Numeroase studii au arătat că creșterea animalelor este unul dintre domeniile-cheie în luarea măsurilor eficiente ca parte în efortul de reducere a presiunii asupra resurselor naturale (în special a resurselor terestre și de apă dulce). Potrivit opiniilor, eficiența utilizării resurselor în zootehnie, din punct de vedere al unităților calorice ieșite la 1 hectar, este mult mai mică decât în fitotehnie.

Din punct de vedere a securității economice în sectorul agroalimentar se recunoaște relevanța comună în ceea ce privește influența filierei de producere a mărfurilor alimentare de producție animalieră, care aduce beneficii directe asupra sănătății și bunăstării umane, economiei și mediului, dar, în același timp, creează numeroase probleme în domeniul nutriției, sănătății, precum și în sfera socială și de mediu. Tendințele și problemele abordate în sectorul zootehnic se referă la sisteme de afaceri specifice și acoperă diverse dimensiuni ale durabilității. Pentru a realiza progrese va fi necesară dezvoltarea direcțiilor și măsurilor integrate la diferite niveluri pentru rezolvarea corelativă a aceste probleme, luând în considerare diferențele semnificative între sistemele agricole în scopul reducerii consecințelor nedorite.

În opinia autorului fondarea unei ferme de nutrie reprezintă o afacere avantajoasă care nu cere investiții costisitoare. Pe lângă faptul că nu este o afacere nouă, numărul de antreprenori este mic, din acest motiv concurența pe piață este scăzută. Produsul de carne de nutrie este în mare măsură cerut pe piață datorită faptului că este un produs dietetic. În mare parte carnea de nutrie poate înlocui carnea de iepure și bovine ce au un conținut de hemoglobină mai scăzut. Conținutul său de proteine favorizează creșterea și dezvoltarea organismului uman. Astfel, carnea de nutrie devine din ce în ce mai căutată din cauza faptului că este o delicată care nu conține colesterol, nu are grăsimi și în plus beneficiază de proprietăți curative pentru bolnavii de cancer.

Fiind o activitate economică desfășurată cu scopul de a obține un anumit profit, este necesar de-a utiliza anumite investiții financiare. Începând cu procesul de înființare a fermei, unde sunt utilizate resurse financiare inițiale și terminând cu ciclul de producție la abator, unde se impune aplicarea unui management financiar relevant, argumentat științific. Acest fapt necesită din partea producătorului de a deține, pe lângă cunoștințele legate de procesul tehnologic, și un anumit nivel de pregătire economico-financiară.

Datorită faptului că la momentul inițierii afacerii respective componenta investițională are un rol hotărâtor, este necesar de a elabora un plan sau proiect investițional obiectiv care să-i permită viitorului producător de carne de nutrie să determine corect și să interpreteze riscurile legate de gestionarea resurselor financiare.

Partea relevantă a cheltuielilor efectuate la înființarea fermei este legată de tehnologia de creștere a nutriei. În contextul dat, pentru înlesnirea pro-

cesului de planificare a afacerii respective, este necesar elaborarea și evaluarea unui proiect – model investițional relevant, științific argumentat, destinat antreprenorilor autohtoni care doresc să inițieze o afacere în domeniul producerii cărnii și a produselor cu o componentă specifică în alimentare.

Proiectul respectiv ar reflecta două componente de bază – organizațională și dimensiunea financiar-investițională.

Partea inițială a proiectului reprezintă formele organizatorico-juridice ce pot fi selectate de viitorii antreprenori, sunt expuse caracteristicile specifice privind efectuarea investițiilor. Prezintă interes compartimentele planului de marketing, care conturează caracteristicile pieței de desfacere, prețurile de piață, concurenții principali, etc. Tot aici sunt reprezentate costurile investiționale și termenul de exploatare a obiectului investit.

Dimensiunea financiar-investițională este axată pe efectuarea analizei financiare prin intermediul metodologiilor disponibile și va avea drept scop determinarea următoarelor componente economice cum ar fi: consumuri curente a procesului de producție; evaluarea fluxurilor bănești, termenul de recuperare a investițiilor, pragul recuperării cheltuielilor efectuate, sursele potențial existente de proveniență a investițiilor precum și identificarea riscurilor și evaluarea pagubelor potențial existente.

Investiția dată ar porni de la necesitatea asigurării viabilității economice a fermei pe toata durata de funcționare; necesitatea respectării legislației naționale în domeniul fermelor de carne și comercializării cărnii de nutrie.

Investiția va asigura un nivel de trai echitabil pentru membrii întreprinderii, va contribui la dezvoltarea pieței cărnii în toate zonele și la aprovizionarea unităților de abatorizare – clienți ai solicitantului. Importanța înființării fermei de nutri rezultă importanta pe care aceste animale o au în asigurarea populației cu carne, precum și din contribuția pe care o are această specie la dezvoltarea agriculturii în ansamblu și a unor ramuri neagricole (industria alimentară). Pe de altă parte, pentru reducerea decalajului între cantitatea de carne care poate fi valorificată la nivel național și producția efectivă de carne, este necesar ca fermele moldovenești să investească în materialul genetic care să conducă la obținerea unei producții de carne de nutrie de calitate, inclusive și la cerințele Uniunii Europene. Din punct de vedere al oportunității investiției, se disting următoarele aspecte relevante, ce privesc nivelul sectorial, de piață, al forței de muncă, al condițiilor pedoclimatice, precum și al economiei locale.

La nivel sectorial: Creșterea cererii de carne de nutrie, pe o piață insuficientă de oferta producătorilor interni, precum și creșterea exigențelor cu privire la calitatea produselor alimentare, au condus la impulsivitatea sectorului de carne după o lungă perioadă de stagnare și chiar regres. Schimbarea mentalității cumpărătorilor a condus la creșterea consumului de produse alimentare dietetice.

La nivelul pieței de desfacere: Studiile de piață și statisticile au înregistrat creșterea cererii pentru produse din carne de nutrie.

La nivelul condițiilor de sol și clima: Condițiile pedoclimatice din zonele Moldovei sunt favorabile activităților de creștere a nutrienților.

Vom analiza un proiect investițional de tip model – înființarea fermei de creștere a nutrienților - care este orientată pentru valorificarea unui șeptel de 100 capete de femele gestante, ferma dată este catalogată ca o întreprindere mică sau mijlocie. Prin urmare, la fiecare etapă de dezvoltare gospodăriile respective au diferite cerințe din punct de vedere investițional. Actualmente se disting patru etape ce se succed și anume:

Etapă de formare – perioada de inițiere a afacerii unde în calitate de surse investiționale reprezintă economii personale, credit personal, subvenții, capital fix. Pentru ferma respectivă, această etapă nu solicită un număr impunător de investiții.

Etapă de creștere – perioada de creștere a gospodăriei, caracterizată prin procurarea furajelor, alimentelor minerale, planificare, analize, elaborarea și promovarea planului de marketing.

Etapă de declin – întreprinderea își restrânge activitatea, lichidează sau reorganizează activitatea. Coincide cu perioada când șeptelul de reproducere trebuie reînnoit, respectiv și veniturile se diminuează. La această etapă se apelează la cash flow liber, alte surse de investiții. Determinarea și aplicarea formei de finanțare, obținerea resurselor financiare, atragerea investițiilor în dezvoltarea afacerii depinde în mare măsură de capacitatea antreprenorului de a lua decizia corectă în scopul onorării obligațiilor. [6].

Astfel, în cadrul fermei de creștere a cărnii de nutrie și a pielicelelor se vor obține două produse: carne de nutrie și pielicele. Exploatațiile familiale ale crescătorilor de nutrie se pot considera un model concurențial apropiat de tipul concurenței perfecte, doar sub aspectul numărului mediu de operatori economici, în timp ce celelalte condiții ale concurenței perfecte sunt rar satisfăcute, îndeosebi omogenitatea produselor și transparența piețelor.

Oferta de piață a cărnii de nutrie a suferit în ultimii ani o deteriorare, iar prin oportunitățile de preț și numărul redus de concurenți, s-ar putea preconiza o creștere fizică a acesteia, concomitent cu o sporire a prețului acestui produs, ceea ce necesită luarea în continuare de noi măsuri pentru accentuarea stopării unor importuri masive, concomitent cu extinderea producției autohtone și lărgirea exportului. Cea mai mare parte a ofertei este destinată consumului intern. Piața cărnii de nutrie constituie cel mai puțin dezvoltat segment al producției de carne, care este amplificat prin tradiția în consumul și creșterea acestei specii. Valorificarea nutrienților pentru carne are la baza existența unor rase specializate în producția de carne, conform cererii consumatorilor. Piața țintă a întreprinderii va fi formată în cea mai mare parte din populația localităților urbane din Moldova. Carnea de nutrie inclusiv în masă vie și carcasă se va comercializa prin preluare directă din fermă de către procesatori.

Pentru producătorii autohtoni, problemele majore sunt legate de concurența, în sensul în care sunt exercitate două tipuri de presiuni externe: una din partea importurilor, a căror influență tinde să aibă o importanță mai însemnată, și alta din partea producției provenite din gospodăriile țărănești.

Cererea de carne de nutrie oscilează, având un vârf în sezonul rece, mai ales în perioada decembrie-ianuarie și un nivel mai scăzut în perioada de vară. Asupra evoluției cererii și ofertei la carne de nutrie influențează și o serie de factori care aparțin macroeconomiei, cum sunt: politica de prețuri și de stocare a produselor, politica de import și export, politica de subvenționare a produsului, structura de vârstă a populației, tradițiile etc. La nivelul UE, consumul brut mediu anual pe cap de locuitor în kg are o tendință de creștere, și atinge cifra de 2,5 kg. Spre o astfel de structură a consumului ar trebui să acționeze și țara noastră.

Politica de preț a fermei se va baza pe practicarea unor prețuri la un nivel mediu comparativ cu cele practicate de către concurența pentru produse similare. Prețurile de desfacere a produselor fermei, care le putem lua în calcul și în previzionarea veniturilor, se încadrează între limitele prețurilor practicate pe piață și sunt următoarele: - 70-75 lei/kg carne în viu, 90-110 lei/kg fără cap, la o greutate de aproximativ 7 kg/cap; - 120-150 lei/bucata.[2]

Inițierea și funcționarea eficientă a întreprinderii (fermei) este în mare măsură legată de utilizarea și repartizarea optimă a cheltuielilor aferente afacerii propuse. Riscurile pe care le asumăm atunci când decidem să in-

vestim într-o afacere pot avea efecte negative asupra obiectivelor pe care ni le-am stabilit. De aceea, este necesar de-a impune o analiză a tuturor factorilor de risc identificați și formularea unei strategii, care să diminueze efectele negative. Astfel, analiza riscurilor presupune parcurgerea a două trepte:

- analiza evenimentelor viitoare care ar putea produce pierderi sau prejudicii;
- obținerea tuturor informațiilor necesare care pot conduce la diminuarea efectelor sau eliminarea completă a riscurilor.

Atunci când antreprenorul dorește să inițieze o afacere, el este cointeresat de cunoașterea tuturor factorilor care ar putea influența implementarea proiectului și atingerea obiectivelor fixate.

Aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană reprezintă un obiectiv strategic major, care implică adaptarea tuturor sectoarelor economice la standardele comunitare. Sectorul zootehnic joacă un rol crucial în dezvoltarea agriculturii naționale și trebuie să se alinieze cerințelor impuse de UE în ceea ce privește siguranța alimentară, sustenabilitatea și competitivitatea pe piața europeană. Această tranziție oferă multiple oportunități pentru fermierii moldoveni, dar și provocări considerabile legate de investițiile necesare și conformitatea cu reglementările europene.

Pentru a facilita accesul produselor agroalimentare moldovenesti pe piața europeană, este necesară armonizarea legislației naționale cu aquis-ul comunitar. Printre principalele cerințe impuse de UE se numără:

- Norme stricte de siguranță alimentară și trasabilitate – Produsele de origine animală trebuie să respecte regulamentele privind igiena și controlul veterinar.
- Sustenabilitate și protecția mediului – Sectorul zootehnic trebuie să implementeze măsuri de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră, gestionarea eficientă a resurselor și respectarea standardelor de bunăstare a animalelor.
- Standarde de calitate și etichetare – Toate produsele zootehnice trebuie să fie certificate conform normelor europene pentru a putea fi comercializate pe piața UE.
- Aderarea la UE va deschide noi oportunități pentru fermierii moldoveni, dar va necesita și investiții semnificative. Printre beneficiile principale se numără:
- Acces extins la piețele europene – Fermierii vor putea exporta produse-

le lor în statele UE fără restricții tarifare, ceea ce va crește veniturile și va stimula dezvoltarea sectorului agroalimentar.

- Finanțare și sprijin european – Prin aderare, Republica Moldova va putea accesa fonduri europene destinate modernizării fermelor și îmbunătățirii tehnologiilor agricole.
- Creșterea competitivității – Respectarea standardelor europene va spori calitatea produselor și va oferi producătorilor autohtoni un avantaj competitiv pe piața internațională.
- În același timp, provocările includ:
- Costuri ridicate de conformitate – Implementarea normelor UE presupune investiții în infrastructură, tehnologii moderne și instruirea fermierilor.
- Necesitatea adaptării modelelor de afaceri – Fermierii trebuie să adopte practici sustenabile și să își diversifice producția pentru a răspunde cerințelor pieței europene.

Integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană aduce atât oportunități, cât și provocări pentru sectorul zootehnic. Adaptarea la standardele europene este esențială pentru a asigura dezvoltarea durabilă a acestui domeniu și pentru a facilita accesul produselor moldovenești pe piața comunitară. Prin implementarea unor politici adecvate și prin sprijin financiar, fermierii moldoveni pot valorifica la maximum beneficiile aderării, asigurând astfel competitivitatea sectorului zootehnic în contextul european.[3]

Conform investigațiilor efectuate, înființarea fermei de nutrie reprezintă o afacere profitabilă cu o perioadă de recuperare a capitalului investit în cazul primului an de activitate și merită să fie realizat în condițiile stipulate în proiectul dat.

Costurile inițiale ale investiției sunt nesemnificative din considerentele utilizării spațiului acoperit (șopron) aflat în proprietatea privată a investitorului, costurile suplimentare sunt expuse la achiziția cuștilor pentru tineret și masculi. Ținând seama de temperaturile joase în perioada de iarnă, pe parcursul perioadei investiționale se presupun costuri de acoperire a echipamentului de întreținere a șeptelului.

Ca surse de investiții pentru inițierea fermei de nutrie pot servi economiile proprii, fondul comunitar al asociațiilor, Fondul Internațional pentru Dezvoltarea Agriculturii (IFAD), Agenției de Intervenții și Plăți pentru Agricultură (AIPA), creditele bancare. Alegerea modului de finanțare depinde de capacitățile financiare ale proprietarului proiectului, capacitatea

atractivă a activității desfășurate, posibilitățile de recuperare și extindere a capitalului investit.

Se cere concluzia de fortificare a pieței de desfacere și analiza potențialilor cumpărători a cărnii de nutrie, ceea ce trebuie făcut de către antreprenori până la demararea afaceri.

Referințe bibliografice:

1. Programul național pentru dezvoltarea sectorului agroalimentar și a spațiului rural pentru perioada 2023-2026.
2. www.statistica.md
3. www.gov.md

Date despre autor:

Angela CEBAN este doctor, conferențiar universitar în cadrul Facultății Științe Economice, Universitatea de Stat din Moldova. Activitatea sa didactică și științifică se concentrează pe domeniile managementului, economiei instituționale și dezvoltării durabile. A participat activ la conferințe științifice naționale și internaționale și a publicat articole în reviste academice. Interesele de cercetare includ integrarea economică europeană, eficiența organizațională și politicile publice.

CZU: 341.217(4):37.091(478)

ADAPTAREA PRACTICILOR EUROPENE DE MANAGEMENT EDUCAȚIONAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA: O ABORDARE STRATEGICĂ PENTRU ÎMBUNĂTĂȚIREA CALITĂȚII EDUCAȚIEI

Elena BĂDĂRĂU¹¹⁶

ID ORCID: 0009-0009-5635-0986

Aliona VIZITIU¹¹⁷

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.21>

Informații despre recenzent:

COREȚCHI Boris, doctor conferențiar universitar, Facultatea de Științe Economice Universitatea de Stat din Moldova, E-mail: coretchi.boris@gmail.com

Telefon: +373 69298809, Specializare: politici economice, management strategic, dezvoltare regională, turism.

Rezumat: *Acest articol explorează diverse practici și strategii de management educațional implementate în statele membre ale Uniunii Europene și propune adaptarea acestora în contextul Republicii Moldova. Studiul analizează modele eficiente de leadership educațional care pot contribui la modernizarea și eficientizarea sistemului educațional moldovenesc. Prin adoptarea unor practici internaționale de succes, Republica Moldova poate face pași semnificativi în îmbunătățirea calității educației și în reducerea disparităților între regiuni. Prin urmare, acest articol își propune să ofere o perspectivă detaliată asupra modului în care Republica Moldova poate valorifica experiențele și bunele practici din alte țări pentru a crea un sistem educațional mai performant și mai echitabil.*

Cuvinte chee: management, management educațional, funcții manageriale, principii manageriale, competență managerială, optimizare, instituție de învățământ, eficientizare.

¹¹⁶ Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, el.badarau@gmail.com

¹¹⁷ magistru în științe economice, Direcția Generală Educație, Tineret și Sport, Republica Moldova, alionagalben22100@gmail.com

ADAPTING EUROPEAN EDUCATIONAL MANAGEMENT PRACTICES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: A STRATEGIC APPROACH FOR IMPROVING EDUCATION QUALITY

Abstract: *This article explores various educational management practices and strategies implemented in European Union member states and proposes their adaptation in the context of the Republic of Moldova. The study analyzes effective educational leadership models that can contribute to modernizing and streamlining the Moldovan educational system. By adopting successful international practices, the Republic of Moldova can make significant strides in improving education quality and reducing regional disparities. Therefore, this article aims to provide a detailed perspective on how Moldova can leverage the experiences and best practices from other countries to create a more efficient and equitable educational system.*

Keywords: management, educational management, managerial functions, managerial principles, managerial competence, optimization, educational institution, efficiency.

Întroducere

În contextul actual al globalizării și al schimbărilor rapide din domeniul educației, creșterea calității actului educațional reprezintă o prioritate fundamentală pentru sistemele de învățământ din întreaga lume. Managementul școlar joacă un rol esențial în atingerea obiectivelor de învățare, având un impact direct asupra performanței elevilor, climatului organizațional și implicării comunității în educație. În Uniunea Europeană, promovarea unor standarde înalte de management educațional este o direcție strategică ce sprijină dezvoltarea unor școli moderne, incluzive și eficiente. În acest context, este esențial să înțelegem că managementul educațional nu se limitează doar la aspectele administrative, ci implică și un leadership transformațional. Acest tip de leadership este capabil să inspire și să motiveze cadrele didactice, să colaboreze eficient cu părinții și să sprijine elevii în atingerea unor performanțe academice remarcabile.

În Uniunea Europeană, există numeroase exemple de bune practici în managementul educațional care pot servi drept model pentru alte țări. Republica Moldova poate beneficia de pe urma acestor exemple prin adaptarea și implementarea unor practici similare. Introducerea mentoratului

pentru profesori și manageri școlari, evaluarea periodică a lecțiilor, crearea unor centre regionale de excelență pentru formarea managerilor școlari și utilizarea tehnologiei pentru formare continuă sunt doar câteva dintre măsurile care pot contribui la modernizarea sistemului educațional. Creșterea calității actului educațional reprezintă o prioritate fundamentală pentru sistemele de învățământ din întreaga lume. Studiile arată că managementul școlar joacă un rol esențial în atingerea obiectivelor de învățare, având un impact direct asupra performanței elevilor, climatului organizațional și implicării comunității în educație. În Uniunea Europeană, promovarea unor standarde înalte de management educațional este o direcție strategică ce sprijină dezvoltarea unor școli moderne, incluzive și eficiente.

Metodologia de cercetare reprezintă metode științifice calitative și cantitative, de diagnosticare, precum: analiza și sinteza, inducția și deducția.

Principalele constatări a cercetării: Sistemul de management educațional în state membre UE trece printr-o transformare necesară, având ca scop adoptarea unor modele eficiente din statele OCDE. Dacă în trecut directorii de școli aveau atribuții predominant administrative, astăzi accentul se pune pe un leadership transformațional, capabil să ghideze cadrele didactice, să colaboreze cu părinții și să sprijine elevii în obținerea unor rezultate remarcabile. Această abordare promovată, este aliniată cu bunele practici europene, cum ar fi cele descrise de Schleicher, care subliniază importanța implicării liderilor școlari în definirea unor obiective clare, sprijinirea dezvoltării profesionale și crearea unui mediu propice pentru învățare [1].

În acest context vom analiza unele practice care pot fi implementate și în Republica Moldova:

1) Introducerea mentoratului pentru profesori și manageri școlari: În Finlanda, mentoratul este o practică obișnuită pentru dezvoltarea profesională. Managerii școlari lucrează îndeaproape cu profesori seniori pentru a identifica punctele forte și domeniile ce necesită îmbunătățire în activitatea didactică. În România, programele de mentorat au arătat o creștere semnificativă a calității predării și a satisfacției cadrelor didactice.

2) Evaluarea periodică a lecțiilor și feedback constructive: În Estonia, directorii școlilor participă frecvent la ore pentru a oferi feedback constructiv profesorilor, utilizând instrumente standardizate. Aceasta este o practică ce ar putea fi implementată și în Republica Moldova prin crearea unor ghiduri de observare adaptate fiecărei discipline.

3) Crearea unor centre regionale de excelență pentru formarea managerilor școlari: În Regatul Unit, National Professional Qualification for Headship (NPQH) este un program destinat managerilor școlari. Acesta oferă formare intensivă, incluzând studii de caz, exerciții practice și simulări. Un model similar ar putea fi adoptat în Republica Moldova prin dezvoltarea unor centre regionale.

4) Utilizarea tehnologiei pentru formare continuă: Franța a dezvoltat platforme online care oferă resurse și cursuri pentru managerii școlari, cum ar fi Éduscol, care include ghiduri și webinarii pentru îmbunătățirea managementului educațional. În România, platforma EduCred care oferă astfel de servicii. Republica Moldova ar putea crea astfel de platforme educaționale.

5) Colaborarea cu comunitatea locală și părinții: În Olanda, școlile organizează periodic „consilii deschise” unde părinții și comunitatea locală contribuie cu sugestii la îmbunătățirea educației. În mediul rural din Republica Moldova, astfel de inițiative ar putea crește implicarea comunității, ajutând la reducerea abandonului școlar prin sprijin concret oferit familiilor.

6) Programe speciale pentru combaterea abandonului școlar: În Portugalia, școlile din comunități dezavantajate implementează programe precum TEIP (Territórios Educativos de Intervenção Prioritária), care oferă sprijin suplimentar managerilor școlari pentru a răspunde nevoilor elevilor din medii vulnerabile. Republica Moldova ar putea adapta un astfel de program, concentrându-se pe zonele rurale și periurbane cu rate crescute de abandon școlar. Prin aplicarea acestor exemple practice și adaptarea lor la contextul local, Republica Moldova poate face pași semnificativi în modernizarea managementului educațional, contribuind astfel la creșterea calității actului educațional și la reducerea disparităților între regiuni.

7) Adoptarea unui model de evaluare bazat pe performanță: În Suedia, managerii școlari sunt evaluați pe baza unor indicatori specifici de performanță, cum ar fi progresul academic al elevilor, reducerea absenteismului și nivelul de satisfacție al cadrelor didactice. Acești indicatori sunt utilizați pentru a îmbunătăți constant activitatea școlilor. În Republica Moldova, implementarea unui sistem similar ar putea motiva liderii școlari să urmărească și să obțină rezultate concrete în școlile lor.

8) Programe de leadership educațional pentru femei: În Irlanda, inițiativa Women in Educational Leadership sprijină femeile din educație să

ocupe poziții de conducere prin mentorat, ateliere și conferințe. Având în vedere că multe cadre didactice din Republica Moldova sunt femei, un astfel de program ar putea crește reprezentarea acestora în funcții de conducere, contribuind la diversitatea leadership-ului educațional [2].

9) Colaborarea între școli prin rețele educaționale: În Danemarca, rețelele de școli colaborează pentru a împărtăși bune practici și resurse. Aceste rețele permit managerilor școlari să învețe unii de la alții și să găsească soluții comune la provocările întâlnite. În Republica Moldova, crearea unor rețele similare între școli din medii diferite (urban-rural) ar putea stimula schimbul de idei și inovație.

10) Promovarea diversității și incluziunii prin politici școlare: În Belgia, managerii școlari dezvoltă politici dedicate incluziunii elevilor din medii culturale diverse. Acest lucru include organizarea de activități extracurriculare interculturale și asigurarea resurselor educaționale în mai multe limbi. Republica Moldova poate implementa astfel de practici în regiunile cu comunități etnice diverse.

11) Managementul eficient al resurselor financiare: În Germania, directorii școlilor beneficiază de cursuri de formare pentru management financiar, care le permit să administreze eficient bugetele și să prioritizeze investițiile în infrastructură și resurse educaționale. În Republica Moldova, formarea managerilor școlari în acest domeniu ar putea contribui la utilizarea mai eficientă a fondurilor publice și proiectelor europene.

12) Implementarea programelor de sprijin pentru sănătatea mintală a elevilor și profesorilor: În Norvegia, managerii școlari coordonează echipe care implementează programe pentru sănătatea mintală, inclusiv sesiuni de consiliere și activități de reducere a stresului. Acest model poate fi aplicat și în Republica Moldova, unde multe școli se confruntă cu probleme legate de stresul profesorilor și elevilor, mai ales după pandemia COVID-19.

13) Dezvoltarea unor programe de învățare mixtă (blended learning): În Polonia, managerii școlari sunt instruiți să implementeze tehnologii moderne în procesul educațional. Aceasta include utilizarea platformelor digitale pentru învățare la distanță, combinată cu predarea tradițională. În Republica Moldova, programele de formare a managerilor ar putea include module de integrare a tehnologiei, mai ales în școlile din zonele urbane.

14) Crearea unei culturi a colaborării între cadrele didactice: În Olanda, managerii promovează întâlnirile regulate între profesori pentru a discuta despre metode de predare și probleme comune. Aceste „comunități de

învățare profesională” sunt sprijinite de conducerea școlii, oferindu-le cadrelor didactice un spațiu pentru inovare și schimb de experiență. Acest tip de practică poate fi adaptat și în Republica Moldova, prin încurajarea colaborării între discipline și niveluri de învățământ.

15) Stimularea inovației prin competiții interne: În Spania, unele școli organizează competiții interne pentru profesori, în care sunt premiate cele mai inovative proiecte de predare sau activități educaționale. Managerii școlari joacă un rol cheie în coordonarea acestor inițiative. În Republica Moldova, un model similar ar putea fi utilizat pentru a stimula creativitatea profesorilor și a motiva elevii să participe la activități educative inovatoare [3].

Rezultatele investigației: Adaptarea acestor practice ar putea oferi managerilor școlari din Republica Moldova instrumente valoroase pentru a transforma școlile în medii de învățare moderne, incluzive și eficiente. În acest sens, o abordare strategică bazată pe leadership transformațional, colaborare și inovare poate duce la rezultate semnificative pentru elevi, profesori și comunitate. Calitatea actului educațional depinde în mod direct de calitatea managementului școlar. Studiile internaționale și experiențele de succes din diverse state ale Uniunii Europene subliniază importanța liderilor educaționali bine pregătiți, capabili să implementeze strategii inovative și să adapteze școala la nevoile elevilor, profesorilor și comunităților locale.

În contextul Republicii Moldova, transformarea managementului educațional nu mai poate fi amânată. Sistemul actual, centrat preponderent pe sarcini administrative, trebuie înlocuit cu un model de leadership transformațional. Acest model ar permite managerilor școlari să se concentreze pe îmbunătățirea procesului de predare-învățare, să sprijine dezvoltarea profesională a cadrelor didactice și să contribuie activ la reducerea inegalităților educaționale, mai ales în zonele defavorizate. Adoptarea măsurilor propuse – de la dezvoltarea unor standarde clare pentru competențele managerilor, până la crearea unor rețele de colaborare și formare continuă – ar genera beneficii considerabile:

1. Creșterea calității educației: Managerii bine pregătiți ar putea implementa politici educaționale eficiente, axate pe nevoile reale ale elevilor și pe atingerea unor standarde internaționale de performanță.
2. Motivarea și retenția cadrelor didactice: Prin sprijinirea și mentoratul profesorilor, școlile ar deveni spații de învățare colaborativă, ceea ce ar contribui la creșterea satisfacției profesionale.

3. Reducerea abandonului școlar: În special în zonele rurale, unde abandonul școlar rămâne o problemă majoră, managerii pregătiți ar putea dezvolta soluții locale pentru a sprijini elevii proveniți din medii dezavantajate.

4. Adaptarea la cerințele moderne: Formarea liderilor educaționali în domenii precum utilizarea tehnologiei, sănătatea mintală sau managementul financiar ar pregăti școlile pentru provocările viitorului.

Experiențele din țări precum Finlanda, Germania, Suedia sau Irlanda arată că succesul transformării educaționale depinde nu doar de măsurile propuse, ci și de voința politică și de investițiile în educație. Republica Moldova trebuie să valorifice lecțiile acestor state și să dezvolte politici publice centrate pe liderii școlari ca actori cheie ai schimbării. Astfel, crearea unui sistem de management educațional modern, flexibil și orientat spre performanță este nu doar o necesitate, ci și o oportunitate pentru a construi o educație incluzivă și de calitate, care să răspundă aspirațiilor societății și să pregătească tinerii pentru provocările lumii contemporane. Instituțiile educaționale trebuie privite dintr-o perspectivă amplă, care depășește aplicarea strictă a funcțiilor „clasice” de administrare, punând accent pe un element esențial: managementul educațional. Această abordare oferă o înțelegere profundă a dinamicii interne a structurilor administrative, evidențiind influențele exercitate de norme, mituri, simboluri, valori și acțiuni specifice.

Managementul educațional în instituțiile publice reprezintă un ansamblu complex de trăsături spirituale, intelectuale și materiale, reflectate în gândirea și comportamentele individuale, care modelează misiunea instituției și obiectivele sale fundamentale. Acesta este un proces dinamic, bazat pe planificare, organizare și control, esențiale pentru eficiența funcționării unităților școlare și gestionarea resurselor educaționale. Managementul educațional presupune anticipare, reacție planificată și implementarea unor principii fundamentale, cum ar fi definirea obiectivelor, stabilirea priorităților, sinergia și promovarea eficienței manageriale. Implementarea unor politici coerente în gestionarea resurselor educaționale este crucială pentru îmbunătățirea performanței instituționale [4].

Managementul instituțiilor educaționale din Republica Moldova este un domeniu esențial în procesul de reformare și modernizare a sistemului educațional, iar succesul acestuia depinde de abilitatea de a implementa strategii eficiente care să răspundă atât cerințelor actuale ale societății, cât

și provocărilor specifice contextului local. În acest sens, managementul educațional în instituțiile de învățământ din Republica Moldova se confruntă cu o serie de oportunități și obstacole, care influențează direct dezvoltarea și implementarea strategiilor educaționale.

Oportunități în managementul educațional din Republica Moldova:

1. *Adoptarea unor politici educaționale moderne* și alinirea la standardele internaționale Republica Moldova se află într-un proces continuu de integrare în structuri internaționale, iar acest lucru aduce oportunitatea de a adopta politici educaționale bazate pe bunele practici europene. Procesul de implementare a reformelor educaționale a fost susținut de inițiative internaționale și de organizații precum Uniunea Europeană și Banca Mondială, care au contribuit la îmbunătățirea infrastructurii educaționale, la formarea cadrelor didactice și la promovarea managementului educațional eficient.

2. *Dezvoltarea leadershipului educațional.* În ultimii ani, în Republica Moldova au fost implementate programe de formare și dezvoltare a liderilor educaționali, care au contribuit la întărirea competențelor directorilor și managerilor școlari. Prin programele de instruire, directorii de școli sunt încurajați să adopte abordări inovative, să îmbunătățească procesul de învățare și să colaboreze cu toate părțile interesate (elevi, părinți, autorități locale și centrale). Astfel, există oportunitatea de a crea un sistem educațional mai performant, capabil să răspundă nevoilor unei societăți în continuă schimbare.

3. *Tehnologizarea și digitalizarea procesului educațional* Digitalizarea și implementarea tehnologiilor moderne în educație reprezintă o oportunitate majoră pentru instituțiile educaționale din Republica Moldova. Deși procesul este încă în desfășurare, există posibilitatea de a extinde utilizarea platformelor online, a instrumentelor educaționale digitale și a resurselor educaționale deschise (OER), pentru a sprijini dezvoltarea continuă a elevilor și a profesorilor, mai ales în contextul educației hibride, impus de pandemie.

4. *Parteneriatele public-privat și colaborările internaționale* Există o oportunitate considerabilă de a dezvolta parteneriate public-privat și de a valorifica finanțările internaționale în scopul dezvoltării instituțiilor educaționale din Republica Moldova. Colaborarea cu instituții educaționale din alte țări, participarea la proiecte internaționale și obținerea de fonduri din surse externe pot contribui la modernizarea infrastructurii educaționale și la îmbunătățirea calității procesului educațional.

Obstacole în managementul educațional din Republica Moldova:

1. *Resurse financiare limitate.* Una dintre cele mai mari provocări ale sistemului educațional din Republica Moldova este lipsa resurselor financiare adecvate. Bugetul alocat educației este insuficient pentru a asigura o dezvoltare sustenabilă a instituțiilor educaționale, pentru a sprijini formarea continuă a cadrelor didactice și pentru a îmbunătăți infrastructura școlară. Deși există proiecte externe și donații internaționale, acestea nu sunt suficiente pentru a acoperi întreaga gamă de nevoi ale sistemului educațional.

2. *Infrastructura învechită și lipsa de dotări modern.* Multe instituții educaționale din Republica Moldova se confruntă cu infrastructura învechită și cu lipsa dotărilor moderne necesare unui proces educațional de calitate. Clădirile școlilor nu sunt întotdeauna adecvate pentru a facilita implementarea metodelor moderne de predare, iar lipsa echipamentelor educaționale și a materialelor didactice actualizate limitează capacitatea de inovare a cadrelor didactice.

3. *Formarea și reținerea cadrelor didactice calificate.* Un alt obstacol major în dezvoltarea managementului educațional în Republica Moldova este dificultatea în recrutarea și menținerea cadrelor didactice calificate. Salariile mici și condițiile de muncă defavorabile în multe regiuni din țară contribuie la migrarea cadrelor didactice către alte sectoare sau chiar în afaceri externe. Acest fenomen reduce continuu resursele de personal calificat în instituțiile de învățământ și îngreunează implementarea reformelor educaționale.

4. *Lipsa unui sistem de evaluare a performanței instituționale.* Deși există inițiative de evaluare a performanței școlilor, acest sistem nu este întotdeauna uniform sau transparent. În multe cazuri, evaluările sunt influențate de factori externi și nu reflectă întotdeauna performanța reală a instituțiilor educaționale. Lipsa unui sistem clar și obiectiv de evaluare a rezultatelor educaționale și de management al școlii îngreunează procesul de îmbunătățire continuă și de ajustare a strategiilor educaționale.

5. *Diferențele între mediul urban și rural* Există un decalaj semnificativ între educația din mediul urban și cel rural în Republica Moldova. Multe instituții educaționale din zonele rurale se confruntă cu resurse limitate, cadre didactice insuficiente și un acces redus la tehnologie, ceea ce afectează calitatea educației și gestionarea instituțiilor. Aceste discrepanțe între mediul urban și rural necesită intervenții strategice și soluții personalizate pentru fiecare context.

Concluzii

În conformitate cu cercetarea efectuată, se propun următoarele propuneri:

➤ Integrarea în rețelele educaționale locale: Cadrele manageriale și didactice ar trebui să colaboreze cu alte instituții educaționale din municipiu pentru a valorifica și împărtăși bune practici, contribuind astfel la îmbunătățirea generală a sistemului educațional.

➤ Adaptabilitatea modelului managerial UE: Exemplele propuse pot servi ca referință pentru instituții educaționale din Republica Moldova, contribuind la creșterea performanței și la alinierea la standardele moderne de management educațional. Într-o lume aflată în continuă schimbare, școala trebuie să devină un promotor al incluziunii și al valorilor democratice. Misiunea sa rămâne aceea de a ghida tânăra generație spre succes, atât în plan personal, cât și în viața publică.

➤ Investiții în formarea continuă a cadrelor didactice și manageriale: Este esențial să se investească în formarea continuă a cadrelor didactice și a managerilor școlari pentru a asigura o adaptare rapidă la schimbările din domeniul educațional și pentru a sprijini dezvoltarea profesională continuă. Programele de formare trebuie să fie diversificate și adaptate nevoilor actuale, axându-se pe abilități de leadership, managementul echipelor și implementarea de metode inovative de învățare.

➤ Dezvoltarea unor instrumente de evaluare a performanței școlare: Crearea unor instrumente eficiente pentru evaluarea performanței academice și manageriale este esențială pentru a monitoriza progresul instituției educaționale. Acestea trebuie să fie bazate pe indicatori relevanți și să permită o evaluare obiectivă a rezultatelor învățării și a impactului managementului asupra performanțelor instituției.

➤ Crearea unui cadru pentru inovarea educațională: Este recomandat ca instituțiile educaționale să promoveze inovația în educație, stimulând cercetarea și implementarea de noi metode pedagogice, tehnologiile educaționale și proiecte de dezvoltare care să contribuie la modernizarea învățământului. De asemenea, integrarea educației digitale trebuie să fie o prioritate, atât pentru profesori, cât și pentru elevi.

➤ Promovarea parteneriatelor între școli, comunități și sectorul privat: Crearea unor parteneriate între instituțiile educaționale, comunități locale și sectorul privat poate contribui la dezvoltarea unor resurse suplimentare, atât financiare cât și de suport educațional. Colaborarea între diverse sectoare ale societății poate îmbogăți experiența educațională a elevilor

și poate sprijini implementarea unor programe educaționale relevante și inovative.

➤ **Susținerea inițiativelor de mobilitate internațională a cadrelor didactice și a elevilor:** Încurajarea mobilității internaționale poate aduce beneficii semnificative pentru personalul didactic, care poate învăța din experiențele altor sisteme educaționale, și pentru elevi, care vor avea oportunitatea de a-și extinde orizonturile culturale și educaționale. Proiectele educaționale internaționale și schimburile de experiență pot contribui la îmbunătățirea calității învățării și la integrarea în contexte educaționale globale.

➤ **Implicarea activă a părinților în procesul educațional:** Este crucial ca părinții să fie implicați activ în viața școlii, participând la activitățile educaționale, consilierea elevilor și susținerea procesului de învățare. Prin stabilirea unor canale clare de comunicare între școală și familie, se poate crea un mediu de sprijin care să favorizeze performanța academică a elevilor și să contribuie la o educație mai echitabilă.

➤ **Promovarea unui climat școlar pozitiv și al unui management al conflictelor:** Este important ca instituțiile educaționale să creeze un climat favorabil învățării, în care toți elevii și profesorii să se simtă în siguranță și respectați. De asemenea, dezvoltarea unor mecanisme eficiente de gestionare a conflictelor și promovarea unei culturi a respectului și colaborării între toate părțile implicate (elevi, profesori, părinți) pot contribui la un mediu educațional stabil și productiv.

Pentru a consolida managementul educațional în instituțiile de învățământ și a încuraja implementarea unor practici europene eficiente, Ministerul Educației și Cercetării din Republica Moldova ar putea adopta următoarele practici inspirate din modelele de succes din Uniunea Europeană:

➤ **Dezvoltarea unui cadru național de competențe pentru managerii educaționali:** În UE, multe state membre au implementat cadre naționale de competențe care stabilesc abilitățile esențiale pentru managerii educaționali. Acestea se bazează pe cercetări educaționale și analize ale nevoilor instituționale și ale comunității. Ministerul Educației și Cercetării ar putea promova formarea și certificarea managerilor educaționali pe baza unor standarde clare, similar cu modelele din țările ca Finlanda, Suedia și Germania.

➤ **Promovarea unui management participativ și transparent:** În multe țări din UE, procesul decizional la nivelul instituțiilor educaționale este unul participativ, în care părinții, profesorii, elevii și alte părți interesate sunt consultați și implicați activ în luarea deciziilor. Acest model poate

fi aplicat în Republica Moldova pentru a îmbunătăți calitatea procesului educațional și a face instituțiile educaționale mai receptive la nevoile comunității. Un exemplu concret este implementarea în Polonia a consiliilor școlare de administrație, care includ reprezentanți ai cadrelor didactice, părinților și autorităților locale.

➤ Implementarea unor strategii de leadership educațional bazate pe cercetare: Unele state UE, cum ar fi Olanda și Finlanda, au pus accent pe formarea de lideri educaționali care nu doar că administrează, dar și îmbunătățesc calitatea educației prin cercetare și dezvoltare. În acest sens, Ministerul Educației și Cercetării ar putea promova programe de formare continuă pentru liderii educaționali, care să includă cercetare aplicată în domeniul educațional și bune practici din UE, încurajând dezvoltarea unei culturi a cercetării în școlile din Republica Moldova.

➤ Dezvoltarea și aplicarea unor politici de incluziune educațională: În UE, promovarea educației incluzive este o prioritate, având în vedere diversitatea culturală și socio-economică. De exemplu, în țări ca Suedia și Danemarca, sistemele educaționale sunt foarte bine adaptate pentru a sprijini elevii cu nevoi speciale sau provenind din medii dezavantajate. Ministerul Educației și Cercetării ar putea implementa programe care să sprijine integrarea completă a tuturor elevilor, indiferent de condițiile lor de viață, prin formarea și dotarea școlilor cu resurse necesare.

➤ Promovarea mobilității cadrelor didactice și a elevilor: Un alt exemplu din UE este Erasmus+, un program care sprijină mobilitatea educațională a cadrelor didactice și a elevilor în întreaga Europă. Ministerul Educației și Cercetării ar putea extinde și sprijini programele de mobilitate pentru profesori și elevi, pentru a facilita schimburile de bune practici și pentru a oferi oportunități de învățare în contexte internaționale. Acest lucru ar contribui la dezvoltarea unui cadru educațional mai diversificat și ar încuraja integrarea unor perspective internaționale în procesul educațional local.

➤ Aplicarea unui sistem de evaluare și feedback continuu: În multe state europene, evaluarea continuă este folosită pentru a îmbunătăți procesul educațional. De exemplu, în Finlanda, evaluarea este utilizată nu doar pentru a măsura rezultatele, ci și pentru a sprijini dezvoltarea continuă a elevilor și cadrelor didactice. Ministerul Educației și Cercetării ar putea adopta un sistem național de evaluare continuă care să ajute la identificarea punctelor forte și a celor slabe în instituțiile educaționale, oferind soluții pentru îmbunătățirea lor.

➤ **Finanțarea și alocarea resurselor educaționale:** În multe țări din UE, există un sistem clar de finanțare a educației care asigură resursele necesare pentru implementarea proiectelor educaționale și dezvoltarea infrastructurii. Ministerul Educației și Cercetării din Republica Moldova ar putea implementa un mecanism de alocare a fondurilor care să fie direct legat de performanțele instituțiilor educaționale, precum și de implementarea de proiecte inovative care contribuie la dezvoltarea educațională a elevilor.

Aceste practici și politici europene, dacă sunt adoptate și adaptate la contextul național, pot contribui semnificativ la îmbunătățirea managementului educațional, al calității procesului educațional și al performanței instituțiilor de învățământ din Republica Moldova. Adoptarea unor practici internaționale de succes și adaptarea acestora la contextul local poate transforma managementul educațional din Republica Moldova, contribuind la creșterea calității educației și la reducerea disparităților între regiuni. Printr-o abordare strategică bazată pe leadership transformațional, colaborare și inovare, sistemul educațional moldovenesc poate deveni mai performant și mai echitabil.

Referințe bibliografice:

1. Retnawati, B. (2023). Transforming Educational Management: Trends, Challenges, and Opportunities. *Academy of Educational Leadership Journal*, 27(1), 1-3. Disponibil la Academy of Educational Leadership Journal.
2. UNESCO. (2021). Recent changes in Education Management Information Systems (EMIS) and perspectives for continuity. UNESCO Digital Library. Disponibil la UNESCO.
3. Schleicher, A. (2021). The Impact of COVID-19 on Education: Insights from Education at a Glance 2020. OECD Publishing. Disponibil la OECD.
4. Darling-Hammond, L., Hyler, M.E., & Gardner, M. (2020). Effective Teacher Professional Development. Learning Policy Institute. Disponibil la Learning Policy Institute.

Date despre autor:

Elena BĂDĂRĂU este conferențiar universitar în cadrul Departamentului Administrarea Afacerilor, Facultatea Științe Economice, Universitatea de Stat din Moldova. Este doctor în științe economice, cu o activitate didactică și de cercetare axată pe management, dezvoltare durabilă, integrare europeană și politici publice. A participat la multiple proiecte de cercetare și conferințe științifice naționale și internaționale și este autoarea, coautoarea mai multor publicații științifice.

ROLUL MARKETINGULUI ÎN PROMOVAREA FERICIRII ȘI SECURITĂȚII - CONTRIBUȚIA BRANDURILOR ȘI INSTITUȚIILOR LA UNITATEA NAȚIONALĂ

Lucia NEPOTU¹¹⁸

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.22>

Recenzent: Adriana BUZDUGAN, doctor în științe economice, conferențiar universitar, departamentul Economie, Marketing și Turism, facultatea de Științe Economice, Universitatea de Stat din Moldova, adriana.buzdugan@usm.md, 069400413.

Rezumat: *Marketingul nu mai este doar un instrument de promovare comercială, ci a devenit un factor esențial în modelarea percepțiilor, comportamentelor și stării de bine a consumatorilor. Într-o lume marcată de instabilitate economică, schimbări sociale rapide și provocări globale, brandurile și instituțiile joacă un rol esențial în construirea unei societăți mai fericite și mai sigure. Această lucrare analizează modul în care strategiile de marketing contribuie la bunăstarea individuală și colectivă, promovând securitatea emoțională, economică și socială. Prin campanii de responsabilitate socială, branding național și comunicare autentică, companiile și instituțiile pot influența pozitiv coeziunea socială și sentimentul de apartenență națională. În plus, marketingul etic și strategiile bazate pe valori comune pot întări încrederea consumatorilor și a cetățenilor în structurile sociale și economice, diminuând incertitudinea și fragmentarea societală.*

Lucrarea explorează exemple relevante de campanii și inițiative care au reușit să creeze un impact pozitiv asupra societății, demonstrând cum un marketing bine direcționat poate contribui la unitatea națională, stabilitate și un sentiment colectiv de fericire și siguranță. Articolul este elaborat în contextul realizării Proiectului „Consolidarea mecanismelor socio-economice și juridice de asigurare a bunăstării și securității cetățenilor” (CONSEJ 01.05.02).

Cuvinte cheie: marketing, fericire, securitate emoțională, unitate națională, branding responsabil.

¹¹⁸ asistent universitar, Universitatea de Stat din Moldova, lucia.nepotu@usm.md.

THE ROLE OF MARKETING IN PROMOTING HAPPINESS AND SECURITY – THE CONTRIBUTION OF BRANDS AND INSTITUTIONS TO NATIONAL UNITY

Abstract: *Marketing is no longer just a tool for commercial promotion; it has become a crucial factor in shaping perceptions, behaviors, and the well-being of consumers. In a world marked by economic instability, rapid social changes, and global challenges, brands and institutions play a vital role in building a happier and safer society. This paper analyzes how marketing strategies contribute to individual and collective well-being, promoting emotional, economic, and social security. Through social responsibility campaigns, national branding, and authentic communication, companies and institutions can positively influence social cohesion and the sense of national belonging. Furthermore, ethical marketing and strategies based on common values can strengthen consumer and citizen trust in social and economic structures, reducing uncertainty and societal fragmentation. The paper explores relevant examples of campaigns and initiatives that have successfully created a positive impact on society, demonstrating how well-directed marketing can contribute to national unity, stability, and a collective sense of happiness and security. The article is developed in the context of the Project “Strengthening Socio-Economic and Legal Mechanisms for Ensuring the Well-Being and Security of Citizens” (CONSEJ 01.05.02)*

Keywords: marketing, happiness, emotional security, national unity, responsible branding.

Introducere

Conceptul de fericire, tot mai frecvent analizat în cadrul științelor sociale, este astăzi integrat în strategiile de comunicare ale brandurilor, care caută să creeze conexiuni emoționale durabile cu consumatorii. Potrivit lui Kotler și Keller, deciziile de cumpărare sunt profund influențate de emoții, stil de viață și valori personale, ceea ce determină marketerii să adopte o abordare transformativă, în care experiențele și stările afective devin criterii centrale ale valorii percepute [1, p.173]. În acest sens, marketingul contribuie nu doar la eficiența economică a firmelor, ci și la conturarea unui model de consum orientat spre satisfacția emoțională și integrarea socială.

Marketingul social a atras atenția încă din anii '70 prin aplicarea principiilor marketingului pentru a promova cauze și comportamente bune pentru societate [2]. Acest lucru înseamnă, încurajarea fericirii prin campanii

care promovează sentimente pozitive, susținerea comunităților locale sau promovarea proiectelor care au un impact pozitiv pe termen lung.

Nevoia de soluții noi și eficiente pentru a consolida unitatea națională în Republica Moldova a crescut ca urmare a circumstanțelor post-tranziției și a provocărilor geopolitice actuale. Instituțiile publice, precum și brandurile locale, au capacitatea de a ajuta la acest proces. Prin campanii care satisfac nevoile oamenilor, cum ar fi siguranța economică, accesul la servicii de sănătate, sentimentul de apartenență și mândrie națională.

Metodologia aplicată. Abordarea calitativă a stat la baza acestui articol. Astfel, s-a bazat pe analiza documentară a literaturii de specialitate, a rapoartelor oficiale, comunicărilor instituționale publice și campaniilor de marketing care au avut loc în Republica Moldova. Au fost studiate surse precum cărțile și articolele științifice, precum și rapoartele și postările publicate de instituții relevante, cum ar fi Banca Națională a Moldovei, Ministerul Educației și Cercetării.

Analiza de conținut a fost metoda principală aplicată, cu scopul de a identifica elementele-cheie prin care marketingul contribuie la percepția de fericire, securitate și unitate națională. Pentru a sublinia aplicabilitatea teoretică în lumea reală, au fost incluse și exemple de bune practici din sectorul public și privat.

Rezultatele investigației. Fericirea este considerată în prezent un indicator esențial al dezvoltării durabile și al calității vieții, fiind inclusă în agendele internaționale alături de criterii economice și sociale. Potrivit Raportului Mondial al Fericirii (World Happiness Report), nivelul de fericire al populației este determinat de factori precum veniturile, sprijinul social, libertatea, încrederea și generozitatea [3, p.11].

În contextul marketingului, fericirea este adesea utilizată ca strategie de poziționare a brandurilor. Companiile nu mai vând doar produse sau servicii, ci promit emoții, valori și experiențe care contribuie la starea de bine a consumatorului. Astfel, marketingul devine un instrument de modelare a aspirațiilor personale și colective, influențând percepția asupra vieții fericite.

În plus, marketingul comunitar contribuie la consolidarea relațiilor sociale și la crearea unui sentiment de apartenență, aspecte esențiale pentru fericirea indivizilor într-o societate. Prin acțiuni precum campanii de solidaritate, susținerea inițiativelor locale și promovarea diversității, brandurile contribuie indirect la bunăstarea colectivă.

Fericirea este adesea asociată cu:

1. ***Branduri care vând experiențe***, nu doar produse (campanii turistice, servicii premium). Această categorie se referă la brandurile care se poziționează nu doar prin ceea ce vând în mod tangibil, ci prin emoțiile, amintirile și stările pe care le generează interacțiunea cu oferta lor.

- **Agențiile de turism** nu vând doar un loc de cazare sau un bilet de avion, ci promit o evadare din rutina zilnică, aventură, relaxare, descoperirea unor culturi noi și crearea unor amintiri prețioase alături de cei dragi. Fericirea este asociată cu sentimentul de libertate, bucuria explorării și satisfacția de a trăi momente unice. Reclamele turistice adesea prezintă peisaje idilice, oameni zâmbitori care se bucură de diverse activități și promit o îmbogățire personală prin călătorie.

- **Serviciile premium**, acestea depășesc funcționalitatea de bază a unui produs sau serviciu, oferind un nivel superior de confort, personalizare, atenție și exclusivitate. Fericirea este legată, în acest caz, de sentimentul de a fi special, de bucuria unui tratament excepțional și de a avea acces la experiențe de înaltă calitate care aduc satisfacție și plăcere consumatorilor. Exemple pot include servicii de concierge personalizate, experiențe culinare deosebite sau acces la evenimente exclusive.

2. ***Publicitate care evocă emoții pozitive*** - această strategie se concentrează pe crearea unor mesaje publicitare care să rezoneze cu emoții pozitive fundamentale, cum ar fi bucuria, dragostea, prietenia, nostalgia, optimismul și sentimentul de apartenență.

- Coca-Cola este un exemplu clasic de brand care a construit o imagine puternică asociată cu momentele de bucurie împărtășite alături de familie și prieteni [4]. Reclamele lor prezintă adesea scene calde, pline de afecțiune, în care băutura devine un simbol al conexiunii sociale și al fericirii simple. Mesajul subliminal este că, consumând Coca-Cola te integrezi în momente pozitive și împărtășești sentimentul de fericire.

3. ***Marketingul comunitar*** - se axează pe construirea unor comunități în jurul unui brand, încurajând interacțiunea și colaborarea între consumatori. Scopul este de a crea un sentiment de apartenență, de identitate comună și de sprijin reciproc.

- **Campaniile Dove despre frumusețea naturală** au creat o comunitate de consumatori care rezonază cu mesajul de acceptare de sine și de celebrare a diversității. Prin prezentarea unor femei obișnuite, cu forme și caracteristici diferite, Dove a încurajat dialogul despre standardele de fru-

mușete nerealiste și a creat un sentiment de solidaritate și apartenență între femeile care se identifică cu acest mesaj [5].

Marketingul modern nu se mai limitează la a vinde caracteristici și beneficii funcționale, ci aspiră să se conecteze cu consumatorii la un nivel emoțional profund, asociindu-și brandurile cu sentimentul de fericire prin diverse strategii axate pe experiențe, emoții pozitive și construirea de comunități.

Securitatea nu este un lux, ci o necesitate profund înrădăcinată în psihologia umană. Teoria lui Abraham Maslow plasează nevoile de siguranță (securitate fizică, stabilitate financiară, sănătate, protecție împotriva accidentelor și a bolilor) imediat după cele fiziologice (hrană, apă, somn). Aceasta subliniază faptul că, odată ce nevoile de bază sunt satisfăcute, oamenii caută în mod natural un sentiment de siguranță și predictibilitate în mediul lor.

În contextul actual, marcat de o globalizare intensă, instabilități economice frecvente, tensiuni geopolitice și amenințări diverse (pandemii), nevoia de securitate devine și mai acută. În acest peisaj complex, marketingul nu este doar un instrument de vânzare, ci și un canal important prin care se comunică valori legate de siguranță, încredere și protecție, influențând percepția consumatorilor și a societății în general.

Companiile care înțeleg importanța securității în nevoile consumatorilor integrează această valoare în oferta lor de produse și servicii prin procese de producție riguroase, controale de calitate stricte și utilizarea de materiale sigure sunt esențiale pentru a asigura că produsele nu prezintă riscuri pentru consumatori. Marketingul comunică aceste standarde prin etichetări clare, certificări de calitate cum ar fi ISO și TÜV, și prin menționarea proceselor de control. Obținerea de certificări de la organisme independente recunoscute (în domeniul siguranței alimentare, al siguranței auto, al produselor electronice etc.) oferă o dovadă tangibilă a angajamentului companiei față de siguranță. Marketingul evidențiază aceste certificări pentru a construi încredere. La fel, prezintă aceste inovații ca beneficii directe pentru siguranța consumatorului. Oferirea de garanții extinse și politici de returnare flexibile diminuează riscul perceput de consumator la achiziție, contribuind la un sentiment de siguranță în decizia de cumpărare.

Brandurile, adesea în colaborare cu instituții guvernamentale sau organizații non-profit, joacă un rol activ în educarea și informarea publicului cu privire la diverse riscuri și soluții disponibile pentru a le minimiza. In-

formarea despre prevenirea bolilor (campanii de vaccinare, de conștientizare a riscurilor fumatului), promovarea unui stil de viață sănătos (nutriție, exerciții fizice) și educarea cu privire la simptomele unor afecțiuni. Sensibilizarea cu privire la problemele de mediu (schimbările climatice, poluarea), promovarea practicilor sustenabile (reciclare, economisirea energiei) și informarea despre riscurile legate de dezastrele naturale. Campanii de conștientizare a pericolelor conducerii sub influența alcoolului, a importanței purtării centurii de siguranță, a riscurilor vitezei excesive și a necesității respectării regulilor de circulație. Educarea publicului cu privire la amenințările online, importanța utilizării parolilor complexe, protecția datelor personale și navigarea sigură pe internet. Informarea consumatorilor despre modul corect de utilizare a produselor, riscurile asociate cu utilizarea necorespunzătoare și măsurile de precauție necesare.

Implicarea brandurilor în cauze sociale care vizează bunăstarea colectivă contribuie indirect la consolidarea percepției de securitate la nivelul întregii societăți. Prin susținerea unor astfel de inițiative, companiile demonstrează un angajament față de un viitor mai sigur și mai stabil pentru toți. Investiții în practici sustenabile, reducerea emisiilor, sprijinirea proiectelor de conservare a naturii contribuie la un mediu mai sigur și mai sănătos pentru generațiile viitoare. Susținerea programelor educaționale, oferirea de burse și îmbunătățirea infrastructurii școlare contribuie la o societate mai informată și mai capabilă să facă față provocărilor. Finanțarea cercetării medicale, susținerea organizațiilor de sănătate, organizarea de campanii de screening gratuit contribuie la îmbunătățirea stării de sănătate a populației. Inițiative care ajută persoanele defavorizate, victimele dezastrelor naturale sau alte grupuri vulnerabile contribuie la o societate mai coezivă și mai sigură pentru toți membrii săi.

Înțelegerea modului în care marketingul abordează conceptul de securitate necesită o analiză dincolo de o singură dimensiune. Securitatea, în contextul marketingului, nu se manifestă doar prin siguranța fizică a produselor și serviciilor. Ea se extinde pentru a include dimensiuni esențiale precum stabilitatea economică și bunăstarea socială. Această abordare multidimensională permite brandurilor să se conecteze cu nevoile complexe ale consumatorilor și să construiască relații de încredere pe termen lung.

1. Securitatea fizică se concentrează pe asigurarea că produsele și serviciile oferite de companii sunt sigure pentru utilizarea de către consumatori. Marketingul în acest context pune accent pe:

- Designul produselor trebuie să minimizeze riscurile de accidente sau răni. Instrucțiunile de utilizare trebuie să fie clare și complete.
- Produsele trebuie să funcționeze conform așteptărilor și să nu prezinte defecțiuni care ar putea pune în pericol siguranța utilizatorului.
- Consumatorii au dreptul să știe ce conțin produsele pe care le achiziționează, în special în sectoare precum alimente, cosmetice și produse pentru copii.

2. *Securitatea economică* se referă la sentimentul de stabilitate și încredere în situația financiară personală și în economie în general. Marketingul poate contribui prin:

- Instituțiile financiare și alte companii pot derula campanii de informare cu privire la gestionarea bugetului personal, economisire, investiții responsabile și evitarea datoriilor excesive.
- Băncile, companiile de asigurări și alte instituții financiare trebuie să ofere produse transparente, cu termeni clari și care să protejeze interesele consumatorilor.
- Brandurile, în special cele din sectorul financiar, trebuie să comunice un mesaj de stabilitate și încredere pentru a menține și atrage clienți.

3. *Securitatea socială* se referă la sentimentul de apartenență, de sprijin social și de protecție din partea comunității și a societății în general. Marketingul se manifestă prin:

- Campaniile care celebrează diversitatea și promovează incluziunea socială contribuie la un sentiment de siguranță și acceptare pentru toți membrii societății.
- Implicarea în inițiative caritabile, sprijinirea organizațiilor non-profit și sensibilizarea cu privire la problemele sociale, la fel, contribuie la o societate mai echitabilă și mai sigură pentru grupurile vulnerabile.
- Marketingul comunitar poate crea un sentiment de apartenență și sprijin reciproc între consumatori, contribuind la bunăstarea socială.

Abordarea integrată a acestor trei dimensiuni ale securității permite companiilor să construiască o reputație solidă, să cultive încrederea consumatorilor și să contribuie la un viitor mai sigur și mai prosper pentru toți.

Securitatea socială prin campanii de responsabilitate socială corporativă (CSR)

Securitatea socială, în contextul marketingului și al CSR, se referă la sentimentul de apartenență, de sprijin și de bine colectiv într-o comunitate.

Brandurile care investesc în inițiative de responsabilitate socială corporativă ce vizează bunăstarea comunităților contribuie la consolidarea acestei forme de securitate. Aceste acțiuni nu doar îmbunătățesc calitatea vieții, dar și creează un sentiment de încredere și conexiune între brand și consumatori.

Programul „Digitaliada” al Orange Moldova este o inițiativă strategică de CSR care se concentrează pe îmbunătățirea calității educației în Republica Moldova prin integrarea tehnologiei digitale în procesul de învățare. Contribuie la securitatea socială prin dotarea școlilor cu echipamente IT moderne (tablete, laptopuri, proiectoare interactive) și prin oferirea de internet de mare viteză. Orange Moldova ajută la reducerea decalajului digital dintre mediul urban și cel rural, oferind șanse egale la o educație de calitate pentru toți copiii. Programul nu se limitează la furnizarea de echipamente, ci include și formarea profesorilor în utilizarea eficientă a tehnologiilor digitale în clasă. Acest lucru asigură că elevii dobândesc competențe digitale esențiale pentru viitorul lor profesional și personal, crescându-le astfel șansele de integrare socială și economică. „Digitaliada” încurajează utilizarea metodelor de predare inovatoare și interactive, făcând procesul de învățare mai atractiv și mai eficient [6]. Elevii devin mai implicați și mai motivați, ceea ce contribuie la o dezvoltare personală armonioasă.

Programul creează o comunitate de profesori, elevi și părinți interesați de utilizarea tehnologiei în educație, facilitând schimbul de experiențe și bune practici. Acest sentiment de apartenență și colaborare contribuie la coeziunea socială.

Moldova Agroindbank (Maib) desfășoară diverse *campanii de educație financiară* menite să îmbunătățească nivelul de cunoștințe financiare al populației din Republica Moldova. Aceste inițiative vizează diferite grupuri țintă, de la tineri la adulți și pensionari. Contribuie la securitatea socială prin oferirea de informații și instrumente practice despre gestionarea bugetului personal, economisire, credite, investiții și protecția împotriva fraudelor financiare. Maib ajută indivizii să ia decizii financiare mai informate și să își îmbunătățească stabilitatea economică personală [7]. O populație cu o bună educație financiară este mai puțin vulnerabilă la șocuri economice neprevăzute sau la oferte de creditare abuzive.

O societate care înțelege principiile financiare de bază este mai probabil să ia decizii economice responsabile, ceea ce poate contribui la stabili-

tea și dezvoltarea economiei naționale în ansamblu. Prin eforturile sale de educație financiară, Maib se poziționează ca un partener de încredere pentru clienți, contribuind la creșterea încrederii în sistemul financiar și la promovarea unei culturi financiare sănătoase.

Festivalul de muzică „Gustar” este un instrument puternic pentru promovarea unității naționale. Prin prezentarea unei varietăți de artiști și genuri muzicale din diferite regiuni ale țării, festivalul celebrează bogăția și diversitatea culturală a națiunii. Aceasta include muzică populară autentică, interpretări moderne ale folclorului, dar și artiști contemporani din diverse zone geografice. Această expunere reciprocă cultivă aprecierea și înțelegerea diferitelor tradiții și expresii culturale, contribuind la un sentiment de apartenență, la o identitate națională complexă și incluzivă [8]. Un festival de amploare națională aduce împreună oameni din toate colțurile țării, oferindu-le un spațiu comun pentru a împărtăși experiențe, emoții și bucuria muzicii. Această interacțiune directă între persoane de diferite origini geografice, etnice sau sociale reduce barierele, promovează dialogul și încurajează un sentiment de unitate și solidaritate națională. Participarea la un eveniment cultural de anvergură națională, care celebrează creativitatea și talentul autohton, generează un sentiment de mândrie națională și de apartenență la o comunitate mai largă.

Un festival de succes, care atrage atenția la nivel național și potențial internațional, contribuie la construirea unei imagini pozitive a țării, evidențiind bogăția sa culturală și capacitatea de a organiza evenimente de calitate. Aceasta poate întări sentimentul de identitate națională și mândrie a cetățenilor.

Promovarea produselor sigure și sustenabile în Republica Moldova

În contextul unei conștientizări crescânde a importanței sănătății și a protecției mediului, promovarea produselor sigure și sustenabile devine o strategie esențială pentru companiile din Republica Moldova. Marketingul joacă un rol crucial în comunicarea acestor atribute către consumatori și în construirea încrederii în branduri.

Orhei-Vit, fiind un producător important de conserve și sucuri, pune un accent semnificativ pe siguranța alimentară în strategia sa de marketing. Aceasta se traduce prin comunicarea transparentă a standardelor de calitate înaltă pe care le respectă în procesul de producție. Menționarea certificărilor de calitate (ISO 22000 pentru siguranța alimentară) pe ambalaje și

în materialele promoționale oferă consumatorilor o garanție a proceselor riguroase de control și a respectării normelor internaționale [9]. Informații despre proveniența ingredientelor și etapele de producție sporesc încrederea consumatorilor în siguranța alimentelor oferite. Campaniile care evidențiază parteneriatele cu fermieri locali și controlul calității de la sursă sunt eficiente. Marketingul Orhei-Vit evidențiază lipsa aditivilor artificiali nocivi, conținutul ridicat de vitamine și minerale și procesele de conservare care mențin valoarea nutritivă a produselor. Etichetarea clară și detaliată a ingredientelor, fără termeni ascunși sau ambigui, este esențială pentru a construi încrederea consumatorilor preocupați de siguranța alimentară.

Viorica Cosmetics și-a construit un brand puternic în jurul conceptului de produse cosmetice naturale, cu ingrediente din flora locală și sigure pentru sănătate. Această poziționare răspunde direct preocupărilor consumatorilor legate de ingredientele chimice agresive din produsele cosmetice convenționale. Marketingul *Viorica Cosmetics* pune un accent deosebit pe originea naturală a ingredientelor (extracte de plante, uleiuri esențiale), menționând beneficiile specifice ale fiecărui ingredient pentru piele și sănătate. Comunicarea clară a faptului că produsele nu conțin parabeni, sulfati, coloranți artificiali sau alte substanțe potențial dăunătoare este un element cheie al strategiei de marketing. Etichetele „fără...”, „natural” și „organic” sunt utilizate frecvent. Menționarea testărilor dermatologice care atestă siguranța produselor pentru diferite tipuri de piele, inclusiv cea sensibilă, adaugă un plus de credibilitate [10]. *Viorica Cosmetics* joacă un rol activ în educarea consumatorilor cu privire la beneficiile ingredientelor naturale și la riscurile potențiale ale anumitor substanțe chimice din cosmetice, construind astfel o relație de încredere bazată pe informare.

Marketingul securității financiare și economice în Republica Moldova

În contextul economic adesea schimbător și al necesității de a asigura un viitor financiar stabil pentru cetățeni, marketingul securității financiare și economice devine o prioritate pentru instituțiile financiare și guvernamentele din Republica Moldova. Aceste campanii nu vizează direct vânzarea de produse, ci mai degrabă educarea și împuternicirea populației pentru a lua decizii financiare informate și pentru a construi o reziliență economică.

„Educația financiară pentru tineri” – proiect implementat de Banca Națională a Moldovei (BNM) și Ministerul Educației și Cercetării. Această

inițiativă strategică vizează integrarea conceptelor de educație financiară în curriculumul școlar și în activitățile extrașcolare. Dezvoltarea și distribuirea de manuale, ghiduri, jocuri și alte resurse educaționale adaptate diferitelor grupe de vârstă. Marketingul acestor materiale se face prin intermediul școlilor, platformelor online ale Ministerului Educației și Cercetării și ale BNM. Organizarea de sesiuni de training pentru profesori, pentru a-i echipa cu cunoștințele și metodele necesare predării educației financiare. Organizarea de concursuri, olimpiade, vizite la bancă și alte activități practice pentru a face învățarea mai atractivă și relevantă pentru tineri [11]. Marketingul acestor platforme se face prin campanii online și în parteneriat cu influenceri din domeniul educației și al tinerilor. Accentul se pune pe beneficiile pe termen lung ale educației financiare: independență financiară, capacitatea de a lua decizii informate, evitarea datoriilor și construirea unui viitor financiar sigur.

„*Global Money Week*” este o campanie internațională care are loc în fiecare an și care își propune să sensibilizeze copiii și tinerii cu privire la importanța educației financiare [12]. Succesul acestor campanii de marketing se măsoară prin creșterea nivelului de alfabetizare financiară al populației, prin adoptarea unor comportamente financiare mai responsabile și prin creșterea încrederii în sistemul financiar. Pe termen lung, o populație cu o bună educație financiară este mai puțin vulnerabilă la șocuri economice și contribuie la o economie națională mai stabilă și mai prosperă.

Campanii guvernamentale pentru securitate socială și națională în Republica Moldova

Guvernul Republicii Moldova, prin diverse ministere și agenții, implementează campanii de marketing social esențiale pentru a asigura securitatea socială și națională. Aceste inițiative vizează informarea, educarea și mobilizarea cetățenilor în diverse domenii critice.

Campania „Fii responsabil, protejează-te!” desfășurată în timpul pandemiei de COVID-19, a avut ca scop principal informarea populației despre riscurile virusului, promovarea măsurilor de prevenție (distanțare socială, purtarea măștii, igiena mâinilor) și încurajarea vaccinării [13]. Strategiile de marketing au fost orientate pe utilizarea unui limbaj accesibil și a unor mesaje ușor de înțeles despre modul de transmitere și prevenire a virusului. Difuzarea de spoturi informative la televiziune și radio, publicarea de materiale informative online și pe rețelele sociale, distribuirea de pliante

și afișe în locuri publice. Utilizarea medicilor, artiștilor și a altor persoane influente pentru a transmite mesaje credibile și a încuraja comportamentele sigure. Colaborarea pentru a amplifica mesajele campaniei și a ajunge la un public cât mai larg. Promovarea ideii că protecția proprie contribuie la protecția întregii comunități. Prin reducerea răspândirii virusului și protejarea sistemului de sănătate, campania a contribuit la securitatea sanitară a populației și la stabilitatea socială. O populație sănătoasă este esențială pentru funcționarea normală a societății și pentru securitatea națională în sens larg.

„*Drumuri bune pentru Moldova*” – această inițiativă guvernamentală, deși axată pe dezvoltarea infrastructurii, are și o componentă de marketing care vizează comunicarea beneficiilor noilor drumuri, inclusiv aspectul siguranței rutiere. Strategiile de marketing s-au focusat pe promovarea materialelor de construcție moderne, a tehnicilor avansate de execuție și a semnalizării rutiere îmbunătățite, care contribuie la reducerea riscului de accidente. Sublinierea modului în care drumurile moderne facilitează transportul sigur de persoane și mărfuri, conectează regiunile și stimulează dezvoltarea economică. Prezentarea vizuală a stării drumurilor înainte și după reabilitare, evidențiind îmbunătățirile în termeni de siguranță și confort [14]. Comunicarea directă a beneficiilor pentru cetățeni, inclusiv un transport mai rapid și mai sigur. O infrastructură rutieră sigură reduce numărul de accidente, protejează vieți și bunuri, și facilitează mobilitatea populației și a economiei, contribuind la un sentiment general de siguranță și la dezvoltarea națională.

Campanii pentru promovarea securității energetice. Moldovagaz, ca furnizor principal de gaze naturale, desfășoară campanii pentru a promova utilizarea sigură și eficientă a gazelor naturale, precum și pentru a informa publicul despre aspectele legate de securitatea energetică a țării. Strategii de marketing au luat în calcul difuzarea de informații despre verificarea instalațiilor de gaz, detectarea scurgerilor, prevenirea intoxicațiilor cu monoxid de carbon și alte măsuri de siguranță. Încurajarea utilizării de echipamente moderne și a practicilor care reduc consumul de gaze naturale, contribuind la securitatea energetică individuală și națională. Informarea publicului despre eforturile de diversificare a surselor de energie și despre importanța securității energetice pentru independența națională [15].

Ministerul Educației și Cercetării – campanii pentru promovarea educației incluzive și accesibile pentru a sensibiliza publicul cu privire la im-

portanța educației incluzive pentru copiii cu nevoi speciale și pentru a promova accesul egal la educație pentru toți copiii. Activitățile de marketing au fost:

- comunicarea dreptului fiecărui copil la educație, indiferent de abilitățile sau nevoile sale;
- lansarea de campanii care promovează acceptarea, înțelegerea și incluziunea copiilor cu nevoi speciale în școli și în societate;
- evidențierea experiențelor pozitive ale copiilor incluși în sistemul de învățământ general și a beneficiilor incluziunii pentru toți elevii;
- comunicarea despre serviciile de sprijin, cadrele didactice specializate și adaptările curriculare disponibile pentru copiii cu nevoi speciale;
- parteneriate pentru a amplifica mesajele campaniei și a ajunge la părinți, profesori și publicul larg [16].

Inspectoratul General pentru Situații de Urgență (IGSU) desfășoară campanii constante pentru a informa publicul despre riscurile de incendiu, regulile de siguranță în diverse situații de urgență (cutremure, inundații, etc.) și modul de acțiune în caz de pericol. Strategiile de marketing s-au orientat pe:

- utilizarea televiziunii, radioului, presei scrise, online și a rețelelor sociale pentru a distribui mesaje de prevenire;
- crearea și distribuirea de afișe, pliante, spoturi video și infografice cu instrucțiuni clare și concise;
- organizarea de exerciții practice și demonstrații pentru a familiariza publicul cu procedurile de urgență;
- organizarea de sesiuni de informare în școli, instituții și comunități locale;
- adaptarea campaniilor la riscurile specifice perioadelor anului (incendii în sezonul cald, riscuri pe gheață iarna) sau evenimentelor (sărbători cu artificii) [17].

Prin strategii de marketing social bine elaborate, aceste inițiative urmăresc să informeze, să educe și să mobilizeze populația în domenii vitale pentru funcționarea armonioasă și sigură a societății.

Marketingul securității prin colaborarea instituțiilor cu brandurile private

O abordare din ce în ce mai eficientă în promovarea securității, fie ea economică, socială sau chiar națională (imaginea țării), este colaborarea

strategică dintre instituțiile guvernamentale, organizațiile non-guvernamentale (ONG-uri) și brandurile private. Această sinergie poate amplifica mesajele, ajunge la un public mai larg și construi o credibilitate sporită.

Cooperarea dintre Guvern și „Purcari” pentru promovarea brandului de țară. Această colaborare contribuie la un sentiment de mândrie națională și la securitatea identității naționale. Mecanisme de colaborare și marketing au fost organizarea de evenimente internaționale (târguri, expoziții, degustări) unde Guvernul și „Purcari” să prezinte împreună produsele vitivinicole de calitate superioară ale Moldovei, alături de aspecte culturale și turistice ale țării [18]. Crearea unor campanii de marketing integrate care să utilizeze imaginea prestigioasă a „Purcari” ca ambasador al calității moldovenești. Aceste campanii pot include spoturi video, materiale online și print, care să asocieze vinurile „Purcari” cu peisajele, tradițiile și ospitalitatea Moldovei.

Colaborarea ONG-urilor cu brandurile private pentru securitatea socială. ONG-urile specializate în diverse aspecte ale securității sociale (sănătate, educație, protecția mediului, ajutor pentru grupurile vulnerabile) [19] colaborează cu brandurile private ale căror valori se aliniază cu misiunea lor. Această colaborare permite extinderea impactului campaniilor sociale și creșterea gradului de conștientizare. Brandurile private sponsorizează proiectele ONG-urilor sau donează pentru cauze sociale specifice. Această asociere poate fi promovată în campaniile de marketing ale ambelor părți, evidențiind angajamentul social al brandului. Brandurile pot încuraja implicarea angajaților în activitățile de voluntariat ale ONG-urilor partenere, promovând astfel spiritul civic și responsabilitatea socială. Brandurile organizează campanii de strângere de fonduri pentru ONG-urile partenere, implicând și consumatorii (donarea unei sume la achiziționarea unui produs).

Prin combinarea expertizei, resurselor și canalelor de comunicare ale fiecărei părți, se pot crea campanii cu un impact semnificativ asupra publicului și asupra societății în general.

Concluzii

În Republica Moldova, marketingul securității se manifestă ca un instrument strategic cu o acoperire extinsă, influențând diverse sfere vitale pentru bunăstarea și dezvoltarea națională. Prin evidențierea siguranței și calității produselor autohtone, se stimulează consumul local și se construiește încrederea în producătorii naționali. Simultan, campaniile de educație financiară împuternicesc cetățenii să ia decizii economice responsabile,

contribuind la stabilitatea financiară individuală și, implicit, la cea națională.

Campaniile de conștientizare și prevenție joacă un rol crucial în protejarea sănătății publice, informând cetățenii despre riscuri și promovând comportamente sănătoase. Aceste inițiative sunt esențiale pentru o societate rezilientă și productivă.

Promovarea infrastructurii sigure și a securității energetice sunt elemente cheie ale securității naționale. Comunicarea beneficiilor proiectelor de infrastructură și a importanței diversificării surselor de energie contribuie la un sentiment de stabilitate și independență.

Prin eforturile de promovare a identității naționale, a coeziunii sociale și a valorilor culturale, marketingul contribuie la un sentiment de unitate și mândrie națională, esențial pentru securitatea identitară a țării.

Astfel, Republica Moldova utilizează marketingul nu doar ca pe un instrument de promovare comercială, ci ca pe o forță motrice pentru construirea unei societăți mai sigure, mai unite și, în ultimă instanță, mai fericite. Prin comunicarea eficientă a valorilor de siguranță, încredere, responsabilitate și apartenență, marketingul devine un pilon important în edificarea unui viitor prosper și sigur pentru toți cetățenii săi.

Referințe bibliografice:

1. Kotler P., Keller K.L. *Managementul marketingului*, Ediția a 15-a, Pearson Education, 2016, 833 p.
2. Andreasen, A. R. *Marketing Social Change: Changing Behavior to Promote Health, Social Development, and the Environment*. San Francisco: Jossey-Bass, 1995, 368 p.
3. Helliwell, J. F., Layard, R., & Sachs, J. *World Happiness Report 2023*. Sustainable Development Solutions Network, 133 p.
4. Coca-Cola's "Open Happiness" Marketing Campaign Case Study, 2023. Accesat: 16.04.2025, Disponibil: <https://maximumimpact.in/coca-colas-open-happiness-marketing-campaign-case-study/>
5. Campania Dove, 2024. Accesat: 15.04.2025, Disponibil: <https://www.prwave.ro/dove-lanseaza-campania-aniversara-dove-20-de-ani-de-frumuseti-adevarate/>
6. Fundația Orange. Accesat: 15.04.2025, Disponibil: <https://www.fundatiaorange.ro/digitaliada/>
7. Cursuri de educație financiară acordate de Moldova Agroindbank, 2017. Accesat: 13.04.2025, Disponibil: <https://www.maib.md/ro/noutati/cursuri-de-educatie-financiare-acordate-de-moldova-agroindbank>
8. Festivalul de muzică "Gustar", Accesat: 16.04.2025, Disponibil: <https://gustar.md/about/>
9. ORHEI-VIT - esența calității, tradiției și inovației, Accesat: 10.04.2025, Disponibil: <https://orhei-vit.com/despre-noi/>
10. Viorica Cosmetics. Accesat: 02.04.2025, Disponibil: <https://viorica.md/ingredients-list/>

11. Educația financiară, prioritate pentru Republica Moldova, 2024. Accesat: 11.04.2025, Disponibil: <https://tvn.md/video-educatia-financiara-prioritate-pentru-republica-moldova/>
12. GLOBAL MONEY WEEK 2025, Accesat: 17.04.2025, Disponibil: <https://utm.md/blog/2025/03/20/viitorii-specialisti-in-finante-si-banci-invata-arta-deciziilor-financiare-responsabile-la-global-money-week-2025/>
13. Campania „Fii în siguranță”, 2020. Accesat: 13.04.2025, Disponibil: <https://ms.gov.md/comunicare/comunicate/fii-in-siguranța-este-indemn-ul-autoritatilor-pentru-prevenirea-raspidarii-infectiei-covid-19-in-cadrul-unei-campanii-nationale-de-comunicare/>
14. Campania „Drumuri bune pentru Moldova” 2018. Accesat: 08.04.2025, Disponibil: <https://noi.md/md/societate/a-fost-lansata-harta-online-drumuri-bune-pentru-moldova>
15. Moldova Gaz, Accesat: 05.04.2025, Disponibil: <https://www.moldovagaz.md/rom/centrul-de-presa/calitatea-gazelor-naturale-importate-si-furnizate-de-sa>
16. Studiul „Incluziunea copiilor cu cerințe educaționale speciale în sistemul educațional 2024”. Accesat: 02.04.2025, Disponibil: <https://mecc.gov.md/ro/content/mec-si-unicef-au-lansat-studiul-incluziunea-copiilor-cu-cerinte-educationale-speciale>
17. Campanii de informare ale Inspectoratului General pentru Situații de Urgență, Accesat: 08.04.2025, Disponibil: <https://dse.md/article/informa%C8%9Bia-util%C4%83>
18. Purcari - cea mai premiată vinărie din lume în 2021. Accesat: 12.04.2025, Disponibil: <https://agricol.md/purcari-este-cea-mai-premiata-vinarie-din-lume-in-2021-162-de-medalii-internationale-de-la-inceputul-anului/>
19. Campaniile La Strada Moldova. Accesat: 12.04.2025, Disponibil: <https://lastrada.md/>

Date despre autor:

Lucia NEPOTU este studentă doctorandă la Universitatea de Stat din Moldova, Școala Doctorală de Științe Juridice și Economice la specialitatea 521.04 Marketing și logistică. Cercetător științific la Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, proiectul Consolidarea mecanismelor socio-economice și juridice de asigurare a bunăstării și securității cetățenilor (CONSEJ) cifrul 01.05.02. Asistent universitar în cadrul departamentului Economie, Marketing și Turism, facultatea de Științe Economice, Universitatea de Stat din Moldova, lucia.nepotu@usm.md

DEZVOLTAREA SISTEMULUI BANCAR AL REPUBLICII MOLDOVA- DETERMINAREA INFLUENȚEI INTEGRĂRII ÎN UE

Angela CEBAN¹¹⁹

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.23>

Informații despre recenzent:

Elena BĂDĂRĂU, doctor, conferențiar universitar, Departamentul Administrarea Afacerilor, Universitatea de Stat din Moldova, Specialist în economie și politici publice, +373 69 107932
E-mail: el.badarau@gmail.com.

Rezumat: Acest articol analizează influența procesului de integrare europeană asupra evoluției sistemului bancar al Republicii Moldova. În urma obținerii statutului de candidat la aderare în 2022, Republica Moldova a accelerat alinierea la standardele financiare europene. Studiul examinează impactul reglementărilor europene, implementarea standardelor Basel III și atragerea investițiilor străine asupra stabilității și performanței băncilor moldovenești. De asemenea, sunt analizate provocările cu care se confruntă instituțiile financiare în procesul de ajustare și perspectivele de dezvoltare ale sectorului bancar moldovenesc în context european.

Cuvinte cheie: integrare europeană, sistem bancar, Republica Moldova, reglementări financiare, Basel III, investiții străine, stabilitate financiară, supraveghere bancară.

THE DEVELOPMENT OF THE BANKING SYSTEM OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA – ASSESSING THE IMPACT OF EU INTEGRATION.

Abstract: This article analyzes the influence of the European integration process on the evolution of the banking system in the Republic of Moldova. Following the achievement of candidate status for EU accession in 2022, Moldova has accelerated its alignment with European financial standards. The study examines the impact of EU regulations, the implementation of Basel III standards, and the attraction of foreign investment on the stability and performance of Moldovan banks. Furthermore, it ex-

119 Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, email: angela.ceban68@mail.ru

plores the challenges faced by financial institutions during the adjustment process and the development prospects of the Moldovan banking sector in the European context.

Keywords: European integration, banking system, Republic of Moldova, financial regulations, Basel III, foreign investment, financial stability, banking supervision.

Integrarea în structurile Uniunii Europene, care la moment este unul din cei mai semnificativi participanți ai pieței mondiale și a doua după mărime economie din lume, constituie un deziderat și pentru Republica Moldova. Moneda europeană unică a dat un impuls major pentru creșterea și integrarea piețelor de capital, anterior segmentate, precum și a contribuit la micșorarea riscurilor ratei dobânzii și de schimb valutar, care limitau în trecut diversificarea geografică a investițiilor, astfel contribuind la creșterea stabilității economice, monetare și financiare a țărilor membre. Procesele de integrare contribuie la dezvoltarea unei piețe comune a capitalului și a serviciilor financiare, determinînd dreptul instituțiilor financiare să efectueze operațiuni transfrontaliere, conferindu-le, totodată, și un anumit grad de libertate.

Relațiile dintre Republica Moldova și UE au început imediat după obținerea independenței. La 20 iulie 1992 Comisia Europeană (CE) a înaintat către Republica Moldova propunerea referitor la semnarea acordului de parteneriat și cooperare (de rînd cu alte foste republici ale Uniunii Sovietice). Este de menționat, că negocierile cu Republica Moldova pe marginea acestui acord au început mult mai târziu decât cu alte state din regiune.

Insistența autorităților moldovenești a făcut ca Acordul de Parteneriat și Cooperare (APC) să fie negociat și semnat într-un termen destul de scurt – la 28 noiembrie 1994, și a intrat în vigoare la 1 iulie 1998. Acest aranjament asigură baza colaborării RM cu UE în domeniile politic, comercial, economic, juridic, cultural-științific, etc.[1].

Adițional, la 2 octombrie 1995 a fost semnat Acordul interimar între Republica Moldova și UE, privind comerțul, fapt care a permis o dinamizare a schimburilor comerciale, amplificate prin extinderea aplicării Sistemului Generalizat de Preferințe (GSP) asupra unor produse din Moldova.

La 15 iunie 2010 a fost lansat Dialogul RM-UE în domeniul liberalizării vizelor și lansată implementarea Planului de acțiuni privind liberalizarea vizelor, care odată implementate, au contribuit la instituirea unui regim

fără vize între RM și UE, proces care s-a finalizat la începutul anului 2014. Pe 26 iunie 2012 a fost semnat acordul privind aderarea Republicii Moldova la Spațiul Aerian Comun cu Uniunea Europeană, care deschide o nouă perspectivă de dezvoltare în cooperarea în domeniul serviciilor de transport aerian, precum și atragerea investitorilor strategici în domeniu [2].

La Summit-ul Parteneriatului Estic de la Vilnius, care a avut loc pe 28 și 29 noiembrie 2013, Republica Moldova a parafat Acordul de Asociere (AA), inclusiv pentru o Zonă de liber schimb, aprofundat și cuprinzător (DCFTA) și de liberalizare a regimului de vize cu UE. La 27 iunie 2014, la Bruxelles, Belgia, a fost semnat Acordul de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, care la 2 iulie 2014 a fost ratificat de Parlamentul Republicii Moldova. Pe 1 septembrie 2014, s-au finalizat procedurile legale interne în toate țările membre ale UE, ceea ce a consemnat intrarea în vigoare a AA/DCFTA cu UE. Mai mult ca atât, un alt moment istoric a fost consemnat pe 27 februarie 2014, când Parlamentul European a votat Regulamentul care permite eliminarea vizelor de intrare pe teritoriul UE pentru cetățenii Moldova. În prezent între UE și RM se dezvoltă o relație din ce în ce mai strânsă, orientată spre integrarea economică treptată și o aprofundare a cooperării politice. Integrarea în Uniunea Europeană rămâne obiectivul prioritar și ireversibil pe agenda Republicii Moldova, care urmează a fi înscrisă în Constituție [3].

Țările membre ale UE au întreprins deja diverse măsuri pentru a reduce barierele în activitatea bancară transfrontalieră. Aceste măsuri sînt recunoscute ca programul de „piață unică”, potrivit căruia Comisia Europeană și Consiliul de Miniștri al Uniunii Europene au elaborat directive spre garantarea tratării egale a băncilor străine de către autoritățile naționale, supravegherea transfrontalieră a băncilor, liberalizarea fluxurilor internaționale de capital, armonizarea reglementărilor în domeniu etc.

În contextul subiectelor abordate, este necesar să ne referim la Sistemul European al Băncilor Centrale (SEBC), constituit din Banca Centrală Europeană (BCE) și băncile centrale ale statelor membre. Crearea SEBC după modelul de tip federal, asemănător celui existent în SUA are ca obiectiv principal menținerea stabilității prețurilor și susținerea politicii economice îndreptate spre realizarea obiectivelor de bază ale Uniunii Europene. BCE este una dintre cele mai tinere instituții ale Uniunii Europene, care și-a început activitatea în 1999 o dată cu introducerea monedei unice Euro.

Concomitent cu crearea BCE, țările din zona Euro au cedat o parte din suveranitatea lor economică și monetară în favoarea BCE, care coordonează Sistemul European al Băncilor Centrale din țările UE. Principala sarcină, care revine BCE, prevăzută de Tratatul Uniunii Europene este „menținerea stabilității prețurilor” sau controlul inflației. Totodată, se pot enumera și alte responsabilități ale Băncii Centrale Europene, cum sînt: susținerea politicilor economice generale ale Uniunii Europene și intervențiile pe piețele valutare externe; asigurarea respectării reglementărilor privind plățile din zona Euro, inclusiv prin supravegherea sistemului computerizat de plăți transfrontaliere din Europa-TARGET (Trans-European Automated Real-time Gross Settlement Express Transfer System); gestionarea, monitorizarea și protejarea rezervelor valutare și rezervelor de aur ale țărilor membre; cooperarea cu autoritățile naționale de supraveghere a instituțiilor de credit și asigurarea stabilității sistemului financiar; asumarea responsabilității în domeniul emisiunii monetare, fiind singura instituție care are dreptul de a autoriza emiterea de bancnote în cadrul Uniunii Europene.

Obiectivele majore ale BCE în domeniul stabilității financiare constau în prevenirea și managementul oportun al crizelor. Președintele Băncii Centrale Europene, Jean-Claude Trichet, analizînd situația economică în UE menționează importanța și influența majoră pentru asigurarea stabilității financiare în Uniune a unor factori, cum ar fi: introducerea monedei unice, prin care s-au evitat riscuri ale ratelor de schimb în țările-membre; adoptarea politicilor unice bazate pe stabilitatea prețurilor; disciplina fiscală și implementarea reformelor structurale; impulsionearea eforturilor întreprinse de autoritățile bancare în dezvoltarea piețelor financiare; un sistem de reglementare și supraveghere bancară eficient; cooperarea internațională și schimbul de informații dintre autorități etc. [4].

Procesul de integrare europeană al Republicii Moldova are implicații majore asupra sistemului său bancar, implicînd ajustarea cadrului legislativ, sporirea transparenței și creșterea atractivității pentru investițiile externe. Acest articol analizează impactul acestor factori asupra sectorului bancar moldovenesc, evidențiind beneficiile și provocările asociate alinierii la normele Uniunii Europene. Reformele financiare reprezintă un pas esențial în modernizarea sistemului bancar, consolidarea încrederii investitorilor și sporirea eficienței economice.

Relațiile Republicii Moldova cu Uniunea Europeană au fost consolidate prin Acordul de Parteneriat și Cooperare (1994), Acordul de Asociere

și Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (DCFTA) semnate în 2014. Aceste instrumente au sprijinit alinierea legislativă și au favorizat accesul la piața europeană. În urma acestor acorduri, băncile moldovenești au beneficiat de oportunități extinse de colaborare cu instituțiile financiare europene, facilitând transferul de expertiză și resurse financiare [5].

Un alt pas important în aprofundarea relațiilor economice cu UE a fost obținerea statutului de candidat la aderare în 2022, ceea ce a determinat intensificarea reformelor în sectorul bancar și accelerarea implementării normelor europene privind transparența și supravegherea financiară.

Impactul integrării europene asupra sistemului bancar al Republicii Moldova a avut loc prin:

1 Armonizarea legislativă - Procesul de aderare a accelerat implementarea reglementărilor europene privind transparența bancară, combaterea spălării banilor și protecția consumatorilor de servicii financiare. Legea privind activitatea bancară a fost actualizată pentru a reflecta directivele UE, iar mecanismele de supraveghere au fost consolidate. Banca Națională a Moldovei (BNM) joacă un rol esențial în aplicarea acestor reglementări, colaborând strâns cu autoritățile europene pentru a asigura conformitatea cu cerințele UE.

2 Adoptarea standardelor Basel III- Trecerea de la Basel I la Basel III a determinat creșterea cerințelor de capital minim, îmbunătățirea gestionării riscurilor și sporirea transparenței financiare în sistemul bancar moldovenesc. Aceste schimbări au avut un impact pozitiv asupra stabilității sectorului bancar, reducând riscurile de faliment bancar și sporind încrederea publicului în instituțiile financiare. Implementarea Basel III a necesitat investiții semnificative din partea băncilor pentru modernizarea infrastructurii IT și optimizarea proceselor de gestionare a riscurilor.

3. Creșterea investițiilor străine- Aproximativ de Uniunea Europeană a favorizat atragerea investitorilor străini, determinând o capitalizare mai mare a băncilor și consolidarea stabilității financiare. Băncile europene au devenit mai interesate de piața moldovenească, ceea ce a dus la preluarea unor instituții financiare locale de către grupuri bancare internaționale. Această tendință a îmbunătățit competitivitatea sectorului și a oferit clienților acces la servicii bancare moderne și eficiente.

4. Reglementare și supraveghere financiară-Cooperarea cu Banca Centrală Europeană și alte instituții de reglementare a permis aplicarea celor mai bune practici europene în supravegherea bancară, reducând ast-

fel riscurile sistemice. BNM a adoptat un cadru de supraveghere bazat pe analiza riscurilor, ceea ce a contribuit la prevenirea crizelor financiare și la protejarea stabilității macroeconomice. În plus, a fost intensificată lupta împotriva fraudelor bancare prin implementarea unor mecanisme avansate de raportare și monitorizare [6].

Deși, beneficiile integrării europene sunt considerabile, băncile din Republica Moldova se confruntă cu o serie de provocări. Costurile ridicate ale conformității cu standardele UE pot afecta profitabilitatea instituțiilor mai mici. De asemenea, dependența de capitalul străin poate expune sectorul bancar la riscuri externe, în cazul unei crize economice globale. Pentru a contracara aceste riscuri, este necesară consolidarea mecanismelor de supraveghere și sprijinirea băncilor în procesul de adaptare la noile reglementări.

Procesul de integrare europeană are un impact semnificativ asupra dezvoltării sistemului bancar al Republicii Moldova. Armonizarea legislativă, implementarea standardelor Basel III și atragerea investițiilor străine contribuie la sporirea stabilității și competitivității sectorului bancar. Totodată, reformele financiare au creat un cadru mai sigur și mai transparent pentru activitatea bancară, protejând interesele deponenților și investitorilor. Cu toate acestea, băncile moldovenești trebuie să depășească provocările asociate adaptării la standardele europene, menținând în același timp o creștere economică sustenabilă.

În perspectivă, continuarea colaborării cu instituțiile europene și aplicarea celor mai bune practici bancare vor facilita integrarea deplină a Republicii Moldova în Uniunea Europeană și vor contribui la dezvoltarea unui sector bancar modern și competitiv.

În concluzie, relațiile tot mai strânse dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova reflectă angajamentul ferm al acesteia de a integra progresiv economia și de a aprofunda cooperarea politică, cu obiectivul principal de a deveni membru al Uniunii Europene. În acest context, măsurile adoptate de Uniunea Europeană pentru reducerea barierelor în activitatea bancară transfrontalieră și crearea unui sistem bancar stabil și reglementat sunt esențiale pentru promovarea integrării economice. Sistemul European al Băncilor Centrale, cu Banca Centrală Europeană în centrul său, joacă un rol crucial în menținerea stabilității financiare și în susținerea politicilor economice ale UE. Prin aceste mecanisme și prin colaborarea internațională strânsă, Uniunea Europeană își consolidează poziția de actor global în

domeniul economic, iar Republica Moldova beneficiază de o direcție clară spre integrarea completă în acest sistem.

În plus, integrarea treptată a Republicii Moldova în structurile economice și financiare ale Uniunii Europene nu doar că promovează dezvoltarea economică a țării, dar creează și un cadru stabil pentru implementarea unor reforme structurale esențiale. În acest sens, cooperarea cu Banca Centrală Europeană și integrarea în sistemul bancar european vor facilita accesul la piețele financiare internaționale și vor contribui la îmbunătățirea guvernancei economice și financiare interne. Astfel, Republica Moldova va beneficia de stabilitate financiară, creștere economică sustenabilă și un cadru reglementar mai robust, aliniat la standardele europene. Acest proces de integrare reprezintă, de asemenea, o oportunitate pentru țară de a întări relațiile politice și de a adera la valorile fundamentale ale Uniunii Europene, precum democrația, statul de drept și respectul drepturilor omului.

Referințe bibliografice:

1. Acordul de Asociere RM-UE, Jurnalul Oficial al UE, 2014.
2. Basel Committee on Banking Supervision. (2017). “Basel III: Finalising post-crisis reforms.”
3. Banca Națională a Moldovei. (2023). “Raport anual.”
4. Comisia Europeană. (2023). “Raport de progres privind Republica Moldova.”
5. Parlamentul Republicii Moldova. (2023). “Legea privind reglementarea activității bancare conform normelor UE.”
6. Banca Centrală Europeană. (2023). “Ghid privind supravegherea bancară în țările candidate la aderare.”

PROTECȚIA MIGRANȚILOR ÎN RELAȚIILE DE MUNCĂ DIN ROMÂNIA

Andra IACOB¹²⁰

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.24>

Rezumat: Datorită globalizării, în ultimile decenii piața muncii din societățile europene, cum e cazul României, a început să ofere tot mai multe locuri de muncă migranților. Astfel, integrarea acestora pe piața muncii în România reprezintă un aspect crucial pentru dezvoltarea societății având ca și scop unitatea națională. În acest context, protecția drepturilor migranților în relațiile de muncă este o responsabilitate fundamentală a statului.

Acest studiu, dorește să evidențieze importanța cooperării interinstituționale atât pentru armonizarea relațiilor dintre angajatorul român și angajații migranți cât și să combată fenomenele precum: discriminarea, munca ilegală. Este esențial să se acorde de către Instituțiile responsabile în relațiile de muncă precum: Inspectoratul general pentru Imigrări or Inspectoratele teritoriale să ofere atât un sprijin moral migranților aflați în situații vulnerabile cât și o înțelegere clară în privința aplicării sistemului de protecție în relațiile de muncă. Aceste vulnerabilități pot însemna și: bariere lingvistice, lipsa cunoașterii legislației.

E esențial să se acorde migranților angajați dreptul la informații în privința drepturilor lor, acest lucru însemnând: și de consiliere juridică, mecanisme de soluționarea eventualelor conflicte de muncă și chiar consiliere psihologică. Astfel, faptul că Organizațiile non-guvernamentale joacă un rol esențial ceea ce privește oferirea de sprijin și reprezentarea migranților angajați.

Cuvinte cheie: dreptul muncii, migrant, relații de muncă, drept, cooperare.

THE PROTECTION OF MIGRATION IN LABOR RELATIONSHIP FROM ROMANIA

Abstract: Due to globalization, in recent decades the labor market in European societies, such as Romania, has started to offer more and more jobs to migrants. Thus, their integration into the labor market in Romania represents a crucial aspect for the development of society with the aim

¹²⁰ masterand, Facultatea de Drept, Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu, România

of national unity. In this context, the protection of migrants' rights in labor relations is a fundamental responsibility of the state. This study aims to highlight the importance of inter-institutional cooperation both for the harmonization of relations between the Romanian employer and migrant employees and to combat phenomena such as: discrimination, illegal work. It is essential that the Institutions responsible for labor relations such as the General Inspectorate for Immigration or the Territorial Inspectorates provide both moral support to migrants in vulnerable situations and a clear understanding of the application of the protection system in labor relations. These vulnerabilities can also mean language barriers, and lack of knowledge of the legislation.

It is essential to give migrant employees the right to information about their rights, this means: legal advice systems, mechanisms for resolving possible labor conflicts and even psychological counseling. Thus, we remind you that Non-Governmental Organizations play an essential role in providing support and representation to migrant-employees.

Keywords: labor law, migrant, labor relations, rights, cooperation, Romania, globalization.

Introducere

Odată cu fenomenul globalizării și-a diversificării etnice în toate zonele lumii, relațiile de muncă au început să devină din ce în ce mai complexe și într-o continuă evoluție. Numărul tot mai mare de migranți străini care au pătruns în regiunea Europeană veniti din zonele Asiatice a crescut iar în general acestia au ales locurile de muncă de la nivelul Uniunii Europene datorită unor beneficii mai crescute în detrimentul altor state.

România, în ultimii ani a devenit tot mai atractivă în ceea ce privește oferta de muncă pentru migranții străini, în acest sens autoritățile române și sistemul legislativ sunt nevoite să se adapteze la aceste schimbări în domeniul muncii și să vină cu îmbunătățiri în ceea ce privește respectarea drepturilor omului și-a migranților la locul de muncă precum și combaterea oricăror forme de abuzuri or exploatare.

Cadrul legislativ român în privința protecției migranților la locul de muncă

În ceea ce privește cadrul legislativ al migranților, România a făcut un cadru complex privind protecția migranților și-a tratamentul echitabil

într-o adevărată Strategie națională complexă care s-a întins încă din anul 2021¹²¹ încă funcționează pentru a fundamenta principiile de nediscriminare, integrare și respectarea drepturilor fundamentale ale omului fără deosebiri. În sistemul românesc, politica de protecție a drepturilor migranților are în plin plan pe Ministerul Muncii, Familiei, tineretului și Solidarității Sociale care se ocupă cu implementarea măsurilor protective în domeniile de dreptul muncii, ocuparea forței de muncă și-a dialogului social¹²².

Odată cu pătrunderea *României în Uniunea Europeană în anul 2007*, aceasta a fost nevoită să adopte serii de acte normative care să îmbunătățească statutul oricărei persoane angajate (migranți sau cetățean român) de pe teritoriul național. Acest lucru a creat un sistem legislativ național complex bazat pe dispoziții și acte europene ceea ce a dus totodată o recunoaștere semnificativă a implicării migranților în economia națională. Recunoașterea implicării migranților în societatea română trebuie menționată deoarece acestia reprezintă o proporție tot mai mare de lucrători în România, acest lucru contribuind semnificativ la economia țării¹²³.

În anul 2024, existau în România 7,8 milioane de lucrători și 450.000 de someri astfel, fiind nevoie de-o forță de muncă suplimentară s-a cerut ajutorul persoanelor asiatice dispuse să lucreze într-o țară est Europeană precum România. Acest lucru a însemnat triplarea numărului de lucrători străini în România în doar 5 (cinci) ani de la 50.000 la 150.000 de muncitori străini¹²⁴. În ceea ce privesc statisticile anului 2025, se relatează că peste 101.500 de muncitori străini dina afara Uniunii Europene se află în

121 Hotărârea nr. 402 din 4 mai 2023, privind strategia națională privind imigrarea pe perioada 2021-2024, disponibilă la adresa: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/270081> (hotărârea accesată pe 11 martie 2025).

122 Hotărârea nr. 29 din 31 ianuarie 2025, privind organizarea și funcționarea Ministerului Muncii, Familiei, Tineretului și Solidarității Sociale, hotărâre disponibilă la adresa: <https://legislatie.just.ro/public/DetaliiDocument/294255> (hotărâre accesată pe 11 martie 2025).

123 Comia Europeană: Comunicare a comisiei către parlamentul european, consiliu, comitetul economic și social european și comitetul regiunilor, comunicare disponibilă la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020D-C0758&rid=3> (comunicare accesată pe 11 martie 2025).

124 Adi Miron: Câți străini muncesc în România. Țările din care provin și domeniile în care lucrează. Numărul imigranților a explodat în ultimii 5 ani i https://ziare.com/angajati/cati-muncitori-straini-romania-2024-imigranti-1873528?utm_source=Ziare.com&utm_medium=copy-paste (articol accesat pe 11 martie 2025).

România cu drept de sedere pentru a ocupa un loc de muncă¹²⁵. Locurile de muncă frecventate de acestia sunt în domenii precum: transporturi rutiere de marfă, gardă, fabricarea de pâine, prăjituri, restaurante și curirer¹²⁶.

Protecția migranților la locul de muncă

Sistemul legislativ de dreptul muncii garantează un tratament egal între cetățenii străini și cetățenii români în ceea ce prevăd mecanismele de angajare a lucrătorilor. Totodată, migranții trebuie să aibe un standard de lucru adecvat care să garanteze: nediscriminarea și egalitatea de tratament, protecția împotriva extrădării precum și alte drepturi fundamentale prevăzute de acte normative cum sunt: Constituția, Codul Muncii.

În ceea ce privește nediscriminarea, aceasta nu e întâlnită doar la cetățenii străini care vin să lucreze pe meleagurile românești, aceasta putându-se regăsi chiar și între lucrătorii români. Cu toate acestea, în momentul în care avem mai mulți lucrători străini, putem să ne confruntăm cu o discriminare directă bazată pe chestiuni ce țin de: etnicitate, religie, origini, statut social.

Sistemul românesc, prevede Principiul nediscriminării *prin Constituție*¹²⁷, *cât și prin O.G. nr 137/2000 privind formele de discriminare și sancționarea acestora*¹²⁸. Acest principiu garantează egalitate între persoane indiferent de originea lor națională¹²⁹. Discriminarea survine ca o problemă de neacceptare a diversității umane iar accentul în această privință

125 Florentina Cernat: Peste 100.000 de cetățeni non-UE lucrează în România / Numărul de imigranți a devenit mai mare decât cel al emigranților, articol disponibil la adresa: <https://hotnews.ro/peste-100-000-de-cetateni-non-ue-lucreaza-in-romania-numarul-de-imigranti-a-devenit-mai-mare-decat-cel-al-emigrantilor-1901850> (articol accesat pe 11 martie 2025)

126 Diana Dumitrache: 100.000 de lucrători străini ajung în România, în 2025. Domeniile în care vor munci pakistanezii și srilankezii în țara noastră, articol disponibil pe adresa: <https://www.bugetul.ro/100000-de-lucratori-straini-ajung-in-romania-in-2025-domeniile-in-care-vor-munci-pakistanezii-si-srilankezii-in-tara-noastra/> (articol accesat pe 11 martie 2025).

127 Art. 16 din Constituția României.

128 O.G 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, disponibilă la adresa: <https://legislatie.just.ro/public/detaliidocument/24129> (12 martie 2025).

129 Jurnalul Oficial al Uniunii Europene: Orientări privind asigurarea respectării Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene atunci când sunt implementate fondurile structurale și de investiții europene („fondurile ESP”), disponibilă la adresa: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TEXT/PDF/?uri=CELEX:52016XC0723\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TEXT/PDF/?uri=CELEX:52016XC0723(01)) pp 1-19. (accesată pe 12 martie 2025).

*nu mai cade asupra trăsăturilor cumune dintre persoane și pe trăsăturile particulare: de la formele fizice ale indivizilor până la elementele spirituale precum religia, politica*¹³⁰. Totodată se atestă interzicerea oricăror forme de discriminare care au legătură chiar și cu: recrutarea, salarizarea, promovarea lucrătorilor, formarea profesională, concedierea. Aceste demersuri s-au făcut de sistemul legislativ român odată cu îmbunătățirile aduse pe plan european în privința locului de muncă care aigură un *trata-men egal între lucrători care include automat și*¹³¹:

- Dreptul de echitate în muncă
- Protecție împotriva discriminării
- Acces la serviciile de angajare: acces la informațiile din dosarul de muncă, acces la asistență medicală, acces la somaj
- Respectarea diferșificării culturale și lingvistice.

În ceea ce privește dreptul la echitate în muncă asupra migranților veniți în România, acestora nu doar că trebuie să li se acorde un tratament nediscriminatoriu ci trebuie luate măsuri corespunzătoare precum:

- **Condiții de muncă corecte:** contract de muncă, timp de pauză, timp de concediu, dreptul la un salariu, drept la asistență medicală
- **Protecția împotriva exploatării:** deoarece acestia nu cunosc legislația română privin munca, acestia sunt mai predispuși la exploatare. Astfel ar fi binevenit un centru care să îi ajute să înțeleagă noțiunile de bază privind sistemul de muncă din România și drepturile și obligațiile pe care le au în decursul timpului în care lucrează în România.
- **Accesul la apărare:** în cazul în care se simte neîndreptățit, lucrătorul străin are dreptul de-a își exprima nedreptatea în fața societății care l-a angajat cât și în fața autorităților naționale fără a suferi un prejudiciu. Sistemul românesc de-a-lungul timpului a îmbunătățit viața migranților din România prin semnarea și ratificarea tratatelor și convențiilor internaționale precum:

A. Convenția ONU privind drepturile lucrătorilor migranți, aceasta urmărește: respectarea drepturilor fundamentale, prevenirea exploatării și-a discriminării, protecția membrilor săi de familie. Fiind un act

130 Nicolae Voiculescu Maria Beatrice Berna: *Tratat de drepturile omului*, editura Universul Juridic, 2023, p109.

131 Comisia Europeană: Comunicare a comisiei către parlamentul european, consiliu, comitetul economic și social european și comitetul regiunilor, disponibilă la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0758&rid=3> (accesată pe 12 martie 2025).

la nivel internațional care are o recunoaștere universală a demnității umane indiferent de statut sau origine.

B. **Carta Socială Europeană**¹³² e creația fundamentală a Consiliului Europei, pentru protecția tuturor persoanelor, a fost adoptată la 1961 și revizuită la 1991 prin care se atestă un drept juridic european privind drepturile. Totodată se garantează nediscriminarea și egalitatea de tratament între migranții lucrători și autohtonii lucrători chiar și pentru domeniile de muncă care vizează:

- a. condițiile de angajare: acești migranți au dreptul de-a fi informați cu privire la criteriile de admitere pentru un anumit post vacant, precum și acces la formarea profesională or asistență în cazul unei concedieri colective
- b. renumerarea, protecția socială,
- c. securitatea în muncă: dreptul persoanelor lucrătoare de-a beneficia de un loc de muncă care să nu le pună în pericol viața, integritatea fizică și psihică or sănătatea acestora¹³³.

C. **Convenția de Organizare Internațională a Muncii**¹³⁴: sistemul OIM include un mecanism de monitorizare complexă a: modului în care se respectă drepturile omului periodic în regiuni, investigarea cazurilor în care se încalcă drepturile omului precum și posibilitatea de emitere a recomandărilor către statele membre¹³⁵.

Inspectoratul General de imigrări și locurile de muncă din România

Aceste dispoziții internaționale s-au creat pentru a putea îmbunătăți calitatea lucrătorilor la locul de muncă. Totodată în ceea ce privește România aceasta. acordă dreptul la protecția migranților prin: consiliere juridică, monitorizarea aplicării drepturilor și intervenția autorităților în cazul unui abuz de către Inspectoratul general de imigrări¹³⁶.

132 Carta Socială Europeană, disponibilă la adresa: <https://rm.coe.int/168047e170> (accesat la 12 martie 2025).

133 ProLex: Securitatea în Muncă, articol disponibil la adresa: <https://prolex.ro/2017/11/10/securitatea-muncii/> (accesat la 13 martie 2025).

134 Convenția de Organizare Internațională a Muncii, disponibilă la adresa: https://irdo.ro/irdo/pdf/800_ro.pdf (accesat la 13 martie 2025).

135 Adelina-Maria Tudorache: Contenciosul protecției internaționale în Franța și România: rațiunea unei jurisdicții specializate, revista Thermis, 2023, pp 224- 260.

136 Inspectoratul General pentru imigrări: <https://igi.mai.gov.ro/> (accesată pe 14 martie 2025).

În ceea ce privește Inspectoratul general de imigrări, e o instituție fundamentală și complexă care se bazează pe gestionarea fenomenului migrator în România și reținerarea ocupării migranților¹³⁷. Aceștia sunt responsabili cu crearea unor politici de migrare mai facile, schimbarea informației. Implementarea standardelor Uniunii Europene privind drepturile migranților precum și protecția migranților prin programe de prevenție care includ:

- Monitorizarea condițiilor de muncă
- Verificarea contractelor de angajare
- Combaterea exploatarea prin muncă forțată sau fără contract

Munca Inspectoratului General de imigrări este una complexă, într-o continuă schimbare care trebuie să vină în permanență cu dispoziții inovative privind adaptarea străinilor la locul de muncă, combaterea formelor de discriminare, integrarea profesională care să fie transparentă dar care să și permită protecția drepturilor și-a libertăților acestora.

Avizele de angajare se primesc de la Inspectoratul general de imigrări care acordă în mod individual acest drept străinului în baza documentelor prevăzute de *OG 25/2014*¹³⁸, iar în schimbul muncii prestate, acesta primește un salariu care pornește de la minimul brut pe țară de 3.700 de lei pentru un program de aproximativ 167 de ore pe lună¹³⁹. Cei mai mulți străini care se bucură de un loc de muncă în România prin permis de sedere valabil sunt din: Nepal, Sir Lanka, India¹⁴⁰.

137 Strategia națională din 2021, privind imigrarea, disponibilă la adresa: https://igi.mai.gov.ro/wp-content/uploads/2021/10/strategia_nationala_din_19_august_2021.pdf (accesată pe 14 martie 2025).

138 *OG 25/2014*, ordonanță disponibilă la adresa: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/160962> (ordonanță accesată pe 19 martie 2025)

139 Cristian Cișleanu: Care este salariul minim pentru un migrant în România, pe lângă cazare și masă. În ce condiții și poate schimba locul de muncă, articol disponibil la adresa: https://www.dcn.ro/care-este-salariul-minim-pentru-un-migrant-in-romania-pe-langa-cazare-si-masa-in-ce-conditii-si-poate-schimba-lucul-de-munca_973699.html (accesată pe 15 martie 2025).

140 Cristina Șomănescu: Peste 100.000 de cetățeni extracomunitari muncesc în România. Majoritatea sunt din Nepal și lucrează ca muncitori necalificați – analiză, articol disponibil la adresa: https://www.economica.net/peste-100-000-de-straini-muncesc-in-romania-majoritatea-sunt-din-nepal-si-lucreaza-ca-muncitori-necalificati_806063.html (articol accesat pe 16 martie 2025).

În ultimi ani, a existat o creștere a numărului de cereri de permise de sedere și sedere temporară având ca și scop angajarea în România, astfel¹⁴¹:

1. în anul 2021 se eliberau 36.600 de permise de sedere temporară în scop de angajare iar în anul 2023 82.321 de astfel de permise

2. în anul 2021 se eliberau 422 de permise de sedere temporară în scop de detasare iar în anul 2023 se eliberau 455 de astfel de permise

Observăm astfel, cum numărul de cereri a crescut în ultimii ani în România, aceasta devenind tot mai atractivă pentru muncitorii în mare parte asiatici.

Consiliul Național pentru combaterea Discriminării

Consiliul Național pentru combaterea discriminării¹⁴², e autoritatea care investighează și sancționează faptele de discriminare pentru a menține o repesctare a drepturilor omului, a libertății și-a aplicării principiului de nediscriminare¹⁴³. Acesta poartă discuții cu autoritățile publice, organizațiile non-guvernamentale, sidicate pentru a asigura un cadru legal al protecției drepturilor omului și pentru a combate orice formă de discriminare prin mecanisme precum:

- prevenție discriminare
- medierea faptelor de discriminare
- investigarea și sancționarea formelor de discriminare
- monitorizarea cauzelor de discriminare
- acordarea de asistență de specialitate a victimelor discriminării¹⁴⁴

Personale care se simt neîndreptățite pot face o sesizare numită plângere la Consiliu cu faptele care ar putea fi constatate discriminatorii și să

141 Cristina Șomănescu: Angajatorii vor putea aduce la muncă cel mult 100.000 de noi cetățeni străini pentru al patrula an consecutiv. În construcții, curierat, restaurante avem cele mai multe posturi vacante nedorite de români, articol disponibil la adresa: <https://www.economica.net/angajatorii-vor-putea-aduce-la-munca-in-tara-noastra-cel-mult-100-000-de-noi-cetateni-extracomunitari-pentru-al-patrula-an-consecutiv-construcții-curierat-restaurante-domeniile-in-care-avem-ce-799284.html?uord=RQ-7LPLutGH0/B5gJXo2lrSCX5MvwpgT-W-aRRqFLfHshjYpQqO-qIE2LudeqSJB-sERoOttARi8oPfcGg1IJYC3qJko3mGeCLfMvmpA9Qb-8Sxx7JSE-fsW/y9CDfUXkxzGBSM5U%3D> (articol accesat pe 16 martie 2025).

142 Consiliul Național pentru combaterea Discriminării: <https://www.cncd.ro/> (accesat pe 17 martie 2025).

143 Radu Razvan: Dreptul muncii european, legislație, jurisprudență, doctrină editura Hamangiu, ediți 3, 2022, p110.

144 Art. 19 alin 1 din O.G nr. 137/2000.

ceară repunerea în situația anterioară, termenul este de 1 an de zile¹⁴⁵ de la comiterea faptei respectiv de la luarea la cunoștiință a faptei¹⁴⁶. Consiliul verifică cauza și vine cu un răspuns în 90 de zile de la primirea solicitării ca-lea de atac pentru hotărârea dată de Consiliu este la instanța de contencios administrativ în 15 zile de la comunocare¹⁴⁷.

Cu toate acestea, Consiliul Național de Combatere a Discriminării s-a confruntat adesea cu probleme ce țin de discriminarea persoanelor mai ales asupra migranților. Acest lucru a început să crească odată cu pandemia de COVID-19, datorită unor stereotipuri și atitudini negative asupra migranților și minorităților etnice, identificându-se astfel o adevărată vulnerabilitate în sistemul juridic românesc privind protecția acestora¹⁴⁸.

Mecanismele de protecție a Consiliului Național pentru combaterea Discriminării sunt complexe chiar și pentru protecția migranților lucrători din România. Se are în vedere prevenția cât și sancționarea faptelor. În acest sens, amintim dintre cele mai importante:

- Mecanismele de prevenire a discursului discriminator, astfel s-a creat un sistem de monitorizare a discursurilor publice și mediate
- Acordarea de asistență juridică migranților prin acces la căile de atac disponibile, dreptul la formularea de plângeri
- Colaborarea cu alte instituții precum cu Avocatul Poporului și alte instituții care au ca și domeniu de interes: protecția migranților și-a drepturilor acestora
- Programe de educare și campanii de conștientizare: prin care se dorește explicare a ceea ce înseamnă drepturi, cum pot fi ele valorificate, cu se pot îngrădi și cum se formulează cereri ce nerespectare a acestora și sancțiunile aduse. În privința sancțiunilor acestea sunt complexe în

145 Raport special privind hărțuirea și violența la locul de muncă, 2023, disponibil la adresa: <https://avp.ro/wp-content/uploads/2023/04/Raport-hartuire-si-violenta-la-lo-cul-de-munca.pdf> pp 1-67 (accesat pe 17 martie 2025).

146 Decizia 997/2008.

147 Radu Razvan: Dreptul muncii european, legislație, jurisprudență, doctrină editura Hamangiu, ediți 3, 2022, p111.

148 Raul Alexandru Nestor: Modificarea condițiilor de tipicitate ale infracțiunii prevăzute de art. 369 din Codul penal – imperativ pentru un cadru normativ aplicabil în combaterea discursului urii, articol disponibil la adresa: <https://www.juridice.ro/essentials/7273/mod-ificarea-conditiilor-de-tipicitate-ale-infracțiunii-prevazute-de-art-369-din-codul-pe-nal-imperativ-pentru-un-cadru-normativ-aplicabil-in-combaterea-discursului-urii> (articol accesat pe 15 martie 2025).

funcție de gravitatea fapei și cuantumul e varbail de la 1.000 de lei la 10.000 de lei ca și amendă contravențională¹⁴⁹. Tosusi există cazuri în care discriminarea să fie sancționată mai grav precum cu amezi de până la 30.000 de lei dacă vizează o singură persoană fizică or 100.000 de lei dacă vizează un grup de persoane, aceste sancțiuni sunt date în funcție de gravitatea faptei de discriminare: modul în care se aplică măsurile de disciplină în cazul unei discriminări, raporturile de muncă¹⁵⁰.

Evaluarea României în performanța de protecție a migranților la locul de muncă în România

România, a reusit în ultimii ani să aducă un plus de protecție a migranților care vin să lucreze în România și care ajută astfel la dezvoltarea economiei românești prin consolidarea mecanismelor internaționale de protecție precum¹⁵¹:

- Implementarea dispozițiilor Uniunii Europene privind migrația
- Dezvoltarea de proceduri administrative eficiente
- Asigurarea unui sistem de monitorizare și intervenție a cazurilor de discriminare la locul de muncă asupra migranților

Cu toate acestea există în continuare un deficit asupra accesului la piața muncii, sistemului de asistență socială și-a recunoașterilor de formare profesională¹⁵². Acest lucru survine datorită faptului că în România sistemul se confruntă în continuare cu chestiuni administrative ce țin de procedurile birocratice complex, limitarea instituțională resursele umane și financiare fiind totuși reduse.

Pentru a avea o performanță crescută asupra protecției migranților în România, sistemul legislativ român trebuie să se concentreze pe dezvoltarea

149 Raport special privind hărțuirea și violența la locul de muncă, 2023, disponibil la adresa: <https://avp.ro/wp-content/uploads/2023/04/Raport-hartuire-si-violenta-la-lucul-de-munca.pdf> pp 1-67 (accesat pe 17 martie 2025).

150 Simona Voiculescu: Discriminări la locul de muncă: Firmele pot fi amendate dacă nu tratează egal salariații, inclusiv la recrutare, articol disponibil la adresa: https://www.avocatnet.ro/articol_55637/Discrimin%C4%83ri-la-lucul-de-munc%C4%83-Firmele-pot-fi-amendate-dac%C4%83-nu-trateaz%C4%83-egal-salaria%C8%9Bii-inclusiv-la-recrutare.html (articol accesat pe 18 martie 2025).

151 Guvernul României: Programul național de reformă din 2023, disponibil la adresa: <https://commission.europa.eu/system/files/2023-05/ROMANIA%20NRP%202023%20RO.pdf> (accesat pe 19 martie 2025).

152 Comisia Europeană: Document de reflecție, către o Europă durabilă până în 2030, disponibilă la adresa: https://commission.europa.eu/system/files/2019-02/rp_sustainable_europe_ro_v2_web.pdf (accesată la 19 martie 2025).

tarea unui cadru de protecție inovativ și care să fie într-o continuă evoluție datorită modificărilor sociale ce au intervenit în ultima perioadă de timp, alocarea resurselor financiare și umane în aceste zone într-o proporție mai mare.

Concluzie

România, a început în ultimile decenii să acorde un interes mai mare în privința protecției migranților în relațiile de muncă din România prin implicarea diverselor forme legislative europene în legislația națională și prin gestionarea politicilor de protecție cu ajutorul instituțiilor naționale precum Inspectoratul general de Imigrări or Consiliul Național privind combaterea discriminării. Acest lucru s-a petrecut datorită numărului tot mai mare de cereri venite din partea migranților de-a muncii pe teritoriul românesc.

Referințe bibliografice:

1. Carta Socială Europeană
2. Codul Muncii Românesc
3. Consituția României
4. Convenția internațională de Organizare a Muncii

Comunicări/ Hotărâri/ Ordonate/ Jurnale

1. Comia Europeană: Comunicare a comisiei către parlamentul european, consiliu, comitetul economic și social european și comitetul regiunilor, comunicare disponibilă la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0758&rid=3>
2. Comisia Europeană: Comunicare a comisiei către parlamentul european, consiliu, comitetul economic și social european și comitetul regiunilor, disponibilă la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0758&rid=3>
3. Decizia 997/2008.
4. Hotărârea nr. 29 din 31 ianuarie 2025, privind organizarea și funcționarea Ministerului Muncii, Familiei, Tineretului și Solidarității Sociale, hotărâre disponibilă la adresa: <https://legislatie.just.ro/public/DetaliiDocument/294255>
5. Hotărârea nr. 402 din 4 mai 2023, privind strategia națională privind imigrarea pe perioada 2021-2024, disponibilă la adresa: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/270081>
6. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene: Orientări privind asigurarea respectării Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene atunci când sunt implementate fondurile structurale și de investiții europene („fondurile ESI”), disponibilă la adresa: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016XC0723\(01\) pp 1-19.](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016XC0723(01) pp 1-19.) (accesată pe 12 martie 2025).

7. O.G 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, disponibilă la adresa: <https://legislatie.just.ro/public/detaliidocument/24129> (12 martie 2025).
8. OG 137.2000
9. OG 25/2014, ordonanță disponibilă la adresa: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/160962>
10. Strategia națională din 2021, privind imigrarea, disponibilă la adresa: https://igi.mai.gov.ro/wp-content/uploads/2021/10/strategia_nationala_din_19_august_2021.pdf

Cărți

1. Razvan Radu: Dreptul muncii european, legislație, jurisprudență, doctrină editura Hamangiu, ediți 3, 2022.
2. Tudrache Adelina-Maria: Contenciosul protecției internaționale în Franța și România: rațiunea unei jurisdicții specializate, revista Thermis, 2023.
3. Voiculescu Nicolae, Berna Maria Beatrice: Tratat de drepturile omului, editura Universul Juridic, 2023.

Articole

1. Cernat Florentina: Peste 100.000 de cetățeni non-UE lucrează în România / Numărul de imigranți a devenit mai mare decât cel al emigranților, articol disponibil la adresa: <https://hotnews.ro/peste-100-000-de-cetateni-non-ue-lucreaza-in-romania-numarul-de-imigranti-a-devenit-mai-mare-decat-cel-al-emigrantilor-1901850>
2. Cișleanu Cristian : Care este salariul minim pentru un migrant în România, pe lângă cazare și masă. În ce condiții și poate schimba locul de muncă, articol disponibil la adresa: https://www.dcnnews.ro/care-este-salariul-minim-pentru-un-migrant-in-romania-pe-langa-cazare-si-masa-in-ce-conditii-si-poate-schimba-locul-de-munca_973699.html
3. Dumitrache Diana: 100.000 de lucrători străini ajung în România, în 2025. Domeniile în care vor munci pakistanezii și srilankezii în țara noastră, articol disponibil pe adresa: <https://www.bugetul.ro/100000-de-lucratori-straini-ajung-in-romania-in-2025-domeniile-in-care-vor-munci-pakistanezii-si-srilankezii-in-tara-noastra/>
4. Guvernul României: Programul național de reformă din 2023, disponibil la adresa: <https://commission.europa.eu/system/files/2023-05/ROMANIA%20NRP%202023%20RO.pdf> (accesat pe 19 martie 2025).
5. Miron Adi: Câți străini muncesc în România. Țările din care provin și domeniile în care lucrează. Numărul imigranților a explodat în ultimii 5 ani i https://ziare.com/angajati/cati-muncitori-straini-romania-2024-imigranti-1873528?utm_source=Ziare.com&utm_medium=copy-paste
6. Nestor Raul Alexandru: Modificarea condițiilor de tipicitate ale infracțiunii prevăzute de art. 369 din Codul penal – imperativ pentru un cadru normativ aplicabil în combaterea discursului urii, articol disponibil la adresa: <https://www.juridice.ro/essentials/7273/modificarea-conditiilor-de-tipicitate-ale-infractiunii-prevazute-de-art-369-din-codul-penal-imperativ-pentru-un-cadru-normativ-aplicabil-in-combaterea-discursului-urii> (articol accesat pe 15 martie 2025).

7. ProLex: Securitatea în Muncă, articol disponibil la adresa: <https://prolex.ro/2017/11/10/securitatea-muncii/> (accesat la 13 martie 2025).
8. Raport special privind hărțuirea și violența la locul de muncă, 2023, disponibil la adresa: <https://avp.ro/wp-content/uploads/2023/04/Raport-hartuire-si-violenta-la-locul-de-munca.pdf> pp 1-67 (accesat pe 17 martie 2025).
9. Șomănescu Cristina: Angajatorii vor putea aduce la muncă cel mult 100.000 de noi cetățeni străini pentru al patrulea an consecutiv. În construcții, curierat, restaurante avem cele mai multe posturi vacante nedorite de români, articol disponibil la adresa: https://www.economica.net/angajatorii-vor-putea-aduce-la-munca-in-tara-noastra-cel-mult-100-000-de-noi-cetateni-extracomunitari-pentru-al-patrulea-an-consecutiv-construcții-curierat-restaurante-domeniile-in-care-avem-ce_799284.html?uord=RQ-7LPLutGH0/B5gJXo2lrSCX5MvwpgT-W-aRRqFLfHshjYpQqOqIE2LudeqSJB-sERoOttARi8oPfcGg1IJYC3qJko3mGeCLfMvmpA9Qb-8Sxx7JSEfsW/y9CDfUXkxzGBSM5U%3D
10. Șomănescu Cristina: Peste 100.000 de cetățeni extracomunitari muncesc în România. Majoritatea sunt din Nepal și lucrează ca muncitori necalificați – analiză, articol disponibil la adresa: https://www.economica.net/peste-100-000-de-straini-muncesc-in-romania-majoritatea-sunt-din-nepal-si-lucreaza-ca-muncitori-necalificati_806063.html
11. Voiculescu Simona: Discriminări la locul de muncă: Firmele pot fi amendate dacă nu tratează egal salariații, inclusiv la recrutare, articol disponibil la adresa: https://www.avocatnet.ro/articol_55637/Discrimin%C4%83ri-la-locul-de-munc%C4%83-Firmele-pot-fi-amendate-dac%C4%83-nu-trateaz%C4%83-egal-salaria%C8%9Bii-inclusiv-la-recrutare.html (articol accesat pe 18 martie 2025).

FUNDAMENTE TEORETICE ALE REZILIENȚEI ÎN CRIMINOLOGIE

ORCID: 0000-0001-6976-615X

Vitalie IONAȘCU¹⁵³

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.25>

Rezumat: Într-o societate marcată de transformări sociale și provocări criminogene complexe, reziliența în criminologie apare ca un concept inovator, capabil să ofere noi perspective în prevenirea și combaterea criminalității. Deși criminologia tradițională s-a concentrat pe identificarea factorilor de risc și pe măsuri punitive, acest studiu își propune să demonstreze compatibilitatea dintre criminologie și reziliență, fundamentând teoretic integrarea acestora printr-o analiză critică a teoriilor criminologice existente.

Lucrarea evidențiază cum teoria controlului social (Hirschi), teoria anomiei (Durkheim, Merton), teoria ecologică a criminalității (Shaw & McKay), teoria etichetării (Becker, Lemert) și teoria oportunităților (Cloward & Ohlin) pot fi reinterpretate prin prisma rezilienței. Totodată, se analizează influența teoriei freudiene asupra comportamentului infracțional și necesitatea unui model criminologic bazat pe adaptabilitate și recuperare socială.

Prin consolidarea factorilor protectivi și dezvoltarea unor politici penale flexibile, integrarea rezilienței în criminologie poate conduce la reducerea recidivei, creșterea siguranței comunitare și eficientizarea strategiilor de prevenire a criminalității. Studiul propune o schimbare de paradigmă, conturând reziliența ca un principiu esențial al criminologiei moderne.

Cuvinte-cheie: reziliență, criminologie, prevenirea criminalității, recidivă, teorii criminologice, adaptabilitate, securitate comunitară.

¹⁵³ doctor în drept, conferențiar universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, Decan al facultății drept, administrație, ordine și securitate publică, vitalie.ionascu9@gmail.com

THEORETICAL FOUNDATIONS OF RESILIENCE IN CRIMINOLOGY

Abstract: *In a society marked by social transformations and complex criminogenic challenges, resilience in criminology emerges as an innovative concept capable of offering new perspectives in crime prevention and control. While traditional criminology has focused on identifying risk factors and implementing punitive measures, this study aims to demonstrate the compatibility between criminology and resilience by theoretically substantiating its integration through a critical analysis of existing criminological theories.*

The paper highlights how social control theory (Hirschi), anomie theory (Durkheim, Merton), the ecological theory of crime (Shaw & McKay), labeling theory (Becker, Lemert), and opportunity theory (Cloward & Ohlin) can be reinterpreted through the lens of resilience. Additionally, it examines the influence of Freudian theory on criminal behavior and the necessity of a criminological model based on adaptability and social recovery.

By strengthening protective factors and developing flexible criminal justice policies, integrating resilience into criminology can lead to a reduction in recidivism, increased community safety, and more effective crime prevention strategies. This study proposes a paradigm shift, shaping resilience as a fundamental principle of modern criminology.

Keywords: resilience, criminology, crime prevention, recidivism, criminological theories, adaptability, community security.

Introducere

Într-o lume marcată de dinamica infracțională tot mai complexă și de vulnerabilități sociale accentuate, criminologia trebuie să își extindă orizonturile teoretice și metodologice pentru a integra concepte care să contribuie la o înțelegere mai profundă a fenomenului criminalității și a strategiilor de prevenire. Un astfel de concept este reziliența, utilizat în mod tradițional în psihologie și sociologie, dar care, în mod paradoxal, nu și-a găsit încă un loc bine definit în criminologie. Prin acest articol, ne propunem să demonstrăm compatibilitatea dintre criminologie și reziliență, considerând că aceasta din urmă poate deveni un instrument esențial în explicarea mecanismelor prin care indivizii și comunitățile reușesc să depășească influențele criminogene și să prevină recidiva.

Scopul acestei analize este de a fundamenta teoretic conceptul de reziliență în criminologie printr-o examinare critică a teoriilor criminologice existente. Deși criminologia a abordat până în prezent diverse aspecte legate de prevenirea criminalității, reabilitarea infractorilor și consolidarea structurilor sociale, nu s-a pus un accent explicit pe capacitatea sistemică a societății de a se adapta și de a rezista influențelor infracționale într-un mod care să poată fi definit drept reziliență criminologică. Considerăm că o astfel de abordare poate contribui semnificativ la dezvoltarea unor strategii inovatoare în domeniul justiției penale și al politicilor publice de securitate.

Deși inițial definită ca abilitatea individului de a depăși traume și dificultăți [16, p. 7], reziliența a fost extinsă la nivel social, economic și organizațional. În criminologie, acest concept ar putea fi aplicat atât la nivel individual, prin analiza factorilor care ajută persoanele vulnerabile să evite comportamentul infracțional, cât și la nivel colectiv, prin studierea mecanismelor prin care comunitățile își dezvoltă imunitatea la criminalitate și reduc recidiva prin măsuri de integrare și suport.

Prin urmare, acest articol își propune să exploreze teoriile criminologice care, chiar dacă nu utilizează explicit termenul de reziliență, conțin elemente conceptuale ce susțin integrarea sa în știința criminologică. Vom demonstra că teoria controlului social, teoria anomiei, teoria ecologică a criminalității și alte cadre teoretice pot fi reinterpretate prin prisma rezilienței, oferind astfel un nou cadru analitic pentru studiul criminalității și al mecanismelor de prevenire. Considerăm că această perspectivă inovatoare poate constitui un punct de plecare pentru dezvoltarea unui nou curent de gândire criminologică, axat pe capacitatea sistemelor sociale și instituționale de a rezista, absorbi și depăși efectele criminalității.

Metodologia aplicată. În elaborarea acestui studiu, s-a adoptat o metodologie multidisciplinară, integrând mai multe abordări de cercetare specifice criminologiei, psihologiei și științelor juridice pentru a fundamenta conceptul de reziliență în criminologie. În primul rând, s-a utilizat metoda documentară, prin care au fost analizate teoriile criminologice relevante, cum ar fi teoria controlului social, teoria anomiei, teoria ecologică a criminalității, teoria etichetării și teoria oportunităților, alături de contribuțiile din psihanaliză ale lui Freud și studii recente despre vulnerabilitatea socială și mecanismele de protecție împotriva criminalității. Această abordare a fost completată de metoda comparativă, prin care s-au analizat modele de politici penale din diverse state, identificând exemple de bune practici

în implementarea strategiilor de prevenire a criminalității bazate pe reziliență. Pentru a clarifica și delimita noțiunea de reziliență în raport cu alte concepte criminologice înrudite, s-a aplicat metoda analizei conceptuale, evidențiind compatibilitatea acestui concept cu teoriile criminologice existente. De asemenea, prin metoda analizei de conținut, s-au examinat surse bibliografice relevante, studii empirice, rapoarte internaționale privind criminalitatea și documente legislative, pentru a surprinde tendințele actuale în aplicarea rezilienței la nivel instituțional și comunitar. Complementar, s-au utilizat metodele inductivă și deductivă, ceea ce a permis atât formularea unor principii generale pornind de la studii de caz și exemple empirice, cât și testarea ipotezei conform căreia reziliența poate deveni un principiu central în prevenirea criminalității și reducerea recidivei. În plus, prin metoda normativă și analiza politicilor publice, s-a evaluat modul în care legislația națională și internațională poate sprijini dezvoltarea strategiilor penale bazate pe consolidarea rezilienței sociale. Astfel, utilizarea acestor metode a permis formularea unei perspective coerente asupra rezilienței în criminologie, demonstrând aplicabilitatea sa atât în prevenirea criminalității, cât și în dezvoltarea unor politici publice inovatoare, capabile să reducă impactul infracționalității asupra indivizilor și comunităților.

Rezultatele investigației. Reziliența, deși un concept consacrat în psihologie și sociologie, nu a fost încă pe deplin integrată în criminologie, deși anumite teorii criminologice oferă suficiente argumente pentru a justifica această perspectivă. Pe de o parte, teoria controlului social dezvoltată de Travis Hirschi evidențiază faptul că indivizii sunt mai puțin predispuși la infracționalitate atunci când dezvoltă legături sociale puternice, fiind angajați în relații de atașament, implicare și credință față de normele sociale [8, p. 69]. În opinia sa, existența unui sistem de relații sociale solide contribuie la reducerea riscului de a adopta un comportament infracțional, întrucât indivizii sunt mai strâns ancorați în structurile normative ale societății [28, p. 174]. Aplicată în contextul rezilienței, această teorie demonstrează că structurile sociale bine consolidate pot reprezenta un suport esențial în prevenirea criminalității și în reducerea recidivei. Prin urmare, o societate în care predomină relațiile sociale stabile și încrederea reciprocă poate fi considerată una rezilientă, întrucât indivizii săi sunt mai puțin vulnerabili la influențele criminogene.

Un alt argument în favoarea compatibilității dintre reziliență și criminologie poate fi desprins din teoria anomiei [25, p. 327], formulată inițial de

Émile Durkheim și dezvoltată ulterior de Robert Merton. Conform acestei perspective, dezechilibrul normativ generat de discrepanța dintre aspirațiile individuale și mijloacele legitime de atingere a acestora favorizează apariția comportamentului deviant. Durkheim susține că starea de anomie apare în societățile în care regulile sociale devin vagi sau inconsistente, generând astfel un vid normativ ce favorizează adoptarea unor comportamente deviante [6, p. 103]. Merton dezvoltă această idee, argumentând că indivizii care nu reușesc să atingă succesul prin mijloace legitime recurg la adaptări deviante, cum ar fi conformismul, inovația sau retragerea [23, p. 673]. Prin urmare, o comunitate capabilă să gestioneze și să diminueze efectele anomiei poate fi considerată una rezilientă, întrucât își menține echilibrul normativ și împiedică apariția unor factori criminogeni.

O perspectivă complementară este oferită de teoria ecologică a criminalității, elaborată de Shaw și McKay, conform căreia infrafracționalitatea este influențată de caracteristicile mediului social în care trăiesc indivizii. Studiile acestora demonstrează că zonele caracterizate prin sărăcie, migrație intensă și destrămare comunitară prezintă o rată mai mare a criminalității, întrucât slăbirea structurilor sociale favorizează adoptarea unor modele comportamentale deviante [3, p. 59]. Din această perspectivă, reziliența comunitară se manifestă prin capacitatea colectivă de a reduce vulnerabilitatea la criminalitate și de a restabili coeziunea socială. În acest sens, dezvoltarea unor politici de intervenție care să sprijine coeziunea comunitară și să reducă vulnerabilitatea socială este esențială pentru consolidarea unui mediu social rezilient.

Într-o direcție similară, teoria oportunităților formulată de Cloward și Ohlin [1, p. 13-17] susține că indivizii se angajează în activități infracționale nu doar din cauza unei carențe morale, ci și din lipsa unor alternative legitime de afirmare socială. Cei doi autori afirmă că existența oportunităților ilegale este strâns corelată cu accesul limitat la resurse legitime de succes social, fapt ce determină indivizii să caute alternative în afara normelor legale [13, p. 87]. Aplicată în contextul rezilienței, această teorie demonstrează că o societate care investește în educație, integrare profesională și incluziune socială poate reduce semnificativ riscul criminalității, oferind indivizilor posibilitatea de a se dezvolta într-un cadru normativ sănătos. Astfel, crearea unor structuri de sprijin și promovarea unor politici de incluziune socială devin esențiale pentru consolidarea rezilienței colective.

O altă teorie care sprijină această abordare este teoria etichetării, for-

mulată de Howard Becker și Edwin Lemert, care analizează modul în care stigmatizarea socială poate influența comportamentul infracțional și poate determina recidiva. Conform lui Becker, un individ perceput de societate ca fiind „delincvent” riscă să interiorizeze această etichetă și să își construiască identitatea în jurul său, consolidând astfel un ciclu de marginalizare și devianță [12, p. 42]. Lemert argumentează, la rândul său, că procesul de etichetare generează un fenomen de „devianță secundară”, în care individul adoptă și perpetuează comportamentul infracțional ca urmare a stigmatizării [23, p. 67]. Din perspectiva rezilienței, combaterea stigmatizării devine esențială pentru reintegrarea socială a foștilor delincvenți, iar promovarea unor politici de justiție restaurativă poate reduce recidiva și poate contribui la dezvoltarea unei societăți mai incluzive.

În fine, există anumite cercetări care își propun să integreze explicit conceptul de reziliență și vulnerabilitate în raport cu criminalitatea. Această abordare derivă din cercetările mai largi asupra rezilienței psihosociale, care inițial au fost aplicate în domeniul psihologiei și sociologiei, iar ulterior și-au găsit aplicabilitate în criminologie. Michael Ungar, unul dintre cei mai influenți teoreticieni ai rezilienței, a evidențiat faptul că factorii de protecție pot reduce impactul factorilor de risc în contexte vulnerabile [10, p. 112]. Această idee este esențială pentru criminologie, întrucât permite o înțelegere mai nuanțată a modului în care indivizii și comunitățile pot rezista tendințelor criminogene. Prin urmare, autorul susține că factorii protectivi, precum sprijinul social, educația sau accesul la servicii de reabilitare, pot contrabalansa influențele negative și pot contribui la reducerea vulnerabilității față de criminalitate [10, p. 91]. De asemenea, cercetările privind vulnerabilitatea socială au subliniat că persoanele expuse la multiple dezavantaje, cum ar fi sărăcia, educația precară, absența suportului social, sunt mai susceptibile să adopte comportamente infracționale [14, p. 337].

În modelul criminologic clasic, accentul s-a pus preponderent pe factorii de risc, adică acele elemente care cresc probabilitatea implicării într-un comportament infracțional. Abordarea integrată a vulnerabilității și rezilienței criminologice propune o schimbare de paradigmă, argumentând că factorii protectivi pot contracara sau diminua impactul factorilor de risc. Spre exemplu, un mediu familial stabil, sprijinul educațional și accesul la oportunități economice pot reduce semnificativ predispoziția la criminalitate chiar și în cazul indivizilor care provin din medii defavorizate [5, p. 214].

Factorii protectivi identificați de Michael Ungar includ:

- *Sprrijinul social* prin prezența unor rețele sociale puternice poate preveni comportamentul criminal prin oferirea unui suport emoțional și material [10, p. 117].
- *Educația* prin accesul la educație de calitate reduce rata de abandon școlar și, implicit, riscul de a fi atras în activități infracționale [15, p. 154].
- *Serviciile de reabilitare* prin programele de reinserție socială pentru foștii infractori contribuie la reducerea recidivei prin oferirea de alternative legale pentru reintegrare economică [9, p. 95].

Prin urmare, această teorie nu doar că analizează riscurile asociate criminalității, ci oferă soluții practice pentru dezvoltarea rezilienței individuale și colective.

În acest context, reziliența în criminologie reprezintă o direcție inovatoare care nu doar completează teoriile criminologice clasice, ci și propune o schimbare de paradigmă în prevenirea și combaterea criminalității. Prin consolidarea factorilor protectivi și adaptabilitatea instituțională, această abordare permite formularea unor politici penale flexibile, capabile să atenueze efectele criminogene și să contribuie la stabilitatea socială. Integrarea conceptului de reziliență în criminologie nu este doar oportună, ci și necesară, deoarece oferă o perspectivă comprehensivă asupra mecanismelor prin care indivizii și comunitățile pot rezista și se pot adapta la provocările criminogene. Această viziune deschide noi direcții de cercetare și aplicabilitate, demonstrând că un sistem de justiție orientat spre reziliență în criminologie poate fi mai eficient în reducerea recidivei și în promovarea siguranței sociale durabile.

În procesul de consolidare a conceptului de reziliență în criminologie, un punct de plecare esențial îl constituie teoriile psihanalitice ale lui Sigmund Freud, care, deși nu au fost formulate direct în scop criminologic, oferă o bază teoretică solidă pentru înțelegerea mecanismelor de adaptare la factori criminogeni. Astfel, teoria freudiană a psihicului uman și explicațiile sale privind determinismul inconștient al comportamentului infracțional pot fi reinterpretate prin prisma rezilienței, permițând identificarea unor mecanisme de rezistență psihologică și socială împotriva criminalității.

În primul rând, Freud susține că structura psihicului uman este formată din trei instanțe fundamentale: Id, Ego și Superego [19, p. 12]. În esență, Id-ul reprezintă sediul impulsurilor primitive și al dorințelor instinctuale,

în timp ce Superego-ul reflectă asimilarea normelor și valorilor sociale. Ego-ul, ca element mediator, joacă un rol central în procesul de adaptare a individului la cerințele sociale și în inhibarea tendințelor infracționale.

Din această perspectivă, capacitatea unui individ de a-și menține echilibrul psihic și de a rezista impulsurilor deviate poate fi interpretată ca un mecanism de reziliență psihologică. În cazul în care structura psihică nu este suficient de stabilă pentru a face față presiunilor sociale, mecanismele defensive ale individului pot eșua, ceea ce poate favoriza adoptarea unui comportament infracțional. Această idee este susținută de Freud în analiza sa asupra criminalității din perspectiva nevrozei obsesionale, unde subliniază că actul infracțional poate apărea ca o manifestare a conflictului dintre pulsuni și normele morale internalizate [21, p. 158].

Mai departe, în studiul său asupra sentimentului de vinovăție și criminalității, Freud susține că unii indivizi comit infracțiuni nu doar ca rezultat al unei nevoi externe, ci și ca o modalitate inconștientă de auto-pedepsire, în urma unui sentiment de vinovăție refutat [22, p. 5]. Această idee permite o primă legătură între criminologie și reziliență, întrucât demonstrează că prevenirea criminalității nu trebuie să se limiteze la eliminarea factorilor de risc externi, ci și la dezvoltarea unor mecanisme de reziliență internă, care să permită indivizilor să-și gestioneze în mod sănătos impulsurile și conflictele psihice.

În al doilea rând, teoria freudiană a traumei și mecanismelor defensive poate fi corelată cu procesul de construire a rezilienței criminologice. Freud susține că traumele timpurii joacă un rol esențial în formarea personalității și a mecanismelor de gestionare a dificultăților ale individului, iar lipsa unor strategii de adaptare eficiente poate conduce la o predispoziție mai mare spre comportamente deviate [17, p.18]. Această constatare este esențială pentru dezvoltarea unui model rezilient de prevenire a criminalității, întrucât sugerează că intervențiile sociale și educaționale ar trebui să fie orientate nu doar spre controlul extern al comportamentului, ci și spre întărirea resurselor interne ale indivizilor pentru a face față factorilor criminogeni.

Pe de altă parte, teoria lui Freud privind impulsul de moarte (Thanatos) și impulsul de viață (Eros) oferă un cadru teoretic util pentru înțelegerea modului în care reziliența poate deveni un instrument fundamental în prevenirea criminalității. Conform acestui model, există o tensiune constantă între forțele distructive și cele constructive din psihicul uman, iar direcția

în care aceasta se manifestă depinde de capacitatea individului de a canaliza energiile agresive în moduri social acceptabile [20, p. 87]. Acest aspect sugerează că dezvoltarea rezilienței criminologice poate fi văzută ca o strategie de a înclina balanța către mecanismele adaptive ale individului și de a preveni manifestările autodistructive sub forma comportamentului infracțional.

În fine, interpretarea criminologică a conceptului de reziliență poate fi fundamentată pe studiile freudiene asupra culturii și civilizației, în care acesta susține că societatea însăși funcționează ca un mecanism de control și sublimare a pulsionilor umane. Prin urmare, un mediu social rezilient este acela care oferă individului alternative funcționale la tendințele distructive, fie prin educație, fie prin integrare comunitară [18, p. 94].

Prin urmare, teoriile lui Freud despre criminalitate oferă un fundament teoretic valoros pentru consolidarea conceptului de reziliență în criminologie, întrucât demonstrează că infracționalitatea nu este doar un rezultat al factorilor sociali sau economici, ci și al capacității indivizilor de a face față presiunilor interne și externe. Această observație deschide noi direcții de cercetare criminologică, în special în ceea ce privește identificarea și întărirea mecanismelor reziliente care pot reduce predispoziția la infracționalitate. Totodată, permite argumentarea necesității unor politici penale bazate pe dezvoltarea rezilienței sociale și individuale, oferind astfel un model alternativ de prevenire și combatere a criminalității care depășește paradigma punitivă clasică.

Conceptul de reziliență, consacrat inițial în psihologie și sociologie, a fost utilizat pentru a descrie capacitatea indivizilor și a comunităților de a depăși traumele, adversitățile și provocările sociale [11, p. 11-18]. Începând cu studiile lui Emmy Werner privind reziliența copiilor expuși la medii defavorizate [29, p. 36], s-a demonstrat că anumite trăsături personale și factori contextuali pot favoriza adaptarea pozitivă în fața riscurilor. Pe de altă parte, în sociologie, reziliența a fost corelată cu capacitatea structurilor sociale de a absorbi și de a gestiona schimbările perturbatoare, idee susținută de Anthony Giddens în teoria structurării sociale [26, p. 212].

În mod paradoxal, criminologia nu a integrat acest concept în mod direct, deși teoriile criminologice clasice și moderne conțin elemente care justifică o abordare rezilientă. Spre exemplu, teoria ecologică a criminalității formulată de Shaw și McKay subliniază importanța mediului social în modelarea comportamentului infracțional [3, p. 75]. Totodată, teoria con-

trolului social a lui Hirschi demonstrează că existența unor legături sociale puternice acționează ca un factor protector împotriva criminalității [2, p. 184]. Astfel, criminologia poate adopta conceptul de reziliență pentru a explica nu doar cauzele criminalității, ci și mecanismele prin care indivizii și comunitățile pot rezista și se pot adapta în fața factorilor criminogeni.

Pe măsură ce criminologia a evoluat, accentul s-a mutat de la explicarea infracționalității exclusiv prin factori de risc către dezvoltarea unor strategii de prevenire bazate pe factorii protectivi. Conceptul de reziliență poate fi fundamental în acest sens, deoarece permite identificarea unor strategii de intervenție care să reducă vulnerabilitatea la criminalitate. Spre exemplu, studiile privind prevenirea recidivei susțin că reinserția socială și sprijinul comunitar sunt esențiale pentru reabilitarea foștilor infractori [7, p. 128]. Prin urmare, o abordare criminologică a rezilienței ar implica nu doar analiza circumstanțelor care determină criminalitatea, ci și dezvoltarea unor mecanisme sociale și instituționale care să permită recuperarea și reintegrarea socială.

Rolul statului și al instituțiilor juridice în promovarea unei abordări reziliente este esențial, deoarece măsurile legislative și politicile penale pot influența semnificativ gradul de adaptabilitate al societății în fața criminalității. De exemplu, programele de justiție restaurativă promovate în diverse state europene au demonstrat că un sistem de sancționare axat pe reabilitare și reconciliere poate contribui la reducerea recidivei și la consolidarea rezilienței sociale [27, p. 57]. Din această perspectivă, statele care își structurează politicile de prevenire a criminalității în jurul unui model bazat pe reziliență pot obține rezultate mai eficiente în reducerea fenomenului infracțional.

În ciuda aplicabilității evidente a rezilienței în domeniul criminologic, integrarea sa ca principiu valid necesită o argumentație clară. Un prim argument constă în faptul că numeroase teorii criminologice, chiar dacă nu folosesc explicit termenul de „reziliență”, descriu mecanisme care corespund acestuia. Spre exemplu, teoria anomiei a lui Merton evidențiază impactul dezechilibrelor sociale asupra comportamentului infracțional, iar măsurile de reducere a anomiei pot fi interpretate ca mecanisme de dezvoltare a rezilienței [24, p. 678]. De asemenea, teoria oportunităților a lui Cloward și Ohlin arată că disponibilitatea unor alternative legitime pentru succes social poate reduce tendințele infracționale [13, p. 94]. Aceste teorii demonstrează că reziliența, în sens criminologic, poate fi conceptualizată

ca un ansamblu de strategii prin care indivizii și comunitățile își sporesc capacitatea de a face față factorilor criminogeni.

În ceea ce privește direcțiile viitoare de cercetare, criminologia ar putea aprofunda aplicabilitatea rezilienței în domenii precum prevenirea radicalizării și terorismului, adaptarea sistemelor penale la noile forme de criminalitate sau consolidarea comunităților vulnerabile. Studiile recente privind reziliența în securitatea națională susțin că strategiile bazate pe adaptabilitate și flexibilitate sunt mai eficiente decât cele axate exclusiv pe represiune [4, p. 119]. Prin urmare, criminologia ar putea adopta o perspectivă similară, dezvoltând politici bazate pe consolidarea factorilor protecțivi, în locul unor strategii strict punitive.

Concluzii

În lumina celor prezentate, se poate concluziona că integrarea conceptului de reziliență în criminologie este nu doar posibilă, ci și necesară, având în vedere potențialul său de a explica și de a reduce criminalitatea. Analiza teoriilor criminologice a demonstrat că numeroase cadre teoretice conțin elemente care justifică adoptarea unei perspective bazate pe reziliență, ceea ce oferă legitimitate acestui concept în domeniul criminologic.

Reziliența nu doar că poate contribui la o mai bună înțelegere a mecanismelor infracționale, dar poate sta și la baza unor politici de prevenire mai eficiente. Prin promovarea unor strategii care sprijină coeziunea socială, educația și reintegrarea foștilor delincvenți, criminologia poate deveni un instrument activ în consolidarea rezilienței comunitare și individuale. În acest sens, recomandăm ca viitoarele politici publice în domeniul securității și justiției să includă măsuri de prevenire și combatere a criminalității bazate pe principiile rezilienței. De asemenea, cercetările viitoare ar trebui să exploreze mai aprofundat corelația dintre reziliență și reducerea recidivei, dezvoltarea unor comunități sigure și eficiența strategiilor de justiție restaurativă.

Prin urmare, criminologia, prin adoptarea conceptului de reziliență, poate contribui la dezvoltarea unor societăți mai sigure, mai adaptabile și mai puțin vulnerabile la influențele infracționale.

Referințe bibliografice:

1. Irina Bodareva-Solomon, *Particularitățile teoriilor fundamentale ale delincvenței juvenile*, Legea și Viața, nr. 11(323), 2018.
2. *Causes of Delinquency*, University of California Press, Berkeley, 1969.
3. Clifford R. Shaw, Henry D. McKay, *Juvenile Delinquency and Urban Areas*, University

of Chicago Press, Chicago, 1942.

4. David Chandler, *Resilience: The Governance of Complexity*, Routledge, London, 2014.
5. David P. Farrington, *Childhood Risk Factors and Risk-Focused Prevention*, Oxford Handbook of Criminology, Oxford University Press, 2002.
6. Félix Alcan, *Le Suicide: Étude de sociologie*, Paris, 1897.
7. John Braithwaite, *Crime, Shame and Reintegration*, Cambridge University Press, Cambridge, 1989.
8. Maria Sandu, *Violența familială – factor de risc în delinquența juvenilă*, Revista de Cercetare și Intervenție Socială, vol. 23, Editura Lumen, Iași, 2008.
9. Shadd Maruna, *Making Good: How Ex-Convicts Reform and Rebuild Their Lives*, American Psychological Association, 2001.
10. Michael Ungar, *The Social Ecology of Resilience: A Handbook of Theory and Practice*, Springer, New York, 2013.
11. Victor Mocanu, *Consolidarea rezilienței sociale în Republica Moldova: abordări teoretico-metodologice*, în *Consolidarea rezilienței sociale prin valorificarea capitalului uman în contextul aderării Republicii Moldova și Ucrainei la Uniunea Europeană*, Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, Chișinău, 2024.
12. *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*, Free Press, New York, 1963, p. 42.
13. Richard A. Cloward, Lloyd E. Ohlin, *Delinquency and Opportunity: A Theory of Delinquent Gangs*, Free Press, New York, 1960.
14. Michael Rutter, *Resilience as a Dynamic Concept*, Development and Psychopathology, vol. 24, Cambridge University Press, 2012.
15. Robert J. Sampson, John H. Laub, *Crime in the Making: Pathways and Turning Points Through Life*, Harvard University Press, 1993.
16. Serge Tisseron, *Reziliența*, traducere din limba franceză de Alina-Daniela Marinescu, Editura Spandugino, București, 2020.
17. Sigmund Freud, *Beyond the Pleasure Principle*, Norton & Company, New York, 1920.
18. Sigmund Freud, *Civilization and Its Discontents*, Hogarth Press, London, 1930.
19. Sigmund Freud, *Das Ich und das Es*, Internationaler Psychoanalytischer Verlag, Viena, 1923.
20. Sigmund Freud, *Das Unbehagen in der Kultur*, Fischer Verlag, Frankfurt, 1930.
21. Sigmund Freud, *Kriminalität und Geisteskrankheit*, Gesammelte Werke, Band XIV, Fischer Verlag, Frankfurt, 1946.
22. Sigmund Freud, *Some Character-Types Met with in Psycho-Analytic Work*, The International Journal of Psychoanalysis, vol. 9, 1928.
23. *Social Pathology: A Systematic Approach to the Theory of Sociopathic Behavior*, McGraw-Hill, New York, 1951.
24. *Social Structure and Anomie*, American Sociological Review, vol. 3, 1938.
25. Sorin M. Rădulescu, *Anomie și sinucidere în societățile postcomuniste*, Revista română de sociologie, serie nouă, anul XXVI, nr. 5–6, p. 325–350, București, 2015.
26. Anthony Giddens, *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*, University of California Press, Berkeley, 1984.
27. Tony Ward, Shadd Maruna, *Rehabilitation: Beyond the Risk Paradigm*, Routledge, New York, 2007.
28. Travis Hirschi, *Causes of Delinquency*, University of California Press, Berkeley, 1969.
29. *Vulnerable but Invincible: A Longitudinal Study of Resilient Children*, McGraw-Hill, New York, 1982.

EXPRESII ALE UNITĂȚII STATULUI DIN PERSPECTIVA DOCTRINEI CLASICE A DREPTULUI ADMINISTRATIV

Marie LEONTE¹⁵⁴<https://doi.org/10.59295/csienu2025.26>

Rezumat: *Fundament al statului național, în temeiul art. 4 lin. (1) din Constituția României și art. 10 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova, ideea de unitate a poporului precedă și, totodată, orientează în concret, prin norme și proceduri, funcționarea eficientă a autorităților și instituțiilor statului. Pentru a încerca să oferim o cheie de lectură cât mai aproape de doctrina clasică a dreptului administrativ, pentru acțiunile care, în practică, apar, pe de o parte, ca tot atâtea forțe centrifuge, de împiedicare a cooperării între instituțiile statului, iar pe de altă parte, ca forțe centripete pentru coeziunea statului național unitar, teoria instituției generalizată de Maurice Hauriou la începutul secolului XX își găsește rezonanțe contemporane și aruncă o lumină nouă asupra Statului ca instituție corporativă: instituție – persoană, acesta este, în egală măsură, o idee de operă determinată (aceea a administrației și publice) și o idee de operă nedeterminată, de conducere (aceea a guvernului politic). Totodată, fiecare cetățean poartă în el ideea de Stat și este subiectul acestei idei, având riscurile și răspunderea reușitei acestuia.*

Cuvinte cheie: unitate, perenitate, stat de drept, drept administrativ, instituție persoană, Maurice Hauriou, temei juridic, finalitate.

EXPRESSIONS DE L'UNITE DANS LA PERSPECTIVE DE LA DOCTRINE CLASSIQUE DU DROIT ADMINISTRATIF

Abstract : *Fondement de l'État national, conformément à l'art. 4 lignes. (1) de la Constitution roumaine et à l'art. 10 al. (1) de la Constitution de la République de Moldavie, l'idée d'unité du peuple précède et, en même temps, oriente concrètement, à travers des normes et des procédures, le fonctionnement efficace des autorités et des institutions de l'État.*

Pour tenter d'offrir une clé de lecture la plus proche possible de la doctrine classique du droit administratif, pour les actions qui, en pratique, apparaissent, d'une part, comme autant de forces centrifuges, empêchant la coopération entre institutions étatiques, et d'autre part, comme des for-

154 Avocat au Barreau de Paris, Maître de conférences associé à l'Université "Stefan cel Mare" Suceava, m.leonte.univ@gmail.com

ces centripètes de cohésion de l'État national unitaire, la théorie de l'institution généralisée par Maurice Hauriou au début du XXe siècle trouve des résonances contemporaines et apporte un éclairage nouveau sur l'État comme institution corporative : institution - personne, c'est également une idée d'œuvre déterminée (celui de l'administration publique) et une idée d'œuvre indéterminée, de leadership (celui du gouvernement politique). En même temps, chaque citoyen porte en lui l'idée d'État et est le sujet de cette idée, assumant les risques et la responsabilité de sa réussite.

Mots clés : unité, pérennité, Etat de droit, droit administratif, personne institution personne, Maurice Hauriou, base juridique, finalité.

Introduction

Fondement de l'État national, énoncé comme tel à l'art. 10 alinéa 1 de la Constitution de la République de Moldavie et à l'art. 4 alinéa 1 de la Constitution roumaine, l'idée d'*unité* du peuple précède et, en même temps, oriente concrètement, à travers des normes et des procédures, le fonctionnement efficace des autorités et des institutions de l'État. En France, l'idée d'unité est singulièrement soulignée à travers l'affirmation de l'*indivisibilité* de la République, entérinée à l'art. 1er de la Constitution du 4 octobre 1958¹⁵⁵.

Afin de pouvoir répondre aux multiples questionnements qui se posent quant aux expressions de l'unité dans un Etat de droit, la théorie de l'institution de Maurice Hauriou - auteur dogmatique du droit administratif français, façonnée à partir de son fascicule "La théorie de l'institution et de la fondation"¹⁵⁶ (1925), jette un précieux éclairage sur les sujets de droit dont l'activité est régie par ce principe et les mutations contemporaines de celui-ci.

Comment l'impératif d'unité modèle-t-il les interactions entre les institutions ? A-t-il un impact sur les interactions entre les citoyens et l'administration ?

L'on ne saurait imaginer le droit administratif sans avoir accordé sa

155 Cette affirmation remonte à l'art. 1er de la Constitution du 27 octobre 1946. V. Michel VERPEAUX, "L'unité et la diversité dans la République", in *Nouveaux Cahiers du Conseil Constitutionnel* n° 42 (Le Conseil Constitutionnel et les collectivités territoriales), janvier 2014 ;

156 Hauriou, Maurice, "La théorie de l'institution et de la fondation", in *Cahiers de la Nouvelle Journée*, n°4, *La cité moderne et les transformations du droit*, Paris, Librairie Bloud & Gay, 1925, pp. 1-45.

juste importance à la définition de l'institution du doyen Hauriou : *"une institution est une idée d'œuvre ou d'entreprise qui se réalise et dure juridiquement dans un milieu social ; pour la réalisation de cette idée, un pouvoir s'organise qui lui procure des organes ; d'autre part, entre les membres du groupe social intéressé à la réalisation de cette idée, il se produit des manifestations de communion dirigées par les organes du pouvoir et réglées par des procédures"*¹⁵⁷.

Afin de mieux comprendre l'influence de cette théorie, il convient de rappeler que, dans la doctrine de Hauriou, il y a deux types d'institutions, celles qui se personnifient (comme l'État, les associations, les syndicats etc.) et celles qui ne se personnifient pas, les institutions – choses, dont le premier exemple est la règle de droit établie socialement.

Aussi, l'unité de l'État est une valeur positive, qui inscrit l'État parmi les institutions – personnes, dans lesquelles *"le pouvoir organisé et les manifestations de communion des membres du groupe s'intériorisent dans le cadre de l'idée de l'œuvre"*¹⁵⁸. On peut en déduire que, loin d'être un principe de limitation, l'unité représente la quintessence d'un vouloir vivre ensemble, une réalisation de tous les jours, qui s'accomplit via des procédures, dans le cadre du pouvoir organisé.

Ernest Renan n'en parlait pas différemment quand il évoquait, dans sa fameuse conférence prononcée à la Sorbonne le 11 mars 1882, la part de sentiment qu'il y a dans la nation (entendre État), qui est *"une âme, un principe spirituel"*¹⁵⁹ constitué de deux choses, l'une étant le passé héroïque, les grands hommes, la gloire, le capital social sur lequel on assied une idée nationale et l'autre étant *"le consentement actuel, le désir de vivre ensemble, la volonté de continuer à faire valoir l'héritage qu'on a reçu indivis"*¹⁶⁰.

Afin de pouvoir comprendre la logique du doyen de Toulouse, il convient de mettre en exergue les trois éléments dans lesquels le maître scinde de toute institution corporative – dont l'État : premièrement, l'idée de l'œuvre à réaliser, deuxièmement, le pouvoir organisé mis au service de cette idée pour sa réalisation et troisièmement, les manifestations de com-

157 Hauriou, M., op. cit., p. 10

158 *Idem*, p. 11.

159 RENAN, Ernest, Discours prononcé à la Sorbonne, 11 mars 1882.

160 *Idem*. La formule reprise souvent est celle-ci : *"L'existence d'une nation est (pardonnez-moi cette métaphore) un plébiscite de tous les jours, comme l'existence de l'individu est une affirmation perpétuelle de vie"*. *Ibidem*.

munion qui se reproduisent dans le groupe social. L'idée de l'œuvre à réaliser comprend, dans le cas de l'État, "*le domaine de la fonction qui est celui de l'administration et du train déterminé des services*"¹⁶¹, mais il y a également "*le domaine de l'idée directrice qui est celui du gouvernement politique, lequel travaille dans l'indéterminé*"¹⁶².

La doctrine ultérieure a maintenu l'existence de ce clivage. Les règles juridiques se distinguent de la phénoménologie politique, car "*la politique instaure des relations originales*"¹⁶³ qui se distinguent de celles que connaît le juridique.

Quant au pouvoir organisé du gouvernement, les bases de celui-ci, selon Hauriou, "*se ramènent à deux principes, celui de la séparation des pouvoirs et celui du régime représentatif*"¹⁶⁴.

Quand bien même nous serions tentés d'attribuer la charge de veiller à l'unité de l'État au seul pouvoir organisé, il existe, dans la logique de Hauriou, une troisième variable aux côtés des institutions organisées : l'individu, qui a la responsabilité, la charge, de préserver l'harmonie et d'éviter les dissensions, parce qu'il est sujet de l'État comme idée de l'entreprise à réaliser : aux termes de Hauriou, cela veut dire que chaque ressortissant a les risques et les responsabilités de la réussite de cette idée.

Il convient de rappeler, ici, une mise au point plus récente, faite de manière succincte, selon laquelle "*L'hyperdémocratie ne doit pas tuer la démocratie. L'État, quant à lui, porte la responsabilité première du respect des valeurs et principes*"¹⁶⁵.

Cela nous permet d'esquisser une vue transversale à travers laquelle on aperçoit un système complexe de principes, mécanismes et institutions, car en réalité, simultanément, concernant les institutions, l'État lui-même et les individus, plusieurs tensions sont à l'œuvre, certaines vertueuses, d'autres délétères : d'une part, les évolutions institutionnelles inévitables, d'autre part, les variations d'intensité dans l'adhésion des individus au projet d'unité nationale.

161 Hauriou, M., *op. cit.*, p. 13

162 *Ibidem*.

163 Terré, F., Molfessis, N., *Introduction générale au droit*, 15e édition, éd. Dalloz, Paris, 2023, p. 145.

164 Hauriou, M., *op. cit.*, p. 17.

165 GILLES, Rolland, Général d'armée, "Restaurer l'unité nationale est une priorité", in *Les Echos*, 26 déc. 2018 ;

I. L'unité nationale entre mouvement et stabilité

La démocratie n'est pas une dogmatique abstraite, mais un effort concret d'équilibre et d'adaptation¹⁶⁶, le fait des plus de 100.000 institutions à l'œuvre dans un Etat moderne de taille moyenne, structurées selon une logique de mécanisme avec ses rouages, au quotidien (A.) qui fonctionne tant qu'il est coordonné selon des règles bien définies et des principes dont le premier est celui de la coopération, dans un souci de résultat (B.)

A. Le temps court : l'obligation de moyens

L'unité d'Etat se maintient grâce à des opérations juridiques de structuration des fonctions réalisées à travers l'administration¹⁶⁷, à caractère répété et reliées entre elles par des procédures¹⁶⁸.

Dans la logique de Hauriou, la séparation des pouvoirs et des compétences, qui fonctionne grâce à la multiplication des organes, empêche le pouvoir d'être une simple force, et le transforme, bien au contraire, en un pouvoir de droit, susceptible de créer du droit. Dans ce sens, Hauriou considère qu'"un corps n'est rien sans ses organes et il ne veut que par eux, mais il faut que ceux-ci veuillent pour lui et non pas pour eux-mêmes"¹⁶⁹.

Au sens organique, l'idée déterminée de l'Etat est composée des institutions, organismes, organes, agences, autorités, de structures et de personnel, ce que Hauriou appelle "*le train déterminé des services*"¹⁷⁰.

Les institutions, les autorités publiques, organes d'Etat ou des collectivités territoriales, les autorités de l'administration publique, les autorités délibératives et exécutives au niveau des collectivités territoriales et leurs groupements, sont des sujets de droit administratif, conçus pour la satisfaction de l'intérêt public.

D'un point de vue fonctionnel, dans l'Etat de droit, le fonctionnement correct des institutions est créateur de synergies et gage d'efficacité. Pour ce qui est de l'organisation administrative, la myriade d'institutions ne

166 Archambault, P., Préface aux *Cahiers de la Nouvelle Journée*, op. cit., p. VI.

167 Pour aller plus loin, Serrand, Pierre, *Droit administratif, Tome 1: les actions administratives*, P.U.F., Paris, 2024;

168 Pour aller plus loin, v. Association Française pour la Recherche en Droit administratif, *Droit administratif général et droit administratif spécial*, éd. Dalloz, 2024;

169 Hauriou, M., op. cit., p. 18.

170 *Idem*, p. 13.

peuvent fonctionner à l'unisson que si elles obéissent à une somme de principes qui, dans les démocraties modernes, sont codifiés dans les Constitutions et les Codes administratifs.

Hauriou s'y réfère, de façon restrictive, lorsqu'il parle du principe *de représentativité*, mais il convient de compléter ce principe de fonctionnement de l'administration avec ceux de la légalité, de l'égalité, de la transparence, de la proportionnalité, de la satisfaction de l'intérêt public, de l'impartialité, de la continuité, de l'adaptabilité¹⁷¹, de la saisine d'office, de la bonne foi, l'impartialité, le respect du terme raisonnable, l'efficacité, la sécurité des rapports juridiques, de la motivation, la compréhensibilité et la transparence des actions des autorités publiques, de la communication, la coopération, la loyauté et la responsabilité¹⁷².

Ces principes sont appelés à évoluer, en lumière des principes de droit administratif européen (principes de légalité, de proportionnalité, de subsidiarité, de justice procédurale, d'égalité et non-discrimination, de précaution, de sécurité juridique et confiance légitime, de bonne administration, de transparence institutionnelle et accès aux documents, de coopération et d'intégration etc.)¹⁷³, au gré des besoins de la pratique des interactions entre les autorités de l'administration et les citoyens.

Le doyen Hauriou soulevait, déjà, le problème de l'évolution dans le temps des institutions et autorités publiques, de manière plus drastique, en évoquant la vie et la mort des institutions. En ce sens, l'on peut remarquer que la réorganisation successive des autorités et des institutions publiques se fait toujours dans le but de rendre efficace leur fonctionnement¹⁷⁴.

L'un des curseurs les plus prisés en ce sens par l'Etat est précisément la structuration des prérogatives de chaque échelon administratif et des moyens mis à disposition de chacune des administrations : préserver l'équilibre fin entre déconcentration et décentralisation continue de repré-

171 Le *Code administratif de la Roumanie*, adopté par l'Ordonnance d'urgence du Gouvernement n°57/2019 (art. 6 à 13),

172 *Code administratif de la République de Moldavie*, n° 116 / 19.07.2018 (art. 21 – 35).

173 V. notamment sur ce point, Dutheil de la Rochère, Jacqueline, Auby, Jean-Bernard, sous la dir. de, *Droit administratif européen*, ouvrage coll., Ed. Bruylant, 2008; Pupăzan, G. C., *Droit administratif européen. Notes de cours/ Drept administrativ european. Note de curs*, Ed. Hamangiu, Bucarest, 2019, pp. 91-113;

174 V. en ce sens, l'exemple de l'Union européenne et les principaux soubresauts en termes d'organisation des institutions, SAURUGGER, Sabine, *Théories et concepts de*

senter, dans le droit administratif contemporain, l'un des leviers privilégiés d'équilibrage pour permettre, via la réalisation des principes d'autonomie locale, de subsidiarité et proportionnalité, une action plus proche des administrés et, partant, acceptée par ceux-ci comme étant plus légitime.

Somme toutes, le fonctionnement des institutions de l'État de droit se rapproche le plus de la forme sociétaire qui consiste à participer à une œuvre commune, dans laquelle les institutions, agences, organes, organismes, autorités, mus par des intérêts communs, constituent une entreprise dans laquelle les droits de tous sont égaux et le profit réalisé – le bien-être de tous – est réparti entre les "associés" à l'entreprise "Etat de droit".

B. Le temps long : l'obligation de résultats

Il est plus aisé de faire fonctionner les institutions de l'Etat sur la base de principes de droit administratif classique que de contrôler les sens des décisions adoptées par des individus – soient ils technocrates ou hommes politiques. Pour autant, il est quelque chose qui dépasse le simple fonctionnement régulier de l'appareil étatique, qui implique que l'on dépasse les principes écrits de droit administratif, pour passer à un mode de fonctionnement correspondant à une finalité supérieure : l'unité de l'Etat en fait partie.

Dans le même sens, la coopération a ceci de particulier qu'elle met à l'œuvre tous les rouages de l'État, qui, aussi bien conçues et structurés qu'ils soient, ne sauraient perdurer s'ils n'étaient pas créés pour et ne se maintiendraient dans un but commun, le bien-être des citoyens. Le peuple¹⁷⁵ est le dépositaire de la souveraineté de l'État, qui, à son tour, ne réalise sa pleine puissance que par son expression complète.

A cet effet, l'unité affichée comme trait caractéristique de l'État de droit – unitaire – est partie d'un *cercle vertueux*, qui commence par un impératif et finit par donner à la collectivité le sens de la pérennité, de la permanence de l'Etat.

L'unité est une caractéristique de l'Etat : mais, paradoxalement, elle

l'intégration européenne, éd. Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 2009. esp. 193 et. s. ; Blin, O., *Droit institutionnel, matériel et contentieux de l'Union européenne*, 5e édition, éd. Bruylant, coll. Paradigme, 2022.

175 Tant la souveraineté que le peuple, son dépositaire, sont uniques dans un Etat : V. Verpeaux, M., "L'unité et la diversité dans la République", in *Nouveaux Cahiers du Conseil Constitutionnel* n° 42 (Le Conseil Constitutionnel et les collectivités territoriales), janvier 2014 ;

est, à ce titre, trop *éloignée* des administrés et des gouvernés pour que le fonctionnement quotidien des pouvoirs publics organisés – administration, pouvoir législatif, pouvoir judiciaire – soit régi directement par le principe de "l'unité de l'Etat" comme un principe fonctionnel, de travail.

En revanche, l'unité se donne à voir à travers les expressions de la coopération active, c'est à dire par une action d'ensemble, où chacun des participants ayant des intérêts en commun, contribue, apporte son concours à l'œuvre commune.

La coopération (*cum* lat, avec – *operare* lat. faire quelque chose, agir), prend de multiples formes : structurées (dans l'administration), ou spontanées (dans la société civile), verticales comme la concertation entre les gouvernants et les gouvernés, ou encore horizontales comme la solidarité entre citoyens pour gérer une situation de crise. En ce sens, la coopération loyale entre les institutions prend contour, comme un principe distinct, en voie de cristallisation¹⁷⁶ suivant l'exemple du droit administratif européen¹⁷⁷.

La doctrine administrative¹⁷⁸, a réussi, à juste titre, à classer les concepts à même de contenir ces rapports complexes de droit administratif, qu'ils soient *des rapports de subordination/ superordination* (rapports entre le Gouvernement et les ministères ; entre le Gouvernement et d'autres autorités centrales subordonnées ; entre les ministères et les autorités centrales de spécialité qui leur sont subordonnées) ; *des rapports de collaboration* (entre les autorités locales, entre le Président et le Gouvernement)

176 Ainsi que le rappelle I. Cochintu, la Cour Fédérale Allemande a consacré le principe constitutionnel de la loyauté fédérale - Bundestreue – concernant la coopération et le respect entre les organes de l'État - Organtreue en réponse à une plainte individuelle. Pour ce qui est de la Roumanie, La Cour Constitutionnelle a interprété l'obligation de la loyauté constitutionnelle à partir d'un principe expressément prévu dans la Constitution, la séparation et l'équilibre des pouvoirs dans l'Etat. Le principe fut invoqué dans les rapports du Parlement avec le Gouvernement, et avec les instances judiciaires, mais également dans ceux du Président de la Roumanie avec le Premier ministre. V. Cochintu, I., "Constitutionnalisation du principe de la loyauté constitutionnelle", in *Bulletin de la Cour Constitutionnelle*, 2013, pp. 7-14.

177 L'art. 4 alinéa 3 T.U.E. mentionne expressément le principe de la coopération loyale fonde sur le respect et l'entraide entre l'Union et les Etats – membres dans la réalisation des missions qui leur incombent conformément aux traites. En ce sens, v. aussi, Militaru, I. N., *Dreptul Uniunii Europene. Cronologie. Izvoare. Principii. Instituții. Piața internă a Uniunii Europene. Libertățile fundamentale*, ediția a 3-a, Ed. Universul Juridic, 2017, București;

178 Verdinaș, V., *Droit administratif. Doctrine, pratique et jurisprudence/ Drept administrativ. Doctrină, practică și jurisprudență*, XIVe, éd. Universul Juridic, 2023, p. 93.

ou encore *des rapports de tutelle administrative* (entre le préfet et les autorités de l'administration locale).

Sans égard à l'objectif pratique poursuivi, qu'il s'agisse du fonctionnement optimal des institutions et des autorités publiques ou même de la cohésion de la société, le résultat est la stabilité et l'immanence de la forme d'organisation qu'est l'Etat : la mise est autrement plus importante.

Le rapport de chaque institution, la tension qui anime les fonctionnaires, les élus et le personnel administratif, est la même. Mais qu'en est-il des citoyens ordinaires, sont-ils concernés par ces idées de coopération, de cohésion, voire d'unité de l'Etat ?

II. L'unité nationale entre harmonie et dissensions

L'unité de l'Etat est un projet entre adhérents, qui ne sont autres que les citoyens unis entre eux et avec l'Etat par le lien de citoyenneté. Hauriou n'hésite pas à parler du fait que les sujets de l'Etat encourent un risque personnel dans la réalisation ou la non-réalisation de l'entreprise et se comportent, en somme, comme des "*actionnaires de l'entreprise de l'Etat*"¹⁷⁹. Si Hauriou entendait rapprocher le lien qui unit les citoyens et l'Etat du concept contemporain d'*affectio societatis*¹⁸⁰ en droit des sociétés, cela ne veut pas dire que l'Etat devrait être gouverné, pour l'auteur, comme une entreprise et il est bien entendu que, pour le théoricien du droit administratif, l'idée d'entreprise à réaliser se conçoit comme une idée abstraite.

La perspective de Hauriou, novatrice pour l'époque, est celle d'un individu qui porte en lui-même les risques et la responsabilité de la réussite de l'idée d'Etat et qui nous donne une clé d'interprétation concernant le fait que les variations en termes d'adhésion des individus au projet d'entreprise (Etat) à réaliser, rejaillissent sur les réussites (A.) et les mésaventures (B.) de celui-ci.

A. Les forces centripètes

Lorsqu'il considère que chaque ressortissant (notion qui doit être entendue au-delà de la notion de citoyenneté) porte en lui l'idée de l'Etat et qu'il est le sujet de cette idée, Hauriou fait une distinction entre l'idée, qui existe

¹⁷⁹ Hauriou, M., *op. cit.*, p. 16

¹⁸⁰ En droit des sociétés, l'*affectio societatis* représente l'intention des associés de collaborer au développement de l'activité commerciale en vue de la réalisation et du partage des bénéfices.

de manière autonome, au-delà des individus, et l'entreprise à réaliser, la concrétisation de cette idée.

Formulée autrement, l'idée d'unité comme fondement de la communauté *préexiste* à l'entreprise à réaliser, qui est à la fois sa *concrétisation* et - en supplémentant la démonstration - son *maintien* par l'action des individus.

Tant que l'action des individus est régie par la hiérarchie des normes, dans le respect de la conventionnalité et de la constitutionnalité¹⁸¹, par l'attachement au respect des libertés individuelles¹⁸² et exercées en collectivité¹⁸³ et des valeurs constitutionnelles, le résultat est le fonctionnement harmonieux des circuits décisionnels, de l'adoption à l'application de la loi.

La relation entre les citoyens/ résidents et l'Etat se fonde alors sur deux adhésions, deux relations abouties, la relation représentative¹⁸⁴ et la relation administrative¹⁸⁵. Cette dernière a fait l'objet d'études très intéressantes qui, partant de l'idée que l'action administrative est au service des citoyens, ont salué la naissance d'un concept de "*citoyenneté administrative*"¹⁸⁶, qui donne une "*cohérence d'ensemble d'appareils administratifs toujours plus éclatés, en France comme ailleurs*"¹⁸⁷.

Dans un tel fonctionnement harmonieux encadré par des normes juridiques et animé par la même conviction d'une idée générale à réaliser, l'Etat – institution personne – est à même de perdurer et de maintenir son unité à travers l'exercice effectif de ses fonctions régaliennes.

Car rien n'est plus démonstratif, en termes d'unité de l'Etat, que l'exercice de la souveraineté, tant sur le plan interne, exprimé à travers les fonc-

181 V. sur ce sujet, Drago, Guillaume, *Contentieux constitutionnel français* (5e édition), PUF Thémis, Droit, 2020 ;

182 En ce sens, C.A. COLLIARD, R. LETTERON, *Libertés publiques*, 8e éd., Paris: Dalloz, 2005 ;

183 La discussion est plus ample en ce qui concerne ce sujet. Toutefois, restons-en aux droits tels le droit au développement, à la paix, à un environnement et un cadre de vie sain, etc.

184 Avec les décideurs mandatés via le processus électoral, mais non seulement.

185 En ce sens, l'un des concepts les plus intéressants en droit américain est celui de circonscription administrative, qui a inspiré, entre autres, un certain nombre de mécanismes de fonctionnement de la Commission européenne.

186 Dumont, G., *La citoyenneté administrative*, thèse, Univ. Panthéon-Assas Paris II, 2002, p. 507.

187 *Idem*, p. 508.

tions régaliennes, que sur le plan international, par le truchement d'engagements internationaux souscrits¹⁸⁸ au service des objectifs de l'Etat et maintenus par celui-ci à son avantage¹⁸⁹.

C'est au seul et unique Etat, sur un territoire donné, qu'appartiennent les prérogatives régaliennes de dire le droit, d'octroyer la citoyenneté, de battre monnaie, de faire la guerre/ de représenter la communauté étatique dans les interactions avec l'extérieur. Les administrativistes ont même donné pour fondement direct la prise en charge par les pouvoirs publics de certains besoins sociaux et rappelé que quelques-unes des "*activités de service public sont même dites régaliennes pour refléter leur consubstantialité au concept d'État (...) de rendre la justice, d'assurer la sécurité intérieure et extérieure, d'entretenir les relations diplomatiques ou de battre monnaie et de prélever les impôts*"¹⁹⁰.

Et rien n'est plus éloquent que le succès et la généralisation de la forme étatique à l'ensemble de la planète, comme matrice unique¹⁹¹ de légitimation pour l'unité d'une communauté.

Dans l'aboutissement de ce cercle vertueux, le fonctionnement optimal de l'Etat naît de – et, en même temps, est créateur de – confiance dans un projet commun, c'est un mouvement bénéfique qui tend vers l'accomplissement d'un but avantageux pour tous.

B. Les forces centrifuges

Toutefois, il existe un certain nombre de tendances lourdes, que l'on peut appeler forces centrifuges, qui sont à l'œuvre pour affaiblir le projet de l'Etat unitaire. Elles érodent l'unité vécue par les citoyens et nuisent à la confiance dans l'entreprise à réaliser.

D'une part, en ce qui concerne l'aspect interne à l'Etat, il s'agit de deux types de dysfonctionnements, au niveau individuel, concernant des personnes qui ont la charge publique et des administrés avec lesquels ils interagis-

188 Il s'agit, bien évidemment de la coopération entre Etats par l'entremise des organisations internationales, v. SUR, Serge, *Relations Internationales*, 7e éd. refondue, L.G.D.J., Paris, 2021.

189 V. DEVIN, Guillaume, *Les organisations internationales. Entre intégration et différenciation*, 3e éd, Armand Colin, 2022.

190 SEILLER, Bertrand, *Droit administratif. Tome 2, L'action administrative*, 6e éd., Flammarion, 2016, p. 33.

191 Laroche, Josepha, *Politique internationale*, 2e éd., L.G.D.J., Paris, 2000, p. 40 ;

sent ; mais également des dysfonctionnements au niveau collectif, tenant de l'administration et ses modes viciés de fonctionnement.

Les dysfonctionnements individuels régulièrement signalés se réfèrent au déficit de formation des fonctionnaires et des contractuels de l'administration, au manque de moyens financiers et humains, aux lacunes en termes de culture organisationnelle, aux fonctions qui se superposent et ne sont pas clairement définies, au manque de vision commune et intégrée, à l'absence de mécanismes de mobilité et d'incitation à la collaboration.

Mais si les rouages fonctionnent insuffisamment bien, les auteurs multiplient les signalements concernant les déficits de digitalisation, d'échanges de données entre systèmes informatiques interinstitutionnels, le manque d'adaptabilité, d'interopérabilité entre les plateformes des différentes agences et institutions de l'Etat, la sécurité digitale défaillante, le manque d'un système unitaire de management des documents, le manque de moyens informatiques des administrés, des exigences disproportionnées en terme de compliance informatique de la part de l'administration sans efforts pratiques pour combler les disparités entre l'analphabétisme digital et les obligations à la charge des citoyens et tant d'autres dysfonctionnements. Somme toutes, compte tenu du rythme haletant dans lequel évolue la technique, ces problèmes sont presque normaux.

D'autre part, en ce qui concerne l'aspect international (comprenant à la fois les actions de l'Etat et la perception qu'a d'elle-même la collectivité), les entraves à l'unité sont liées à l'aliénation des adhésions à l'idée d'Etat - individuelles ou collectives.

Les premières sont le résultat recherché et la cible privilégiée de la propagande étrangère maintes fois signalée par les autorités publiques. La deuxième tendance, corolaire de la première, est particulièrement visible dans le cas des partis politiques qui, dans le domaine de la politique étrangère, s'éloignent de la compréhension de la notion juridique de souveraineté en droit international public classique, en la déformant, à bon escient, afin de jouer sur les peurs des individus.

Conclusion

Loin d'appartenir à la sphère du romantisme historique, l'unité de l'Etat est l'on ne peut plus concrète dans ses manifestations traduites sur le plan juridique : un territoire, une population, une forme unique de gouvernement, un système juridique...

En explorant les différents aspects de la théorie de l'institution à laque-

Ile le doyen de Toulouse accorde une importance particulière dans l'édifice logique sur lequel il a bâti sa vision du droit administratif, l'on s'aperçoit que l'idée fondamentale d'unité, consubstantielle à l'Etat – d'aucuns diront qu'elle est une caractéristique de sa souveraineté - est accomplie, ou, au contraire, entravée en fonction du comportement de divers acteurs : l'Etat, l'administration publique et le législateur, mais aussi et surtout, les citoyens eux-mêmes.

Références bibliographiques :

1. Association Française pour la Recherche en Droit administratif, *Droit administratif général et droit administratif spécial*, éd. Dalloz, 2024;
2. BLIN, O., *Droit institutionnel, matériel et contentieux de l'Union européenne*, 5e édition, éd. Bruylant, coll. Paradigme, 2022.
3. COCHINTU, I, "Constitutionnalisation du principe de la loyauté constitutionnelle", in *Bulletin de la Cour Constitutionnelle*, Bucarest, 2013, pp. 7-14;
4. COLLIARD C.A., LETTERON R., *Libertés publiques*, 8e éd., Paris: Dalloz, 2005 ;
5. COMBACAU, Jean, SUR, Serge, *Droit international public*, 12e éd., L.G.D.J., Lextenso éditions, 2016;
6. DELAMARRE, Manuel, *L'administration et les institutions administratives*, 3e éd., La Documentation française, 2022;
7. DEVIN, Guillaume, *Les organisations internationales. Entre intégration et différenciation*, 3e éd, Armand Colin, 2022;
8. DRAGO, Guillaume, *Contentieux constitutionnel français* (5e édition), PUF Thémis, Droit, 2020 ;
9. DUPUY, Pierre- Marie, KERBRAT, Yann, *Droit international public*, 16e éd., Dalloz, 2022 ;
10. UTHEIL de la ROCHERE, Jacqueline, Auby, Jean-Bernard, sous la dir. de, *Droit administratif européen*, ouvrage coll., Ed. Bruylant, 2008;
11. FERNANDEZ, Julian, *Relations internationales*, 3e édition, Dalloz, Paris, 2021;
12. GILLES, Rolland, "Restaurer l'unité nationale est une priorité", in *Les Echos*, 26 déc. 2018 ;
13. HAURIOU, Maurice, "La théorie de l'institution et de la fondation", in *Cahiers de la Nouvelle Journée*, n°4, *La cité moderne et les transformations du droit*, Librairie Bloud & Gay, Paris, 1925, pp. 1-45 ;
14. HAURIOU, Maurice, *Précis de droit administratif et de droit public*, Sirey 1921, 10e éd. ;
15. LAROCHE, Josepha, *Politique internationale*, 2e éd., L.G.D.J., Paris, 2000;
16. MILITARU, I. N., *Droit de l'Union européenne. Chronologie. Sources. Principes. Institutions. Marché intérieur de l'Union européenne. Libertés fondamentales/ Dreptul Uniunii Europene. Cronologie. Izvoare. Principii. Instituții. Piața internă a Uniunii Europene. Libertățile fundamentale*, 3e éd., Universul Juridic, Bucarest, 2017;

17. PUPAZAN, G. C., *Droit administratif européen. Notes de cours/ Drept administrativ european. Note de curs*, Ed. Hamangiu, Bucarest, 2019, pp. 91-113;
18. ROCHE, Jean-Jacques, *Relations internationales*, 10e éd., L.G.D.J. Lextenso, 2023;
19. SAURUGGER, Sabine, *Théories et concepts de l'intégration européenne*, éd. Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 2009. esp. 193 et. s. ;
20. SEILLER, Bertrand, *Droit administratif. Tome 2, L'action administrative*, 6e éd., Flammarion, 2016;
21. SERRAND, Pierre, *Droit administratif, Tome 1: les actions administratives*, P.U.F., Paris, 2024;
22. SUR, Serge, *Relations Internationales*, 7e éd. refondue, L.G.D.J., Paris, 2021 ;
23. Terré, F., Molfessis, N., *Introduction générale au droit*, 15e édition, éd. Dalloz, Paris, 2023, p. 145.
24. VERDINAS, V., *Droit administratif. Doctrine, pratique et jurisprudence/ Drept administrativ. Doctrină, practică și jurisprudență*, XIVe, éd. Universul Juridic, Bucarest, 2023;
25. VERPEAUX, M., "L'unité et la diversité dans la République", in *Nouveaux Cahiers du Conseil Constitutionnel* n° 42 (Le Conseil Constitutionnel et les collectivités territoriales), janvier 2014 ;
26. VIGUIER, Jacques, "La décentralisation territoriale est-elle encore au XXIe siècle une «manière d'être» de l'Etat ?" in *Regards critiques sur quelques (r)évolutions récentes du droit*, sous la direction de Hecquard-Théron, Maryvonne et Krynen, Jacques, Presses de l'Université Toulouse Capitole, 2005, pp. 619-638.

Date despre autor:

Marie LEONTE, Doctor în Drept, Université Paris Panthéon – Assas, Franța, lector universitar, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava, România, avocat la Baroul din Paris, Franța. Discipline de interes : Drept internațional public, Drept european, Drepturile omului și strategii antidiscriminatorii, Drept și legislație în asistența socială, Administrație publică.

PARTICULARITĂȚILE HĂRȚUIRII DE NATURĂ SEXUALĂ ȘI A HĂRȚUIRII BAZATE PE SEX

ORCID: 0009-0009-2510-7879

Nadejda LUTENCO¹⁹²

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.27>

Informații despre recenzent:

Valeriu CUȘNIR, profesor universitar, doctor habilitat în drept, membru-correspondent al AȘM, vice-director al ICJPS al USM, cusnirvm@gmail.com.

Rezumat: *Standardele internaționale în domeniul violenței în bază de gen împotriva femeilor prevăd sancționarea hărțuirii bazate pe sex și a hărțuirii de natură sexuală în legislațiile naționale. În prezent, în Republica Moldova este sancționată atât hărțuirea bazată pe sex, cât și hărțuirea de natură sexuală, însă este necesară clarificarea unor aspecte juridico-penale pentru o interpretare corectă a acestor norme, precum și modificarea acestor norme pentru a incrimina toate modalitățile de săvârșire ale acestor fapte prejudiciabile.*

Cuvinte cheie: hărțuire sexuală, discriminare, gen, sex, victimă.

THE SPECIFIC FEATURES OF SEXUAL HARASSMENT AND SEX-BASED HARASSMENT

Abstract: *International standards in the field of gender-based violence against women require the sanctioning of sex-based harassment and sexual harassment in national legislations. Currently, the legislation of the Republic of Moldova sanctions both sex-based harassment and sexual harassment; however, it is necessary to clarify certain legal aspects for a correct interpretation of these norms, as well as to amend these norms to criminalize all forms of perpetration of such harmful acts.*

Keywords: sexual harassment, discrimination, gender, sex, victim.

Violența sexuală împotriva femeilor reprezintă o încălcare gravă a drepturilor fundamentale ale omului. Aceasta se manifestă prin diverse forme de agresiune sexuală cum ar fi violul, acțiunile cu caracter sexual neconsimțite sau hărțuirea sexuală, și vizează controlul și supunerea victimei. Hărțuirea sexuală, deși mai puțin invazivă din punct de vedere fizic decât violul, reprezintă o formă de abuz care afectează considerabil demnitatea

¹⁹² doctorandă, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM

și libertatea personală, având un efect profund și de durată asupra vieții victimei. Hărțuirea sexuală este o formă de violență împotriva femeilor și reprezintă discriminare în bază de gen, pentru că afectează disproporționat femeile [7].

Hărțuirea sexuală poate implica atât comportamente de natură sexuală, cât și comportamente legate de sexul victimei. Comportamentele de natură sexuală se referă la utilizarea unui limbaj sexual, acțiuni sau imagini care fac referire la activități sexuale. În schimb, comportamentele bazate pe sex nu au un caracter sexual, dar pot provoca umilință sau intimidare prin referiri la sexul victimei.

Conform recomandărilor ONU cu privire la elaborarea legislației privind violența împotriva femeilor, legile referitoare la hărțuirea sexuală trebuie să abordeze mai multe aspecte esențiale, inclusiv incriminarea acesteia și recunoașterea ei ca formă de discriminare și încălcare a drepturilor femeilor, cu impact asupra sănătății și siguranței acestora [15]. De asemenea, legislația trebuie să reglementeze hărțuirea sexuală în diverse contexte de manifestare a puterii, să asigure accesul victimelor la remedii eficiente și să prevadă măsuri de prevenire și combatere în toate domeniile, de la educație și muncă până la servicii publice și activități sportive [15].

În legislația Republicii Moldova, hărțuirea de natură sexuală este reglementată prin art. 173 din Codul Penal [1], iar prin art. 70² din Codul Contravențional se incriminează hărțuirea, inclusiv cea bazată pe sex [2]. De asemenea, art. 78² din Codul Contravențional prevede contravenția referitoare la actele de persecuție, care reprezintă o formă de hărțuire ce afectează în mod frecvent victimele de sex feminin.

Hărțuirea de natură sexuală reprezintă un comportament nedorit de natură sexuală care creează un mediu ostil, umilitor sau intimidant pentru victimă. Aceasta poate include comentarii sexuale, gesturi, atingeri necorespunzătoare, propuneri sexuale, glume de natură sexuală, sau orice alt comportament de natură sexuală care afectează demnitatea și drepturile unei persoane, dar care nu reprezintă viol sau acțiuni cu caracter sexual neconsimțite.

Hărțuirea de natură sexuală poate fi coercitivă (*quid pro quo*) sau necoercitivă. Hărțuirea sexuală *quid pro quo* presupune două situații: prima, în care oferirea unor beneficii, cum ar fi, spre exemplu, beneficiile personale în relațiile de muncă, este condiționată de acordarea unor favoruri sexuale, și a doua, în care refuzul acordării unor astfel de favoruri sexuale poate

duce la pierderea unor beneficii la locul de muncă. Astfel, hărțuirea *quid pro quo* se caracterizează prin faptul că persoana hărțuită este supusă unor presiuni, fie prin promisiuni de avantaje, fie prin amenințări cu penalizări, în schimbul acordării sau respectiv în cazul refuzului unor favoruri de natură sexuală. Hărțuirea sexuală *quid pro quo* are loc cel mai des în context profesional sau în mediile academice. Astfel, autoarea C. MacKinone în lucrarea sa „*Hărțuirea sexuală a femeilor care muncesc*” afirmă că „*puterea economică pentru hărțuirea sexuală (la locul de muncă) este ca și forța fizică pentru viol*” [12, p.65], iar autoarea R. Tong în „*Femeile, sexul și legea*” completează că „*puterea intelectuală este pentru hărțuirea sexuală în universitate (în mediul academic) ca și puterea economică pentru hărțuirea sexuală la locul de muncă sau ca și forța fizică pentru viol*” [14, p. 87]. Hărțuirea sexuală necoercitivă este cea care nu este condiționată, aceasta se referă la comportamente de natură sexuală care nu implică o condiționare directă cu pierderea unor beneficii sau penalizări.

Hărțuirea sexuală poate apărea în relații de subordonare, în care victima este subordonată agresorului fie în relații de serviciu, de familie, academice, sau în alte contexte. În același timp, hărțuirea sexuală poate apărea și în relații în care victima este într-o poziție de autoritate față de agresor, precum și într-un cadru orizontal, între persoane aflate pe același nivel ierarhic, cum ar fi colegii de muncă, de studii sau de activități recreative. În aceste cazuri, deși nu există o relație de subordonare a victimei față de agresor, comportamentele hărțuitoare generează acel mediu ostil, umilitor și discriminatoriu pentru victimă.

Convenția Consiliului Europei pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeii și violenței domestice, ratificată de Republica Moldova, definește hărțuirea de natură sexuală după cum urmează: „*Părțile vor lua măsurile legislative sau alte măsuri necesare pentru a se asigura că orice formă de conduită verbală, nonverbală sau fizică de natură sexuală, cu scopul sau cu efectul violării demnității unei persoane, în special atunci când se crează un mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau jignitor, este supus unei sancțiuni penale sau altei sancțiuni legale*” [7].

Legiuitorul nostru, la art. 173 Cod Penal a ales să criminalizeze doar pretinderea unui act sexual sau a unei alte acțiuni cu caracter sexual și în anumite condiții după cum urmează: „*pretinderea unui act sexual sau a unei alte acțiuni cu caracter sexual prin comportamentul fizic, verbal sau nonverbal, dacă prin aceasta se creează o atmosferă neplăcută, ostilă,*

degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare pentru victimă, săvârșită profitând de starea de dependență a victimei sau prin amenințare, cu condiția că fapta nu întrunește elementele violului sau ale acțiunilor cu caracter sexual neconsimțite” [1].

Obiectul juridic complex al acestei infracțiuni, așa cum ne explică autorul V. Stati, este format din obiectul juridic principal care constă în relațiile sociale cu privire la inviolabilitatea sexuală a persoanei și obiectul juridic secundar reprezentat de relațiile sociale cu privire la integritatea psihică și fizică a persoanei [5].

Latura obiectivă a acestei infracțiuni este realizată prin acțiunea de pretindere a unui act sexual sau a unei acțiuni cu caracter sexual. Acțiunea de „pretindere” este explicată în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție” drept o “cerere, solicitare insistentă ori o pretenție vizînd obiectul remunerării ilicite, care se poate manifesta verbal, în scris sau în formă concludentă, fiind inteligibilă pentru cel cărui a i se adresează, indiferent dacă a fost satisfăcută sau nu” [3]. Infracțiunile de corupție nu implică, în mod normal, acte de natură sexuală, cu excepția situației reglementate de aceeași hotărâre a Plenului Curții Supreme de Justiție, care precizează că, în cazul în care un corupt solicită servicii sexuale prin amenințare sau constrângere, iar acestea constituie contraprestația pentru comportamentul său, faptele trebuie calificate conform articolului 324 alin. (2) lit. c) Cod Penal, fără a se aplica art. 173 Cod Penal, întrucât în acest caz este vorba despre concurența dintre o normă generală și una specială [3].

Definițiile actului sexual și a acțiunilor cu caracter sexual sunt clarificate în art. 132² Cod Penal. Astfel, actul sexual reprezintă: „acțiunea de penetrare vaginală, anală sau orală de natură sexuală cu orice parte corporală sau obiect”, iar acțiunile cu caracter sexual: “orice alte modalități de obținere a unei satisfacții sexuale decât cele indicate la alin. (1), precum și alte acțiuni decât cele care intră sub incidența art. 173 și 287 din prezentul cod sau a art. 354 din Codul contravențional” [1].

Mai mult, conform art. 40 al Convenției Consiliului Europei pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeii și violenței domestice comportamentul fizic, verbal sau nonverbal prin care, în contextul legislației moldovenești, are loc pretinderea, trebuie să fie nedorit și de natură sexuală pentru a corespunde conceptului de hărțuire sexuală recunoscut

în dreptul internațional. În cazul infracțiunii reglementate la art. 173 Cod Penal, natura sexuală a comportamentului este reflectată prin referirea la actul sexual și la acțiunile cu caracter sexual, iar caracterul nedorit este derivat din acțiunea adiacentă la acțiunea principală de pretindere și anume: „*profitând de starea de dependență a victimei sau prin amenințare*”, care denotă absența consimțământului victimei.

În contextul infracțiunii de hărțuire sexuală, este esențială o clarificare adecvată a termenului „*stare de dependență*”, pentru a acoperi toate situațiile relaționale în care hărțuirea sexuală poate apărea și în care se generează o astfel de stare de dependență. Cu referință la utilizarea acestei sintagme în contextul art. 173 Cod Penal, Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală nr.17 din 07.11.2005 explică următoarele : “*Prin stare de dependență se are în vedere situația specială în care se află victima față de făptuitor, în cadrul unui raport de subordonare (pe verticală sau pe orizontală), care rezultă din relații de serviciu, materiale sau de altă natură*” [4]. Considerăm că această interpretare a stării de dependență este confuză și trebuie revăzută, pentru că raporturile pe orizontală nu pot crea o stare de dependență, întrucât relațiile de acest tip sunt egale sau nu implică o ierarhie. De asemenea, hărțuirea sexuală poate apărea și în relațiile verticale de autoritate, unde victima este persoana aflată pe poziție de autoritate, iar făptuitorul pe poziție de subordonat. În acest caz, victima nu este într-o relație de dependență față de făptuitor, însă hărțuirea sexuală a femeilor în astfel de situații este foarte frecventă.

Chiar și atunci când femeile ocupă poziții de conducere, bărbații refuză adesea să recunoască autoritatea acestora, perpetuând prejudecăți de gen. De asemenea, femeile aflate în funcții de decizie se confruntă frecvent cu hărțuirea sexuală din partea subordonaților sau colegilor, ceea ce evidențiază rezistența față de schimbările structurale ale raporturilor de putere tradiționale. Potrivit cercetării realizate de H. McLaughlin, C. Uggen și A. Blackstone, bărbații hărțuiesc sexual femeile în poziții de autoritate din dorința de a exercita control și dominație, mai degrabă decât din motivații sexuale [13]. Studiul a relevat că 58% dintre femeile din funcții de decizie, care lucrează în medii predominant masculine, și 42% dintre cele care activează într-un mediu predominant feminin, au raportat hărțuirea sexuală din partea bărbaților, comparativ cu 32% dintre femei care au fost hărțuite de bărbați aflați în poziții de autoritate la locul de muncă [13, p.16]. Mai

mult, un studiu privind violența împotriva femeilor în UE arată că femeile din funcții de conducere sunt expuse riscului de hărțuire sexuală, cu 75% dintre acestea raportând experiențe de hărțuire în viața lor și una din patru confruntându-se cu aceasta în ultimele 12 luni înainte de realizarea studiului [8]. În contextul mediului academic, un alt studiu arată că aproximativ una din patru profesoare au raportat hărțuire sexuală în mediul universitar, incluzând comportamente de la remarci sexiste la agresiuni sexuale, provenind de la superiori, colegi și studenți [10, p.18].

Prin urmare, în prezent art. 173 Cod Penal nu oferă protecție victimelor-femei, care sunt în poziții de autoritate față de făptuitori, pentru că ele nu sunt într-un raport de subordonare care creează o stare de dependență față de acesta. Considerăm, că acest fapt reprezintă o lacună legislativă, în special, în lumina datelor prezentate mai sus, care reflectă o prevalență înaltă a hărțuirii sexuale a femeilor în poziție de autoritate.

De asemenea, în legătură cu latura obiectivă a infracțiunii de hărțuire sexuală prevăzută la art. 173 din Codul Penal, considerăm esențial să se discute și dimensiunea digitală a acesteia.

Conform unui sondaj global aproximativ 50% dintre femeile care au raportat că au fost supuse hărțuirii sexuale au fost victime ale acesteia prin intermediul tehnologiilor informaționale și comunicațiilor electronice, prin mesaje, imagini sau videoclipuri sexuale nesolicitate, sau prin comentarii cu tentă sexuală primite pe rețelele sociale, aplicațiile de mesagerie și alte platforme digitale [11].

Având în vedere importanța și creșterea semnificativă a violenței digitale împotriva femeilor, prima recomandare emisă în 2022 de *Grupul de Experți în domeniul violenței împotriva femeilor și violenței domestice (GREVIO)* s-a concentrat anume pe acest aspect. GREVIO are rolul de a oferi recomandări pentru îmbunătățirea implementării *Convenției Consiliului Europei pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeii și violenței domestice*, clarificând prevederile acesteia pentru a asigura o aplicare corespunzătoare și uniforme a acestei convenții. Prin urmare, GREVIO a explicat că „*în procesele de elaborare legislativă dezbaterile despre tehnologia informațională și comunicații electronice, dreptul de participare, drepturi de acces și siguranța în utilizarea tehnologiilor informaționale și în mediul online sunt adesea lipsite de narativul referitor la violența în bază de gen împotriva femeilor – în pofida prevalenței sale înalte. În mod similar, măsurile legislative naționale la violența în bază de gen împotriva*

femeilor rar includ dimensiunea digitală a acestei violențe. Acest aspect este și mai pronunțat în contextul răspunsului la violența domestică” [9].

În plus, Republica Moldova a aderat și la *Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea cibernetică (Convenția de la Budapesta)*, astfel atât angajamentele impuse de *Convenția Consiliului Europei pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeii și violenței domestice*, care necesită adoptarea de măsuri legislative pentru prevenirea tuturor formelor de violență împotriva femeilor și violență domestică, cât și cele stipulate în *Convenția de la Budapesta*, ce obligă criminalizarea tuturor formelor de violență cibernetică, sunt obligatorii pentru țara noastră.

În acest context, pentru a ne alinia la tendința globală de criminalizare specifică a formelor digitale de manifestare a violenței împotriva femeilor, considerăm necesară includerea la art. 173 Cod Penal și modalitatea de săvârșire a infracțiunii inclusiv prin intermediul tehnologiilor informaționale sau comunicațiilor electronice.

Cu referire la hărțuirea bazată pe sex, Codul Contravențional al Republicii Moldova prevede la art. 78² *Actele de persecuție*, definind această formă de hărțuire după cum urmează: “*persecutarea în mod repetat a unei persoane căreia i s-a cauzat o stare de anxietate, frică pentru siguranța proprie ori a rudelor apropiate, fiind constrânsă să-și modifice conduita de viață*”.

În același timp art. 34 al *Convenției Consiliului Europei pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și violenței domestice* nu condiționează persecutarea repetată de necesitatea victimei de a-si modifica conduita de viață. Unica condiție enunțată în art. 34 al acestei convenții, care definește actele de persecuție, este ca în urma comportamentului incriminat victima trebuie să se teamă pentru siguranța sa.

În plus, mai multe state UE, cum ar fi Italia, Slovacia sau Republica Cehă, prevăd în legislația lor penală actele de persecuție și deși prevăd schimbarea modului de viață a victimei ca și una din consecințele persecutării repetate, nu consideră acest aspect ca și condiție obligatorie pentru a încadra fapta drept acte de persecuție.

Așadar, pentru a alinia această contravenție la standardele internaționale și a urma tendința unor state UE în acest sens, considerăm că este necesară excluderea din textul art. 78² *Actele de persecuție Cod Contravențional* a sintagmei „*fiind constrânsă să-și modifice conduita de viață*”.

Raportul explicativ la *Convenția Consiliului Europei pentru preveni-*

rea și combaterea violenței împotriva femeii și violenței domestice clarifică că actele de persecuție includ comportamente repetate de urmărire, comunicare nedorită sau informarea victimei că este urmărită, utilizând inclusiv tehnologii moderne de comunicare și identități false online [6, p.32]. Astfel, este necesară criminalizarea specifică a dimensiunii digitale a acestei contravenții prin indicarea în textul contravenției că aceasta poate fi săvârșită prin intermediul tehnologiilor informaționale și comunicațiile electronice.

Până în 2023, Codul Contravențional al Republicii Moldova nu includea o contravenție specifică pentru hărțuire, cu excepția art. 78² *Actele de persecuție*, care reglementează o formă specifică de hărțuire așa cum am explicat mai sus. Recent, însă, legiuitorul nostru a introdus în Codul Contravențional art. 70², definind hărțuirea după cum urmează: “*manifestarea unui comportament fizic, verbal, nonverbal sau a altor acțiuni care conduc la crearea unui mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator; având drept scop sau efect lezarea demnității unei persoane pe baza criteriilor de rasă, culoare, origine națională, etnică și socială, statut social, cetățenie, limbă, religie sau convingeri, vârstă, sex, identitate de gen, statut matrimonial, orientare sexuală, dizabilitate, stare de sănătate, statut HIV, opinie, apartenență politică, avere, naștere sau orice alt criteriu*” [2]. Printre caracteristicile protejate se află și „sexul”, astfel prin această normă este incriminată hărțuirea bazată pe sex, care spre deosebire de hărțuirea sexuală nu este de natură sexuală, dar este direcționată împotriva unei persoane din cauza sexului acesteia. Scopul sau efectul hărțuirii bazate pe sex este de a afecta demnitatea persoanei vizate, de a-i crea un sentiment de insecuritate și de a-i submina statutul și rolul în context social, familial, academic sau profesional.

Deși salutăm incriminarea hărțuirii bazate pe sex, prin care legiuitorul recunoaște gravitatea și impactul unui astfel de comportament prejudiciabil, considerăm că dată fiind frecvența săvârșirii acestei contravenții, precum și recomandările GREVIO în acest sens, este necesară incriminarea specifică a săvârșirii acestei contravenții prin intermediul tehnologiilor informaționale și comunicațiilor electronice.

Referințe bibliografice:

1. Codul Contravențional al Republicii Moldova/ Legea Republicii Moldova nr. 208 din 17 noiembrie 2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 441-451
2. Codul Penal al Republicii Moldova / Legea Republicii Moldova nr. 985-XV din 18

aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129

3. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție, nr.11 din 22.12.2014
4. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală nr.17 din 07.11.2005 Modificată de: Hotărârea Plenului CSJ a RM nr.22 din 25.06.2018
5. **STATI V.** Hărțuirea sexuală, actul sexual cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani și nu numai: o abordare din perspectiva Legii nr. 316/2022, În: *Juridice Moldova*, 2023
6. Council of Europe. Explanatory Report to the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence, CETS No. 210, Strasbourg, 2011
7. **Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence.** Adopted by the Council of Europe in Istanbul on May 11, 2011, and entered into force on August 1, 2014
8. European Union Agency for Fundamental Rights *Report on Violence Against Women in the EU*, 2020 [accesat: 06.02.2025] Disponibil: <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/violence-against-women-eu>
9. GREVIO General Recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against women, 2021
10. GRAUERHOLZ E., Sexual Harassment in the Workplace: Perspectives, Frontiers, and Response Strategies, Southern Illinois University- Carbondale USA, 1996
11. International Telecommunication Union (ITU). *Thematic Report on ICTs and Gender Equality: A Decade of Impact*. [accesat: 13.12.2024] Disponibil: <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/publications.aspx> 97
12. MACKINNON C. A. Sexual harassment of working women, New Haven Yale University Press, 1979
13. MCLAUGHLIN H., UGGEN C., BLACKSTONE A. Sexual Harassment, Workplace Authority, and the Paradox of Power, In: *American Sociological Review*, p.16 – p. 45, 2012
14. TONG R. *Women, Sex, and the Law*. Rowman & Allanheld, Rowman & Littlefield, 1984
15. UN Women. *Handbook for Legislation on Violence against Women*. United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women, 2012 [accesat: 06.02.2025]. Disponibil: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2012/12/handbook-for-legislation-on-violence-against-women> 69

Date despre autor:

LUTENCO Nadejda, licențiat și master în drept, Universitatea „Petre Andrei”, Iași; Coordonator de programe la Soros Foundation, UNWomen, United Nations Development Programme – UNDP. Angajată la United Nations, Kiev, Ukraine. Doctorandă în cadrul Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM.

**PROBLEME CE URMEAZĂ A FI CLARIFICATE
ÎN CADRUL INVESTIGAȚIEI INFRAȚIUNILOR
PRIVIND REGIMUL ARMELOR ȘI MUNIȚIILOR.
REȚINEREA ÎN FLAGRANT DELICT**

Constantin NEMȚANU¹⁹³

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.28>

Informații despre recenzent:

Valeriu CUȘNIR, profesor universitar, doctor habilitat în drept, membru-correspondent al AȘM, vice-director al ICJPS al USM, cusnirvm@gmail.com.

Rezumat: *Traficul ilicit cu arme și muniții reprezintă un flagel socialmente periculos în întreaga lume. Operațiunile ilegale cu arme și muniții constituie o problemă nu doar de ordin intern, ci și o problemă a întregii comunități internaționale. Războiul Federației Ruse împotriva Ucrainei este un catalizator al infracțiunilor privind regimul armelor și munițiilor. De aceea, se impun diverse măsuri, inclusiv de ordin juridico-penal, procesual, criminalistic ș.a. în vederea prevenirii și combaterii respectivului flagel, care astăzi se răspândește tot mai mult. Investigarea științifică a infracțiunilor privind regimul armelor și munițiilor, clarificarea modului de operare al făptuitorilor, circumstanțelor în care autorii, complicii au săvârșit manoperele cu arme și muniții, constituie activitatea unui sector important de cercetare, care este destinat, printre altele, și examinării sub multiple aspecte a armelor de foc, munițiilor și a urmelor principale și secundare produse de manoperele făptuitorilor. Constatarea infracțiunilor flagrante reprezintă, practic, cea mai sigură modalitate de probare a unei infracțiuni privind regimul armelor și munițiilor.*

Cuvinte cheie: Infracțiuni privind arme și muniții, trafic ilicit de arme, investigarea infracțiunii, regimul armelor și munițiilor, reținere în flagrant delict.

¹⁹³ comisar șef de poliție, Piatra Neamț, doctorand al Universității de Studii Europene din Moldova,

ISSUES TO BE CLARIFIED IN THE FRAMEWORK OF THE INVESTIGATION OF OFFENCES CONCERNING THE WEAPONS AND AMMUNITION REGIME.

APPRECIATION IN FLAGRANT DELICIOUSNESS

Abstract: *Illicit trafficking in weapons and ammunition is a socially dangerous scourge throughout the world. Illegal operations with weapons and ammunition are not only a domestic problem, but also a problem of the entire international community. The war of the Russian Federation against Ukraine is a catalyst for crimes related to the regime of weapons and ammunition. Therefore, various measures are required, including legal-criminal, procedural, forensic, etc. in order to prevent and combat this scourge, which is spreading more and more today. The scientific investigation of crimes related to the regime of weapons and ammunition, the clarification of the mode of operation of the perpetrators, the circumstances in which the perpetrators and accomplices committed the acts with weapons and ammunition, constitute the activity of an important research sector, which is intended, among other things, to examine firearms, ammunition and the main and secondary traces produced by the acts of the perpetrators from multiple aspects. The detection of flagrant crimes is, in practice, the safest way to prove a crime regarding the weapons and ammunition regime.*

Keywords: Crimes related to weapons and ammunition, illicit trafficking of weapons, investigation of the crime, weapons and ammunition regime, detention in flagrante delicto.

Aflarea adevărului în procesul penal presupune o investigație de o anumită întindere în care sunt descoperite, verificate, clarificate o serie de date, de împrejurări, capabile să servească la conturarea elementelor constitutive ale infracțiunii, inclusiv la identificarea autorului faptei, la probarea vinovăției sale. [1, p.87-88]

Pentru determinarea acestor elemente organele penale de specialitate trebuie să răspundă la o *suită* de întrebări, denumită convențional “*formula celor 7 întrebări*”, sau alături de aceasta, “*formula celor 4 întrebări*”.

Formula celor 7 întrebări, întâlnită mai întâi în jurisprudența romană – quis? quid? ubi? quibus auxiliis? curr? quomodo? quando? qu’on? – cunoscută sub denumirea “*disticul lui Daries*”, are ca destinație clarificarea următoarelor aspecte: [2, p.225-226]

- ce faptă s-a comis și care este natura ei?

- unde s-a comis fapta cercetată?
- când a fost săvârșită?
- cine este autorul ei?
- cum, în ce mod a săvârșit-o?
- cu ajutorul cui?
- în ce scop a fost comisă?

Formula celor 4 întrebări, considerată întrucâtva superioară calitativ primei formule, deoarece delimitează mai clar conținutul infracțiunii. Astfel,

a. determinarea obiectului infracțiunii, respectiv a relației sociale lezate prin săvârșirea faptei penale, ca și a obiectului nemijlocit asupra căruia s-a exercitat acțiunea ilicită;

b. stabilirea laturii obiective a infracțiunii, în primul rând a acțiunii sau inacțiunii, incriminate de lege, a raportului de cauzalitate între acestea și urmările faptei, precum și a locului, timpului, modului, a altor circumstanțe în care a fost săvârșită fapta;

c. identificarea subiectului activ al infracțiunii, a tuturor participanților (complici, instigatori, tăinuitori), ca și identificarea subiectului pasiv al faptei penale;

d. determinarea laturii subiective a infracțiunii, prin stabilirea formei vinovăției (intenție directă sau indirectă, imprudență sau neglijență) ca și a mobilului faptei. [3, p.40]

În contextul celorlalte remarcate, în cazul când organele de urmărire penală au fost sesizate despre săvârșirea unor infracțiuni care privesc regimul armelor și munițiilor, prin oricare din modurile de sesizare cunoscute, plângere, denunț sau din oficiu, ele trebuie să ia măsuri, prin care trebuie să lămurească următoarele probleme: a) activitatea ilicită desfășurată; b) armele, munițiile și materialele explozive ce au făcut obiectul activității ilicite; c) proveniența armelor, munițiilor și materialelor explozive; d) locul și timpul săvârșirii infracțiunii; e) făptuitorii, calitatea și contribuția fiecăruia; f) scopul săvârșirii infracțiunii; g) cauzele, condițiile și împrejurările care au generat, înlesnit sau favorizat săvârșirea infracțiunii. [4, p. 539]

Pentru a reține săvârșirea faptei în modalitatea portului ilegal de armă, organele de urmărire penală trebuie să lămurească dacă în momentul surprinderii făptuitorului, acesta avea asupra sa armele și munițiile, indiferent de timpul cât le-a purtat. Confecționarea de arme și muniții înseamnă producerea acestora fie de către o persoană, fie de mai multe. Deci, cerceta-

rea trebuie să lămurească în care din modalitățile concrete a fost săvârșită infracțiunea, respectiv dacă aceasta s-a materializat în mai multe acțiuni prohibite.

Lămurirea problemelor activităților ilicite desfășurate prezintă importanță deosebită atât pentru asigurarea unei încadrări juridice corespunzătoare a faptelor comise, iar pe această bază a desfășurării activităților specifice de administrare a probelor, cât și pentru stabilirea cauzelor și condițiilor ce au generat și favorizat săvârșirea unor astfel de fapte, cu efect pe linia combaterii și prevenirii săvârșirii infracțiunilor la acest regim. [5, p.328]

Pe lângă problema lămuririi categoriei din care fac parte armele și munițiile, organele de urmărire penală trebuie să lămurească și alte aspecte, cum ar fi: a) caracteristicile de fabricație și funcționare; b) dacă îndeplinesc condițiile pentru a fi considerate arme de foc, în cazul celor confecționate sau a armelor ascunse; c) dacă pot fi considerate arme de foc, de tir sau de panoplie; e) cantitatea de arme deținută, predată sau înstrăinată.

În legătură cu munițiile, practica judiciară și literatura de specialitate au statuat că tuburile, burele sau alicele ori rondellele, luate separat nu pot fi considerate muniții, decât în cazul în care au fost constituite în cartușe, proiectile care împreună cu capsele și pulberea formează muniția ce se folosește la armele de foc.

De asemenea, deținerea de pulbere pentru confecționarea cartușelor de vânătoare, fără autorizație sau în cantități mai mari decât cele aprobate, nu constituie deținere de materii explozive, fără drept, ci infracțiunea de nerespectare a regimului armelor și munițiilor. [6, p.98-99] În ceea ce privește cantitatea de arme și muniții, pentru a se reține varianta agravantă a infracțiunii, respectiv „mai multe arme” sau „muniții în cantități mari”, trebuie să existe cel puțin două arme pentru care nu există autorizare, respectiv muniții în cantități suspecte, neobișnuite.

După cum se poate observa, în Codul penal nu se precizează explicit cantitatea de muniție care poate fi deținută în mod legal, dar acest aspect este clarificat prin dispozițiile Legii Republicii Moldova „Cu privire la regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă”, nr. 130 din 08.06.2012 după cum urmează: a) pentru armele cu țeavă ghintuită – cel mult 250 de cartușe cu glonț pentru fiecare armă; b) pentru armele lungi cu țeavă lisă – cel mult 500 de cartușe pentru fiecare armă; c) pentru armele de colecție – cel mult 50 de cartușe pentru fiecare armă.

Persoanele care dețin arme de autoapărare pot purta asupra lor în afara

domiciliului unde este depozitată muniția cel mult 18 cartușe.

Stabilirea provenienței armelor și munițiilor este o problemă ce prezintă importanță deosebită, având în vedere regimul strict întâlnit pentru arme și muniții. Stabilirea provenienței ajută la încadrarea juridică corespunzătoare și la depistarea cauzelor și împrejurările care au favorizat săvârșirea faptelor. Făptuitorii pot intra în posesia armelor și munițiilor prin diferite mijloace, din care vom enumera câteva mai des întâlnite în practica judiciară: a) sustragerea de arme și muniții din locuri de depozitare; b) sustragerea de arme și muniții din poligoanele de tir aparținând unor asociații sau cluburi sportive (munițiile pot fi sustrate prin neutilizarea întregii cantități destinată tragerilor sau prin semnarea în fals în locul celor care au lipsit); c) sustrageri din magazinele asociațiilor sau cluburilor sportive, care au secții de tir; d) nefolosirea în întregime a muniției repartizată de filialele de vânatoare pentru stârpirea răpitoarelor cu păr sau cu pene; e) sustragerea de arme din magazinele de comercializare prin furtul acestora sau prin înlocuirea lor cu altele provenite din furt; f) sustragerea de muniție cu ocazia inventarelor dispuse pentru reșezarea prețurilor; g) introducerea în țară de arme și muniții în alte condiții decât cele legale; h) confecționarea de arme artisanale. [7, p.422]

Locul și timpul săvârșirii infracțiunii de nerespectare a regimului armelor și munițiilor, prezintă importanță numai pentru faptele prevăzute de lege și anume „portul de arme, fără drept, în localul unităților de stat sau altor unități publice, la întrunirile publice ori în localuri de alegeri”. Pentru a reține în sarcina făptuitorului săvârșirea infracțiunii în această modalitate agravantă, investigarea criminalistică trebuie să probeze că acesta a purtat arma în localul unei unități de stat sau a unei unități publice, cu prilejul unei întruniri publice ori în localuri unde se organizează alegeri, stabilite prin legea electorală și nominalizate expres de organele desemnate să pregătească operațiile de votare. Totodată organele de urmărire penală trebuie să stabilească faptul că portul armei în locurile menționate s-a făcut fără drept.

Potrivit prevederilor legale în vigoare, în aceste locuri pot purta arme și muniții numai organele dotate cu arme pentru paza unor asemenea localuri, precum și alte persoane care au dreptul să dețină arme, în situația în care au de îndeplinit obligații legale în legătură cu armele și munițiile pe care le dețin, iar la întrunirile publice numai organele de menținere a ordinii publice.

Cu totul altfel se pune problema în cazul în care portul armei s-a făcut într-un local de alegeri, unde acest lucru este interzis, indiferent de calitatea persoanei ori atribuțiile care îi revin pe linia organizării și desfășurării alegerilor. În astfel de situații chiar organele de pază au obligația de a rămâne în afara localului. Pentru o interpretare uniformă a dispozițiilor legale precizăm că prin *localul* organizațiilor amintite trebuie înțeles imobilul unde acestea își au sediul și, implicit își desfășoară activitatea. Precizăm că locurile deschise, curte, grădină, teren de sport etc. nu pot fi asimilate locurilor și, deci, săvârșirea faptei în perimetrul acestora nu atrage aplicarea agravantei; evident când portul armei și muniției se face fără drept.

Prin întrunire publică se înțelege o adunare de persoane, într-un număr mare, ca răspuns la o convocare publică. Deși locul și timpul săvârșirii infracțiunii nu condiționează celelalte acțiuni prin care se încalcă regimul stabilit privitor la arme și muniții, sub aspectul cercetării, organele de urmărire penală trebuie să țină cont și de aceste elemente pentru a stabili împrejurările în care s-au comis faptele, contribuția fiecărui participant, locurile de ascundere, persoanele care cunosc despre fapta săvârșită ș.a. [8, p.253]

Autor al infracțiunii de nerespectare a regimului armelor și munițiilor poate fi orice persoană, legea necondiționând existența faptei de o anume calitate a persoanei care o săvârșește. Cu toate acestea putem nominaliza anumite categorii de persoane: a) foști armurieri ori persoane care s-au ocupat cu repararea armelor; b) persoane care au lucrat sau lucrează în unități producătoare de arme și muniții; c) persoane cărora li s-a retras permisele de armă; d) dezertorii sau evadații cu arme și muniții asupra lor; e) autori ai infracțiunilor la regimul produselor sau substanțelor toxice ori stupefiante; f) foști condamnați pentru deținerea ilegală de arme sau fapte de braconaj; g) persoane care confecționează, arme în mod artizanal.

Organelor de urmărire penală le revine sarcina de a lămuri, pe parcursul cercetărilor, activitatea în concret desfășurată de fiecare făptuitor, contribuția adusă de fiecare la pregătirea și consumarea activității infracționale, acest lucru având o mare importanță pentru o corectă încadrare juridică a faptelor fiecăruia dintre participanți. [9, p.733] Stabilirea scopului săvârșirii infracțiunii ajută organele de urmărire penală, în special, în vederea stabilirii altor infracțiuni concurente. Sustragerea de arme și muniții se săvârșește, de obicei, pentru comiterea infracțiunilor de braconaj, a unor tâlhării sau pentru suprimarea vieții unor persoane, pentru trecerea frauduloasă a

frontierei ș.a. În ultimul timp astfel de fapte se produc în scopul săvârșirii unor omoruri la comandă sau pregătirii unor acte de terorism.

Ținând cont de starea de pericol care o creează, organele de urmărire penală trebuie să facă eforturi pentru dovedirea scopului activității ilicite, procedând la extinderea cercetărilor pentru alte fapte și făptuitori.

Cu referire la cauzele, condițiile și împrejurările care au generat, înlesnit sau favorizat săvârșirea infracțiunii menționăm că, organele de urmărire penală pe tot parcursul cercetărilor trebuie să stabilească cauzele care au condus la încălcarea regimului instituit pentru arme și muniții, condițiile favorizatoare de care au profitat infractorii, persoanele care și-au îndeplinit în mod defectuos sau nu și-au îndeplinit atribuțiunile de serviciu, luând după caz măsurile ce se impun. Din practica judiciară putem reține cele mai frecvente cauze și condiții favorizatoare, și anume: a) depozitarea armelor și munițiilor în încăperi neasigurate cu gratii la uși și ferestre, cu sisteme de încuietoare necorespunzătoare sau fără sisteme de alarmare; b) neținerea evidenței la zi a tuturor armelor aduse la reparat; c) lipsa de control la cluburi, asociații sportive, filiale de vânatoare, magazine care comercializează astfel de produse, la ocoalele silvice. [10, p.117]

În vederea administrării probelor în cauzele privind infracțiunile la regimul armelor și munițiilor se întreprind o serie de activități. Acest gen de infracțiuni sunt susceptibile de a fi constatate în flagrant. În cazul în care se trece la organizarea acestei activități, pe baza unor informații, aceasta presupune o pregătire temeinică, deoarece orice omisiune poate conduce la incidente dintre cele mai grave.

Cu ocazia primirii sesizării, organul de urmărire penală trebuie să insiste pentru a obține cât mai multe date despre făptuitori, despre modul lor de operare pe care îl folosesc, numărul participanților, timpul și locul unde acționează.

Cât privește persoana făptuitorului, pe lângă datele de identificare, profesie, loc de muncă, trebuie să se stabilească dacă sunt cetățeni ai Republicii Moldova sau străini, dacă au mai fost cercetați pentru asemenea fapte ori pentru alte infracțiuni în care au folosit arme de foc sau explozivi. Constatarea infracțiunilor flagrante este recomandat a se face numai atunci când activitatea infracțională nu poate fi întreruptă în alt fel. Din acest considerent alegerea momentului intervenției constituie condiția de bază în asigurarea reușitei acțiunii.

Cu ocazia constatării infracțiunii flagrante se vor lua măsuri de împie-

dicare a dispariției făptuitorului și de identificare a armelor și munițiilor. Se va acorda o atenție deosebită percheziției corporale, a bagajelor și a mijloacelor de transport folosite (spre exemplu în cazul trecerii frauduloase peste frontieră de arme și muniții). Această activitate se impune a se efectua obligatoriu deoarece practica judiciară a demonstrat că făptuitorii au încercat să atace organele de cercetare, sau să-și provoace răni sau să se sinucidă. Toate constatările făcute vor fi consemnate în procesul-verbal întocmit cu această ocazie (a constatării infracțiunii flagrante) după regulile de tactică criminalistică cunoscute și se vor lua măsuri de conservare a armelor și munițiilor.

Organizarea și realizarea reținerii persoanei în flagrant delict. Constatarea infracțiunilor flagrante reprezintă, practic, cea mai sigură modalitate de probare a unei infracțiuni privind regimul armelor și munițiilor. În conformitate cu prevederile art. 513 C.pr.pen. al RM se consideră flagrantă infracțiunea descoperită în momentul săvârșirii ei. Este, de asemenea, flagrantă și infracțiunea al cărei făptuitor, imediat după săvârșire, este urmărit de către victimă, martori oculari sau alte persoane ori este surprins aproape de locul comiterii infracțiunii cu arme, instrumente sau orice alte obiecte care ar da temei de a-l presupune participant la infracțiune. Organizarea reținerii în flagrant a bănuितului (bănuितilor) de presupune, obligatoriu, efectuarea atentă a unor activități de pregătire, raportate nu numai la fapte, în sine, dar și la modul de sesizare. Inițial, în funcție de complexitatea actelor, de amploarea lor, dar și de modul de sesizare, organele de drept trebuie să acționeze cu multă rigoare la pregătirea flagrantului, apelând la modalitățile procesual-penale, tehnico-tactice criminalistice, în care le includem și pe cele proprii poliției sau unor servicii speciale de investigație. Primul element luat în calcul pentru pregătirea surprinderii în flagrant, îl reprezintă modul în care s-a făcut sesizarea. De exemplu: în cazul sesizării din oficiu, organul de drept va verifica datele existente despre fapte și făptuitori. Se va verifica dacă are sau nu antecedente penale, ce profesie are și unde este angajat, dacă sînt explicații plauzibile în cazul denunțului sau autodenunțului și alte date care ar face verosimilă probabilitatea săvârșirii faptei și identificarea subiecților activi ai infracțiunii. [11, p. 45-50]

Verificarea acestor date se poate realiza prin metode tipice: supravegherea persoanei în locuri publice, investigarea acestuia, interceptări și înregistrări. Din perspectiva urmăririi penale, denunțul este alternativa cea mai bună pentru stabilirea unor astfel de acte. În aceste cazuri, este posibilă

audierea detaliată a denunțatorului, audiere care va fi efectuată potrivit tuturor regulilor tactice criminalistice, astfel încât să se poată realiza o imagine completă a faptelor infracționale.

Audierea denunțatorului se va desfășura cu respectarea atât a regulilor procedurale, cât și a regulilor tactice criminalistice care guvernează audierea martorilor în dependență de personalitatea sau gradul de cultură, vârsta și, bineînțeles, poziția socială a audiatului. În obținerea declarației, trebuie insistat asupra tuturor aspectelor legate de faptă, de făptuitor și de persoanele care pot confirma afirmațiile acestuia.

Potrivit unei experiențe semnificative a organelor de drept, problemele legate de pregătirea reținerii făptuitorului în flagrant delict sînt: a) identitatea, profilul personalității, calitatea oficială a acestuia, atribuțiile sale de serviciu, locul de muncă; b) locul în care s-a consumat sau urmează să se consume fapta ilicită. Identificarea locului vizează denumirea orașului, strada, topografia imobilului. Pentru determinarea acestor locuri, conform codului de procedură penală, se pot instala sisteme tehnice de înregistrare, care vor surprinde și săvîrșirea faptei ca atare; c) determinarea modului de operare, a circumstanțelor în care se va comite infracțiunea.[12, p.223-224]

Echipa de prindere în flagrant va fi coordonată de către procuror și va fi alcătuită din inspectori și criminaliști specialiști în domeniul înregistrărilor și interceptării comunicațiilor. În cazul în care informațiile provin de la servicii speciale, în măsura în care specialiștii acestora au calitatea de organ de investigații, vor fi coopțați în echipe și cadre ale acestor organisme. Vor fi stabilite atribuții precise și clare pentru fiecare membru al echipei în funcție de competența materială a fiecăruia. Aceștia vor transmite conducătorului echipei în permanență datele pe care le dețin.

Stabilirea modului de acțiune al echipei care realizează flagrantul este o măsură deosebit de importantă. Vor fi stabilite diverse variante de acțiuni, ținînd cont de datele pe care le dețin, de comportamentul autorilor. Aceste variante vor cuprinde pe larg atribuțiile fiecărui membru al echipei, inclusiv modul său de acțiune. În cazuri excepționale, complexe, unii membri ai echipelor nu trebuie să cunoască sarcinile celorlalți.[13, p.139-140]

Este evident că fiecare caz presupune modalități particulare de pregătire a constatării infracțiunii flagrante. Totuși se pot contura cu adevărat cîteva măsuri ce trebuie luate de către membrii echipei pentru derularea acestei acțiuni: a) supravegherea atentă a locului unde urmează să se deruleze infracțiunea; b) protejarea participanților la comiterea faptelor, începînd cu

denunțatorul și terminînd cu organele de drept; c) tabilirea modalităților și mijloacelor de comunicare între membrii echipei; d) apelarea la mijloacele tehnice, logistice adecvate acțiunii.

Toate aceste măsuri vor servi la realizarea flagrantului ca atare, identificarea și ridicarea bunurilor sau valorilor, conservarea unor mijloace materiale de probă și fixarea rezultatelor.

Organele de drept pot utiliza mijloace tehnice de înregistrare video și audio. Aceste înregistrări reprezintă procedee tehnice de înmagazinare, relevare, conservare și evidențiere a probelor a căror forță probatorie este egală cu a celorlalte probe.[14, p. 55]

După efectuarea înregistrărilor, organul de urmărire penală va întocmi un proces-verbal care va cuprinde, în afara datelor prevăzute de art. 260 CPP, și următoarele: a) autorizația dată de judecătorul de instrucție, conform legii; b) numele posturilor telefonice între care se poartă convorbirea; c) numele persoanelor care poartă convorbirea; d) data, ora și durata fiecărei convorbiri; e) numele și calitatea persoanei care a realizat înregistrarea; f) numărul de ordine al casetei, din evidența serviciului care efectuează înregistrarea; g) înregistrările redată în formă scrisă.

La procesul-verbal se atașează purtătorul cu înregistrarea video, fiind sigilată de către organul de investigație. Aceste înregistrări se vor putea expertiza la cererea procurorului, instanței sau părții vătămate. Din punct de vedere tehnico-tactic criminalistic, la realizarea acestor înregistrări se vor avea în vedere următoarele: a) specialistul însărcinat cu înregistrarea convorbirilor va transmite imediat mesajele cu valoare sau semnificație infracțională organului de urmărire penală, orice întârziere prejudiciind activitatea de probare a infracțiunii; b) alegerea mijloacelor de înregistrare video, fotografice, în funcție de condițiile specifice în care se va realiza înregistrarea. Astfel, se va ține cont de particularitățile sau topografia locului de întâlnire, de spațiul închis sau deschis, timpul de zi sau noapte, sursele de radiații electromagnetice etc.; c) În cazul denunțului se va putea utiliza procedeul montării pe corpul denunțatorului a unor aparate de înregistrare a întregii convorbiri.[15, p.137-138]

Desfășurarea propriu-zisă a acțiunii de surprindere în flagrant va parcurge următoarele etape:

1. *Supravegherea locului în care va fi surprins făptuitorul.* Fiecare membru al echipei va supraveghea zonele sau spațiile, persoanele care i-au fost încredințate, ei vor comunica în permanență cu conducătorul echipei, in-

formându-l prompt asupra unor elemente noi, neanticipate, care pot afecta desfășurarea flagrantului.

2. *Realizarea efectivă a flagrantului.* În funcție de complexitatea acțiunii, echipa va alege momentul intervenției, asigurându-se de efectul elementului surpriză asupra infractorului, element tactic semnificativ pentru destrămarea sistemului de apărare al acestuia. Regulile tactice criminalistice care trebuie urmate în aceste momente sînt următoarele: a) intrarea cu rapiditate în spațiul infracțional, în așa fel încît făptuitorul să nu poată să fugă. Dacă spațiul este deschis, se vor bloca toate direcțiile, iar dacă spațiul este închis, se vor bloca toate căile de acces spre uși sau geamuri; b) conducătorul echipei, ceilalți membri trebuie să-și decline identitatea, prezentînd legitimația, astfel încît toate persoanele prezente să audă; c) identificarea funcționarului, subiect activ al infracțiunii pe baza documentelor de identitate pe care le are asupra sa. Vor fi reținute toate datele din documentul de identitate; d) identificarea tuturor persoanelor care se găsesc în acel loc și care ulterior ar putea furniza date despre activitățile desfășurate de făptuitor, despre bunuri și bani, în calitate de martori oculari. Pînă la finalizarea operațiunii, aceste persoane vor rămîne la fața locului pentru audiere și pentru semnarea actului de constatare; Înregistrarea video a acestor acțiuni. [16, p.674-680]

Concluzie. Rezumând pe marginea celor expuse considerăm că lămurirea problemelor activităților ilicite prezintă importanță deosebită atât pentru asigurarea unei încadrări juridice corespunzătoare a faptelor comise, cât și pentru administrarea probelor în vederea stabilirii vinovăției făptuitorilor, trimiterii cauzei în judecată, asigurând prevenirea și combaterea săvârșirii infracțiunilor de acest gen.

Referințe bibliografice:

1. V. Cușnir. Corupția: reglementări de drept, activități de prevenire și combatere. Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”, Ch: 1999, p.87-88.
2. Marcel Le Clere, “Manuel de police technique”, Ed. Polise Revue, Paris, 1974, p.225-226. Autorul amintește pe lîngă “formula celor 7 întrebări” din limba franceză (qui? Quelle est la nature de cet acte? ou? Y a-t-il eu des complices? Quel en parait le mobile? Comment l’acte a-t-il ete realise? A quel moment?) și cunoscuta formulă a “celor 7 w” din limba germană (wer? was? wo? womit? warum? wie? wann?).
3. E. Stancu, Criminalistica, vol. II, Tactica și metodologia criminalistică, Ed. ACTAMI, București 1995, p.40.
4. Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р. Криминалистика. Учебник для вузов. Под редакцией Р. С. Белкина. М., 2001, с. 539.
5. Белкин Р. С., Лившиц Е. М. Тактика следственных действий. М., 1997, с. 328.

6. Ваднер М. Б. Криминалистическая экспертиза материалов, веществ, изделий. Изд. ПИТЕР. СПб, 2001, с. 98-99.
7. Ищенко Е. П. Криминалистика. Краткий курс. М., 2003, с. 422.
8. Toader Tudorel. Drept penal român. Partea specială. Ediția a 5-a. Ed. Hamangiu. București, 2011, p. 253.
9. Криминалистика. Учебник. / Ответственный редактор Н. П. Яблоков. 3-е издание переработанное и дополненное. Изд. ЮРИСТЪ. М., 2005, с. 733.
10. Ruii Marin. Metodologia investigării criminalistice a unor genuri de infracțiuni. Ed. Universul Juridic. București, 2014, p. 117.
11. Руководство для следователей. Под редакцией Н. А. Селиванова и В. А. Снеткова. Изд. ИНФРА-М. М., 1997, с. 49-50.
12. Pinteа Alexandru. Urmărirea penală. Aspecte teoretice și practice. Ed. Universul Juridic. București, 2017, p. 223-224.
13. Tudoran Mihai Viorel. Teoria și practica interceptărilor și înregistrărilor audio sau video judiciare. Ed. Universul Juridic. București, 2012, p. 139-140.
14. Корма В. Д. Предварительные криминалистические исследования следов применения оружия. Учебно-практическое пособие. Изд. ПРИОР. М., 2005, с. 55.
15. Avram Mihail, Gurin Vasile, Donciu Anatol. Depistarea, cercetarea și calificarea infracțiunilor de corupție. Ed. ARC. Chișinău, 2005, p. 137-138.
16. Stancu Emilian. Tratat de criminalistică, Ediția a II-a, Editura Universul Juridic, București 2002, p. 674-680.
17. Codul de procedură penală al Republicii Moldova: Legea Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.
18. Legea Republicii Moldova privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, nr. 130 din 08.06.2012. În: MO nr. 222-227/721 din 26.10.2012.
19. Legea nr. 295/2004 privind regimul armelor și al munițiilor, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 1012/2004.

Date despre autor

NEMȚANU Constantin, licențiat în drept și master în drept, comisar șef de poliție, Piatra Neamț (România), doctorand al Universității de Studii Europene din Moldova.

ROLUL PERSOANELOR JURIDICE DE DREPT PUBLIC ÎN RAPORT CU STATUL ȘI CETĂȚENII

Ștefan BELECCIU¹⁹⁴

<https://orcid.org/0000-0002-0786-8713>

Ghenadie PREȚIVATÎI¹⁹⁵

<https://orcid.org/0000-0001-7846-310X>

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.29>

Rezumat: În Republica Moldova, regimul juridic al persoanelor juridice de drept public ridică o serie de probleme conceptuale și practice, fiind reglementate, în mod paradoxal, de Codul civil al Republicii Moldova, deși aceste entități sunt create pentru a exercita atribuții de interes public și se află sub controlul statului. În contrast, Codul administrativ, deși reglementează activitatea autorităților publice, nu abordează distinct regimul juridic al instituțiilor publice, ceea ce generează lacune legislative și dificultăți în aplicarea normelor de drept public.

Scopul fundamental al persoanelor juridice de drept public este de a satisface interesele generale ale societății sau ale colectivităților locale, în funcție de nivelul ierarhic și competența legală atribuită fiecărei entități. Competența acestora este strâns legată de scopul lor, acela de a servi interesul public. Fiecare persoană juridică de drept public este creată pentru a îndeplini un scop public bine definit, iar competența atribuită poate fi mai largă sau mai restrânsă, în funcție de natura și obiectivele specifice ale entității. Această competență stă la baza unei clasificări a persoanelor juridice publice, care definește locul și rolul lor în cadrul ansamblului organelor administrației publice ale statului.

Cuvinte cheie: instituție publică, autoritate publică, stat, cetățeni, interes public.

THE ROLE OF LEGAL PERSONS UNDER PUBLIC LAW IN RELATION TO THE STATE AND CITIZENS

Abstract: In the Republic of Moldova, the legal regime of public law legal entities raises a series of conceptual and practical issues, being pa-

¹⁹⁴ doctor în drept, profesor universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, e-mail: stefan31belecciu@gmail.com ;

¹⁹⁵ asistent universitar, doctorand al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, candidat la funcția de judecător, e-mail: pretivatii@gmail.com .

radoxically regulated by the Civil Code of the Republic of Moldova, even though these entities are created to carry out public interest duties and are under the control of the state. In contrast, the Administrative Code, although it regulates the activity of public authorities, does not distinctly address the legal regime of public institutions, which creates legislative gaps and difficulties in the application of public law norms.

The fundamental purpose of public law legal entities is to satisfy the general interests of society or local communities, depending on the hierarchical level and legal competence assigned to each entity. Their competence is closely linked to their purpose – that of serving the public interest. Each public law legal entity is created to fulfill a well-defined public purpose, and the competence assigned may be broader or narrower, depending on the nature and specific objectives of the entity. This competence forms the basis for a classification of public legal entities, which defines their place and role within the framework of the state's public administration bodies.

Keywords: public institution, public authority, state, citizens, public interest

Introducere

Este un fapt bine cunoscut că dreptul roman se împărțea în două mari ramuri fundamentale: dreptul public și dreptul privat. În mod similar, și astăzi putem observa această diviziune între dreptul public și dreptul privat. Dreptul privat reglează relațiile între indivizi, asigurându-se că interesele lor nu intră în conflict cu binele colectiv, iar în cadrul acestuia, dreptul civil joacă un rol dominant. Pe de altă parte, dreptul public intervine pentru a reglementa raporturile care vizează individul în relație cu comunitatea sau, mai precis, cu statul, fiind obiectul reglementării în dreptul public [4].

Pornind de la ideea menționată anterior, raporturile juridice care decurg din acte sau fapte ce implică drepturi și obligații referitoare la bunuri și valori de natură diversă, sunt destinate persoanelor fizice și juridice, care acționează în calitate de părți sau subiecte ale acestora.

Deși aceste aspecte par a fi clare, trebuie recunoscut faptul că problema corelării dreptului privat și public nu este una simplă. În acest context, legislația civilă în vigoare [5] conține norme care reglementează comportamentul indivizilor în cadrul relațiilor private, stipulând că actele juridice ce vizează bunuri imobile produc efecte legale doar după ce sunt înregistrate la autoritatea competentă. Acest principiu este similar și pentru persoanele

juridice de drept privat, care dobândesc personalitate juridică doar la momentul înregistrării lor. *Per a contrario*, în cazul persoanelor juridice de drept public, conform articolului 179 alin. (2) din Codul civil [5], acestea se consideră constituite la data intrării în vigoare a actului de constituire, cu excepția cazului în care actul respectiv prevede o altă dată de constituire.

În unele domenii ale dreptului privat s-a mers mai departe, subiectele raportului juridic fiind obligate să încheie contracte, numite în legislație contracte obligatorii [19], iar în caz de nerespectare a acestor prevederi atrage răspunderea juridică.

Spre exemplu, în cazul când posesorii de autovehicule nu încheie contracte de asigurare, acestea fiind obligatorii, intervine aplicarea art. 229 alin. (3) din Codul contravențional al Republicii Moldova, potrivit căruia: „Exploatarea unui vehicul fără a deține polița de asigurare obligatorie de răspundere civilă auto pe suport de hârtie sau în format electronic ori în lipsa datelor accesate din sistemul informațional unic aferent asigurării obligatorii de răspundere civilă auto, se sancționează cu amendă de la 30 la 60 de unități convenționale cu aplicarea a 3 puncte de penalizare” [6]. Ceea ce denotă că în dreptul public pot fi utilizate modalități juridice de apărare a drepturilor și intereselor cetățenilor, care sunt caracteristice dreptului privat [33, p.3].

Persoanele juridice de drept public reprezintă structuri esențiale în organizarea și funcționarea statului, având un rol determinant în implementarea politicilor publice, furnizarea serviciilor esențiale și asigurarea respectării legii. Aceste entități sunt reglementate de Codul civil al Republicii Moldova și alte acte normative specifice, având personalitate juridică distinctă de stat, dar exercitând atribuții de interes general.

Conform legislației naționale, persoanele juridice de drept public includ autoritățile administrației publice centrale și locale, instituțiile publice, agențiile guvernamentale și alte structuri create prin lege sau acte normative pentru a îndeplini funcții de autoritate sau prestare de servicii publice. De exemplu, Legea nr. 98/2012 privind administrația publică centrală de specialitate stabilește competențele ministerelor și agențiilor de reglementare [20], iar Legea nr. 436/2006 privind administrația publică locală definește rolul primăriilor și consiliilor locale în raport cu cetățenii [21].

În raport cu statul, aceste entități acționează ca instrumente de punere în aplicare a strategiile naționale și gestionare a resurselor publice. În relația cu cetățenii, ele au obligația de a asigura accesul la servicii esențiale (edu-

cație, sănătate, securitate socială), de a proteja drepturile fundamentale și de a garanta transparența și responsabilitatea decizională. În acest sens, Legea nr. 133/2016 privind protecția datelor cu caracter personal impune instituțiilor publice reguli stricte privind prelucrarea informațiilor cetățenilor [22], iar Legea nr. 239/2008 privind transparența în procesul decizional obligă autoritățile să consulte populația în adoptarea politicilor publice [23].

Acest articol propune o analiză aplicată a rolului persoanelor juridice de drept public în Republica Moldova, evidențiind obligațiile legale care le revin, modul în care acestea interacționează cu statul, precum și influența lor directă asupra cetățenilor. Sunt examinate exemple concrete privind modul de funcționare al acestor entități, dificultățile practice cu care se confruntă și posibilele soluții legislative ce pot contribui la creșterea eficienței, responsabilității și transparenței în activitatea lor.

Metodologia aplicată. În cursul elaborării studiului de față s-a ținut cont de regulile principale ale realizării unei cercetări, fiind utilizate un spectru larg de surse sub formă de legi, rapoarte, manuale, monografii, articole științifice publicate în țară și în străinătate, ce implică în mod necesar utilizarea anumitor metode de cercetare specifice fiecărui subiect în parte. Astfel, au fost utilizate pe larg metoda analizei (ce se concretizează în studiul rolului persoanelor juridice în raport cu statul și cetățenii); metoda prospectivă (utilizată în scopul examinării posibilității de implementare a noilor idei și mecanisme ce vor asigura buna cooperare dintre autorități și instituții publice în scopul satisfacerii intereselor publice); metoda comparativă, metoda istorică, metoda logică, precum și cea sistemică.

Rezultate și discuții. Debutând cu o abordare *ex abrupto*, putem afirma că statul reprezintă un fenomen complex, istoric, politic și juridic [28, p. 40]. Acesta constituie principala instituție politică a societății [29, p. 58]. El apare pe o anumită treaptă de evoluție socială, atunci când puterea politică se instituționalizează, căpătând caracter de autoritate publică, oficială și legitimă. Din perspectivă juridică, statul este prima formă de persoană juridică de drept public, precedând apariția altor entități de acest tip și servind ca model organizatoric pentru acestea. Astfel, statul devine o formă organizatorică avansată a societății [9, p. 6], fiind expresia maturizării acesteia și scopul său immanent. În această relație, indivizii se regăsesc în ipostaza de titulari de drepturi și obligații în raport cu statul [12, p. 286].

Profesorul universitar, doctor Emil Molcuț, în lucrarea sa „Drept roman”, definește persoana juridică drept o colectivitate cu patrimoniu pro-

priu, capabilă să dobândească drepturi și să-și asume obligații distincte de cele ale membrilor săi. Conform aceluiași autor, prima persoană juridică a fost statul roman, care dispunea de patrimoniul său propriu, *ager publicus*, și care putea moșteni bunuri și avea debitori. Inspirată de modelul statului roman, persoanele juridice au început să apară și în coloniile și municipiile din Italia, ulterior extinzându-se și în provinciile romane. Astfel, statul, coloniile și municipiile aveau personalitate juridică atât în dreptul public, cât și în dreptul privat, fiind denumite „*universitas*” sau „*corpora*”. Din aceste exemple, observăm că primele persoane juridice au fost cele de drept public, iar ulterior au apărut și cele de drept privat, denumite „*collegia*”, ca urmare a implicării acestora în viața politică și a reglementărilor care restricționau activitatea lor [13].

Această idee este susținută de faptul că, în dreptul roman, o entitate asociativă devenea persoană juridică doar dacă beneficia de recunoaștere legală. În contrast, entități precum statul, școlile de afaceri sau organizațiile non-profit nu se aflau în aceeași situație, deoarece împărații romani le-au permis să existe din rațiuni politice și practice, tratându-le ca pe entități juridice artificiale [30, p. 2].

Din punct de vedere etimologic, termenul „*persoană*” provine din cuvântul latin „*persona*”, care făcea referire atât la masca purtată de actor, cât și la rolul sau personajul pe care acesta îl juca pe scenă. Această origine a termenului a influențat limbajul cotidian, unde „*actori*” este folosit pentru a desemna persoanele implicate în relațiile sociale.

Articolul 171 alin. (1) din Codul Civil al Republicii Moldova definește persoana juridică ca fiind un subiect de drept constituit în conformitate cu legea, având o organizare de sine stătătoare și un patrimoniu propriu, distinct, care este afectat realizării unui anumit scop conform cu legea, ordinea publică și bunele moravuri [5].

În această lumină, pentru ca o entitate umană sau un grup de persoane să dobândească statutul de persoană juridică de drept public, aceasta trebuie să îndeplinească o serie de condiții esențiale.

În primul rând, entitatea trebuie să dispună de un patrimoniu propriu, separat de cel al statului sau al unității administrativ-teritoriale, ceea ce îi conferă autonomie financiară și legală.

În al doilea rând, scopul acestei entități trebuie să fie moral și legal bine definit, iar activitatea sa să fie în concordanță cu scopul de a satisface interesele publice sau colectivității.

De asemenea, persoana juridică de drept public trebuie să posede o structură organizatorică independentă, care să îi asigure autonomia decizională, în cadrul legal stabilit, pentru a îndeplini în mod eficient atribuțiile publice ce îi revin. Astfel, corelarea acestor cerințe cu reglementările din Codul Civil confirmă că o entitate poate dobândi statutul de persoană juridică de drept public doar dacă respectă în totalitate condițiile impuse de lege pentru a funcționa în interesul public.

O definiție distinctă a conceptului de persoană juridică poate fi identificată și în art. 5 pct. 4) din Codul fiscal al Republicii Moldova. Conform acestuia, persoana juridică include societăți comerciale, cooperative, întreprinderi, instituții, fundații, asociații, inclusiv cele create cu participarea unor persoane străine, precum și alte organizații. Sunt exceptate de la această categorie subdiviziunile care nu dispun de patrimoniu autonom, precum și formele organizatorice ce au statut de persoană fizică, conform prevederilor legale [7]. Această perspectivă evidențiază o abordare fiscală a personalității juridice, care completează reglementările din alte ramuri ale dreptului.

Trebuie să subliniem că sub noțiunea de persoane juridice de drept public, conform legislației Republicii Moldova, pot fi încadrate atât autoritățile și instituțiile publice cât și unele întreprinderi de stat sau municipale, însă cu unele nuanțe esențiale ce merită o analiză detaliată. Legea nu atribuie automat tuturor acestor entități calitatea de persoană juridică de drept public, deși ele exercită funcții de interes public și sunt create prin acte normative sau administrative în temeiul prerogativelor statului.

Persoanele juridice de drept public sunt entități înființate de stat sau de unitățile administrativ-teritoriale, în temeiul unei legi sau altui act normativ, pentru realizarea unor atribuții de interes public. Acestea se bucură de autonomie funcțională și patrimonială, în limitele stabilite de lege, și dispun de un patrimoniu propriu distinct de cel al statului sau al autorității fondatoare. În acest sens, persoana juridică de drept public este înzestrată cu capacitate juridică proprie și are posibilitatea să participe în mod autonom în raporturi juridice.

Pentru a consolida argumentul expus anterior, aducem în atenție dispozițiile art. 13 alin. (2) din Legea privind achizițiile publice, care deși se referă la participanții la procedurile de achiziție publică, definește persoana juridică de drept public prin îndeplinirea cumulativă a următoarelor condiții: a) este constituită pentru a răspunde exclusiv unor necesități de interes

general, fără caracter industrial sau comercial; b) dispune de personalitate juridică; c) activitatea acesteia este asigurată cu bani publici sau gestiunea acesteia constituie obiectul controlului din partea autorităților publice ori a altor persoane juridice de drept public, sau consiliul ei de administrație, de conducere ori de supraveghere este format, în proporție de peste 50%, din membri numiți de către entitățile menționate [24].

Această definiție subliniază criteriile esențiale care diferențiază persoanele juridice de drept public de cele de drept privat, punând accent pe scopul, finanțarea și controlul exercitat de stat asupra acestora.

Autoritățile publice, în accepțiunea largă, cuprind Parlamentul, Președinția, Guvernul, ministerele, autoritățile administrative centrale și locale, precum și organele de specialitate din subordinea acestora. Cu toate acestea, nu toate autoritățile publice au calitatea de persoane juridice. De exemplu, Parlamentul sau Președinția nu sunt persoane juridice în sensul strict al dreptului civil – ele nu dispun de patrimoniu propriu separat de cel al statului și nu participă în mod autonom în circuitul civil. Funcțiile lor sunt predominant constituționale și politico-administrative, iar raporturile juridice în care se implică sunt reglementate de norme speciale de drept public.

Este de remarcat că Aparatul Președintelui Republicii Moldova este persoană juridică de drept public, potrivit art. 3 al Anexei din Decretul privind aprobarea Regulamentului Aparatului Președintelui Republicii Moldova nr. 1090 din 04.02.2019 [2].

Pe de altă parte, instituțiile publice, cum ar fi școlile, spitalele, universitățile, agențiile de stat etc., pot avea statut de persoane juridice de drept public, dacă sunt înființate prin acte normative și li se acordă personalitate juridică expresă. Aceste instituții gestionează un patrimoniu propriu (de regulă, public), pot încheia contracte, pot fi parte în procese judiciare și exercită atribuții specifice în domenii precum educația, sănătatea, cercetarea sau cultura. Și aici există excepții, nu toate instituțiile publice dispun de personalitate juridică distinctă, deoarece unele funcționează în structura unei autorități sau instituții mai mari, fără a avea capacitate juridică proprie.

Această dualitate – existența de entități publice cu sau fără personalitate juridică – se explică prin scopul reglementării: nu orice organ sau instituție a statului trebuie să aibă autonomie juridică, ci doar acelea care gestionează un patrimoniu propriu și intră în raporturi juridice de sine stătător. Ast-

fel, calitatea de persoană juridică de drept public este atributul unor entități care, deși fac parte din structura administrativă a statului sau a unităților administrativ-teritoriale, îndeplinesc cumulativ condițiile legale privind patrimoniul, capacitatea de exercițiu și autonomia funcțională.

Întreprinderile de stat și cele municipale reprezintă o categorie specială, aflată la granița dintre sectorul public și cel privat. Legea nr. 246/2017 privind întreprinderea de stat și întreprinderea municipală definește aceste entități ca fiind persoane juridice cu scop economic, înființate de stat sau de autoritățile publice locale pentru a desfășura activități de întreprinzător de interes public [25].

Spre deosebire de autoritățile și instituțiile publice, întreprinderile de stat și municipale funcționează după reguli apropiate de cele ale persoanelor juridice de drept privat. Ele pot încheia contracte comerciale, participa la licitații, obține profit și îl pot redistribui, însă cu unele limitări impuse de statutul lor public. Aceste întreprinderi nu sunt, de regulă, persoane juridice de drept public, ci mai degrabă persoane juridice de drept privat, chiar dacă statul sau autoritățile locale sunt unicul lor fondator și proprietar.

Diferența esențială dintre o instituție publică și o întreprindere de stat/municipală este scopul activității. Instituțiile publice sunt create pentru prestarea de servicii publice (educație, sănătate, cultură etc.), fără scop lucrativ. Întreprinderile de stat/municipale urmăresc obținerea de profit din activități economice, chiar dacă acesta trebuie să servească interesului public.

Totuși, există situații în care o întreprindere de stat poate exercita funcții publice (de exemplu, gestionarea infrastructurii critice, transport public), ceea ce o apropie de regimul persoanelor juridice de drept public.

Prin urmare, deși atât autoritățile publice, cât și instituțiile publice pot fi persoane juridice de drept public, acest statut nu este inerent oricărei structuri de stat. Legiuitorul conferă această calitate doar entităților care îndeplinesc funcții publice într-un regim de autonomie funcțională și patrimonială, în baza unei reglementări exprese. O analiză riguroasă a fiecărei entități în parte este esențială pentru determinarea regimului său juridic.

Conținutul noțiunii de „persoană juridică” nu se suprapune cu noțiunea de „personalitate juridică”, dobândirea personalității juridice marcând recunoașterea persoanei juridice ca veritabil subiect de drept. Acest fapt, implică un procedeu tehnico-juridic în cadrul căruia se examinează îndeplinirea cerințelor legale, procedeu care face posibilă integrarea subiectelor

colective de drept în circuitul juridic [32, p. 242]. Prin urmare, mecanismul personalității juridice nu reprezintă altceva decât modalitatea „tehnică” prin care persoana juridică va putea să apară pe scena juridică [3, p. 126].

Persoanele juridice de drept public reprezintă pilonii fundamentali ai funcționării statului și ai administrației publice în Republica Moldova. Acestea sunt entități juridice create prin lege, care își desfășoară activitatea în interes public și sunt finanțate din bugetul public. Rolul lor este de a implementa politicile statului, de a furniza servicii publice și de a asigura respectarea normelor legale.

În doctrină, există mai multe încercări de clasificare a persoanelor juridice de drept public, unele abordând întregul spectru al acestora, iar altele concentrându-se pe anumite categorii specifice. Printre criteriile utilizate în clasificarea acestora se numără domeniul de reglementare legală, scopul pentru care sunt constituite, precum și drepturile pe care fondatorii le dețin față de persoana juridică înființată. Deși clasificarea persoanelor juridice nu influențează semnificativ aplicarea legislației, aceasta joacă un rol important în înțelegerea corectă a reglementărilor și ajută la identificarea rapidă a normelor legale relevante.

În contextul Republicii Moldova, persoanele juridice de drept public includ unitățile administrativ teritoriale, ministere, agenții guvernamentale, autorități publice locale, instituții de învățământ, spitale publice și alte entități similare. Ele sunt reglementate de Codul civil al Republicii Moldova, de legislația privind administrația publică și de alte acte normative speciale. În raport cu statul, aceste entități sunt responsabile de aplicarea politicilor naționale, iar în relația cu cetățenii, ele trebuie să asigure servicii esențiale, transparență și protecția drepturilor fundamentale.

Notăm că potrivit art. 174 alin. (1) – (3) din Codul civil, sunt persoane juridice de drept public: „statul, unitățile administrativ-teritoriale, organele împuternicite prin lege să exercite o parte din funcțiile (atribuțiile) Guvernului, precum și organele împuternicite prin actele autorităților administrației publice centrale sau locale să exercite o parte din funcțiile Guvernului dacă acest fapt este prevăzut expres de lege” [5]. Acestora li se aplică normele care reglementează participarea persoanelor juridice la raporturile reglementate de legislația civilă dacă din lege sau din specificul acestor subiecte nu reiese altfel.

În anumite situații, statul transferă exercitarea unor atribuții către entități juridice create de persoane private. Deși aceste entități desfășoară

activități de interes public și îndeplinesc funcții specifice statului, ele nu dobândesc statutul de persoane juridice de drept public.

În această ordine de idei, reținem că fosta Lege nr. 714/2000 privind contenciosul administrativ (*abrogată*) a introdus o echivalare controversată între anumite persoane juridice de drept privat și autoritățile publice, atunci când acestea exercitau atribuții de putere publică sau utilizează domeniul public, fiind împuternicite prin lege să presteze un serviciu de interes public, inclusiv persoanele care prestează servicii notariale [26]. Această reglementare a extins controlul instanțelor de contencios administrativ asupra unor entități private, determinând aplicarea unor norme specifice administrației publice în ceea ce privește răspunderea, transparența și legalitatea actelor emise. Abrogarea legii a generat un vid legislativ, creând incertitudine asupra regimului juridic aplicabil acestor entități. În lipsa unei reglementări clare, rămâne neclar dacă instanțele de contencios administrativ mai au competență asupra furnizorilor privați de servicii publice sau a altor entități care, de facto, îndeplinesc funcții publice. Pentru eliminarea acestui vid juridic, ar fi necesară fie modificarea Codului administrativ, prin introducerea unei secțiuni dedicate acestor entități, fie adoptarea unei legi speciale, care să reglementeze clar statutul furnizorilor privați de servicii publice și raporturile acestora cu statul. Astfel, s-ar asigura un cadru juridic coerent, prevenind confuzii în aplicarea normelor administrative și garantând protecția interesului public.

Remarcăm punctul de vedere susținut de profesorul Corneliu Turianu care, în cadrul enumerării persoanelor juridice - statul, organele puterii legislative, organele puterii executive, organele puterii judecătorești, unitățile administrativ-teritoriale (potrivit reglementărilor din România), precum și enumerarea „persoanelor juridice de stat: agenții economice de stat - regiile autonome și societățile comerciale cu capital integral de stat” [31, p. 168].

Sarcinile statului Republica Moldova, la fel ca în cazul altor state moderne, sunt atât de variate și complexe, încât nu pot fi gestionate eficient, la nivelul întregului teritoriu, exclusiv prin intermediul autorităților administrației publice centrale. Această realitate trebuie analizată, în primul rând, din perspectiva numărului mare de cetățeni ale căror nevoi sociale, economice și administrative necesită intervenții concrete și prompte. Ar fi imposibil ca structurile centrale ale statului să răspundă direct și eficient tuturor acestor cerințe, fără o descentralizare funcțională și teritorială a atribuțiilor.

Pe de altă parte, dacă autoritățile administrației publice centrale ar fi

responsabile pentru soluționarea tuturor problemelor cotidiene, numeroase și variate, care țin de viața comunităților locale, acestea ar fi împovărate peste măsură. O astfel de sarcină ar depăși capacitatea lor operațională și ar risca să le deturneze de la îndeplinirea funcțiilor esențiale ce privesc interesele generale ale statului. În loc să se concentreze asupra elaborării și aplicării politicilor naționale, ele ar fi constrânse să gestioneze aspecte administrative minore, ceea ce ar afecta negativ eficiența și coerența guvernării centrale [10, p. 201].

Ca urmare, a devenit necesară organizarea statului în unități teritoriale distincte, fiecare beneficiind de propriile autorități, investite cu responsabilitatea de a gestiona administrația publică la nivel local. Aceste structuri sunt menite să răspundă în mod direct și eficient nevoilor comunităților, descentralizând astfel activitatea statului și asigurând o mai bună adaptare a deciziilor administrative la realitățile locale.

Subliniem că sub aspect administrativ, potrivit art. 110 alin. (1) din Constituție, teritoriul Republicii Moldova este organizat în sate, orașe, raioane și unitatea teritorială autonomă Găgăuzia. În condițiile legii, unele orașe pot fi declarate municipii. În acest sens, Republica Moldova este un stat suveran și independent, unitar și indivizibil, potrivit art. 1 alin. (1) din aceeași Lege [8].

Constituția Republicii Moldova prin art. 109 alin. (1)-(3), reglementează că unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile autonomiei locale, ale descentralizării serviciilor publice, ale eligibilității autorităților administrației publice locale și ale consultării cetățenilor în problemele locale de interes deosebit. Autonomia privește atât organizarea și funcționarea administrației publice locale, cât și gestiunea colectivităților pe care le reprezintă. Aplicarea principiilor enunțate nu poate afecta caracterul de stat unitar [8].

Satele, orașele, raioanele și unitatea teritorială autonomă Găgăuzia, sunt unități administrativ-teritoriale ale statului, delimitate prin lege, în cadrul cărora administrația publică de stat se realizează prin servicii descentralizate (desconcentrate), aflate sub conducerea autorităților sătești și orășenești care la rândul lor sunt coordonate de consiliile raionale. Cu referire la Găgăuzia, observăm că în această unitate teritorială autonomă cu statut special activează organe reprezentative și executive.

Totodată, consacrarea constituțională a principiului autonomiei locale implică recunoașterea satelor, orașelor, raioanelor și a unității administra-

tiv-teritoriale autonome Găgăuzia ca entități teritoriale distincte, înzestrate cu personalitate juridică proprie. Această recunoaștere le conferă dreptul de a-și gestiona în mod independent treburile publice locale, în limitele legii, consolidând astfel descentralizarea și responsabilitatea administrativă la nivel local.

În acest sens, facem referire și la dispozițiile art. 3 alin. (2) din Legea nr. 764/ 2001, conform căreia toate unitățile administrativ-teritoriale au personalitate juridică, dispun de patrimoniu, au dreptul de a soluționa și a gestiona, în cadrul legii, în nume propriu și în interesele populației locale, o parte importantă a treburilor publice. În totalitatea lor, unitățile administrativ-teritoriale formează unitatea teritorială a țării, iar autoritățile publice ale unității administrativ-teritoriale care sînt organe cu competență generală și specială constituie sistemul administrației publice locale, avînd ca sarcină satisfacerea intereselor generale ale locuitorilor din unitățile administrativ-teritoriale [27].

Formarea, desființarea și schimbarea statutului unității administrativ-teritoriale se efectuează de către Parlament după consultarea cetățenilor. Modificarea statutului unității teritoriale autonome Găgăuzia, intrarea sau ieșirea localităților în/din componența unității teritoriale autonome Găgăuzia se efectuează în conformitate cu prevederile Legii nr. 344/1994 privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri). Unitatea administrativ-teritorială de sine stătătoare se formează dacă are o populație, de regulă, de cel puțin 1500 de locuitori și dispune de mijloace financiare suficiente pentru întreținerea aparatului primăriei și instituțiilor sferei sociale [21].

Deosebim și persoane juridice de drept public speciale, cum sunt organele specializate prin care se rezolvă într-un anumit domeniu sau altul, sarcinile guvernării. Din cadrul acestei categorii fac parte ministerele cu instituțiile și autoritățile publice, organele de specialitate ale administrației publice care își desfășoară activitatea în subordinea, coordonarea sau sub autoritatea Guvernului.

Spre exemplu, pct. 2 și 3 al Anexei nr. 1 la H.G. nr. 690/2017 din 30.08.2017 cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Infrastructurii și Dezvoltării Regionale, prevede că Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale este organul central de specialitate al administrației publice care asigură realizarea politicii guvernamentale în domeniile de activitate ce îi sînt încredințate. Ministerul este persoană juridică de drept public, cu sediul în municipiul Chișinău, și dispune de denumire, de ștampilă

cu Stema de Stat a Republicii Moldova, de conturi trezoreriale, precum și de alte atribute specifice autorităților publice, stabilite în legislație [15].

Observăm că prevederi legale similare se conțin în actele normative de reglementare la fiecare organ de specialitate al administrației publice. Conform informațiilor actualizate, în Republica Moldova există 14 ministere, fiecare având responsabilități specifice în administrarea diferitelor domenii ale țării. Iată lista completă a acestor ministere: Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale, Ministerul Afacerilor Externe, Ministerul Justiției, Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Finanțelor, Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, Ministerul Apărării, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Culturii, Ministerul Sănătății, Ministerul Mediului, Ministerul Energiei [14]. Această structură a fost stabilită pentru a asigura o administrare eficientă și specializată în diversele sectoare ale guvernării.

Pct. 4 și 6 al Anexei nr. 1 la H. G. nr. 657 din 06.11.2009 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea, structurii și efectivului-limită ale Cancelariei de Stat, reglementează că Cancelaria de Stat este persoană juridică de drept public, are ștampilă cu imaginea Stemei de Stat a Republicii Moldova și denumirea sa și dispune de conturi trezoreriale, precum și de alte atribute specifice autorităților publice, stabilite în legislație. Cancelaria de Stat este autoritatea publică care are misiunea să asigure realizarea de către Guvern a prerogativelor sale constituționale privind realizarea politicii interne și externe a statului și exercitarea conducerii generale a administrației publice [16].

O altă categorie de persoane juridice de drept public sunt cele care funcționează și au competențe pe întreg teritoriul național sau altele locale.

Din persoanele juridice de drept public care funcționează și au competențe pe întreg teritoriul național, menționăm Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor, fiind autoritatea administrativă centrală din subordinea Guvernului, care implementează politica statului în domeniile de activitate ce îi sunt încredințate. Agenția este persoană juridică de drept public, cu sediul în municipiul Chișinău, și dispune de denumire, de ștampilă cu Stema de Stat a Republicii Moldova, de conturi trezoreriale și bancare, precum și de alte atribute specifice autorităților publice, stabilite în legislație. Agenția își exercită atribuțiile pe întreg teritoriul Republicii Moldova [1].

Cu competențe la nivel local, atestăm că potrivit pct. 3 și 4 al Anexei

nr. 1 la Hotărîrea Guvernului nr. 404 din 16 iunie 2015, organul local de specialitate este creat de consiliile raionale/municipale, iar în UTA Găgăuzia – de Adunarea Populară, sub formă de direcție generală sau, după caz, de direcție în domeniul învățămîntului, în conformitate cu Normele privind instituirea subdiviziunilor structurale ale autorităților publice, aprobate prin Hotărîrea Guvernului nr.1001 din 26 decembrie 2011. Organul local de specialitate este persoană juridică, dispune de cont trezorerial, de ștampilă cu imaginea Stemei de Stat și denumirea sa, alte ștampile și anteturi, de modelul stabilit [17].

Pct. 3 din Regulamentului de organizare și funcționare al Instituției Medico-Sanitare Publice Spitalul Clinic Municipal „Sfânta Treime”, prevede că Spitalul Clinic Municipal „Sfânta Treime” este o unitate sanitară de utilitate publică, cu personalitate juridică, care exercită atribuții de instituție municipală și asigură asistența medicală din momentul aprobării prezentului Regulament de către Ministerul Sănătății și înregistrării la Agenția Servicii Publice [18].

În încheiere, merită amintită observația profundă a lui Mircea Djuvara, potrivit căreia statul reprezintă cea mai pregnantă și semnificativă realitate în domeniul dreptului. El sublinia că statul este „o realitate atât de intensă și de puternică, încât subjugă individualitatea fiecăruia dintre noi, absorbând-o în propria existență. Este o entitate atât de profund înrădăcinată, încât își depășește prin durată și întindere granițele oricărei existențe individuale. Este o realitate absolută, tocmai pentru că nu se supune niciunei autorități superioare, spre deosebire de persoana privată, care recunoaște autoritatea statului. Statul nu se subordonează nimănui” [11, p. 105].

În concluzie, deși atât autoritățile publice, cât și instituțiile publice pot deține statutul de persoane juridice de drept public, această calitate nu este inerentă oricărei structuri aflate sub autoritatea statului sau a unităților administrativ-teritoriale. Legiuitorul conferă expres acest statut doar entităților care exercită funcții publice într-un regim de autonomie funcțională și patrimonială, în baza unui temei normativ clar. Cu referire la întreprinderile de stat și cele municipale, deși create de autorități ori instituții publice, sunt în mod obișnuit supuse regimului juridic de drept privat, întrucât desfășoară activități economice. Totuși, în anumite cazuri particulare, când acestea sunt implicate în prestarea unor servicii de interes public major, precum gestionarea infrastructurii critice sau a transportului public, ele pot fi asimilate, sub aspect funcțional, unor entități de drept public, ceea ce im-

pune o analiză individuală a fiecărei situații. Astfel, determinarea regimului juridic aplicabil presupune o examinare detaliată a naturii activităților desfășurate, a raportului cu autoritatea publică fondatoare și a dispozițiilor legale incidente.

Conchidem că demersul nostru nu are pretenția de a oferi o clasificare exhaustivă a persoanei juridice de drept public și o abordare a rolului acestora sub toate aspectele, întrucât această instituție juridică este într-o continuă evoluție, adaptându-se la dinamica realităților sociale, economice și politice. Tema este una complexă, care reclamă o abordare interdisciplinară și aprofundată, având în vedere că granițele dintre dreptul public și cel privat devin tot mai fluide în contextul noilor forme de organizare și exercitare a autorității publice. Prin urmare, analiza noastră trebuie înțeleasă ca un punct de plecare spre o reflecție mai amplă asupra naturii, funcțiilor și transformărilor persoanei juridice de drept public într-un sistem juridic modern.

Suplimentar, actuala reglementare a persoanelor juridice de drept public prin Codul civil, în paralel cu absența unei reglementări clare privind instituțiile publice în Codul administrativ, generează un vid legislativ care influențează negativ eficiența și coerența administrației publice din Republica Moldova. Această lacună legislativă creează dificultăți semnificative în aplicarea corectă a normelor juridice, în special în ceea ce privește delimitarea clară a regimului de răspundere a instituțiilor publice și gestionarea patrimoniului public. De asemenea, această situație contribuie la ambiguități în ceea ce privește responsabilitățile administrative, provocând riscuri de abuz de putere sau neglijență în furnizarea serviciilor publice.

O soluție eficientă pentru remedierea acestor deficiențe legislative ar fi integrarea unui capitol distinct în Codul administrativ, care să reglementeze în mod clar statutul și atribuțiile instituțiilor publice, în concordanță cu principiile dreptului administrativ. Alternativ, adoptarea unei legislații speciale, care să reglementeze în mod cuprinzător regimul juridic al instituțiilor publice, ar asigura un cadru legislativ coerent, previzibil și adaptat nevoilor administrative actuale. O astfel de clarificare legislativă ar facilita o gestionare mai eficientă a resurselor publice, ar consolida transparența în activitatea autorităților publice și ar întări responsabilitatea acestora în fața cetățenilor, contribuind astfel la o administrație publică mai funcțională și mai credibilă.

Referințe bibliografice:

1. Anexa nr. 1 la Hotărârea Guvernului cu privire la organizarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Siguranța Alimentelor nr.14 din 11.01.2023. În: Monitorul Oficial din 19.01.2023 cu nr. 10-12, art. 24, pct. 2, 3 și 4.
2. Anexa la Decretul Președintelui Republicii Moldova privind aprobarea Regulamentului Aparatului Președintelui Republicii Moldova nr. 1090 din 04.02.2019. În: Monitorul Oficial din 29.03.2019 cu nr. 111-118, art. 181.
3. BOCȘAN, M.D. Observații privind conceptul de persoană juridică. În *Juridica* nr. 3/2001, p. 125-127.
4. CANTACUZINO, M. Elementele dreptului civil. Iași: ALL EDUCATIONAL SA, 1998. 744 p.
5. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al RM nr. 82-86 din 22.06.2002 (modificat prin Legea nr. 27 din 27.02.25, MO143/19.03.25, art.137).
6. Codul contravențional al Republicii Moldova nr.218-XVI din 24.10.2008. În Monitorul Oficial al RM nr.3-6/15 din 16.01.2009 (modificat prin Legea nr. 302 din 19.12.24, MO5-7/10.01.25 art.17).
7. Codul fiscal al Republicii Moldova nr. 1163 din 24.04.1997. În: Monitorul Oficial din 18.09.1997 cu nr. 62, art. 522 (modificat prin Legea nr. 34 din 29.02.24, MO86-88/01.03.24 art.129).
8. Constituția Republicii Moldova nr. 1 din 29.07.1994. Republicată în: Monitorul Oficial nr. 466 din 13.11.2024, art. 635.
9. DELEANU, I. Drept constituțional și instituții politice. Tratat II. Editura Europa Nova, București 1996, 480 p.
10. DRĂGANU, T. Nulitățile actelor administrative individuale. În „Studia Napocensia”, Editura Academiei, București, 1974, 201 p.
11. DJUVARA, M. Teoria generală a dreptului, vol. I, Editura Librăriei Socec & Co. S.A. București, 1930, 278 p.
12. HEGEL. Principiile filosofiei dreptului. Editura Academiei, București, 1969, 286 p.
13. http://file.ucdc.ro/cursuri/D_1_N13_Drept_roman_Molcut_Emil.pdf[citat 17.03.2025].
14. <https://gov.md/ro/link-type/ministere> [citat 12.03.2025].
15. Hotărârea Guvernului cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Infrastructurii și Dezvoltării Regional nr. 690/2017 din 30.08.2017. În: Monitorul Oficial din 01.09.2017 cu nr. 322-328, art. 792.
16. Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea, structurii și efectivului-limită ale Cancelariei de Stat nr. 657 din 06.11.2009. În: Monitorul Oficial din 10.11.2009 cu nr. 162, art. 724.
17. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a organului local de specialitate în domeniul învățămîntului și a structurii-tip a acestuia nr. 404 din 16 iunie 2015. În: Monitorul Oficial din 26.06.2015 cu nr. 161-165, art. 451.
18. Regulamentului de organizare și funcționare al Instituției Medico-Sanitare Publice Spi-

talul Clinic Municipal „Sfânta Treime” din 09.09.2024 [citat 18.03.2025]. Disponibil: https://treime.md/wp-content/uploads/2013/04/REGULAMENTUL-intern-al-instituti-ei_compressed.pdf.

19. Legea cu privire la asigurarea obligatorie de răspundere civilă a transportatorilor față de călători nr. 1553, din 25.02.1998. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 30.04.1998 cu nr. 38-39, art. 270 (modificată prin Legea nr. 170 din 11.11.21, MO286-289/26.11.21 art.402).
20. Legea privind administrația publică centrală de specialitate nr. 98 din 04.05.2012. În: Monitorul Oficial din 03.08.2012 cu nr. 160-164, art. 537 (modificată prin Legea nr. 47 din 14.03.24, MO111/22.03.24, art.171).
21. Legea privind administrarea publică locală nr. 436 din 28.12.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 32-35 art. 116 (modificată prin Legea nr. 133 din 27.06.24, MO302-304/12.07.24, art.434).
22. Legea privind protecția datelor cu caracter personal nr. 133 din 08.07.2016. În: Monitorul Oficial din 14.10.2011 cu nr. 170-175, art. 492 (modificată prin Legea nr. 95 din 25.04.24, MO195-197/03.05.24 art.257).
23. Legea privind transparența în procesul decizional nr. 239 din 13.11.2008. În: Monitorul Oficial din 05.12.2008 cu nr. 215-217, art. 798 (modificată prin Legea nr. 49 din 21.03.24, MO138-140/05.04.24 art.207).
24. Legea privind achizițiile publice nr. 131 din 03.07.2015. În: Monitorul Oficial din 31.07.2015 cu nr. 197-205, art. 402 (modificată prin Legea nr. 174 din 11.07.24, MO336-339/02.08.24 art.480).
25. Legea cu privire la întreprinderea de stat și întreprinderea municipală nr. 246 din 22.11.2017. În: Monitorul Oficial din 22.12.2017 cu nr. 441-450, art. 750 (modificată prin Legea nr 70 din 13.04.23, MO154/02.05.23 art.238).
26. Legea contenciosului administrativ nr. 793 din 10.02.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 18.05.2000 nr. 57-58, art. 375 (abrogată prin Codul administrativ al Republicii Moldova nr. 116 din 19.07.18, MO309-320/466 din 17.08.18).
27. Legea privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova nr. 764 din 27.12.2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 16, art. 53 (modificată prin Legea nr. 112 din 16.05.24, MO216-218/21.05.24 art.318).
28. PACTET, P. Institutions politiques. Droit constitutionnel, 16e Editura, Armand Colin, Paris, 1997, 576 p.
29. POPA, N. Teoria generală a dreptului, ediția a 4-a, Editura C.H. Beck, București, 2012, 448 p.
30. TĂRȘIA, A.C. Reorganizarea persoanei juridice de drept privat. Ed. Hamangiu, București, 2012, 360 p. [citat 15.03.2025]. Disponibil:
31. https://www.hamangiu.ro/upload/cuprins_extras/reorganizarea-persoanei-juridice-de-drept-privat_extras.pdf.
32. TURIANU, C. Drept civil. Ed. IT Grup SRL, București, 2001, 168 p.
33. UNGUREANU, O. ș.a. Drept civil. Persoanele. Ed. Rosetti, București, 2003, 320 p.
34. СУХАНОВА, Е. Гражданское право. Под редакцией Том 1, Москва, 1998, 720 с.

MECANISMUL DE RĂSPUNDERE DISCIPLINARĂ A JUDECĂTORILOR: EFICIENȚA ȘI LIMITELE COLEGIULUI DISCIPLINAR

Natalia GAVRILENCO¹⁹⁶

<https://orcid.org/0000-0002-2043-3917>

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.30>

Informații despre recenzent:

BELEI Elena, doctor în drept, conferențiar universitar, Șefa departamentului Drept Procedural al Facultății de Drept, USM, elenabelei@yahoo.com, 079244557

Rezumat: *Articolul examinează funcționarea Colegiului Disciplinar al judecătorilor din Republica Moldova, evidențiind cadrul legal (Legea 178/2014 și Regulament), metodele procedurale și rezultatele în perioada 2023–2024. Deși mecanismul disciplinar este bine definit, aplicarea sancțiunilor rămâne redusă, iar majoritatea procedurilor se încheie prin încetarea cauzelor. Deficiențele structurale – componență incompletă și dificultăți de cvorum – și proceduralele – formalism excesiv și repartizare subiectivă a dosarelor – afectează eficiența și transparența. În paralel, membrii Colegiului participă constant la workshop-uri și conferințe internaționale, semnalând preocuparea pentru profesionalizare. Implementarea unui software dedicat și integrarea proceselor în platforme digitale existente promite reducerea birocrăției și consolidarea încrederii publice în justiție.*

Cuvinte cheie: independență, răspundere disciplinară, colegiul disciplinar, judecător, digitalizare.

THE DISCIPLINARY ACCOUNTABILITY MECHANISM FOR JUDGES: EFFICIENCY AND LIMITS OF THE DISCIPLINARY BOARD

Abstract: *The article examines the functioning of the Disciplinary Board of Judges in the Republic of Moldova, highlighting the legal framework (Law 178/2014 and its Regulation), procedural methods, and outcomes during the 2023–2024 period. Although the disciplinary mechanism is well defined, sanctions are infrequently applied, with most cases ending*

¹⁹⁶ doctorandă, asistent universitar Departamentul Drept Procedural, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova, natalita.gavrilenko@gmail.com.

in termination of proceedings. Structural deficiencies—an incomplete composition and quorum challenges—and procedural shortcomings—excessive formalism and subjective case allocation—undermine efficiency and transparency. Meanwhile, Board members regularly attend international workshops and conferences, demonstrating a commitment to professionalization. Implementing dedicated software and integrating processes into existing digital platforms promises to reduce bureaucracy and strengthen public trust in the judiciary.

Keywords: independence, disciplinary accountability, Disciplinary Board, judge, digitalization.

Introducere

Independența și responsabilitatea judecătorilor constituie piloni esențiali ai unui sistem judiciar funcțional, credibil și orientat către consolidarea statului de drept. Răspunderea disciplinară reprezintă un mecanism-cheie prin care se asigură responsabilizarea judecătorilor, fără a periclită independența acestora. În acest sens, statele sunt chemate să elaboreze reglementări care să reflecte un echilibru delicat între două imperative majore: existența unor instrumente eficiente de tragere la răspundere și garantarea autonomiei reale a judecătorilor în exercitarea funcției.

Documentele internaționale relevante în domeniu recomandă statelor să stabilească norme clare privind cazurile în care judecătorii pot fi trași la răspundere disciplinară, evitând sancționarea pentru interpretări juridice sau erori minore. Obiectivul este protejarea independenței judiciare și, totodată, prevenirea comportamentelor care pot afecta încrederea publicului în actul de justiție.

În Republica Moldova, acest rol este atribuit Colegiului Disciplinar – organ specializat, independent, compus din judecători și reprezentanți ai societății civile. Acesta are misiunea de a analiza abaterile disciplinare, de a aplica sancțiuni și de a promova respectarea standardelor etice și profesionale în sistemul judiciar, în baza Legii nr. 178/2014 și a Regulamentului său de activitate.

Un cadru disciplinar eficient nu doar sancționează derapajele, ci contribuie și la consolidarea integrității instituționale și la menținerea încrederii cetățenilor în justiție. În acest context, prezentul articol își propune să analizeze modul de funcționare a Colegiului Disciplinar, să evalueze eficiența acestuia în ultimii ani și să identifice provocările care persistă în activitatea sa.

Metodologia aplicată în această cercetare constă într-o analiză calitati-

vă a cadrului legal, a funcționării instituționale și a practicii disciplinare a Colegiului Disciplinar al judecătorilor din Republica Moldova. Autorii au examinat prevederile legale relevante (Legea nr. 178/2014, Regulamentul de activitate al Colegiului), au analizat structura și activitatea instituțională, precum și datele statistice disponibile pentru anii 2023–2024 privind volumul cauzelor, tipologia abaterilor și rezultatele ședințelor.

Totodată, cercetarea a inclus o comparație cu bune practici internaționale (ex: sistemul din statul Indiana, SUA) și a propus recomandări pentru îmbunătățirea eficienței și transparenței procesului disciplinar, cum ar fi utilizarea unui software specializat pentru repartizarea aleatorie a cauzelor. Informațiile au fost completate cu observații privind participarea membrilor la instruirii de specialitate și implicațiile subdimensionării Colegiului asupra cvorumului și desfășurării activității.

Rezultatele investigației

Analiza legislației și practicilor interne din Moldova, precum și rapoartele recente ale CSM, indică faptul că, deși cadrul legal (Legea nr. 144/2020) oferă un mecanism clar pentru tragerea la răspundere a judecătorilor, există încă limite în aplicarea efectivă a sancțiunilor.

Rezultatele cercetării evidențiază faptul că, în ciuda consolidării rolului Colegiului Disciplinar ca mecanism de responsabilizare a judecătorilor, activitatea acestuia este afectată de deficiențe structurale și procedurale. Lipsa unei componente complete a Colegiului, dificultățile în asigurarea cvorumului și repartizarea sesizărilor pe baza unor criterii ce permit influență umană compromit eficiența și transparența procesului disciplinar. Deși în ultimii doi ani au fost înregistrate și examinate un număr semnificativ de cauze disciplinare, rezultatul acestora a fost în majoritate încetarea procedurilor, fără aplicarea de sancțiuni, ceea ce ridică semne de întrebare privind fermitatea abordării în cazurile de abateri grave.

Pe de altă parte, raportul relevă o deschidere spre îmbunătățirea sistemului prin digitalizare și aliniere la bunele practici internaționale. Se recomandă introducerea unui software specializat pentru repartizarea automată a sesizărilor și monitorizarea electronică a activității disciplinare, în vederea reducerii subiectivității și creșterii transparenței. Totodată, participarea activă a membrilor Colegiului la formări internaționale denotă interesul pentru profesionalizare, însă persistă nevoia de reforme concrete pentru ca instituția să-și poată îndeplini pe deplin rolul de garant al integrității în sistemul judiciar.

Cadrul legal și organizatoric

Legea nr. 178/2014 stabilește cadrul pentru răspunderea disciplinară a judecătorilor, definind abaterile disciplinare, competențele și sancțiunile aplicabile. Conform acesteia, Colegiul Disciplinar, examinează cauzele disciplinare în privința judecătorilor în funcție și judecătorilor demisionați, pentru faptele comise în timpul exercitării funcției de judecător, și aplică sancțiuni disciplinare.

Actuala componență a Colegiului Disciplinar este incompletă, fiind formată din cinci membri: patru judecători și doar o persoană din societatea civilă [1], deși legea prevede șapte membri în total (patru judecători și trei reprezentanți ai societății civile). Crearea completului este îngreunată de procedura riguroasă de selecție, candidații fiind supuși unei evaluări stricte a integrității de către Comisia independentă instituită prin lege.

Cei care nu promovează această evaluare nu pot fi numiți membri sau membri supleanți în colegiu. Această situație afectează direct buna funcționare a instituției, întrucât ședințele pot avea loc doar dacă sunt prezenți cel puțin două treimi dintre membrii aflați în exercițiul funcției, ceea ce, în contextul actualei subdimensionări, creează dificultăți în asigurarea cvorumului și a continuității activității disciplinare.

În conformitate cu noul Regulament de activitate [2], Colegiul Disciplinar își desfășoară activitatea în cadrul ședințelor plenare (plenul Colegiului) și în cadrul ședințelor completelor de examinare a contestațiilor, ședințe administrative cu privire la organizarea activității curente.

Astfel, Colegiului disciplinar îi revine:

- examinarea contestațiilor împotriva deciziilor inspecției judiciare;
- examinarea cauzelor disciplinare;
- aplicarea sancțiunilor.

De aici deducem că, procedura disciplinară include 2 etape: etapa de examinare a cauzelor disciplinare de Colegiul disciplinar și etapa de adoptare a hotărârilor pe cauzele disciplinare. Cauza disciplinară se examinează de Colegiul disciplinar în termen de 60 de zile de la data transmiterii de către Inspekția judiciară a raportului și a dosarului cauzei disciplinare [3].

Fiind un regulament nou [2], vom analiza și modul de repartizare aleatorie a sesizărilor sau cauzelor disciplinare între membrii Colegiului/completelor de contestație, care are loc prin rotație, reieșind din următoarele două criterii:

- ordinea cronologică a parvenirii sesizării sau cauzei,
- ordinea alfabetică a numelui membrilor Colegiului.

Iar în cazul incompatibilității membrului-raportor sau imposibilității participării acestuia din alte motive întemeiate, se numește următorul membru din listă.

Repartizarea aleatorie a sesizărilor sau cauzelor disciplinare, așa cum este descrisă, poate fi considerată subiectivă din cauza influenței factorului uman în procesul de selecție. În multe jurisdicții, pentru a evita orice percepție de subiectivitate sau erori, se utilizează software specializat care asigură o repartizare complet aleatorie și transparentă, eliminând astfel posibilitatea de intervenție umană.

În ceea ce privește evidența, multe instituții păstrează un registru electronic care monitorizează fiecare repartizare, inclusiv datele despre sesizări și membrii colegiilor. Acest sistem îi ajută să mențină transparența și responsabilitatea. În Moldova, există deja infrastructură digitală judiciară: programul integrat de gestionare a dosarelor (PIGD), soluția informatică e-Dosar judiciar (SI e-DJ), portalul național al instanțelor de judecată (PNIJ), soluția informatică de înregistrare audio a ședințelor de judecată (SIAS), care ar putea fi extinsă și către procesele disciplinare. Ba mai mult, un exemplu de transparență este activitatea *Comisiei pentru Calificativele Judiciare a statului Indiana* [4], care oferă detalii despre procedura de răspundere disciplinară detaliată pe site-ul său oficial și oferă un model de formular de plângere împotriva unui judecător.

Acest regulament al Colegiului Disciplinar este un rezultat al implicării Consiliului European. Consiliul Superior al Magistraturii și Consiliul Superior al Procurorilor, cu asistență de la experții Consiliului European, au dezvoltat și adoptat reglementări importante privind numirea, evaluarea și procedurile disciplinare pentru judecători și procurori [5]. Deși raportul nu prevede expres dimensiunea răspunderii disciplinare a judecătorilor, menționează doar, la nivel general, necesitatea consolidării independenței și responsabilității sistemului judiciar („enhance the independence and accountability of the judicial system”) și dedică o secțiune eficienței și independenței justiției, fără detalii despre mecanisme disciplinare interne.

În acest raport se evidențiază creșterea transparenței în sistemul judiciar și îmbunătățirea încrederii publice, cu prioritate pe **digitalizare**, instrumente CEPEJ și gestionarea bazată pe date. Iar unul din rezultate **așteptate** până în 2028 este de a consolida competențele Consiliului Superior al Magistraturii și al Procurorilor pentru selecție, promovare și **sanționare, în mod obiectiv și transparent**. Analizând contextul raportului, conside-

răm oportun ca, Colegiul Disciplinar să implementeze un software specializat pentru a îmbunătăți funcționalitatea sa. Acest instrument ar putea facilita distribuirea aleatorie a sesizărilor, gestionarea eficientă a evidenței documentelor și elaborarea hotărârilor. Utilizarea unui astfel de software ar contribui la creșterea transparenței și eficienței proceselor disciplinare, sprijinind astfel obiectivele de consolidare a încrederii publice și de asigurare a unui sistem judiciar independent și responsabil.

Activitatea Colegiului Disciplinar în ultimii doi ani

Colegiul Disciplinar și-a consolidat în perioada analizată rolul de garant al responsabilității magistraților, gestionând un volum substanțial de cauze disciplinare, dar confruntându-se și cu provocări organizatorice și procedurale. În 2024 au fost înregistrate 28 de cauze noi și preluate 7 restante din 2023, pentru un total de **35 de proceduri**, dintre care 21 au fost examinate în cursul anului și 14 au rămas restante pentru 2025 [3]. Din raportul pe 2023 nu reiese un număr exact al cauzelor noi, însă tabelul de restante preluate în 2024 numără 28 de proceduri care fuseseră încă nesoluționate la finele lui 2023. [9]

Din punct de vedere material, majoritatea procedurilor au vizat abateri grave, printre care s-au regăsit frecvent:

- emiterea unui act judecătoresc de dispoziție prin care, intenționat sau din neglijență gravă, au fost încălcate drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor fizice sau juridice, garantate de Constituția Republicii Moldova și de tratatele internaționale privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte;
- încălcarea normelor imperative ale legislației în procesul de înfăptuire a justiției;
- încălcarea, din motive imputabile judecătorului și fără să existe o justificare rezonabilă, a unei obligații de serviciu, inclusiv a termenelor de îndeplinire a acțiunilor de procedură, dacă aceasta a afectat în mod direct drepturile, libertățile și interesele legitime ale participanților la proces sau ale altor persoane.

Constatările arată conexarea cauzelor atunci când mai multe sesizări priveau aceeași faptă și același magistrat, ceea ce demonstrează adaptarea la complexitatea cazurilor și respectarea principiului eficienței în procedură.

În ciuda volumului ridicat de cauze examinate, **Colegiul Disciplinar nu a aplicat direct nicio sancțiune disciplinară în ședințele sale din 2024** [3, p.14]. Deciziile au fost, în marea lor majoritate, încetări de pro-

cedură, fără avertismente scrise, muștrări ori propuneri de eliberare din funcție, fapt care poate fi interpretat fie ca o abordare prudentă în protejarea independenței judecătorilor, fie ca o modalitate de prelungire a etapelor de analiză. O singură excepție s-a consemnat în urma unei contestații la CSM, în cazul judecătorului Igor Pulbere, când Plenul CSM a dispus aplicarea sancțiunii de avertisment, după anularea deciziei inițiale de încetare a procedurii.

Organizarea ședințelor a reprezentat o provocare semnificativă: din cele 9 ședințe programate în 2024, două au fost contramandate, ceea ce a afectat în mod direct cvorumul necesar deliberării și a generat întârzieri în soluționarea disciplinelor. În paralel, completurile de examinare a contestațiilor au gestionat un număr considerabil de dosare – peste 200 – însă doar două contestații au fost admise, iar restul au fost respinse, semnalând fie calitatea argumentelor depuse, fie o interpretare strictă a prevederilor legale.

Pe plan procedural și de formare, membri ai Colegiului au participat la multiple workshop-uri și conferințe, în colaborare cu organizații precum ABA ROLI și Institutul Național al Magistraturii, pentru alinierea practicilor interne la standardele europene privind sancționarea disciplinară a magistraților. Această componentă de instruire continuă subliniază preocuparea pentru echilibrul între garantarea responsabilității și protejarea independenței judiciare.

În ansamblu, activitatea Colegiului Disciplinar a fost una susținută, marcând un număr record de cauze înregistrate. Totuși, „lucrativitatea” sa – în sensul eficienței procedurale și al aplicării efective a sancțiunilor – a rămas sub potențial. Pentru creșterea impactului viitor, este esențială asigurarea unui secretariat robust, a unui cvorum constant în ședințe și o abordare echilibrată, care să permită aplicarea sancțiunilor acolo unde abaterea disciplinară este dovedită fără echivoc.

Limitele Colegiului Disciplinar

Deși Colegiul Disciplinar joacă un rol crucial în menținerea integrității sistemului judiciar, eficiența sa este adesea limitată de factori structurali și funcționali. Printre cele mai notabile dificultăți se numără procedurile birocratice și durata îndelungată a proceselor disciplinare, care nu doar întârzie aplicarea sancțiunilor, ci și reduc impactul acestora. În multe cazuri, formalismul excesiv determină prelungirea investigațiilor, ceea ce poate descuraja formularea sesizărilor.

Resursele insuficiente reprezintă o altă provocare majoră. Personalul limitat și infrastructura inadecvată afectează capacitatea instituțională de a examina în mod eficient și temeinic volumul tot mai mare de cazuri. Acest deficit de resurse riscă să compromită calitatea actului de justiție disciplinară și să genereze inechități sau întârzieri semnificative [7]. De asemenea, influențele externe, inclusiv presiunile politice și mediatice, pot afecta imparțialitatea deciziilor luate de Colegiu. Chiar dacă sistemul este formal autonom, percepțiile privind ingerințele din afara sferei judiciare afectează încrederea publicului în corectitudinea și independența mecanismului de răspundere disciplinară.

Un aspect esențial care necesită îmbunătățiri îl constituie lipsa unor mecanisme clare de **prevenire a abaterilor**. Sistemul se concentrează predominant pe sancționare, neglijând componenta de prevenție și educație profesională continuă.

Concluzii

Legea nr. 178/2014 și Regulamentul de activitate al Colegiului Disciplinar definesc în mod coerent competențele, abaterile disciplinare și sancțiunile posibile. Totuși, în pofida existenței unui mecanism legal bine conturat, aplicarea efectivă a sancțiunilor rămâne redusă, majoritatea cauzelor fiind soluționate prin încetarea procedurii, fără avertismente sau muștrări. Aceasta semnalează o discrepanță între prevederile normative și practica curentă, care poate submina percepția publică asupra fermității răspunderii disciplinare.

Componenta incompletă a Colegiului – patru judecători și un singur reprezentant al societății civile, în loc de șapte membri – afectează direct funcționarea instituției. Subdimensionarea persistă din cauza procedurii riguroase de selecție și evaluare a integrității candidaților, ceea ce duce frecvent la imposibilitatea constituirii cvorumului de 2/3 necesar ședințelor deliberative. Acest blocaj procedural întârzie soluționarea cauzelor și subminează stabilitatea activității disciplinare.

Formalismul excesiv și ritmul lent al procedurilor disciplinare (termenul de 60 de zile pentru examinare, criteriile de repartizare rotativă, cu influență umană) generează întârzieri și pot descuraja sesizările. În absența unui mecanism complet automatizat, repartizarea aleatorie a sesizărilor rămâne vulnerabilă la percepții de subiectivitate, ceea ce poate afecta încrederea părților în corectitudinea procesului.

Participarea membrilor Colegiului la workshop-uri internaționale arată o preocupare reală pentru alinierea la standarde europene și pentru profesionalizare continuă.

În lumina celor expuse, urmează ca reformele propuse – de la completarea echilibrată a componenței și până la introducerea unor soluții digitale transparente – să fie privite nu ca simple excese birocratice, ci ca pași indispensabili spre un judecător curajos și responsabil. Doar astfel Colegiul Disciplinar va deveni cu adevărat un reper de integritate.

Referințe bibliografice:

1. Componența actuală a Colegiului Disciplinar. Disponibil la adresa: <https://www.csm.md/ro/organe-subordonate/collegiul-disciplinar/collegiul-disciplinar/membrii-cd.html>
2. Regulamentul cu privire la activitatea Colegiului disciplinar, Aprobat prin Hotărârea Plenului Consiliului Superior al Magistraturii nr. 87/8 din 27 februarie 2024. Disponibil la adresa: <https://www.csm.md/files/Hotaririle/2024/08/87-8.pdf>
3. Raport de activitate a Colegiului Disciplinar pentru anul 2024, Chișinău 2025. Disponibil la: <https://www.csm.md/files/RAPOARTE/2024/RaportAnualCD2024.pdf>
4. Ramura judiciară din Indiana. Disponibil la: <https://www.in.gov/courts/ojar/jd-process/jqc-complaint/>
5. Planul de acțiune a Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2025-2028. Disponibil la adresa: <https://rm.coe.int/prems-010325-gbr-1501-action-plan-moldova-2025-2028-web-a4/1680b3f711>
6. Raport de activitate al Colegiului Disciplinar pentru anul 2023. Disponibil la adresa: <https://www.csm.md/files/RAPOARTE/2023/RaportCD2023.pdf>
7. Raport „Răspunderea disciplinară a judecătorilor în Republica Moldova”, 2021. Disponibil la adresa: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2020/07/Raspunderea-disciplinara-a-judecatorilor-in-Republica-Moldova-interactiv.pdf>

Date despre autor:

GAVRILENCO Natalia este asistent universitar la Departamentul drept procedural, Facultatea de Drept a USM. Tema de cercetare este răspunderea disciplinară a judecătorilor, explorând mecanismele de evaluare și sancționare în sistemul judiciar. Cu o pasiune pentru reformarea justiției și promovarea transparenței, Natalia analizează impactul procedurilor disciplinare asupra independenței magistraților. Este profund interesată de digitalizarea sistemului judiciar, considerând tehnologia un instrument esențial în eficientizarea actului de justiție. Activitatea sa academică reflectă un angajament constant pentru calitate, integritate și inovație în domeniul dreptului.

INSTITUȚIA RENUNȚĂRII LA PROBE ȘI INSTITUȚIA RENUNȚĂRII LA ÎNVINUIRE ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL: ASPECTE DELIMITATORII ȘI EFECTE JURIDICE

ORCID: 0009-0005-7868-0258

Denis URSU¹⁹⁷

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.31>

Informații despre recenzent:

DOLEA Igor, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: *În prezentul articol sunt abordate două instituții esențiale în cadrul procesului penal: renunțarea la probe și renunțarea la învinuire, cercetarea pune accent pe deosebirile și eventuale asemănări dintre acestea. În primul rând, sunt examinate aspectele delimitatorii ale fiecărei instituții, subliniind atât aspectele doctrinare, cât și cele legale, evidențiind condițiile procedurale în care acestea pot fi aplicate. Renunțarea la probe presupune că părțile implicate în proces decid să renunțe la probele deja administrate care au fost propuse spre cercetare, influențând desfășurarea procesului. Pe de altă parte, renunțarea la învinuire implică retragerea acuzațiilor formulate, având un impact semnificativ asupra procesului penal. Articolul abordează și efectele juridice ale acestor instituții, subliniind efectele lor asupra echității procesuale și a drepturilor părților implicate. În final, sunt reflectate provocările practice în asigurarea unui echilibru corect între drepturile părților și garantarea unui proces echitabil.*

Cuvinte cheie: renunțare la probe, renunțare la învinuire, renunțare, proces penal, probatoriu.

THE INSTITUTION OF WAIVER OF EVIDENCE AND THE INSTITUTION OF WAIVER OF CHARGES IN CRIMINAL PROCEEDINGS: DISTINCTIONS AND LEGAL EFFECTS

Abstract: *This article addresses two essential institutions within criminal proceedings: the waiver of evidence and the waiver of charges, with the research focusing on the differences and possible similarities between*

197 doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice și Economice a USM, denis.ursu.com@gmail.com

them. First, the delimiting aspects of each institution are examined, highlighting both doctrinal and legal aspects, and emphasizing the procedural conditions under which they can be applied. The waiver of evidence involves the parties involved in the process deciding to relinquish previously collected evidence proposed for examination, influencing the course of the trial. On the other hand, the waiver of charges refers to the withdrawal of the accusations made, having a significant impact on the criminal process. The article also discusses the legal effects of these institutions, emphasizing their impact on procedural fairness and the rights of the parties involved. Finally, the practical challenges in ensuring a fair balance between the parties' rights and guaranteeing a fair trial are analyzed.

Keywords: waiver of evidence, waiver of charges, waiver, criminal trial, evidentiary.

Introducere

În scopul garantării eficienței și echității procesului penal, Codul de procedură penală al Republicii Moldova, reglementează instituția renunțării la probe și instituția renunțării la învinuire în cadrul procesului penal. Instituțiile în cauză urmează a fi apreciate drept piloni primordialii în cadrul sistemului de drept, grație destinației duble a acestora. În primul rând, reglementările nominalizate, asigură respectarea principiilor fundamentale ale procesului penal, în mod special al principiului echității procedurii judiciare și a drepturilor fundamentale ale persoanei implicate în cadrul procesului penal. Iar în al doilea rând, instituțiile în cauză, contribuie la eficiența procedurii judiciare, asigurând celeritatea procesului prin evitarea impedimentelor nejustificate, respectiv, în reglementarea acestora, legiuitorul a reieșit din importanta practică a instituțiilor menționate.

În general, ideea de bază a legiuitorului în reglementarea instituției renunțării la probe în cadrul procesului penal o constituie faptul de a stabili posibilitatea atât a părții acuzării, cât și a părții apărării de a renunța la cercetarea unui anumit mijloc de probă pe care la propus anterior să fie examinat în cadrul ședinței de judecată. Această renunțare poate avea loc din diverse motive: atât din considerente tactice, cât și din considerente de admisibilitate a probelor, totodată, partea acuzării și instanța de judecată în cazul mijloacelor de probe inadmisibile se poate prevala de instituția excluderii probelor, aceasta fiind o instituție mai rigidă, căreia îi este caracteristic caracterul obiectiv, spre deosebire de instituția renunțării la probe

care este ghidată de caracterul subiectiv, respectiv, de discreția părții de a renunța la o anumită probă.

La rândul său, instituția renunțării la învinuire are menirea de a obliga partea acuzării în situația în care pe parcursul judecării cauzei se constată că ansamblul de probe care au fost cercetare în cursul procesului de judecată nu confirmă învinuirea sau unele capete de învinuire de a renunța în total sau parțial la anumite capete de acuzare care au fost formulate inițial, această împrejurare influențând cursul procesului. Prin urmare, instituția renunțării la învinuire constituie un mecanism esențial în contextul situațiilor când se constată că nu există probe suficiente într-o susținere acuzarea și în acest caz o soluție mai echitabilă ar fi renunțarea la învinuire, aceasta asigurând protecția drepturilor fundamentale ale individului prin evitarea unei eventuale condamnări în absența unor probe pertinente, concludente, utile și suficiente ce ar demonstra vinovăția persoanei.

În contextul doctrinei procesuale, instituțiile enunțate se corelează cu scopul și principiile fundamentale ale procedurii penale, în mod primordial se corelează cu dreptul la un proces echitabil care grație Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a jurisprudenței Curții Europene a căpătat un rol esențial în înfăptuirea justiției în acord cu cele mai înalte standarde procedurale implementate într-un stat de drept contemporan, totodată, aceste instituții pe lângă protecția drepturilor fundamentale ale omului și prevenirea abuzurilor, în același timp, au un rol esențial în asigurarea eficienței și celerității procesului. Legiuitorul a reglementat aceste instituții în scopul dezvoltării unui mecanism procesual progresiv care să permită renunțarea la probe sau renunțarea la învinuire în funcție de circumstanțele constatate în examinarea cauzei în situația când se constată că pentru soluționarea echitabilă a cauzei aceste măsuri sunt strict necesare.

Metodologia aplicată

În vederea determinării cadrului științific și practic al prezentului demers științific, studiul realizat a demarat cu o revizuire exhaustivă a doctrinei de specialitate, a legislației naționale la capitolul instituțiilor supuse cercetării, precum și a legislației altor state. Respectiv, în scopul asigurării unei abordări integrale și riguroase a tematicii supuse cercetării, aceasta s-a fundamentat pe utilizarea unui set de metode, cum ar fi: metoda dialectico-științifică generală, metoda comparativă, metoda logico-juridică, analiza, sinteza, inducția și deducția.

Rezultate obținute și discuții

Determinarea adevărului juridic în cadrul procesului penal implică identificarea și clarificarea circumstanțelor obiective ale cauzei, ceea ce se realizează prin administrarea mijloacelor de probă care urmează să corespundă exigențelor de admisibilitate și administrare în modul stabilit de legislația procesual penală.

În același timp, într-un stat de drept și democratic, respectarea drepturilor fundamentale ale omului în derularea procesului penal constituie o garanție esențială, în special prin asigurarea dreptului la un proces echitabil, consacrat în articolul 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

În cadrul procesului penal, instituția învinuirii constituie un pilon esențial, întrucât punerea sub învinuire a unei persoane presupune existența unui ansamblu de probe care să susțină o bănuială rezonabilă privind săvârșirea infracțiunii de către persoana în cauză. Probele urmează să fie administrate conform rigorilor procedurale, să corespundă exigențelor de admisibilitate stabilite de legislația procesual penală și să fie suficiente în scopul demonstrării acuzației imputate persoanei. Mai mult ca atât, tragerea efectivă la răspundere penală se poate realiza doar în baza unui proces echitabil, în care instanța judecătorească să constate, dincolo de orice dubiu rezonabil, vinovăția acuzatului, în baza probatoriului administrat.

În soluționarea fondului cauzei, un rol esențial îi revine activității de apreciere a probelor, care reprezintă o activitate complexă, bazată pe o analiză riguroasă și obiectivă a probelor administrate, atât în mod individual, cât și în coroborare cu alte probe. Această activitate implică, inițial, evaluarea modului în care a fost administrată proba, adică are loc verificare conformității cu exigențele relevante stabilite de Codul de procedură penală și a respectării garanțiilor legale incidente, în scopul excluderii eventualelor abateri procedurale de natură să pericliteze valoarea procesuală a acesteia. Ulterior, aprecierea probelor se realizează și din punct de vedere al împrejurărilor de fapt pe care le confirmă sau infirmă.

Considerații privind renunțarea la învinuire

În acord cu informația prezentată în raportul de activitate a procuraturii pentru anul 2020 [2, p. 84-85], instanțele judecătorești din Republica Moldova, de toate nivelurile, au pronunțat un număr total de 266 de sentințe de achitare, vizând 353 inculpați.

Totodată, potrivit datelor raportate, pe parcursul anului 2020, 13 persoane au fost achitate drept urmare a renunțării la învinuire de către acuzatorii de stat, în conformitate cu prevederile articolului 320 alin. (5) Cod

procedură penală al Republicii Moldova [1]. În același timp, se constată persistența a două cauze fundamentale care determină pronunțarea soluțiilor de achitare atât de către instanțele de fond, cât și de către cele de apel, și anume: 1) Calitatea defectuoasă a urmăririi penale, manifestată prin deficiențe în administrarea probatorului, omisiuni procedurale și nerespectarea standardelor legale de admisibilitate a probelor; 2) Evaluarea subiectivă și eronată a probelor de către instanțe, bazată pe o convingere intimă greșită, care contravine principiilor fundamentale ale procesului penal. Aceste deficiențe reflectă o derogare de la principiile procesului penal, afectând astfel echitatea procesului penal.

Potrivit raportului despre activitatea procuraturii pentru anul 2021 [3, p. 87-88], instanțele judecătorești din Republica Moldova, de toate nivelurile, au pronunțat un număr total de 318 de sentințe de achitare, vizând 413 inculpați. Se remarcă că în cadrul a 17 cauze penale, un număr de 30 de persoane au fost achitate drept urmare a renunțării procurorilor la învinuire, în conformitate cu prevederile articolului 320 alineatul (5) Cod procedură penală al Republicii Moldova [1].

Reieșind din informațiile prezentate în raportul de activitate al procuraturii pentru anul 2022 [4, p. 89-90], instanțele judecătorești din Republica Moldova, de toate nivelurile, au pronunțat un număr total de 268 de sentințe de achitare, vizând 337 inculpați. Respectiv, pe parcursul anului 2022, datele statistice relevă că au fost 3 cauze penale în care procurorii au emis ordonanțe de renunțare la învinuire în baza art. 320 alin. (5) Cod procedură penală [1], acestea au atras drept efect achitarea a 3 persoane vizate în aceste dosare.

Potrivit prevederilor art. 320 alin. (5) Cod procedură penală al Republicii Moldova [1], dacă, în procesul judecării cauzei, ansamblul de probe cercetate de instanța de judecată nu confirmă învinuirea adusă inculpatului, procurorul este obligat să renunțe parțial sau integral la învinuire. Renunțarea procurorului la învinuire se face prin ordonanță motivată și atrage adoptarea de către instanța de judecată a unei sentințe de achitare sau de încetare a procesului penal.

În cadrul procesului penal, potrivit atribuțiilor sale procesuale, procurorul are misiunea de a cerceta și stabili toate circumstanțele cauzei în vederea aflării adevărului, în acest sens, are obligația de a susține acuzarea numai cu condiția că totalitatea probelor administrate conform exigențelor procesuale confirmă și formează convingerea cu privire la vinovăția acuzatului în comiterea faptei imputate.

Din prevederile pct. 4 al Ordinului Procuraturii Generale nr. 2/21 din 02.01.2018 [5], rezultă obligația imperativă a procurorului de a asigura susținerea acuzării la un nivel profesional corespunzător. Respectiv, se statuează că fiecare acuzator este obligat să posede o cunoaștere aprofundată a materialelor cauzei penale, printr-o studiere minuțioasă a acestora, întocmind extrase relevante, în vederea susținerii eficiente a acuzării în cadrul judecării cauzei. În același timp, pct. 18 [5] stipulează că în situația în care materialul probator este insuficient pentru susținerea solicitării de condamnare a inculpatului, acuzatorul de stat este obligat de a informa, în prealabil, procurorul-șef, precum și, printr-o notă scrisă, procurorul zonal din cadrul Secției pentru unificarea practicii în materie de reprezentare a acuzării în instanțele de judecată. În asemenea împrejurări, Procurorul-șef al Direcției judiciare din cadrul Procuraturii Generale dispune convocarea unei ședințe operative, având drept scop examinarea probelor administrate până la acel moment și evaluarea gradului lor de suficiență, după caz, se vor identifica mijloacele procesuale legale relevante pentru completarea materialului probator, în vederea asigurării adoptării unei soluții legale și întemeiate în acord cu exigențele procesului judiciar echitabil.

În conformitate cu necesitatea consolidării unei practici judiciare uniforme, procurorii din cadrul Secției de unificare a practicii în materia reprezentării acuzării în fața instanțelor judecătorești, în urma rămânării definitive și irevocabile a unei sentințe de achitare au obligația să elaboreze o concluzie motivată privind cauzele și factorii determinanți care au contribuit la pronunțarea respectivei sentințe de achitare. Această concluzie fiind supusă aprobării procurorului-șef al Direcției judiciare, în vederea valorificării acesteia în cadrul activităților de analiză și eficientizare a politicilor penale și judiciare. Totodată, urmare a aprobării concluziei elaborate, procurorul-șef al Direcției judiciare, după caz, este în drept a înainta propuneri privind aplicarea măsurilor relevante în privința procurorului care nu și-a exercitat în modul corespunzător atribuțiile de serviciu, în scopul asigurării respectării disciplinei profesionale, a exigențelor procedurale și în vederea consolidării încrederii publicului în sistemul justiției.

Dispoziția legală consacrată la art. 320 alin. (5) Cod procedură penală instituie o obligație procesuală imperativă în sarcina procurorului, corelativă constatării insuficienței probatoriului administrat în susținerea învinuirii formulate împotriva inculpatului. Renunțarea la învinuire se realizează prin adoptarea de către acuzatorul de stat a unei ordonanțe motivate care urmează să conțină o apreciere și argumentare detaliată a circumstanțelor

cauzei și a probelor administrate din care să rezulte imposibilitatea obiectivă de a susține în continuare învinuirea, adică este cert că probele administrate în cauză nu confirmă în mod rezonabil vinovăția inculpatului. Renunțarea procurorului la învinuire atrage drept efect adoptarea de către instanța de judecată fie a unei sentințe de achitare, fie a unei sentințe de încetare a procesului. Aceste soluții urmează a fi exclusiv fundamentate pe temeuri expres prevăzute de legislația procesual penală.

În această ordine de idei, justificarea renunțării la învinuire trebuie să corespundă, fie circumstanțelor care determină achitarea inculpatului potrivit prevederilor art. 390 alin. (1) Cod procedură penală [1], fie circumstanțelor care determină încetarea procesului potrivit dispozițiilor art. 391 alin. (1) Cod procedură penală [1].

Într-o speță [6], inculpatul I. B. a fost trimis în judecată pentru săvârșirea infracțiunii prevăzute la art. 337 alin. (1) Cod penal – trădare de patrie, constând în presupusa culegere și transmitere de informații cu caracter strategic către un agent sub acoperire al serviciului de spionaj al unui stat străin. Acțiunile inculpatului ar fi constat în întrevederi repetate cu reprezentanți diplomatici străini și comunicarea unor date considerate sensibile, în schimbul unor recompense materiale. În cursul cercetării judecătorești, inculpatul a contestat vehement acuzațiile imputate, susținând că discuțiile purtate erau de natură publică, că nu a deținut informații clasificate și că întâlnirile sale cu diplomații străini se încadrau în atribuțiile sale oficiale.

La data de 17.09.2020, procurorul din cadrul Procuraturii pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale a emis ordonanță de renunțare integrală la învinuire, invocând faptul că fapta imputată nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de trădare de patrie.

Renunțarea a fost motivată prin insuficiența probatoriului, absența unui caracter secret sau strategic al informațiilor comunicate, inexistența unei legături probante între inculpat și un serviciu de spionaj străin, precum și imposibilitatea dovedirii intenției directe necesare pentru configurarea elementului subiectiv. Ulterior, instanța judecătorească, în baza art. 320 alin. (5) și art. 390 alin. (1) pct. 3) Cod de procedură penală [1], a dispus achitarea inculpatului I. B., reținând că fapta pentru care a fost trimis în judecată nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii.

Prezenta speță relevă o aplicare practică a legalității și loialității acuzării în procesul penal, unde renunțarea la învinuire de către acuzatorul de stat s-a manifesta drept mijloc de protecție împotriva erorilor judiciare, în absența elementelor constitutive ale infracțiunii. Instanța subliniind inad-

misibilitatea condamnării în temeiul presupunerilor, reiterând rolul garanțiilor procesuale în asigurarea unui proces echitabil.

În contextul renunțării la învinuire prezintă interes și Decizia de inadmisibilitate nr. 6 din 23 ianuarie 2020 [7] privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 320 alin. (1) și (5) Cod procedură penală [1] care reglementează participarea procurorului la judecarea cauzei penale și renunțarea acestuia la învinuire, în care Curtea Constituțională a abordat, printre altele, și incidența acestor dispoziții asupra drepturilor procesuale ale părții vătămate.

Astfel, în paragraful 23 al deciziei nominalizate, Curtea a subliniat că ordonanța prin care procurorul dispune renunțarea la învinuire face obiectul dezbaterii în ședință publică, în cadrul procesului penal. În această etapă, partea vătămată are posibilitatea efectivă de a-și exprima poziția față de decizia procurorului, beneficiind de dreptul de a formula obiecții și observații.

Totodată, Curtea a reținut că instanței de judecată îi revine atribuția de a verifica respectarea condițiilor legale privind renunțarea la învinuire și de a pronunța o hotărâre judecătorească în funcție de temeinicia și legalitatea acestei măsuri. În plus, partea vătămată are deschis dreptul de a contesta hotărârea instanței, ceea ce echivalează cu respectarea exigențelor dreptului la un proces echitabil și a accesului liber la justiție. Prin urmare, Curtea a conchis că dispozițiile criticate nu afectează dreptul părții vătămate de acces la o instanță, iar garanțiile procesuale oferite acesteia sunt conforme exigențelor constituționale.

De altfel, chiar ridicarea excepției de neconstituționalitate în fața unei instanțe judecătorești confirmă posibilitatea părților de a recurge la controlul judiciar al legalității actelor procesuale.

Considerații privind renunțarea la probe

Instituția renunțării la probe este reglementată în articolul 328 Cod procedură penală al RM [1], respectiv, potrivit alin. (1) al acestuia, părțile, în procesul judecării cauzei, pot renunța la unele probe pe care le-au propus. Prin urmare, din conținutul prezentei norme se desprinde faptul că în cadrul procesului penal este asigurat mecanismul renunțării la probe.

Urmează de menționat, că în reglementarea ședinței preliminare, legiuitorul în art. 345 alin. (4) pct. 2) Cod procedură penală [1], stabilește că în ședința preliminară se soluționează chestiunea privind lista probelor care vor fi prezentate de către părți la judecarea cauzei. În aceeași ordine de idei, art. 347 alin. (1) Cod procedură penală [1], se indică că părțile

sunt obligate să prezinte, sub sancțiunea decăderii, în termenul stabilit de instanța de judecată, în ședința preliminară lista tuturor probelor de care dispun și pe care intenționează să le cerceteze în cadrul judecării cauzei, inclusiv a celor care nu au fost cercetate pe parcursul urmăririi penale. Respectiv, obligația de a prezenta lista probelor pe care intenționează să le cerceteze în cadrul examinării cauzei îi incumbă atât părții acuzării, cât și părții apărării.

În același timp, este important a se atrage atenție că legiuitorul în norma prevăzută la art. 328 Cod procedură penală [1], utilizează sintagma: „părțile”, ceea ce denotă faptul că este asigurată posibilitatea de a renunța la anumite probe atât părții acuzării, cât și părții apărării. Mai mult ca atât, este utilizată sintagma: „pot”, ceea ce semnifică faptul că în principiu este vorba de un drept discreționar, adică discreția de a renunța sau nu la proba propusă aparține exclusiv titularului care a propus-o spre examinare conform rigorilor procedurale, respectiv, această împrejurare exprimă ideea de dispozitivitate a părților, potrivit căreia părțile nu sunt obligate a utiliza orice mijloc de probă pe care l-au invocat inițial. Totodată, trebuie de remarcat că o condiție esențială întru a opera renunțarea la probe este faptul că se poate renunța la probele pe care le-au propus anterior, adică partea poate renunța doar la proba pe care însuși a propus-o anterior prin prezentarea listei probelor în condițiile art. 347 alin. (1) Cod procedură penală [1], nu poate de exemplu partea apărării să renunțe la proba propusă spre examinare de către partea acuzării.

Totodată, conform prevederilor art. 328 alin. (2) Cod procedură penală [1], după punerea în discuție a renunțării la probe, instanța dispune neexaminarea acestora dacă nu s-a solicitat examinarea lor de către altă parte.

După cum am menționat anterior, părțile în cadrul procesului penal dispun de o marjă de dispoziție asupra probelor propuse, prin urmare, atât partea acuzării, cât și partea apărării poate din anumite motive să decidă a renunța la o anumită probă pe care anterior a propus-o spre examinare. În vederea respectării principiului contradictorialității drept principiu fundamental al procesului penal este necesar ca părțile să dispună de posibilitatea efectivă de a participa activ la administrarea probelor, precum și a se pronunța cu privire asupra fiecărui mijloc de probă administrat. Prin sintagma „punerea în discuție”, utilizată în alin. (2) al art. 328 Cod procedură penală [1], legiuitorul a asigurat cadrul contradictorial în cadrul procesului penal, părțile fiind informate cu privire la intenția celeilalte părți de a renunța la o anumită probă pe care anterior a propus-o, prin urmare, se soli-

cită opinia părții adverse cu privire la renunțare, aceasta având dreptul de a-și expune obiecțiile și a solicita examinarea acesteia în cadrul ședinței de judecată, respectiv, odată ce cealaltă parte la proces a solicitat examinarea probei la care a renunțat partea adversă, instanța este obligată să examineze în continuare acea probă, astfel, instanța poate să dispună neexaminarea probei la care renunță partea care a propus-o, doar în cazul în care cealaltă parte nu-și însușește această probă și nu solicită examinarea ei în cadrul judecării cauzei.

Astfel, în acest sens, împărtășim opinia cercetătorului Dolea I. [8, p. 925-926], potrivit căruia din momentul în care informația obține valoare probatorie în cadrul dosarului penal, ea dobândește statutul de mijloc de probă în materialele cauzei, respectiv, intervine în joc interesul public, fapt care determină situația în care niciuna dintre părți nu mai poate decide în mod unilateral cu privire la soarta acesteia, având în vedere în mod prioritar interesul public în realizarea justiției penale. Drept consecință, dreptul părții de a renunța la o anumită probă anterior propusă are un caracter relativ, respectiv, o astfel de renunțare la probă urmează a fi validată doar în măsura în care niciuna dintre părți nu obiectează împotriva renunțării, adică nu își exprimă dezacordul și nu solicită în continuare examinarea probei la care a renunțat partea adversă.

Mai mult ca atât, în situația în care nicio parte nu formulează obiecții cu privire la renunțarea la probă și nu solicită examinarea ei în continuare, atunci, instanța de judecată nu poate respinge din oficiu această cerere, întrucât o astfel de ingerință ar aduce atingere principiului contradictorialității în cadrul procesului penal. De remarcat, că renunțarea la o anumită probă în cadrul procesului penal are loc prin depunerea unei cereri sau a unui demers la orice etapă a judecării cauzei. Prin urmare, renunțarea la probă poate avea loc fie în cadrul ședinței preliminare, atunci când se prezintă lista probelor, fie la etapa cercetării judecătorești, inclusiv urmare a examinării ei, precum și în cadrul examinării în apel, până la etapa finalizării cercetării judecătorești.

Aspecte delimitatorii

Un rol indispensabil în cadrul procesului penal îi revine atât instituției renunțării la învinuire, cât și instituției renunțării la probe, acestea constituind garanții esențiale întru respectarea înaltelor standarde de echitate a procedurii judiciare, eficienței actului justiției și a respectării exigențelor privind celeritatea procedurii. Un exemplu în acest sens ar servi situația în care partea acuzării, în cadrul ședinței preliminare, a solicitat audierea a câ-

torva martori, care în principiu, ar oferi aceleași declarații privind împrejurările infracțiunii. Ulterior, în cadrul ședințelor de judecată, au fost audiați câțiva dintre acești martori, însă unul dintre martorii a căror audiere a fost solicitată inițial este de negăsit. Acest fapt generează amânarea repetată a ședințelor de judecată, astfel încât devine practic imposibilă asigurarea prezenței acestuia în cadrul judecării cauzei. Prin urmare, partea acuzării, având în vedere că declarațiile martorului în cauză nu sunt determinante, iar circumstanțele cauzei sunt probate în mod suficient prin alte mijloace de probă, este în drept, în temeiul art. 328 Cod procedură penală [1], să renunțe la această probă. În acest mod, se va asigura celeritatea procesului, evitându-se tergiversarea nejustificată a acestuia.

Cu referire la instituția renunțării la învinuire, reieșind din prevederile art. 320 alin. (5) Cod procedură penală [1], se reține că renunțarea acuzatorului de stat la învinuire atrage adoptarea de către instanța de judecată a unei sentințe de achitare sau de încetare a procesului penal, prin urmare, odată ce procurorul renunță la învinuire, instanța de judecată este ținută în mod imperativ să adopte fie o sentință de achitare, fie o sentință de încetare a procesului.

Respectiv, se impune concluzia că atât instituția renunțării la probe, cât și instituția renunțării la învinuire exercită o influență directă asupra cursului procesului penal, contribuind la eficientizarea și asigurarea unui proces judiciar echitabil.

Astfel, sub aspect asemănător, instituțiile nominalizate contribuie în mod activ la eficientizarea procesului penal, prin limitarea activităților procesuale excesive sau nejustificate, favorizând desfășurarea procesului penal în condiții optime ghidându-se de necesitatea respectării caracterului echitabil al procesului penal.

Cât privește deosebirile dintre cele două instituții, se impun precizări privind subiectul competent să adopte decizia de renunțare la probe și caracterul juridic al acesteia. Astfel, renunțarea la probe reprezintă un drept procesual care poate fi exercitat atât de către partea acuzării, cât și de către partea apărării, constituind o manifestare discreționară a acestora, prin urmare, fiecare dintre părți având dreptul procedural de a decide cu privire la materialul probator administrat. În schimb, renunțarea la învinuire reprezintă o prerogativă exclusivă a acuzatorului de stat, fiind o obligație a acestuia în situația în care probele administrate în cauză nu confirmă acuzația imputată inculpatului.

O altă deosebire relevantă vizează natura juridică a celor două instituții.

Instituția renunțării la probe în cadrul procesului penal are un caracter preponderent facultativ, fiind determinată în principiu de strategia adoptată de fiecare dintre părți. La rândul său, renunțarea la învinuire are un caracter obligatoriu și reprezintă o obligație procedurală a părții acuzării, în esență fiind determinată de expresia unei concluzii ferme privind insuficiența probatoriului ce ar demonstra vinovăția imputată acuzatului.

În aceeași ordine de idei, consecințele juridice ale instituțiilor procesual penale nominalizate sunt diferite. Renunțarea la probe are influență în mod exclusiv asupra materialului probator al cauzei și strategia argumentativă a poziției părților, respectiv, nu influențează în mod direct soluția pe fondul cauzei. La rândul său, renunțarea la învinuire atrage efecte juridice determinante manifestate prin adoptarea de către instanța de judecată fie a unei sentințe de achitate, fie a unei sentințe de încetare a procesului penal.

Drept urmare, instituția renunțării la probe și instituția renunțării la învinuire, desi aparent împărtășesc obiective comune în cadrul procesului penal, se disting fundamental prin subiectul abilitat, caracterul facultativ sau obligatoriu, precum și prin consecințele juridice antrenate.

Concluzii

Instituția renunțării la probe și instituția renunțării la învinuire constituie mecanisme importante în dinamica procesului penal, contribuind direct la echitatea, eficiența și celeritatea soluționării fondului cauzei.

Renunțarea la probe poate genera dificultăți sub aspectul asigurării echității procedurii judiciare, în special în ipoteza în care una dintre părți consideră că mijlocul probator la care se renunță este indispensabil pentru soluționarea fondului cauzei. În această ordine de idei, în acord cu dispozițiile art. 328 alin. (2) Cod procedură penală, se impune ca instanța de judecată să vegheze respectarea principiului contradictorialității și al egalității armelor, garantând părților posibilitatea de a solicita și obține administrarea în continuare a probelor pe care le consideră pertinente și concludente în susținerea poziției sale, în pofida faptului că partea care inițial a propus proba spre examinare renunță la aceasta.

Referitor la instituția renunțării la învinuire, aceasta ridică provocări privind chestiunea asigurării unei evaluări obiective, exhaustive și exclusiv fundamentate pe ansamblul probator de către procuror. Este strict necesar ca decizia de renunțare la învinuire să nu fie determinată de considerente extraprocedurale, ci să rezulte dintr-o analiză riguroasă a tuturor circumstanțelor și a probelor administrate în cauză.

Renunțarea la probe și renunțarea la învinuire sunt două instituții procesuale distincte, având un regim juridic propriu, o finalitate și un impact diferit asupra cursului procesului penal. Deși ambele contribuie la realizarea unui proces echitabil, eficient și loial, acestea se disting fundamental prin natura sa juridică, subiecții abilitați a le exercita și exigențele de aplicare ale acestora.

Renunțarea la probe constituie atât prerogativa părții apărării, cât și a părții acuzării, aceasta presupune libertatea părții de a dispune de propriile mijloace de probă, reflectând autonomia procesuală a părții în contextul contradictorialității procedurii. La rândul său, renunțarea la învinuire constituie o obligație legală imperativă a procurorului, determinată de insuficiența probatoriului administrat întru susținerea rezonabilă a acuzației imputate acuzatului.

Prin urmare, instituția renunțării la probe și instituția renunțării la învinuire, deși se circumscriu unei logici comune a eficientizării procesului penal și a garantării drepturilor fundamentale ale părților, se disting prin natura lor juridică – una este facultativă și guvernată de voința părților, iar cealaltă este imperativă și reglementată expres de lege drept consecință a principiului disponibilității limitate în materie penală.

Referințe bibliografice:

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova Nr.122 din 14 martie 2003. Publicat în M. O. al RM: nr.104-110 din 7 iunie 2003. În vigoare din 12 iunie 2003.
2. Procuratura RM. Raport privind activitatea procuraturii în anul 2020. Chișinău, 2021. [Accesat: 25.03.2025], Disponibil: <https://www.procuratura.md/activitate#item-3>.
3. Procuratura RM. Raportul despre activitatea procuraturii în anul 2021. Chișinău 2022. [Accesat: 25.03.2025], Disponibil: <https://www.procuratura.md/activitate#item-3>.
4. Procuratura RM. Raport privind activitatea procuraturii în anul 2022. Chișinău 2023. [Accesat: 25.03.2025], Disponibil: <https://www.procuratura.md/activitate#item-3>.
5. Ordinul Procuraturii Generale nr. 2/21 din 02.01.2018 cu privire la organizarea activității procurorilor în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele de judecătorești.
6. Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani. Sentința de achitare din 16.10.2020 în dosarul nr. 1-3158/19.
7. Curtea Constituțională a RM. Decizia de inadmisibilitate nr. 6 din 23 ianuarie 2020 a sesizării nr. 173g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 320 alineatele (1) și (5) din Codul de procedură penală.
8. Dolea I. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. (Comentariu aplicativ). Ed. II. Chișinău: Cartea Juridică, 2020. 1408 p. ISBN 978-9975-3418-0-6.

ÎNAINȚAREA ȘI ÎNREGISTRAREA CANDIDAȚILOR LA ALEGERI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Igor SOROCEANU¹⁹⁸

<https://doi.org/10.59295/csienu2025.32>

Informații despre recenzent:

Alexandru CICALA, doctor în drept, conferențiar universitar, șef al Catedrei „Activitatea specială de investigații și anticorupție” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, email: alexandru.cicala@mai.gov.md.

Rezumat: *Înaintarea și înregistrarea candidaților la alegeri în Republica Moldova reprezintă piloni fundamentali ai democrației și ale unui proces electoral corect și transparent. Aceste etape sunt de o importanță crucială pentru asigurarea unei competiții echitabile între candidați și pentru reflectarea voinței cetățenilor în guvernare.*

Prin intermediul acestor proceduri, se asigură că candidații respectă criteriile de eligibilitate și că acțiunile lor sunt conforme cu legislația și regulamentele electorale. Verificarea și validarea documentelor prezentate de către candidați, cum ar fi listele de subscripție, declarațiile de avere și alte acte necesare, contribuie la prevenirea fraudelor electorale și la menținerea integrității procesului electoral.

Cuvinte cheie: organ electoral, acte veridice, concurent electoral, examinare obiectivă, hotărâre, alegeri, etc.

NOMINATION AND REGISTRATION OF CANDIDATES FOR ELECTIONS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Abstract: *Nomination and registration of candidates for elections in the Republic of Moldova are fundamental pillars of democracy and a fair and transparent electoral process. These stages are of crucial importance for ensuring fair competition between candidates and for reflecting the will of citizens in governance.*

These procedures ensure that candidates comply with the eligibility criteria and that their actions comply with electoral legislation and regulations. Verification and validation of documents submitted by candidates, such as subscription lists, asset declarations and other necessary docu-

¹⁹⁸ doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne, sorocanu94igor@gmail.com.

ments, contribute to the prevention of electoral fraud and to maintaining the integrity of the electoral process.

Keywords: electoral body, truthful documents, electoral competitor, objective examination, decision, elections, etc.

Introducere. Înaintarea și înregistrarea candidaților la alegeri în Republica Moldova sunt procese cruciale în cadrul democrației și sunt reglementate de legea electorală a țării. Aceste proceduri asigură transparența și corectitudinea scrutinului, oferind cetățenilor posibilitatea de a-și exprima voința prin vot.

Partide politice sunt entitățile principale care își înaintează candidații la alegeri. Acestea își stabilesc propriile proceduri interne pentru selecția candidaților, de obicei prin alegeri interne sau prin numirea acestora în funcții de conducere.

Cetățenii individuali pot, de asemenea, să se prezinte ca și candidați independenți. În acest caz, ei trebuie să îndeplinească anumite cerințe de eligibilitate și să strângă un număr specific de semnături de sprijin din partea alegătorilor în favoarea candidaturii lor.

Gradul de investigare a problemei la momentul actual, scopul cercetării. La momentul actual, importanța și scopul de elaborare a prezentului demers științific, apare din intenția autorului de a releva în prim-plan unele repere ale aspectelor înaintării și înregistrării candidaților la alegeri în Republica Moldova. Totodată este și necesitatea stringentă de efectuare a unei analize ample referitor la esența subiectului cercetării.

Materiale utilizate și metode aplicate. În procesul elaborării articolului științific ne-am ghidat de mai multe și diverse metode de cercetare științifică care au făcut posibilă investigarea corespunzătoare a subiectului titlatur, dintre care putem enumera: metoda analizei, metoda sintezei, metoda deducției, metoda sistemică, metoda istorică, precum și metoda comparativă.

Baza teoretico-juridică a demersului științific cuprinde materialul de finitoriu precum ar fi diverse literatura de specialitate și unele studii științifice din mediul online – care direct sau indirect, abordează esența și conținutul subiectului supus cercetării.

Rezultatele obținute în baza analizelor științifice efectuate. Candidații, fie din partea unui partid politic, fie ca independenți, trebuie să depună o serie de documente pentru a-și înregistra candidatura. Aceste documente pot include declarații de avere și de interese, liste cu semnături de sprijin

(în cazul candidaților independenți) și alte documente necesare conform legii electorale.

Autoritățile electorale verifică documentele depuse de candidați pentru a se asigura că aceștia îndeplinesc toate cerințele legale pentru a putea participa la alegeri. Acest lucru poate include verificarea vârstei, cetățeniei, lipsei unor condamnări penale etc.

În unele cazuri, validitatea candidaturilor poate fi contestată de alți actori politici sau cetățeni. Autoritățile electorale trebuie să analizeze aceste contestații și să ia o decizie în conformitate cu legea electorală.

În Republica Moldova, aceste proceduri sunt în continuă evoluție pentru a se asigura că procesul electoral este corect și transparent. În ultimii ani, s-au făcut eforturi pentru a îmbunătăți legislația electorală și pentru a consolida instituțiile responsabile de organizarea și monitorizarea alegerilor.

De asemenea, în contextul actual, se poate lua în considerare și integrarea tehnologiei în procesul electoral, precum înregistrarea online a candidaților sau utilizarea sistemelor informatizate pentru a facilita depunerea și verificarea documentelor.

Asigurarea unei proceduri transparente și corecte pentru înregistrarea și participarea candidaților la alegeri este esențială pentru întărirea democrației și consolidarea încrederii cetățenilor în procesul electoral.

Cetățeanul Republicii Moldova participă la alegeri prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

Participarea la alegeri este liberă (benevolă). Nimeni nu este în drept să exercite presiuni asupra alegătorului cu scopul de a-l sili să participe sau să nu participe la alegeri, precum și asupra exprimării de către acesta a liberei sale voințe.

Cetățenii Republicii Moldova care domiciliază în afara țării beneficiază de drepturi electorale depline în condițiile prezentului cod. Guvernul Republicii Moldova, Comisia Electorală Centrală, misiunile diplomatice și oficiile consulare sînt obligate să creeze condiții pentru ca cetățenii să-și exercite liber drepturile lor electorale.

Procesul de desemnare a candidaților pentru alegerile parlamentare și prezidențiale începe cu 60 de zile înainte de ziua alegerilor și se încheie cu 30 de zile înainte de această dată. În cazul alegerilor locale, desemnarea candidaților are loc după constituirea circumscripțiilor electorale și a consiliilor electorale de circumscripție, conform articolului 131 al Codului Electoral al Republicii Moldova.

Dreptul de a desemna candidați pentru alegeri revine:

a) partidelor și altor organizații social-politice înregistrate, în conformitate cu statutele și legislația în vigoare până la stabilirea datei alegerilor;

b) blocurilor electorale, formate pe baza deciziilor adoptate conform statutelor partidelor și altor organizații social-politice, înregistrate de Comisia Electorală Centrală în cazul alegerilor parlamentare, prezidențiale și alegerilor locale generale sau de consiliile electorale de circumscripție în cazul alegerilor noi. Candidații vor fi desemnați în decurs de 15 zile de la data constituiri blocurilor electorale sau, în cazul în care acestea s-au constituit înainte de începerea perioadei electorale, în decurs de 15 zile de la începerea acestei perioade.

c) cetățenilor Republicii Moldova care își înaintează propria candidatură (candidații independenți).

Listele candidaților pentru alegerile parlamentare și locale trebuie să respecte cota minimă de reprezentare de 40% pentru ambele sexe. Poziționarea candidaților pe liste se face conform formulei: minimum patru candidați la fiecare zece locuri.

Declarațiile candidaților privind consimțământul lor de a candida sunt depuse astfel:

a) declarațiile candidaților la alegerile în Parlament și ale candidaților la funcția de Președinte al Republicii Moldova se depun la Comisia Electorală Centrală.

b) declarațiile candidaților pentru funcțiile de primar și consilier al consiliului local în cazul alegerilor locale se depun la consiliile electorale de circumscripție.

Procesul de înregistrare a candidaților pentru alegeri implică depunerea următoarelor documente către Comisia Electorală Centrală sau consiliile electorale de circumscripție cu cel târziu 30 de zile înainte de ziua alegerilor:

a) procesul-verbal al ședinței organului central sau teritorial al partidului, a altei organizații social-politice sau a blocului electoral privind desemnarea candidatului conform prevederilor legale;

b) listele de subscripție cu numărul suficient de semnături ale susținătorilor candidatului independent;

c) datele biografice ale candidatului;

d) declarația candidatului privind consimțământul său de a candida, însoțită de o declarație pe propria răspundere privind lipsa interdicțiilor legale/judecătorești de a candida;

e) declarația de avere și interese personale a candidatului pentru ultimii 2 ani anteriori anului în care se desfășoară alegerile, conform Legii privind declararea averii și a intereselor personale;

f) o declarație pe propria răspundere privind lipsa restricțiilor legale/judecătorești de a candida sau ocupa funcții publice, precum și lipsa actelor de constatare rămase definitive referitoare la regimul declarării averilor și intereselor personale, incompatibilități și confiscarea averii nejustificate;

g) certificatul de sănătate al candidatului pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova, eliberat de instituția medicală la care acesta se află în evidență;

h) declarația candidatului pentru funcția de primar privind abandonarea, pe termenul mandatului, a funcțiilor incompatibile cu funcția de primar, în cazul în care persoana dată este aleasă și validată;

i) declarația despre suspendarea, pe durata campaniei electorale, a funcțiilor ocupate anterior, pentru persoanele care cad sub incidența unor dispoziții legale;

j) simbolul electoral în variantă electronică și pe hârtie;

k) copia de pe actul de identitate al candidatului.

Reprezentanții partidelor, altor organizații social-politice, ai blocurilor electorale și candidații independenți depun actele necesare pentru înregistrare după ce Comisia Electorală Centrală sau consiliile electorale de circumscripție fac publică informația privind locul și timpul primirii documentelor. Organul electoral efectuează înregistrarea sau refuză înregistrarea candidaților în decurs de 7 zile de la primirea actelor.

Un candidat poate candida la mai multe funcții electivă doar din partea unui singur partid sau bloc electoral. Candidații înregistrați nu pot desfășura activități în cadrul vreunui consiliu sau birou electoral pe durata alegerilor respective. Organul electoral respectiv va elibera legitimațiile de candidați înregistrați în cel mai scurt timp posibil, dar nu mai târziu de 3 zile de la înregistrare. Hotărârile privind înregistrarea candidaților independenți sau a listelor lor de candidați sunt publicate în mijloacele de informare în masă finanțate de la buget. După expirarea termenului pentru înregistrarea candidaților, organul electoral publică lista candidaților înregistrați, indicând informațiile relevante despre aceștia.

Constituirea și înregistrarea grupurilor de inițiativă. Înaintea începerii perioadei de desemnare a candidaților, Comisia Electorală Centrală stabilește locul și timpul pentru primirea documentelor în vederea înregistrării grupurilor de inițiativă care susțin candidații la funcția de Președin-

te al Republicii Moldova. Totodată, se constituie un Grup de lucru pentru recepționarea și verificarea documentelor, alcătuit din membri ai CEC și funcționari ai Aparatului CEC, în scopul înregistrării grupurilor de inițiativă respective. Grupurile de inițiativă pentru susținerea candidatului la funcția de Președinte al Republicii Moldova trebuie să fie formate din minimum 25 de persoane și maximum 100 de persoane cu drept de vot. Un grup de inițiativă poate susține doar un singur candidat, iar membrii săi nu pot face parte în același timp din alt grup de inițiativă. Cetățenii cu drept de vot care doresc să susțină un candidat la funcția de Președinte al Republicii Moldova trebuie să se întrunească în cadrul unei adunări pentru a constitui un grup de inițiativă și a colecta semnături pe listele de subscripție conform articolului 113 din Codul Electoral. Grupul de inițiativă ales își desemnează un conducător care coordonează activitățile de colectare a semnăturilor susținătorilor candidatului și întocmirea listelor de subscripție. Rezultatele adunării cetățenilor pentru constituirea grupului de inițiativă și alegerii conducătorului acestuia se consemnează într-un proces-verbal semnat de candidat și conducătorul grupului, în care se anexează lista membrilor grupului de inițiativă conform modelului stabilit. La ședințele organelor centrale ale partidelor, altor organizații social-politice sau blocurilor electorale, în cadrul cărora se desemnează candidatul la funcția de Președinte al Republicii Moldova, se aprobă lista membrilor și se constituie grupul de inițiativă pentru colectarea semnăturilor susținătorilor candidatului. Rezultatele acestor ședințe se consemnează într-un proces-verbal, semnat de candidat și conducătorul grupului, la care se anexează lista membrilor grupului de inițiativă.

Pentru înregistrarea grupului de inițiativă, candidatul la funcția de Președinte al Republicii Moldova depune la Comisia Electorală Centrală următoarele acte cu cel târziu 50 de zile înainte de ziua alegerilor:

- a) cererea de înregistrare în formă scrisă conform modelului stabilit;
- b) procesul-verbal al ședinței adunării cetățenilor/organului central al solicitanților colectivi privind susținerea/desemnarea candidatului;
- c) lista originală și copia cetățenilor care au participat la adunarea de constituire a grupului de inițiativă sau a membrilor organului central al solicitanților colectivi;
- d) lista membrilor grupului de inițiativă, inclusiv versiunea electronică;
- e) declarația candidatului privind consimțământul său de a fi susținut pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova;
- f) copia actului de identitate al candidatului, cu fișa de însoțire;
- g) demersul scris al conducătorului grupului de inițiativă privind de-

semnarea persoanei responsabile de finanțele activității grupului;

h) copia statutului și certificatul de înregistrare la Ministerul Justiției pentru partide și alte organizații social-politice.

CEC verifică corectitudinea actelor și decide asupra înregistrării grupului de inițiativă în termen de 3 zile de la primirea acestora. În situația în care la verificarea listelor membrilor grupurilor de inițiativă prezentate pentru înregistrare la CEC se constată că aceeași persoană și-a aplicat semnătura pe mai multe liste pentru a face parte dintr-un alt sau alte grupuri de inițiativă, se va considera valabilă doar semnătura aplicată prima cronicologic. Ulterioarele semnături vor fi considerate nule, iar persoanei i se va refuza înregistrarea în celelalte grupuri. Dacă o persoană semnează în aceeași zi pentru a fi membru în mai multe grupuri de inițiativă, toate aceste semnături vor fi considerate nevalabile, iar înregistrarea sa ca membru al grupului va fi refuzată. În cazul în care documentele prezentate corespund cerințelor stabilite, CEC adoptă o hotărâre privind înregistrarea grupului de inițiativă. De asemenea, eliberează candidatului desemnat sau conducătorului grupului de inițiativă legitimațiile membrilor grupului înregistrat și formularele listelor de subscripție, asigurând un număr de rubrici suficient pentru colectarea semnăturilor susținătorilor, în limita plafonului maxim stabilit conform articolului 113 din Codul electoral. Comisia Electorală Centrală poate respinge demersul de înregistrare a grupului de inițiativă în cazul în care, după verificarea listei membrilor, se constată că mai puțin de 25 de persoane îndeplinesc condițiile necesare pentru a fi înregistrate ca membri. De asemenea, lipsa sau neconformitatea actelor specificate mai sus, poate servi drept motiv de refuz pentru înregistrarea grupului de inițiativă. Hotărârea CEC privind refuzul înregistrării grupului de inițiativă poate fi contestată în instanța de judecată competentă. Cererile de modificare și completare a componenței grupului de inițiativă pot fi depuse nu mai târziu de 50 de zile înainte de alegeri, de către conducătorul grupului, a cărui prerogativă în acest sens este stabilită odată cu alegerea sau numirea sa și constituirea grupului. Conducătorul grupului de inițiativă poate fi reales de către grup în aceleași condiții în care a fost ales sau numit inițial și doar dintre membrii grupului, prezentând Comisiei procesul-verbal de înlocuire a conducătorului grupului în termen de 3 zile de la data întocmirii acestuia, dar nu mai târziu de data depunerii documentelor pentru înregistrarea ca concurent electoral a candidatului la funcția de Președinte al Republicii Moldova.

Condițiile speciale privind colectarea semnăturilor și întocmirea listelor de subscripție. Semnăturile se colectează exclusiv pentru susținerea candidaților independenți sau pentru inițierea unui referendum. În cazul alegerilor locale, semnăturile se pot colecta doar din partea alegătorilor care își au domiciliul sau reședința valabilă în circumscripția în care candidatul independent își depune candidatura. Candidații independenți și membrii grupurilor de inițiativă care desemnează și/sau susțin candidați independenți în alegeri, precum și membrii grupului de inițiativă pentru inițierea unui referendum au dreptul de a colecta semnături. În listele de subscripție pentru susținerea candidatului independent sau pentru inițierea referendumului trebuie să fie specificate numele și prenumele, anul nașterii, profesia (ocupația), funcția, locul de muncă, domiciliul și apartenența politică a candidatului, precum și numele și prenumele persoanei care colectează semnăturile. Listele de subscripție trebuie să conțină doar semnături ale susținătorilor care domiciliază într-o singură localitate. În lista de subscripție, susținătorul candidatului sau susținătorul inițiativei pentru referendum completează personal numărul curent, numele și prenumele, anul nașterii, domiciliul, seria și numărul actului de identitate, data la care semnează în listă și își aplică semnătura. În cazul în care susținătorul nu poate, din motive obiective, să completeze personal datele solicitate, acestea sunt completate de membrul grupului de inițiativă sau de o altă persoană împuternicită să colecteze semnăturile. Semnătura în lista de subscripție trebuie aplicată nemijlocit de susținător sau, în caz de imposibilitate, de un reprezentant legal al acestuia. Un alegător poate susține, prin semnătură, un singur candidat în cadrul aceluiași scrutin. Membrul grupului de inițiativă care colectează semnăturile alegătorilor semnează fiecare foaie din listele de subscripție. La sfârșitul fiecărei foi din listele de subscripție, colectorul face o mențiune prin care atestă faptul că semnăturile au fost colectate de el personal și confirmă autenticitatea semnatarilor, apoi semnează.

Prezentarea și verificarea listelor de subscripție. După primirea listelor de subscripție, organul electoral începe verificarea autenticității semnăturilor, dreptului de vot al persoanelor înscrise în liste și adresei domiciliului acestora. Verificarea se efectuează în decursul a 5 zile de la data primirii listelor. Comisia Electorală Centrală sau consiliul electoral de circumscripție informează persoanele care au prezentat liste de subscripție despre rezultatele verificării, anunțând numărul total al persoanelor incluse în listele de subscripție prezentate de fiecare candidat la alegeri, precum și numărul semnăturilor valabile. Persoanele care colectează semnăturile în

listele de subscripție sunt responsabile de asigurarea autenticității datelor din acestea.

Se consideră nule și neavenite:

- a) listele de subscripție întocmite înainte de începerea perioadei de desemnare a candidaților;
- b) semnăturile considerate ca fiind false în listele de subscripție.

Depunerea documentelor pentru înregistrare în calitate de concurenți electorali.

Pentru a stabili locul și timpul recepționării documentelor pentru înregistrarea concurenților electorali la alegerile prezidențiale, Comisia Electorală Centrală adoptă o hotărâre în acest sens. De asemenea, prin dispoziția președintelui CEC, se formează Grupul de lucru pentru recepționarea și verificarea documentelor, care va fi compus din membri ai CEC și funcționari ai Aparatului CEC. Acest grup va avea responsabilitatea de a primi și verifica documentele electorale prezentate pentru înregistrarea candidaților la funcția de Președinte al Republicii Moldova. Pentru a fi înregistrat ca și candidat la funcția de Președinte al Republicii Moldova, documentele prevăzute la articolul 49 și listele de subscripție conform articolului 113 din Codul electoral trebuie să fie prezentate Comisiei Electorale Centrale cu cel târziu 30 de zile înainte de ziua alegerilor. Procedura de tragere la sorți pentru stabilirea ordinii de primire a documentelor de la candidații la funcția de Președinte al Republicii Moldova și pentru determinarea ordinii de înscriere a concurenților electorali în buletinul de vot se desfășoară conform Regulamentului privind procedurile de tragere la sorți, aprobat prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr.1729 din 3 iulie 2018. Cererea de înregistrare în formă scrisă, conform modelului din anexa nr.6 la regulament, trebuie să fie adresată Comisiei Electorale Centrale și trebuie să fie însoțită de următoarele documente:

- (a) listele de subscripție numerotate și sistematizate în conformitate cu prevederile regulamentului și ale Codului electoral,
- (b) datele biografice ale candidatului,
- (c) declarația candidatului privind consimțământul său de a candida și declarația pe propria răspundere privind lipsa interdicțiilor legale/judecătorești de a candida,
- (d) declarația pe propria răspundere privind diverse aspecte,
- (e) declarația de avere și interese personale a candidatului pentru ultimii 2 ani,

- (f) certificatul de sănătate al candidatului,
- (g) declarația de suspendare a funcțiilor deținute anterior pe durata campaniei electorale pentru cei care cad sub incidența articolului 13 alineatul (3) din Codul electoral,
- (h) copia actului de identitate al candidatului,
- (i) simbolul electoral în variantă electronică și pe hârtie.

Concluzii

O procedură riguroasă și transparentă de înregistrare a candidaților sporește încrederea cetățenilor în procesul electoral și în instituțiile care îl conduc. În plus, acest proces este crucial pentru asigurarea pluralismului politic și pentru promovarea participării cetățenilor în viața democratică a țării.

Prin respectarea și aplicarea corectă a regulamentelor și procedurilor de înregistrare, Republica Moldova poate consolida democrația și statul de drept, contribuind la dezvoltarea unei societăți civile active și angajate în procesul decizional politic.

Înaintarea și înregistrarea candidaților la alegeri sunt elemente esențiale ale procesului democratic, reflectând angajamentul Republicii Moldova față de valorile democratice și principiile guvernării transparente și responsabile.

Tematica înaintării și înregistrării candidaților la alegeri în Republica Moldova nu este doar un aspect procedural, ci este un element esențial pentru consolidarea democrației, asigurarea transparenței și legitimității procesului electoral și promovarea participării active a cetățenilor în viața politică a țării.

Referințe bibliografice:

1. Regulamentul privind particularitățile de desemnare și înregistrare a candidaților la alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova
2. Scrisoare Comisiei Electorale Centrale a Republicii Moldova către Curtea Constituțională a Republicii Moldova nr.CEC-8/729 din 21.11.2016, privind totalizarea rezultatelor celui de-al doilea tur de scrutin al alegerilor Președintelui Republicii Moldova din 13.11.2016. Poate fi accesat la următorul link: <https://www.constcourt.md/public/ccdoc/secizari/ro-139e201611218e4a8.pdf>, vizualizat la 04.01.2025;
3. Miron Marcel și Mihalaș Victoria, Principiile realizării dreptului electoral în Republica Moldova. Poate fi accesat la următorul link: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/30-34_18.pdf, vizualizat la 12.02.2025.

CUPRINS

Panelul I. Conlucrarea instituțiilor politice, socio-culturale în statele democratice contemporane

1. PERSPECTIVA JURIDICĂ ȘI POLITICĂ A UNITĂȚII NAȚIONALE: norme constituționale și provocări actuale / THE LEGAL AND POLITICAL PERSPECTIVE OF NATIONAL UNITY: Constitutional Norms and Current Challenges. Gabriela GOUDENHOOF 5
2. CONLUCRAREA INSTITUȚIILOR POLITICE – CONDIȚIE A SPORIRII EFICIENȚEI GUVERNĂRII ÎN STATELE DEMOCRATICE / COOPERATION OF POLITICAL INSTITUTIONS – A CONDITION FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF GOVERNANCE IN DEMOCRATIC STATES. Ludmila ROȘCA.....32
3. UNITATE ÎN VREMURI ÎNTUNECATE DE AMENINȚĂRI ȘI INCERTITUDINE: abordarea durabilității și rezilienței la provocările externe și interne / UNITY IN DARK TIMES OF THREATS AND INCERTAINTY: sustainability approaching resilience to external and domestic challenges. Anatoliy KRUGLASHOV 46
4. CONSOLIDAREA STATELOR NAȚIUNE: exemple din Ucraina și Moldova / CONSOLIDATION OF THE NATION-STATES: THE EXAMPLE OF UKRAINE AND MOLDOVA / КОНСОЛИДАЦИЯ ГОСУДАРСТВА-НАЦИИ УКРАИНЫ И МОЛДОВЫ: пример Украины и Молдовы. Valenty BALUK 57
5. PERSPECTIVE DE FORTIFICARE A SECURITĂȚII REGIONALE ÎN CONTEXTUL ADERĂRII REPUBLICII MOLDOVA LA UNIUNEA EUROPEANĂ / PROSPECTS FOR STRENGTHENING REGIONAL SECURITY IN THE CONTEXT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA'S ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION. Serghei SPRINCEAN 73

Panelul II. Schimbul de bune practici dintre teoreticienii și practicienii administrației publice locale și centrale.

6. INDICATORII DE PERFORMANȚĂ ÎN DEZVOLTAREA RESURSELOR UMANE DIN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ LOCALĂ: O ANALIZĂ A IMPACTULUI ASUPRA BUNEI GUVERNĂRI INSTITUȚIONALE / PERFORMANCE INDICATORS IN HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT WITHIN LOCAL PUBLIC ADMINISTRATION: AN ANALYSIS OF THEIR IMPACT ON INSTITUTIONAL GOOD GOVERNANCE Răzvan-Ionuț CROITORU, Ana-Maria BERCU	87

7. LEADERSHIP STRATEGIC ÎN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ PENTRU ÎNTĂRIREA UNITĂȚII NAȚIONALE / STRATEGIC LEADERSHIP IN PUBLIC ADMINISTRATION FOR THE STRENGTHENING OF NATIONAL UNITY. Tatiana TOFAN	111

Panelul III. Unitatea națională, coeziunea societății moldovenești – prioritate a teoriei politice, economice, jurisprudenței, sociologiei etc. Dimensiunea politică

8. SECURITATEA UMANĂ ȘI UNITATEA NAȚIONALĂ: TANGENȚE ȘI PERSPECTIVE / HUMAN SECURITY AND NATIONAL UNITY: INTERSECTIONS AND PERSPECTIVES. Serghei SPRINCEAN, Inga GRIGORIU	118

9. VIZIUNI TEORETICE ȘI PARTICULARITĂȚI LINGVISTICE ALE LIMBAJULUI NAȚIONALIST ÎN SOCIETĂȚILE MODERNE / NATIONALIST LANGUAGE AND ITS LINGUISTIC PARTICULARITIES IN THE TECHNIQUE OF MANIPULATION Simona Camelia FER	134

10. COOPERAREA TRANSFRONTALIERĂ PENTRU MINIMIZAREA STEREOTIPURILOR NEGATIVE PE TIMP DE RĂZBOI / CROSS-BORDER COOPERATION FOR MINIMIZING NEGATIVE STEREOTYPES DURING WARTIME. Serhii HAKMAN	147
11. COEZIUNEA SOCIALĂ – ELEMENT CHEIE PENTRU SECURITATEA NAȚIONALĂ / SOCIAL COHESION – KEY ELEMENT FOR NATIONAL SECURITY. Simion ROȘCA	169
12. CONTRIBUȚIA ISTORIEI CA DISCIPLINĂ LA UNITATEA ȘI IDENTITATEA NAȚIONALĂ / THE CONTRIBUTION OF HISTORY AS A DISCIPLINE TO NATIONAL UNITY AND IDENTITY. Andrei GUȚU	177
13. SECURITATEA UMANĂ CA OBIECTIV DE MODERNIZARE A UNIUNII EUROPENE / HUMAN SECURITY AS A MODERNIZATION OBJECTIVE OF THE EUROPEAN UNION. Serghei SPRINCEAN, Inga GRIGORIU.....	189
14. ROLUL MILIȚIEI ÎN MENȚINEREA ORDINII PUBLICE ÎN BASARABIA ÎN CONTEXTUL SCHIMBĂRILOR SOCIALPOLITICE DIN 1917-1918 / THE ROLE OF THE MILITIA IN MAINTAINING PUBLIC ORDER IN BESSARABIA AMID SOCIOPOLITICAL CHANGES (1917-1918). IULIAN CRIMINCEANU.....	202
15.COOPERAREA ORGANIZAȚIILOR DE TINERET ȘI A INSTITUȚIILOR STATULUI PENTRU DEZVOLTARE DURABILĂ ȘI UNITATE NAȚIONALĂ / COOPERATION BETWEEN YOUTH AND STATE INSTITUTIONS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND NATIONAL UNITY. Alexandra COLȚA	210

16. MECANISME DE ASIGURARE A REZILIENȚEI SOCIETALE
PRIN EDUCAȚIE / MECHANISMS FOR ENSURING SOCIETAL
REZILIENGE THROUGH EDUCATION. Valeria GARBATOVSKI 224

17. CITIREA UNEI POVEȘTI CA INSTRUMENT PENTRU
INSTALAREA VALORILOR, ÎNTĂRIREA IMAGINII DE SINE
ȘI CREȘTEREA RESPECTULUI DE SINE ÎN GRĂDINIȚĂ /
READING A STORY AS A TOOL FOR INSTILLING VALUES,
STRENGTHENING SELF-IMAGE AND RAISING SELF-ESTEEM
INKINDERGARTEN. Hoda ABU AFASH 231

18. SISTEMUL EDUCAȚIONAL DIN ISRAEL: TRANSFORMĂRI
ÎN SOCIETATEA ARABĂ / EDUCATION SYSTEM
TRANSFORMATION IN ARAB SOCIETY IN ISRAEL.
Jomana KHALAILA 239

Dimensiunea economică

19. ENERGIA EOLIANĂ CA FACTOR STRATEGIC PENTRU
SECURITATEA ENERGETICĂ A REPUBLICII MOLDOVA /
WIND ENERGY AS A STRATEGIC FACTOR FOR THE ENERGY
SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA.
TOMA Vitalie, CORETCHI Boris 249

20. ADAPTAREA ȘI DEZVOLTAREA SECTORULUI ZOOTEHNIC
DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL ADERĂRII LA
UNIUNEA EUROPEANĂ / ADAPTING AND DEVELOPING THE
LIVESTOCK SECTOR IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE
CONTEXT OF EUROPEAN UNION ACCESSION.
Angela CEBAN 265

21. ADAPTAREA PRACTICILOR EUROPENE DE MANAGEMENT EDUCAȚIONAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA: O ABORDARE STRATEGICĂ PENTRU ÎMBUNĂȚĂȚIREA CALITĂȚII EDUCAȚIEI / ADAPTING EUROPEAN EDUCATIONAL MANAGEMENT PRACTICES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: A STRATEGIC APPROACH FOR IMPROVING EDUCATION QUALITY. Elena BĂDĂRĂU, Aliona VIZITIU	274
22. ROLUL MARKETINGULUI ÎN PROMOVAREA FERICIRII ȘI SECURITĂȚII - CONTRIBUȚIA BRANDURILOR ȘI INSTITUȚIILOR LA UNITATEA NAȚIONALĂ / THE ROLE OF MARKETING IN PROMOTING HAPPINESS AND SECURITY – THE CONTRIBUTION OF BRANDS AND INSTITUTIONS TO NATIONAL UNITY Lucia NEPOTU	287
23. DEZVOLTAREA SISTEMULUI BANCAR AL REPUBLICII MOLDOVA- DETERMINAREA INFLUENȚEI INTEGRĂRII ÎN UE / THE DEVELOPMENT OF THE BANKING SYSTEM OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA – ASSESSING THE IMPACT OF EU INTEGRATION. Angela CEBAN	303
24. PROTECȚIA MIGRANȚILOR ÎN RELAȚIILE DE MUNCĂ DIN ROMÂNIA / THE PROTECTION OF IGRATION IN LABOR RELATIONSHIP FROM ROMANIA. Andra IACOB	310

25.FUNDAMENTE TEORETICE ALE REZILIENȚEI ÎN CRIMINOLOGIE / THEORETICAL FOUNDATIONS OF RESILIENCE IN CRIMINOLOGY. Vitalie IONAȘCU	323
26. EXPRESII ALE UNITĂȚII STATULUI DIN PERSPECTIVA DOCTRINEI CLASICE A DREPTULUI ADMINISTRATIV / EXPRESSIONS DE L'UNITE DANS LA PERSPECTIVE DE LA DOCTRINE CLASSIQUE DU DROIT ADMINISTRATIF. Marie LEONTE	335
27. HĂRȚUIRII DE NATURĂ SEXUALĂ ȘI A HĂRȚUIRII BAZATE PE SEX / THE SPECIFIC FEATURES OF SEXUAL HARASSMENT AND SEX-BASED HARASSMENT. Nadejda LUTENCO	349
28. PROBLEME CE URMEAZĂ A FI CLARIFICATE ÎN CADRUL INVESTIGAȚIEI INFRACTIUNILOR PRIVIND REGIMUL ARMELOR ȘI MUNIȚIILOR. REȚINEREA ÎN FLAGRANT DELICT / ISSUES TO BE CLARIFIED IN THE FRAMEWORK OF THE INVESTIGATION OF OFFENCES CONCERNING THE WEAPONS AND AMMUNITION REGIME. APPRECIATION IN FLAGRANT DELICIOUSNESS. Constantin NEMȚANU	358
29. ROLUL PERSOANELOR JURIDICE DE DREPT PUBLIC ÎN RAPORT CU STATUL ȘI CETĂȚENII / THE ROLE OF LEGAL PERSONS UNDER PUBLIC LAW IN RELATION TO THE STATE AND CITIZENS Ștefan BELECCIU, Ghenadie PREȚIVĂȚÎ	370

30. MECANISMUL DE RĂSPUNDERE DISCIPLINARĂ A JUDECĂTORILOR: EFICIENȚA ȘI LIMITELE COLEGIULUI DISCIPLINAR / THE DISCIPLINARY ACCOUNTABILITY MECHANISM FOR JUDGES: EFFICIENCY AND LIMITS OF THE DISCIPLINARY BOARD. Natalia GAVRILENCO	387

31. INSTITUȚIA RENUNȚĂRII LA PROBE ȘI INSTITUȚIA RENUNȚĂRII LA ÎNVINUIRE ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL: ASPECTE DELIMITATORII ȘI EFECTE JURIDICE / THE INSTITUTION OF WAIVER OF EVIDENCE AND THE INSTITUTION OF WAIVER OF CHARGES IN CRIMINAL PROCEEDINGS: DISTINCTIONS AND LEGAL EFFECTS Denis URSU	396

32. ÎNAINȚAREA ȘI ÎNREGISTRAREA CANDIDAȚILOR LA ALEGERI ÎN REPUBLICA MOLDOVA / NOMINATION AND REGISTRATION OF CANDIDATES FOR ELECTIONS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA Igor SOROCEANU	409

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții din Republica Moldova

Conferința Internațională Jean Monnet: "Cooperarea instituțiilor statului în asigurarea unității naționale"/"Cooperation of state institutions in ensuring national unity" : [28-29 martie 2025, Chișinău] / coordonator: Ludmila Roșca. – Chișinău : Print-Caro, 2025. – 426 p. : fig. color, tab.

Antetit.: Universitatea de Stat din Moldova. – Texte : lb. rom., engl., fr., etc. – Rez.: lb. rom., engl., fr. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – Funded by the European Union. – [75] ex.

ISBN 978-5-85748-163-9.

<https://doi.org/10.59295/csienu2025>

Editare și tipar: Print Caro, mun. Chișinău, str. Columna, 170